Haqq-ədalət bizim tərəfimizdədir,
beynəlxalq hüquq bizim tərəfimizdədir,
biz heç kimdən qorxmuruq və bunu göstərmişik,
həm döyüş meydanında, həm siyasi müstəvidə.

İLHAM ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

ISSN 2309-1347

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası

DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİ:
NƏZƏRİYYƏ VƏ TƏCRÜBƏ

2023
3 (83)

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASI
BAKI – 2023

Demokratik cəmiyyətdə dövlət idarəçiliyinin, yerli özünüidarəetmənin nəzəriyyəsi və təcrübəsi üzrə tədqiqatlar

REDAKSİYA ŞURASI: ***Samir Nuriyev*** *(sədr)*

Anar Ələkbərov, Fərəh Əliyeva, Kərəm Həsənov, Zeynal Nağdəliyev, Fuad Ələsgərov, Hikmət Hacıyev, Şahmar Mövsümov, Natiq Əmirov, Urxan Ələkbərov

REDAKSİYA HEYƏTİ: ***Urxan Ələkbərov***
(redaktor)

Əlikram Abdullayev
(redaktor müavini)

Elman Nəsirov
(məsul katib)

Əli Nuriyev, Namiq Əliyev, Ziyafət Həbibova, Hikmət Məmmədov, Elçin Əhmədov, İsaxan Vəliyev, Xatirə Hüseynova, Gülnarə Qurbanova, Elvin Əzizbəyov, Sevil Məmmədova, Firdovsiyyə Əhmədova, Yusif Ağayev

Elmi-nəzəri jurnal 2003-cü ildən nəşr olunur. İldə dörd dəfə çıxır.

Jurnal AAK-ın rəsmi qeydiyyatdan keçirilmiş və elmi nəşrlər siyahısına daxil edilmişdir.

Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə.
Elmi-nəzəri jurnal. 2023, №3(83).
Bakı, Dövlət İdarəçilik Akademiyasının (DİA) nəşri, 2023, 272s.

© Dövlət İdarəçilik Akademiyası, 2023

ISSN 2309-1347

The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan

PUBLIC ADMINISTRATION:
THEORY AND PRACTICE

2023
3 (83)

ACADEMY OF PUBLIC ADMINISTRATION

BAKU – 2023

Research Dedicated to the Theory and Practice of Public Administration and Application of Decentralized Governance in Democratic Society

EDITORIAL COUNCIL: ***Samir Nuriyev*** *(chairman)*

Anar Alakbarov, Farah Aliyeva, Karam Gasanov, Zeynal Naghdaliyev, Fuad Alasgarov, Hikmat Hajiyev, Shahmar Movsumov, Natiq Amirov, Urkhan Alakbarov

EDITORIAL BOARD: ***Urkhan Alakbarov***
(editor-in-chief)

Alikram Abdullayev
(deputy editor)

Elman Nasirov
(executive secretary)

Ali Nuriyev, Namiq Aliyev, Ziyafet Habibova, Hikmat Mammadov, Elchin Ahmadov, Isakhan Valiyev, Khatira Huseynova, Gulnara Gurbanova, Elvin Azizbayov, Sevil Mammadova, Firdovsiyya Ahmadova, Yusif Agayev

Journal of Public Administration: theory and practice is published since 2003. Quarterly.

The journal is officially registered at the Supreme Attestation Commission (SAC) and is included in the register of national scientific publications.

Public Administration: theory and practice
Scientific and theoretical journal. 2023, №3(83)
Baku, Publication of Academy of Public Administration (APA), 2023, 272p.

© Academy of Public Administration, 2023

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.7

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN FƏALİYYƏTİNİN QISA XRONİKASI

İyul - avqust - sentyabr 2023-cü il

İyul

3 iyul
- Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin 25 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfransın iştirakçılarını təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Prezidenti Cozef Baydeni təbrik etmişdir.

5 iyul
- Bakı Konqres Mərkəzində Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun "Qoşulmama Hərəkatı: meydana çıxan çağırışlarla mübarizədə birgə və qətiyyətli" mövzusunda keçirilən nazirlər görüşündə çıxış etmişdir.
- İraq Respublikasının Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Fuad Hüsseyni qəbul etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının xarici işlər naziri Hakan Fidanı qəbul etmişdir.
- İran İslam Respublikasının xarici işlər naziri Hüseyn Əmir Abdullahiyanı qəbul etmişdir.
- Özbəkistan Respublikasının xarici işlər naziri Baxtiyor Saidovu qəbul etmişdir.
- Monteneqronun Baş naziri və xarici işlər naziri vəzifəsini icra edən Dritan Abazoviçi qəbul etmişdir.
- Fələstin Dövlətinin xarici işlər naziri Riad Əl-Malikini qəbul etmişdir.

6 iyul
- Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının xarici işlər və xaricdəki milli icma naziri Əhməd Attafı qəbul etmişdir.
- Nepal Federativ Demokratik Respublikasının xarici işlər naziri Narayan Prakaş Saudu qəbul etmişdir.
- BMT-nin Cenevrədəki ofisinin baş direktoru Tatyana Valovayanı qəbul etmişdir.

7 iyul
- Rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfərə gələn Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə təkbətək görüşü keçirilmişdir.
- Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə geniş tərkibdə görüşü olmuşdur.
- Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqay ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Onun və Birinci xanım Mehriban Əliyevanın adından Albaniya Respublikasının Prezidenti Bayram Beqayın və onun Birinci xanımı Armanda Beqayın şərəfinə verilmiş rəsmi lançda iştirak etmişdir.

8 iyul
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Monqolustan Prezidenti Uxnaaqiyn Xurelsuxu təbrik etmişdir.

10 iyul
- Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyevə zəng edərək, onu Özbəkistanda keçirilən növbədənkənar prezident seçkilərində inamlı qələbəsi münasibətilə təbrik etmiş, fəaliyyətində uğurlar arzulamışdır.

11 iyul
- Almaniya Federativ Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin dövlət naziri Tobias Lindneri qəbul etmişdir.
- Onun sədrliyi ilə keçirilən 2023-cü ilin altı ayının sosial-iqtisadi yekunlarına həsr olunmuş müşavirədə çıxış etmişdir.

12 iyul
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Bakıda, Mərkəzi Nəbatat Bağının ərazisində aparılan abadlıq, yenidənqurma və tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- Türkiyədə 15 İyul hadisələrinin yeddinci ildönümündə dövlət çevrilişi cəhdinin qarşısının alınması yolunda canlarını fəda etmiş şəhidlərimizin əziz xatirəsini dərin hörmət və ehtiramla yad edərək, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana başsağlığı vermişdir.

13 iyul
- İsrail Dövlətinin müdafiə naziri Yoav Qallantı qəbul etmişdir.

14 iyul
- Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin dəvəti ilə Belçika Krallığına işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Avropa İttifaqı Şurasının mənzil-qərargahında, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişellə görüşü olmuşdur.

15 iyul
- Brüsseldə, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə üçtərəfli görüşü olmuşdur.
- Belçika Krallığına işgüzar səfəri başa çatmışdır.

18 iyul
- Azərbaycan Respublikasında işgüzar səfərdə olan İraq Kürdüstan Regionunun başçısı Neçirvan Bərzani ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Sonra görüş nümayəndə heyətlərinin iştirakı ilə davam etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Belçikalıların Kralı Əlahəzrət Filipi təbrik etmişdir.

19 iyul
- Özbəkistan Respublikasının Baş naziri Abdulla Aripovu qəbul etmişdir.

20 iyul
- Cəlilabad rayonunda olmuşdur.
- Cəlilabad Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.
- Cəlilabad Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzində yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Füzuli rayonunda olmuşdur.
- 1-ci texniki dərəcəli Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunun Füzuli Beynəlxalq Hava Limanına qədər olan 27 kilometrlik hissəsinin tikintisi ilə tanış olmuşdur.
- Xocalı rayonunun işğaldan azad edilmiş Çanaqçı və Sığnaq kəndlərində olmuşdur.
- Çinin "China Media Group" media korporasiyasına müsahibə vermişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – İnqilab Günü münasibətilə Misir Ərəb Respublikasının Prezidenti Əbdülfəttah əs-Sisini təbrik etmişdir.

21 iyul
- Şuşa rayonunun Daşaltı kəndinin yenidən qurulması ilə bağlı görüləcək işlərlə tanış olmuş, burada özəl investisiya hesabına inşa ediləcək yeni yaşayış kompleksinin və turizm obyektlərinin təməlini qoymuşdur.
- 90 çarpayılıq Şuşa şəhər xəstəxanasının binasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- Şuşa şəhərində 1 nömrəli tam orta məktəbin binasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- "4-cü Sənaye İnqilabı dövründə Yeni Media" mövzusunda keçirilən Şuşa Qlobal Media Forumun açılış mərasimində iştirak etmiş və sualları cavablandırmışdır.

22 iyul
- Şuşada "Euronews" televiziyasına müsahibə vermişdir.

24 iyul
- Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyevə zəng edərək, onu ad günü münasibətilə təbrik etmiş, ona Özbəkistanın inkişafı naminə fəaliyyətində yeni uğurlar, möhkəm cansağlığı arzulamışdır.

25 iyul
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Peru Respublikasının Prezidenti xanım Dina Ersilia Boluarte Zeqarranı təbrik etmişdir

26 iyul
- Bakıda "AzərEnerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin "Şimal" Elektrik Stansiyasının yeni estakadasının, su nasos stansiyalarının və "Şimal" Kiçik Su Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak etmişdir.
- Syerra-Leone Respublikasının Prezidenti vəzifəsinə yenidən seçilməsi münasibətilə Prezident Culius Maada Bionu təbrik etmişdir.

27 iyul
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Mərakeşin Kralı Əlahəzrət VI Məhəmmədi təbrik etmişdir.

29 iyul
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə İsveçrə Konfederasiyasının Prezidenti Alan Berseni təbrik etmişdir.

Avqust

3 avqust
- İtaliyanın "Leonardo" şirkətinin direktorlar şurasının sədri Stefano Pontekorvonu qəbul etmişdir.
- ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşaviri Lui Bononu qəbul etmişdir.

7 avqust
- Qazax rayonuna səfər etmişdir.
- Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Qazax şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət etmiş, önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Qazax rayonunda yenidən qurulan Qarapapaq-Çaylı avtomobil yolunun açılışında iştirak etmişdir.
- Dövlət Sərhəd Xidmətinin (DSX) Sərhəd Qoşunlarının "Qazax" Əlahiddə Sərhəd Diviziyasının qarnizon kompleksində yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Qazax Müəllimlər Seminariyası ADA Universiteti Qazax Mərkəzində yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Qazax şəhərinin su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin istismara verilməsi mərasimində iştirak etmişdir.
- Qazaxda "Venzana" mebel fabrikinin açılışında iştirak etmişdir.
- "Bakı-Qazax-Gürcüstan ilə dövlət sərhədi magistral avtomobil yolunun Gəncə-Qazax-Gürcüstan ilə dövlət sərhədi (130,15 km) hissəsinin 4 zolağa genişləndirilməsi layihəsi" çərçivəsində yenidən qurulan, ümumi uzunluğu 102 kilometr olan Gəncə-Qazaxbəyli hissəsinin açılışında iştirak etmişdir.
- Şəmkir rayonuna səfər etmişdir.
- Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Şəmkir şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət etmiş, önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Şəmkir şəhəri Məhəmməd Füzuli adına təbiət və humanitar fənlər təmayüllü tam orta məktəb-liseyin yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.
- Samux rayonuna səfər etmişdir.
- Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Samux şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət etmiş, önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Samux Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.
- Samuxda Heydər Əliyev Fondunun "Təhsilə dəstək" layihəsi çərçivəsində inşa olunan Sərkar kənd uşaq musiqi məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.

- Bərdə rayonuna səfər etmişdir.
- Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Bərdə şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət etmiş, önünə gül dəstəsi qoymuşdur.
- Bərdədə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin Qarabağ Regional DOST Mərkəzinin və Qarabağ Regional Peşə Hazırlığı Mərkəzinin açılışında iştirak etmişdir.
- Qarabağ Regional Peşə Hazırlığı Mərkəzi ilə də tanış olmuşdur.

8 avqust
- Xalq artisti Rasim Balayevə "İstiqlal" ordenini təqdim etmişdir.

10 avqust
- Rusiya Federasiyasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Mixail Yevdokimovun etimadnaməsini qəbul etmişdir.

14 avqust
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə İndoneziya Respublikasının Prezidenti Coko Vidodonu təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Qabon Respublikasının Prezidenti Ali Bonqo Ondimbanı təbrik etmişdir.

15 avqust
- Bakının Pirallahı rayonunda "Diamed" dərman istehsalı zavodunun açılışında iştirak etmişdir.

18 avqust
- Kolumbiya Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Luis Fernando Kuartas Ayalanın etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Tacikistan Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri İlxom Abduraxmonun etimadnaməsini qəbul etmişdir.
- Koreya Xalq Demokratik Respublikasının Azərbaycan Respublikasında yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Sin Xon Çxolun etimadnaməsini qəbul etmişdir.

20 avqust
- Macarıstanın Baş naziri Viktor Orbanın dəvəti ilə Budapeştə işgüzar səfərə gəlmişdir.
- Budapeştdə Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban ilə görüşü olmuşdur.
- Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin üzvü xanım Jelka Tsviyanoviç və Serb Respublikasının Prezidenti Milorad Dodik ilə görüşü olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva və Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban ilə birlikdə Macarıstanın paytaxtı Budapeştdəki Milli Atletika Mərkəzində keçirilən atletika üzrə dünya çempionatının kişilər arasında 100 metr məsafəyə qaçış yarışının finalını izləmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Budapeştdə Macarıstanın Milli bayramı – Müqəddəs Stefan Günü münasibətilə verilən ziyafətdə iştirak etmişdir.

21 avqust
- Macarıstana işgüzar səfəri başa çatmişdir.
- Paraqvay Respublikasının Prezidenti kimi fəaliyyətə başlaması münasibətilə Prezident Santyaqo Penyanı təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Ukraynanın Prezidenti Volodimir Zelenskini təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Moldova Respublikasının Prezidenti xanım Maya Sandunu təbrik etmişdir.

22 avqust
- Rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasına dövlət səfərinə gələn Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev ilə geniş tərkibdə görüşü keçirilmişdir.
- Geniş tərkibdə görüş başa çatdıqdan sonra Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev ilə Azərbaycan-Özbəkistan sənədlərinin imzalanması mərasimində iştirak etmiş, "Azərbaycan Respublikasının və Özbəkistan Respublikasının Ali Dövlətlərarası Şurasının yaradılması haqqında Müqavilə"ni imzalamışdır.
- Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- "Gülüstan" sarayında onun və birinci xanım Mehriban Əliyevanın adından Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyevin və xanımı Ziroatxon Mirziyoyevanın şərəfinə verilmiş dövlət ziyafətində iştirak etmişdir.

23 avqust
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevi və xanımı Ziroatxon Mirziyoyevanı Füzuli rayonunda qarşılamışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə Füzulidə inşa olunan Mirzə Uluqbəy adına 1 nömrəli tam orta məktəbin açılış mərasimində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə yeni dərs ilində bu məktəbdə təhsilə başlayacaq şagirdlərlə və burada işləyəcək müəllimlərlə görüşüb söhbət etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə Füzuli şəhərində MİDA yaşayış kompleksində yeni evlərə köçürülmüş sakinlərlə görüşmüşdür.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə Füzuli şəhərinin Baş planı ilə tanış olmuşdur.

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə Şuşa şəhərinə səfər etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə əvvəlcə Saatlı məscidində olmuşdur.
- Sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən bərpa edilən Yaradıcılıq Mərkəzində "Heydər Əliyev və Qarabağ" sərgisinə baxmışdır.
- Daha sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə Azərbaycanın tanınmış şəxsiyyətləri Natəvan, Bülbül və Üzeyir Hacıbəylinin işğal dövründə Şuşada ermənilər tərəfindən güllələbaran edilmiş heykəllərinə baxmışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva ilə birlikdə Cıdır düzündə olmuşdur.

25 avqust

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Kəlbəcər rayonuna səfər etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə "AzərEnerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin 5,3 MVA gücündə olan "Soyuqbulaq" Kiçik Su Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Kəlbəcər rayonunda "İstisu" mineral sudoldurma zavodunun tikintisi və "İstisu" Müalicə-İstirahət Kompleksində görülən işlər ilə tanış olmuşdur.
- Kəlbəcər rayonunda "AzərEnerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin "Çıraq-1" və "Çıraq-2" Kiçik Su Elektrik stansiyalarının açılışında iştirak etmiş və həmin stansiyaları işə salmışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Kəlbəcər rayonunun Zar kəndinin təməlini qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın rayonuna səfər etmişdir.
- Laçın rayonunda "AzərEnerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin "Mişni" və "Alxaslı" Kiçik Su Elektrik stansiyalarının açılışında iştirak etmiş və həmin stansiyaları işə salmışdır.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın Beynəlxalq Hava Limanında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olmuşdur.
- Kəlbəcər–Laçın avtomobil yolunun 38-ci kilometrliyindən 76-cı kilometrliyinədək olan hissəsində görülən işlərlə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın şəhərinə yaxın ərazidə inşa ediləcək mehmanxana kompleksinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmiş və həmin kompleksin təməlini qoymuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın rayonunun sənaye zonasında mebel fabrikinin açılışında iştirak etmiş, prefabrik modul evlərin istehsalı müəssisəsinin və xırdabuynuzlu heyvanların saxlanılması məntəqəsinin fəaliyyəti ilə tanış olmuşdur.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın rayonunda "Hoçazfilm" yaradıcılıq studiyasının çəkiliş pavilyonunun açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın rayon 2 nömrəli tam orta məktəbin əsaslı təmirdən sonra açılışında iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın rayonunda "Həkəri Balıq Təsərrüfatı"nın açılışında iştirak etmişdir.

26 avqust

- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Laçın rayonunun Zabux kəndində görülmüş işlərlə tanış olmuş və burada kənd sakinləri ilə görüşmüşdür.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi, Mədəniyyət Nazirliyinin və Prezidentin Laçın rayonunda xüsusi nümayəndəliyinin təşkilatçılığı ilə Laçın şəhərində Mənzərəli terrasda və Bayraq Meydanının qarşısında keçirilən "Laçın Şəhəri Günü" bayram şənliklərində iştirak etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə "Laçın Şəhəri Günü" bayram şənliklərində təşkil olunan sərgilərlə tanış olmuş, sənətkarlıq nümunələrinə baxmış, tamaşalar izləmiş, tədbir iştirakçıları ilə söhbət etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi, Mədəniyyət Nazirliyinin və Prezidentin Laçın rayonunda xüsusi nümayəndəliyinin təşkilatçılığı ilə Laçın şəhərində Həkəri çayının sahilində keçirilən "Laçın Şəhəri Günü" bayram tədbirində iştirak və çıxış etmişdir.
- Sonra tədbirin konsert proqramını izləmişdir.
- Konsertdən sonra Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə tədbir iştirakçıları ilə söhbət etmişdir.

27 avqust

- Türkiyə Respublikasının milli müdafiə naziri Yaşar Güləri qəbul etmişdir.

28 avqust

- Türkiyə Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi Metin Gürakı qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarovu təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Malayziyanın XVI Ali Başçısı Əlahəzrət əl-Sultan Abdullah Riayatuddin əl-Mustafa Billah Şah ibni əl-Mərhum Sultan Hacı Əhməd Şah əl-Mustain Billahı təbrik etmişdir

29 avqust

- Qardaş Özbəkistan Respublikasının milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyevi təbrik etmişdir.

- Ölkəsinin milli bayramı – Konstitusiya Günü münasibətilə Slovakiya Respublikasının Prezidenti xanım Zuzana Çaputovanı təbrik etmişdir

30 avqust
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Vyetnam Sosialist Respublikasının Prezidenti Vo Van Txıonqı təbrik etmişdir

31 avqust
- "Total Energies" şirkətinin baş icraçı direktoru Patrik Puyanneni qəbul etmişdir.
- San-Marinonun milli bayramı – Respublika Günü münasibətilə San-Marino Respublikasının Regent Kapitanları cənab Alessandro Skarano və xanım Adele Tonninini təbrik etmişdir.

Sentyabr

4 sentyabr
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Braziliya Federativ Respublikasının Prezidenti Luiz İnasio Lula da Silvanı təbrik etmişdir.

5 sentyabr
- Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər Nazirliyinin (XİN) Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşdırılması üzrə xüsusi nümayəndəsi İqor Xovayevi qəbul etmişdir.
- Slovakiya parlamentinin sədri Boris Kolların rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Şimali Makedoniya Respublikasının Prezidenti Stevo Pendarovskini təbrik etmişdir.

6 sentyabr
- Ölkəsinin milli bayramı - Müstəqillik Günü münasibətilə Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmonu təbrik etmişdir.

7 sentyabr
- Türk Dövlətləri Təşkilatının üzv və müşahidəçi dövlətlərinin təbii fəlakət və fövqəladə halların idarə edilməsi üzrə nazirlərinin ikinci görüşünün və "Bakı-2023" beynəlxalq təliminin iştirakçıları – Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Kubanıçbek Ömüraliyev, Türkiyənin daxili işlər naziri Əli Yerlikaya, Qazaxıstanın fövqəladə hallar naziri Sırım Şaripxanov, Qırğızıstanın fövqəladə hallar naziri Boobek Ajikeev, Özbəkistanın fövqəladə hallar naziri Abdulla Kuldaşev və Şimali Kiprin daxili işlər naziri Dursun Oğuzu qəbul etmişdir.
- Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının birinci vitse-prezidenti Yurgen Riqterinkin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul etmişdir.

11 sentyabr
- Azərbaycan Respublikasında səfərdə olan İsrailin kənd təsərrüfatı və kənd yerlərinin inkişafı naziri Avi Dixteri videokonfrans formatında qəbul etmişdir.

12 sentyabr
- İki min şagird yerlik Xırdalan şəhər 11 nömrəli tam orta məktəbin yeni binasının açılışında iştirak etmişdir.
- Yeni təhsil ocağının məktəbəqədər hazırlıq, ibtidai sinif otaqlarında, biologiya kabinetində, çağırışaqədər hərbi hazırlıq otağında, STEAM Mərkəzində, fizika kabinetində, kimya laboratoriyasında, informatika otağında, idman zalında və yeməkxanada yaradılan şəraitlə tanış olmuşdur.
- Qarşıdan gələn yəhudi yeni ili – Roş ha-Şana bayramı münasibətilə İsrail Dövlətinin Prezidenti İsxak Hersoqu təbrik etmişdir.

14 sentyabr
- Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmonun dəvəti ilə Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə fəxri qonaq qismində iştirak etmək üçün Tacikistana səfərə gəlmişdir.
- Düşənbədə Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmon ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Düşənbədə keçirilən Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə fəxri qonaq qismində iştirak və çıxış etmişdir
- Tacikistanın paytaxtı Düşənbə şəhərində Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə iştirak edən prezidentlər ilə birlikdə "Dostluq Axşamı" konsert proqramına baxmışdır.
- Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə iştirak edən digər prezidentlər ilə birlikdə Düşənbədəki "EKSPO Mərkəzi Asiya 2023" sərgisi ilə tanış olmuşdur.
- Düşənbədə Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmonun adından Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə iştirak edən prezidentlərin şərəfinə verilmiş rəsmi qəbulda iştirak etmişdir.
- Sonra digər dövlət başçıları ilə birlikdə Tacikistanın təbii sərvətlərinin nümayiş olunduğu sərgiyə baxmışdır.
- Daha sonra Məşvərət görüşündə iştirak edən prezidentlər ilə çay süfrəsi arxasında söhbət etmişdir.
- Müstəqil Dövlətlər Birliyinin iştirakçı dövlətlərinin Baş Prokurorlarının Əlaqələndirmə Şurasının 33-cü iclasının iştirakçılarını təbrik etmişdir.
- İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərin baş prokurorlarının 4-cü iclasının iştirakçılarını təbrik etmişdir.

15 sentyabr
- Tacikistan Respublikasına səfəri başa çatmışdır.
- "Dayanıqlı inkişaf. Hesabatlılıq. Şəffaflıq" mövzusunda beynəlxalq elmi-praktiki konfransın iştirakçılarını təbrik etmişdir.

18 sentyabr
- "İtkin düşmüş şəxslərin taleyinin aydınlaşdırılması üçün milli və beynəlxalq səylərin artırılması" mövzusunda beynəlxalq konfransın iştirakçılarını təbrik etmişdir.

- Bəstəkar Arif Məlikovun 90 illik yubileyi və Milli Musiqi Günü münasibətilə Azərbaycan musiqi ictimaiyyətini təbrik etmişdir

20 sentyabr

- Xalqa müraciət etmişdir.
- Sosial şəbəkə hesablarında paylaşım etmiş, paylaşımda Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğana təşəkkürünü bildirmişdir.
- BP şirkətinin İdarə Heyətinin sədri Helqe Landı qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Krallıq elan edilməsi Günü münasibətilə İki Müqəddəs Ocağın Xadimi, Səudiyyə Ərəbistanının Kralı Əlahəzrət Salman bin Əbdüləziz Al Səudu təbrik etmişdir

22 sentyabr

- Dünya Bankının Cənubi Qafqaz üzrə regional direktoru xanım Roland Praysı qəbul etmişdir.

23 sentyabr

- Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul etmişdir.

25 sentyabr

- Naxçıvanda rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olmuşdur.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə İğdır-Naxçıvan qaz kəmərinin təməlqoyma mərasimində iştirak etmiş, həmin qaz kəmərinin təməlini qoymuşdur.
- Sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə Azərbaycan-Türkiyə sənədlərinin imzalanması mərasimində iştirak etmiş, “Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında Qars-Naxçıvan dəmir yolu layihəsinə dair Niyyət Protokolu”nu imzalamışdır.
- Sənədlərin imzalanması mərasimindən sonra Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə birlikdə mətbuata bəyanatla çıxış etmişdir.
- Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə Naxçıvan Bərpa-istehsalat hərbi kompleksinin açılışında iştirak etmişdir.
- Onun adından Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın şərəfinə verilmiş rəsmi naharda iştirak etmişdir.
- Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfəri başa çatan Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı yola salmışdır.
- Ölkəsinin milli bayramı – Müstəqillik Günü münasibətilə Türkmənistanın Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədovu təbrik etmişdir.

27 sentyabr

- 27 sentyabr - Anım Günü ilə əlaqədar sosial şəbəkə hesablarında “27 Sentyabr - Anım Günü” sözlərinin yazıldığı paylaşım etmişdir.
- Birinci xanım Mehriban Əliyeva ilə birlikdə Bakıda inşası davam etdirilən Zəfər parkında olmuş, parkın girişində xatirə daşının önünə gül dəstələri qoymuşdur.
- BMT-nin Məskunlaşma Proqramının (UN-HABITAT) icraçı direktoru xanım Maimuna Mohd Şərifi qəbul etmişdir.
- ABŞ Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi, ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID) rəhbəri Samanta Paueri, ABŞ Dövlət katibinin Avropa və Avrasiya məsələləri üzrə köməkçisi Yuri Kimi və ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşaviri Lui Bononu qəbul etmişdir.

28 sentyabr

- Cəbrayıl rayonuna səfər etmişdir.
- Cəbrayıl şəhərində inzibati binanın təməlini qoymuşdur.
- Cəbrayıl şəhərində Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi tərəfindən inşa edilən ilk yaşayış məhəlləsi – Cəbrayıl Yaşayış Kompleksində aparılan tikinti işləri ilə tanış olmuşdur.
- “Azərişıq” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin Cəbrayıl Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin açılışını etmişdir.
- Zəngilan rayonunda olmuşdur.
- Alıbəyli kəndinin təməlini qoymuşdur.
- Zəngilan Konqres Mərkəzi Kompleksinin açılışını etmişdir.
- “AzərEnerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin “Cahangirbəyli” Su Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak etmişdir.
- Zəngilan rayonunda Zəngilan kəndinin təməlini qoymuşdur.
- Zəngilan şəhərində 2-ci yaşayış kompleksinin təməlini qoymuşdur.
- Heydər Əliyev Fondu tərəfindən inşa edilən Zəngilan şəhər məscidində görülən işlərlə tanış olmuşdur.
- Zəngilan şəhərində 3-cü yaşayış kompleksinin təməlini qoymuşdur.
- Zəngilan şəhərində 4-cü yaşayış kompleksinin təməlini qoymuşdur.
- Zəngilan şəhərində 160 yerlik uşaq bağçasının təməlini qoymuşdur.

29 sentyabr

- BMT-nin Məskunlaşma Proqramının (UN-HABITAT) və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin əməkdaşlığı ilə keçirilən “Şəhərsalma Həftəsi 2023” tədbirləri çərçivəsində Zəngilanda “Davamlı şəhərlər iqtisadi inkişafın hərəkətverici və bərabərsizliklərlə mübarizə aparan qüvvəsi kimi” mövzusunda 2-ci Azərbaycan Milli Şəhərsalma Forumunun açılış mərasimində iştirak və çıxış etmişdir.

30 sentyabr

- Beynəlxalq Astronavtika Federasiyasının prezidenti Kley Mourini qəbul etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı – Çin Xalq Respublikasının Yaranması Günü münasibətilə Çin Xalq Respublikasının Sədri Si Cinpini təbrik etmişdir.
- 3 Oktyabr – Alman Birliyi Günü münasibətilə Almaniya Federativ Respublikasının Prezidenti Frank-Valter Ştaynmayeri təbrik etmişdir.
- Ölkəsinin milli bayramı münasibətilə Koreya Respublikasının Prezidenti Yun Sok Yolu təbrik etmişdir.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.13

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN RƏSMİ QƏBULLARI

İraq Respublikasının Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Fuad Hüsseynin qəbulu

İyulun 5-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İraq Respublikasının Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Fuad Hüsseyni qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı bu ilin martında Qoşulmama Hərəkatının COVID-19-a qarşı mübarizə üzrə Təmas Qrupunun Zirvə görüşü zamanı İraq Prezidenti Əbdüllətif Camal Rəşid ilə görüşünü məmnunluqla xatırladı, həmin görüş zamanı Azərbaycan-İraq əlaqələrinə dair geniş fikir mübadiləsinin aparıldığını qeyd etdi.

Fuad Hüsseyn İraqın Prezidenti Əbdüllətif Camal Rəşidin və Baş naziri Şiya əs-Sudaninin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İraqın Prezidentinə və Baş nazirinə çatdırmağı xahiş etdi.

İraqın Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri ölkələrimiz və xalqlarımız arasında tarixi əlaqələrin olduğunu vurğuladı.

Söhbət zamanı ölkələrimizin beynəlxalq təşkilatlarda, o cümlədən Qoşulmama Hərəkatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, OPEC+ formatı çərçivəsində uğurla əməkdaşlıq etdikləri bildirildi.

Fuad Hüsseyn İraqın Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına sədrliyini daim dəstəklədiyini bildirdi, ölkəmizin Hərəkata uğurlu sədrliyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı.

Görüşdə münasibətlərimizin müxtəlif istiqamətlərdə inkişaf perspektivləri, o cümlədən enerji və turizm sahələrində əməkdaşlıq, iqtisadi-ticari əlaqələrin genişləndirilməsi məsələləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı. Xüsusilə turizm sahəsində əlaqələrin COVID-19-dan əvvəlki dövrdəki uğurlu dinamikaya uyğun olaraq genişləndirilməsi, İraqın və Azərbaycanın müxtəlif şəhərləri arasında birbaşa hava reyslərinin açılması, sərmayələr, kənd təsərrüfatı sahələrində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu. Həmçinin rəsmi və biznes nümayəndə heyətlərinin qarşılıqlı səfərlərinin önəmi qeyd edildi.

İran İslam Respublikasının xarici işlər naziri Hüseyn Əmir Abdullahiyanın qəbulu

İyulun 5-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İran İslam Respublikasının xarici işlər naziri Hüseyn Əmir Abdullahiyanı qəbul edib.

İranın xarici işlər naziri onu qəbul etdiyinə görə dövlətimizin başçısına təşəkkürünü bildirdi.

Hüseyn Əmir Abdullahiyan İran İslam Respublikasının Prezidenti Seyid İbrahim Rəisinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İran Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyi münasibətilə Azərbaycanı təbrik edən İranın xarici işlər naziri ölkəmizin sədrliyi dövründə Hərəkatın davamlı və dinamik surətdə inkişaf etdiyini vurğuladı.

Hüseyn Əmir Abdullahiyan Prezident İlham Əliyevin Qoşulmama Hərəkatının nazirlər görüşünün açılış mərasimindəki çıxışında çox vacib məqamlara toxunduğunu deyərək bu tədbirin əhəmiyyətini qeyd etdi, onun gündəliyindəki çox vacib məsələlərin müzakirə olunduğunu vurğuladı.

İranlı nazir ölkələrimiz arasında iqtisadi-ticari əlaqələrin inkişafında müsbət dinamikanın olduğunu dedi, Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizinin inkişaf etdirilməsində Azərbaycanla İranın mühüm rol oynadığını diqqətə çatdırdı.

Azərbaycan səfirliyinə qarşı törədilmiş terror aktının İranın məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən çox ciddi şəkildə araşdırıldığını bildirən nazir Azərbaycanın Tehrandakı səfirliyinin fəaliyyətinin tezliklə bərpa olunacağına ümidvarlığını ifadə etdi.

Prezident İlham Əliyev öz növbəsində Azərbaycanın İrandakı səfirliyinə qarşı törədilən terror aktında müqəssir olan şəxslərin layiqli cəzasını alacaqlarına ümidvar olduğunu bildirdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatında rolundan və onun təsisatlanması istiqamətində həyata keçirdiyi işlərdən danışdı.

Söhbət zamanı iqtisadi-ticari əlaqələrin son dövrlərdə artan dinamikası məmnunluqla qeyd edildi, Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizinin, həmçinin bu marşrutla bərabər, Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu ilə Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında kommunikasiya bağlantılarının icrasının inkişaf perspektivlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Hər iki ölkənin aidiyyəti nümayəndə heyətlərinin yaxın vaxtlarda görüşünün keçiriləcəyi müsbət hal kimi qeyd olundu.

Türkiyə Respublikasının xarici işlər naziri Hakan Fidanın qəbulu

İyulun 5-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının xarici işlər naziri Hakan Fidanı qəbul edib.

Hakan Fidanı Türkiyənin xarici işlər naziri təyin edilməsi münasibətilə təbrik edən Prezident İlham Əliyev ona fəaliyyətində uğurlar arzuladı. Dövlətimizin başçısı Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın seçkilərdən sonra Azərbaycana dövlət səfərini ölkələrimiz arasında qardaşlıq və müttəfiqlik münasibətlərinin nümunəsi kimi qiymətləndirdi.

Təbrikə görə minnətdarlığını bildirən Hakan Fidan həm çalışdığı əvvəlki vəzifələrdə, həm də hazırda xarici işlər naziri kimi Azərbaycan ilə Türkiyə arasındakı qardaşlıq və dostluq münasibətlərinin inkişafını daim rəhbər tutduğunu qeyd etdi, Türkiyənin Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun nazirlər görüşünə dəvət olunmasına görə təşəkkürünü bildirdi.

Türkiyənin xarici işlər naziri Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyi münasibətilə dövlətimizin başçısını təbrik etdi və bununla da ölkəmizin çox önəmli prosesə rəhbərlik etdiyini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın sədrliyi dövründə Qoşulmama Hərəkatının təsisatlanması prosesində ölkəmizin gördüyü işlər, həmçinin sədrlik prosesi barədə məlumat verdi.

Söhbət zamanı regional məsələlərə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması, Cənubi Qafqazda davamlı sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunması istiqamətində gedən proseslər barədə danışdı.

Görüşdə Azərbaycan-Türkiyə dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin strateji müttəfiqlik zəminində, "bir millət, iki dövlət" prinsipi əsasında bütün sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı, ölkələrimizin daim bir-birinin yanında olduqları qeyd edildi.

Özbəkistan Respublikasının xarici işlər naziri Baxtiyor Saidovun qəbulu

İyulun 5-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Özbəkistan Respublikasının xarici işlər naziri Baxtiyor Saidovu qəbul edib.

Baxtiyor Saidov Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevin əziz dostu və qardaşı Prezident İlham Əliyevə salamlarını çatdırıb.

Dövlətimizin başçısı salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Özbəkistan Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Baxtiyor Saidov Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına müvəffəqiyyətlə sədrliyi və nazirlər görüşünün uğurla keçirilməsi münasibətilə təbriklərini ifadə etdi. O, Azərbaycan Prezidentinin Özbəkistana dövlət səfəri çərçivəsində iki ölkə başçısının müəyyənləşdirdiyi tapşırıqlara uyğun olaraq fəaliyyətin davam etdirildiyini və qarşıya qoyulmuş bütün məqsədlərin diqqətdə saxlanıldığını vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev öz növbəsində Özbəkistana dövlət səfərini məmnunluqla xatırladı. Dövlətimizin başçısı işğaldan azad olunmuş ərazilərdə Özbəkistan tərəfindən məktəb tikintisi layihəsinin xüsusi önəm daşıdığını bildirdi, Prezident Şavkat Mirziyoyevin tezliklə Azərbaycana səfərinin gözlənildiyini qeyd etdi.

Söhbət zamanı Azərbaycanın və Özbəkistanın Qoşulmama Hərəkatı, Türk Dövlətləri Təşkilatı və digər beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində səmərəli əməkdaşlıq etdikləri diqqətə çatdırıldı, ikitərəfli gündəlikdə duran məsələlərə dair fikir mübadiləsi aparıldı.

Monteneqronun Baş naziri və xarici işlər naziri vəzifəsini icra edən Dritan Abazoviçin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 5-də Monteneqronun Baş naziri və xarici işlər naziri vəzifəsini icra edən Dritan Abazoviçi qəbul edib.

Dritan Abazoviç Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun nazirlər görüşünə dəvətə görə təşəkkürünü bildirdi və Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı.

Söhbət zamanı Prezident İlham Əliyevin və Baş nazir Dritan Abazoviçin bu il Davosda keçirilmiş görüşü məmnunluqla xatırlandı.

Görüşdə Monteneqronun Azərbaycan ilə enerji, turizm, investisiyalar və digər sahələrdə əməkdaşlığın inkişafında maraqlı olduğu qeyd edildi, həmçinin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində ölkələrimizin bir-birinə dəstəyi vurğulandı.

Fələstin Dövlətinin xarici işlər naziri Riad Əl-Malikinin qəbulu

İyulun 5-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Fələstin Dövlətinin xarici işlər naziri Riad Əl-Malikini qəbul edib.

Riad Əl-Maliki Azərbaycanın Fələstində diplomatik nümayəndəliyinin açılması ilə bağlı təşəkkürünü bildirdi. O, Azərbaycanın xarici işlər nazirinin Fələstinə səfərinin önəmini vurğuladı, bu addımların Azərbaycanla Fələstin arasında ikitərəfli əlaqələrin inkişafına ciddi təkan verəcəyinə əminliyini ifadə etdi.

Fələstinin xarici işlər naziri Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı. O, Azərbaycanın Fələstinə göstərdiyi daimi humanitar yardımın və dəstəyin Fələstin xalqı tərəfindən yüksək qiymətləndirildiyini vurğuladı.

Riad Əl-Maliki Azərbaycanı öz torpaqlarını işğaldan azad etməsi münasibətilə təbrik etdi.

Azərbaycan Prezidenti Fələstin Dövlətinin Baş naziri Mohammed Ştayyeh ilə görüşünü məmnunluqla xatırladı. Dövlətimizin başçısı bu görüş əsnasında Fələstində Azərbaycan tərəfindən məktəbin tikilməsi layihəsi barədə müraciətin olduğunu qeyd edərək, buna müsbət münasibətin bildirildiyini və tezliklə bu layihənin icra olunacağını dedi. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Fələstində diplomatik nümayəndəliyinin açılmasını müsbət addım kimi dəyərləndirdi.

Söhbət zamanı beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində əməkdaşlıq və qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının xarici işlər və xaricdəki milli icma naziri Əhməd Attafının qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 6-da Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının xarici işlər və xaricdəki milli icma naziri Əhməd Attafı qəbul edib.

Əhməd Attaf Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikasının Prezidenti Abdelmacid Tebbunun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı, Prezident İlham Əliyevin onun dəvəti ilə Ərəb Dövlətləri Liqasının Zirvə toplantısında xüsusi qonaq qismində iştirakına görə təşəkkürünü bildirdi.

Prezident İlham Əliyev salamlara və Ərəb Dövlətləri Liqasının Zirvə toplantısında iştiraka dəvətə görə Əlcəzair Prezidentinə təşəkkürünü bildirdi və onun da salamlarını Abdelmacid Tebbuna çatdırmağı xahiş etdi. Dövlətimizin başçısı, həmçinin Əlcəzair Prezidentini ölkəmizə rəsmi səfərə dəvət etdi.

Əhməd Attaf Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyinə, Hərəkatın təsisatlanması istiqamətində həyata keçirdiyi işlərə görə təbriklərini çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında tarixi əlaqələrin olduğunu qeyd etdi, Sovetlər Birliyi dövründə çox sayda azərbaycanlı mütəxəssisin Əlcəzairdə fəaliyyət göstərdiyini, bu ölkənin inkişafına öz töhfələrini verdiyini vurğuladı, eyni zamanda, həmin dövrdə Əlcəzairdən olan çox sayda tələbənin də Azərbaycanda təhsil aldığını bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatının təsisatlanması çərçivəsində həyata keçirdiyi işlərdən danışdı, ölkəmizin təşəbbüsü ilə bu Hərəkatın gənclər təşkilatının və parlament şəbəkəsinin yaradıldığını dedi, Azərbaycanın, eyni zamanda, Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində qadın platformasının yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış etdiyini, sədrlik dövründə bu istiqamətdə də müvafiq tədbirləri həyata keçirəcəyini vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev Qoşulmama Hərəkatına Azərbaycanın sədrliyinin uğurla həyata keçirilməsində göstərdiyi dəstəyə görə Əlcəzair tərəfinə təşəkkürünü bildirdi.

Görüşdə Azərbaycan ilə Əlcəzair arasında əlaqələrin müxtəlif sahələrdə, o cümlədən enerji sahəsində inkişaf perspektivlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı, beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində, həmçinin OPEC+ formatında əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu.

Nepal Federativ Demokratik Respublikasının xarici işlər naziri Narayan Prakaş Saudun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 6-da Nepal Federativ Demokratik Respublikasının xarici işlər naziri Narayan Prakaş Saudu qəbul edib.

Bakının gözəlliyinin onu valeh etdiyini deyən Narayan Prakaş Saud Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizin qısa müddət ərzində böyük nailiyyətlər əldə etdiyini vurğuladı, Azərbaycanın

inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün nümunə olduğunu dedi. Nepalın xarici işlər naziri ölkəmizin Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı.

Nepallı tələbələrin Azərbaycanın təqdim etdiyi təqaüd proqramları çərçivəsində təhsil aldıqlarını deyən qonaq buna görə minnətdarlığını bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanla Nepalın beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində səmərəli əməkdaşlığını qeyd etdi, ölkələrimiz arasında münasibətlərin həmişə yaxşı olduğunu, lakin əlaqələri daha da genişləndirmək üçün böyük imkanların mövcudluğunu vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı ölkəmizin təşəbbüsü ilə Qoşulmama Hərəkatı Parlament Şəbəkəsinin və Qoşulmama Hərəkatı Gənclər Təşkilatının yaradıldığını dedi, hazırda Qoşulmama Hərəkatının qadınlar platformasının yaradılması üzərində iş aparıldığını qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına sədrliyinin uğurla həyata keçirilməsində göstərdiyi dəstəyə görə Nepala təşəkkürünü bildirdi.

Görüşdə ölkələrimiz arasında biznesin, iqtisadi-ticari əlaqələrin inkişaf etdirilməsi, bu xüsusda nümayəndə heyətlərinin mübadiləsi məsələləri müzakirə olundu.

BMT-nin Cenevrədəki ofisinin baş direktoru Tatyana Valovayanın qəbulu

İyulun 6-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev BMT-nin Cenevrədəki ofisinin baş direktoru Tatyana Valovayanı qəbul edib.

Tatyana Valovaya Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun nazirlər görüşündə BMT-ni təmsil etdiyinə görə məmnunluğunu bildirdi və Azərbaycanın Hərəkatda uğurlu sədrliyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı. O, BMT-nin Cenevrə ofisi və Cenevrədə ixtisaslaşmış BMT təşkilatları ilə ölkəmiz arasında əməkdaşlığın uğurla inkişaf etdiyini vurğuladı.

Tatyana Valovaya BMT-nin Qadınlar Davamlı İnkişaf Məqsədi üzrə təşəbbüsünün inkişaf etdirilməsində Azərbaycanın verdiyi dəstəyi yüksək qiymətləndirdi, Prezident İlham Əliyevin minaların təmizlənməsi üzrə yeni Dayanıqlı İnkişaf Məqsədinin yaradılması təşəbbüsünün çox dəyərli və vacib olduğunu vurğuladı. O, BMT çərçivəsində üzv dövlətlərlə birgə bu istiqamətdə müzakirə aparılmasının mümkünlüyünü və önəmini diqqətə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi təşkilatın təsisatlanmasına və ölkəmizin multilateralizmə daim böyük əhəmiyyət verdiyini bildirdi, Hərəkatın təsisatlanması istiqamətində ölkəmiz tərəfindən aparılan işlərin, xüsusilə də Parlament Şəbəkəsinin və Gənclər Təşkilatının yaradılması təşəbbüslərini qeyd etdi. Prezident İlham Əliyev, həmçinin Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində qadın platformasının yaradılması istiqamətində təşəbbüslə çıxış etdiyini vurğuladı. Azərbaycanın Ermənistan işğalından azad edilmiş torpaqlarımızın minalarla çirkləndirilməsi problemi ilə üzləşdiyini qeyd edən dövlətimizin başçısı minaların təmizlənməsinin də Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi kimi təsbit olunmasının vacibliyini bildirdi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində Minaların Təsirinə Məruz Qalmış Ölkələrin Həmfikirlər Qrupunun yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış etdiyini və ölkəmizin humanitar minatəmizləmə sahəsində müasir texnologiyalardan səmərəli şəkildə istifadə etdiyini bildirdi. Dövlətimizin başçısı vurğuladı ki, 2020-ci il noyabrın 10-dan sonra 300-dən çox azərbaycanlı mina partlaması nəticəsində həlak olub və ya ağır yaralanıb.

Görüşdə BMT sistemində çalışan Azərbaycan vətəndaşlarının mövcud kvotalara uyğun olaraq sayının artırılması məsələsinin vacibliyi də müzakirə edildi.

Müqəddəs Taxt-Tacın dövlət katibi kardinal Pietro Parolinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 10-da Müqəddəs Taxt-Tacın dövlət katibi kardinal Pietro Parolini qəbul edib.

Prezident İlham Əliyev münasibətlərimizin dərinləşdirilməsində qarşılıqlı səfərlərin önəmini qeyd edərək, özünün 2020-ci ildə Vatikana səfərini və Pietro Parolin ilə görüşünü, həmçinin Roma Papası Fransiskin ölkəmizə səfərini məmnunluqla xatırladı.

Dövlətimizin başçısı kardinal Pietro Parolinin səfərinin əlaqələrimizin genişlənməsi işinə töhfə verəcəyinə əminliyi vurğuladı.

Azərbaycan Prezidenti ilə görüşdən məmnunluğunu ifadə edən kardinal Pietro Parolin Roma Papası Fransiskin salamlarını və ən xoş arzularını, həmçinin ölkəmizdə katolik icmaya göstərilən diqqətə görə təşəkkürünü dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara və xoş sözlərə görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Roma Papasına çatdırmağı xahiş etdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Müqəddəs Taxt-Tacda səfirliyinin açılmasını qeyd etdi.

Kardinal Pietro Parolin səfirliyin açılmasına görə təşəkkürünü bildirdi, Ulu Öndər Heydər Əliyevin 100 illik yubileyi münasibətilə təbriklərini çatdırdı.

Söhbət zamanı Heydər Əliyev Fondu ilə Müqəddəs Taxt-Tac arasında uğurlu əməkdaşlığın həyata keçirildiyi bildirildi.

Kardinal Pietro Parolin ölkəmizdə dini abidələrin bərpası istiqamətində görülən işləri vurğuladı, katolik kilsəsində aparılan bərpa işlərinə görə Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyətini yüksək qiymətləndirdi.

Almaniya Federativ Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin dövlət naziri Tobias Lindnerin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 11-də Almaniya Federativ Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin dövlət naziri Tobias Lindneri qəbul edib.

Görüşdə ikitərəfli münasibətlərin inkişaf dinamikasının artdığı qeyd edildi, Prezident İlham Əliyevin bu ilin mart ayında Almaniyaya səfərindən sonra ölkələrimiz arasında əlaqələrdə yeni səhifənin açıldığı məmnunluqla vurğulandı.

Söhbət zamanı Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması prosesi və sülhün əldə edilməsi istiqamətində ölkəmiz tərəfindən göstərilən səylərdən danışıldı.

Enerji sahəsində əməkdaşlıq və bu əməkdaşlığın gücləndirilməsi, həmçinin Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında enerji sahəsində imzalanmış Anlaşma Memorandumu ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Türkiyə Böyük Millət Məclisinin sədri Numan Kurtulmuşun qəbulu

İyulun 12-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Böyük Millət Məclisinin sədri Numan Kurtulmuşu qəbul edib.

Numan Kurtulmuş Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Dövlətimizin başçısı Türkiyədə keçirilmiş prezident və parlament seçkilərində qələbə münasibətilə bir daha təbriklərini çatdırdı.

Görüşdə Azərbaycanla Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bütün sahələrdə, o cümlədən parlamentlərarası sahədə uğurla inkişaf etdiyi məmnunluqla vurğulandı. Numan Kurtulmuşun səfərinin əlaqələrimizin inkişafına töhfə verəcəyi qeyd olundu.

Söhbət zamanı Türk Dövlətləri Təşkilatının daha da gücləndirilməsinin, bu təşkilat və TÜRKPA formatında əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsinin vacibliyi vurğulandı.

İsrail Dövlətinin müdafiə naziri Yoav Qallantın qəbulu

İyulun 13-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev İsrail Dövlətinin müdafiə naziri Yoav Qallantı qəbul edib.

Yoav Qallant İsrailin Baş naziri Benyamin Netanyahunun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İsrailin Baş nazirinə çatdırmağı xahiş etdi.

Söhbət zamanı dövlətimizin başçısı ilə İsrailin müdafiə naziri arasında bu il Münxendə keçirilən görüş xatırlandı.

İkitərəfli münasibətlərin inkişafından, o cümlədən hərbi-texniki sahədə əməkdaşlıqdan məmnunluq ifadə edildi. İsrail Prezidenti İsxak Hersoqun Azərbaycana səfərinin əlaqələrimizin inkişafında rolu qeyd olundu.

Görüşdə Azərbaycanın İsraildə səfirliyinin açılmasının əməkdaşlığın genişləndirilməsi baxımından önəmi vurğulandı.

Türkiyə Böyük Millət Məclisinin (TBMM) Xarici əlaqələr komitəsinin sədri Fuat Oktayın rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 17-də Türkiyə Böyük Millət Məclisinin (TBMM) Xarici əlaqələr komitəsinin sədri Fuat Oktayın rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Fuat Oktay qəbula görə təşəkkürünü bildirdi və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Türkiyə Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Ölkələrimiz arasında əlaqələrin çox böyük məmnunluq doğurduğunu vurğulayan Fuat Oktay münasibətlərimizin "Bir millət, iki dövlət" prinsipi əsasında inkişaf etdiyini dedi. O, Şuşa Bəyannaməsi ilə rəsmi olaraq müttəfiqlik səviyyəsinə yüksələn Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin həmin sənəddən irəli gələn məqsəd və məramlar əsasında daha da inkişaf etdirilməsinin önəmini vurğuladı. Ölkəsində baş vermiş zəlzələ ilə əlaqədar Azərbaycanın Türkiyənin yanında olmasının önəmini qeyd edən TBMM-in komitə sədri bu dəstəyə görə təşəkkürünü ifadə etdi.

İqtisadi-ticari əlaqələrin genişlənməsindən məmnunluğunu bildirən Fuat Oktay ölkələrimizin Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində əməkdaşlığının genişlənməsi istiqamətində səyləri yüksək qiymətləndirdi.

O, eyni zamanda, Ermənistanda Nemesis terrorçularına abidənin qoyulması ilə əlaqədar Türkiyənin də ciddi narahatlığını bir daha diqqətə çatdırdı.

Fuat Oktay, həmçinin ölkələrimiz arasında enerji, təhsil, hərbi, hərbi-texniki, müdafiə və digər sahələrdə əməkdaşlıq məsələlərini qeyd etdi.

Türkiyədəki seçkilərdən sonra Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Azərbaycana dövlət səfərinin önəmini yüksək qiymətləndirən Prezident İlham Əliyev bu səfər əsnasında da ikitərəfli əlaqələrin inkişafı ilə bağlı geniş müzakirələrin aparıldığını vurğuladı.

Azərbaycan ilə Türkiyə arasında hərbi, hərbi-texniki sahədə əməkdaşlığın inkişafına toxunan dövlətimizin başçısı Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Bakıda olarkən Hərbi Hava Qüvvələrinin yeni Mərkəzi Komanda Məntəqəsinin açılışında iştirakının ölkələrimiz arasında hərbi sahədə əməkdaşlığın inkişafının növbəti nümunəsi olduğunu bildirdi. Şuşa Bəyannaməsi ilə müttəfiqlik prinsipi əsasında ölkələrimiz arasında əlaqələrin inkişaf etdiyini diqqətə çatdıran Azərbaycan Prezidenti Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində əməkdaşlığın, həmçinin bu əməkdaşlığın parlament səviyyəsində daha da inkişaf etdirilməsinin, parlamentlərin xarici əlaqələr komitələrinin Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsinin vacibliyini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı, öz növbəsində, Ermənistandakı Nemesis abidəsinin qoyulmasının qəbuledilməz hal olduğunu bir daha qeyd etdi.

Görüşdə, həmçinin Orta Dəhliz, enerji sahələrində əməkdaşlıq məsələləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı, son dövrlərdə Türkiyə ilə Azərbaycan arasında Preferensial Ticarət Sazişindən irəli gələrək iqtisadi-ticari əlaqələrin daha da genişləndirilməsi və ticarət dövriyyəsinin 6 milyard dollara çatması müsbət məqamlar kimi qeyd olundu.

Söhbət zamanı qarşılıqlı maraq doğuran digər məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Özbəkistan Respublikasının Baş naziri Abdulla Aripovun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 19-da Özbəkistan Respublikasının Baş naziri Abdulla Aripovu qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı bu yaxınlarda Özbəkistan Prezidenti ilə telefon danışığını xatırlayaraq söhbət zamanı Şavkat Mirziyoyevi seçkilərdə inamlı qələbə münasibətilə təbrik etdiyini və əlaqələrimizin bütün istiqamətlərdə müsbət inkişaf dinamikasına malik olmasından məmnunluq ifadə edildiyini bildirdi. Dövlətimizin başçısı əməkdaşlığın perspektivlərinin müəyyənləşdirilməsi baxımından Özbəkistanın Baş naziri Abdulla Aripovun ölkəmizə səfərinin əhəmiyyətini qeyd etdi.

İkitərəfli münasibətlərin ildən-ilə daha da inkişaf etdiyini vurğulayan Azərbaycan Prezidenti gələcəkdə də əməkdaşlığın genişləndirilməsi ilə bağlı yeni uğurlu layihələrin icra olunacağına əminliyini bildirdi.

Abdulla Aripov, ilk növbədə, Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevin salamlarını Prezident İlham Əliyevə çatdırdı və vurğuladı ki, Özbəkistan Prezidenti həmişə dostu və qardaşı Prezident İlham Əliyevlə təmaslardan böyük məmnunluq duyduğunu bildirir.

Dövlətimizin başçısı salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Özbəkistan Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Abdulla Aripov Özbəkistanda keçirilmiş seçkilərdən sonra Şavkat Mirziyoyevi təbrik edən ilk dövlət başçısının məhz Prezident İlham Əliyev olduğunu qeyd edərək vurğuladı ki, bu da dövlət başçıları və ölkələrimiz arasında dostluğun və qardaşlığın nümunəsidir.

Dövlətimizin başçısının rəhbərliyi ilə Azərbaycanın çox böyük uğurlar əldə etdiyini deyən Özbəkistanın Baş naziri Bakının inkişafının onlarda dərin təəssürat hissi yaratdığını dedi.

Qonaq Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunmasının əhəmiyyətini vurğuladı.

Görüşdə Prezident İlham Əliyevin Özbəkistana dövlət səfəri və bu səfər çərçivəsində əməkdaşlığımızın hərtərəfli inkişafı ilə əlaqədar müəyyən edilmiş prioritet sahələr, bu istiqamətdə görülmüş işlərin nəticələrinin çox müsbət olduğu qeyd edildi, iqtisadi-ticarət, investisiyalar, energetika, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat-logistika, sənaye sahələrində yeni layihələrin həyata keçirildiyi diqqətə çatdırıldı.

Söhbət zamanı Orta Dəhlizin əhəmiyyəti vurğulandı, Azərbaycanda yaradılmış azad iqtisadi zonada Özbəkistan şirkətlərinin iştirakı perspektivləri, hökumətlərarası komissiyanın fəaliyyəti və iyulun 18-də Şuşada keçirilən Azərbaycan-Özbəkistan Birgə Hökumətlərarası Komissiyasının 12-ci iclasının önəmi qeyd edildi.

İtaliyanın "Leonardo" şirkətinin baş icraçı direktorunun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 3-də İtaliyanın "Leonardo" şirkətinin direktorlar şurasının sədri Stefano Pontekorvonu qəbul edib.

Stefano Pontekorvo İtaliya Respublikası Nazirlər Şurasının Sədri Ciorcia Meloni və müdafiə naziri Quido Krosettonun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İtaliya Nazirlər Şurasının Sədrinə və müdafiə nazirinə çatdırmağı xahiş etdi.

Görüşdə Azərbaycanla İtaliya arasında səmərəli tərəfdaşlığa əsaslanan ikitərəfli münasibətlərin müxtəlif sahələrdə uğurla inkişaf etdiyi bildirildi, hərbi və mülki sahələrdə dünyanın ən qabaqcıl şirkətlərindən biri olan "Leonardo" şirkəti ilə əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu.

Qeyd edək ki, İtaliyanın müdafiə məhsulları istehsal edən ən böyük şirkəti olan "Leonardo"nun mülki sektorda da maraqlı texnologiyaları, o cümlədən "Smart city" texnologiyası, süni peyk istehsalı və aerokosmik xidmətlər, böyük şəhərlərin nəqliyyat sistemlərinin idarəedilməsi də var. Şirkətin rəhbər şəxsləri bu sahələrdə də ölkəmizə faydalı ola biləcək əməkdaşlıqla bağlı təşəbbüslərini ifadə etdilər.

ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşavirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 3-də ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşaviri Lui Bononu qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı bu yaxınlarda ABŞ Dövlət katibi Antoni Blinkenlə keçirdiyi telefon söhbəti zamanı qaldırılmış məsələlər ətrafında fikir mübadiləsini davam etdirdi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan tərəfinin sülh prosesini davam etdirmək əzmini bir daha təsdiqlədi və tezliklə danışıqlar çərçivəsində müzakirə olunan əsas istiqamətlər üzrə nəticələrin əldə ediləcəyinə ümidvar olduğunu bildirdi.

Söhbət zamanı Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması və sülh müqaviləsi üzrə danışıqlar prosesi ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Kolumbiyanın Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Avqustun 18-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Kolumbiya Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Luis Fernando Kuartas Ayalanın etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra dövlətimizin başçısı səfirlə söhbət etdi.

Səfir Azərbaycan ilə Kolumbiya arasında siyasi əlaqələrin yaxşı səviyyədə olduğunu qeyd etdi, ölkələrimizin Xarici İşlər nazirlikləri arasında siyasi məsləhətləşmələr mexanizminin uğurla inkişaf etdiyini bildirdi. Minatəmizləmə sahəsində kolumbiyalı mütəxəssislərin Azərbaycanda fəaliyyət göstərdiyi qeyd olundu. Luis Fernando Kuartas Ayala ölkələrimiz arasında turizm sahəsində əlaqələrin daha da genişləndirilməsi üçün böyük potensialın olduğunu vurğuladı.

Səfir ölkəmizdə akkreditə edilmiş diplomatik korpusun nümayəndələrinin Ağdama səfərində iştirak etdiyini, həmin ərazilərdə aparılan bərpa-quruculuq işləri ilə yerində tanış olduğunu bildirdi.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycan ilə Kolumbiya arasında siyasi əlaqələrin məmnunluq doğurduğunu vurğuladı, ölkələrimizin BMT, Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində səmərəli əməkdaşlıq etdiyini və daim birbirini dəstəklədiyini dedi.

Prezident İlham Əliyev iqtisadi-ticari əlaqələrin genişləndirilməsi üçün böyük imkanların olduğunu vurğuladı, mədəniyyət sahəsində əlaqələrin genişləndirilməsinin vacibliyini bildirdi.

Tacikistanın Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Avqustun 18-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Tacikistan Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri İlxom Abduraxmonun etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra səfirlə söhbət edən dövlətimizin başçısı Azərbaycan ilə Tacikistan arasında münasibətlərin qardaşlıq və dostluq xarakteri daşıdığını vurğuladı, hökumət üzvləri, parlamentlər, ictimai təşkilatlar xətti ilə daim təmasların və qarşılıqlı səfərlərin həyata keçirildiyini dedi.

Prezident İlham Əliyev Tacikistana dövlət səfərini məmnunluqla xatırladı, səfər çərçivəsində aparılmış müzakirələr zamanı müəyyənləşdirilmiş hədəflərə nail olunması istiqamətində ardıcıl fəaliyyətin həyata keçirildiyini bildirdi. Dövlətimizin başçısı Tacikistana səfəri zamanı bu ölkənin və Düşənbənin inkişafının şahidi olduğunu vurğuladı.

Azərbaycan Prezidenti iqtisadiyyat, ticarət, nəqliyyat, logistika və digər sahələrdə ikitərəfli əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsi üçün bir çox təşəbbüslərin olduğunu diqqətə çatdırdı, ölkələrimiz arasında tərəfdaşlıq əlaqələrinin möhkəmləndiyini qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın və Tacikistanın regionları arasında əməkdaşlığın və şəhərlərarası birbaşa əlaqələrin yaradılmasının vacibliyini bildirdi.

Səfir, ilk növbədə, Tacikistan Prezidenti Emoməli Rəhmonun salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Tacikistan Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi və Prezident Emoməli Rəhmonu Azərbaycana dövlət səfərinə dəvət etdi.

Səfir İlxom Abduraxmon dövlətimizin başçısının Tacikistana səfəri zamanı ikitərəfli əlaqələrin inkişafı baxımından çox vacib və səmərəli müzakirələrin aparıldığını vurğuladı, müxtəlif səviyyələrdə, o cümlədən parlament sədrlərinin səfərlərinin önəmini qeyd etdi, hökumətlərarası komissiyanın bu yaxınlarda iclasının keçirildiyini xatırladı, ölkələrimizin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində də uğurla əməkdaşlıq etdiyini vurğuladı.

İlxom Abduraxmon Bakı ilə Düşənbə arasında birbaşa aviareyslərin açılmasının turizm sahəsində əməkdaşlığımızın inkişafına ciddi təkan verəcəyini qeyd etdi. O, Azərbaycanın sürətli inkişafının, Bakının gözəlliyinin və şəhərin memarlıq üslubunun onda dərin təəssürat hissi yaratdığını dedi.

Koreya Xalq Demokratik Respublikasının Azərbaycanda yeni təyin olunmuş səfirinin etimadnaməsinin qəbulu

Avqustun 18-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Koreya Xalq Demokratik Respublikasının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fövqəladə və səlahiyyətli səfiri Sin Xon Çxolun etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim etdi.

Sonra dövlətimizin başçısı səfirlə söhbət etdi.

Qəbula görə dövlətimizin başçısına təşəkkürünü bildirən səfir Koreya Xalq Demokratik Respublikası Dövlət Şurasının Sədri Kim Çen Inın salamlarını Prezident İlham Əliyevə çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarının Koreya Xalq Demokratik Respublikası Dövlət Şurasının Sədrinə çatdırmağı xahiş etdi.

Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatına uğurlu sədrliyi münasibətilə təbriklərini çatdıran səfir xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 1985-ci ildə Koreya Xalq Demokratik Respublikasına səfərinin məmnuniyyətlə xatırlandığını bildirdi. O, Azərbaycanın və Koreya Xalq Demokratik Respublikasının beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurlu əməkdaşlığının vacibliyini vurğuladı, iki ölkənin parlamentləri, eləcə də Yeni Azərbaycan Partiyası ilə Koreya Xalq Demokratik Respublikasının Əmək Partiyası arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinin önəmini qeyd etdi. Sin Xon Çxol Azərbaycanın neft-qaz sahəsində zəngin təcrübəsini nəzərə alaraq, Koreya Xalq Demokratik Respublikasından olan tələbələrin Azərbaycanda bu sahədə təhsil almasının vacibliyini diqqətə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı ölkələrimiz arasında əlaqələrin qarşılıqlı maraq doğuran sahələrdə gələcəkdə də inkişaf edəcəyinə əminliyini bildirdi. Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1985-ci ildə Koreya Xalq Demokratik Respublikasına səfərini xatırladan Prezident İlham Əliyev bu səfərin sonrakı illərdə – Ümummilli Liderin müstəqil Azərbaycana rəhbərliyi dövründə Koreya Xalq Demokratik Respublikası ilə əlaqələrin inkişafına təkan verdiyini qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev Qoşulmama Hərəkatının 2019-cu ildə Azərbaycanda keçirilən Zirvə görüşü çərçivəsində Koreya Xalq Demokratik Respublikasının yüksək səviyyəli nümayəndə heyəti ilə görüşünü məmnunluqla xatırladı, Qoşulmama Hərəkatı, BMT və digər beynəlxalq təşkilatçılar çərçivəsində ölkələrimiz arasında əlaqələri diqqətə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı parlamentlər, hakim partiyalar arasında münasibətlərin və mədəni əlaqələrin genişləndirilməsinin vacibliyini vurğuladı.

İlham Əliyev Türkiyənin milli müdafiə nazirini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 27-də Türkiyə Respublikasının milli müdafiə naziri Yaşar Güləri qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı Yaşar Gülərin Türkiyənin milli müdafiə naziri vəzifəsinə təyin edilməsini Türkiyə Prezidenti tərəfindən göstərilən böyük etimad kimi dəyərləndirdi və ona vəzifəsinin icrasında uğurlar arzuladı.

Prezident İlham Əliyev Yaşar Gülərin Azərbaycan və Türkiyə Silahlı qüvvələrinin birgə işbirliyi ilə bağlı böyük səylər göstərdiyini və töhfələr verdiyini vurğuladı, bu işbirliyinin çox yaxşı səviyyədə olduğunu qeyd etdi.

Dövlətimizin başçısı Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Prezident seçiləndən sonra Azərbaycana həyata keçirdiyi ilk dövlət səfərinə toxunaraq, bu səfər zamanı Hərbi Hava Qüvvələrinin yeni Mərkəzi Komanda Məntəqəsinin açılışının önəmini vurğuladı.

Xoş sözlərə görə minnətdarlığını ifadə edən Yaşar Gülər özünün və rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfərdən böyük məmnunluq və şərəf hissi duyduqlarını bildirərək, ilk növbədə Türkiyə Prezidentinin salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev salamlara görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Türkiyənin milli müdafiə naziri torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsinə toxunaraq, şəhidlərimizin ruhunu ehtiramla yad etdi, Azərbaycan əsgərlərinin fədakarlıq və qəhrəmanlıqlarının heç zaman unudulmayacağını dedi.

Yaşar Gülər qeyd etdi ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin siyasətini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin uzaqgörənliyi və qətiyyəti sayəsində Azərbaycanın beynəlxalq aləmin önəmli və nüfuzlu üzvünə çevrilməsi böyük qürur hissi doğurur. Nazir iki ölkənin dövlət başçıları arasında sıx münasibətlərin və təmasların əlaqələrimizin daha da güclənməsi işinə çox müsbət təsir göstərdiyini bildirdi və azərbaycanlı həmkarları ilə səmərəli qarşılıqlı fəaliyyətin həyata keçirildiyini qeyd etdi.

Söhbət zamanı Azərbaycan ilə Türkiyə arasında dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bütün sahələrdə, o cümlədən hərbi sahədə bundan sonra da uğurla inkişaf edəcəyinə əminlik ifadə olundu, əməkdaşlığımızın perspektivləri ilə bağlı məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 28-də Türkiyə Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin Baş Qərargah rəisi Metin Gürakı qəbul edib.

Söhbət zamanı Azərbaycan-Türkiyə dostluq və qardaşlıq münasibətlərinin bütün sahələrdə olduğu kimi, hərbi sahədə də uğurla inkişaf etdiyi vurğulandı. Metin Gürakın vəzifəyə təyin olunmasından qısa zaman sonra ölkəmizə səfər etməsinin önəmi qeyd edildi və bu səfərin əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə xidmət edəcəyinə əminlik ifadə olundu.

Azərbaycan və Türkiyənin hərbi qurumları arasında səmərəli iş birliyinin həyata keçirildiyi qeyd edildi.

Görüşdə Azərbaycanın Vətən müharibəsində Qələbəsinin önəmi və ordumuzun bu qələbənin əldə olunmasında göstərdiyi yüksək peşəkarlığı və qəhrəmanlığı vurğulandı.

“Total Energies” şirkətinin baş icraçı direktorunun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 31-də “Total Energies” şirkətinin baş icraçı direktoru Patrik Puyanneni qəbul edib.

Görüşdə “Abşeron” yatağında hasilatın başlanılması vurğulandı və layihənin parametrləri barədə dövlətimizin başçısına ətraflı məlumat verildi. Qeyd edildi ki, hasilat quyusu ən məhsuldar və ən aşağı karbon tullantılarına malik quyudur. Bu da yatağın potensialının zənginliyinin və perspektivinin aydın göstəricisidir.

Söhbət zamanı “Total Energies” şirkətinin Azərbaycanda fəaliyyətinin genişləndirilməsi, o cümlədən “Abşeron” yatağının tam işlənmə mərhələsinə keçməsi barədə fikir mübadiləsi aparıldı, şirkət tərəfindən layihələrdə iştirakla bağlı maraq ifadə olundu. Ölkə ərazisində, o cümlədən Naxçıvanda bərpaolunan enerji layihələrinin həyata keçirilməsi perspektivi və potensialı müzakirə edildi.

Rusiya XİN-in Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşdırılması üzrə xüsusi nümayəndəsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 5-də Rusiya Federasiyasının Xarici İşlər Nazirliyinin (XİN) Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin normallaşdırılması üzrə xüsusi nümayəndəsi İqor Xovayevi qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə regionda vəziyyət, Ağdam-Xankəndi və Laçın-Xankəndi yollarının açılması barədə müzakirələr aparıldı.

Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinin erməni əhalisinin nümayəndələrinin reinteqrasiya məsələləri ilə bağlı müzakirələrin aparılması üçün paytaxt Bakıya və ölkəmizin digər şəhərlərinə dəvət olunmasına baxmayaraq, onların bundan imtina etdiklərini diqqətə çatdırdı.

İqor Xovayev Rusiyanın Azərbaycan ilə Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşdırılması və regionda davamlı sülhün təmin olunması üçün səylərini bundan sonra da davam etdirəcəyini bildirdi.

Slovakiya parlamenti sədrinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 5-də Slovakiya parlamentinin sədri Boris Kolların rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, söhbət zamanı ikitərəfli əlaqələrin inkişafından məmnunluq ifadə olundu, energetika sahəsində əməkdaşlığın çox yaxşı səviyyədə olduğu qeyd edildi. Bu baxımdan Slovakiyanın "Həmrəylik Halqası" STRING layihəsində iştirakı əlaqələrimizin inkişafında çox mühüm hal kimi dəyərləndirildi.

Slovakiya nümayəndə heyətinin işğaldan azad edilmiş ərazilərimizə səfər edəcəyi məmnunluqla qeyd olundu və bunun həmin ərazilərdə həyata keçirilən genişmiqyaslı yenidənqurma və bərpa işləri ilə yaxından tanışlıq üçün yaxşı imkan yaradacağı bildirildi. Ağdam rayonunun Baş Qərvənd kəndində Slovakiya tərəfindən həyata keçiriləcək "Smart village" – "Ağıllı kənd" layihəsinin önəmi vurğulandı.

Görüşdə Slovakiyanın Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələrinin inkişafına töhfə verdiyi bildirildi.

Parlamentlərarası əməkdaşlıq məsələsinə toxunularaq Boris Kolların geniş nümayəndə heyəti ilə ölkəmizə səfərinin bu sahədə əməkdaşlığın genişləndirilməsi işinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə olundu.

Türk dövlətlərinin Bakıda keçirilən tədbirlərdə iştirak edən nazirlərinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 7-də Türk Dövlətləri Təşkilatının üzv və müşahidəçi dövlətlərinin təbii fəlakət və fövqəladə halların idarə edilməsi üzrə nazirlərinin ikinci görüşünün və "Bakı-2023" beynəlxalq təliminin iştirakçıları – Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Kubanıçbek Ömüraliyev, Türkiyənin daxili işlər naziri Əli Yerlikaya, Qazaxıstanın fövqəladə hallar naziri Sırım Şaripxanov, Qırğızıstanın fövqəladə hallar naziri Boobek Ajikeev, Özbəkistanın fövqəladə hallar naziri Abdulla Kuldaşev və Şimali Kiprin daxili işlər naziri Dursun Oğuzu qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə çıxış edən Prezident İlham Əliyev dedi:

- Sizi səmimiyyətlə salamlayıram. Azərbaycana xoş gəlmisiniz.

Bu gün Bakıda Türk Dövlətləri Təşkilatının fövqəladə hallar nazirlərinin iclası öz işinə başlayır. Bu, çox önəmli hadisədir. Əminəm ki, iclas çox yaxşı keçəcək, nəticələr də çox uğurlu olacaq.

Bildiyiniz kimi, iki aydan sonra türk dövlətlərinin başçıları səviyyəsində Zirvə görüşü keçiriləcəkdir. İndi Zirvə görüşünə böyük hazırlıq işləri gedir, o cümlədən fövqəladə halların idarə edilməsi istiqamətində də işlər gedir. Bildiyimə görə, iclasda, o cümlədən qarşılıqlı yardım haqqında sazişin hazırlanması da nəzərdə tutulmuşdur. Buna böyük ehtiyac var. Çünki hamımız yaxşı bilirik ki, son vaxtlar bölgəmizdə və bütövlükdə dünyada fövqəladə halların sayı kəskin artıb. Bunun bir çox səbəbləri var. Ancaq fakt odur ki, bu gün misli görünməmiş ölçüdə daşqınlar, zəlzələlər, yanğınlar adi hala çevrilib. Fürsətdən istifadə edərək, bir daha qardaş Türkiyəyə dəhşətli zəlzələdə həlak olanların xatirəsini hörmətlə anaraq, bir daha başsağlığı vermək istəyirəm. Bildiyiniz kimi, Azərbaycan ilk saatlardan, ilk dəqiqələrdən bu dəhşətli zəlzələ ilə bağlı öz səylərini göstərmişdir. Hazırda Qəhrəmanmaraş şəhərində Azərbaycan dövləti tərəfindən inşa ediləcək şəhərciyin son parametrləri müəyyən edilir və yaxın zamanlarda biz inşaata başlayacağıq.

Azərbaycanın bu istiqamətdə təcrübəsi kifayət qədər böyükdür. Son illər ərzində maddi-texniki bazamızın möhkəmləndirilməsi istiqamətində işlər aparılıb, xilasedicilərin peşəkarlığı artıb. Bütövlükdə bizim müxtəlif bölgələrdə, o cümlədən Türk dünyasını birləşdirən ölkələrdə apardığımız xilasedici missiyalarımız əyani şəkildə bizim imkanlarımızı və niyyətimizi göstərir. Biz hər zaman bir-birimizin yanında olmalıyıq, Türk Dövlətləri Təşkilatının inkişafı ilə bağlı bütün üzv ölkələr öz dəyərli töhfələrini verirlər, o cümlədən Azərbaycan. Azərbaycan bütün dövrlərdə bu təşkilatın güclənməsinə hər zaman öz dəstəyini əsirgəməmişdir və bizim xarici siyasət prioritetləri arasında təşkilata üzv ölkələrlə əlaqələr birinci yer tutur. Bunu mən Prezident kimi dəfələrlə bəyan etmişəm, eyni zamanda, biz bunu əməli işlərdə də göstərmişik.

Türk dünyası böyük bir ailədir və şadam ki, son illər ərzində bütün üzv və müşahidəçi ölkələr tərəfindən təşkilata böyük dəstək göstərilir. Təbii ki, növbəti illərdə də bu dəstək göstərilməlidir. Bu gün dünya miqyasında Türk Dövlətləri Təşkilatı öz layiqli yerini tuta bilibdir. Ancaq bundan sonra da fəal çalışmalıyıq ki, bizim təsir imkanlarımız daha da geniş olsun. Burada, əlbəttə ki, həm qarşılıqlı yardım, eyni zamanda, iqtisadi əlaqələrin gücləndirilməsi, siyasi müstəvidə daimi koordinasiya və məsləhətləşmələrin aparılması, təhlükəsizlik sahəsində qarşılıqlı yardım, yəni, bütün bunlar önəmli amillərdir və bizim birliyimizi daha da gücləndirəcək. Əminəm ki, yaxın gələcəkdə bizim təşkilatımızın dünyadakı mövqeyi və rolu daha da artacaqdır.

Bir daha demək istəyirəm ki, Azərbaycan üçün türk dövlətləri ilə əlaqələr xarici siyasətdə birinci dərəcəli vəzifədir. Təsadüfi deyil ki, son bir neçə il ərzində mənim Təşkilata üzv olan ölkələrə çoxsaylı səfərlərim həyata keçirilmişdir. Təşkilata üzv ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının da Azərbaycana bir çox səfərləri həyata keçirilmişdir və bu il də bu səfərlər nəzərdə tutulur. Yəni, bu, bir daha onu göstərir ki, biz düzgün yoldayıq.

Bu gün bizim aramızda ilk dəfə olaraq Şimali Kiprin nümayəndəsi də iştirak edir. Şimali Kipr türk qardaşlarımızı xüsusilə salamlamaq istəyirəm. Nazir burada müşahidəçi kimi, amma eyni zamanda, öz bayrağı ilə təmsil olunur. Təbii ki, Şimali Kiprin bayrağı da bizim tədbirdə dalğalanmalıdır və dalğalanacaqdır. Azərbaycan bütün Türk dünyasında birləşən qardaşlarımızın hər zaman yanında olubdur və çox sevindirici haldır ki, son Zirvə görüşündə Şimali Kipr Türk Dövlətləri Təşkilatına müşahidəçi seçilmişdir. Bu münasibətlə bütün türk qardaşlarımızı ürəkdən təbrik edirəm. Bu, bir daha bizim birliyimizi göstərir, bir daha iradəmizi göstərir. Onu göstərir ki, biz haqq yolunda hər zaman bir-birimizin yanındayıq və yanında olacağıq.

Mən bir daha sizi salamlayıram. Sizə uğurlar, yaxşı nəticələr arzulayıram. Təmsil etdiyiniz ölkələrin dövlət və hökumət başçılarına mənim səmimi salamlarımı çatdırın.

* * *

Türk Dövlətləri Təşkilatının Baş katibi Kubanıçbek Ömüraliyev çıxış edərək dedi:

- Möhtərəm Prezident, sabahınız xeyir.

Hörmətli İlham Heydər oğlu, vaxt tapıb bizi qəbul etdiyiniz üçün Sizə nümayəndə heyəti adından və şəxsən öz adımdan təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Siz də öz çıxışınızda qeyd etdiyiniz kimi, bu, Sizin və dövlət başçılarının təşkilatımıza və fəaliyyətimizə diqqətinin göstəricisidir.

Kubanıçbek Ömüraliyev Türk Dövlətləri Təşkilatının üzv və müşahidəçi dövlətlərinin təbii fəlakət və fövqəladə halların idarə edilməsi üzrə nazirlərinin ikinci görüşünün və "Bakı-2023" beynəlxalq təliminin əhəmiyyətinə toxundu. O, Azərbaycan Prezidentinin Türk Dövlətləri Təşkilatının fəaliyyətinə verdiyi dəstəyi xüsusi qeyd edərək bildirdi:

- Fürsətdən istifadə edərək, bir daha Sizə Türk Dövlətləri Təşkilatının fəaliyyətinə verdiyiniz ardıcıl dəstəyə görə təşəkkürümü bildirmək istəyirəm. Zatialiləri, bütün dünyada sürətli dəyişikliklər, həmçinin mühüm hadisələr, qlobal və regional səviyyələrdə çağırışlar türk coğrafiyasında inteqrasiya üzrə əməkdaşlığı daha əhəmiyyətli, xalqlarımızı isə daha yaxın edir. Qardaş türk xalqları arasında münasibətlər böyük strateji əhəmiyyətə və potensiala malikdir. 2023-cü il fevralın 6-da qardaş Türkiyənin ərazisində baş vermiş dağıdıcı zəlzələlər zamanı biz şahidi olduq ki, təkcə dövlətlər deyil, həm də xalqlarımız ayağa qalxdı və qardaş Türkiyəyə görünməmiş həmrəylik nümayiş etdirdi və yardım göstərdi.

Kubanıçbek Ömüraliyev təbii fəlakət və fövqəladə hallarla mübarizədə Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv ölkələrin səyləri birləşdirməsinin vacibliyinə toxundu. Qonaq Azərbaycan Prezidentinin təşəbbüsü ilə bu ilin martında Ankarada Türk Dövlətləri Təşkilatının Dövlət Başçılarının Fövqəladə Zirvə görüşünün keçirildiyini xatırladaraq həmin tədbirdə vacib qərarların qəbul edildiyini vurğuladı.

* * *

Türkiyənin daxili işlər naziri Ali Yerlikaya çıxış edərək dedi:

- Hörmətli cənab Prezident, əvvəlcə sıx qrafikinizdə vaxt ayırıb bizi qəbul etdiyiniz üçün təşəkkürlərimi bildirirəm.

Sizə cənab Prezidentimizin ən səmimi salamlarını gətirmişəm.

Bu gün burada – qardaş Azərbaycan torpaqlarında olmaqdan böyük məmnunluq duyuram. Hörmətli Prezidentimizin və Zati-alinizin himayəsi ilə inkişaf edib güclənən əməkdaşlığımızın dünyada tayı-bərabəri yoxdur. Biz də Daxili İşlər Nazirliyi olaraq, Azərbaycanın qurumları ilə əməkdaşlığımızı səmimiyyət və təmənnasızlıq

əsasında inşa etmişik. Bu müddətdə keçirdiyimiz görüşləri isə diplomatik təmasdan daha çox qardaşlıq həmrəyliyimizin bir ifadəsi olaraq görürük.

Hörmətli cənab Prezident, icazənizlə, Qəhrəmanmaraş zəlzələlərində Can Azərbaycanımızın uzatdığı yardım əlini hüzurunuzda bir daha minnətdarlıqla yad etmək istəyirəm. Məlum olduğu kimi, çox böyük bir acını geridə qoymağa çalışırıq. Bu dövrdə Zati-alinizin liderliyi ilə Azərbaycanın qardaş köməyi nəcib millətimiz tərəfindən heç vaxt unudulmayacaq. Yardımımıza ilk gələn Azərbaycan olduğu kimi, ən son ayrılan axtarış-xilasetmə heyətləri də yenə Azərbaycanın heyətləri olmuşdur. Bütün maddi və mənəvi dəstəklərini bizə çatdırmaq üçün səfərbər olan azərbaycanlı qardaşlarımıza minnətdarlığımızı nə qədər ifadə etsək azdır.

Türkiyənin daxili işlər naziri təbii fəlakət və fövqəladə halların idarə edilməsi sahəsində həyata keçirdikləri fəaliyyət barədə məlumat verdi, Azərbaycanın aidiyyəti qurumları ilə əməkdaşlıqdan danışdı və bu əməkdaşlığı hər iki ölkənin dövlət başçılarının səmimi münasibətlərinə əsaslanaraq daha da gücləndirəcəklərini bildirdi. Qonaq Türkiyədə baş verən dəhşətli zəlzələdən sonra Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə Türk Dövlətləri Təşkilatının Dövlət Başçılarının Ankarada keçirilmiş fövqəladə Zirvə görüşünün önəmini qeyd edərək dedi:

– Hörmətli cənab Prezident, hüzurunuzda olmaqdan duyduğum məmnuniyyəti bir daha ifadə edir, bu sıx qrafikinizdə bizə vaxt ayırdığınız üçün təşəkkürlərimi bildirirəm. Həmçinin yaxınlaşmaqda olan Qarabağ Zəfərimizin ildönümü münasibətilə qardaş Azərbaycanımızı təbrik edir, şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş bütün azərbaycanlı qardaşlarımızı rəhmət və minnətdarlıqla anıram. Sizə ehtiramımı ifadə edirəm, cənab Prezident.

* * *

Prezident İlham Əliyev: Çox sağ olun, təşəkkür edirəm.

Dövlətimizin başçısı Türkiyə Prezidentinin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını Rəcəb Tayyib Ərdoğana çatdırmağı xahiş etdi.

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının nümayəndə heyətinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 7-də Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının birinci vitse-prezidenti Yurgen Riqterinkin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, söhbət zamanı bu ilin yanvarında Davosda Prezident İlham Əliyevin Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının birinci vitse-prezidenti ilə görüşü məmnunluqla xatırlandı.

Görüşdə Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının Azərbaycanda fəaliyyət istiqamətləri və ölkəmiz üçün prioritet sahələr, xüsusilə bərpaolunan enerji, nəqliyyat, logistika, kiçik və orta biznesin inkişafı sahələrində, Orta Dəhliz istiqamətində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olundu.

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsinin önəmi vurğulandı, Bankın ölkəmizin enerji və nəqliyyat layihələrinə, xüsusilə Cənub Qaz Dəhlizinə ayırdığı kreditlərin vacibliyi qeyd olundu.

Söhbət zamanı qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

İsrailin kənd təsərrüfatı və kənd yerlərinin inkişafı nazirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 11-də ölkəmizdə səfərdə olan İsrailin kənd təsərrüfatı və kənd yerlərinin inkişafı naziri Avi Dixteri videokonfrans formatında qəbul edib. Görüşün videokonfrans formatında keçirilməsinə səbəb İsrail nümayəndə heyətinin üzvlərində COVID-19 testinin nəticəsinin pozitiv çıxmasıdır.

AZƏRTAC xəbər verir ki, söhbət zamanı ikitərəfli münasibətlərimizə toxunularaq, İsrail Dövlətinin Prezidenti İsxak Hersoqun bu ilin mayında Azərbaycana rəsmi səfərinin əlaqələrimizin genişlənməsinə töhfə verdiyi bildirildi. Bir neçə gün əvvəl Azərbaycan Prezidentinin köməkçisinin İsrailə səfəri qeyd olundu, ölkəmizin İsraildə səfirliyinin açılmasının əhəmiyyəti vurğulandı.

Görüşdə kənd təsərrüfatı sahəsində əməkdaşlığın inkişafından və bununla bağlı təcrübə mübadiləsinin həyata keçirilməsindən məmnunluq ifadə edildi, bu sahədə əlaqələrin daha da genişlənməsi üçün yaxşı potensialın mövcud olduğu bildirildi.

Avi Dixterin səfərinin kənd təsərrüfatı sahəsində əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə töhfə verəcəyinə əminlik ifadə olundu.

BP şirkətinin İdarə Heyətinin sədrinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 20-də BP şirkətinin İdarə Heyətinin sədri Helqe Landı qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə BP şirkətinin hasilat və əməliyyatlar üzrə icraçı vitse-prezidenti Qordon Birrel və 1994-cü il sentyabrın 20-də "Əsrin müqaviləsi"nin imzalanmasında iştirak edən şirkətin sabiq baş icraçı direktoru Lord Con Filip Braun iştirak ediblər.

Söhbət zamanı 20 sentyabr – "Əsrin müqaviləsi"nin imzalandığı günün önəmi qeyd edildi, bunun ölkəmizin inkişaf tarixində çox mühüm bir səhifə olduğu vurğulandı. Prezident İlham Əliyev "Əsrin müqaviləsi"nin imzalandığı və Azərbaycanda neft işçilərinin peşə bayramı kimi qeyd edilən Neftçilər Günündə bu görüşdə BP şirkətinin rəhbərliyinin, həmçinin tarixi müqavilənin birbaşa iştirakçısı və uzun illər BP şirkətinin rəhbəri olan Lord Con Filip Braunun iştirakını yüksək qiymətləndirərək, Azərbaycan ilə şirkət arasında həyata keçirilən uzunmüddətli sıx, səmərəli və strateji əməkdaşlığın tarixinə toxundu. Dövlətimizin başçısı bunu investorlar və investisiya qoyulan ölkə arasında olan əməkdaşlığın yaxşı nümunəsi kimi dəyərləndirdi və bu əməkdaşlığın qarşılıqlı inam, etimad və faydaya əsaslandığını məmnunluqla qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın keçdiyi çətin və tarixi sınaq dövründə ölkədə iqtisadi inkişaf yolunun əsasının qoyulmasında 1994-cü ildə imzalanan "Əsrin müqaviləsi"nin xüsusi rolunu vurğuladı.

Ölkəmizin sosial-iqtisadi nailiyyətlərində neft-qaz sektorunun xüsusi önəminə toxunan dövlətimizin başçısı Azərbaycanın təşəbbüsü və iştirakı ilə həyata keçirilmiş və nəzərdə tutulan regional və qlobal miqyaslı layihələrdən danışdı.

BP şirkətinin sabiq baş icraçı direktoru Lord Con Filip Braun "Əsrin müqaviləsi"nin imzalandığı həmin çətin dövrdə məhz Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etməsi sayəsində investisiya qoyuluşu üçün mövcud risklərin dəf edildiyini və beləliklə bunun nəticəsində bu mühüm müqavilənin imzalandığını böyük məmnunluqla xatırladı. Şirkətin nümayəndələri ölkəmizin mürəkkəb dövründə "Əsrin müqaviləsi"nin Ümummilli Liderin qətiyyətli və məharətli siyasəti nəticəsində ərsəyə gəldiyini vurğuladılar, Azərbaycanın enerji ehtiyatlarının inkişafında bu müqavilənin rolundan bəhs etdilər.

Onlar qeyd etdilər ki, müasir dövrdə Azərbaycanın neft-qaz yataqlarının işlənilməsinə Ulu Öndər Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi dövrlərdə yaradılan infrastruktur böyük töhfə verib və irimiqyaslı layihələrin qısa müddətdə həyata keçirilməsini şərtləndirib. Vurğulandı ki, ölkəmizdə icra olunan layihələrdə tətbiq edilən mühəndislik, ətraf mühitin qorunması və digər standartlar BP-nin fəaliyyət göstərdiyi dünyanın digər bölgələrindəki standartlar səviyyəsindədir və ya onlardan da üstündür. Bu da ölkəmizin neft-qaz sahəsində zəngin insan kapitalının mövcudluğu hesabına mümkün olub.

Azərbaycanın dünyanın ən qədim neft-qaz sənayesinə malik olduğunu deyən qonaqlar bu sənayenin ən müasir səviyyəyə çatdırılmasında ölkəmizin beynəlxalq enerji şirkətləri ilə əməkdaşlığına və strateji baxışına toxundular.

Söhbət zamanı BP şirkətinin Azərbaycanda neft-qaz və enerji sahələrində gələcək layihələrdə də maraqlı olduğu vurğulandı, yeni sərmayə qoyuluşu imkanları müzakirə edildi. Qlobal enerji keçidi nəzərə alınaraq, BP-nin Azərbaycanda olan tərəfdaşlarla, o cümlədən SOCAR ilə əməkdaşlıqda, yeni bərpaolunan enerji layihələrinin həyata keçirilməsində maraqlı və qətiyyətli olduğu bir daha diqqətə çatdırıldı.

Görüşdə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Sonda Lord Con Filip Braun Ulu Öndərlə olan xatirə fotosunu dövlətimizin başçısına təqdim etdi.

Dünya Bankının Cənubi Qafqaz üzrə regional direktorunun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 22-də Dünya Bankının Cənubi Qafqaz üzrə regional direktoru xanım Roland Praysı qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, dövlətimizin başçısı Dünya Bankının Azərbaycan iqtisadiyyatının modernləşdirilməsinə və şaxələndirilməsinə verdiyi dəstəyə görə minnətdarlığını bildirdi. Ötən illər ərzində əməkdaşlığın yüksək səviyyədə olduğunu deyən Prezident İlham Əliyev gələcək konkret istiqamətlərin və layihələrin müəyyənləşdirilməsinin önəmini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı ölkəmizin uzun illər xarici borcun azaldılması istiqamətində səylər göstərdiyini və artıq bu məqsədə nail olunduğunu qeyd etdi.

Azərbaycanla artıq 30 ildir əməkdaşlığın həyata keçirilməsindən məmnunluğunu bildirən Dünya Bankının Cənubi Qafqaz üzrə regional direktoru dedi ki, bu gün Azərbaycan əhəmiyyətli inkişafa nail olub və yüksək nəticələr əldə edib. Qonaq bu inkişaf yolunda

ölkəmizlə tərəfdaş olmaqdan məmnunluğunu ifadə etdi.

Görüşdə Dünya Bankının Azərbaycanda mövcud fəaliyyət istiqamətləri, ölkəmizin qarşısında duran və "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlərə" uyğun olan yeni istiqamətlər və layihələr barədə müzakirələr aparıldı.

Qeyd edildi ki, Azərbaycan ilə Dünya Bankı arasında əsas əməkdaşlıq sahələri bərpaolunan enerji, yaşıl iqtisadiyyat və şəhərlər, nəqliyyat əlaqələndirməsi, kənd təsərrüfatı və irriqasiya sahələrində həyata keçirilən layihələrlə bağlıdır.

Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 23-də Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz üzrə xüsusi nümayəndəsi Toivo Klaarı qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə regional məsələlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Toivo Klaar dövlətimizin başçısının Azərbaycan xalqına 20 sentyabr tarixli müraciəti, həmin müraciətdə Qarabağın erməni əhalisinin reinteqrasiyası ilə əlaqədar səsləndirdiyi fikirləri və Yevlaxda Qarabağ bölgəsinin erməni sakinlərinin nümayəndələri ilə keçirilmiş görüşü müsbət qiymətləndirdiyini bildirdi.

Dövlətimizin başçısı öz növbəsində Azərbaycan xalqına 20 sentyabr tarixli müraciətində Qarabağın erməni əhalisinin reinteqrasiyası ilə bağlı söylədiyi fikirlərə toxundu, onların bütün hüquqlarının – təhsil, mədəniyyət, din, bələdiyyə, seçki və digər hüquqlarının təmin olunacağını bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Baş nazirin müavini Şahin Mustafayevin rəhbərliyi ilə İşçi qrupun yaradıldığını, bu İşçi qrupun əsas funksiyalarının Qarabağ bölgəsində sosial, humanitar, iqtisadi və infrastruktur məsələlərinin həlli olduğunu, Yevlaxda keçirilmiş görüşdə reinteqrasiya məsələləri üzrə Azərbaycanın planlarının təqdim edildiyini diqqətə çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı, həmçinin yerlərdə artıq silah və sursatın yığılması prosesinə başlanıldığını, orada çox böyük həcmdə silah-sursat anbarlarının müəyyən edildiyini bildirdi.

Prezident İlham Əliyev hazırda Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh müqaviləsi üçün regionda daha yaxşı imkanların yarandığını qeyd etdi.

Görüşdə, eyni zamanda, dövlətimizin həyata keçirdiyi humanitar layihələr haqqında məlumat verildi, Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsinin təqdim etdiyi sorğulara Azərbaycan tərəfindən müsbət cavab verildiyi və dəstək göstərildiyi vurğulandı.

BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktorunun qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 27-də BMT-nin Məskunlaşma Proqramının (UN-HABITAT) icraçı direktoru xanım Maimuna Mohd Şərifi qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, Prezident İlham Əliyev Maimuna Mohd Şərifin ölkəmizə səfərindən məmnunluğunu ifadə etdi.

Dövlətimizin başçısı İkinci Azərbaycan Milli Şəhərsalma Forumunun keçirilməsinin müsbət addım olduğunu dedi, ötən il Ağdam şəhərində birinci forumun uğurla təşkil edildiyini vurğuladı. Azərbaycan Prezidenti Zəngilanda keçiriləcək builki forumun gündəliyinin çox zəngin olduğunu bildirdi, bu tədbir çərçivəsində Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv ölkələrin arxitektura və şəhərsalma üzrə nazirlərinin toplantısının baş tutacağını qeyd etdi.

Prezident İlham Əliyev Dünya Məskunlaşma Gününün də Azərbaycanda qeyd ediləcəyinin müsbət addım olduğunu dedi.

Maimuna Mohd Şərif ölkəmizin təşkilatın fəaliyyətinə göstərdiyi dəstəyi və verdiyi maliyyə yardımlarını müsbət addım kimi qiymətləndirdiyini diqqətə çatdırdı.

Prezident İlham Əliyev Təşkilatın fəaliyyətinin Azərbaycan dövləti tərəfindən bundan sonra da dəstəklənəcəyini qeyd etdi.

UN-HABITAT tərəfindən "ağıllı şəhər" konsepsiyasının müxtəlif aspektləri üzrə görülən işlər barədə məlumat verən qonaq ölkəmizin Dünya Məskunlaşma Günü ilə bağlı keçiriləcək tədbirə ev sahibliyi etməsinə görə minnətdarlığını bildirdi. O, Zəngilanda keçiriləcək İkinci Azərbaycan Milli Şəhərsalma Forumunun əhəmiyyətinə toxundu, bu tədbirin urbanizasiya ilə bağlı dünyada gedən proseslərin müzakirəsi üçün yaxşı imkan yaratdığını dedi. Bu yaxınlarda Nyu-Yorkda Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri sammitində iştirakına toxunan Maimuna Mohd Şərif həmin tədbirdə iqlim dəyişikliyi və urbanizasiya məsələləri ilə bağlı geniş fikir mübadiləsinin aparıldığını və bu mövzuların

Azərbaycanda həyata keçirilən işlərlə də sıx bağlı olduğunu vurğuladı.

İqlim dəyişikliyi və urbanizasiyanın Azərbaycan üçün çox mühüm məsələlər olduğunu bildirən dövlətimizin başçısı BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktorunun ölkəmizə keçənilki səfərindən ötən müddət ərzində işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda genişmiqyaslı yenidənqurma işlərinin həyata keçirildiyini bildirdi. Keçmiş məcburi köçkünlərin artıq 2 şəhər və 3 kəndə yerləşdirildiyini və bu prosesin davam etdirildiyini vurğulayan Prezident İlham Əliyev Maimuna Mohd Şərifin ölkəmizə səfəri zamanı bu sahədə gedən işlərlə yaxından tanış olacağına ümidvarlığını ifadə etdi.

İqlim dəyişikliyi məsələsinə toxunan Azərbaycan Prezidenti bərpaolunan enerji sahəsində ölkəmizdə görülən işlərin də bu məsələyə töhfə verdiyini vurğuladı, işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə 500 meqavata yaxın günəş və külək enerjisinin istehsalı ilə bağlı 2 layihənin icra olunduğunu bildirdi.

ABŞ Prezidentinin xüsusi nümayəndəsini, Dövlət katibinin köməkçisini və Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşavirinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 27-də ABŞ Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi, ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID) rəhbəri Samanta Paueri, ABŞ Dövlət katibinin Avropa və Avrasiya məsələləri üzrə köməkçisi Yuri Kimi və ABŞ Dövlət Departamentinin Qafqaz danışıqları üzrə baş müşaviri Lui Bononu qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, görüşdə Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində həyata keçirilmiş antiterror tədbirləri nəticəsində yaranmış hazırkı vəziyyət barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Yüzlərlə hərbi texnika, silah-sursat və hərbi təchizat mallarının müsadirə olunduğunu vurğulayan Azərbaycan Prezidenti bildirdi ki, ölkəmizdə akkreditə olunmuş xarici ölkələrin hərbi nümayəndələri və BMT-nin Rezident Əlaqələndirici Ofisinin nümayəndəsi də toplanmış silah və hərbi texnikaya baxıblar.

Hazırda qanunsuz erməni silahlı qüvvələrinin tərksilah edildiyini deyən Prezident İlham Əliyev onların Azərbaycan ərazisindən çıxarılması prosesinin həyata keçirildiyini bildirdi.

Azərbaycan Prezidenti qeyd etdi ki, antiterror tədbirləri zamanı mülki əhaliyə ziyan dəyməyib, hədəf ancaq qanunsuz erməni silahlı birləşmələri və hərbi obyektlər olub.

Qarabağ bölgəsində yaşayan erməni sakinlərin hüquqlarına toxunan Prezident İlham Əliyev vurğuladı ki, Azərbaycanda yaşayan digər etnik azlıqlar kimi, onların da hüquqları ölkə qanunvericiliyi və beynəlxalq öhdəliklər çərçivəsində təmin ediləcək.

Dövlətimizin başçısı qeyd etdi ki, Azərbaycanın nümayəndələri ilə Qarabağın erməni sakinlərinin təmsilçiləri arasında reinteqrasiya istiqamətində dialoq aparılır.

Ərazidə infrastrukturun bərpası ilə bağlı işlərin aparıldığını vurğulayan Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın erməni sakinlərə humanitar yardımlar göndərdiyini bildirdi, yardımların göstərilməsi ilə bağlı Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi ilə də əməkdaşlığın həyata keçirildiyini dedi.

Dövlətimizin başçısı qeyd etdi ki, rəsmi Bakı ölkəmizdə akkreditə olunmuş BMT-nin Rezident Əlaqələndirici Ofisinin yaxın zamanda Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinə səfərinin təşkilinə hazırdır.

Söhbət zamanı bölgədə sabitliyin təmin edilməsi və yerli ermənilərlə dialoqun vacibliyi vurğulandı.

Beynəlxalq Astronavtika Federasiyasının prezidentinin qəbulu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 30-da Beynəlxalq Astronavtika Federasiyasının prezidenti Kley Mourini qəbul edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, dövlətimizin başçısı Azərbaycanda keçiriləcək 74-cü Beynəlxalq Astronavtika Konqresinin əhəmiyyətinə toxunaraq, bu tədbirə ev sahibliyi etməsi üçün ölkəmizin seçilməsinə görə minnətdarlığını bildirdi. Prezident İlham Əliyev Konqresin Azərbaycanda yüksək səviyyədə təşkili üçün böyük hazırlıq işlərinin görüldüyünü vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı xeyli sayda qonağın iştirak edəcəyi bu tədbirin Azərbaycan ilə daha yaxından tanış olmaq və gələcək əməkdaşlıq planlarının müəyyənləşdirilməsi baxımından önəmli olduğunu qeyd etdi.

Kley Mouri Azərbaycana gəlməkdən məmnunluğunu bildirərək, 74-cü Beynəlxalq Astronavtika Konqresinin

ölkəmizdə keçirilməsinə göstərdiyi dəstəyə görə dövlətimizin başçısına minnətdarlığını ifadə etdi, Azərbaycanın Konqresə hazırlığını yüksək qiymətləndirdi.

Konqresin əhəmiyyətinə toxunan qonaq burada 100-dən artıq ölkədən 5 mindən çox nümayəndənin iştirakını tədbirə verilən önəmin göstəricisi kimi dəyərləndirdi. Qeyd etdi ki, bu tədbir indiyədək keçirilmiş digər konqreslərlə müqayisədə iştirakçıların sayı və tərkibi baxımından eyni səviyyədədir, hətta bəzi göstəricilərə görə onlardan da üstündür.

Beynəlxalq Astronavtika Federasiyasının prezidenti bildirdi ki, bu tədbir təqdim ediləcək elmi məqalələrin sayına görə də ən önəmli konqreslərdən biri olacaq. Belə ki, Konqresə 3600-dək elmi məqalə təqdim ediləcək.

Bu tədbir çərçivəsində BMT-nin Kosmik Fəza Məsələləri İdarəsinin və Beynəlxalq Astronavtika Federasiyasının birgə təşkilatçılığı ilə "Sosial və iqtisadi faydalar naminə kosmik texnologiyalar" adlı seminarın və Kosmik Nəsil Məşvərət Şurasının Kosmik Nəsil Konqresinin də keçirildiyi bildirildi.

Söhbət zamanı Bakı şəhərinin və Konqres Mərkəzinin bu mötəbər beynəlxalq tədbirə yüksək səviyyədə hazırlığı xüsusi qeyd olundu.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.29

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN SƏFƏRLƏRİ

Belçika Krallığına işgüzar səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin dəvəti ilə iyulun 14-də Belçika Krallığına işgüzar səfərə gəlib.

Avropa İttifaqı Şurasının mənzil-qərargahında Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel dövlətimizin başçısı İlham Əliyevi qarşılayıb.

Birgə foto çəkdirilib.

Sonra Prezident İlham Əliyevin Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişellə görüşü olub.

Prezident İlham Əliyev işgüzar səfərə dəvətə görə Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelə minnətdarlığını bildirdi.

Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinin normallaşması istiqamətində Şarl Mişelin göstərdiyi səylərə görə təşəkkürünü ifadə edən dövlətimizin başçısı Brüssel formatının səmərəli olduğunu vurğuladı.

Söhbət zamanı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın iştirakı ilə sabah keçiriləcək üçtərəfli danışıqlar, həmçinin Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh danışıqları ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

İyulun 15-də Brüsseldə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel və Ermənistan Respublikasının baş naziri Nikol Paşinyan ilə üçtərəfli görüşü olub.

Söhbət zamanı Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşdırılması, sülh prosesi üzrə danışıqların davam etdirilməsi, sərhədlərin delimitasiyası, nəqliyyat kommunikasiyalarının açılması, Ermənistanın hərbi birləşmələrinin Azərbaycan ərazilərindən çıxarılması və qanunsuz hərbi birləşmələrin tərksilah edilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Brüsseldə keçirilən bu danışıqlar Vaşinqton görüşünün davamı kimi qiymətləndirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Belçika Krallığına işgüzar səfəri iyulun 15-də başa çatıb.

Cəlilabad, Xocalı və Şuşaya səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 20-də Cəlilabad rayonunda olub.

Dövlətimizin başçısı Cəlilabad Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzinin açılışında iştirak edib.

Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev Prezident İlham Əliyevə mərkəzdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Qeyd edək ki, ölkəmizdə əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığında peşə təhsilinin rolu artır. Bu sahəyə göstərilən diqqət həm də müasir infrastrukturun formalaşdırılması ilə müşayiət olunur. Cəlilabad Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzi də regional inkişaf proqramından irəli gələrək bölgədə gənclərin peşə bacarıqlarına yiyələnməsinə yeni imkanlar yaradacaq.

Məlumat verildi ki, hazırda Azərbaycanda 98 peşə təhsili müəssisəsi var. Peşə təhsil mərkəzlərinin sayı isə 14-dür. Ölkəmizdə 120 ixtisas üzrə 23 min 600 tələbə peşə təhsili alır. Son üç ildə peşə qəbulu üzrə göstəricilər 30 faiz artaraq, keçən il tələbələrin sayı 19 mini ötüb. Bundan başqa, 2022-2023-cü tədris ilində 5 regionda fəaliyyət göstərən 8 peşə təhsil müəssisəsində yüksək texniki peşə təhsil səviyyəsi üzrə də tələbə qəbulu aparılıb. Hazırda respublikada 1466 tələbə yüksək texniki peşə təhsili alır. Bu təhsil səviyyəsi üzrə tələbələrin sayının 2026-cı ilə qədər 9200-ə çatdırılması planlaşdırılır.

Bildirildi ki, hazırda Lənkəran Peşə Liseyi, Texnika və Texnologiyalar üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzi üçün binalar tikilir. Mingəçevir Peşə Təhsil Mərkəzinin binasının tikintisi isə başlamaq üzrədir. Eləcə də Füzuli Peşə Liseyi, Sənaye və Yüksək Texnologiyalar üzrə Sumqayıt Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzi, Tovuz, Qax və Quba Peşə liseylərinin binalarının layihələndirilməsi aparılır. Qarabağda Kəlbəcər və Laçın peşə məktəblərinin tikintisi planlaşdırılır. Böyük Qayıdış Proqramı çərçivəsində ümumilikdə 8 peşə təhsil müəssisəsi tikilib istifadəyə veriləcək.

Dövlətimizin başçısı Cəlilabad Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzində yaradılan şəraitlə tanış oldu.

Ən müasir infrastruktur, maddi-texniki baza ilə təchiz olunan Mərkəzin ərazisində 25 sinif otağı, 3 laboratoriya, 13 emalatxana, informatika kabineti, STEAM Mərkəzi, praktiki məşğələ otağı, kitabxana, 252 yerlik akt zalı, 128 yerlik yeməkxana, idman zalları və meydançaları, avtotəmir binası, maldarlıq ferması və digər köməkçi binalar yerləşir.

Peşə Təhsil Mərkəzində qənnadıçı, şirniyyatçı, dərzi, kompüterlərin təmiri və xidməti üzrə texnik, mühasibat uçotu, qrafik dizayner, veb-dizayn və proqram təminatı, çilingər-santexnik, geniş profilli traktorçu-maşinist, elektrik montyoru, bərbər-vizajist-manikürçü, avtomobillərin təmiri çilingəri, avtomobil

sürücüsü, mebel ustası istiqamətləri üzrə mütəxəssis hazırlığı aparılacaq.

Eyni zamanda, kənd təsərrüfatı mütəxəssislərinə artan tələbatı nəzərə alaraq bu sahə üzrə tədrisə xüsusi diqqət yetirilib. Müəssisədə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı üzrə fermer, bitkiçilik, heyvandarlıq və baytarlıq üzrə mütəxəssislər də hazırlanacaq.

Qeyd edək ki, son illərdə Azərbaycanda peşə təhsilinin inkişafı istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılıb. Prezident İlham Əliyevin 2016-cı il 20 aprel tarixli Fərmanına əsasən, Elm və Təhsil Nazirliyi yanında Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması, peşə təhsilinin yeni çağırışlara uyğunlaşdırılması, peşə təhsil müəssisələrinin rolunun və statusunun yüksəldilməsi bu sahəyə xüsusi diqqətin təzahürüdür.

Cəlilabad Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzinin istifadəyə verilməsi bölgələrdə gənclərin yeni tələblərə uyğun bilik və bacarıqlara yiyələnməsinə, eləcə də məşğulluq məsələlərinin həllinə xidmət edəcək.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 20-də Füzuli rayonunda olub.

Dövlətimizin başçısı 1-ci texniki dərəcəli Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunun Füzuli Beynəlxalq Hava Limanına qədər olan 27 kilometrlik hissəsinin tikintisi ilə tanış olub.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası layihəsi çərçivəsində Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunun layihələndirilməsi və tikintisi sürətlə davam etdirilir. Mövcud yolun uzunluğu 101, yeni yolun uzunluğu isə 81,7 kilometrdir. Yolun Tuğ dairəsinədək olan 48 kilometrlik hissəsi altı, 33,7 kilometrlik hissəsi isə dörd hərəkət zolağından ibarət olacaq.

Yolun baxış keçirilən 27 kilometrlik hissəsində əsas infrastruktur işləri tam icra olunub. Ümumilikdə Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunun tikintisinin 50 faizi tamamlanıb. Yolboyu müxtəlif diametrli 137 suötürücü boru, 30 yeraltı keçid, 8 körpü, 7 tunel və 9 viaduk inşa edilir. Körpülərin ümumi uzunluğu 984, viadukların uzunluğu isə 2090 metrdir.

Məlumat verildi ki, layihə üzrə tikintisi nəzərdə tutulmuş doqquz viadukun səkkizində hazırda inşaat işləri davam etdirilir. Viadukların üçünün tikintisi zamanı Azərbaycanda ilk dəfə olaraq aşırım qəliblərin üfüqi sürüşdürülməsi üsulu ilə betonlama işləri yerinə yetirilir. Bundan başqa, Zəfər yolunun Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yoluna birləşən hissəsində yol qovşağının tikintisi işləri də uğurla icra olunur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 20-də Xocalı rayonunun işğaldan azad edilmiş Çanaqçı və Sığnaq kəndlərində olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 21-də Şuşa rayonunun Daşaltı kəndinin yenidən qurulması ilə bağlı görüləcək işlərlə tanış olub, burada özəl investisiya hesabına inşa ediləcək yeni yaşayış kompleksinin və turizm obyektlərinin təməlini qoyub.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Şuşa rayonunda xüsusi nümayəndəsi Aydın Kərimov dövlətimizin başçısına görüləcək işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Şuşa şəhəri üçün strateji əhəmiyyət daşıyan Daşaltı kəndinin bərpası qarşıya qoyulan əsas məqsədlərdəndir. Kəndin inkişafı, burada məskunlaşacaq əhali üçün rahat və sağlam yaşayış mühitinin yaradılması, sakinlərin məşğulluq sahələri və istirahət əraziləri ilə təmin edilməsi prioritetlər arasındadır. Bunu nəzərə alaraq yenidənqurma üzrə təqdim olunan konsepsiya ərazinin təbii landşaftını qorumaqla Daşaltı kəndinin müasir tələblərə cavab verən yenilənəcək simasını nümayiş etdirir. Kənddə ictimai və yaşayış mərkəzlərinin, mədəniyyət və təhsil ocaqlarının qurulması, sosial və ictimai obyektlərin inşası, turizm sahələrinin yaradılması, nəqliyyat və kommunikasiya xətlərinin çəkilməsi, ərazinin yaşıllaşdırılması, kəndin ekoloji təmiz enerji ilə qidalandırılması üçün infrastrukturun təmin olunması nəzərdə tutulur.

Qeyd olundu ki, görüləcək işlər 65 hektara yaxın ərazini əhatə edir. Buraya 220 ailənin köçürülməsi planlaşdırılır. Məskunlaşdırılması nəzərdə tutulan əhalinin ümumi sayı isə 1100 nəfər olacaq. Sakinlərin yaşayışı üçün ümumilikdə 228 ev – ikimərtəbəli çoxmənzilli 9 bina, ikimərtəbəli bloklaşdırılmış ("townhouse" tipli) 66 ev və 153 ikimərtəbəli fərdi ev tikiləcək. Kənddə, həmçinin məscid, Bayraq meydanı, informasiya mərkəzi, qonaq evi, xalq sənətkarlığı emalatxanaları, qida məhsullarının satış köşkləri, ictimai-iaşə və ticarət obyektləri, sərgi salonu, uşaq bağçası, inzibati bina, tibb məntəqəsi, poçt şöbəsi, klub-icma mərkəzi, otel və istirahət mərkəzi, aktiv turizm və istirahət zonalarının yaradılması planlaşdırılır.

Bildirildi ki, ikimərtəbəli bloklaşdırılmış ("townhouse" tipli) evlər konsepsiyası kənd ərazisində şəhərin praktikliyini təmin etmək məqsədi daşıyır. Bir-birindən ortaq divarla ayrılan üçotaqlı və dördotaqlı yaşayış blokları optimal quruluşuna görə az sahədə bir neçə ailənin yaşamasına imkan yaradır və eyni zamanda, onların hər birini şəxsi həyət və terras ilə təmin edir. Həmçinin azmərtəbəli çoxmənzilli tikililər ərazidə yüksək sıxlıq yaratmamaqla əhalini kiçik sahədə yerləşdirmək imkanı verdiyinə görə kəndin planlaşdırılmasında ən optimal həll hesab olunur. Binaların ətrafında sakinlər üçün ümumi istirahət sahələri, yaşıllıqlar, avtomobil dayanacaqları nəzərdə tutulub.

Qeyd edildi ki, Daşaltı kəndində özəl sektor üçün investisiya zonasında nəzərdə tutulan evlərin və turizm obyektlərinin tikintisi "PMD Group" MMC tərəfindən yerinə yetirilir. Daşaltıda 2,4 hektar ərazidə kənd otel və istirahət mərkəzi tikiləcək. Otel kompleksi ikimərtəbəli 10 binadan ibarət olacaq. Ümumilikdə 48 nöm-

rədən ibarət olacaq otel kompleksində restoran, əyləncə və idman-sağlamlıq mərkəzləri, uşaqlar üçün oyun meydançası, istirahət parkı yaradılacaq.

İyulun 21-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 90 çarpayılıq Şuşa şəhər xəstəxanasının binasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olub.

Dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verildi.

Xatırladaq ki, Şuşa şəhər xəstəxanasının təməli 2021-ci il noyabrın 7-də Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın iştirakı ilə qoyulub.

Məlumat verildi ki, 3,7 hektara yaxın sahədə inşa edilən xəstəxana binasının tikinti işlərinə bu ilin yanvarında başlanılıb. Xəstəxana binası 4-ü dördmərtəbəli, 2-si isə birmərtəbəli olmaqla 6 korpusdan ibarətdir. Binanın zirzəmi hissəsindən stasionar tibbi xidmət və sığınacaq kimi istifadə olunacaq, zərurət yarandıqda hərbi hospital kimi fəaliyyət göstərəcək. Stasionar xidmət sahəsində qəbul, terapiya, pediatriya, cərrahiyyə, doğuş, ginekologiya, yoluxucu xəstəliklər, anesteziologiya–reanimasiya, hemodializ şöbələri fəaliyyət göstərəcək.

Ambulator xidmət sahəsində isə konsultativ poliklinika, uşaq poliklinikası, şüa-diaqnostika, funksional diaqnostika, fizioterapiya və tibbi bərpa şöbələri, həmçinin klinik diaqnostik laboratoriya yaradılacaq.

Xəstəxananın Təcili Tibbi Yardım Stansiyası müasir standartlara cavab verən və böyük vəsait tələb edən tibbi avadanlıqlar – 1.5 TL maqnit-rezonans tomoqrafiya və 32 kəsikli kompüter tomoqrafiya aparatları ilə təchiz olunacaq. Stansiyada hər növbədə dörd briqada fəaliyyət göstərəcək.

Şuşa şəhər xəstəxanasının ərazisində, eyni zamanda, Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzi, Məhkəmə Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya Birliyi, yoluxucu xəstəliklər və hemodializ korpusları inşa olunacaq.

Qeyd edək ki, əhalinin sağlamlığı daim başçısının diqqət mərkəzindədir. Bu baxımdan işğaldan azad edilən ərazilərdə də tibb və səhiyyə xidmətlərinin təşkili və həyata keçirilməsi üçün qısa bir müddətdə genişmiqyaslı işlər həyata keçirilir. Təməli qoyulan Şuşa şəhər xəstəxanası burada yaşayacaq əhalinin tibbi təminatı və sağlamlığının qorunması istiqamətində Prezident İlham Əliyevin birbaşa göstərişi və rəhbərliyi ilə icra olunan infrastruktur layihələrindən biridir. Bu, həm də onu göstərir ki, azad edilmiş digər ərazilərdə olduğu kimi, Şuşada da səhiyyə ocaqlarının inşası dövlətimiz üçün prioritet məsələlərdəndir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 21-də Şuşa şəhərində 1 nömrəli tam orta məktəbin binasında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olub.

Dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Şuşa şəhər 1 nömrəli tam orta məktəbin 960 şagird yerlik üçmərtəbəli binasında tədrisin təşkili üçün hər cür şərait yaradılıb. Məktəbdə hər biri 24 nəfərlik 40 sinif otağı, 2 fizika, 2 kimya, 2 biologiya, 2 texnologiya, 2 informatika otağı, 1 STEAM mərkəzi, kitabxana və oxu zalı, gənclərin ibtidai hərbi hazırlığı, rəssamlıq və musiqi kabinetləri, tibb otağı, müayinə otağı, yeməkxana, həmçinin akt və idman zalları, inzibati heyət üçün iş otaqları var. Məktəb üçün ayrılan bir hektar ərazidə futbol meydançası, transformator, fərdi qazanxana, su hovuzu və digər zəruri yardımçı binaların inşası da yekunlaşıb.

Qeyd edək ki, ölkəmizin mədəniyyət paytaxtı Şuşa Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında da özünəməxsus rol oynayıb. Azərbaycanın ictimai-siyasi fikir tarixində mühüm yer tutan bir sıra görkəmli şəxsiyyətlər, maarifçi ziyalılar məhz Şuşada doğulub boya-başa çatıblar. Həmin şəxslər Şuşada fəaliyyət göstərən, dövrün qabaqcıl təhsil müəssisələrinin yetirmələri idilər. Belə ki, Şuşada fəaliyyət göstərən xəttatlıq, teatr, musiqi, vokal, eləcə də ilk qızlar, rus-tatar məktəbləri, qızlar seminariyası, realnı məktəb yerli əhalinin intellektual səviyyəsini, dünyagörüşünü inkişaf etdirməyə, şəhərin ziyalı səviyyəsini qoruyub saxlamağa imkan verib. Şuşada 1 saylı tam orta məktəb binasının inşası məhz bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, məktəb binasının inşası bu qədim şəhərin təhsil mərkəzi şöhrətinin qaytarılması missiyasına xidmət edən növbəti addımdır.

İyulun 21-də "4-cü Sənaye İnqilabı dövründə Yeni Media" mövzusunda Şuşa Qlobal Media Forumunun açılış mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Forumun açılış mərasimində iştirak edib və sualları cavablandırıb.

Mərasimdə çıxış edən Prezident İlham Əliyev dedi:

– Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar, Qarabağa, Şuşaya xoş gəlmisiniz.

Mən çox şadam ki, sizi bu gün burada görürəm, çox sağ olun bizim dəvətimizi qəbul etmisiniz və Şuşa Qlobal Media Forumunda iştirak edirsiniz. Bu, bizim ölkəmiz üçün və əlbəttə, Qarabağ bölgəsi üçün çox möhtəşəm bir tədbirdir.

Şuşa rəsmi olaraq Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtıdır, eyni zamanda, Şuşa bizim Qələbəmizin rəmzidir, sülhün rəmzidir. Çünki Şuşa azad olunduqdan sonra İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatdı. Siz buraya gələrkən azad olunmuş ərazilərdən keçdiniz. Siz Füzuli Hava Limanından Şuşaya elə bir yolla gəlmisiniz ki, biz onu Zəfər yolu adlandırmışıq. Bu yol nə sovet dövründə, nə də ki, işğal dövründə mövcud deyildi. Bu yol bizim qəhrəmanlarımızın cəsarəti və ruhu sayəsində açılıbdır. Biz buraya məhz bu şəkildə gəlmişik, şəhərlərimizi və kəndlərimizi azad edə-edə gəlmişik. Bu şəhər həm də bizim cəsarətimizin rəmzidir. Şuşada artıq bir neçə beynəlxalq tədbir keçirilibdir. Bu şəhərdə "Xarıbülbül" Beynəlxalq Musiqi Festivalı, Vaqif Poeziya Günləri, bir neçə beynəlxalq idman tədbiri keçirilib və nəhayət bu gün Qlobal Media Forumu keçirilir. Yəni, bu şəhər öz

kimliyini qoruya bilmişdir. Baxmayaraq ki, işğal dövründə o, məqsədli şəkildə, qəsdən dağıdılmışdır.

Mən hesab edirəm ki, uzun nitq söyləməyim, birbaşa müzakirələrə keçək və sizi maraqlandıran suallara cavab verəcəyəm. Mən burada nitqimi dayandırıram və sözü moderatora verirəm.

Moderator: Zati-aliləri, icazə verin, əvvəlcə, Sizə təşəkkür edim ki, bu gün bizimlə bir yerdəsiniz. Xanımlar və cənablar, cənab Prezident qeyd etdiyi kimi, müxtəlif fikir mübadiləsi aparmaq üçün buradayıq.

Cənab Prezident, icazənizlə biz iştirakçılardan suallar qəbul edəcəyik. Məlumat vermək istəyirəm ki, bəzi iştirakçılar öz suallarını artıq əvvəlcədən təqdim ediblər ki, vaxta qənaət edək. Mən onları bir-bir səsləndirəcəyəm. Ancaq iştirakçılardan xahiş edirik ki, sualları olduqca onu cənab Prezidentə təqdim etsinlər.

Cənab Prezident, icazənizlə başlaya bilərikmi?

TRT World, Türkiyə – Bora Bayraktar, buyurun.

Bora Bayraktar: Cənab Prezident, dəvətə görə təşəkkür edirəm. Mənim sualım Qarabağ Zəfəri ilə bağlıdır. Bilirik ki, ölkələrimiz arasında əlaqələr yüksək səviyyədədir. Əlbəttə, bu əlaqələrdə liderlərin şəxsi münasibətləri müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Biz bilirik ki, Zati-alinizin Türkiyə Prezidenti cənab Ərdoğanla çox gözəl münasibəti var və bu xüsusi münasibətin Qarabağın azad olunmasında xüsusi rolu olmuşdur.

Cənab Prezident, Türkiyə Prezidenti artıq növbəti beş illiyə prezident seçilibdir. Bu, o deməkdir ki, Siz növbəti beş il ərzində də bir yerdə çalışacaqsınız. Zənnimcə, bu, çox gözəl bir fürsətdir. Cənab Prezident bu növbəti beş ildə Sizin prioritetləriniz nədən ibarət olacaqdır? Yəni, zənninizcə, biz bir yerdə nələri etməliyik, Türkiyə ilə əməkdaşlıq baxımından ən aktual məsələlər hansılardır?

Prezident İlham Əliyev: Tamamilə haqlısınız, bizim Prezident Ərdoğanla şəxsi dostluğumuz təkcə regionda deyil, dünyada məlum bir faktdır. Bu, regional inkişaf və sabitlik baxımından çox mühüm amildir. Eyni zamanda, Türkiyə və Azərbaycan xalqları arasında da münasibətlər, əlbəttə ki, uzunmüddətli dostluq və qardaşlıq əlaqələri üzərində qurulubdur. Bu, çox gözəl təməldir və bizim ölkələrimiz məhz bu təməl üzərində inkişaf edir, bir-birini dəstəkləyir. Mən deyərdim ki, İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Türkiyə, onun rəhbərliyi və xalqı ilk gündən, ilk saatlardan bizimlə çiyin-çiyinə dayanmışdı. O zaman Prezident Ərdoğanın Qarabağ müharibəsinin ilk saatlarında verdiyi “Azərbaycan yalnız deyil!” bəyanatı, bizim üçün çox böyük bir dəstək idi. Bütün 44 gün ərzində biz həmin o mənəvi dəstəyi qardaşlarımızdan hiss etdik. Prezident Ərdoğan bir neçə dəfə ictimai şəkildə Türkiyənin mövqeyini bəyan etdi və digər dövlət rəsmiləri də bu məsələ ilə bağlı fikirlərini bildirdilər. Bu, bizim üçün çox böyük mənəvi və siyasi dəstək idi.

İkinci Qarabağ müharibəsində Qələbədən sonra Azərbaycan və Türkiyə de-fakto mövcud olan münasibətlərini rəsmiləşdirdi və biz bunu məşhur Şuşa Bəyannaməsini imzalayaraq müttəfiqlik səviyyəsinə qaldırdıq. Həmin Bəyannamə bu mehmanxanadan bir neçə yüz metr kənarda imzalanıb və münasibətlərimizi müttəfiqlik səviyyəsinə qaldırıb. Bu, bizim xalqlarımız və ölkələrimiz üçün çox böyük sərvətdir. Bu Bəyannamə qarşımızda yeni üfüqlər açır. Baxmayaraq ki, bundan öncə də Azərbaycan və Türkiyə bir çox sahədə birlik, həmrəylik və qarşılıqlı dəstək nümayiş etdirib. Əməkdaşlığımızın geniş gündəliyinə nəzər salsaq, siyasət, enerji, ticarət, nəqliyyat, müdafiə, müdafiə sənayesi və bir çox sahədə əməkdaşlığın olduğunu görərik. Yəni, əməkdaşlığın yüksək səviyyədə olmadığı sahəni tapmaq çətindir. Qardaşım Prezident Ərdoğanın yenidən seçiləcəyinə mənim şübhəm yox idi. Çünki onun hakimiyyətdə olduğu 20 il ərzində Türkiyə üçün etdiyi öz xalqına və ölkəsinə sadiqliyin təzahürüdür. Bu gün Türkiyə qlobal liderlərdəndir. Türkiyənin beynəlxalq nüfuzu ildən-ilə artır. Əlbəttə, Azərbaycanda elə bir adam tapmaq çətin olar ki, seçkilərin nəticəsindən məmnun olmasın. Əlbəttə ki, növbəti beş il ərzində biz sıx tərəfdaşlığımızı davam etdirəcəyik, dünya dəyişir, regionda vəziyyət dəyişir. Biz Cənubi Qafqazda vəziyyəti sabitləşdirməliyik, dayanıqlı sülhə nail olmalıyıq, gələcək üçün təhlükəsizlik təmin edilməlidir. Həm qlobal məsələlərdə və xüsusilə bizim regionda Türkiyənin rolu çox önəmli və vacibdir, o, sabitləşdirici rol oynayır. Türkiyənin siyasəti regional təhlükəsizliyi və regional inkişafı təmin etməkdir və o rol həm Azərbaycanda, həm onun hüdudlarından kənarda çox yüksək qiymətləndirilir.

Bildiyiniz kimi, Prezident Ərdoğan seçkilərdən sonra ilk dövlət səfərini Azərbaycana edibdir. Bu, ənənədir. Mən də yenidən seçilərkən ilk səfərimi Türkiyəyə etmişdim. Bundan əlavə, bildiyiniz kimi, mən Prezident Ərdoğanın inauqurasiya mərasimində iştirak etdim və orada da biz gələcək əməkdaşlıq məsələlərini müzakirə etdik. Əlbəttə, mən bütün məsələləri açıqlamaq istəməzdim, ancaq bu, məlumdur ki, qarşıdan gələn illərdə Türkiyə və Azərbaycan regionda daha önəmli rol oynayacaqdır. Əlbəttə ki, bu potensialdan istifadə edəcəyik ki, ölkələrimizi daha da yaxınlaşdıraq.

Moderator: ABŞ-dan olan jurnalist Ceyms Flu.

Ceyms Flu: Təşəkkür edirəm cənab Prezident, mənim sualım Azərbaycana qarşı olan təhlükələrlə bağlıdır. Siz ölkənizlə bağlı ən əsas təhlükələri nədə görürsünüz?

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, torpaqlarımızı azad edəndən sonra biz ölkəmizə qarşı potensial təhlükə görmürük. Birincisi, daxildə hər hansı bir təhlükə yoxdur, ölkə sabitdir, cəmiyyətdə həmrəyliyin səviyyəsi heç vaxt olmadığı qədər yüksəkdir, ölkənin iqtisadi inkişafı olduqca təsirlidir. Mən rəqəmlərə varmaq istəməzdim, ancaq maraqlansanız görərsiniz ki, Azərbaycanın iqtisadiyyatı özünü təmin edir, biz öz

resurslarımızla özümüzü təmin edirik və yaxşı idarəçilik həyata keçiririk. Bu baxımdan keçmişdə bizə olan təhlükə məhz Ermənistan və onun işğalı ilə bağlı idi. Həmin təhlükə 30 il ərzində məhz buradan qaynaqlanırdı və artıq biz bu təhlükənin öhdəsindən gəlmişik. Ancaq, əlbəttə, biz ayıq olmalıyıq, biz keçmişimizi unutmamalıyıq. Biz unutmamalıyıq ki, qonşularımız tərəfindən kürəyimizə bıçaq sancıldı, gözlənilmədiyi anda qonşularımız kürəyimizə bıçaq sancdı və o zaman Azərbaycanda olan xaosdan istifadə edərək ərazilərimizi işğal etdi. Eyni zamanda, biz unutmamalıyıq ki, İkinci Qarabağ müharibəsinin nəticələrinə baxmayaraq, bu gün Ermənistan cəmiyyətinin, hətta hökumətinin tərkibində müəyyən insanlar var ki, hələ də revanşist ideyalarla yaşayır və onlar bunu gizlətmirlər. Ona görə biz hər hansı bir ssenariyə hazır olmalıyıq. Bu məqsədlə biz İkinci Qarabağ müharibəsi bitən kimi, möhtəşəm Zəfərimizi nümayiş etdirən kimi dərhal yenidən müdafiə sahəsində dərin islahatlar həyata keçirməyə başlamışıq. Mən artıq bunu ictimai şəkildə bəyan etmişəm. Bu gün ordumuz üç il əvvəlki ordudan daha güclüdür. Buna, əlbəttə ki, ehtiyac var. O da bizim tariximizdən qaynaqlanır və biz görürük ki, bu gün beynəlxalq hüquq normaları kobud şəkildə pozulur. Biz görürük ki, beynəlxalq hüquq selektiv tətbiq edilir. Biz uzun illər bu yanaşmaya məruz qalmışıq. Biz səsimizi ucaldırdıq və deyirdik BMT Təhlükəsizlik Şurası 4 qətnamə qəbul edib ki, Ermənistan qoşunları dərhal və qeyd-şərtsiz Azərbaycanın ərazisindən çıxarılmalıdır. Ancaq o qətnamələrə riayət edilmirdi və bu gün həmin o tendensiya davam edir. Beynəlxalq hüquq işləməyəndə, imza o qədər də əhəmiyyətə malik olmayanda sülhün təminatı yalnız gücdür. Bunu deyərkən, əlbəttə, biz gələcəkdə yarana biləcək təhlükələri istisna etməməliyik, çünki dünya və bizim regionumuz bu gün çətin proqnozlaşdırılır. Ancaq hazırda xaricdən qaynaqlanan təhlükə səviyyəsi o qədər də yüksək deyil. Yəqin, bu, ona görədir ki, biz həmin təhlükənin öhdəsindən gələ bilirik.

Mixail Qusman: İcazənizlə sual vermək istəyirəm. Adım Mixail Qusmandır. Mən TASS agentliyini təmsil edirəm.

Hörmətli cənab Prezident, bir ildən bir az çox müddət əvvəl – fevralın 23-də biz TASS agentliyində həmkarlarımızla birlikdə Sizi salamlamaq şərəfinə nail olmuşduq, indi onların bir neçəsi Rusiya KİV-lərinin rəhbərləri ilə birgə bu zaldadır. Bu, Sizin Rusiya Prezidenti ilə Moskva Bəyannaməsini imzalamanızdan sonra ertəsi gün olmuşdu. Bir ildən artıq vaxt keçib. Dünya daha çox turbulent vəziyyətindədir. Azərbaycan qalib olduğu 44 günlük müharibədən sonra ardıcıl iş aparır, lakin hələ ki, Ermənistanla sülh bağlamaq mümkün olmur. Rusiya xüsusi hərbi əməliyyat aparır. Hər halda, Siz imzaladığınız bu Memorandumun inkişafını necə qiymətləndirirsiniz? O, necə yerinə yetirilir? Onun perspektivləri necədir? Fevralın 22-də Moskvada imzalanan bu Memorandumun reallaşdırılmasında problemlər varmı?

Mənim daha bir sualım olacaq. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Zənnimcə, ötən ilin fevralında imzalanan Bəyannamə Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin inkişafında bir mərhələdir. Bəyannamə özündə müstəqilliyin ayrı-ayrı dövrlərində müxtəlif cür inkişaf edən, lakin hər iki ölkənin uzun illər ərzində bəyan etdikləri kimi strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksələn bu münasibətlərin inkişafı tarixini ehtiva edir. Bu, həqiqətən də belə olub, çünki iki ölkə tərəfindən görülən işin həcminə nəzər salsaq, görmək olar ki, hər iki tərəf əlaqələrin möhkəmlənməsini və konkret nəticələrə əsaslanan əməkdaşlığı hədəf götürüb.

Biz sizinlə bu münasibətlərin dərinliyini yaxşı bilirik və qarşılıqlı fəaliyyətimizin sahəsi kifayət qədər genişdir. Uzun illər Rusiyanın vasitəçi qismində mühüm rol oynadığı, həmçinin hərbi əməliyyatların dayandırılmasında mühüm rol oynadığı Ermənistan ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin, məhz Ermənistan–Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizama salınması bu sahələrdən biri olub.

Biz o günləri yaxşı xatırlayırıq. Məhz Rusiya tərəfi Ermənistan və Azərbaycan arasında, - mən rəhbərlik arasında nəzərdə tuturam, – 2020-ci il noyabrın 9-da, Üçtərəfli Bəyanatın razılaşdırılmasının getdiyi bir vaxtda həmin birləşdirici rolu oynamışdı. Bu səbəbdən də Müttəfiqlik Qarşılıqlı Fəaliyyəti haqqında Bəyannamənin imzalanması möhkəm təmələ malik idi.

İmzalanmadan sonrakı dövrə gəlincə, bu dövr sülh üçün, regionumuz üçün, o cümlədən Rusiya və bizim üçün tamamilə yeni dövrdür. Lakin buna və geosiyasi vəziyyətin bu cür ciddi dəyişikliyinə baxmayaraq, Bəyannamə imzalanan andan bəri Rusiya ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin inkişafı kifayət qədər uğurlu olub. Yüksək səviyyədə xeyli təmaslar olub, hökumət başçıları, xarici siyasət qurumları və digər hökumət və ictimai strukturların təmsilçiləri səviyyəsində təmaslar olub. Buna görə də mən əminliklə deyə bilərəm ki, Bəyannamənin maddələri yerinə yetirilir. Başlıcası odur ki, rəhbərliklər səviyyəsində siyasi iradə mövcuddur. Burada media nümayəndələrinin təmsil olunmasından və sizin sabah və birigün həm əməkdaşlığı, həm də problemli məsələləri müzakirə edəcəyinizlə bağlı fürsətdən istifadə edərək demək istəyirəm ki, Rusiya kütləvi informasiya vasitələrində Azərbaycana münasibətdə və Azərbaycan kütləvi informasiya vasitələrində Rusiyaya münasibətdə gördüyümüz o kiçik nahamarlıqlar Azərbaycan və Rusiyanın siyasətinə heç bir təsir göstərmir.

Biz bunu dəqiq bilirik. Lakin bu, həmçinin necə deyərlər, media nümayəndələrinin öz qiymətləndirmələrində tam sərbəst olduqları zamanla bağlı məsələdir. Dünyada Rusiya-Ukrayna müharibəsinin başlanmasından, o cümlədən İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra vəziyyət bizim regionda dramatik şəkildə

dəyişdiyi üçün, əlbəttə, müxtəlif qiymətləndirmələr, müxtəlif təhlillər və müxtəlif rəylər qaçılmazdır. Lakin yenə də imkandan istifadə edərək demək istəyirəm ki, hər halda, belə məqamlar Azərbaycan rəhbərliyinin siyasi iradəsinə təsir etmir. Ona görə düşünürəm ki, münasibətlərimizin gələcəyi də ötən illərdə olduğu kimi, belə müsbət və uğurlu olacaqdır. Sizin sualınıza Azərbaycan dilində başladığınızı nəzərə alaraq, düşünürəm ki, Siz ikinci sualınızı da dərhal indi verə bilərsiniz. Yoxsa, növbə çatmaya bilər.

Mixail Qusman: Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. Mən sualımdan əvvəl böyük minnətdarlıq ifadə etmək istərdim, şəxsən Sizə və bu Forumun təşkilatçılarına. Çünki mən iki il bundan əvvəl azad olunmuş Şuşaya səfər etdim, bu xoşbəxtlik mənə qismət oldu. Şuşa da həqiqətən möhtəşəm şəkildə dəyişir və Forum da müstəsna səviyyədə təşkil olunmuşdur. İkinci sualım, son illər ərzində Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatına uğurla rəhbərlik edir və bir ay bundan əvvəl Sizin sələfiniz Uqanda Prezidenti Museveni ilə təmasda oldum, söhbət etdim və Azərbaycanın illər boyunca Qoşulmama Hərəkatına uğurla rəhbərliyi haqqında danışdı, ona yeni nəfəs qatdığını xüsusi vurğuladı. Mənim bununla bağlı iki sualım var. Bu hərəkatın sonrakı təşəkkülünü hansı istiqamətdə görürsünüz? İkincisi, Azərbaycan Hərəkata sədrlik etdiyi dövrdə burada qadınlar forumu, gənclər forumu yaradılıb. Burada medianı da nəzərə alırıq. Necə bilirsiniz, Qoşulmama Hərəkatında media forumu təşkil olunmasını Azərbaycanda necə görürsünüz? Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox yaxşı ideyadır. Zənnimcə, o, tərəfimizdən tam qəbul ediləcək. Bizim o qədər də çox vaxtımız qalmayıb, çünki bizim sədrliyimiz növbəti ilin əvvəlində başa çatır. Bu səbəbdən bunu etməyə nail olmaq üçün, yəqin ki, biz birlikdə çalışmalıyıq. Bildiyiniz kimi, təşəbbüs "cəzalandırılır", ona görə də sizi də bu tədbirin hazırlanmasında fəal iştirak etməyə dəvət edirəm. Xüsusilə, siz də qeyd etdiyiniz kimi, Qoşulmama Hərəkatının, mübaliğəsiz şəkildə deyə bilərəm ki, Azərbaycanın sədrliyi dövründə yeni nəfəs almasını nəzərə alsaq, bu, çox faydalı olacaq. Sirr deyil ki, son zamanlarda Hərəkat tədricən deqradasiyaya uğramışdı və o, praktik olaraq xüsusi davamı olmayan müəyyən məsələlərin müzakirə platformasına çevrilmişdi. Biz, bütün işlərdə olduğu kimi, həmçinin bu işimizə də böyük məsuliyyətlə yanaşdıq və institusional inkişaf istiqamətində addım-addım irəliləməyə başladıq. Düşünürəm ki, Azərbaycanın sədrliyinin yekdilliklə daha bir il müddətinə uzadılması faktı, – amma faktiki olaraq ilyarım müddətinə, – onu deməyə əsas verir ki, bizim fəaliyyətimiz qiymətləndirilib və ona ehtiyac var. Mən Sizin qeyd etdiyiniz formatlara əlavə olaraq, parlament platformasını da əlavə edərdim, bu, həmçinin institusional inkişaf baxımından çox mühüm elementdir. Hesab edirik ki, Hərəkat məhz bu yolla getməlidir. Şübhəsiz ki, biz bir neçə aydan sonra öz səlahiyyətlərimizi Uqandaya təhvil verdikdən sonra Uqandanın sədrlik edəcəyi müəyyən müddətdə hələ üçlükdə olacağıq və təbii ki, səylərin birləşdirilməsində, Hərəkatın fəaliyyətində konkret nəticələr əldə olunması işində fəal iştirak edəcəyik.

Deməliyəm ki, COVID-19 pandemiyası zamanı biz dünya ictimaiyyətinin bu problemə diqqətinin cəlb olunmasında liderlik nümayiş etdirdik. Azərbaycan sədr kimi, vaksin milliyyətçiliyinə qarşı fəal çıxış edən ölkələrdən biri olub. Biz heç kimdən çəkinməyərək, ölkələri öz adları ilə adlandırırdıq – onlar özlərinə lazım olduğundan beş dəfə artıq vaksin alırdılar, baxmayaraq ki, eyni zamanda, bir çox yoxsul ölkələr müdafiə olunmamış qalırdılar. Yəni, bu, digərləri ilə yanaşı, sadəcə olaraq, vicdansızlıqdır. Bizim təşəbbüsümüz ilə Hərəkat ölkələrində məlumat bazası yaradılıb, bu bazadan Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı da istifadə edib. Bundan başqa, biz humanitar və maliyyə yardımı məqsədilə 10 milyon ABŞ dolları ayırmışıq və bir çox ölkələrə vaksinlərlə yardım etmişik. Yəni, Hərəkat ölkələri gördülər ki, bu struktur, təşkilat olmasa da, öz məqsədlərinə nail ola bilərlər.

Bakıda keçirilən Sammitdə sədrliyi qəbul edərkən mən dedim ki, biz beynəlxalq hüququ, ədaləti və üzv ölkələrin legitim maraqlarını müdafiə edəcəyik. Düşünürəm ki, biz bu məsələnin öhdəsindən uğurla gəldik. İnanmaq istəyirəm ki, biz sədrlik səlahiyyətlərini təhvil verəndən sonra müsbət dinamika davam edəcək. Hər halda, biz bunun üçün əlimizdən gələni edəcəyik.

Moderator: "Real" Təhlil və İnformasiya Mərkəzi, Mirşahin Ağayev.

Mirşahin Ağayev: Cənab Prezident, 29 ildən sonra Şuşada Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə sual vermək bəxtəvərliyini bizə nəsib etdiyinizə görə Sizə təşəkkürümü bildirirəm. Nəzərə alaq ki, sabah Milli Mətbuat Günüdür, bu, bizim hamımızın bayramıdır və bu bayramı ikiqat möhtəşəm etdiyinizə görə dövlət başçısı, Müzəffər Ali Baş Komandan olaraq bütün mediamızın adından minnətdarlığımı qəbul etməyinizi xahiş edirəm.

Sualım Sizin əlinizin işarəsi ilə bağlıdır. Bu, belə də olur, əl uzadırsınız və belə də olur "Dəmir yumruq". Bu bəyanatı biz Şuşada çox eşitmişik və hər dəfə də bu bəyanatın real əks-sədasını, təsirini görmüşük. Sualım bu gün Şuşadan bir az da üzüaşağıdır, Xankəndi tərəfədir. Bilirsiniz ki, separatçı qüvvələrin tör-töküntüləri orada müəyyən hadisələr törədirlər, dezinformasiyalarla məşğuldurlar. Guya ki, Azərbaycan kimlərisə, nələrisə blokadada saxlayır. Baxmayaraq ki, bu yaxınlarda mən Laçın yolunda "Mirşahinin vaxtı"nın xüsusi buraxılışını hazırladım və orada da hər şeyi gördülər ki, "Qırmızı Xaç" maşınları necə gəlib keçir oradan, insanlara münasibət nə qədər ılıqdır, mülayimdir. Bunlar öz yerində.

"4-cü Sənaye İnqilabı dövründə Yeni Media"nın qarşısında duran vəzifələr sırasında məhz bu tipli dezinformasiyalarla mübarizədən ötrü Siz bizdən nə tələb edirsiniz? Çünki Siz bizi Qələbəyə gətirmisiniz. Bizim media mübarizəmizdə də önümüzdə Siz oldunuz və Azərbaycanın informasiya blokadasının yarılmasında əsas açar şəxs Siz oldunuz. Biz Sizin ardınızca getdik. Ona görə də Sizdən bu məsələdə tövsiyə istəyirəm. Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Mən hesab edirəm ki, bu gün Azərbaycan mediası bu istiqamətdə çox böyük işlər görür. Təbii ki, ümumi istiqamət onsuz da bəlli idi. İşğal dövründə biz hamımız, tutduğu vəzifədən asılı olmayaraq hər bir vətənpərvər azərbaycanlı bir məqsədə doğru yorulmadan gedirdi. Mən işğal dövründə öz çıxışlarımda dəfələrlə deyirdim ki, o gün gələcək, azadlıq günü gələcək, hər birimiz bu günü hər an yaxınlaşdırmalıyıq, yaxınlaşdırırdıq və yaxınlaşdırdıq. Bu, bizim ümumxalq Qələbəmizdir. Yəni, Azərbaycan xalqı bu Qələbəyə layiq idi.

Təbii ki, beynəlxalq hüququn, ərazi bütövlüyümüzün bərpası, bütün bunlar fundamental hüquqlardır və biz bu hüququ döyüş meydanında qazandıq, qan tökərək, şəhidlər verərək. Amma, eyni zamanda, Azərbaycan mediasının bu sahədəki fəaliyyəti, o cümlədən ona görə qiymətlidir ki, dünya ictimaiyyətinə təkcə beynəlxalq hüquq prizmasından yox, ümumi insani prizmadan üzləşdiyimiz problemi çatdırmaq üçün bizim birinci vasitəmiz media olmuşdur. Ona görə mən media nümayəndələri ilə əvvəlki dövrlərdə, yəni işğal dövründə görüşlər əsnasında hər zaman bunu qeyd edirdim. Qeyd edirdim ki, biz daha çox beynəlxalq auditoriyaya çıxmalıyıq.

Siz də yəqin ki, razılaşarsınız ki, əvvəlki dövrdə daha çox biz deyirdik, biz də eşidirdik. Sanki biz özümüz-özümüzə nəyisə sübut etməyə çalışırdıq. Bu, vacib idi. Vacib idi, məsələni gündəlikdə saxlamaq üçün, gənc nəsli vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etmək üçün. Şuşanı və o vaxt işğal altında olan digər torpaqları azad edən məhz o oğullar idi ki, onların mütləq əksəriyyəti heç vaxt nə Şuşanı, nə Ağdamı, nə işğal altında olan başqa torpağı görməmişdilər. Yəni, evdəki, evlərdəki tərbiyə, məktəblərdəki tərbiyə və media tərəfindən bu məsələnin daim gündəlikdə saxlanması daxili birliyi böyük dərəcədə möhkəmləndirdi. Təbii ki, dövlət siyasəti başda olmaq şərtilə. Ancaq sonrakı mərhələdə biz daha çox beynəlxalq auditoriyaya çıxış etməyə başladıq. Yəni, bu imkanlar da bizdə yarandı və müxtəlif dillərdə bizim bir çox media resurslarımızın nəşrləri də, internet saytları da, digər elektron vasitələri də mövcuddur. Bu gün isə biz yenə də öz həqiqətlərimizi sübut etməyə məhkumuq. Çünki bizə qarşı bu gün yenə də kampaniya davam edir. Bizim Qələbəmizi həzm edə bilməyən, uğurlarımıza qısqanclıqla yanaşan, bizə qarşı açıq informasiya savaşına çıxanlara biz tutarlı, real arqumentlərlə cavab verməliyik və veririk. Məhz bunun nəticəsidir ki, bu gün bütün bu iftiralara, böhtanlara, yalanlara baxmayaraq, Azərbaycanın sözü, Azərbaycan xalqının, dövlətinin haqlı səsi eşidilir və bunun əsas aləti bizim media resurslarımızdır. Ona görə cəmiyyətdə mövcud olan həmrəylik və birlik, bax, bu üstünlüyü bizə təmin edir.

O ki qaldı, tövsiyələrə, sözün düzü, mən bundan bir qədər uzağam. Çünki Azərbaycan mediasının müstəqilliyi bizim cəmiyyətimizin inkişafı üçün başlıca şərtlərdən biridir, bu, birincisi. İkincisi, siz özünüz hər şeyi yaxşı bilirsiniz və mən çox şadam ki, bizim mediamızda sağlamlaşma prosesi uğurla gedir və xalqın maraqlarına zidd, dövlət maraqlarına zərbə vura biləcək yazılar artıq çox nadir hallarda üzə çıxır. Yəni, bu, yenə də media nümayəndələrinin məsuliyyətindən xəbər verən amildir. Ona görə media nümayəndələrinə mənim tövsiyəm budur ki, ancaq belə də davam edin.

Moderator: Cənab Prezident, əslində iştirakçılardan bizə daxil olan suallar artır və kifayət qədər fəal iştirak görürük. Ümid edirik ki, sualları səsləndirmək üçün vaxtımız olacaqdır. Birləşmiş Krallıqdan Cordan Morqan.

Cordan Morqan: Cənab Prezident, qonaqpərvərliyə görə təşəkkür edirəm. Adım Cordandır, Birləşmiş Krallıqdanam. Suallarım ondan ibarətdir ki, Siz Azərbaycan üçün və Qərbi Asiya regionu üçün hansı imkanları görürsünüz? Çünki bildiyiniz kimi, Çin və Səudiyyə Ərəbistanı yaxınlaşır və bu baxımdan Azərbaycan üçün hansı perspektivlər var?

Prezident İlham Əliyev: Bizim Asiya ölkələri üçün münasibətlər baxımından? Düz başa düşdüm?

Cordan Morqan: Yox, bütün region üçün perspektivlər baxımından.

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, əslində regional inkişaf, – Cənubi Qafqazı nəzərdə tuturam, – əsasən Azərbaycanla Ermənistan arasında münasibətlərin yaxşılaşmasından asılıdır. Hazırda bir sıra beynəlxalq təşkilatlar bizə qarşılıqlı qəbul olunacaq həlli tapmaqda yardım etməyə çalışırlar. Əlbəttə, bu günə kimi gördüklərimiz odur ki, bütün beynəlxalq təşkilatlar başa düşür ki, bu həllər beynəlxalq hüquqa əsaslanmalıdır. İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan bu günədək təxminən üç il keçib, biz getdikcə daha çox sayda birbaşa bəyanatlar eşidirik ki, Qarabağ Azərbaycanın ərazisidir. İşğal dövründə belə bəyanatlar olsaydı, çox güman ki, İkinci Qarabağ müharibəsi başlamazdı. Təəssüf ki, uzun illər - 28 il ərzində Minsk qrupu çərçivəsində gedən danışıqlar heç bir nəticə vermədi. Ümumiyyətlə, həll üçün hər hansı düstur ortaya qoyulmadı. O dövrdə çox ziddiyyətli, çox mücərrəd bəyanatlar verilirdi, bundan məqsəd münaqişənin dondurulması idi və bu, Azərbaycan üçün məqbul deyildi. Bəziləri çalışırdılar ki, bu münaqişəni dondursunlar, danışıqları sonsuz etsinlər və ictimai diplomatiya təşəbbüsləri ilə Azərbaycana müəyyən bir əməkdaşlıq təlqin olunsun. Beləliklə, biz Ermənistanla biznes

qurmağa, münasibətlərin yaxşılaşmasına məcbur olaq və guya ki, münaqişə gələcək nəsillər tərəfindən həll edilməlidir.

Mən işğal dövründə dəfələrlə ictimaiyyət və beynəlxalq təşkilatlar qarşısında Ermənistana qarşı sanksiyaların tətbiq olunmasının vacibliyini bildirmişəm və bu da sözsüz ki, beynəlxalq təşkilatların bəyannamələrinə və qərarlarına əsaslanırdı. BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri, Avropa Şurasının, həmçinin Avropa Şurası Parlament Assambleyasının qərarları, hətta Avropa Parlamentinin, - baxmayaraq ki, hazırda kifayət qədər ermənipərəst mövqedədir, onun da qəbul etdiyi qətnamə var idi ki, reallığı əks etdirirdi, - lakin bu sanksiyalar baş vermədi, bunlar Ermənistana qarşı tətbiq olunmadı. Çünki geosiyasi gündəlik tamamilə fərqli idi.

Odur ki, özümüz bunun öhdəsindən gəlməli olduq. Biz BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi qətnamələri döyüş meydanında icra etməli olduq və hazırda vəziyyət dəyişib. Qeyd edim ki, həmin dövrlərdə beynəlxalq aktorların heç biri, yəni, bu gün "Qarabağ Azərbaycandır!" deyən beynəlxalq aktorlar heç vaxt bu ifadəni dilə gətirmirdilər. Postsovet məkanındakı digər münaqişələrlə bağlı belə ifadələr istifadə olunurdu. Azərbaycana gəldikdə isə deyirdilər ki, razılığa gəlməlisiniz. Deyirdilər ki, öz müqəddəratını təyinetmə və ərazi bütövlüyünü inteqrasiya etməlisiniz. Onlar bilirdilər ki, bu, mümkün deyil, bunun mümkünsüzlüyünü bilirdilər. Beynəlxalq hüququn fundamental prinsipləri var, ərazi bütövlüyü və xalqların öz müqəddəratını təyin etməsi bu prinsiplərdir. Lakin öz müqəddəratının təyin olunması ərazi bütövlüyü prinsipini kölgədə qoymur və nəzərə alsaq ki, Ermənistan artıq müstəqil dövlət kimi mövcuddur.

Lakin hazırda vəziyyət fərqlidir və beynəlxalq vasitəçilər, belə deyim, öz mövqelərini ifadə edirlər və onlar daha real bir nöqteyi-nəzərdən çıxış edirlər. Bilirsiniz, mən dəfələrlə eşitmişəm, xüsusilə, işğal dövründə eşitmişəm, deyirdilər ki, Azərbaycan reallığı qəbul etməlidir, daha doğrusu nəzərə almalıdır. Mən deyirəm ki, razıyam. Hazırda hamı yeni reallığı nəzərə almalıdır. Çünki 30 illik işğal dövrünü, dağıntılar dövrünü, həmçinin İkinci Qarabağ müharibəsinin reallıqlarını qəbul etmədən həlli düşünmək mümkün deyil. Lakin hazırda beynəlxalq vasitəçilərin səyləri kifayət deyil. Hazırda üç beynəlxalq tərəf var ki, bu prosesdə dəstək olurlar – ABŞ, Rusiya və Avropa İttifaqı. Azərbaycan üç istiqamət üzrə tam səmimiyyətlə bu prosesə qatılıb və nəticəyönümlü yanaşma ortaya qoyur. Lakin indiyədək bir nəticə yoxdur. Çünki düşünürəm ki, Ermənistan son addımını atmalıdır. Onlar artıq müharibədən sonra bir sıra addımlar atıblar və mən deməzdim ki, bu addımlar könüllü olaraq atılıb. Son iki il yarım ərzində bir neçə məqam oldu və onlar birbaşa Ermənistana nümayiş etdirdi ki, bizim ərazi bütövlüyümüzü tanımasalar, biz onların ərazi bütövlüyünü tanımayacağıq. Bunun nə məna daşıdığı onlara kifayət qədər aydındır. Onlar artıq qəbul ediblər ki, Qarabağ Azərbaycandır. Bunu açıq şəkildə bəyan ediblər və artıq sənədə imza atmaq mərhələsidir. Bu, sonuncu mühüm məqamdır. Əgər bu addım atılsa, – danışıqlar heyəti və xarici işlər nazirləri səviyyəsində danışıqlar gedir, bilirsiniz ki, növbəti danışıqlar yaxın günlərdə Moskvada baş tutacaq, – Ermənistan bu bəndlə razılaşsa və Azərbaycana qarşı hər hansı ərazi iddialarından imtina etsə, bu sazişin ilin sonunadək imzalanması kifayət qədər mümkündür. Lakin bu olmasa, biz onları məcbur edə bilmərik. Biz 28 il onları məcbur edə bilməmişik ki, beynəlxalq hüquqa riayət etsinlər. Yalnız bunu güc hesabına məcbur etdik. Lakin bu halda sülh olmayacaq. Bu, bölgə üçün heç də yaxşı ssenari deyil, sabitliklə, təhlükəsizliklə nəticələnməyəcək. Lakin, eyni zamanda, çox həssas geosiyasi vəziyyəti nəzərə alsaq, gələcəkdə də çətinliklər yaradacaq. Beləliklə, bildiyiniz kimi, üç vasitəçi var. Bunların hər biri kifayət qədər beynəlxalq səviyyədə mexanizmlərdən istifadə edə bilər ki, müstəqil olaraq fəaliyyət göstərsin. Biz ümid edirik ki, bu üçündən birində təkamülü, irəliləyişi görəcəyik.

Moderator: Növbəti sual İtaliya nümayəndəsi cənab Maurisio Geri.

Maurisio Geri: Təşəkkür edirəm, cənab Prezident, artıq ikinci dəfədir Şuşadayam. Bizi qəbul etdiyinizə görə təşəkkür edirəm. Sualım son iki həftə ilə bağlıdır. Mən iki həftə ərzində ADA Universitetində Yay Enerji Məktəbində iştirak etmişəm. Mən Azərbaycanın Avropa və Mərkəzi Asiya arasında körpü rolu haqqında soruşmaq istəyirəm. Əlalxüsus, qaz və digər enerjinin Çin və Rusiya kimi ölkələrdən tam istehlakı ilə əlaqədar. Mən bilirəm ki, Türkmənistanla layihələr var, - əgər Türkmənistan razılaşsa, bilirəm ki, siz də bu layihənin tərəfdaşısınız, - Avropa və yaxud İtaliya hansı dəstəyi verməlidir ki, bu proses inkişaf etsin?

Prezident İlham Əliyev: Transxəzər Qaz Boru Kəməri ilə əlaqədar mən artıq bir neçə dəfə mövqeyimi bildirmişəm. Bir daha təkrar etmək istəyirəm ki, bu, Azərbaycanın təşəbbüsü ilə başlayacaq bir layihə deyil. Çünki Azərbaycanın təşəbbüskarı olduğu layihələr həmin o layihələrdir ki, bu, ölkələrin resurslarına əsaslansın. Məsələn, Cənub Qaz Dəhlizi. Biz o layihənin təşəbbüskarıyıq, əsas səhmdarlarından biriyik və əslində biz o layihənin bütün dövlətlərarası, hökumətlərarası sazişlərinin də əlaqələndiricisi kimi çıxış edirik. Bildiyiniz kimi, bu layihə müvəffəqiyyətlə icra olunmuşdur və artıq iki ildir ki, Azərbaycan Avropaya əhəmiyyətli qaz tədarükçüsünə çevrilmişdir və Avropa Komissiyasının Prezidenti Azərbaycanı etibarlı tərəfdaş adlandırır. Avropa İttifaqının enerji komissarı Azərbaycanı panAvropa qaz tədarükçüsü adlandırır. Bizim sözsüz ki, Avropaya qaz tədarükümüzün coğrafiyası genişlənir və ümidvaram ki, ilin sonuna qədər əlavə iki Avropa ölkəsi Azərbaycan qazının alıcısına çevriləcək.

O ki qaldı, Transxəzər layihəsinə, bu layihə bir ideya olaraq Türkmənistanın qaz ehtiyatlarına əsaslanır. Odur ki, bu təşəbbüsün irəli sürülməsi və yaxud ona sərmayə yatırılması bizdən asılı deyil. Biz nə edə bilərik? Biz tərəfimizdən mövcud infrastrukturumuzu təklif edə bilərik və yaxud müəyyən ərazi təklif edə bilərik ki, yeni infrastruktur inşa edilsin. Lakin, eyni zamanda, onu unutmamalıyıq ki, bu gün Azərbaycan üç il əvvəl inşa edilən boru kəmərinin genişləndirilməsi ilə məşğuldur. Nəyə görə? Çünki tələbat artır. TAP boru kəməri 10 milyard kubmetrə hesablanmışdısa, 20 milyard kubmetrə qaldırılmalıdır. TANAP 16-dan 32-yə qaldırılmalıdır. Bu, əvvəllər bizdən gözlənilmirdi. Lakin indi gözlənilir və vəziyyət dəyişib. Odur ki, biz genişlənmə haqqında niyə danışırıq? Azərbaycan daha çox qaz istehsal edəcək və hər yeni il əvvəlki ildən daha çox istehsal edir. Məsələn, 2021-ci ildə biz 19 milyard kubmetr ixrac edirdik, keçən il artıq 22-yə qalxmışdır və cari ildə 24 olacaq. Sizinlə görüşmədiyimiz bu aylarda biz ən azı 300 milyard kubmetr ehtiyatı olan “Abşeron” qaz yatağının kəşfini elan etmişik və artıq ilk quyu “Şahdəniz”dəki bütün quyulardan daha məhsuldardır. Odur ki, bizim boru kəmərləri sisteminin genişlənməsi öz resurslarımızın artması ilə bağlıdır. Xəzər dənizinin Şərq sahillərindən əlavə qaz ehtiyatlarına gəldikdə, bunun üçün Transxəzər sualtı qaz boru kəməri inşa edilməlidir və ikincisi, Bakıdan Avropa istiqamətində Cənub Qaz Dəhlizi kimi yeni infrastruktur lazımdır. Sual yaranır ki, bu mühüm layihəni kim maliyyələşdirəcək? Bu sualın hələlik cavabı yoxdur. Bu suala cavab tapana qədər layihənin icrası və yaxud da bu məsələ haqqında düşünmək bir o qədər real olmayacaq. Eyni zamanda, biz bilirik ki, Avropa bankları mədən yanacağı ilə əlaqədar layihələri maliyyələşdirmir. Odur ki, bu layihə üçün ciddi vəsait cəlb etmək çətin olacaq. Məsələn, Cənub Qaz Dəhlizini inşa edəndə biz korporativ maliyyə ilə bərabər, həmçinin Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankından, Avropa İnvestisiya Bankından, həmçinin Asiya İnkişaf Bankından və Asiya İnfrastruktur İnvestisiya Bankından vəsait cəlb etmişdik. Lakin indi isə bunlardan ikisi – Avropa institutları mədən yanacağı ilə əlaqədar layihələri hazırda maliyyələşdirmir. Onlar yaşıl keçid layihələrini maliyyələşdirirlər. Bu da sözsüz ki, vəziyyəti daha çətinləşdirir. Avropada qaz qiymətlərinin dəyişkənliyi də yeni-yeni suallar ortaya qoyur. Həmçinin qiymətə qoyulan məhdudiyyət, – mən düşünürəm ki, bu, qəbulolunmazdır, istehlakçılar həmin yuxarı həddi təyin edir, - bu da istənilən bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə ziddir. Avropa ölkələri illərlə bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin tərəfdarı olub. Beləliklə, real baxışdan bu, çox ciddi bir problemdir. Lakin kimsə Transxəzər boru kəmərini inşa etmək istəsə biz şad olarıq. Nəticədə bizə əlavə tranzit rüsumları ödəniləcək və yeni əməkdaşlıq imkanları yaranacaq.

Vüsalə Mahirqızı, “APA Group”un icraçı direktoru: Cənab Prezident, qayıdışla bağlı soruşmaq istəyirəm. Hazırda Böyük Qayıdış Proqramı üzrə əhali Laçına köçürülür. Növbəti hansı rayonumuzun sakinləri öz rayonlarında qarşılanacaq? İkinci sualım isə Sizə bir az bəlkə şəxsi görünə bilər. Qarabağ azad olunanda buraya Ordumuzun ardınca ilk Siz gəldiniz. Sonra çox tez-tez Qarabağa səfərlər edirsiniz, hər dəfə gələndə biz izləyirik, yeni layihələr, yeni yerlər açılır. O, Sizdə necə bir hiss yaradır? Tamamilə dağılmış bir yer və hər dəfə onu daşbadaş tikmək. Necə hiss edirsiniz? Ümumiyyətlə, qalib Prezident olmaq necə bir hissdir?

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, mənim hiss etdiyim duyğular Azərbaycan xalqının hiss etdiyi duyğulardan heç də fərqlənmir. Sadəcə olaraq, fərq ondadır ki, mən bu yerləri, necə deyərlər, tez-tez görürəm. İnsanların əksəriyyəti bunu televiziya vasitəsilə görür. Ancaq, eyni zamanda, bildiyiniz kimi, azad edilmiş bölgələrə indi turlar da təşkil edilir və qeyd etdiyiniz kimi, vətəndaşlar da sürətlə azad edilmiş torpaqlara qayıdırlar.

Əlbəttə, ilk növbədə, qürur hissi duyuram. Hər dəfə Qarabağa və Şərqi Zəngəzura gələndə, ilk növbədə, hiss etdiyim qürur hissidir. Çünki xalqımla, Ordumuzla, qəhrəmanlarımızla fəxr etməmək mümkün deyil. Mən bilirəm, həmçinin siz də bilirsiniz ki, Şuşaya çatmaq üçün bizim qəhrəman əsgərlərimiz və zabitlərimiz Zəfər yolunu necə keçiblər, yüngül silahlarla, qarşılarında topla, tankla, artilleriya ilə silahlanmış düşmənlə üz-üzə, bəzi hallarda əlbəyaxa döyüşlərdə ölümə necə gediblər. Azərbaycan xalqının ruhu necə də yüksəkdir. Yəni, bütün bunlar xalqımızı hər birimizə bir daha tanıtdı. Azərbaycan insanının necə yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik olmasını bir daha hər birimizə, ilk növbədə, bütün dünyaya göstərdi.

Dağılmış şəhərləri, kəndləri görmək hər birimiz üçün çox ağırdır. Bu ağrı ilə biz barışa bilmirik. Baxmayaraq ki, mən artıq son üç ilə yaxın dövrdə azad edilmiş ərazilərdə bəlkə yüz dəfədən çox olmuşam. Hər dəfə dağıntıları görəndə ürəyim ağrıyır, hər dəfə özümə sual verirəm: nə üçün bizim qonşu saydığımız insanlar bu barbarlığa əl atıblar? Axı, biz onlara nə etmişdik? Özü də Birinci Qarabağ müharibəsində məğlub olan tərəf biz idik. Biz onların şəhərlərini dağıtmırdıq, biz onların qəbirlərini dağıtmırdıq, onların ölülərinin sümüklərini çıxarmırdıq. Nə üçün bunu ediblər? Bu insanların ürəyində bizə qarşı nə qədər nifrət var idi ki, insanlığa sığmayan bu əməlləri etsinlər. Yəni, bunu mən bu günə qədər anlaya bilmirəm və yəqin ki, heç vaxt normal insan bunu anlaya bilməz.

Eyni zamanda, hər dəfə yeni bir inkişaf layihəsini görəndə, yaxud da ki, təməl mərasimində iştirak edəndə sanki, necə deyərlər, damarıma qan vurulur, yəni, o qədər müsbət enerji verir ki, bu müsbət mənəvi enerji insanı fiziki cəhətdən də gücləndirir. Təkcə, bax, bu bölgənin havası deyil, – mən əminəm, siz də eyni hissləri keçirirsiniz, – özümüzü Şuşada yaxşı hiss edirik, yaxud da ki, Zəngilanda, Laçında. Təkcə havaya görə

deyil, daxildən gələn xoşbəxtlikdir. Xoşbəxtlik nədir, bir çoxları özünə sual verir. Amma hər dəfə bu inkişafı görəndə mən özümə deyirəm, yəqin ki, xoşbəxtlik, bax, budur.

O ki qaldı, Böyük Qayıdış Proqramına, biz 30-dan çox şəhər və kəndin Baş planını təsdiqlədik, bir çox kəndlərin təməli də qoyuldu və artıq bu rəqəmlər səsləndirilmişdir. Həm Qarabağ, həm Şərqi Zəngəzur rayonları üzrə təxminən növbəti üç il ərzində 150 mindən çox insanı qaytaracağıq. İndi biz, necə deyərlər, işin ibtidai mərhələsindəyik. Çünki layihələndirmə, tender prosedurları çox vaxt aparır. Biz istəyirik ki, hər şey qayda ilə, qanunla olsun, tam şəffaf olsun və bu da vaxt aparır. Əminəm ki, keçmiş köçkünlər bunu anlayışla qarşılayırlar. Amma təkcə Qarabağ regionuna 2026-cı ilə qədər 140 min insanın dönməsi nəzərdə tutulur. Ümid edirəm ki, Şuşa şəhərinə gələn il ilk sakinlər gələcək, yerləşəcəklər. İndi siz də yəqin ki, bu gün hələ vaxtınız olmayıb, ya axşam, ya sabah gəzəcəksiniz, görəcəksiniz ki, bir neçə yerdə artıq inşaat layihələrinin, yəni, yaşayış binalarının tikintisi gedir.

Təbii ki, minatəmizləmə prosesi ən böyük əngəldir. Çünki bu iki il yarım ərzində gördüyümüz işlər təkcə onu göstərmir ki, bizim maliyyə imkanlarımız var. Onu göstərir ki, bizim çox ciddi təcrübəmiz və peşəkar kadrlarımız var. Bu miqyasda layihələri iki il yarım ərzində həyata keçirmək, məncə, heç kimin ağlına gəlməzdi. Heç kim təsəvvür edə bilməzdi ki, cəmi iki il yarım ərzində bu qədər genişmiqyaslı işlər görüləcək, özü də böyük ərazidə - 10 min kvadratkilometri əhatə edən ərazidə durmadan gecə-gündüz işlər gedir. Azərbaycan ictimaiyyəti də vaxtaşırı məlumatlandırılır, həm planlar haqqında, həm də görülmüş işlər haqqında. Şəhərlərin Baş planları təsdiq olunanda həmin şəhərlərdə yaşamış insanların rəyi də nəzərə alınmışdır. Şəhərlərin bərpasının təməlqoyma mərasimini də mən keçmiş köçkünlərlə birlikdə həyata keçirmişəm. Yəni, biz çox istəyirik ki, otuz il ərzində mənəvi və fiziki əzablar çəkmiş insanlar ən yaxşı şəraitlə təmin olunsunlar və buna doğru gedirik və gedəcəyik.

Moderator: Növbəti sual, Misirdən olan Məcid Şalki.

Məcid Şalki: Cənab Prezident, mən Yaxın Şərq Xəbər Agentliyindənəm. Cənab Prezident, Siz ölkənizə qarşı olan təhlükələrdən və müharibədən sonrakı səyləriniz haqqında danışdınız. Siz minaları qeyd etdiniz. Minalar insanların gündəlik həyatına necə təsir edir? Bu, həm də inkişaf layihələrinə necə mane olur? Bunun öhdəsindən necə gəlirsiniz? Çünki minatəmizləmə çox bahalı prosesdir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, siz ən vacib məsələyə toxundunuz. Çünki minalar müharibə bitəndən sonra üç yüzdən artıq insanın həyatına son qoyub və ya onları ağır şəkildə yaralayıbdır. Yəni, üç yüzə yaxın minanın partlaması azad olunmuş ərazilərdə baş vermişdir. Bu isə müharibə cinayətidir, minaları basdırmaq müharibə cinayətidir. Amma həmin minaların xəritəsini təqdim etməməsi Ermənistanın bizə qarşı olan terrorunun davamıdır. Biz bilirik ki, o xəritələr onlarda var, çünki minalar məhz belə basdırılır. Minaları basdıranların əlində xəritə olur, çünki onlar özləri həmin minaya düşə bilərlər. Əvvəl onlar ən yüksək səviyyədə Ermənistan baş naziri şəxsən rəsmi bizə deyirdi ki, onlarda belə bir xəritələr yoxdur. Nəhayət, boyunlarına aldılar ki, belə bir xəritələr var. Bəs, nəyə görə bizə yalan deyirdilər? Çünki istəyirdilər ki, azərbaycanlılar ölməkdə davam etsinlər, şikəst olsunlar. Onlar daha sonra bizə mina xəritələrini təqdim etdilər. Amma həmin xəritələrin dəqiqliyi heç 25 faiz deyildi. Yəni, bunun heç bir mahiyyəti yox idi. Bu, çox mənasız xəritələr idi. Biz ciddi səylər göstəririk, tədbirlər həyata keçiririk ki, minalardan azad olaq. Biz avadanlıq almışıq, xüsusi maşınlar gətirmişik. Bizim yerli şirkətlərdən biri artıq Azərbaycanda onları istehsal etməyə başlayıb. Biz özəl şirkətləri dəvət etmişik və bu istiqamətdə bir neçə özəl şirkət yaradılıbdır, onlar da bu prosesə qoşulublar. Bizim dövlət minatəmizləmə agentliyimiz ANAMA Müdafiə Nazirliyinin müvafiq bölmələri və Fövqəladə Hallar Nazirliyinin mütəxəssisləri ilə birlikdə gecə-gündüz çalışırlar ki, əraziləri minadan təmizləsinlər. Ancaq bizdə olan hesablamaya görə, ərazilərimizdə bir milyondan artıq mina basdırılıb. Ermənilərin bizə verdiyi xəritə təqribən 400 min minanı əhatə edir. Yəni, onlar etiraf etdilər ki, 400 mindən artıq mina basdırıblar. Ancaq biz bilirik və bu, olduqca dəqiq məlumatdır ki, minaların sayı 1 milyona yaxındır. Biz beynəlxalq şirkətlərdən bir neçə təklif almışıq ki, onlar bu sahədə işləsinlər. Təəssüf ki, qiymət çox yüksək idi. Mən təfərrüata varmaq istəmirəm, ancaq bu rəqəm bizdə olan rəqəmlərlə müqayisədə 8-10 dəfə artıq idi. Yəni, bizim yerli şirkətlərimiz və ANAMA minatəmizləmə fəaliyyətini beynəlxalq şirkətlərlə müqayisədə 8 və ya 10 dəfə ucuz həyata keçirir. Biz dronlardan fəal şəkildə istifadə edirik. Bizim bəzi parlaq zəkaya malik insanların sayəsində artıq belə dronlar var. Bu, bizə böyük yardım olur. Ancaq biz dərk edirik ki, bu, çox uzun bir prosesdir. Təəssüflər olsun, bilməliyik ki, gələcəkdə də qurbanlar olacaqdır, ermənilərin bizə qarşı terroru davam edir. Minalardan təmizlənməmiş əraziləri biz təcrid etmişik və azad olunmuş ərazilərə hələ də giriş məhduddur. Bu, bizə imkan verir ki, itkilərin qarşısını alaq. Ancaq keçmiş məcburi köçkünlər kütləvi şəkildə qayıdanda çox ehtiyatlı olmalıdırlar. Mən buradan onlara müraciət edirəm ki, icazə olmayan ərazilərə səfər etməsinlər. Bu, olduqca təhlükəlidir. Bu, ən böyük təhlükələrdən biridir. Təəssüf ki, bizi qarşıda uzun illər belə bir təhlükə gözləyir.

Moderator: Gürcüstandan Gela Vasadze.

Gela Vasadze: Cənab Prezident, hər şeydən əvvəl, belə irimiqyaslı və gözəl tədbirin təşkilinə görə sağ olun. Həqiqətən, təsirləndim. Mən sülhə doğru bir neçə addım və ya bir addım olması barədə Sizinlə razıyam. Lakin

sülh Qarabağın erməni əhalisinin inteqrasiyası prosesinin necə keçəcəyindən asılıdır. Dostlarımla söhbət zamanı o xalq haqqında danışanda mən onlardan soruşuram: “Mənə bu xalqın telefonunu verin”. Siz Qarabağ ermənilərinin telefonunu tapmısınız? Siz bu telefonu bilirsiniz? Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Biz bu məsələ ilə bağlı öz mövqeyimizi dəfələrlə bəyan etmişik və maksimum konstruktivlik göstərmişik. Lakin təəssüf ki, Qarabağda hakimiyyəti ələ keçirmiş xunta və özlərini gah “prezident”, gah “nazirlər”, gah da “deputatlar” adlandıranlar artıq hər kəsdə gülüş doğurur. Onlar Rusiya sülhməramlı kontingentinin müvəqqəti yerləşdiyi ərazidə yaşayanları girov götürüblər.

Biz təşəbbüs göstərdik, mən Qarabağ ermənilərinin nümayəndələri ilə təmasla məşğul olmaq üçün xüsusi nümayəndə təyin etdim və bu təmasların qurulması məqsədilə o, Qarabağa göndərildi. Birinci görüş məhz orada, Xocalı qəsəbəsində Rusiya sülhməramlı kontingentinin bazasında oldu. Bundan sonra biz Qarabağ ermənilərinin nümayəndələrini dialoqu davam etdirmək üçün Bakıya dəvət etdik. Lakin onlar imtina etdilər, həm də nümayişkaranə şəkildə. Müəyyən vaxtdan sonra biz onları yenidən dəvət etdik. Ola bilərdi ki, hansısa səhv olub, onların həqiqətən də bunu istəmədiklərinə əmin olmaq məsələsində yanlışlıq ola bilərdi. Yenə də imtina etdilər. Lakin mən onda dedim ki, üçüncü dəvət olmayacaq. İstəmirlərsə, demək, istəmirlər.

Amma sonra nə olduğunu yəqin ki, yaxşı bilirsiniz. Azərbaycan ilə Ermənistanın dövlət sərhədində nəzarət-buraxılış məntəqəsinin qurulması. Əgər bizim bütün fəaliyyətimizin xronologiyasını izləsəniz, hətta İkinci Qarabağ müharibəsinin başlanmasına qədər getsəniz, siz bizim haqlı olduğumuzun məntiqini və güclü arqumentini görəcəksiniz. Biz utana biləcəyimiz və ya “bəli, bax, burada biz haqsızıq” deyəcəyimiz heç bir şey etməmişik. Biz hər şeyi düzgün etmişik.

Biz İkinci Qarabağ müharibəsinin başlanmasına qədər iki il müddətində erməni rəhbərliyinə də şans vermişik, amma onlar bundan istifadə etmədilər. Biz Laçın-Xankəndi yolunun, sadəcə, “özbaşına keçid” olduğu, Ermənistanın 2021-ci ildə istehsal etdiyi minaların bu yol vasitəsilə göndərdiyi vaxtda da şans verirdik. Biz bu minaları aşkar etdik, tapdıq. Biz Rusiya sülhməramlı kontingentinin, həmçinin Ağdamda yerləşən Rusiya-Türkiyə monitorinq mərkəzinin nümayəndələrini dəvət etdik, göstərdik və sual verdik: “Bu minalar Qarabağa necə gətirilib? Onları kim gətirib? Kim diqqətdən qaçırıb?”. Halbuki, bu, mümkün deyil. Ermənistan terroru davam etdirdiyindən, biz Qələbədən sonra öz ərazimizdə nə üçün həlak olmalıyıq?!

Ona görə də bizim bütün addımlarımız məntiqli, əsaslandırılmış, müdrik və kifayət qədər cəsarətli idi. Bu səbəbdən sərhəddə nəzarət-buraxılış məntəqəsinin qoyulması postmünaqişə dövründə mühüm mərhələ idi və şəraiti əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdi. Həmçinin bu hərəkətlərin, hərçənd dərhal və bütün aktorlar tərəfindən heç də həvəslə deyil, tam qəbul edilməsi nəticədə legitim olaraq qəbul olundu. Bu da bir mesaj idi. Lakin biz neçə dəfə mesaj göndərməliyik, neçə dəfə işarə etməliyik? Məgər bunlar artıq az idi? Həm Fərrux əməliyyatı, həm 2021-ci ilin mayında Ermənistan-Azərbaycan sərhədində vəziyyət, həm 2022-ci ilin sentyabrında sərhəddə vəziyyət, həm də nəzarət-buraxılış məntəqəsi. Axı biz neçə dəfə onlara mesaj verməliyik? Məgər belə anlamazdırlar?

Ona görə indi yenidən inteqrasiya məsələsi Qarabağın erməni sakinlərinin bax bu yanlışlardan, onları girov götürən, qul kimi istismar edən bu xuntadan nə vaxt qurtula biləcəyindən asılıdır. İndi də istismar edirlər, çünki ekofəallar Laçın-Xankəndi yoluna çıxanda, Xankəndidəki sözdə “erməni rəhbərliyi” sadə vətəndaşlara bu yoldan istifadə etməyə icazə vermirdi. Onlar blokpost qoyaraq, bizi blokadada ittiham edirdilər. Bu gün onlar yenə Ağdam-Əsgəran yolunda beton plitələr qoyublar. Siz “nə üçün ərzaq məhsulları başqa ölkədən gətirilməlidir? Axı “Qarabağ Azərbaycandır” dediniz. Elədirmi? Bunu hamı təsdiq edir? Hamı təsdiq edir. Kimsə bunun belə olmadığını deyirmi? Yox. Onda niyə yüklər başqa ölkədən gətirilməlidir? Bu, məntiqə sığmır. Lakin bu jesti qəbul etmək əvəzinə, orada beton bloklar qoyulur. Kim-kimi bloklayır? Ona görə də bütün məsələ bundadır.

Bu gün çadırlarda oturub və kiməsə etiraz edilməsi komediya şousudur. Bu, sadəcə, lətifədir. Özünü “prezidentlər” adlandıran şəxslərin etiraz etməsi, oturaq tətil bizdə bəzi jurnalistlər tərəfindən zarafat mövzusu olub. Yəqin ki, növbəti mərhələdə “uzanan” tətil olacaq. Sonra nə bilim, hansı olacaq, lakin bu, məsələyə kömək etməyəcək. Biz Qarabağdakı erməni azlığının hüquqları və təhlükəsizliyinə əməl etməklə Konstitusiyamız çərçivəsində və Azərbaycanda bu məsələlərin necə həll edilməsi üzrə xeyirxah təcrübə çərçivəsində yenidən inteqrasiya yolu ilə irəliləməyə hazırıq.

Azərbaycan çoxmillətli və çoxkonfessiyalı dövlətdir, bizim gücümüz də bundadır. Azərbaycanda yaşayan etnik qrupların bütün nümayəndələri eyni hüquq və vəzifələrə, təhlükəsizlik səviyyəsinə malikdirlər. Nə üçün hansısa etnik qrup bu fonda fərqlənməlidir, bu, mənə də tam aydın deyil. Bax, bizim yanaşmamız belədir. Biz indiyədək Xankəndidə və ətrafında yaşayan cəmiyyətin sağlam düşüncəli hissəsinin Azərbaycana belə məhəl qoyulmamasının bütün perspektivsizliyini başa düşəcəyinə və sağlam düşüncənin üstünlük təşkil edəcəyinə inamımızı itirməmişik. Əks halda, düşünürəm ki, kiminsə gəlib onların yerinə döyüşəcəyinə indi yalnız sadəlövhlər bel bağlaya bilər. Onların reallıqları anlaya bilməsi və barışması üçün bir neçə mərhələ olub.

Onlar müxtəlif instansiyalara, qonşulardan başlayaraq uzaqda yerləşən bəzi ölkələrə qədər müxtəlif dövlətlərə müraciət ediblər. Amma, zənnimcə, ağlı

başında olan heç kim Azərbaycanın ərazisində bizimlə döyüşməyəcək. Ona görə də onlar sonunda bu reallıqları başa düşməli və barışmalıdırlar. Artıq söylədim ki, işğal dövründə vasitəçilər mənə dəfələrlə deyirdi ki, "Birinci Qarabağ müharibəsi belə qurtarıb, siz reallıqları qəbul etməlisiniz". Lakin mən onları qəbul etmirdim və etmədim. Ancaq indi mən yenə də deyirəm: gəlin bu reallıqları qəbul edin, bu reallıqların dəyişməsi baş verərsə, bu, yalnız və yalnız nə Ermənistan, nə də Qarabağın erməni azlığı üçün yaxşı olmayacaq. Bu səbəbdən ümid edirəm ki, onlar bu sözləri eşidəcək və düzgün nəticə çıxaracaqlar.

Paolo von Schirach, "Global Policy" İnstitutunun prezidenti: Cənab Prezident, qonaqpərvərliyə görə təşəkkür edirəm. Siz müharibədə qalib gəlmisiniz, indi isə sülhü təmin etməlisiniz. Siz bu gün Azərbaycanda çalışmaq istəyən Amerika şirkətlərinə hansı mesajı verə bilərsiniz? Təbii ki, neft və qaz sahəsi bəllidir. Ancaq digər sahələrdə Amerika şirkətlərinə və biznes liderlərinə hansı mesajınız ola bilər ki, qarşılıqlı, faydalı, şəffaf fəaliyyət göstərsinlər. Bu fəaliyyət təbii ki, Sizin müharibədən əziyyət çəkmiş xalqınızın da mənafeyi naminə olmalıdır. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, bu gün bizim prioritetimiz təbii ki, qeyri-neft sektorunun inkişafıdır. Biz ümumi daxili məhsulda iqtisadiyyatımızın qeyri-neft sektorunun payını ildən-ilə artırırıq. O, artıq 50 faizdən yüksəkdir. Bu gün biz həm də qeyri-neft ixracını artırırıq. Mənim Amerika şirkətlərinə mesajım o ola bilər ki, bu gün kapital və sərmayə proqnozlaşdırılabilən və sabit məkanlara gedir, belə bir məkan məhz Azərbaycandır. Hətta işğal dövründə də Azərbaycan sabitlik məkanı idi. Ancaq əlbəttə ki, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll edilməmiş qalması müəyyən çətinliklər yaradırdı, müəyyən risklər doğururdu. Ancaq İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatdıqdan sonra həmin risklər ümumən minimuma endirilib.

Bizim hökumətimizin çox uzaqgörən və proqnozlaşdırılabilən proqramı var. İnkişafla bağlı, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı proqramımız var. Hesab edirəm, Azərbaycanda yaşayan əcnəbi insanlar təsdiq edə bilərlər ki, ölkəmizdə idarəçilikdə çox müsbət dəyişikliklər var, xüsusilə də bizim maliyyə sistemimizdə. Korporativ menecment baxımından da bizim şirkətlərdə böyük dəyişikliklər var. Biz artıq həmin prosesin yekun mərhələsindəyik və məqsədimiz də tam şəkildə beynəlxalq standartlara uyğun olmalıdır. Bizim ölkəmizin iqtisadiyyatı sabitdir. Xarici borcumuz ümumi daxili məhsulla müqayisədə təqribən 10 faizə bərabərdir. Bizim valyuta ehtiyatlarımız da ümumi daxili məhsuldan 10 dəfə artıqdır və biz xarici borcumuzu bir həftə içərisində bağlaya bilərik.

Ticarət dövriyyəmiz böyük profisitlə həyata keçirilir. Bu son altı ay ərzində ixrac-idxalla müqayisədə bizim profisitimiz 10 milyard dollara bərabər idi. Siyasi vəziyyət sabitdir. Azərbaycan özünü neft-qaz sahəsində etibarlı tərəfdaş kimi sübut edib və bu gün coğrafi yerləşməni, artıq çox müasir nəqliyyat infrastrukturunu nəzərə alaraq əlaqələndirmə məsələlərində fəal çalışır. Beləliklə, şirkətlər üçün bizim ümumi mesajlarımız budur. Hesab edirəm ki, bu, Azərbaycana gəlmək istəyən şirkətlər üçün yaxşı bir mesajdır.

Prioritet sahələrə gəldikdə, əlbəttə ki, bir nömrəli məsələ azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulmasıdır. Azad olunmuş ərazilərdə bu gün çoxsaylı beynəlxalq şirkətlər kontraktor kimi fəaliyyət göstərir.

Bizim fəal çalışdığımız digər bir mühüm sahə rəqəmsallaşmadır. Həmin sektora böyük həcmdə maliyyə vəsaiti ayrılıb. Böyük potensialımız var. Mən bilirəm ki, bəzi Amerika şirkətləri artıq bərpaolunan enerji sahəsinə maraq göstərir. Biz bu sahədə çox böyük potensiala malikik. Bakını yaxşı tanıyan insanlar bilirlər ki, Bakı çox küləkli şəhərdir və əlbəttə, bəzən külək güclü olanda bu, problem yaradır. Ancaq, eyni zamanda, biz görürük ki, külək Xəzər dənizində də böyük gəlir gətirəcək. Artıq Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası hesablama aparıb. Hesablamaya görə, təkcə Xəzər dənizində 157 qiqavat həcmində potensial var. Yeni bərpaolunan enerji sahəsində şirkətlər artıq fəaliyyət göstərir. Azərbaycan, Gürcüstan, Macarıstan və Rumıniya arasında saziş imzalandı və Avropa İttifaqının Prezidenti də orada iştirak edirdi. Həmin layihəyə əsasən, biz Azərbaycandan Avropaya Qara dənizin dibi ilə yaşıl enerji xətti inşa edəcəyik. Artıq ilkin hesablama aparılıb və texniki-iqtisadi əsaslandırmanın yəqin ki, sentyabr-oktyabr aylarında təqdim olunacağını gözləyirik. Layihə üzrə Rəhbər Komitənin ilk iclası fevralda Bakıda keçirilib.

Bu ilin sonunadək 240 meqavat gücündə birinci Günəş enerjisi stansiyası istifadəyə veriləcəkdir, lakin bu, yalnız birincidir. Biz 10 qiqavat səviyyəsində memorandumlar və sazişlər imzalamışıq. Beləliklə, texniki-iqtisadi əsaslandırmaya başlanılıb. Həmin memorandumların yarısı belə həyata keçirilsə, bu, bizim üçün kifayət edəcək ki, Avropada geniş coğrafiyaya elektrik enerjisini ixrac edə bilək. Bu, bizə elektrik enerjisi istehsal etmək üçün təbii qaza da qənaət etməyə imkan verəcək və biz həmin həcmləri beynəlxalq bazara çıxaracağıq. Yəni, bu, hər kəs üçün uduşlu bir vəziyyətdir.

Mən Amerika şirkətlərini kənd təsərrüfatı sahəsində də görmək istərdim. Biz, əlbəttə ki, kənd təsərrüfatı sahəsində, suvarmada Amerika şirkətlərinin aparıcı avadanlıqlarından istifadə edirik. Ancaq mən investor görmək istəyirəm, çünki Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sahəsinin, xüsusilə azad olunmuş ərazilərin kənd təsərrüfatı potensialı olduqca böyükdür. Burada çox məhsuldar torpaqlar var və bizim su resurslarımızın 25 faizi məhz Qarabağdan qaynaqlanır. Təsəvvür edirsiniz, biz 30 il bundan məhrum edilmişdik. Ermənilər platinaları və dambaları bağlayırdılar və bizim 100 minlərlə hektar torpağımız sudan məhrum edilirdi. Biz

məcbur idik ki, artezian quyuları qazaq. Bu gün isə artıq həmin su nəinki Qarabağın həyat mənbəyidir, həmin su ehtiyatlarını Azərbaycanın mərkəzi rayonlarına da gətirəcəyik. Belə bir boru kəməri inşa ediləcəkdir.

Kənd təsərrüfatına nəqliyyat sahəsini də əlavə etmək istərdim. Təbii ki, nəqliyyat sektoru beynəlmiləl sektordur, yəni, bir ölkə nəqliyyat qovşağı ola bilməz. Yəni, qovşaq olmaq üçün qonşularla işləmək lazımdır. Bu sahədə bizim qonşularla böyük beynəlxalq əməkdaşlığımız var və nəqliyyat infrastrukturunun genişləndirilməsi üçün böyük potensial mövcuddur.

Moderator: Zati-aliləri, növbəti sual, "Əl-Cəzirə" televiziyasından Muhammed Əl Kadi.

Muhammed Əl Kadi: Çox sağ olun, hörmətli Prezident. Bu gözəl Şuşa şəhərində, Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtında qonaqpərvərliyinizə görə Sizə təşəkkür edirəm. Sual ərəb dilində olacaq, qoy bilinsin ki, həqiqətən də bu Forumda ərəblər də var. Çünki ərəblər, həmçinin Qarabağda olan müharibəni böyük maraqla izləyirdilər və görürdük ki, Siz onlarla muzeylərə, mərkəzlərə, məscidlərə dəyən zərərlərdən danışırdınız. Həmçinin tarixi yerlərdən, abidələrdən və minlərlə əlyazmaları, kitabları tələf etdiklərindən danışırdınız. Sizin fikrinizcə, ermənilər Azərbaycanın mədəni irsinə qarşı planlaşdırılmış bu dağıntıları nəyə görə etdilər?

Digər sualımız, Qarabağın yenidən qurulması nə vaxt bitəcək və nə qədər çəkəcək? Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpası prosesi mərhələlərə bölünüb. Böyük Qayıdış Proqramı qəbul edilib. Proqramın icrası üçün maliyyə resursları səfərbər edilib. Bu günə qədər infrastruktur və şəhərsalma məqsədləri üçün ilin sonuna qədər nəzərdə tutulan xərclər təqribən 7 milyard ABŞ dollarına bərabər olacaq. Yəni, bu, ancaq başlanğıcdır. Mərhələlərə bölünən bu proqramın icrasının da nə qədər çəkəcəyini demək çətindir. Çünki birinci mərhələdə bizim əsas vəzifəmiz 8 şəhəri və 100 kəndi yenidən qurmaqdır. Artıq bir neçə yaşayış məntəqəsində insanlar məskunlaşıblar - Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində, Tərtər rayonunun Talış kəndində və Laçın şəhərində.

Ancaq bu proses tədricən gedir. İşğaldan əziyyət çəkən 1 milyon insan öz dədə-baba torpaqlarına qayıtmalıdır. Onu da bildirməliyəm, biz bərpa işlərinə start verməzdən əvvəl keçmiş məcburi köçkünlər arasında qeyri-rəsmi sorğu keçirdik ki, onlar öz dədə-baba torpaqlarına qayıtmaq fikrindədirlər, yoxsa yox. Sevindirici hal ondan ibarətdir ki, məcburi köçkünlərin mütləq əksəriyyəti müsbət cavab verib. Bu da təbii ki, görüləcək işin həcmini daha da böyüdür və hesab edirəm ki, mərhələli yollarla şəhərlərin bərpası növbəti beş il ərzində mümkün olacaq.

Mən Laçın şəhərinin timsalında deyə bilərəm ki, bu şəhər cəmi səkkiz ay ərzində tamamilə yenidən quruldu və orada 700-dən çox ailə üçün bu gün şərait var. Həm fərdi evlər, həm çoxmənzilli evlər. Sentyabrın 15-dək məktəb də hazır olacaq, uşaq bağçası da hazır olacaq, xəstəxana da hazır olacaq və digər sosial obyektlər də inşa edilir.

Ona görə növbəti beş il ərzində əminəm ki, azad edilmiş bütün şəhərlərdə artıq insanlar yaşayacaqlar. Amma şəhərlərin inkişaf planı, əlbəttə ki, daha genişmiqyaslıdır. Çünki məsələn, əgər Ağdam şəhərini götürsək, işğaldan əvvəlki dövrdə bu şəhərdə təqribən 40, bəlkə də 50 min insan yaşayırdı. Bizim Baş planımıza görə Ağdam şəhərində 100 minə yaxın insan yaşayacaq. Təbii ki, bütün bunlar mərhələli yollarla ediləcək. Çünki vəsait o zaman xərclənməlidir ki, artıq insanlar oraya getməyə hazır olsunlar.

O ki qaldı birinci sualınıza, mən öz şərhlərimdə qeyd etdim ki, bu günə qədər də başa düşə bilmirəm bu qəddarlığın, bu nifrətin mənbəyi haradan qaynaqlanır? Çünki ermənilər Azərbaycan ərazisində uzun müddətdir ki, yaşayırlar. Onların kütləvi surətdə Qarabağa köçü XIX əsrin birinci yarısında başlamışdır. 1805-ci ildə Kürəkçay müqaviləsi nəticəsində Qarabağ xanlığı, ondan sonra imzalanmış Gülüstan və Türkmənçay müqavilələri ilə isə Azərbaycanın digər xanlıqları Rusiya imperiyasının tərkibinə daxil edilmişdir. Ondan sonra daha çox İrandan və Şərqi Anadoludan ermənilərin kütləvi məskunlaşması prosesi başlamışdır. Bunu təsdiqləyən çoxlu sənədlər var. Görkəmli dövlət xadimlərinin yazıları, məktubları, açıqlamaları – bütün bunlar tarixən təsdiqlənir. Yəni, onlar bu torpaqlara – Qarabağ torpağına qonaq kimi gəlmişdilər, o cümlədən Şuşaya. Onlar iddia edirdilər ki, Şuşa erməni şəhəridir. Birincisi, Şuşa şəhərinin tarixi o qədər də uzaq illərə getmir. 1752-ci ildə Pənahəli xan Şuşada şəhər salmışdır və keçən il Azərbaycanda "Şuşa İli" elan olunmuşdur. Çünki biz Şuşanın 270 illiyini qeyd edirdik. Yaradılandan işğala qədər Şuşada yaşayanların mütləq əksəriyyəti azərbaycanlılar olub.

Əgər Şuşa erməni şəhəri idisə, nə üçün belə acınacaqlı vəziyyətdə idi? Nə üçün Şuşanın 17 bulağı da işğal dövründə ermənilər tərəfindən qurudulmuşdur? Mən Şuşaya 2021-ci il noyabrın 14-də gələndə xüsusilə maraqlandım. Çünki Şuşa 17 məscid, 17 bulaq şəhəri idi. Əgər bu, sizin şəhəriniz idisə, nə üçün siz bulaqları qurutdunuz? Nə üçün siz Şuşada bir daşı daş üstə qoymadınız? Şuşada işğal dövründə tikilən təzə iki və ya üç villa var, onlar da Laçın-Xankəndi yolunun üstündə. Onların da biri Qarabağda, Xankəndidə yerləşən xunta başçısınındır. Deyilənə görə, biri xunta başçısı tərəfindən Ermənistan rəhbərlərinin birinə bağışlanıb, digərinin isə sahibi bəlli deyil.

Bundan başqa, Xankəndi xuntası Şuşada bir daşı daş üstə qoymayıb. O ki qaldı digər şəhərlərə, onların Azərbaycana qarşı, xalqımıza qarşı nifrəti normal insan psixikasına sığışmır. Gərək psixoloqlar, psixiatrlar daha çox təhlil aparıb bizə desinlər ki, bu qəddarlığın, barbarlığın səbəbi nədir? Yəni, qəbir daşlarını oğurlayıb orada azərbaycanlıların adlarını sildirib öz yaxınları üçün

qəbir daşları kimi istifadə edirdilər. Bu, hansı mənəviyyata sığan bir məsələdir? Yaxud azərbaycanlıların qəbirlərini qazıb orada ölülərin kəllələrindən qızıl dişlərini çıxararaq əridib bazarda satmaq hansı mənəviyyata sığır? Mən hələ ekologiyaya vurulmuş ziyanı demirəm – 60 min hektar meşə fondu ermənilər tərəfindən məhv edildi, doğranıldı və sonra parket kimi satıldı.

İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatanda Rusiya tərəfindən bizə müraciət olundu ki, onlara vaxt verin torpaqlardan çıxsınlar - Ağdam, Kəlbəcər, Laçın. O biabırçı mənzərəni biz hələ unutmamışıq. Ağacları qırırdılar, evləri yandırırdılar, ağacları yandırırdılar və azərbaycanlıların yaşadıqları evlərdə, harada ki, qanunsuz məskunlaşmışdılar, hətta, necə deyərlər, ən ucuz əşyalarını söküb bellərində aparırdılar bütün dünyanın gözü qarşısında. Yəni, buna hansı ad vermək olar? Ona görə biz bu əməllərin sahiblərindən nə gözləyə bilərik? Mənim bütün dediklərim 100 faiz həqiqətdir. Mən heç nəyi zərrə qədər şişirtmirəm. Hələ çox şeyləri demirəm.

Bir səbəb də ola bilər ki, bu bölgəni tamamilə erməniləşdirmək, Azərbaycanın mədəni irsini silmək üçün və öz aləmlərində bu torpaqları gələcəkdə yaşayış üçün yararsız hala salmaq məqsədilə bunları ediblər. Çünki gördüyünüz bu dağıntılar, – ən böyük dağıntılara məruz qalan Füzuli və Ağdam şəhərləridir, orada bir dənə də salamat bina qalmayıb, – müharibə zamanı olan dağıntılar deyil. O dağıntılar Birinci Qarabağ müharibəsindən sonra bu evlərin sökülməsi nəticəsində olan dağıntılardır. Daşları bir-bir söküb aparıb orada-burada satıblar. Yəni, buna nə ad vermək olar?

Biz erməni xalqının tarixi mirasına əl dəymirik. Bax, burada, Şuşada erməni kilsəsi var. Hər kəs gedib baxa bilər, orada bir daşa da dəyilməyib, əksinə, ora qorunur. Yəni, bizim münasibətimiz budur və biz onlardan törətdikləri əməllərə görə qisas almaq fikrində deyilik. Mən hələ müharibə vaxtı və müharibədən sonra onu demişdim ki, biz qisası döyüş meydanında almalıyıq və aldıq da, şəhidlərimizin qanını da döyüş meydanında aldıq. Biz heç vaxt dinc əhaliyə qarşı vuruşmamışıq. Amma onlar müharibə zamanı bizim dinc şəhərlərimizi “İskəndər”, “Toçka”, “Skad” raketləri ilə atəşə tuturdular. Yüzə yaxın günahsız insan, o cümlədən 12 uşaq bu namərd atəş nəticəsində həlak olmuşdur.

Yəni, bilirsiniz, bütün bunları deməklə mən yenə də bildirmək istəyirəm ki, bu yaddaş silinmir, silinməyəcək və silinməməlidir. Azərbaycan xalqı bunu heç vaxt unutmamalıdır. Yenə də deyirəm, qisas almaq üçün yox, unutmamalıdır ki, heç vaxt təkrarlanmasın. Çünki biz bir dəfə səhv buraxmışdıq, qonşulara çox inandıq və sonra onun acısını çəkməli olduq.

Hər halda, hər şey göz qabağındadır. Bu toplantılar məhz, o cümlədən ona görə əhəmiyyətlidir ki, burada toplaşan beynəlxalq media nümayəndələri hər şeyi öz gözləri ilə görəcəklər və görürlər, Azərbaycan həqiqətlərini öz ölkələrinə, öz ölkələrinin nümayəndələrinə, ictimaiyyətinə çatdıracaqlar. Biz bunu istəyirik.

İşğal dövründə bura bir növ qadağan edilmiş zona idi. Şuşa şəhərinə hələ bəzi xariciləri buraxırdılar, amma Ağdam, Füzuli bölgələrinə heç kimi buraxmırdılar. Çünki gələn adam hər şeyi görəcəkdi. Amma indi hər şey göz qabağındadır və bu, bir daha göstərir ki, biz hansı tarixi nəticə əldə etmişik. Biz təkcə Ermənistanı məğlub etmədik, biz erməni faşizminin belini qırdıq. Biz erməni xalqını demək olar ki, bu bədəməllərdən xilas etdik. Bəlkə İkinci Qarabağ müharibəsindəki bu acı məğlubiyyət onlara dərs olacaq və onlar oturub fikirləşəcəklər ki, bundan sonra bu bölgədə necə yaşasınlar, öz günahlarını etiraf edəcəklər, öz cinayətlərini etiraf edəcəklər, cinayətkarları məsuliyyətə cəlb edəcəklər. Artıq bu proses başlayıb. Ermənistanda əli Azərbaycan xalqının qanına batmış cəlladlar elə erməni hakimiyyəti tərəfindən cəzalandırılır. Bu, ədalətlidir və bunun davamı olmalıdır. Ancaq o təqdirdə xalqlar arasında real barışıq ola bilər. Sülh müqaviləsi imzalana bilər, ancaq əsas məsələ ondadır ki, ictimai müstəvidə barışığa doğru addımlar atılsın və onlardan birincisi ermənilər tərəfindən öz günahlarının etiraf edilməsidir.

İqor Korotçenko, rusiyalı hərbi ekspert: Təşəkkür edirik, cənab Prezident. Siz öz çıxışınızda qeyd etdiniz ki, dünya təlatümlüdür, hər şey çox sürətlə dəyişir və bu fonda Azərbaycan uğura nail olur. O, qaya kimi dayanıb. Bir çox ölkə üçün Azərbaycan bu gün ən müxtəlif problemlərin həllinin örnəyidir. Cənab Prezident, Azərbaycanın gələcəyinin strateji baxışı Sizin əllərinizdədir, Siz Azərbaycanın gələcəyini necə görürsünüz? Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Əvvəlcə, bizim gördüyümüz işlərə və ölkənin özünü hansı mövqedə nümayiş etdirməsinə verdiyiniz qiymətə görə sağ olun. Prinsip etibarilə strateji inkişaf istiqamətləri bir çox illər bundan əvvəl müəyyən edilmişdir. Yeganə məqam odur ki, həyat öz dəyişikliklərini əlavə edir və dəyişən reallıqları planlarımıza inteqrasiya etməli oluruq. Amma deməzdim ki, bu, təməl xarakter daşıyır. İşğal altındakı ərazilərin azad olunmasından sonra əlbəttə ki, sosial-iqtisadi məsələlər ön planda dayanır. Çünki Azərbaycanda siyasi proseslər düzgün istiqamətdə gedir. Cəmiyyətdə gələcəyimizin əsas məsələləri üzrə konsensus var, həmrəylik var – istər siyasi, istər iqtisadi inkişaf olsun, yaxud da ki, sosial siyasətlə bağlı məsələlər olsun. Odur ki, hazırda Azərbaycan xalqının rifahının yüksəldilməsi əsas məsələdir. Bundan əvvəl də bu, əsas prioritetlərdən biri idi. Lakin başlıca prioritet, əlbəttə ki, ərazilərin işğaldan azad edilməsi və müvafiq olaraq Silahlı Qüvvələrin potensialının artırılması məsələsi idi. O ki qaldı indi Azərbaycanın müdafiə qabiliyyətinə, bu məsələ yenə də diqqət mərkəzində qalmaqdadır, İkinci Qarabağ müharibəsinin təcrübəsini, bizə daha çox lazım olanları, daha az lazım olanları, daha çox nəyin istifadə

olunduğu, daha az nəyin istifadə edildiyini nəzərə almaqla. Siz hərbi quruculuq məsələlərinə yaxşı bələd olan bir insan kimi məni yaxşı başa düşürsünüz. Bununla belə, birinci planda, əlbəttə ki, dayanıqlı inkişaf məsələləri durur, neft və qaz sektorundan asılılığın azaldılması dayanır. Düşünürəm ki, bu hədəf, bu məqsəd neft hasil edən bütün ölkələrin qarşısında dayanır. Neft sənayesinin iqtisadiyyatda önəmli yer tutan ölkələrdə bunu etmək o qədər də asan deyil. Amma bunsuz dayanıqlı inkişaf mümkün olmayacaq. Çünki təbii resurslar bitən resurslardır, biz iqtisadiyyatın istənilən şəraitdə və vəziyyətdə dayanıqlı olmasını təmin etməliyik. Təbii ki, biz ehtiyat yaradırıq, valyuta ehtiyatlarımızı artırırıq, idarəetmə sistemini təkmilləşdiririk. Bütün bunlar bizə əlavə imkanlar qazandırır.

Statistik olaraq vergi və gömrük orqanlarının proqnozları həyata keçirmə qabiliyyətinə baxsanız, mənzərə kifayət qədər təsiredicidir. Artıq ilk il deyil ki, may və iyun aylarında biz büdcəyə əlavələri artım istiqamətində qəbul edirik və bunun əsası odur ki, vergi və gömrük orqanları planlaşdırılandan daha çox gəlir əldə etmişlər. Bu, yalnız və yalnız şəffaflıq və yeni idarəetmə yanaşması sayəsində mümkün olmuşdur. O ki qaldı daha geniş kontekstdə, bilirsinizmi, burada heç də hər şey bizdən asılı deyil. Ermənistanla münasibətlərin tənzimlənməsində də biz sülh müqaviləsinin imzalanmasına nail olsaq, bu, ümumiyyətlə, Cənubi Qafqazda vəziyyəti sağlamlaşdıracaq və Cənubi Qafqazı yüksək risk zonasından çıxarmış olacaq. Çünki yüksək risk zonası təkcə ekspertlərin qiyməti deyil, bu, həmçinin reytinqlərdir, kreditlənmə imkanlarıdır. Bunlar birbaşa olaraq xarici sərmayələrlə bağlı məsələdir, xüsusilə indi. İnvestorlar, ilk növbədə, potensial və mümkün riskləri nəzərə alırlar. Ermənistanla münasibətlərin tənzimlənməsi bu sualı gündəmdən çıxaracaq. Münasibətlərin normallaşması həm bizim iqtisadiyyat, həm də Ermənistan iqtisadiyyatı üçün və ümumiyyətlə, daha genişmiqyaslı planların gerçəkləşdirilməsinə imkan verəcək. Müdafiə potensialı ilə bağlı bu qədər maliyyələşdirməyə ehtiyac qalmayacaq. Odur ki, müəyyən maliyyə resursları ixtiyarımızda sərbəst olacaqdır.

Qeyri-energetika sahəsində də mən məhz Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru görürəm. Çünki təbii və iqlim şəraitinə, turizm potensialına, kənd təsərrüfatı və həmçinin bərpaolunan enerji mənbələri resurslarına, potensialına görə bu regionlar bizim ümumi daxili məhsulda ciddi artım təmin edəcək. Məsələn, qeyd edim, növbəti ilin sonuna qədər 200 meqavat gücündə olan 30 hidroelektrik stansiyanın tikintisini başa çatdıracağıq. Artıq 50 meqavatdan çox istismara verilib. Müqayisə üçün, mən ola bilsin ki, bir az təfərrüata varıram, amma ola bilsin sizin üçün maraqlı ola bilər. Qarabağda su elektrik stansiyalarının istifadə səmərəliliyi Azərbaycanın hər hansı digər bölgəsi ilə müqayisədə dəfələrlə yüksəkdir. Yəni, o dərəcədə güclü axın var çatlar o dərəcədə suludur. Hər bir elektrik stansiyası öz səmərəlilik əmsalına malikdir, buxar, qaz, istərsə də su elektrik stansiyası olsun. Yəni, burada son dərəcə səmərəlilik mövcuddur. Yəni, Kəlbəcər-Laçın zonasında külək enerjisinin nəhəng potensialı mövcuddur. Cəbrayıl rayonunda isə demək olar ki, bir neçə aydan sonra 240 meqavat gücə malik günəş stansiyasının tikintisinə başlanacaq. Yəni, bu, olduqca böyük enerji potensialıdır. Üstəgəl, logistik mərkəz. Çünki Zəngəzur dəhlizini heç kim ləğv etməyib, bu layihə gündəlikdə qalmaqdadır və həyata keçirilməyənədək gündəlikdə qalacaq. Bu isə olduqca böyük potensial açır. İndi belə bir müasir kəlmə var "bağlantı", yəni, ingilis dilində "konnektiviti". Amma tam mənada suala cavab vermək üçün ayrıca bir müsahibəyə ehtiyac var. İnşallah, bunu da edərik. Təşəkkür edirəm.

Moderator: Növbəti sual, Xəlil Muhamməd İbrahim (Çad).

Xəlil Muhamməd İbrahim: Hörmətli Prezident, torpaqlarınızı azad etdikdən sonra bir çox ölkələr Sizə mənəvi, logistik və diplomatik dəstək verdilər. Bir çox ölkələrin mövqeləri aydın deyildi. Sizin diplomatik əlaqələriniz gələcək Azərbaycan üçün necə olacaqdır? İkinci sual, bu kontekstdə Azərbaycanın Afrika dövlətləri ilə əlaqələri necə olacaq. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Afrika ölkələri ilə bizim əlaqələrimiz sürətlə inkişaf edir. Bir müddət bundan əvvəl Afrika İttifaqında səfirliyimiz də açılmışdır. Bununla bərabər, biz Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində Afrika ölkələri ilə sıx əlaqədəyik. Mən artıq bunu qeyd etmişəm, COVID dövründə bizim göstərdiyimiz humanitar yardımın bir hissəsi Afrika qitəsinə də istiqamətləndirilmişdir. Onu da bildirməliyəm ki, bu günə qədər iqtisadi-ticari sahədə əlaqələr o qədər də yüksək səviyyədə deyil, necə ki, siyasi müstəvidə. Bunun yəqin ki, təbii səbəbləri var. Hesab edirəm ki, təmaslar daha sıx olduqca bu istiqamətdə də imkanlar dəyərləndiriləcək. Hər halda biz bunda maraqlıyıq.

O ki qaldı İkinci Qarabağ savaşı dönəmində ölkələrin mövqeyinə, artıq bu, tarixdə qalıb. Biz bilirik bizim yanımızda kim olub, biz bilirik Ermənistanın yanında kim olub, neytral mövqedə kim olub. İndi bu məsələnin yenidən gündəmə gətirilməsi hesab edirəm ki, düzgün olmaz. Bizim əsas vəzifəmiz torpaqlarımızı azad etmək idi, buna da nail olduq. Hər bir ölkənin öz gündəliyi var, öz xarici siyasəti var, necə deyərlər, öz daxili səbəbləri var. Biz bunu da başa düşürük. Bəzi ölkələrdən bəlkə daha çox dəstək gözləyirdik, bəzi ölkələrdən, ümumiyyətlə, heç nə gözləmirdik. Yəni, bu, beynəlxalq münasibətlərin qanunlarıdır. Deyə bilərəm ki, bizim təcrübəmizdə belə məsələlər ikitərəfli münasibətlərə o qədər də böyük təsir göstərmir. Deyə bilərəm ki, heç işğal dövründə də bir çox ölkələr tərəfindən neytral mövqe görmüşdük, halbuki, bununla razı deyildik, çünki biz haqlı olaraq tələb edirdik ki,

haqq-ədalət mövqeyi üstünlük təşkil etsin. Eyni zamanda, işğal dövründə Ermənistanla həmrəy olan ölkələrin mövqeyini görmüşdük. Ancaq yenə də deyirəm, bu, bizim o ölkələrlə münasibətlərimizin dondurulmasına gətirib çıxarmamışdır, bu birincisi. İkincisi, mən hesab edirəm ki, biz buna müəyyən dərəcədə nail olduq, biz qarşı tərəfin meydanında da oynamağa cəhd etməli idik və bunu da etdik. Ermənistanın yaxın müttəfiqləri sayılan ölkələrlə də, – işğal dövründə, mən o dövrü nəzərdə tuturam, – bizim əlaqələrimiz uğurla inkişaf etdi. Biz o ölkələrə göstərməyi bacardıq ki, onların real olaraq həm siyasi, həm iqtisadi və digər maraqları məhz Azərbaycandadır, Ermənistanda yox. Bu amil də imkan verdi ki, həmin ölkələrin ermənipərəst mövqeyinə müəyyən dərəcədə düzəlişlər edilsin. Düzdür, İkinci Qarabağ müharibəsi dövründə və müharibədən sonra Ermənistana yaxınlığı ilə seçilən ölkələr artıq öz ermənipərəst mövqeyini gizlədə bilməmişdilər, yaxud da bunu istəməmişdilər. Bu, bizim o ölkələrlə münasibətlərin müəyyən dərəcədə gərginləşməsinə gətirib çıxarmışdır. Ancaq bu, o demək deyil ki, bu, əbədi belə olacaq. Bu mərhələ də başa çatacaq, yeni mərhələ açılacaq və əsas odur ki, sənin gündəliyin olsun.

Biz postmüharibə dövründə hər şeyi ardıcıllıqla etmişdik, bir addım əvvəlki addımın məntiqi davamı idi . Biz hədəfə doğru gedirdik və gedirik, bir çox hədəflərə çatmışıq. Bəzi hədəflər var ki, biz hələ onlara çatmamışıq, amma onlara da çatacağıq. O hədəflərə çatmaq üçün əlbəttə ki, siyasi səriştə də az önəmli deyil. Ona görə bütün ölkələrlə bizim əlaqə kanallarımız açıqdır. Bununla paralel olaraq, biz yeri gələndə öz narazılığımızı da, etirazımızı da, cavab addımlarımızı da lazımi səviyyədə ifadə edirik və atırıq.

Qırğızıstandan Nurcan Qasımalıyeva: İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra bir sıra Mərkəzi Asiya ölkələri öz marağını ifadə etmişdir ki, Azərbaycana işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpasında dəstək göstərsinlər. Azərbaycan Mərkəzi Asiya ölkələrindən artıq hansı dəstəyi, yaxud da hansı köməyi alıb? Ümumiyyətlə, Siz Mərkəzi Asiya ölkələri ilə münasibətləri necə xarakterizə edərdiniz, xüsusilə Qırğızıstanla?

Prezident İlham Əliyev: Biz göstərdikləri dəstəyə görə Mərkəzi Asiyadan olan dostlarımıza və qardaşlarımıza təşəkkürümüzü ifadə etmək istəyirik. Siz Füzuli Hava Limanından gələndə binaların inşası layihəsini gördünüz. Orada, həmçinin məktəb var və o, səxavətli şəkildə Özbəkistan tərəfindən inşa edilməkdədir. Həmçinin incəsənət mərkəzi var, Qazaxıstan tərəfindən ianə kimi ayrılıb. Hər ikisi hazırda inşa mərhələsindədir. Məktəb avqustun sonuna qədər hazır olmalıdır, gənclər üçün olan incəsənət mərkəzi isə ilin sonuna qədər. Bu, iki dəstək rəmzidir və müharibədən sonra xaricdən aldığımız dəstək bu qədər olmuşdur. Qeyd etməliyəm ki, bu, çox mühüm bir jest idi və həmrəylik nümunəsi idi. Düşünürəm, aydın məsələdir ki, biz məktəbləri özümüz də inşa edə bilərik və biz bunu edirik. Lakin bu, onların həmrəylik nümayiş etdirmək üçün həqiqi istəyidir və doğrudan da qarşımızda böyük işlər var.

O ki qaldı Mərkəzi Asiya ölkələri ilə əməkdaşlığa, bu münasibətlər dinamikdir. Mən keçən il, həmçinin bu il Mərkəzi Asiya ölkələrinin bir çoxuna rəsmi səfər etmişəm. Eyni zamanda, Mərkəzi Asiya ölkələrinin prezidentləri Azərbaycana rəsmi səfər etmişlər. Həmçinin ilin sonuna qədər dost ölkələrdən əlavə səfərlərin həyata keçirilməsini gözləyirik. Biz ikitərəfli əsaslarda çox fəal işləyirik, xüsusilə sərmayələr və ticarət sahələrində. Biz Özbəkistanla birgə İnvestisiya Fondu yaratmışıq və həmçinin Qırğızıstanla da belə bir təşəbbüs artıq başlayıb. Qeyd etməliyəm ki, aktivlərin həcmi bir o qədər də çox deyil. Lakin bu, layihələrin mövcudluğundan asılı olacaq. Özbəkistanla fond yarım milyard ABŞ dollarına bərabərdir, Qırğızıstanla isə iyirmi beş milyon. Çünki hələ icra üçün layihələr yoxdur. Sözsüz ki, bu fondlar genişləndirilə bilər və düşünürəm ki, genişləndiriləcək.

Eyni zamanda, sualınızda Qırğızıstanla münasibətlərə toxundunuz. Bu münasibətlər çox yaxşıdır, dost münasibətləridir. Mən sizin ölkənizə rəsmi səfər etmişəm və ölkənizin Prezidenti Azərbaycana səfər etmişdir. Bizim, həmçinin Türkdilli Dövlətlər Təşkilatının Sammitində, eyni zamanda, MBD ölkələrinin sammitlərində vaxtaşırı görüşlərimiz olur. Biz, həmçinin Mərkəzi Asiya ölkələri ilə rabitə və nəqliyyat əlaqələrinin qurulması üzərində işləyirik. Bir həftə əvvəl Özbəkistanın Baş naziri, ondan əvvəl isə Qazaxıstanın Baş naziri Azərbaycanda səfərdə olmuşlar. Görüşlərdə müzakirələrin əsas mövzusu nəqliyyat, Xəzər dənizindən keçməklə nəqliyyat yollarının Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə vasitəsilə Avropaya çıxmasıdır. Bu yol Mərkəzi Asiya ölkələri üçün ən mühüm nəqliyyat marşrutlarından biri olacaq. Çünki Azərbaycanın nəqliyyat infrastrukturu müasirdir və eyni zamanda, hazırda yükdaşıma potensialı çox yüksəkdir. Düşünürəm ki, münasibətlərimizin çox gözəl gələcəyi var.

Moderator: Növbəti sual İranın İRNA xəbər agentliyindən Muhammed Rizapurdandır.

Muhammed Rizapur: Cənab Prezident, dəvətə görə Sizə təşəkkür edirəm. Sizi İRNA xəbər agentliyi adından, İran adından salamlayıram. Cənab Prezident, İran və Azərbaycan hökumətləri tərəfindən böyük səylər göstərilir ki, iki ölkə arasında münasibətlər inkişaf etsin, güclənsin. Yaxın günlərdə icra olunacaq layihənin başlanması münasibətlərin güclənməsinə necə təsir edir?

Prezident İlham Əliyev: Üzr istəyirəm, sualınız aydın olmadı. Xahiş edirəm, sualınızı təkrar verin.

Muhammed Rizapur: "İRNA Azəri"nin fəaliyyətə başlaması münasibətlərin güclənməsinə necə təsir göstərəcək?

Prezident İlham Əliyev: Bəlkə bizdən bir az uzaqsınız, odur ki, sualınızı tam eşidə bilmirik. Xahiş edirəm, sualınızı moderatora söyləyin, o da bizə çatdırsın.

Moderator: İRNA-nın Azərbaycandakı bürosunun açılışı? Yaxın günlərdə İRNA agentliyi Azərbaycanda öz bürosunu açacaq və "İRNA Azəri" iki ölkə arasında nə kimi rol oynaya bilər?

Prezident İlham Əliyev: Mən ümid edirəm ki, "İRNA Azərbaycan" doğrudan da iki ölkə arasında münasibətin güclənməsinə müsbət təsir göstərəcək. Çünki məsuliyyətli KİV kimi sözsüz ki, qonşu ölkələr arasında münasibətlərin güclənməsinə müsbət təsir göstərə bilər. Düşünürəm ki, ən yaxşı üsul İrandakı auditoriyanızı Azərbaycandakı reallıqlar, Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpa prosesi haqqında məlumatlandırmaqdır. Əlbəttə, yaxşı olardı ki, İranda daha çox insan İkinci Qarabağ müharibəsi və postmüharibə vəziyyəti, ələlxüsus, Azərbaycanın daha geniş regional əməkdaşlıq gündəliyi haqqında məlumatlı olsun. Sizə fəaliyyətinizdə uğurlar diləyirəm. Əminəm ki, siz münasibətlərin güclənməsində müsbət rol oynayacaqsınız.

Moderator: Növbəti sual, TRT World Araşdırmalar Mərkəzinin rəhbəri Tarek Çerkauididəndir.

Tarek Çerkauidi: Zati-aliləri, Siz döyüş meydanında Qələbədən sonra indi bərpa və yenidənqurma işlərində də qələbə çalırsınız. Mənim sualım Şuşa ilə bağlıdır. Növbəti 10 ildə Şuşanı necə görmək istəyirsiniz? Təşəkkür edirəm.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, Şuşanın bərpası başlanılıbdır, bir müddət öncə Baş plan təsdiq edilibdir və indi artıq ilk yaşayış layihəsi icra olunur. Siz onları şəhərin bir neçə yerində görə bilərsiniz. Həmin layihələr çərçivəsində Şuşa sakinləri yenidən evlərinə qayıdacaqlar. Bununla yanaşı, artıq qeyd etdiyim kimi, Şuşa Prezident Sərəncamı ilə Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı elan edilibdir və bizim gözləntimiz odur ki, dünyadan çoxsaylı qonaqlarımız olacaqdır, insan axını olacaqdır. Çünki bu, nadir, misilsiz bir məkandır. Burada tarix, mədəniyyət, memarlıq və iqlim vəhdət təşkil edir. Bu, bizim böyük sərvətimizdir. Əlbəttə ki, bu şəhər qaya üzərində qurulubdur, qədim şəhərdir və bu, həqiqətən də Qafqazın incisidir və Qarabağın tacıdır. Biz hazırda fəal sürətdə tarixi memarlıq abidələrini bərpa edirik. Üç məscidimiz yenidən qurulubdur. Biri bərpa olunub, digərləri yenidən inşa edilib, çünki onlar dağıdılmışdı. Bizim bərpa etdiyimiz ilk tarix-memarlıq abidəsi dahi şairimiz və Qarabağ xanlığının vəziri Vaqifin məqbərəsi idi. O da işğal dövründə ermənilər tərəfindən dağıdılmışdı. Biz onu yenidən qurduq, bərpa etdik. Biz bulaqları bərpa etdik. Artıq beş bulaq su ilə doludur.

Şuşanın infrastrukturu da inkişaf etdirilir. Çünki ermənilər qaçarkən burada supaylayıcı şəbəkəni dağıtmışdılar. Ona görə də biz şəhərdə sıfırdan yeni supaylayıcı sistem qurmuşuq. Ümumiyyətlə, Baş plan çərçivəsində Şuşa şəhərinin bütün infrastrukturu yenidən qurulub, yeni yollar yaradılıbdır. Bu ilin sentyabr ayında biz min şagird yerlik məktəbin açılışını edəcəyik və 90 çarpayılıq xəstəxana da ilin sonuna qədər hazır olacaqdır. Şuşada hər şey Baş plan əsasında edilir. Bu isə imkan verəcəkdir ki, şəhər daha gözəl olsun. Yəni, heç vaxt olmadığı qədər gözəl olacaqdır. Çox rahat, müasir şəhər olacaqdır. Eyni zamanda, təbii ki, onun orijinallığı qorunacaqdır, çünki bütün tarixi-memarlıq abidələri hazırda bərpa edilir. Şuşaya səyahət edən insanlar burada tez-tez dəyişikliklərin şahidi olurlar. Çünki bu şəhər gündən-günə gözəlləşir. Bəzi söküntü işləri hələ də qarşıdadır, çünki sovet dövründə tikilmiş binalar var və onların dözümlülüyü bizə imkan vermir ki, onları yenidən istismara verək. Ancaq Şuşanın Baş planı möhtəşəmdir, hesab edirəm ki, 3-4 il ərzində bu şəhər təkcə Azərbaycanın və Qafqazın deyil, dünyanın ən gözəl şəhəri olacaqdır.

Yeri gəlmişkən, bu mehmanxana da yenidir, tamamilə yenidir və o da bizim işlərimizin gözəl təzahürüdür. İki mehmanxana – "Qarabağ" və "Xarıbülbül" bərpa edilib, bu isə sıfırdan inşa edilmiş ən yeni mehmanxanadır. Bu mehmanxana ilə bağlı maraqlı bir fakt ondan ibarətdir ki, burada separatçılar özlərinə qondarma parlamentin binasını inşa edirdilər. Mən Şuşa azad olandan sonra buraya ilk dəfə gələndə gördüm ki, bina tam yekunlaşmamışdı. Onlar öz qondarma "parlament"ini buraya köçürmək istəyirdilər və bu şəhəri - Şuşanı erməniləşdirməyə davam etməyə çalışırdılar. O binanın qarşısında dayanarkən onu şeytan yuvası adlandırdım. Şeytan yuvası söküldü və biz bu 5 ulduzlu gözəl hoteli inşa etdik. Ümid edirəm ki, qonaqlarımız burada özlərini rahat hiss edirlər. Bu, Şuşanın necə sürətlə inkişaf etdiyini göstərir.

Moderator: Cənab Prezident, iki saatdan artıqdır ki, biz Sizinlə birlikdəyik. Aydındır ki, hamı bu prosesin bir hissəsi olmaq istəyir. Lakin biz Sizin qonaqpərvərliyinizdən həddən artıq istifadə etmək istəmirik. Ola bilərmi cənab Markova da imkan verək. Çünki əvvəldən sual verməyə çalışır, buna müvəffəq olmayıb.

Rusiyalı politoloq Sergey Markov: Təşəkkür edirəm, cənab Prezident. İcazənizlə, sualımı ingiliscə verim. Yadımızdadır, bizim ilk kiçik beynəlxalq konfransımız burada keçirildi. Buraya səfərə gələndə də yolboyu partlayış oldu. Ümid edirəm ki, bundan sonra heç bir partlayış olmayacaq və artıq ermənilər də bu reallıqlarla barışacaqdır. Mən təkcə siyasi xadimə deyil, həm də qalib gələn bir şəxsə sual verirəm: Siz çox təcrübəli şəxssiniz. Siz bu gün üç vasitəçini qeyd etdiniz və onlar arasında da müəyyən rəqabət var. Hər bir vasitəçi uğurlu olmağa çalışır. Eyni zamanda, onlar Minsk qrupu çərçivəsində bir yerdə işlədilər, amma bu, heç bir nəticə vermədi. Onlar uğursuzluğa düçar oldular. Çünki onların fəaliyyətsizliyi nəticəsində İkinci Qarabağ müharibəsi baş verdi. Yəni, 28 il ərzində onlar mənasız danışıqlar apardılar və bu da İkinci Qarabağ müharibəsi ilə nəticələndi. Yəni, bu gün biz onun şahidi oluruq ki, vasitəçilərin sayı artır. Ancaq mənə elə gəlir ki, burada mənə bir balaca itir. Yəni, Sizcə, vasitəçilərin hansı daha uğurlu olacaqdır? Yəni, vasitəçilər uğurlu olmaq üçün nə etməlidirlər və daha geniş mənada necə hesab

edirsiniz, hansı beynəlxalq təşkilatlar böhranla üz-üzə qalmamaq üçün necə inkişaf etməlidirlər? Yəni, BMT bu gün böhrandadır, ATƏT-in Minsk qrupu da ATƏT-in fəaliyyətsizliyini göstərdi. Yəni, Siz beynəlxalq münasibətlər sahəsində böyük təcrübənizə əsaslanaraq, bu beynəlxalq təşkilatların necə daha uğurlu və səmərəli ola biləcəyi barədə nə deyə bilərsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Sualınıza görə çox sağ olun. Mən bir balaca aydınlıq gətirmək istəyirəm. Burada vasitəçilərlə bağlı iki prosesimiz var. Biri Azərbaycan və Ermənistanladır, birbaşa orada vasitəçi olaraq Rusiya və ABŞ var. Eyni zamanda da Brüssel formatımız var. Bu, rəsmi danışıqlar formatı deyil, çünki danışıqlar xarici işlər nazirləri, onların heyətləri və ekspertlər səviyyəsində aparılır. Brüssel formatı isə bir balaca əlavə dəstəkverici mexanizmdir ki, Ermənistan və Azərbaycan liderləri təmas qursunlar. Hesab edirəm ki, o, bu günə qədər müəyyən dərəcədə uğurlu olubdur. Bu formatlar arasında müəyyən fərq var. Minsk qrupu ilə bu formatın fərqi ondan ibarətdir ki, Minsk qrupunda üzvün biri Fransa idi, bu gün Fransa artıq prosesdə yoxdur. Ancaq Avropa İttifaqı rəsmi vasitəçi olmasa da, mən onu müəyyən təzyiqləri azaldan, iki liderin bir-biri ilə danışıqlar aparmasına və mövqelərini daha yaxşı başa düşmələrinə imkan verən amil adlandırardım. Minsk qrupuna gəldikdə, demək istəyirəm ki, onun fəaliyyətsizliyini mən yox, onlar özləri etdilər. Yəni, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra onlar da özlərinə sual verməyə başladılar ki, növbəti hansı addımlar atmalıdırlar. Bizimlə təmas quranda mən qeyd etdim ki, münaqişə artıq bitib. "Madrid prinsipləri" adlandırılan sənədin bir çox müddəaları artıq həll edilibdir. Ona görə də mən hesab etdim ki, onlar fəaliyyətini davam etdirəcəksə, etimad, quruculuq tədbirləri həyata keçirə bilərlər və 10 noyabr 2020-ci il Bəyannaməsinin müddəalarının tam həyata keçirilməsinə nail olsunlar. Bildiyiniz kimi, iki müddəa hələ də həllini tapmayıb. Bunun birincisi, erməni silahlı qüvvələrinin Qarabağdan çıxarılması, ikincisi isə Naxçıvana çıxışın təmin edilməməsidir. Ermənistan hələ də bu iki müddəanı təmin etməyib. Bu, bir növ geosiyasi toqquşma nəticəsində Minsk qrupu artıq fəaliyyətinə son qoydu. Bu gün Minsk qrupunun yenidən canlandırılması qəbuledilməzdir və biz bunu qəbul etməyəcəyik. Bu qırılmış vazanı yenidən bir yerə gətirmək üçün bu gün müəyyən fikirlər, danışıqlar var. Amma bu, praktiki cəhətdən də mümkün deyil. Eyni zamanda, Azərbaycan buna razı olmayacaqdır. Çünki bizim onların fəaliyyəti ilə bağlı o qədər də xoş xatirələrimiz yoxdur. Rəqabətə gəldikdə, bəli, biz vasitəçilər arasında bu rəqabəti görürük. Bu isə qlobal rəqabətin bir parçasıdır, hətta o rəqabətin harada olmadığını tapmaq çətin olardı, yəni, Cənubi Qafqaz və Azərbaycan istisna deyil.

İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatdıqdan sonra təbii ki, təşəbbüsü Rusiya öz üzərinə götürdü. Çünki artıq qeyd etdiyim kimi, Rusiya 10 noyabr Bəyannaməsinin hazırlanmasında vasitəçilik edirdi. Rusiya sülhməramlıları hazırda regionda müvəqqəti yerləşdirilib. Rusiya Azərbaycanın qonşusudur, ancaq Ermənistanla qonşu olmasa da, onunla olduqca yaxın ölkədir. Ona görə bu, təbii idi. Daha sonra biz, əlbəttə, gördük ki, Rusiyanın digər məsələlərə bir balaca başı qarışdı və rəqiblər belə demək olarsa, fürsətdən istifadə etdilər. Bu rəqabətin Cənubi Qafqaza hansı təsiri olacağını demək çətindir. Mənim üçün Prezident olaraq hər zaman vacib olub, hətta işğal dövründə də vacib olub ki, Azərbaycan rəqabət meydanına çevrilməməlidir. Bu, bizim üçün və istənilən ölkə üçün ən pis ssenaridir. Biz bu gün görürük ki, məhz bu, Ermənistanda baş verir. Ermənistan elə bir ölkəyə çevrilir ki, orada ciddi rəqabət gedir və bu, ciddi problemlər yarada bilər. Təkcə Rusiya və Amerika deyil, digər ölkələr də bu prosesə fəal surətdə qoşulurlar. Hesab edirəm ki, Ermənistan hökumətinin hazırda aydın xarici siyasət strategiyası yoxdur. İkinci Qarabağ müharibəsinə qədər müəyyən strategiyaları var idi. Bu gün isə bu, yoxdur və bu da onlar üçün ciddi nəticələr yaradacaq.

Azərbaycana gəldikdə isə bizim ölkəmiz rəqabət məkanı deyil, əməkdaşlıq məkanıdır. Bildiyiniz kimi, Rusiya və Amerika silahlı qüvvələrinin yüksək səviyyəli nümayəndələri, çox yüksək, yəni ordu qərargahlarının komandanları, NATO komandanları görüşlər üçün hər zaman Bakını seçiblər. Bu isə bizə olan etimadın, etibarın göstəricisidir. Belə görüşlər dörd və ya beş dəfə keçirilib. Bu da onu göstərir ki, Azərbaycan maraqları birləşdirən ölkədir, hətta elə ölkələr arasında ki, onlar hər zaman rəqabətdədir. Yəni, bu, o vaxt idi ki, bu rəqabət dinc aparılırdı. İndiki şəraitdə isə belə təmaslar potensial olaraq Azərbaycanda yenə də bərpa edilə bilər.

Yekun nəticənin nədən ibarət olacağını demək çətindir. Əsas məsələ odur ki, istər Moskva, istərsə də Vaşinqton olsun, hər iki vasitəçi danışıqlar üçün şərait yaradır. Bu, üçtərəfli danışıqlar deyil, bu, ikitərəfli danışıqlardır. Bu yaxınlarda Vaşinqtonda olub, bir neçə gündən sonra Moskvada olacaq. Yəni, bu, kimin dəvət etməsindən asılıdır. Bir neçə gün əvvəl Rusiya xarici işlər naziri belə bir dəvət edəndə mən tapşırdım ki, buna razılıq verilsin və tarix müəyyən edilmişdi. Sonra ermənilər tarixin dəyişilməsini xahiş etdilər. Biz də buna razılıq verdik. Amerikalılar nazirləri daha tez-tez dəvət edirlər, ancaq bunu aydın bilmək lazımdır ki, bu, ikitərəfli danışıq formatıdır. Ermənistan ilə Azərbaycan arasında aparılan danışıqlara dair yanaşma odur ki, bu, ikitərəfli olmalıdır. Bu, bizim yanaşmamızdır. Bu görüşlərin harada keçirilməsi, əlbəttə ki, vacibdir. Bunun öz rolu var və biz hər cür vasitəçilik səylərinə açığıq ki, mövqelərimizi yaxınlaşdıraq.

Hazırda danışıqlar masasında əsas məsələlərdən biri Ermənistanın rəsmi olaraq Azərbaycana qarşı ərazi iddialarından əl çəkməsidir. Onlar bunu şifahi şəkildə ediblər, bu, onların mövqeyidir. Biz onu qəbul etdik.

Onların baş naziri dedi, “Qarabağ Azərbaycandır”. Kaş ki, o, bunu 2019-cu ildə deyəydi. Amma o, Xankəndidə tamamilə başqa bir söz demişdi. Ancaq o, bu gün həmin sənədə öz imzasını qoymalıdır. Bizim sülh sazişimizin layihəsində belə bir bənd var ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddiası yoxdur. Çünki hazırda onların mövqeləri qeyri-müəyyəndir. Bir tərəfdən deyirlər ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıyırlar, amma digər tərəfdən də deyirlər ki, Qarabağdakı erməni icması da sülh danışıqlarına hər hansı bir şəkildə daxil edilməlidir. Bu məsələ mümkünsüzdür. Mətnlə bağlı müəyyən təkliflər var. Onlar milli azlıqların hüquqları və təhlükəsizliyi ilə bağlıdır və bu, hər iki ölkəyə aiddir. Ermənistan Qarabağda yaşayan erməni əhalisinin hüquqları haqqında danışırsa, biz Zəngəzurda və Göyçədə, İrəvanda azərbaycanlıların hüquqları haqqında danışmalıyıq və bu, qarşılıqlı şəkildə olmalıdır. Ümid edirəm ki, biz yekun mərhələyə çatacağıq. Proqnoz vermək çətindir. Mən bizdən asılı olan məsələlərlə bağlı proqnoz verə bilərəm. Ancaq biz danışıqlarla bağlı ümidliyik. Amma biz o qədər də nikbin deyil, real olmalıyıq.

Moderator: Cənab Prezident, bu, son sualımız olacaq, ADA Universitetindən Şəfəq Mehrəliyeva.

Şəfəq Mehrəliyeva: İcazənizlə, mən də sualımı ingilis dilində verərdim. Cənab Prezident, mən ADA Universitetində kommunikasiya sahəsində dərs deyirəm. Bu gün ərzində biz həmkarlarımızla müasir media trendləri haqqında danışacağıq və bu sahədə yaranan sual sosial media ilə peşəkar KİV-lər arasında əlaqələrə aiddir. Burada müəyyən rəqabət var. Siz sosial şəbəkələrdə çox fəalsınız, Sizin fəaliyyətiniz işıqlandırılır. Sizi müxtəlif nəsillərin nümayəndələri izləyirlər. Mənim oğlum da Sizin fanatınızdır və birinci xanım da bilməlidir ki, biz onu çox diqqətlə izləyirik. Onun mesajları, videoları çox isti və səmimi olur və o da Sizinlə birbaşa təmasın vasitəçisidir, heç bir maneəsiz, süzgəcsiz. Sosial şəbəkələrdən istifadə baxımından Siz sosial medianın rolunu necə görürsünüz və Siz ondan istifadə edirsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Mən sizə deyə bilərəm ki, ölkəmizin həyatı ilə bağlı bir çox mühüm məsələləri sosial mediadan öyrənirəm. Media ilə təmaslarımda həmişə deyirdim ki, siz mənim gündəlik işimdə mənə yardımçı olursunuz. Çünki hər bir prezidentin bir-birinə bənzər fəaliyyəti var. Xüsusilə də Azərbaycan kimi ölkədə insan 24 saat işləməlidir və istənilən xəbərə, yaxşı və ya pis xəbərə hazır olmalıdır. Eyni zamanda, fəaliyyətin miqyası o qədər böyükdür ki, bəzən bir də görürsünüz, cəmiyyətin nəbzini müəyyən qədər hiss etməmək olur. Çünki cəmiyyətin nəbzini hər zaman hiss etmək lazımdır. Mən ölkədə səyahət edirəm, insanlarla görüşürəm və təbii ki, sosial mediadan istifadə edirəm. Azərbaycanda baş verən bir çox hadisələr və mənə məruzə edilməmiş bəzi hadisələr, istər bürokratik maneələr və ya bilərəkdən mənə məruzə edilməyən müəyyən məsələlər olubdur və ya mən digər məsələlərlə məşğul olmuşam, hətta mənim nəvələrim mənə müəyyən məlumatları verirlər. Övladlarım sosial mediada gördüklərini mənə deyirlər və mən özüm də sosial medianı izləyirəm. O, mənə çox yardımçı olur. Bəzi məsələlər var ki, məni də müəyyən dərəcədə qıcıqlandırır. Ölkəmizdə ədalətsizlik, bürokratiya, pis idarəçilik və ya digər mənfi hallar, əlbəttə ki, bizim həmvətənlərimiz, hər bir vətəndaş kimi məni də qıcıqlandırır. Ona görə də mənim kommunikasiya kanallarım fərqlidir, müxtəlifdir. Postmüharibə dövrünü və hazırkı vəziyyəti nəzərə alsaq, təhlükəsizlik məsələləri, sülh prosesi, enerji diplomatiyası, qlobal təhlükəsizlik və Azərbaycanın inkişafı mənim gündəlik fəaliyyətimin böyük hissəsini, əsasını təşkil edir. Ona görə də belə bir şəraitdə müəyyən məsələlər mənim diqqətimdən yayına bilər. Həm sosial media, həm ənənəvi KİV-lər mənə kömək edir ki, məsələlərdən xəbərdar olum və ona dərhal reaksiya verim. Sizə deyə bilərəm ki, bir çox hallarda müəyyən dövlət məmurlarının reaksiyası verilir, hətta bir ağacın belə kəsilməsi, – mən onu mediadan bilmişəm, – o, məmurlarda da intizam yaradır. Çünki mən ölkəni gəzirəm, ölkədə səyahət edirəm və mən bunu avtomobillə edirəm. Buna səbəb isə mən avtomobillə hərəkət edəndə daha çox görürəm, nəinki helikopter və ya təyyarə ilə səyahət edəndə. Yerlərdə olan məmurlar bilirlər ki, gələn dəfə gələndə mən bunu yoxlayacağam, buna nəzarət edəcəyəm. Ona görə də mən gələcək fəaliyyətimdə də əlbəttə ki, mediadan istifadə edəcəyəm. Mən, əlbəttə ki, istədiyim qədər fəal deyiləm, çünki məşğulam. Ancaq cəmiyyətdə müəyyən narahatlıq doğuran məsələlərə gəldikdə, mən dərhal təmasdayam, mənim ailəm də mənimlə təmasdadır, qohumlarım təmasdadır və belə görüşlər də çox vacibdir.

Ötən il burada, Şuşada Azərbaycanın media nümayəndələrinin birinci Forumu keçiriləndə mən bu tədbirdə iştirak etmədim. Prezident Administrasiyasına göstəriş verdim ki, gələn dəfə bu tədbiri beynəlxalq Forum səviyyəsində təşkil etmək lazımdır. Bu, artıq baş verir və mən qərara aldım ki, gəlim burada iştirak edim. Mən bu tədbirdə çıxışçı kimi təqdim edilmişdim. Ancaq mən hesab etdim ki, burada uzun-uzadı çıxış etməyə ehtiyac yoxdur. Hesab etdim ki, bu sorğu-sual daha maraqlı olar.

Sizə səbirli olduğunuz üçün təşəkkür edirəm. Üç saata yaxındır ki, bir yerdəyik. Əminəm ki, siz bu müzakirələr sayəsində ölkələrinizə çox yaxşı nəticələrlə qayıdacaqsınız. Bizim hökumətimiz üçün də müəyyən maraqlı ideyalar, istiqamətlər olacaqdır. Sonuncu təklifim isə ondan ibarətdir ki, bu forum müntəzəm olaraq keçirilsin və buna birinci Şuşa Qlobal Media Forumu adı verilsin.

Moderator: Beləliklə, rəsmi hissəmiz başa çatır. Cənab Prezident, Sizə bir daha təşəkkür edirik. Gələn il görüşənədək.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən "Heydər Əliyev İli" çərçivəsində və Azərbaycan Milli Mətbuatının 148-ci ildönümü ilə bağlı keçirilən Forumda 49 ölkədən 150 xarici qonaq, o cümlədən dünyanın 34 ölkəsinin dövlət informasiya agentliyi, 12 beynəlxalq təşkilat və media qurumu qatılıb. Həmçinin Forumda 60 yerli media rəhbəri və nümayəndəsi iştirak edir.

Forum çərçivəsində media və informasiya-kommunikasiya sahəsində qlobal səviyyədə mühüm aktuallıq kəsb edən məsələlərin müzakirəsi nəzərdə tutulur. Dünyanın tanınmış və nüfuzlu media rəhbərləri, ekspertləri rəqəmsal dövrdə jurnalistika və kommunikasiyada yeni alətlər, rəqəmsal transformasiya, müasir informasiya mühitində media menecmenti və dayanıqlı media biznes modellərinin yaradılması, yeni mediada istehlak tendensiyaları və media savadlılığı, dezinformasiya və feyk nyusla mübarizə üsulları, jurnalistlərin təhlükəsizliyi və digər məsələləri müzakirə edəcəklər.

Forum çərçivəsində Qoşulmama Hərəkatı Media platforması təşəbbüsü də irəli sürüləcək.

Qeyd edək ki, bu günədək çoxsaylı beynəlxalq tədbirlərin keçirildiyi Şuşa şəhəri indi də müstəqil Azərbaycanın tarixində ilk dəfədir dünyanın aparıcı media, jurnalist təşkilatları rəhbərlərini, media, informasiya-kommunikasiya sahəsində nüfuzlu ekspertləri, tanınmış jurnalistləri bir araya toplayır.

Qazax, Şəmkir, Samux və Bərdə rayonlarına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Qazax rayonuna səfər edib.

Dövlətimizin başçısı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Qazax şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstəsi qoyub.

Avqustun 7-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Qazax rayonunda yenidən qurulan Qarapapaq-Çaylı avtomobil yolunun açılışında iştirak edib.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, bu avtomobil yolu uzun müddət təmir olunmadan istifadə edildiyindən, həmçinin təbii faktorların təsirindən yararsız vəziyyətdə idi. Vətəndaşların rahat gediş-gəlişini təmin etmək məqsədilə avtomobil yolu əsaslı şəkildə yenidən qurulub.

Uzunluğu 19 kilometr olan Qarapapaq–Çaylı avtomobil yolu 4-cü texniki dərəcəyə uyğun yenidən qurulub. Qazax rayonu ərazisində üç yaşayış məntəqəsini birləşdirən bu yolun yenidən qurulması nəticəsində 14 mindən çox əhalinin rahat gediş-gəlişi təmin olunub, yük və sərnişin daşınması asanlaşıb.

Layihə çərçivəsində yol boyunca torpaq, qazma işləri görülüb. Yolun torpaq yatağının eni 10 metr, hərəkət hissəsi isə 6 metrdir.

Yol boyunca suların ötürülməsini təmin etmək məqsədilə mövcud dəmir-beton boruların bərpası, zəruri olan yerlərdə isə yeni suötürücü boruların tikintisi işləri yerinə yetirilib.

Yenidənqurma işləri yekunlaşdıqdan sonra zəruri olan yerlərdə yol nişanları, siqnal dirəkləri və məsafə göstəriciləri, dayanacaqlar quraşdırılıb, yol-cizgi və yolgöstərici xətlər, həmçinin piyada zolaqları çəkilib.

Prezident İlham Əliyevə Fərəhli avtomobil yolunun əsaslı təmiri layihəsi də təqdim olundu.

Qeyd edildi ki, Qazax rayonunun Qazax-Yuxarı Əskipara avtomobil yolunun 13-cü kilometrliyindən ayrılan Fərəhli avtomobil yolunun tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamına uyğun olaraq görülən yenidənqurma işləri yekunlaşıb.

Uzunluğu 5 kilometr olan yol dördüncü texniki dərəcəyə uyğun yenidən qurulub. Yolun Fərəhli kəndinə qədər olan hissəsi 3 kilometr, kəndin içərisindən keçən hissəsinin uzunluğu isə 2 kilometrdir. Bu yolun hərəkət hissəsinin orta eni 5,8 metrdir.

Yolun tikintisi həmin kəndlərdə yaşayan əhalinin mənzil başına tez və rahat çatmasına, həmçinin istehsal etdikləri kənd təsərrüfatı məhsullarının bazarlara və digər satış məntəqələrinə vaxtında çatdırılmasına şərait yaradacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Dövlət Sərhəd Xidmətinin (DSX) Sərhəd Qoşunlarının "Qazax" Əlahiddə Sərhəd Diviziyasının qarnizon kompleksində yaradılan şəraitlə tanış olub.

Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəisi general-polkovnik Elçin Quliyev Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevə raport verdi.

Dövlətimizin başçısına kompleksdə yaradılan şərait barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, 20,5 hektar ərazini əhatə edən hərbi hissə kompleksinə qərargah binası, 5 binadan ibarət 146 mənzilli yaşayış kompleksi, yeməkxana, hamam, camaşırxana və tibb məntəqəsindən ibarət əsgər yataqxanası, şəxsi heyətin xidmətinin yüksək səviyyədə aparılması üçün lazımi şəraitlə təmin edilmiş iş otaqları daxildir. Bununla yanaşı, kompleksin ərazisində helikopter meydançası, hərbi texnikaların saxlanması üçün avtomobil parkı, avtomobil yuma və yanacaqdoldurma məntəqələri, silah, ərzaq və əşya-geyim anbarları, içməli su anbarı, qazanxana binası mövcuddur.

Qeyd edildi ki, kompleksin idman şəhərciyində hərbi qulluqçuların idmanla məşğul olmaları üçün zəruri avadanlıq quraşdırılıb və voleybol meydançası yaradılıb.

İstilik sistemi, daimi su və elektrik enerjisi ilə təmin edilən kompleksdə ehtiyat generatorlar quraşdırılıb. Ərazidə əsaslı tikinti-abadlıq işləri aparılıb, 23 min kvadratmetr sahə asfaltlanıb, geniş yaşıllıq salınıb, ağaclar əkilib.

Xidmətin yüksək səviyyədə aparılması, şəxsi heyətin döyüş qabiliyyətinin təkmilləşdirilməsi, peşəkar vərdişlərinin daha da inkişaf etdirilməsi üçün hərtərəfli şərait yaradılıb.

Dövlətimizin başçısına, həmçinin "Qazax" Əlahiddə Sərhəd Diviziyasının xidməti istifadəsinə verilmiş silah arsenalı, döyüş texnikaları, yüksəkkeçidli nəqliyyat vasitələri, zirehli və avtomobil texnikası, tibb avtomobilləri nümayiş etdirildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Qazax Müəllimlər Seminariyası ADA Universiteti Qazax Mərkəzində yaradılan şəraitlə tanış olub.

ADA Universitetinin rektoru Hafiz Paşayev dövlətimizin başçısına Qazax Müəllimlər Seminariyasının tarixi və Mərkəzdə yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Qazax Müəllimlər Seminariyasının tarixi 1876-cı ildə Qoridə yaradılmış Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyası ilə bağlıdır. Ümumilikdə 250 azərbaycanlı, o cümlədən Cəlil Məmmədquluzadə, Firidun bəy Köçərli, Səfərəli bəy Vəlibəyov, Nəriman Nərimanov, Süleyman Sani Axundov, Üzeyir bəy Hacıbəyli Qori Seminariyasını bitirib.

1918-ci ildə çar rejiminin dağılmasından sonra Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyası parçalanıb və onun Azərbaycan bölməsinin bazasında Qazax Müəllimlər Seminariyası yaradılıb. Azərbaycan bölməsinin Qoridən Azərbaycana köçürülməsini Firidun bəy Köçərli həyata keçirib. Qazax Müəllimlər Seminariyasının təntənəli açılışı qazaxlı Məşədi İbrahimin seminariyaya hədiyyə etdiyi evdə 1918-ci il noyabrın 10-da baş tutub.

Xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev 1999-cu ildə Qazax Müəllimlər Seminariyasının 80 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında göstəriş verib və bu məqsədlə təşkil olunmuş ümumrespublika elmi-praktiki konfransının iştirakçılarına təbrik məktubu ünvanlayıb.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2018-ci il noyabrın 3-də Qazax Müəllimlər Seminariyasının 100, 2013-cü il fevralın 14-də isə Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileylərinin keçirilməsi haqqında sərəncamlar imzalayıb.

ADA Universiteti Seminariyanın tarixi binasının və onun maarifçi missiyasının bərpası təşəbbüsü ilə çıxış edib. 2021-ci ilin oktyabrında başlanılan bərpa işlərinə ADA Universiteti Fondu və onun tərəfdaşları Heydər Əliyev Fondu, "NEQSOL Holding", Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası, "PMD Group" və Amerika Azərbaycan Cəmiyyəti cəlb olunub. Seminariya binasının tarixi əhəmiyyətli obyekt olduğu nəzərə alınaraq, bərpa işləri xüsusi yanaşma ilə aparılıb. Cari il yanvarın 26-da Qazax Müəllimlər Seminariyası ADA Universiteti Qazax Mərkəzində Firidun bəy Köçərlinin 160 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbir keçirilib.

Qeyd olundu ki, Qazax Müəllimlər Seminariyasının tarixi binasında 2022-ci ilin oktyabrından ADA Universiteti Qazax Mərkəzi fəaliyyət göstərir. 2022-2023-cü tədris ilindən Mərkəzdə təhsillə bağlı iki magistr proqramı həyata keçirilir. Təhsil üzrə menecment, təlim və tədrisin təşkili metodikası üzrə proqramlarda 33 tələbə magistr dərəcəsi almaq üçün tədrisə cəlb olunub və birinci kursu bitirib. 2023-2024-cü tədris ilindən Qazax Mərkəzində bu ixtisaslarla yanaşı, dövlət idarəetməsi magistr proqramı tədris olunacaq. Yeni dərs ilindən bu üç ixtisasa 94 tələbə qəbul edilib. Beləliklə, Mərkəzdə ümumilikdə 127 tələbə təhsil alacaq.

Qeyd olundu ki, ADA Universiteti tərəfindən 2022-ci ildən etibarən müəllimlər üçün "Bir müəllimin manifesti" birillik üçmərhələli ixtisasartırma proqramı həyata keçirilir. Proqram çərçivəsində bölgələrdən müsahibə yolu ilə seçilmiş müəllim və direktorlar birinci mərhələdə Qazax Mərkəzində, ikinci mərhələdə ADA Universitetində, üçüncü mərhələdə isə ADA Vaşinqton Mərkəzində tədrisə cəlb olunurlar. Bu proqram vasitəsilə ötən il 38, bu il isə 20 müəllim və məktəb direktoru ixtisasartırmaya cəlb edilib. Proqramın ilk 38 iştirakçısı arasından 4 nəfər seçilərək ADA Universitetinin Qazax Mərkəzində əməkdaş olaraq fəaliyyətə başlayıb. Bu proqramın əsas məqsədi seçilmiş təhsil işçilərini gücləndirilmiş ingilis dili dərslərinə cəlb etmək, inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sistemi ilə yaxından tanış olmaq məqsədilə Amerika məktəbləri ilə əyani təcrübə əlaqəsi yaratmaqdır.

Gələcəkdə ADA Universiteti tərəfindən Qazax Mərkəzində 10-11-ci siniflərin təhsil alacağı müasir tipli Yeni Məktəbin qurulması, bir neçə bakalavr ixtisasının açılması və kollecin təsis edilməsi nəzərdə tutulur.

Hazırda Mərkəzdə fəaliyyət göstərən magistr proqramlarının tədrisinə ADA Universitetinin müəllim və professor heyəti cəlb olunub. Onlar mütəmadi olaraq Qazax şəhərinə ezam edilirlər. Bu məqsədlə Mərkəzin tədris kompleksində Universitet tərəfindən Müəllimlər Evi tikilir. Tikintisi başa çatmaqda olan Müəllimlər Evi ADA Universitetinin Mərkəzdə çalışan bölgələrdən olan daimi əməkdaşları və ezam edilən müəllim heyəti üçün nəzərdə tutulub.

Məlumat verildi ki, Mərkəzin nəzdində elmi-tədqiqat şöbəsinin fəaliyyəti və müxtəlif tipli təhsil və mədəniyyət yönlü beynəlxalq tədbirlərin təşkili planlaşdırılır. Bu fəaliyyət çərçivəsində 1918-1920-ci illərdə

nəşr olunmuş “Azərbaycan” qəzetinin ərəb əlifbasından latın qrafikasına transliterasiyası həyata keçirilir.

ADA Qazax Mərkəzinin tədris kompleksinə daxil olan XIX əsrə aid yerli əhəmiyyətli tarixi İsrafil Ağa hamamının təmirindən sonra onun daxilində Qazax xalçaçılıq məktəbi nümunələrindən ibarət muzeyin və rəsm dərnəyinin açılması nəzərdə tutulur. Bura, həmçinin kiçik həcmli musiqili ədəbi-mədəni tədbirlərin keçirilməsi üçün ideal məkandır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Qazax şəhərinin su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin istismara verilməsi mərasimində iştirak edib.

Azərbaycan Dövlət Su Ehtiyatları Agentliyinin sədri Zaur Mikayılov dövlətimizin başçısına layihə çərçivəsində görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, layihə Azərbaycan Hökuməti və İslam İnkişaf Bankı tərəfindən birgə maliyyələşdirilən “Azərbaycanın 6 rayonunda Milli Su Təchizatı və Kanalizasiya Proqramı” çərçivəsində həyata keçirilir. Layihə 2035-ci ilədək perspektiv inkişaf nəzərə alınmaqla, Qazax şəhərində 26 min nəfərin içməli su təchizatı və kanalizasiya xidmətlərindən istifadəsinin yaxşılaşdırılmasına hesablanıb.

“Qazax şəhərinin içməli su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin yenidən qurulması” layihəsinin icrasına 2019-cu ildə başlanılıb. Qazax şəhəri və ətraf kəndləri dayanıqlı içməli su ilə təmin etmək üçün Ağstafa rayonu ərazisində 12 subartezian quyusu qazılıb və 7,8 kilometr uzunluğunda artezianlararası su xətti çəkilib. Su mənbəyindən Qazax şəhərinə 8,9 kilometr uzunluğunda magistral su kəməri inşa olunub. Şəhər yaxınlığında hər birinin tutumu 5 min kubmetr olan iki su anbarı tikilib.

Qeyd edildi ki, şəhər ərazisində 119 kilometr uzunluğunda paylayıcı su şəbəkəsi inşa olunub. İnvestisiya hesabına 6900, daxili imkanlar hesabına 1324 ünvan olmaqla, ümumilikdə 8224 ünvana birləşmə verilərək sayğaclar quraşdırılıb. Şəhər ərazisində 83 kilometr uzunluğunda kanalizasiya şəbəkəsi, 3,8 kilometr uzunluğunda kanalizasiya kollektoru inşa edilib. Tullantı sularının təmizlənib zərərsizləşdirilməsi məqsədilə məhsuldarlığı sutkada 10 min kubmetr olan tullantı sutəmizləyici qurğu tikilib.

Şəhər şəbəkəsinin operativ idarə edilməsi və işçilərin iş şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədilə inzibati bina da inşa olunub. Layihənin icrası nəticəsində rayonun Ağköynək və Qarapapaq kəndlərinin şəhərə bitişik hissəsi də su ilə təmin edilib. Bu layihə çərçivəsində yeni yaradılmış su mənbəyi hesabına gələcəkdə həmin kəndlərin digər hissəsinə, eləcə də Hüseynbəyli və Ağstafa rayonunun Dağ Kəsəmən kəndlərinə də içməli suyun verilməsi nəzərdə tutulur. Ümumilikdə layihədən 45 min sakin faydalanacaq.

Prezident İlham Əliyev Qazax şəhərinin su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin istismara verilməsini bildirən düyməni basdı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Qazaxda “Venzana” mebel fabrikinin açılışında iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verildi.

Qeyd olundu ki, fabrik “Saloğlu” mebel istehsalı müəssisəsinin nəzdində yaradılıb. “Saloğlu” müəssisəsi 2000-ci ildən mebel istehsalı və satışı sahəsində fəaliyyət göstərir. İstehsal olunan məhsullar daxili bazarın tələbatını ödəməklə yanaşı, həm də ixrac edilir. Daxili bazarda mebellər müəssisənin öz mağazalarında və bir çox rayonlarda yerləşən nümayəndəliklərdə istehlakçılara təklif olunur. Müəssisənin illik istehsal gücü 14 min 260 mebel dəstidir. Hazırda müəssisədə 425 nəfər işlə təmin olunub.

Qeyd edildi ki, “Saloğlu” müəssisəsinin istehsal fəaliyyətinin genişləndirilməsi məqsədilə Sahibkarlığın İnkişafı Fondundan 10 milyon manat güzəştli kredit ayrılıb. Eyni zamanda, pandemiyadan zərər çəkmiş iqtisadi fəaliyyət sahələrinə dövlətin dəstək proqramı çərçivəsində müəssisəyə 1,4 milyon manat yeni alınan bank kreditinə dövlət zəmanəti verilməklə, kredit faizinin bir hissəsi 3 il müddətinə subsidiyalaşdırılıb.

Digər dəstək mexanizmi kimi, müəssisəyə İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən 2017-ci ildə “Müasir mebel istehsalının qurulması” layihəsi üzrə investisiya təşviqi sənədi verilib. Layihənin icrası çərçivəsində müəssisə tərəfindən 8,4 milyon manat dəyərində texnika, texnoloji avadanlıq və qurğular idxal olunub, müəssisə 1,8 milyon manat məbləğində vergi və rüsumlardan azad edilib.

“Saloğlu” müəssisəsi dünyanın aparıcı mebel şirkətləri ilə sıx əməkdaşlıq edir, mebel istehsalı sahəsində innovativ həllərin, qabaqcıl texnologiyaların və iş təcrübəsinin Azərbaycana gətirilməsi istiqamətində çalışır və tətbiq edir.

Bildirildi ki, “Saloğlu” mebel istehsalı müəssisəsinin nəzdində yaradılan “Venzana” mebel fabrikinin təməli Prezident İlham Əliyevin 2016-cı ildə Qazax rayonuna səfəri çərçivəsində qoyulub. İstehsal sahəsi 18 min kvadratmetr, investisiya dəyəri isə 30 milyon manat olan fabrik il ərzində 12 min dəst yataq, 6 min dəst qonaq otağı mebeli istehsal etmək gücündədir.

Müəssisədə istehsal olunan mebellərin daxili bazarla yanaşı, Rusiya, Qazaxıstan, Gürcüstan, Almaniya və digər ölkələrə ixracı nəzərdə tutulur. Fabrik işə düşdükdən sonra “Saloğlu” fərdi firmasında ümumilikdə 600 işçi çalışacaq. Layihənin davamı olaraq 20 hektar ərazidə ümumi dəyəri 27,2 milyon manat olan 4 yeni fabrikin (masa və oturacaq, süngər, metal məmulatları və döşək istehsalı fabrikləri) tikilməsi nəzərdə tutulur. Layihənin əsas hədəfi bu fabrikin, eləcə də ölkəmizdəki digər mebel istehsalı müəssisələrinin xammal tələbatının yerli istehsal hesabına təmin edilməsidir. Layihənin 2025-ci ildə tamamlanması planlaşdırılır.

Dövlətimizin başçısı "Venzana" mebel fabrikini işə saldı və istehsal prosesi ilə tanış oldu.

Qeyd edək ki, bu cür istehsal müəssisələrinin istifadəyə verilməsi, onların ən müasir avadanlıqla təchiz edilməsi ölkəmizdə sənaye sahəsinin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verir. Bu həm də daxili bazarın tələbatını ödəmək baxımından müstəsna əhəmiyyət daşıyır. Qeyri-neft sənayesinin şaxələndirilməsi, mövcud təbii və iqtisadi resursların dövriyyəyə cəlb edilməsi istiqamətində görülən işlər həm də yüzlərlə yeni iş yerinin açılmasına imkan yaradır. Belə istehsal sahələrinin yaradılması həm də onu göstərir ki, dünyada hökm sürən iqtisadi böhrana baxmayaraq, ölkəmizin sənaye potensialının möhkəmləndirilməsi istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər uğurla davam edir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də "Bakı-Qazax-Gürcüstan ilə dövlət sərhədi magistral avtomobil yolunun Gəncə-Qazax-Gürcüstan ilə dövlət sərhədi (130,15 km) hissəsinin 4 zolağa genişləndirilməsi layihəsi" çərçivəsində yenidən qurulan, ümumi uzunluğu 102 kilometr olan Gəncə-Qazaxbəyli hissəsinin açılışında iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"na əsasən yenidən qurulan 1b texniki dərəcəli yol dörd hərəkət zolağından ibarətdir. Yolun bu hissəsində 67 alt keçid, 17 qovşaq və 20 körpünün tikintisi başa çatdırılıb.

Dövlətimizin başçısı görülən işlərlə bağlı videoçarxa baxdı.

Qeyd edək ki, uzunluğu 130,15 kilometr olan Gəncə-Qazax-Gürcüstan ilə dövlət sərhədi yolunun dörd hərəkət zolağına genişləndirilməsi və sürətin artması ilə vətəndaşların rahat və təhlükəsiz gediş-gəlişi təmin ediləcək. Bundan başqa, yolun iri yaşayış məntəqələrindən kənar keçməsi əhalinin və yoldan istifadə edən sürücülərin təhlükəsizliyi baxımından önəmlidir.

Bakı-Qazax-Gürcüstan ilə dövlət sərhədi magistral avtomobil yolu beynəlxalq nəqliyyat dəhlizinin Azərbaycandan keçən tərkib hissəsi olmaqla, Avropa-Asiya və Yaxın Şərq ölkələri ilə, həmçinin respublika ərazisində bu istiqamətdə əlaqələrin inkişafında mühüm rol oynayır. Layihə tam reallaşdırıldıqdan sonra Şərqdən Qərbə və əks istiqamətdə "Böyük İpək yolu"nun Azərbaycandan keçən hissəsi olan bu yol Avropa ilə Asiya arasında avtomobillə beynəlxalq və daxili yükdaşımaların artmasında önəmli rol oynayacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Şəmkir rayonuna səfər edib.

Dövlətimizin başçısı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Şəmkir şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstəsi qoyub.

Avqustun 7-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Şəmkir şəhəri Məhəmməd Füzuli adına təbiət və humanitar fənlər təmayüllü tam orta məktəb-liseyin yeni binasının açılışında iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına bu təhsil ocağında yaradılan şərait barədə məlumat verildi.

Qeyd edək ki, Şəmkir şəhərinin mərkəzində yerləşən, 1958-ci ildə tikilmiş Məhəmməd Füzuli adına tam orta məktəb-liseyin köhnə binasının müasir tələblərə cavab verməməsi, 600 şagird yerlik məktəbdə 1500 şagirdin təhsil alması və binanın qəzalı vəziyyətdə olması ilə əlaqədar yeni binanın tikintisinə zərurət yaranmışdı. Azərbaycan Prezidentinin "Şəmkir şəhərində yeni ümumtəhsil məktəbi binasının tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında" 2020-ci il 5 mart tarixli Sərəncamının icrası ilə əlaqədar məktəbin binası yenidən inşa olunub.

Bildirildi ki, eyni vaxtda 1600 şagirdin təhsil ala biləcəyi məktəb-lisey bütün inventarla təchiz edilib. Yeni dərs ilində şagirdlərin istifadəsinə veriləcək müasir təhsil ocağı 65 sinif otağından ibarətdir. Bundan başqa, binada fizika, kimya, biologiya laboratoriyaları, informatika, texnologiya, hərbi təlim, tibb, əmək təlimi, STEAM otaqları, kitabxana, yeməkxana, akt və idman zalları, həmçinin açıq idman meydançası var.

Məktəb-liseyin həyətyanı sahəsi abadlaşdırılıb, yaşıllıq işləri görülüb.

Ölkəmizdə təhsil müəssisələrinin əsaslı təmiri, yenidən qurulması və yenilərinin inşası, onların zəruri avadanlıqla təchizatı gənc nəslin daha savadlı və bilikli yetişməsinə hesablanıb. Yeni məktəb binalarının və tədris korpuslarının inşası şagird sıxlığını aradan qaldırmaqla, həm də onların daha keyfiyyətli təhsil almalarına şərait yaradır. Məktəb infrastrukturunun tamamilə yenilənməsi Azərbaycanda təhsilin inkişafına göstərilən diqqət və qayğının daha bir təzahürüdür.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Samux rayonuna səfər edib.

Dövlətimizin başçısı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Samux şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstəsi qoyub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Samux Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının yeni binasının açılışında iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına xəstəxanada yaradılan şərait barədə məlumat verildi.

Qeyd olundu ki, Samux Rayon Mərkəzi Xəstəxanasının tikintisinə 2019-cu ildə başlanılıb. İnşaat işləri bu ilin avqustunda başa çatdırılıb. İki hektar sahədə inşa olunan xəstəxana 90 çarpayılıqdır. Tibb müəssisəsinin üçmərtəbəli binasında əhaliyə ən müasir tələblər səviyyəsində səhiyyə xidməti göstərilməsi üçün lazımi şərait yaradılıb. Belə ki, xəstəxana Yaponiya, Koreya Respublikası, İtaliya və Türkiyə istehsalı olan ən müasir avadanlıqla təchiz edilib.

Tibb müəssisəsində cərrahiyyə, terapiya, uşaq xəstəlikləri, nevrologiya, ginekologiya, travmatologiya, LOR, infeksion xəstəliklər, şüa-diaqnostika, reanimasiya, qəbul, laboratoriya, doğuş, hemodializ, təcili tibbi

yardım şöbələri fəaliyyət göstərəcək. Ərazidə əsas korpusla yanaşı, yoluxucu xəstəliklər korpusu və digər yardımçı sahələr üçün binalar inşa olunub.

Burada yaradılan şəraitdən görünür ki, vətəndaşların hərtərəfli tibbi xidmətlə təmin edilməsi, onların müalicə və müayinə işinin yüksək səviyyədə təşkili, gələcəyimiz olan uşaqların sağlam yetişməsi istiqamətində icra edilən layihələr dövlətimizin başçısının daim diqqətində və nəzarətindədir.

Avqustun 7-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Samuxda Heydər Əliyev Fondunun "Təhsilə dəstək" layihəsi çərçivəsində inşa olunan Sərkar kənd uşaq musiqi məktəbinin yeni binasının açılışında iştirak edib.

Prezidentin köməkçisi Anar Ələkbərov dövlətimizin başçısına binada yaradılan şərait barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Sərkar kənd musiqi məktəbi 2002-ci ildən 1935-ci ildə inşa olunmuş kolxoza aid birmərtəbəli tikilidə fəaliyyət göstərib. Məktəbin binası ötən müddət ərzində köhnəlmiş və istifadəyə yararsız vəziyyətə düşmüşdü.

Üç yüz şagird yerlik yeni məktəbin inşasına Heydər Əliyev Fondu tərəfindən 2021-ci ilin iyulunda başlanılıb. Tikinti işləri həmin ilin noyabrında yekunlaşıb.

Məktəbin ümumi ərazisi 0,5 hektar, üçmərtəbəli korpusun sahəsi isə 2500 kvadratmetrdir. Bina 8 ballıq zəlzələyə davamlıdır.

Məktəb binasında 29 dərs otağı, orkestr, xor və tibb otaqları, qarderob, kitabxana, yeməkxana və akt zalı var. Təhsil ocağı zəruri mebel, avadanlıq və əyani vəsaitlə tam təchiz edilib. Binanın daxilində və ərazidə videomüşahidə kameraları quraşdırılıb. Həyətyanı ərazidə abadlıq və yaşıllaşdırma işləri aparılıb, müasir işıqlandırma sistemləri quraşdırılıb.

Prezident İlham Əliyevə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Samux rayonunun Sərkar kəndində görülmüş digər işlər barədə də məlumat verildi.

Qeyd edildi ki, burada yeni salınmış park istifadəyə verilib. Parkın ərazisində yaşıllıq zonası salınıb, uşaq əyləncə və idman meydançası quraşdırılıb. Açıq havada idmanla məşğul olmaq üçün əlverişli imkan yaradılıb, ərazidə müxtəlif trenajorlar qoyulub. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Sərkar kəndində 6 min nəfərə yaxın sakinə xidmət göstərəcək yeni tibb məntəqəsi də fəaliyyətə başlayıb. Həkim otağı, sarğı otağı və texniki otaqdan ibarət olan tibb məntəqəsi zəruri tibbi avadanlıqla təmin edilib.

Prezident İlham Əliyevə məlumat verildi ki, hazırda Samux şəhərində Heydər Əliyev Fondu tərəfindən 3 saylı körpələr evi-uşaq bağçası üçün də yeni bina inşa olunur.

Xatırladaq ki, Heydər Əliyev Fondu Samux rayonunda bu günədək bir sıra layihələr həyata keçirib. Fond tərəfindən Sərkar kəndində 800 şagird yerlik tam orta məktəb və körpələr evi-uşaq bağçası yenidən inşa edilərək 2020-ci ildə istifadəyə verilib. Eləcə də həmin il rayonun Ziyadlı kəndində 523 şagird yerlik orta məktəb əsaslı təmir olunub, körpələr evi-uşaq bağçası üçün bina inşa edilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Bərdə rayonuna səfər edib.

Dövlətimizin başçısı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Bərdə şəhərinin mərkəzində ucaldılmış abidəsini ziyarət edib, önünə gül dəstəsi qoyub

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 7-də Bərdədə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin Qarabağ Regional DOST Mərkəzinin və Qarabağ Regional Peşə Hazırlığı Mərkəzinin açılışında iştirak edib.

Əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri Sahil Babayev dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Qeyd edək ki, DOST Agentliyi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 9 avqust tarixli Fərmanı ilə yaradılıb. Agentliyin DOST mərkəzləri vasitəsilə tam şəffaf və vətəndaş məmnunluğu prinsipləri əsasında məşğulluq, əmək, əlillik və sosial müdafiə sahələrində "bir pəncərə" prinsipi ilə 15 istiqamət üzrə 159 xidmət göstərilir. Hazırda Azərbaycanda 6 DOST Mərkəzi fəaliyyət göstərir. Bu mərkəzlərdə indiyədək 1 milyon 673 min nəfərə xidmət göstərilib. Vətəndaşların xidmətlərdən məmnunluq dərəcəsi 98,2 faiz təşkil edir. 2025-ci ilədək mərkəzlərin sayının 17-yə (o cümlədən Bakıda 5, regionlarda 12), yerlərdə xidmətlərin təşkili məqsədilə filialların sayının 55-ə çatdırılması planlaşdırılır.

Bildirildi ki, Qarabağ Regional DOST Mərkəzinin dördmərtəbəli binası ən yüksək tələblərə cavab verir. Burada 123 işçi çalışacaq, "Könüllü DOST" proqramı üzrə 50 könüllü fəaliyyət göstərəcək. Mərkəzdə gün ərzində orta hesabla 650-700 vətəndaşın qəbulu nəzərdə tutulur. Qarabağ Regional Dost Mərkəzinin əhatə dairəsinə 9 inzibati rayon daxildir. Burada ümumilikdə 770 mindən çox əhaliyə xidmət göstəriləcək. Onlardan 170 mini bilavasitə sosial müdafiəyə cəlb olunan şəxslərdir.

Binanın birinci mərtəbəsində DOST İnklüziv İnkişaf və Yaradıcılıq Mərkəzinin benefisiarları tərəfindən hazırlanmış dulusçuluq (keramika), floristika, ağacoyma, vitraj və boyama sənəti üzrə əl işlərindən ibarət sərgi təşkil olunub.

Məlumat verildi ki, hazırda Mərkəzdə 14 yaradıcılıq istiqaməti üzrə 195 benefisiara xidmət göstərilir. Onların 146-sı fərdi müraciət əsasında, 49-u müəssisələrlə fərdi əməkdaşlıq çərçivəsində qəbul olunub. Bu benefisiarların 37 nəfəri 6-10, 59 nəfəri 11-18, 99 nəfəri isə 18 yaşından yuxarıdır.

Prezident İlham Əliyev Qarabağ Regional Peşə Hazırlığı Mərkəzi ilə də tanış oldu.

Məlumat verildi ki, Mərkəzdə 7 emalatxana, 8 sinif və instruksiya otağı, Peşəyönümlü və Karyera Planlaması Mərkəzi, inzibati və texniki otaqlar mövcuddur. Burada 48 peşə istiqaməti, o cümlədən dərzi, tikişçi, dizayner,

aşpaz, ofisiant, bərbər, vizajist, çilingər, dülgər, tornaçı, xarrat, mebel ustası, rəngsaz, qaynaqçı, santexnik və digər peşələr üzrə tədrisin həyata keçirilməsi üçün infrastruktur yaradılıb. Mərkəzdə bir dəfədə 300, ildə isə 1200 nəfərin hazırlıq keçməsi nəzərdə tutulub. Qarabağ Regional Peşə Hazırlığı Mərkəzində 20 nəfərlik heyət fəaliyyət göstərəcək.

Dövlətimizin başçısına ölkəmizdə peşə hazırlığı istiqamətində görülən işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, hazırda Bakı, Göyçay, Gəncə və Qarabağ Peşə Hazırlığı mərkəzləri fəaliyyət göstərir. DOST Konsepsiyasına uyğun olaraq, Quba, Cəbrayıl, Sabirabad, Şəki, Masallı, Ucar və Şamaxıda da Peşə Hazırlığı mərkəzləri açılacaq. Ümumilikdə 175 peşə və ixtisas üzrə tədris aparılır. Bu sahədə 100-dən çox əlavə təhsil müəssisəsi ilə əməkdaşlıq həyata keçirilir.

Ümumilikdə son beş ildə ölkəmizdə 1 milyondan çox şəxsə məşğulluq xidməti göstərilib, 425 min nəfər işlə təmin olunub. Həmçinin 68 min nəfər özünü-məşğulluq xidməti, 20 min nəfər işsizlikdən sığorta ödənişi ilə təmin edilib, 18 min nəfər peşə hazırlığına, 473 min nəfər isə peşəyönümlü xidmətlərə cəlb olunub. Postmüharibə dövründə 19 min şəhid ailəsi üzvü və müharibə iştirakçısı müvafiq xidmətlərdən yararlanıb.

Azərbaycan Prezidentinə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə həyata keçirilən məşğulluq tədbirləri barədə də məlumat verildi.

Qeyd olundu ki, indiyədək 129 min şəxsin təhlili aparılıb. Laçın, Füzuli rayonları, Ağalı və Talış kəndləri üzrə 2257 şəxslə iş aparılır, 200-dək işəgötürənlə əməkdaşlıq qurulub. Şuşaya köçürüləcək əhalidən 19 mindən çox şəxs təhlil olunub, 56 nəfərin məşğulluğu təmin edilib.

Macarıstana işgüzar səfər

Avqustun 20-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Macarıstanın Baş naziri Viktor Orbanın dəvəti ilə Budapeştə işgüzar səfərə gəlib.

Budapeştin Ferents List adına Beynəlxalq Hava Limanında Prezident İlham Əliyevi və birinci xanım Mehriban Əliyevanı Macarıstanın ədliyyə naziri Bentze Tujon və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Avqustun 20-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Budapeştdə Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban ilə görüşü olub.

Görüşdə Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban ölkəsinə səfərə dəvəti qəbul etdiyinə görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlığını bildirdi.

Prezident İlham Əliyev Macarıstanın Milli günü münasibətilə təbriklərini çatdırdı.

Dövlətimizin başçısı bu ilin yanvarında Macarıstana səfərini və səfər zamanı aparılmış səmərəli və əhatəli müzakirələrin vacibliyini vurğuladı, əldə edilmiş razılaşmaların uğurla həyata keçirilməsindən məmnunluğunu ifadə etdi.

Prezident İlham Əliyev Macarıstanın Baş nazirini Azərbaycana səfərə dəvət etdi.

Dəvət minnətdarlıqla qəbul olundu.

Görüş əsnasında Azərbaycan ilə Macarıstan arasında enerji, o cümlədən neft-qaz sahəsində əməkdaşlığın uğurla inkişaf etdiyi qeyd olundu, Azərbaycan qazının Macarıstan bazarına çatdırılmasının əhəmiyyəti vurğulandı. Qida sənayesi sahəsində Macarıstanın Azərbaycana investisiya qoyuluşu, əczaçılıq sənayesi sahələrində əməkdaşlıqla bağlı əldə olunmuş müsbət dinamika qeyd edildi, Macarıstan aviadaşıyıcısı vasitəsilə Bakı-Budapeşt reyslərinin həyata keçirilməsinin önəminə toxunuldu, ümumilikdə ikitərəfli əlaqələrin inkişafından məmnunluq ifadə olundu.

Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində həyata keçirilən bərpa və quruculuq işlərində Macarıstan şirkətlərinin fəaliyyətə başlaması müsbət addım kimi qiymətləndirildi və bu istiqamətdə daha böyük imkanların olduğu vurğulandı. Elm-təhsil sahəsində əməkdaşlıq qeyd edildi, xüsusilə Macarıstanda azərbaycanlı tələbələrə ali təhsil üzrə təqaüdlərin verilməsi təqdir olundu, gələcəkdə peşə təhsili sahəsində də əməkdaşlıq məsələləri xüsusi vurğulandı.

Söhbət zamanı, həmçinin Azərbaycan, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan hökumətləri arasında yaşıl enerji sahəsində strateji tərəfdaşlığa dair Sazişin imzalanmasının və Qara dənizin dibi ilə elektrik xəttinin çəkilməsi layihəsinin həyata keçirilməsi istiqamətində səylərin davam etdirilməsinin önəmi qeyd olundu, Orta Dəhlizin əhəmiyyəti və yükdaşımaların artması vurğulandı.

Görüşdə ölkələrimizin Türk Dövlətləri Təşkilatı və digər beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində uğurlu əməkdaşlığı qeyd edildi.

Avqustun 20-də Budapeştdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin üzvü xanım Jelka Tsviyanoviç və Serb Respublikasının Prezidenti Milorad Dodik ilə görüşü olub.

Görüşdə Prezident İlham Əliyevin bu ilin aprelində Bosniya və Herseqovinaya rəsmi səfəri və səfər zamanı aparılmış müzakirələrin önəmi vurğulandı, həmin səfər çərçivəsində Azərbaycan ilə Bosniya və Herseqovina arasında strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamənin imzalanmasının önəmi qeyd edildi.

Bəyannamədə qarşıya qoyulan vəzifələrin hazırda həyata keçirilməsi istiqamətində görülən işlər barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Söhbət zamanı münasibətlərimizin hərtərəfli inkişafından məmnunluq ifadə olundu, iqtisadi-ticari əlaqələrin və energetika sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi perspektivləri müzakirə edildi. Xüsusilə enerji sahəsində əməkdaşlıq məsələləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı, ölkələrimizin aidiyyəti nazirlikləri və təşkilatları arasında bu sahədə görüşlərin keçirildiyi bildirildi, qarşıya qoyulan iqtisadi və investisiya layihələrinin reallaşdırılması üzrə müzakirələrin aparıldığı qeyd olundu.

Avqustun 20-də Macarıstanın paytaxtı Budapeştdəki Milli Atletika Mərkəzində atletika üzrə dünya çempionatının kişilər arasında 100 metr məsafəyə qaçış yarışının finalı keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban ilə birlikdə finalı izləyiblər.

Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan, Serbiya Respublikasının Prezidenti Aleksandar Vuçiç, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev, Türkmənistanın Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov, Qətər Dövlətinin Əmiri Şeyx Təmim bin Həməd Al Tani, Rusiya Federasiyasının Tatarıstan Respublikasının Rəisi Rüstəm Minnixanov, Bosniya və Herseqovinanın Rəyasət Heyətinin üzvü xanım Jelka Tsviyanoviç də yarışa baxıblar.

Atletika üzrə dünya çempionatı ilk dəfədir Budapeştdə keçirilir. Macarıstanın ev sahibliyi etdiyi ən böyük idman yarışı olan atletika üzrə dünya çempionatı avqustun 19-da start götürüb. Avqustun 27-dək davam edəcək bu mötəbər turnirdə 200-dən çox ölkədən 2000-dən artıq idmançı atletikanın 49 növü üzrə mübarizə aparır. Azərbaycanı dünya çempionatında iki idmançı təmsil edir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva avqustun 20-də Budapeştdə Macarıstanın Milli bayramı – Müqəddəs Stefan Günü münasibətilə verilən ziyafətdə iştirak ediblər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Macarıstana işgüzar səfəri avqustun 21-də başa çatıb.

Füzuli və Şuşaya səfər

Azərbaycan Respublikasında dövlət səfərində olan Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev avqustun 23-də Füzuli rayonuna gəlib.

Hər iki ölkənin Dövlət bayraqlarının dalğalandığı Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında ali qonağın şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevi və xanımı Ziroatxon Mirziyoyevanı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva qarşıladılar.

Avqustun 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev, xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva Füzulidə inşa olunan Mirzə Uluqbəy adına 1 nömrəli tam orta məktəbin açılış mərasimində iştirak ediblər.

Dövlət başçıları və xanımları əvvəlcə yeni dərs ilində bu məktəbdə təhsilə başlayacaq şagirdlərlə və burada işləyəcək müəllimlərlə görüşüb söhbət etdilər.

Prezident İlham Əliyev: Salam uşaqlar, necəsiniz?

Uşaqlar: Salam, yaxşıyıq.

Qadın sakin: Xoş gördük, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Salam, xoş gördük.

Prezident Şavkat Mirziyoyev: Salaməleyküm.

Qadın sakin: Salam, xoş gəlmisiniz.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Güllər var, çiçəklər var, salam balalar, salam.

Qadın sakinlər: Salam, xoş gördük, Mehriban xanım.

Prezident İlham Əliyev: Uşaqlar, bu məktəbi mənim qardaşım, hörmətli Şavkat Miromonoviç Füzuli şəhərinə hədiyyə edib. Xahiş edirəm ki, mənim qardaşımı səmimiyyətlə salamlayaq.

Məktəbin direktoru Həcər Mahmudova: Cənab prezidentlər, mən də icazənizlə, Sizi burada olan müəllimlərimiz, şagirdlərimiz, valideynlərimiz adından salamlayıram. Sizləri bu möhtəşəm məktəbdə görməkdən qürur duyuruq. Otuz il öncə 26 yaşında bu şəhəri tərk edən sakini kimi mən demək olar ki, eyni tarixlərdə, - bir gün fərqi var, - buraya qayıtmışam. Bu anları bizə yaşatdığınıza görə Sizə təşəkkür edirik, qalib Ordumuza minnətdarıq. Bu gözəl məktəbi tikib bizə bəxş etdiyinə görə Özbəkistan Prezidenti cənab Şavkat Mirziyoyevə və onun timsalında Özbəkistan xalqına minnətdarıq. Cənab Mirziyoyevdən xahiş edirik ki, bizim Füzuli sakinlərinin bu minnətdarlığını öz xalqına, özbək xalqına çatdırsın.

Prezident Şavkat Mirziyoyev: Çox sağ olun.

Həcər Mahmudova: Biz pedaqoji kollektivin üzvləri birlikdə sizləri əmin edirik ki, bu məktəbdə təhsil alacaq şagirdlərin gələcəkdə yüksək bilik-bacarığa, eyni zamanda, milli-mənəvi dəyərlərə sahib bir vətəndaş olaraq yetişməsində var qüvvəmizlə çalışacağıq. Sizə minnətdarıq, bir daha çox sağ olun.

Prezident Şavkat Mirziyoyev: Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Məktəbə Mirzə Uluqbəyin adı verilib.

Həcər Mahmudova: Bəli, Əmir Teymurun nəvəsi.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, Əmir Teymurun nəvəsi, özbək xalqının böyük oğlunun adı verilib. Bu məktəb Özbəkistan-Azərbaycan dostluğunun, qardaşlığının bir mərkəzi olacaq.

Həcər Mahmudova: Biz buna çalışacağıq. Təşəkkür edirik Özbəkistan Prezidentinə, təşəkkür edirik özbək xalqına, minnətdarıq.

Prezident Şavkat Mirziyoyev: Sağ olun.

Dövlət başçıları məktəbin rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Prezident İlham Əliyev: Xeyirli, uğurlu olsun.

Prezident Şavkat Mirziyoyev: İnşallah, uğurlu olsun.

Sonra xatirə şəkli çəkildi.

Daha sonra dövlət başçılarına və xanımlarına məktəbdə yaradılan şərait barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev tərəfindən özbək xalqı adından hədiyyə olaraq Füzulidə inşa edilən məktəb 960 şagird yerlikdir. Ötən il başlanılan tikinti işləri yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilib. Üç hektar ərazidə inşa edilən məktəb binası iki mərtəbə və zirzəmidən ibarətdir. Məktəbdə 40 sinif otağı, 6 laboratoriya, 2 informatika otağı, 5 funksional tədris otağı, 500 yerlik akt zalı, idman zalı, 320 yerlik yeməkxana, kitabxana var. Məktəbin həyətyanı ərazisində futbol meydançası, istirahət və keçiriləcək tədbirlər üçün yerlər, qaçış zolaqları, söhbətgahlar, nəzarət-buraxılış məntəqəsi, qazanxana, su çənləri, transformator yarımstansiyası inşa edilib. Tikinti işləri yüksək keyfiyyətlə həyata keçirilib.

Sonra görülən işlərlə bağlı məktəbin akt zalında videoçarx nümayiş etdirildi.

Qeyd edək ki, Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevin "Azərbaycan bizim üçün yaxın dost və zamanın sınağından çıxmış etibarlı strateji tərəfdaşdır" sözlərinin təsdiqi olan bu məktəbin inşası qardaş ölkələrimiz arasında münasibətlərin yüksək səviyyəsindən xəbər verir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev də Özbəkistanın Füzuli rayonunda böyük məktəb inşa etmək təşəbbüsünü ölkələrimiz arasında həmrəyliyin, dostluğun, qardaşlığın növbəti addımı kimi qiymətləndirib.

Avqustun 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev, xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva Füzuli şəhərində MİDA yaşayış kompleksində yeni evlərə köçürülmüş sakinlərlə görüşüblər.

Sakinləri təbrik edən Prezident İlham Əliyev dedi:

-İlk növbədə, sizi təbrik edirəm, öz vətəninizə xoş gəlmisiniz. Otuz il Vətən həsrəti ilə yaşamış insanlar artıq öz dədə-baba torpağına qayıdıblar və burada yaşayırlar. Beş gün bundan əvvəl birinci qrup Füzuli sakinləri Füzulidə yerləşdi, gözəl evlərdə yerləşdi və bundan sonra burada rahat yaşayacaqsınız. Siz buna layiqsiniz.

Mən bu gün əziz qardaşım Şavkat Miromonoviç ilə birlikdə sizinlə görüşə gəlmişəm. Bildiyiniz kimi, hörmətli Prezidentin əmri ilə Füzulidə Mirzə Uluqbəyin adını daşıyan gözəl məktəb inşa edildi. Sizin uşaqlarınız, nəvələriniz artıq sentyabrın 15-dən başlayaraq bu məktəbdə oxuyacaqlar. Bu gözəl hədiyyəyə görə sizin adınızdan əziz qardaşıma bir daha təşəkkür edirəm.

Sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm. Burada rahat, xoşbəxt yaşayın!

Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev dedi:

– Əziz dostum və qardaşım İlham Əliyev ilə Qarabağa, Füzuliyə səfərim ürəyimdəki böyük arzularımdan biri idi. Bu Qələbə üçün qardaşımın çiyninə çətin vəzifələr düşdü. Amma bu vəzifələr onun ədaləti və həqiqəti bərpa etmək üçün göstərdiyi bütün səylərin nəticəsidir ki, qardaşım Qarabağda Qələbə qazandı. Bu Qələbəni ancaq Vətəninin böyük övladı, xalqını sevən belə müdrik Prezident qazana bilər. Belə bir Prezident qardaşımızın varlığından qürur duyuruq.

Bizim böyük Qarabağda əsrlər boyu davam edən birliyimiz var. Babamız Əmir Teymurdan başlayan münasibətlərimiz indi də çox yaxşıdır. Qardaşımın Qələbəsindən sonra iki xalqın böyüklüyü, gələcəkdə də bir-biri ilə dostluğunu davam etdirməsi üçün bir məktəb tikdirmək arzusunda idim. Bu gün arzum gerçəkləşdi. Mən sizləri qayıdışınız və Qələbəniz münasibətilə təbrik edirəm. Sizlərin gələcək həyatınızın firavanlığı üçün qardaşım İlham Heydər oğlu Azərbaycanın dünya birliyində ildən-ilə nüfuzunu artırır. Görülən işlər gözəl nümunədir və biz bu xəbərləri eşitməkdən, bu möhtəşəm işləri görməkdən ancaq xoşbəxtik.

Bu məktəb səmimi dostluğumuzun gələcəyinə bir abidə olacaq desəm, doğru olardı. Fürsətdən istifadə edərək, bu məktəbdə təhsil alan uşaqlarımızı ildə iki dəfə Uluqbəyin vətəninə, Özbəkistana, Səmərqəndə dəvət etdim. Qardaşımdan bir daha xahiş edirəm, uşaqlar valideynləri ilə gəlsələr, daha çox məmnun olaram.

Bizdə çox gözəl bir məsəl var ki, sevgi gözdədir. Bir-birimizi görə bildikcə sevgi artır. Birliyimiz səmimi, dostluğumuz əbədi olacaq. Bu, mənim istəyimdir. Mən sizi görməyimdən çox məmnunam. Bundan sonra sizə yalnız sülh, əmin-amanlıq və xoşbəxtlik arzulayıram. Sağ və salamat qalın.

Füzuli rayon sakini Elnur Nərimanzadə dedi: Möhtərəm cənab prezidentlər, Sizi Füzuli şəhərinin sakinləri adından salamlayırıq.

1993-cü il avqustun 23-də, - mənim 3 yaşım var idi, – bu torpaq işğal olundu. Bu gün biz öz doğma yurdumuza qayıtmışıq. Cənab Prezidentimizin göstərişi ilə bu gözəl evlər tikilib, biz bu gözəl evlərə köçmüşük. Hazırda buradayıq, öz torpağımızdayıq, öz yurdumuzdayıq. Buna görə cənab Prezidentimizə təşəkkür edirik.

Bu gün, cənab Prezident Mirziyoyev, Sizə təşəkkür edirik ki, bizim üçün, övladlarımızın təhsil almaları üçün belə gözəl bir məktəb tikdirmisiniz. Çox sağ olun, minnətdarıq.

Prezident Şavkat Mirziyoyev: Sağ olun.

Sakin: Dostluğunuz, qardaşlığınız əbədi olsun! Sizi təbrik edirəm, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, təbrik edirəm.

Sakinlər: Sağ olun. Allah Sizdən razı olsun. Çox minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkürlər, sağ olun.

Sakinlər: Sağ olun.

Sonra dövlət başçılarına və xanımlarına Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi tərəfindən tikilmiş yaşayış kompleksi barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, ümumi sahəsi 8,9 hektar olan kompleks 38 yaşayış binasından ibarətdir. Binalar 4, 5, 6 və 7 mərtəbəlidir. Bu binalarda ümumilikdə 846 mənzil olacaq ki, onlardan 318-nin ikiotaqlı, 430-nun üçotaqlı, 98-nin isə dördotaqlı olması nəzərdə tutulur.

Hazırda kompleksin inşası sürətlə və yüksək keyfiyyətlə davam etdirilir. Altı bina və 144 mənzildən ibarət birinci məhəllənin tikintisi cari il avqustun sonlarında başa çatdırılacaq. Altı bina və 123 mənzildən ibarət ikinci məhəllə isə sentyabrda təhvil veriləcək. Ümumilikdə 579 mənzildən ibarət daha 26 binanın tikintisi bu ilin sonlarında başa çatdırılacaq.

Burada bütün mənzillər tam təmirli, mətbəx mebeli və qaz plitəsi, su, qaz və elektrik sayğacları ilə təchiz olunaraq sakinlərin istifadəsinə veriləcək. Bütün binalar mərkəzləşdirilmiş qazanxana vasitəsilə istilik və liftlə təmin ediləcək.

Yaşayış binaları ilə yanaşı, ərazidə park, sosial-məişət obyektləri, yeraltı və yerüstü avtodayanacaqlar, giriş və çıxış pandusları, istirahət guşələri, uşaq oyun və idman meydançaları da yaradılacaq.

Sonda xatirə şəkilləri çəkdirildi.

Avqustun 23-də Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva Füzuli şəhərinin Baş planı ilə tanış olublar.

Qarabağ iqtisadi rayonuna daxil olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə (Şuşa rayonu istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Emin Hüseynov Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə, birinci xanım Mehriban Əliyevaya və Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyevə, xanımı Ziroatxon Mirziyoyevaya Füzulidə görülən və görüləcək işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Baş planda 2040-cı ilədək Füzuli şəhərinin inzibati ərazisinin 1943 hektara, əhalisinin 50 min nəfərə çatdırılması nəzərdə tutulur. Şəhərdə rahat və müasir həyat şəraitinin təmin edilməsi üçün orta və azmərtəbəli yaşayış binaları, həyətyanı torpaq sahələri olan fərdi evlər inşa ediləcək, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, istehsalat müəssisələri, rekreasiya və digər təyinatlı zonalar yaradılacaq.

Yaşayış ərazilərinin sıxlığının müəyyənləşdirilməsində proqnozlaşdırılan əhali sayı ilə yanaşı, təklif edilən digər şəhər xidmətlərinin yerləşməsi də nəzərə alınıb. Məşğulluğun və sosial xidmətlərin təmini üçün şəhərdə 9 ümumi və orta təhsil müəssisəsi, 13 məktəbəqədər təhsil müəssisəsi, peşə təhsili müəssisəsi, internat tipli musiqi məktəbi, xəstəxana, idman və sağlamlıq mərkəzi, mədəniyyət mərkəzi, inzibati mərkəz, idman kompleksinin inşası, Qələbə və Memorial park, 6 məhəllə parkı və şəhər meydanının, ərazisi 150 hektardan çox olan ekoparkın salınması planlaşdırılıb.

Diqqətə çatdırıldı ki, Baş planda Füzuli şəhərinin dayanıqlı inkişafı, ağıllı həllər əsasında qurulması və insanların sağlam həyatını təmin etmək üçün ən müasir şəhərsalma yanaşmaları tətbiq edilib.

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyevə və xanımı Ziroatxon Mirziyoyevaya işğalçı Ermənistanın 30 il ərzində Füzuli rayonunun ərazisində törətdiyi dağıntılar, vandalizm aktları barədə də məlumat verildi.

Avqustun 23-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev və xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva Şuşa şəhərinə səfər ediblər.

Dövlət başçıları və xanımları əvvəlcə Saatlı məscidində olublar.

Özbəkistan Prezidentinə və xanımına məlumat verildi ki, məscid 1883-cü ildə memar Kərbəlayi Səfixan Qarabağinin layihəsi əsasında inşa olunub. XIX əsrin memarlıq abidəsi olan Saatlı məscidinin inşa edildiyi yerdə əvvəllər Molla Pənah Vaqifin dərs dediyi bir-birinə bitişik mədrəsə və məscid binaları olub. Şuşa şəhəri işğal altında olduğu müddətdə digər məscidlər kimi, Saatlı məscidi də ermənilər tərəfindən dağıdılmışdı. 2021-ci ilin dekabrından məsciddə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən bərpa işlərinə başlanılıb və bu ilin may ayında məscidin açılışı olub.

Sonra prezidentlər və xanımları Heydər Əliyev Fondu tərəfindən bərpa edilən Yaradıcılıq Mərkəzində "Heydər Əliyev və Qarabağ" sərgisinə baxdılar.

Prezidentin köməkçisi Anar Ələkbərov Özbəkistan Prezidentinə və xanımına Mərkəz və sərgi barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Yaradıcılıq Mərkəzi Heydər Əliyev Fondu tərəfindən aparılan bərpa işlərindən sonra bu il mayın 10-da istifadəyə verilib. Bina ölkə əhəmiyyətli memarlıq abidəsi siyahısındadır.

Qeyd edildi ki, "Heydər Əliyev və Qarabağ" sərgisində Ulu Öndərin Qarabağda sosial, iqtisadi, siyasi və mədəni inkişaf sahələrindəki xidmətlərini əks etdirən nadir fotoşəkillər, sənədlər və videomateriallar nümayiş olunur. Eləcə də sərgidə Ümummilli Liderin vaxtilə Qarabağa səfərlərinə, burada keçirdiyi görüşlərə, müxtəlif tədbirlərə aid fotolar yer alıb.

Diqqətə çatdırıldı ki, 1969-cu ildən etibarən Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun tarixində böyük dönüş dövrü başladı. Doğma xalqının böyük təəssübkeşi olan Heydər Əliyev mürəkkəb tarixi şəraitdə bölgə həyatının bütün sahələrində geniş islahatlar aparmağa nail oldu.

1979-cu il yanvarın 12-də Ümummilli Liderin iştirakı ilə Ağdam–Xankəndi dəmir yolu açıldı. Bu, Ulu Öndər Heydər Əliyevin Qarabağın Azərbaycanın digər rayonlarının təsərrüfat və iqtisadi cəhətdən daha çox birləşdirilməsi baxımından strateji addımı və böyük tarixi xidməti idi. Ulu Öndər Şuşanın inkişafına da xüsusi əhəmiyyət verir və bu istiqamətdə ardıcıl tədbirlər həyata keçirirdi.

Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev, xanımı Ziroatxon Mirziyoyeva Azərbaycanın tanınmış şəxsiyyətləri Natəvan, Bülbül və Üzeyir Hacıbəylinin işğal dövründə Şuşada ermənilər tərəfindən güllələbaran edilmiş heykəllərinə baxdılar.

İşğal zamanı ermənilərin həmin heykəlləri Ermənistana apararaq əritmək istədikləri qonaqların diqqətinə çatdırılıb.

Bildirilib ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə həmin heykəllər Ermənistandan alınaraq Azərbaycana gətirilib və Bakıda İncəsənət Muzeyinin həyətində saxlanılıb. Şuşa işğaldan azad olunduqdan sonra həmin heykəllər Prezident İlham Əliyevin göstərişi ilə əvvəlki yerlərinə qoyulub.

Sonra ali qonaq və xanımı Şuşanın Baş planı ilə tanış oldular.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Şuşa rayonunda xüsusi nümayəndəsi Aydın Kərimov şəhərin Baş planı barədə ali qonağa və xanımına məlumat verdi. Qeyd edildi ki, şəhərin Baş planı hazırlanarkən onun tarixi əzəmətinin qorunması əsas götürülüb. Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtında həyata keçirilən bütün layihələr tarixlə müasirliyin vəhdəti üzərində qurulub. Baş planda Şuşada orta, yüksək və qarışıq sıxlıqlı yaşayış binalarının inşası, şəhər mərkəzinin, yeni tikiləcək və qorunub saxlanılacaq tarixi binalar və abidələrin yerləri əksini tapıb. Hazırda Baş plan əsasında Şuşada bərpa və yenidənqurma işləri davam etdirilir.

Natəvan bulağı ilə tanışlıq zamanı qeyd olundu ki, Şuşa işğaldan azad edildikdən qısa müddət sonra istifadəyə verilən "Xan qızı" bulağı şəhərin məşhur məkanlarından biridir. Xan qızı Xurşidbanu Natəvan təkcə şairə kimi deyil, xeyirxahlığı ilə də tanınırdı. Natəvanın vaxtilə şəhərə çəkdirdiyi su xətti "Xan qızı" bulağı adı ilə məşhur idi. İşğal dövründə suyu quruyan bulaq yenidən sakinlərin və şəhərin qonaqlarının istifadəsindədir.

Özbəkistan Prezidenti və xanımı Yuxarı Gövhər Ağa məscidi ilə də tanış oldular. Məlumat verildi ki, Yuxarı Gövhər Ağa məscidi ölkə əhəmiyyətli tarixi-mədəniyyət abidələri siyahısındadır. Şuşa şəhəri işğal altında olduğu müddətdə bu məscid ermənilər tərəfindən dağıdılmışdı. 2021-ci ilin sonlarından başlanan bərpa işlərindən sonra bu ilin mayında məscidin açılışı olub.

Sonra Özbəkistan Prezidenti və xanımı Bülbülün ev-muzeyində oldular.

Ali qonağa və xanımına məlumat verən Polad Bülbüloğlu bildirdi ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin göstərişi əsasında keçmiş Şuşa Şəhər Xalq Deputatları Sovetinin İcraiyyə Komitəsi 1982-ci il 31 avqust tarixli qərarı ilə Bülbülün doğulduğu və yaşadığı evin muzeyə çevrilməsi barədə qərar qəbul edib. Bina 1982-1983-cü illərdə təmir olunub, muzey ekspozisiyası qurulub və önündə inzibati bina inşa edilib. Ev-muzeyi 1992-ci ildə Birinci Qarabağ müharibəsi zamanı erməni vandalizminə məruz qalaraq fəaliyyətini dayandırıb. Şuşa işğaldan azad olunduqdan sonra isə Bülbülün ev-muzeyində də bərpa işləri aparılıb və 2021-ci il avqustun 29-da muzeyin açılışı olub.

Mehmandarovların malikanə kompleksi ilə tanışlıq zamanı bildirildi ki, bu kompleks Mehmandarov nəslinin nümayəndələri tərəfindən XVIII əsrdə inşa olunub. Kompleksə böyük və kiçik yaşayış binaları, ailə məscidi və bulaq daxildir.

Diqqətə çatdırıldı ki, 2021-ci ilin oktyabrından etibarən Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Mehmandarovların malikanə kompleksində, ərazidəki ailə məscidində və bulaqda təmir-bərpa işləri aparılıb. Evin həyətində XX əsrin əvvəllərinə aid tarixi fayton da dövrün texnologiyalarına uyğun bərpa edilib. Görülmüş işlərdən sonra malikanə kompleksində muzey ekspozisiyası qurulub. "Qarabağ zadəganının evi" mövzusundakı ekspozisiya tərtib edilərkən XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində Qarabağ zadəganının evinin interyeri, ziyalı şəxsin həyat tərzinin xüsusiyyətləri əsas götürülüb. Zadəgan malikanəsinin qonaq otağı evin siması olduğundan burada ən müasir interyer elementlərindən istifadə edilib. Otaqda milliliyi nümayiş etdirən elementlər də var. İnteryerdə dövrün fotoçərçivələrinə salınmış məlumat və portretlər asılıb. İnteryer təəssüratını pozmamaq üçün foto və məlumatların çərçivələri dövrə uyğun hazırlanıb. Fotolar Şuşanın tanınmış zadəgan nəsillərinə – Mehmandarovlara, onlarla qohumluq əlaqəsi olan Rüstəmbəyovlara, Vəzirovlara, Qacarlara aiddir. Malikanədəki otaqları milli əşyalarla yanaşı, Avropasayağı məişət əşyaları da bəzəyir. Otaqlar dövrün eksponatları ilə XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərinə aid interyer qaydalarına uyğun tərtib edilib. Ekspozisiyanın tərtibatı zamanı 150-dən çox əntiq əşyadan istifadə olunub.

Sonra dövlət başçıları və xanımları Cıdır düzündə oldular.

Ali qonağa və xanımına məlumat verildi ki, Cıdır düzü Şuşanın rəmzlərindən biri, tarixən cıdır yarışlarının və Qarabağ xanlığı dövründən yerli türk əhalinin Novruz bayramını və digər el şənliklərini keçirdiyi ərazidir.

Şuşa ilə tanışlıq qonaqlarda dərin təəssürat doğurub.

Kəlbəcər və Laçın rayonlarına səfər

Avqustun 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcər rayonuna səfər ediblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım "AzərEnerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin 5,3 MVA gücündə olan "Soyuqbulaq" Kiçik Su Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak ediblər.

"AzərEnerji" ASC-nin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya stansiyada görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Kəlbəcər rayonunun ərazisindən keçən bol sulu Tərtər çayı üzərində yerləşən "Soyuqbulaq" Kiçik Su Elektrik Stansiyası "AzərEnerji" tərəfindən tamamilə yenidən qurulub. Ərazini tərk edən düşmən tərəfindən tamamilə dağıdılan bu stansiyada bütün avadanlıq və yararlı hissələr sökülərək daşınıb, daşınması mümkün olmayan hissələr isə məhv edilib. İşğaldan azad edilən ərazilərin "yaşıl enerji" zonasına çevrilməsi ilə bağlı dövlətimizin başçısının tapşırığına uyğun olaraq, əsasən "AzərEnerji" tərəfindən su elektrik stansiyasının baş suqəbuledici qurğusu, 6 kilometr uzunluğunda derivasiya boru xətti, maşın zalı yenidən qurulub. Stansiyada Avropa istehsalı olan yaşıl sertifikatlı, iki müasir ekoturbin, generatorlar, idarəetmə və avtomatika panelləri quraşdırılıb. Stansiyanın enerjisistemə inteqrasiyası üçün uzunluğu 6 kilometr olan 6 kV-luq kabel xətti çəkilib və eyni zamanda, optik kabel xətti ilə də əlaqələndirilib. Ərazidə fors-major hallar üçün ehtiyat dizel generatoru da quraşdırılıb.

Dövlətimizin başçısı "Soyuqbulaq" Kiçik Su Elektrik Stansiyasını işə saldı.

Qeyd edildi ki, "Soyuqbulaq" Kiçik Su Elektrik Stansiyası enerjisistemə tam inteqrasiya olunmaqla məsafədən idarəetməyə imkan verən mərkəzləşdirilmiş SCADA sisteminə qoşulub. Stansiyada il ərzində 15,5 milyon kilovat-saat elektrik enerjisi istehsal olunacaq.

Avqustun 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Kəlbəcər rayonunda "İstisu" mineral sudoldurma zavodunun tikintisi və "İstisu" Müalicə-İstirahət Kompleksində görülən işlərlə tanış olublar.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər müdiri Ramin Quluzadə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Kəlbəcər "İstisu" mineral sudoldurma zavodu 1981-ci ildə inşa edilib. Zavod 1991-ci ilin sonlarında fəaliyyətini dayandırıb. Yeni tikiləcək "İstisu" zavodu 7,8 min kvadratmetr ərazini əhatə edəcək. Müəssisədə ikinövbəli əsasda təxminən 100 nəfər işlə təmin olunacaq. Zavodda Almaniya şirkəti tərəfindən təchiz olunan şüşə və plastik qablaşdırma istehsal xətləri fəaliyyət göstərəcək. Şüşə dolum xəttinin nominal gücü saatda 16 min, plastik dolum xəttinin nominal gücü isə saatda 8 min ədəd təşkil edəcək. Aylıq istehsal gücü isə 8 milyon ədədə yaxın olacaq.

"İstisu" Müalicə-İstirahət Kompleksinin layihəsi barədə məlumat verilərkən bildirildi ki, 1927-ci ildə fəaliyyətə başlayan bu sanatoriya keçmiş Azərbaycan SSR-də müttəfiq əhəmiyyətli ikinci böyük kurort hesab edilirdi. Kompleksin ərazisində üç yataq korpusu, bir müalicəvi vanna xidməti binası, bir poliklinika korpusu fəaliyyət göstərirdi. Sovet dönəmində bu kurort-sanatoriya kompleksi ildə 50 min nəfəri qəbul etmək imkanına malik olub. Buraya əsasən həzm sistemi xəstəliklərinin müalicəsi üçün müraciətlər edilirdi.

Bərpa ediləcək "İstisu" Müalicə-İstirahət Kompleksinin ümumi sahəsi 32 min kvadratmetr olacaq. Kompleksdə 145 nömrə, eləcə də 10 kottec yaradılacaq.

Kompleksdəki SPA Mərkəzində isə termal hamam, müalicəvi vanna, həkim otağı, o cümlədən müxtəlif müalicəvi hovuzlar, prosedur otaqları, təzyiqli su terapiyası, masaj, buxar, duz otaqları, istirahət zonaları, gözəllik salonu mövcud olacaq. Burada müxtəlif iaşə obyektləri - restoranlar, uşaq əyləncə mərkəzi, oyun otağı, sportskafe, karaoke otağı, kafeteriya da qonaqlara xidmət göstərəcək.

Qeyd olundu ki, "Aşağı İstisu" mənbəyindən alman mütəxəssislər tərəfindən nümunələr götürülüb, suyun analizi və testi həyata keçirilib. Aparılan analizlər və balneoloji rəylərə əsasən, İstisu təbii mineral suyu fizioloji, metabolik və müalicəvi təsirlərə malikdir. Bu isə mədə-bağırsaq traktının funksional pozğunluqlarının müalicəsi və həzm funksiyasının stimullaşdırılması, yaşlılarda natrium və maye çatışmazlığının, ortostatik tənzimləmə pozğunluqlarının, sidik yollarında infeksiyaların müalicəsi, kalsium oksalat, sistin və sidik turşusu daşlarının profilaktikası və metafilaksisi, uşaqlarda və yeniyetmələrdə diş kariyesinin profilaktikası, eləcə də böyüklər üçün dəstəkləyici təsir baxımından çox faydalıdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev avqustun 25-də Kəlbəcər rayonunda "AzərEnerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin "Çıraq-1" və "Çıraq-2" Kiçik Su Elektrik stansiyalarının açılışında iştirak edib.

Dövlətimizin başçısına stansiyalarda görülən işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Kəlbəcər rayonunun qərbində Tərtər çayı üzərində yerləşən 8,33 meqavat gücündə "Çıraq-1" və Qaraarxac çayı üzərində 3,6 meqavat gücündə "Çıraq-2" Kiçik Su Elektrik stansiyaları "AzərEnerji" ASC tərəfindən tamamilə yenidən qurulub.

Qeyd edək ki, 2022-ci ilin iyununda Prezident İlham Əliyevin tikinti işlərinin gedişinə baxış keçirdiyi bu elektrik stansiyaları ən müasir avadanlıqla təchiz olunub. Ərazidə iqlim və relyefin sərt olmağına baxmayaraq, tikinti işləri cədvəldən əvvəl başa çatdırılıb.

Burada çayın 50 faiz təminatı nəzərə alınmaqla ekoloji normanın saxlanılması üçün derivasiya boruları subasardan hündür hissədə quraşdırılıb. Həmçinin sel suları nəzərə alınaraq 1750 metr mütləq yüksəklikdə yerləşən idarəolunan baş suqəbuledici qurğu tikilib, eləcə də 7 kilometr uzunluğunda derivasiya boruları yenidən çəkilib.

"Çıraq-1" və "Çıraq-2" stansiyalarının hər biri üçün maşın zalı tikilib, Avropanın aparıcı şirkətlərinin istehsalı olan müasir ekoturbinlər, generatorlar, idarəetmə, rele mühafizəsi və avtomatika panelləri quraşdırılıb. "Çıraq-1" Kiçik Su Elektrik Stansiyasının ərazisində yeni 110 kV-luq açıq paylayıcı qurğu inşa edilib. 35 kilometr uzunluğunda 35 kV-luq "İstisu" elektrik verilişi xətti yenidən qurularaq yeni yarımstansiyaya qoşulub, optik kabel xətti çəkilib. Bu yarımstansiya "Çıraq-1", "Çıraq-2" və "Soyuqbulaq" Kiçik Su Elektrik stansiyalarında istehsal edilən elektrik enerjisinin ölkənin enerjisisteminə ötürülməsi üçün qovşaq funksiyasını daşıyır. Eynilə 3,6 meqavat gücündə "Çıraq-2" Su Elektrik Stansiyasının da baş suqəbuledici qurğu, 3 kilometr uzunluğunda derivasiya boru xətti, maşın zalı yenidən qurulub. Stansiyada bir ədəd Avropa istehsalı olan yaşıl sertifikatlı müasir ekoturbin, generator, idarəetmə və avtomatika panelləri quraşdırılıb. "Çıraq-1" və "Çıraq-2" stansiyaları enerjisistemə tam inteqrasiya edilməklə məsafədən idarəetməyə imkan verən mərkəzləşdirilmiş SCADA sisteminə qoşulub. Hər iki stansiyada ümumilikdə il ərzində 35 milyon kilovat-saata yaxın elektrik enerjisi istehsal olunacaq.

Prezident İlham Əliyev "Çıraq-1" və "Çıraq-2" Kiçik Su Elektrik stansiyalarını işə saldı.

Qeyd edildi ki, "Çıraq-1", "Çıraq-2" və "Soyuqbulaq" Kiçik Su Elektrik stansiyalarından əlavə, bu günə kimi Kəlbəcər rayonunda 4,4 meqavat gücündə "Kəlbəcər-1", 6,3 meqavat gücündə "Qamışlı" və 3,4 meqavat gücündə "Meydan" Kiçik Su Elektrik stansiyaları yenidən qurularaq istismara verilib. Hazırda Kəlbəcər rayonunda beş yerdə ümumi gücü 48,3 meqavat olan kiçik su elektrik stansiyalarının tikintisinə başlanılıb. Bununla da 2024-cü ilin birinci rübündə Kəlbəcər rayonunda ümumi gücü 75,5 MVt, illik enerji istehsal potensialı 230 milyon kilovat-saat olan 10 kiçik su elektrik stansiyası mövcud olacaq.

Avqustun 25-də Kəlbəcər rayonunun Zar kəndinin təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva mərasimdə iştirak ediblər.

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Rövşən Rzayev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma kənddə görüləcək işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Zar kəndində ümumilikdə 855 ailənin məskunlaşması planlaşdırılıb. Yaşayış məntəqəsinin salınması üçün 20 illik perspektiv və həmin müddətdən sonrakı inkişaf nəzərə alınmaqla 243 hektardan çox torpaq sahəsinin ayrılması nəzərdə tutulub. Birinci mərhələdə kəndə 547 ailənin köçürülməsi üçün birmərtəbəli fərdi evlərin inşası planlaşdırılır. Tikiləcək 547 evin 131-i ikiotaqlı, 289-u üçotaqlı, 92-si dördotaqlı, 35-i beşotaqlı olacaq. Burada, həmçinin 528 şagird yerlik məktəb, 100 yerlik uşaq bağçası tikiləcək.

Prezident İlham Əliyev Zar kəndinin təməlini qoydu.

Qeyd olundu ki, Zar kəndində əhalinin məşğulluğunun və istirahətinin təmin edilməsi üçün hər cür şərait yaradılacaq, geniş abadlıq və yaşıllaşdırma işləri görüləcək. Burada evlərin və küçələrin işıqlandırılmasında "yaşıl enerji"dən istifadə olunacaq. Dövlətimizin başçısının tapşırıqlarına uyğun olaraq, bütün işlər ən yüksək səviyyədə yerinə yetiriləcək.

Sonra xatirə şəkilləri çəkdirildi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva avqustun 25-də Laçın rayonuna səfər ediblər.

Dövlətimizin başçısı Laçın rayonunda "AzərEnerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin "Mişni" və "Alxaslı" Kiçik Su Elektrik stansiyalarının açılışında iştirak edib.

"AzərEnerji" ASC-nin prezidenti Baba Rzayev Prezident İlham Əliyevə görülən işlər barədə məlumat verdi.

Laçın rayonunda Həkəri çayının ən böyük qolu olan Hoçaz çayı üzərində yerləşən və ermənilər tərəfindən tamamilə dağıdılan 14,25 meqavat gücündə "Ağbulaq", 8,25 meqavat gücündə "Mişni" və 6 meqavat gücündə "Alxaslı" Su Elektrik stansiyaları Prezident İlham Əliyevin tapşırığına uyğun olaraq tam yenidən qurulub. Hazırda "Ağbulaq" Su Elektrik Stansiyasında artıq son tamamlama işləri aparılır. "Mişni" və "Alxaslı" Kiçik Su Elektrik stansiyalarında isə işlər başa çatdırılıb.

Qeyd olundu ki, "Mişni" Kiçik Su Elektrik Stansiyasının yenidən qurulması layihəsi çərçivəsində baş suqəbuledici qurğu, 7,2 kilometr uzunluğunda derivasiya boru xətti və maşın zalı yenidən qurulub. Stansiyada Avropa istehsalı olan yaşıl sertifikatlı iki müasir ekoturbin, generatorlar, idarəetmə və avtomatika panelləri quraşdırılıb. Stansiyanın enerjisistemə inteqrasiyası üçün 25 meqavoltamper gücündə 110/10 kV-luq yarımstansiya tikilib, 18 kilometr uzunluğunda 110 kV-luq elektrik verilişi və optik kabel xətləri çəkilib. Bu yarımstansiya "Mişni" stansiyası ilə yanaşı, "Alxaslı" stansiyasında istehsal edilən elektrik enerjisinin ölkə enerjisisteminə ötürülməsi üçün qovşaq funksiyasını daşıyır. Enerjisistemə tam inteqrasiya edilməklə məsafədən idarəetməyə imkan verən mərkəzləşdirilmiş SCADA sisteminə qoşulmuş "Mişni" Kiçik Su Elektrik Stansiyasında il ərzində 23 milyon kilovat-saatdan artıq elektrik enerjisi istehsal olunacaq.

Bildirildi ki, "Alxaslı" Kiçik Su Elektrik Stansiyasının yenidən qurulması layihəsi çərçivəsində

baş suqəbuledici qurğu, 4,3 kilometr uzunluğunda derivasiya boru xətti, maşın zalı yenidən qurulub. Stansiyada Avropa istehsalı olan yaşıl sertifikatlı iki müasir ekoturbin, generatorlar, idarəetmə və avtomatika panelləri quraşdırılıb. Stansiyanın enerjisistemə inteqrasiyası üçün "Mişni" Su Elektrik Stansiyasında tikilmiş 110/10 kV-luq yarımstansiyaya 8 kilometr uzunluğunda 10 kV-luq elektrik verilişi və optik kabel xətləri çəkilib. Enerjisistemə tam inteqrasiya edilməklə məsafədən idarəetməyə imkan verən mərkəzləşdirilmiş SCADA sisteminə qoşulmuş "Alxaslı" Su Elektrik Stansiyasında il ərzində 17 milyon kilovat-saatdan artıq elektrik enerjisi istehsal olunacaq.

Dövlətimizin başçısı "Mişni" və "Alxaslı" Kiçik Su Elektrik stansiyalarını işə saldı.

Qeyd edildi ki, "Ağbulaq", "Alxaslı" və "Mişni" stansiyaları ilə yanaşı, bu günədək Laçın rayonunda ümumi gücü 40,5 MVt, illik enerji istehsalı potensialı 120 milyon kilovat-saat olan 5 kiçik su elektrik stansiyası yenidən qurularaq istismara verilib. Hazırda 4 stansiyanın yenidən qurulması üzrə işlər davam etdirilir. Gələn ilin birinci rübündə artıq Laçın rayonunda ümumi gücü 65,5 MVt, illik elektrik enerjisi istehsal potensialı 194 milyon kilovat-saat olan 9 su elektrik stansiyası fəaliyyət göstərəcək.

Bildirildi ki, su elektrik stansiyalarında ekoloji normalar tam qorunur. Bütün layihələr icra edilərkən çay balıqlarının derivasiya borusuna daxil olmasının qarşısının alınması və onların çay ekosistemində saxlanılması məqsədilə xüsusi balıqkeçirici qurğular tikilib. Avropanın yaşıl sertifikatlı avadanlıqlarından istifadə etməklə çay ekosistemi, o cümlədən flora və fauna tam qorunur, çayların məcralarında ekoloji axımdan iki dəfə artıq miqdarda su saxlanılmaqla, aşağı axım zonasının su təminatı, eyni zamanda, məcraaltı su ehtiyatının formalaşması təmin edilib. Bununla yanaşı, bu işlər görülərkən meşələrin qırılmasına, qayaların dağıdılmasına yol verilməyib, çay məcralarında hidromorfoloji dəyişikliklər edilməyib. Derivasiya boru xətləri çəkilən zaman beynəlxalq təcrübəyə uyğun xüsusi konstruksiyalardan istifadə edilməklə ətraf mühitə təsirlər minimallaşdırılıb. Su elektrik stansiyalarının karbon emissiyasının azaldılmasında rolunu təsdiqləmək üçün beynəlxalq sertifikat əldə edilməsi istiqamətində iş aparılır.

Bu layihələrin sosial-iqtisadi əhəmiyyəti barədə məlumat verilərkən qeyd olundu ki, işğaldan azad edilən ərazilərdə 2021-2023-cü illərdə "AzərEnerji" ASC-nin icra etdiyi layihələr üzrə 3965 işçinin 2570-i yerli sakinlər olub. Daimi iş yerləri ilə təmin edilmiş 197 nəfərin 170-ni Qarabağ və Şərqi Zəngəzur regionundan olan əhali təşkil edir. "AzərEnerji" ASC yerli sakinlərin işlə təminatı üçün tikinti-quraşdırma işlərinə paralel olaraq peşə hazırlığı kursları da təşkil edir. Bu təşəbbüs regionda yeni energetika obyektlərinin tikintisi və istismarında yerli sakinlərin məşğulluğu üçün gələcəkdə də davam etdiriləcək. Bütün elektroenergetika obyektlərində çalışan işçilərin məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün mühəndis-yataqxana kompleksləri yaradılıb.

Avqustun 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Laçın Beynəlxalq Hava Limanında tikinti işlərinin gedişi ilə tanış olublar.

"AzVirt" MMC-nin baş direktoru Kamil Əliyev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma hava limanında görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, təməli 2021-ci ildə qoyulan Laçın Beynəlxalq Hava Limanının tikintisinin 2025-ci ildə tamamlanması planlaşdırılır. Hava limanının uçuş-enmə zolağının uzunluğu 3 min metr, eni isə 60 metr olacaq. Hava limanı Qorçu kəndi yaxınlığında dəniz səviyyəsindən 1800 metr hündürlükdə inşa edilir və postsovet məkanında ən yüksək dağlıq ərazidə yerləşən hava limanlarından biri olacaq.

Laçın dağlıq bölgə olduğuna görə ərazinin hamarlanması işləri davam etdirilir. Hazırda uçuş-enmə zolağının, yönəldici yolların, perronun tikiləcəyi ərazilərdə genişmiqyaslı torpaq işləri həyata keçirilir. Aeroportun beynəlxalq standartlara uyğun layihələndirilən terminal binasının sahəsi 5 min kvadratmetrdir və saatda 200 sərnişinə xidmət edə biləcək. Terminal binasında bünövrənin beton işləri tam başa çatdırılıb, metal konstruksiyaların yığılması üzrə işlərin 95 faizi yerinə yetirilib. Terminalın dam örtüyü işlərinə başlanılıb. Hava limanının aeronaviqasiya qülləsi və köməkçi binalarında təməlqoyma işləri görülür.

Qeyd edildi ki, Laçın Beynəlxalq Hava Limanında yaradılacaq şərait ICAO və IATA standartlarına uyğun uçuşların həyata keçirilməsinə imkan verəcək.

Hava limanı Laçın şəhərinə 30, Şuşaya 70, Kəlbəcərə 60 kilometrlik məsafədə yerləşir. Bu hava limanı strateji təyinatı ilə yanaşı, gələcəkdə regionun turizm potensialının inkişafına da imkan verəcək.

Qeyd edək ki, Laçın Beynəlxalq Hava Limanı Prezident İlham Əliyevin işğaldan azad olunan ərazilərdə yol-nəqliyyat strategiyasının vacib elementlərindən birini təşkil edir.

Avqustun 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Kəlbəcər–Laçın avtomobil yolunun 38-ci kilometrliyindən 76-cı kilometrliyinədək olan hissəsində görülən işlərlə tanış olub.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədov dövlətimizin başçısına aparılan işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, inşası sürətlə davam etdirilən 75,8 kilometr uzunluğunda yeni yol mövcud yoldan 32 kilometr qısa olacaq. I və II texniki dərəcəli bu yol ikizolaqlı və dördzolaqlı olmaqla inşa edilir. Yeni yolun üzərində 17 tunelin inşası nəzərdə tutulur. Tunellərin ümumi uzunluğu 13,3 kilometrdir. Bundan başqa, yol üzərində ümumi uzunluğu 4163 metr olan 23 körpü də inşa edilir.

Dövlətimizin başçısına yol üzərində inşa olunacaq T-9 tuneli barədə də məlumat verildi. Qeyd edildi ki, tunelin uzunluğu 224 metrdir. İkizolaqlı tunelin eni 10,6 metrdir.

Avqustun 25-də Laçın şəhərinə yaxın ərazidə inşa ediləcək mehmanxana kompleksinin təməli qoyulub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva tədbirdə iştirak ediblər.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər müdiri Ramin Quluzadə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görülən işlər barədə məlumat verib.

Bildirilib ki, Laçının bərpası konsepsiyasında şəhərin turizm potensialı da nəzərə alınaraq ona uyğun infrastruktur yaradılır. Ən müasir səviyyədə inşa olunacaq mehmanxanada rayona səfərə gələnlərin rahatlığı üçün hər cür şərait yaradılacaq. Mehmanxana kompleksi 100 otaqlı hotel binasından və 10 kottecdən, eləcə də kafe və restoranlardan, əyləncə və istirahət mərkəzlərindən ibarət olacaq. Hotel binasında 500 yerlik çoxfunksiyalı tədbir və iclas zalları da qonaqların istifadəsinə veriləcək.

Eyni zamanda, mehmanxanada açıq və qapalı hovuz, SPA mərkəzi, boulinq və əyləncə, uşaq əyləncə zonası, qapalı idman zalı, yoqa otağı və açıq havada çoxfunksiyalı meydançalar yaradılacaq. Bir sözlə, yüksək xidmətlərin göstəriləcəyi mehmanxana kompleksi müasir standartlar səviyyəsində inşa olunacaq.

Sonra Prezident İlham Əliyev kompleksin təməlini qoydu.

Avqustun 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Laçın rayonunun sənaye zonasında mebel fabrikinin açılışında iştirak edib, prefabrik modul evlərin istehsalı müəssisəsinin və xırdabuynuzlu heyvanların saxlanılması məntəqəsinin fəaliyyəti ilə tanış olublar.

“Bakı Abadlıq Xidməti” MMC-nin baş direktoru Bünyad Qasımov dövlətimizin başçısına və birinci xanıma görülən işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, bərpa və quruculuq işləri istehsal müəssisələrinin yaradılması ilə paralel şəkildə davam etdirilir. Bu işlərdən biri də Laçın rayonunun sənaye zonasında yaradılan mebel fabrikidir. Müəssisədə yataq və qonaq otaqları dəstlərinin, qapıların və digər mebel məhsullarının istehsalı nəzərdə tutulub. Fabrikin illik istehsal gücü 3 min kubmetrdir. Burada Avropa ölkələrinin, Türkiyə və Çinin istehsalı olan avadanlıqlardan, Türkiyə və Rusiyadan alınan xammaldan istifadə olunacaq. İstehsal sahələrində ümumilikdə 100 nəfərin işlə təmin olunması nəzərdə tutulub.

Prezident İlham Əliyev mebel fabrikini işə saldı.

Prefabrik modul evlərin istehsalı müəssisəsi ilə tanışlıq zamanı məlumat verildi ki, burada ildə 200 ev hazırlanacaq. Prefabrik evlərə qonaq, mətbəx, yataq otaqları və sanitar qovşaq daxildir. Bu evlərin daş evlərdən üstünlüyü ondan ibarətdir ki, onlar zəlzələyə davamlı və yüksək dayanıqlılıqla yanaşı, ekoloji cəhətdən təmizdir. Həmçinin uzunömürlü və yanğına davamlı olan bu evlərin digər bir üstünlüyü isə qiymətinin daha sərfəli olmasıdır. Bu müəssisədə də 100 nəfər daimi işlə təmin olunub.

Xırdabuynuzlu heyvanların saxlanılması məntəqəsinə baxış zamanı qeyd olundu ki, burada qoyun kəsimi üçün beş, inək kəsimi üçün üç modul tipli avadanlıq quraşdırılıb. Müəssisənin illik istehsal gücü 17 min baş heyvan kəsiminə imkan verir. İstehsal sahəsində kəsim, içalat təmizləmə, soyutma otağı, kiçik hissələrə ayırma, paketləmə konteynerləri yerləşdirilib. Bu müəssisədə 30 nəfər işlə təmin olunacaq.

Avqustun 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Laçın rayonunda “Hoçazfilm” yaradıcılıq studiyasının çəkiliş pavilyonunun açılışında iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma pavilyonda yaradılan şərait barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Qarabağın çoxşaxəli nadir yaradıcılıq məkanı layihəsi olan “Hoçazfilm” studiyası Laçın şəhərində iki inzibati binadan və bir çəkiliş pavilyonundan ibarətdir. Studiyanın adı Laçın rayonunun əsas rəmzlərindən sayılan Hoçaz qayalıqlarının adından götürülüb. Studiya Laçın başda olmaqla, ümumilikdə Qarabağ regionunun işğal və işğaldan sonrakı dövrlərinin salnaməsini yaratmaqda regional audiovizual mərkəz kimi fəaliyyət göstərəcək. Studiya çəkiliş məqsədilə regiona gələn yerli və xarici film istehsalçılarına bölgənin zəngin təbiəti, imkanları ilə bağlı bələdçilik və lokasiya xidmətləri göstərəcək, onları müvafiq avadanlıqla təmin edəcək. Studiya, həmçinin yerli və xarici media, dövlət təşkilatları, dövlət və özəl kinostudiyalar ilə əməkdaşlıq əsasında regiondan audiovizual kontent təqdim edəcək.

Diqqətə çatdırıldı ki, çoxşaxəli yaradıcılıq məkanı olan “Hoçazfilm”in perspektiv fəaliyyət istiqamətləri çox genişdir. Bu istiqamətlərə Qarabağ regionunun genişmiqyaslı təbliğatı ilə bağlı layihələrin həyata keçirilməsi, bölgədə keçiriləcək mədəni-kütləvi tədbirlərin işıqlandırılması, Laçında yenidənqurma işlərinin, regionun milli brendlərinin və yerli məhsulların təşviqi, kinoteatr və yaradıcı ittifaqla əməkdaşlıq, gənclər üçün yay məktəbləri, yaradıcılıq atelyeləri, kinematoqrafiya, rəsm kursları və müsabiqələrinin təşkili daxildir. Studiyanın tərkibində “Hochaz Hotel” və “Hochaz Kafe” də fəaliyyət göstərəcək.

Məlumat verildi ki, pavilyon texniki təchizat, o cümlədən səs, işıq izolyasiyası baxımından beynəlxalq standartlara uyğundur. Kino sənayesində ən çox tələbat duyulan dekorların hər biri xüsusi olaraq “Hoçazfilm”in sifarişi əsasında hazırlanmış əl işidir. Bütün bunlar kino və digər kommersial çəkilişlər üçün müxtəlif agentliklər və studiyalarla qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın yara-

dılması baxımından çox əhəmiyyətlidir. Pavilyonda ilkin mərhələdə nadir dekorasiyalar - təyyarə, helikopter, həbsxana, elmi laboratoriya və üçtərəfli yaşıl ekran quraşdırılıb. Kinopavilyonun tələbata uyğun olaraq mütəmadi qaydada yeni dekorlarla zənginləşdirilməsi nəzərdə tutulub.

Həmçinin bildirildi ki, "Hoçazfilm" yaradıcılıq studiyasının ilk layihəsi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ilk hərbi naziri, əslən laçınlı Xosrov bəy Sultanovun həyat və fəaliyyətindən bəhs edən "Qarabağ qubernatoru" bədii-sənədli filmidir. Layihənin məqsədi tarixi paralellər aparmaqla Qarabağ və Zəngəzur ətrafında erməni daşnaklarının və Qafqazda maraqları olan böyük siyasi güclərin həyata keçirdikləri işğalçılıq siyasəti, törətdikləri cinayətlər barədə həqiqətləri dünyaya çatdırmaq, 44 günlük Vətən müharibəsində Zəfər qazanmış Azərbaycan xalqının, dövlətçiliyinin əzəmətini, qüdrətini tərənnüm və təbliğ etməkdir.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Kino müharibədən sonra Azərbaycan üçün çox vacibdir.

Prezident İlham Əliyev: Xüsusilə indi Qarabağ müharibəsi ilə bağlı, ümumiyyətlə, mövzular çox ola bilər. Müharibənin özü, həm müxtəlif epizodlar, müxtəlif əməliyyatlar.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Əlbəttə.

Studiyanın əməkdaşı: Silsilə sənədli filmlərimiz var. Sizin uğurlu siyasətiniz sayəsində 44 günlük müharibə ilə böyük uğur əldə etmişik. Bundan artıq heç nə ola bilməz. İnşallah, yaxşı olacaq.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Amin.

Prezident İlham Əliyev: İndi laçınlılar gəlib öz dədə-baba torpağında yaşayırlar. Uğurlar.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva: Sağ olun.

Studiyanın əməkdaşı: Sağ olun.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva avqustun 25-də Laçın rayon 2 nömrəli tam orta məktəbin əsaslı təmirdən sonra açılışında iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım əvvəlcə Laçından olan sakinlərlə görüşüb qısa söhbət etdilər.

Kişi sakin: Anam 46 il burada müəllim işləyib. Biz anam tərəfdən böyük nəsil-kökük.

Mehriban xanım Əliyeva: Bura cənnətdir. Nə qəşəng qızdır.

Balaca qız: Gedək bizim evimizdə bir çay içək.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol, bala, çox sağ ol. Hələ çox gələcəyik. Sağ olun. Sizə cansağlığı və uğurlar.

Qadın sakin: Sağ olun.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Elm və təhsil naziri Emin Əmrullayev məktəbdə yaradılan şərait barədə dövlətimizin başçısına və birinci xanıma məlumat verdi.

Qeyd edildi ki, Laçın şəhər 2 nömrəli tam orta məktəbin binasının layihələndirilməsi və əsaslı təmiri məqsədilə Azərbaycan Prezidenti 2022-ci il sentyabrın 22-də Sərəncam imzalayıb. Sərəncama əsasən, ötən ilin dekabrında məktəb binasında bərpa-gücləndirmə və əsaslı təmir işlərinə başlanılıb. Ümumilikdə 510 şagird yerlik məktəbin üçmərtəbəli binasının sahəsi 4550 kvadratmetrdir. Binada 24 yerlik doqquz, 18 yerlik beş və 12 yerlik dörd sinif otağı, 1 informatika, 1 texnologiya kabineti, 3 laboratoriya, 18 yerlik məktəbəhazırlıq otağı və 24 yerlik hərbi hazırlıq kabineti var.

Həmçinin məlumat verildi ki, Azərbaycan Prezidentinin qeyd olunan Sərəncamı ilə Laçın rayonunun 176 şagird yerlik Zabux kənd tam orta məktəbi binasının layihələndirilməsi, əsaslı təmiri və bərpasına başlanılıb. Həmin məktəb binasının ümumi sahəsi 1245 kvadratmetrdir. Binada 11 sinif otağı, kimya, fizika laboratoriya otaqları, informatika kabineti, yeməkxana, tibb otağı, akt və gimnastika zalları, hərbi hazırlıq kabineti, kitabxananın yaradılması nəzərdə tutulur.

Avqustun 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Laçın rayonunda "Həkəri Balıq Təsərrüfatı"nın açılışında iştirak ediblər.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma təsərrüfat barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Qarabağ zonasında ilk nərəyetişdirmə təsərrüfatı olan bu müəssisədə il ərzində 35 ton Kür nərəsi, 1,5 ton çökə və 5 ton forel yetişdiriləcək. Bunun üçün müəssisədə hər birinin uzunluğu 40, eni 3 metr olan açıq tipli 36 beton kanal yaradılıb.

Dövlətimizin başçısına və birinci xanıma nərə balığının yetişdirilməsi və kürünün əldə edilməsi prosesi barədə də məlumat verildi.

Diqqətə çatdırıldı ki, ana balıq kürünün formalaşmasından sonra cinslər üzrə məhsul əldə edilməsi üçün mövsümə uyğun olaraq martdan mayadək nohurlarda, bütün ilboyu isə şirin suyu olan qapalı su təchizatı qurğusunda saxlanılır. Balıqların cinsi təyin edildikdən sonra isə damazlıq sürü müəyyənləşdirilir. Sonrakı mərhələdə balıqların genetik pasportlaşdırılması və çipləşdirilməsi həyata keçirilir. Daha sonra balıq məhsullarının hazırlanması və emalı üçün erkək balıqların ayrılması, dişi balıqlardan kürü istehsalına başlanması prosesi aparılır. Sonda isə körpə balıqların buraxılması, kürü və balıq məhsullarının əldə edilməsi prosesi həyata keçirilir.

Prezident İlham Əliyevə və birinci xanım Mehriban Əliyevaya məlumat verildi ki, gələcəkdə müəssisənin fəaliyyətinin genişləndirilməsi planlaşdırılır. Belə ki, nərə əti istehsalının ildə 70 tona, kürünün 3 tona, forel ətinin isə 10 tona çatdırılması nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva avqustun 26-da Laçın rayonunun Zabux kəndində görülmüş işlərlə tanış olublar və burada kənd sakinləri ilə görüşüblər.

Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Rövşən Rzayev dövlətimizin başçısına və birinci xanıma kənddə görüləcək işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, ümumi sahəsi 81 hektar olan Zabux kəndinə 245 ailənin köçürülməsi nəzərdə tutulur. İlkin mərhələdə kəndə 223 ailə köçürüləcək. Eyni zamanda, kənd sakinlərinin rahatlığı və məşğulluğu nəzərə alınaraq bir sıra infrastruktur binalarının da inşası həyata keçirilib. Kənddə 50 yerlik uşaq bağçası, inzibati bina, tibb məntəqəsi də inşa edilib. Zabuxda evlərin, sosial obyektlərin və küçələrin işıqlandırılmasında "yaşıl enerji"dən istifadə edilir. Dövlətimizin başçısının tapşırıqlarına uyğun olaraq, kənddə bütün işlər ən yüksək səviyyədə yerinə yetirilib.

Qeyd edək ki, artıq avqustun 25-də 20 ailə - 88 nəfər doğma yurdlarına - Zabux kəndinə qayıdıb.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım kənd sakinləri ilə görüşüb söhbət etdilər.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Sakinlər: Salam. Xoş gəlmisiniz, cənab Ali Baş Komandan. Xoş gördük.

Sakin (Mehriban xanıma): Təbrik edirik.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Sakinlər: Yaratdığınız bu cənnətə xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Qadın sakin (Mehriban xanıma): Sizi təbrik edirəm. 100 yaşayın, Allah Sizə cansağlığı versin.

Mehriban xanım Əliyeva: Çox sağ olun. Hər kəsə Allah cansağlığı versin.

Prezident İlham Əliyev: Sizi təbrik edirəm, Vətəninizə xoş gəlmisiniz.

Sakinlər: Sağ olun, Allah Sizi var eləsin. Bura Sizin yaratdığınız cənnətdir, biz gəlmişik.

Prezident İlham Əliyev: 31 ildən sonra.

Sakin: Bəli, Allah köməyiniz olsun. 31 il 102 gündür ki, mən bura gəlməmişəm. Bu gün buradayam.

Prezident İlham Əliyev: Hansı tarixdə Zabuxdan çıxmısınız?

Sakin: 1992-ci il mayın 16-da çıxmışam.

Prezident İlham Əliyev: Hələ Laçın şəhəri işğal olunmamışdı. Buranı işğal etdilər, ondan sonra.

Sakin: Bəli. Allah Sizə ömür versin.

Prezident İlham Əliyev: Bu illər ərzində harada yaşayırdınız?

Sakin: Bu illər ərzində Sarıqayada yaşamışam, sonra Sumqayıtda yataqxanada yaşamışam. İndi də Quba yolunun üstündə fərdi evim var, orada yaşamışam.

Prezident İlham Əliyev: Artıq vətəndəsiniz. Bundan böyük xoşbəxtlik ola bilməz. Zabux kəndi də tamamilə yeni görkəm alır.

Sakin: Çox sağ olun, Allah köməyiniz olsun. Cənnət yaratmısınız. Allah razı olsun.

Prezident İlham Əliyev: Siz dünən gəlmisiniz, birinci köçənlərdənsiniz. 31 ildən sonra artıq vətəndaşlarımız öz dədə-baba torpaqlarına qayıdırlar. Bundan böyük xoşbəxtlik ola bilməz. Əminəm ki, siz də hər zaman inanırdınız ki, bu gün gələcək.

Sakin: Gəldi, Sizin sayənizdə. Allah Sizə ömür versin. 44 günlük müharibədə kütləvi informasiya vasitələrində Sizin gördüyünüz iş böyük bir jurnalist ordusunun, böyük bir müxbir ordusunun işi idi. Hamını öz yerində oturtdunuz. Bu gün bizim üçün həm də gözəl günlərdən biridir ki, Mehriban xanımın ad günüdür. Biz hamımız Mehriban xanıma uzun ömür, cansağlığı arzulayırıq. Allah ömür versin. Əskik olmasın.

Prezident İlham Əliyev: Bu gün Laçın Şəhəri Günüdür. Çünki 26 avqust – keçən ilin bu günündə ordumuz Laçın şəhərinə daxil oldu. Beləliklə, 26 avqust bundan sonra Laçın Şəhəri Günü kimi qeyd olunacaq. Azad edilmiş bütün şəhərlərimizin şəhər günləri təsis edildi. Mənim Fərmanımla növbəti bayram tədbirləri oktyabrın 17-də Füzuli şəhərində olacaq.

Sakin: İnşallah. Zəfərlərimiz bol, bayrağımız uca olsun.

Yaşlı qadın: Xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Sən də xoş gəlmisən.

Yaşlı qadın: Allah canınızı sağ eləsin. Sizdən bircə xahişim var. Mənim oğlum rəhmətə gedib, mənim olduğum otağı verirəm ölən oğlumun yoldaşına, təşkil edəsiniz.

Prezident İlham Əliyev: Mehriban xanım nə lazımdırsa, onu həll edər.

Qadın sakin: Oğlu rəhmətə gedib. İstəyir ki, onun oğlu, uşağı, ailəsi buna yaxın olsun.

Prezident İlham Əliyev: Gəlsinlər buraya?

Sakin: Hə, gəlsinlər buraya yaxın olsun.

Prezident İlham Əliyev: Gəlsinlər, əlbəttə.

Mehriban xanım Əliyeva: Onlar indi haradadırlar?

Sakin: Xırdalanda.

Prezident İlham Əliyev: Onlar, əlbəttə, gələcəklər. Yəni, bütün zabuxlular gələcək. Eviniz necədir, rahatdır?

Sakinlər: Rahatdır. Hər şey yaxşıdır.

Prezident İlham Əliyev: Nənənin yaxın qohumları da gələcək yəqin ki, bir müddətdən sonra. Xahişi odur ki, onların da yeri ona yaxın olsun. Onu təşkil edərsiniz.

Rövşən Rzayev: Baş üstə.

Prezident İlham Əliyev: Bütün zabuxlular qayıdacaq. Yəni, mən şübhə etmirəm. Çünki biz bu inşa işlərinə start verəndə mən dedim ki, keçmiş köçkünlər arasında sorğu keçirilsin. Mənə verilən məlumata görə, bütün əksər köçkünlər, onların mütləq əksəriyyəti qayıtmağa qərar vermişdir. Ona görə zabuxlular da qayıdacaqlar. Çünki bəzi evlərdə hələ ki, tamamlama işləri gedir.

Yaşlı qadın: Allah o gözəl atana rəhmət eləsin. Amin.

Prezident İlham Əliyev: Allah bütün ölənlərimizə, şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Onların sayəsində, Ordumuzun sayəsində biz bu gün buradayıq. Siz bu divarı çəkmisiniz?

Rövşən Rzayev: Bəli, istinad divarları çəkilib.

Prezident İlham Əliyev: İstinad divarı, amma çaya da giriş olmalıdır.

Rövşən Rzayev: Çaya bu bulaqdan ayrıca giriş gedir, bu bulaq tərəfdən, onun arxasından.

Prezident İlham Əliyev: Yox, çaya yaxınlaşmaq üçün. Mən baxıram, siz divarı belə bütöv çəkmisiniz, insanlar çaya yaxınlaşa bilmirlər, siz girişlər edin. Siz müxtəlif yerlərdə açın bu divarları ki, belə pilləkən düzəldin, yaxud da belə geniş olsun ki, insanlar çaya yaxınlaşa bilsinlər.

Rövşən Rzayev: Baş üstə.

Məsim Məmmədov: Bu çay da bizim Həkəri kimi genişləndirilib, dərindən çıxarılıb ki, bir az geniş olsun.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə, siz elə yaxın zamanlarda açın ki, giriş olsun.

Məsim Məmmədov: Baş üstə.

Prezident İlham Əliyev: Uşaqlar, yaşlı insanlar buraya - çayın qırağına rahat gəlsinlər, burada sərinləsinlər, balıq tutsunlar.

Sakin: Allah ömür versin, maşallah, Sizin sayənizdə Zabux kəndini bütün BMT-dən belə tanıyırlar. Bütün dünyada artıq Zabux kəndi məşhur kənddir. Allah Sizə ömür versin. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Ermənilər gəlib burada qanunsuz yerləşmişdilər, özü də deyirdilər ki, buradan çıxmırıq. Yəqin ki, o kadrları görmüsünüz.

Sakinlər: Hamısını görmüşük, izləmişik. Allah Sizə ömür versin.

Prezident İlham Əliyev: Bir eybəcər də ad vermişdilər. Gəlin, şəkil çəkdirək.

* * *

Xatirə şəkilləri çəkdirilir.

* * *

Sakinlər: Yaddaşlarda qalan xatirədir, gözəl xatirədir. Bütün evlərdə, hamıda olacaq, inşallah.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakinlər: Allah köməyiniz olsun.

Prezident İlham Əliyev: Yəqin ki, yaxın bir neçə aya bütün zabuxlular gələcəklər.

Sakin: İnşallah, gələcəklər.

Sakinlər: Ad gününüz mübarək. Sizin sayənizdə gözəl bayram yaşayırıq.

Prezident İlham Əliyev: Salamat qalın, bütün şəhər də hazırdır, yəqin ki, gedib görəcəksiniz, ora da gözəl şəhər olubdur.

Sakinlər: İnşallah, gedib görəcəyik. Bu gün çox böyük bir sevinc, qürur hissi keçiririk.

Prezident İlham Əliyev: Laçın şəhərinə mən keçən ilin sentyabr ayında gələndə dağılmış vəziyyətdə idi.

Sakin: İndi, şükür Allaha. Ulu Öndərimiz həmişə hər çıxışında belə cümlələr işlədirdi ki, vaxt olacaq, zaman gələcək, qaçqın və məcburi köçkünlər öz yurdlarına qayıdacaqlar. O gün məhz elə bu gündür ki, biz buradayıq.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, həmin gündür.

Sakin: Sevincdən kövrəlirik. Çox şükür, bunu da Siz davam etdirdiniz. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Buranı ermənilər zəbt etmişdilər, burada qanunsuz məskunlaşma aparmışdılar, xaricdən erməniləri gətirmişdilər və burada özləri üçün evlər tikmişdilər. Onların heç biri də qalmayıb. Mən dedim, buraya gələn zabuxlular Azərbaycan dövləti tərəfindən tikilən evlərdə qalmalıdırlar.

Sakin: Çox sağ olun, minnətdaram.

Prezident İlham Əliyev: O evlər artıq tarixin qara səhifəsində qaldı. Laçın şəhəri də tamamilə dağılmış vəziyyətdə idi. İndi yəqin ki, gedib görərsiniz, necə gözəl şəhər olub, dünya miqyasında.

Sakin: Düzdür, müəyyən qüvvələr var idi, xarici qüvvələr, ancaq buna baxmayaraq, Siz bunların hamısının qabağını tək-tənha aldınız, layiqincə cavablandırdınız. Hamısını oturtdunuz yerinə. Yəni, bu, əsas bir tarixi gündür.

Sakin: 44 günlük müharibədə Qələbə tarixi gündür.

Prezident İlham Əliyev: Düzdür, ermənilər heç bir rayonu qaytarmaq fikrində deyildi. Amma danışıqlarda deyirdilər ki, bəli, beş rayonu biz qaytarmağa hazırıq, amma Laçın və Kəlbəcər bizim nəzarətimizdə qalmalıdır. Çünki bunların strateji yerləşməsi təhlükəsizlik nöqteyi-nəzərindən önəmlidir. Laçın, Kəlbəcər rayonlarının strateji əhəmiyyəti çox böyükdür.

Sakin: Sizin bir sözünüz var idi, möhtərəm Prezident, deyirdiniz, elə bil buradan vəhşi qəbilə keçib.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Sakin: Doğrudan da biz rayona gələndə gördük ki, vəhşi qəbilə də yalan imiş onların yanında, elə bil daşları da yeyiblər.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, siz gördünüz, bütün evlər darmadağın idi, hər yeri viran qoyub gediblər - Ağdamı, Füzulini, Cəbrayılı, Qubadlını. Siz indi o yolla – Qubadlıdan gəlmisiniz, görmüsünüz, bir dənə də salamat bina yoxdur, nə şəhərdə, nə kəndlərdə.

Sakinlər: Bəli, o yerlərdə heç nə yoxdur. Amma bütün dünyanın görmədiyini, etmədiyini Siz təkbaşına etdiniz, hamısı ilə döyüşə-döyüşə. Hamısı Zabux kimi belə düzələcək.

Prezident İlham Əliyev: İndi də Ermənistanın bəzi xarici havadarları bunu görmək istəmirlər. Sanki bu işğal olmayıb, sanki bu vəhşilik, düşmənçilik olmayıb. Otuz il ağzına su alıb susanlar, yaxud da ki, erməni işğalına bəraət qazandıranlar, indi gəlib bizə qarşı iddia qaldırırlar, irad tuturlar, ittiham edirlər. Biz qurub-yaradan xalqıq. Erməninin otuz il dağıtdığını biz iki ilə artıq qururuq, qurmuşuq, insanlar qayıdıblar. Biz öz torpağımızdayıq. Bura da əzəli Azərbaycan torpağı olub. İşğal dövründə hansı eybəcər ad verirsən-ver, onun əhəmiyyəti yoxdur. O ad da onların başına dəydi, elə onlarla da cəhənnəmə getdi.

Sakin: Onları iti qovan kimi qovdunuz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Salamat qalın, xoşbəxt yaşayın.

Sakinlər: Sağ olun, Allah razı olsun.

Sakin: Bu, kəndimizin ağsaqqalıdır.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Sakin: Əleyküməssalam. Sizi xoş gördük. Allah Sizin yolunuzu hər zaman açıq etsin, başınız uca olsun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Həmişə dediyiniz kimi, nəyi nə vaxt, harada etməyi Siz bilirsiniz. Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol. İndi Vətənə qayıtmısınız. Təbrik edirəm.

Sakin: Bəli, böyük gündür. Çox sağ olun, minnətdaram.

Prezident İlham Əliyev: Təbrik edirəm. Sağ ol.

Sakin: Bütün xalqımıza qismət olsun əmin-amanlıq, Sizin sayənizdə öz yerimizə-yurdumuza qayıtmışıq, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Küçə boyunca evlər hazırdır?

Sakin: Bəli. İlk köçmə mərhələdə.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Digər sakin: Xoş gəlmisiniz, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol, xoş gördük, salaməleyküm.

Sakin: Allah Sizə uzun ömür, cansağlığı versin, bu xoşbəxtliyi bizə qismət etdiyinizə görə, sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Necə hiss edirsiniz özünüzü doğma torpaqda?

Sakin: Çox əla, bəli, doğma torpaqda. Allah Sizə uzun ömür, cansağlığı versin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Gəl şəkil çəkdirək. Dünən gəlmisiniz?

Sakin: Bəli, dünən gəlmişik.

Prezident İlham Əliyev: Harada yaşayırdınız bu vaxta qədər?

Sakin: Sumqayıt şəhərində.

Prezident İlham Əliyev: Şəraitiniz necə idi?

Sakin: Orada yataqxanada yaşayırdıq.

Prezident İlham Əliyev: Bura necədir, yaxşıdır?

Sakin: Çox əladır. Allah Sizə ömür versin.

Mehriban xanım Əliyeva: Salam, təbrik edirəm.

Sakin: Mehriban xanım, bu gün Sizin ad gününüzdür. Sizi də təbrik edirik. Allah Sizə uzun ömür, cansağlığı versin.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Sakin: Bütün Azərbaycan qadınları adından təbrik edirik.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Siz harada yaşayırdınız?

Sakin: Abşeronda, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev: Biz gəlmişik sizinlə görüşə.

Sakinlər: Salam. Xoş gəlmisiniz. Allah Sizə ömür versin, Allah Sizi saxlasın. Çox şadıq.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Sizinlə görüşməyi çox istəmişəm. Mən həmişə Sizinlə fəxr etmişəm, başımızın tacısınız.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox sağ olun.

Sakin: Bu gün 30 illik arzumuza axır ki, son qoyduran Sizsiniz. Allah atanıza da rəhmət eləsin, həmişə başımızın üstündə ucalarda olasınız.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Hamımız xoşbəxt günlər yaşayırıq.

Sakinlər: Biz Sizin sayənizdə çox xoşbəxtik. Allah Sizə ömür versin. Ömrünüz uzun olsun. Həmişə var olasınız.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, bura necədir?

Sakinlər: Çox yaxşı, əla.

Prezident İlham Əliyev: Dünən gəlmisiniz, hələ ki, yerləşirsiniz. Doğma torpaqda yaşamaq, əlbəttə, böyük xoşbəxtlikdir.

Sakin: Bəli. Mehriban xanımı da təbrik edirik, ad günü münasibətilə.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Harada yaşayırdınız?

Sakin: Bakıda, Pirşağıda yataqxanada.

Prezident İlham Əliyev: İndi artıq doğma torpağında və bu gözəl evdə, gözəl kənddə.

Sakin: Gül kimi yerimiz, bəli, bəli.

Prezident İlham Əliyev: Laçın şəhəri də indi çox gözəl şəhərə çevrilib.

Sakin: Allah Sizə ömür versin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Bu gecə öz ana torpağımızda, öz yerimizdə çox rahat olmuşuq.

Digər sakin: Nəvəmdir.

Prezident İlham Əliyev: Sən necə gəldin? Həvəslə gəlmisən buraya? Uşaqlar görəcəklər Zabux torpağının havasının ləzzətini.

Sakin: 37 il burada yaşamışam, indi 68 yaşım var, təqaüddəyəm. Allah Sizə ömür versin, Sizin sayənizdə hər şey yaxşıdır.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, salamat qalın.

Sakin: Çox sağ olun.

Digər sakin: Cənab Prezident, şəkil çəkdirmək olar Sizinlə?

Prezident İlham Əliyev: Gəl çəkdirək. Salaməleyküm, xoş gördük.

Kişi sakin: Xoş gördük.

Prezident İlham Əliyev: Xoş gəlmisiniz.

Salam. Təbrik edirəm.

Sakin: Salam, xoş gəlmisiniz. Çox sağ olun. Allah Sizi qorusun. Bu sevinci bizə bəxş etdiyiniz üçün təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, xoşbəxt yaşayın.

Sakinlər: Sağ olun, çox sağ olun, Allah köməyiniz olsun. Minnətdarıq, təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Salam.

Sakin: Xoş gəlmisiniz. Allah Sizə dəyməsin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun. Siz də xoş gəlmisiniz.

Sakin: Uzun illərin həsrətinə son qoydunuz, bizə sevinc yaşatdınız. Çox sağ olun, Allah-taala Sizə uzun ömür versin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, çox sağ olun. Sizə də uzun ömür, xoşbəxtlik, doğma diyarında xoşbəxt həyat arzulayıram.

Sakinlər: Çox sağ olun, çox razıyıq. Allah uzun ömür versin Sizə.

Prezident İlham Əliyev: Harada yaşayırdınız işğal dövründə?

Sakin: Sumqayıtda.

Prezident İlham Əliyev: Sumqayıtda, hansı şəraitdə? Dövlət tərəfindən verilmiş evdə, yoxsa?

Sakin: Yataqxanada yaşayırdıq.

Prezident İlham Əliyev: Yəni, bütün işğal dövründə yataqxanada? Siz buradan çıxanda birbaşa oraya getmişdiniz?

Sakin: Xeyr, bir neçə yerdə olduq, axırda orada.

Prezident İlham Əliyev: Sumqayıtda.

Sakin: İndi çox şükür ki, öz Vətənimizdə, öz evimizdə, öz obamızdayıq. Çox şükür, lap razıyıq, ailəliklə minnətdarıq Sizə, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Laçın rayonu da indi inkişaf edir, Laçın şəhəri də gözəl şəhərlərimizdən biridir. İndi yəqin gedib görəcəksiniz.

Sakin: Hər şey mükəmməldir, əla, dünən gördük. Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Hə, getdiniz baxdınız?

Sakin: Çox yaxşı qarşıladılar. Çox hörmət etdilər. Çox sağ olsunlar, sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: İndi yerləşirsiniz burada.

Sakin: Sağ olun, Allah Sizə dəyməsin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, cansağlığı arzulayıram. Salaməleyküm.

Sakin: Salam, cənab Prezident, xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Siz də xoş gəlmisiniz.

Sakin: Gəlişinizlə bizə şərəf verdiniz. Bizə bu gözəl günü yaşatdığınız üçün Allah sizləri var eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Təbrik edirəm sizi.

Sakin: Çox sağ olun. Allah Sizi var eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Necədir?

Sakin: Şükür, min şükür, çox əla.

Prezident İlham Əliyev: Doğma kənddə.

Sakin: Bəli.

Prezident İlham Əliyev: 31 ildən sonra.

Sakin: Bizə həyatı yaşatdınız yenidən, çox sağ olun, var olasınız.

Prezident İlham Əliyev: Allaha şükür, kənd də gözəldir.

Sakin: Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Sizlərə də cansağlığı.

Prezident İlham Əliyev: Allah rəhmət eləsin. Sizə cansağlığı, xoşbəxt yaşayın, qurun, yaradın.

Sakin: Çox sağ olun. Xanımın da ad günüdür, təbrik edirik.

Prezident İlham Əliyev: Uşaqlar da ilk

dəfə görürlər də yəqin ki, Laçını, Zabux kəndini. Necədir? Cavanlar həvəslə gəliblər?

Sakin: Bəli, bəli. Çox razı qaldıq. Allah sizləri var eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Yəqin ki, şəhərdə yaşamısınız? Bakıda?

Sakin: Sumqayıtda.

Prezident İlham Əliyev: Əminəm ki, burada görəcəksiniz ki, bax bu şərait nə qədər gözəldir. Əsas odur ki, insan öz doğma torpağında yaşayır, azad edilmiş torpaqda yaşayır və qürurla yaşayır.

Sakin: Biz də şəkil çəkdirək?

Prezident İlham Əliyev: Bəli, gəlin şəkil çəkdirək.

Sakin: Xanımı da təbrik edirik.

Mehriban xanım Əliyeva: Salam, mən də sizi təbrik edirəm, çox sağ olun.

* * *

Şəkil çəkdirirlər.

* * *

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Xoş gördük, cənab Prezident, xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakinlər: Təbrik edirik, sağ olun.

Mehriban xanım Əliyeva: Çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Salam, təbrik edirəm.

Sakin: Salam, çox sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Salam, bala.

Sakin: Sağ ol, denən “sağ ol baba”. Sağ olun, Allah canınızı sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Başımızın üstündən əskik olmayasınız.

Prezident İlham Əliyev: Salam, təbrik edirəm.

Sakin: Təbrik edirik, çox sağ olun. Minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Gəlin şəkil çəkdirək.

Sakin: Baba ilə şəkil çəkdir.

Prezident İlham Əliyev: Sənin yaxşı kurtkan var idi, çıxardın onu? Azərbaycan yazılmışdı.

Sakin: Sağ olun, Allah canınızı sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Gəlin bəri, gəlin bəri.

Prezident İlham Əliyev: Salam, xoş gördük. Xoş gəlmisiniz.

Sakin: Salam, xoş gəlmisiniz, xoş gördük.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm.

Sakin: Xoş gördük, xoş gördük. Həmişə Siz gələsiniz bizim kəndimizə.

Prezident İlham Əliyev: Salaməleyküm, salam, salam.

Sakin: Gəl buraya, gəl İlham babanın yanında dur.

Prezident İlham Əliyev: Biz artıq şəkil çəkdirmişik onunla.

Sakin: Gəl bura, burada dur.

Prezident İlham Əliyev: Harada yaşayırdınız bu vaxta qədər?

Sakin: Şirvanda. Dədə-baba yurdumuzdur, gəlmişəm. Neçə aydır, 32 ildir buradan getmişdim, bu axşam heç yatmamışam. Allah köməyiniz olsun. Sizin sayənizdə hamısı olub.

Prezident İlham Əliyev: Xoşbəxt günlər yaşayın.

Sakin: Bizdən çox siz əziyyət çəkmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Bütün xalqımız sizin sevincinizə şərikdir.

Sakin: Cənab Prezident, xoş gəlmisiniz.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Bu gün qürurlu, başıucayıq ki, bəli, bu torpaqlar artıq bizdədir. Var olun, cənab Prezident!

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Sakin: Mənim nəvəmin də sözü var.

Prezident İlham Əliyev: Hə, buyur.

Uşaq: Hörmətli cənab Prezident, Ali Baş Komandan, hörmətli Birinci vitse-prezident Mehriban xanım, sizləri doğma kəndimiz Zabuxda gördüyümüzə görə çox şadıq. Cənab Prezident, biz şagirdlərə belə gözəl məktəb tikdirdiyiniz üçün Sizə təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ ol, çox sağ ol.

Sakin: Allah canınızı sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Təbrik edirəm sizi. Xoş gəlmisiniz vətəninizə.

Sakin: Belə gözəl yerdə belə gözəl kənd salmısınız.

Digər sakin: Cənab Prezident, laçınlılar da Sizi çox istəyirlər. Elə bir neçə il öncə Siz ad gününüzü Taxtakörpü qəsəbəsində laçınlılarla qeyd etmisiniz. Bu gün də Mehriban xanımın ad günüdür. Fürsətdən istifadə edib bütün kənd sakinləri adından ad gününü təbrik edirik.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, düz deyirsiniz. O vaxt demişdim ki, gün gələcək və siz doğma torpağınıza qayıdacaqsınız. Bax, o gün gəldi.

Sakinlər: O gün elə bu gündür. Sağ olun. Allah canınızı sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Təbrik edirəm, sağ olun.

Sakin: Mən də istəyirəm Sizinlə şəkil çəkdirəm.

Prezident İlham Əliyev: Gəlin şəkil çəkdirək.

Sakin: Biz hamımız Sizi çox istəyirik, Sizə inanırıq, Sizə güvənirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, salamat qalın. Sağ olun, cansağlığı, uzun ömür.

Mehriban xanım Əliyeva: Yenə qonaq gələcəyəm.

Sakin: Allah canınızı sağ eləsin.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun, cansağlığı.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva avqustun 26-da Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi, Mədəniyyət Nazirliyinin və Prezidentin Laçın rayonunda xüsusi nümayəndəliyinin təşkilatçılığı ilə Laçın şəhərində Mənzərəli terrasda və Bayraq Meydanının qarşısında keçirilən "Laçın Şəhəri Günü" bayram şənliklərində iştirak ediblər.

Şəhərin Mənzərəli terrasında Abdulla Şaiq adına Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrı və teatrın nəzdində fəaliyyət göstərən "Oyuq" studiyası müxtəlif tamaşalar nümayiş etdirib. Burada, eyni zamanda, xalq tətbiqi sənəti üzrə ustad dərsləri təşkil olunub, şəbəkə, həsir sənəti, dulusçuluq, misgərlik, xalçaçılıq, tikmə, papaqçılıq və digər sənət növlərinin də daxil olduğu incəsənət sərgisi və "Laçın mənzərələri" adlı rəsm sərgisi açılıb. Laçının mənzərəli məkanlarından birində qurulmuş "I love Lachın" bölməsində isə qonaqlar şəhərin füsunkar təbiətini seyr edə, bu gözəlliyi öz telefonlarının və fotoaparatlarının yaddaşına köçürə biləcəklər. İncəsənət düşərgəsində isə rəsm əsərlərinin çəkilməsi və ceyran maketlərinin boyanmasını izləmək mümkün olacaq.

Bayraq Meydanının qarşısında isə gün ərzində "Sarı Aşıq və Yaxşı" dastan-tamaşası nümayiş olunub, Laçın çay ənənələrinin təqdimatı məqsədilə "Çay dəstgahı", müxtəlif sənətkarlıq nümunələri, suvenirlər, zərgərlik, keramika və sair məmulatların satışı üçün "Laçın bazarı" qurulub, milli geyimdə olan aktyorların ifasında immersiv oyunlar, milli personajlardan hazırlanan maskotların gəzintisi təşkil edilib.

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva "Laçın Şəhəri Günü" bayram şənliklərində təşkil olunan sərgilərlə tanış olub, sənətkarlıq nümunələrinə baxıb, tamaşalar izləyib, tədbir iştirakçıları ilə söhbət ediblər.

Prezident İlham Əliyev: Salam uşaqlar.

Uşaqlar: Salam, necəsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Gəlin, şəkil çəkdirək.

Reza Deqati: Bunların şəkilləridir. Bunların 100 şəklini çəkmişəm.

Müəllim: Bunlar hamısı laçınlıdır. Hamısı köçüb gəlib yaşayırlar.

Prezident İlham Əliyev: Hamısı köçüb gəlib, çox gözəl.

Uşaqlarla xatirə şəkli çəkdirildi.

Prezident İlham Əliyev: Məktəb 15 sentyabrda açılacaq. Biz dünən gördük, məktəb də gözəldir, 2 nömrəli məktəb, məktəb avtobusu var. Yəqin ki, gələn ilə çatdıracağıq, çalışacağıq 1 nömrəli məktəb də inşa edilsin. Ona görə uşaqlar da sentyabrın 15-dən məktəbə getməyə hazır olsunlar. Siz Bakıda yaşamısınız, Sumqayıtda yaşamısınız yəqin ki, elə deyilmi? Yəni, böyük şəhərlərdə yaşamısınız. Amma indi gəlmisiniz nisbətən kiçik olan belə şəhərə. Özünüzü yaxşı hiss edirsiniz?

Uşaqlar: Kiçik olsa da, çox gözəldir. Çoxlu gəzirik.

Uşaq: Allah Sizi qorusun ki, Siz bu cənnəti almısınız.

Prezident İlham Əliyev: Doğrudan da cənnətdir.

Müəllim: Bəli, uşaqların sevinci bəsdir.

Mehriban xanım Əliyeva: Cənnətdir.

Prezident İlham Əliyev: Laçın şəhəri indi gündən-günə daha da gözəlləşir. Azad edilmiş bu ərazilərdə şəhərlər elə olacaq ki, heç paytaxt şəhərlərdən də fərqlənməyəcək.

Balaca oğlan: Cənab Prezidentimiz, izn verirsinizsə, Sizə Türk marşını, yəni, "İstiqlal marşı"nın iki kupletini deyim.

Prezident İlham Əliyev: Hə, de.

Uşaq Türkiyənin Dövlət Himnindən iki bəndi söylədi.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun.

Dövlətimizin başçısı və birinci xanım "Laçın mənzərələri" adlı rəsm sərgisi ilə tanış oldular.

Prezident İlham Əliyev: Biz Kəlbəcərdən gəlmişik. Orada da çox gözəl mənzərəli yerlər var.

Rəssam: Şərait yaransın, orada da çəkərik, çox gözəldir.

Mehriban xanım Əliyeva: İnşallah.

Prezident İlham Əliyev: Siz buraya biz təzə gələndə də gəlmişdiniz, ermənilərin qoyduqlarını görmüşdünüz nə gündəydi. Bir il, heç bir il keçməyib, oktyabrda başlamışıq bərpa işlərinə, siz burada olmusunuz.

Rəssam: Bilirəm, üç dəfə olmuşam.

Digər rəssam: Bu, "Qasımuşağı" - Laçının ənənəvi xalçasıdır. "Çələbi" Qarabağın simvolu olduğu kimi, "Qasımuşağı" da Laçının ənənəvi xalçasıdır. O nəsil yaşayırdı, Zülfi əmi var idi, rəhmətə getdi.

Prezident İlham Əliyev: Kimsə var o nəsildən?

Sakin: Var o nəsildən var, Qasımuşağı.

Rəssamlarla xatirə şəkli çəkdirildi.

Rəssam: Bizə çox xoşdur ki, Siz ad gününüzü Laçının bayram günü ilə bir yerdə qeyd edirsiniz.

Mehriban xanım Əliyeva: Sağ olun. Mənim üçün də ən gözəl ad günlərimdən biridir ki, buradayam.

Sakin: Çox sağ olun, minnətdarıq Sizə.

Mehriban xanım Əliyeva: Çox sağ olun.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva avqustun 26-da Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi, Mədəniyyət Nazirliyinin və Prezidentin Laçın rayonunda xüsusi nümayəndəliyinin təşkilatçılığı ilə Laçın şəhərində Həkəri çayının sahilində keçirilən "Laçın Şəhəri Günü" bayram tədbirində iştirak ediblər.

Qeyd edək ki, Həkəri çayının sahilində, Bulvar ərazisində Uşaq İncəsənət Festivalının yay düşərgəsində finala çıxmış şagirdlərin rəssamlıq, dekorativ-tətbiqi sənət və digər istiqamətlər üzrə əsərlərinin təqdimatları olub. Burada, həmçinin Laçın mətbəxindən nümunələr təqdim edilib, "Hünər meydanı"nda zorxana, pəhləvanlar və kəndirbazların çıxışları olub, qiraətçilər laçınlı şairlərin şeirlərini səsləndiriblər.

Dövlətimizin başçısı tədbirdə çıxış edib.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

- Əziz laçınlılar, əziz dostlar.

İlk növbədə, laçınlıları Şəhər Günü münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. İlk dəfədir ki, Laçında Şəhər Günü keçirilir, böyük təntənə ilə, böyük coşqu ilə keçirilir. Bildiyiniz kimi, azad edilmiş ərazilərdə bir müddət bundan əvvəl mənim Sərəncamımla şəhər günlərinin keçirilməsi haqqında qərar qəbul olunmuşdur, Şəhər günləri təsis edilmişdir. Şəhər günləri şəhərlərimizin azad edilməsi günləridir. Laçın şəhəri isə 26 avqust tarixində tamamilə azad edilmişdir.

İkinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində dekabrın 1-də Laçın rayonu işğaldan azad edildi, ancaq Laçın şəhəri və iki kənd – Zabux və Sus kəndləri bizim nəzarətimizdə deyildi. Ona görə ki, keçmiş Laçın dəhlizi bu şəhərdən, bu kəndlərdən keçirdi. Biz qısa müddət ərzində yeni yol çəkərək həm Laçına, həm də Zabux və Sus kəndlərinə qayıtdıq və bu gün səhər zabuxlularla mənim görüşüm olub. Onlar dünən axşam uzun fasilədən sonra – 31 ildən sonra öz doğma kəndlərinə qayıdıblar və artıq burada yaşayırlar. Laçınlılar isə mayın 28-dən etibarən artıq buradadırlar. Mayın 28-də - Müstəqillik Günündə mən birinci qrup laçınlılara onların evlərinin açarlarını təqdim etdim və beləliklə, Laçının dirçəliş dövrü başlamışdır. O vaxtdan bu günə qədər 1000-ə yaxın Laçın sakini şəhərdə məskunlaşmış və ilin sonuna qədər 900 ailə üçün evlər hazır olacaq. Yəni, bu ilin sonuna qədər bir neçə min həm şəhər sakini, həm kənd sakini Laçında yaşayacaq. Bu, böyük xoşbəxtlikdir. Bu xoşbəxtliyi bizə bəxş edən bizim müzəffər Silahlı Qüvvələrimizdir. Fürsətdən istifadə edərək bütün şəhidlərimizin əziz xatirəsini hörmətlə yad edir, onlara Allahdan rəhmət diləyirik. Onların qanı-canı bahasına, qəhrəman övladlarımızın şücaəti hesabına bu gün biz buradayıq, bu gün biz doğma torpağımızda bayram şənlikləri keçiririk. Bundan böyük xoşbəxtlik ola bilməz.

Laçının işğala məruz qalması böyük faciə idi, həm laçınlılar üçün, həm bütün Azərbaycan xalqı üçün. Hər bir kəndin, şəhərin işğala məruz qalması böyük faciə idi, amma Laçının işğalı strateji nöqteyi-nəzərindən böyük bir sınaq idi, böyük bir fəlakət idi. Çünki beləliklə, Ermənistanla keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti arasında coğrafi əlaqə yaradılırdı və bizim sonrakı itkilərimizin başlanğıcı məhz Şuşa və Laçının itirilməsi idi. May ayı müstəqil Azərbaycanın tarixində bu iki faciəvi günlə əlaqəli idi. Yəni, bizim müstəqil həyatımızda may ayı faciəli bir ay idi – çünki 8 mayda Şuşa, 18 mayda Laçın işğal edildi. İşğal bizi içəridən sarsıdırdı və bu işğal digər torpaqlarımızın işğal altına düşməsinin başlanğıcı idi. Çünki birinci Şuşa, ondan sonra Laçın işğal olunmuşdur.

Bu gün biz həm Şuşada, həm Laçında toy-bayram edirik, həm də sakinlər qayıdıb, həyat qayıdıb. Bu gün səhər uşaqlarla bir neçə tədbirdə iştirak edirdim. Onlardan soruşurdum, həm Zabuxda, həm Laçın şəhərində, siz Bakıdan, Sumqayıtdan, digər yerlərdən gəlmisiniz, darıxmırsınız? Xeyr dedilər. Biz öz doğma torpağımızda qürurla yaşayırıq. Hər bir laçınlı, hər bir keçmiş məcburi köçkün bu gün qürur hissi ilə yaşayır. Hər bir azərbaycanlı, Azərbaycanın hər bir yerində bütün Azərbaycan vətəndaşları, dünya azərbaycanlıları qürur hissi ilə yaşayırlar ki, biz tarixi Zəfər çalaraq bütün dünyaya Azərbaycan xalqının gücünü, iradəsini göstərdik və öz doğma torpağımıza qan tökərək qayıtmışıq. Danışıqlar yolu ilə bunu etmək mümkün deyildi və müharibə yeganə çıxış yolu idi. Biz ədalətli

müharibə aparmışıq, biz öz torpağımızda vuruşmuşuq, savaşmışıq. Bizim başqa ölkələrin torpağında gözümüz yoxdur, ancaq öz torpağımızı biz heç kimə verən də deyilik. Bu məsələ ilə bağlı hələ işğal dövründə dəfələrlə mən Azərbaycan dövlətinin mövqeyini ifadə edərək deyirdim ki, heç vaxt Azərbaycan xalqı işğalla barışmayacaq, nəyin bahasına olursa-olsun öz doğma torpaqlarına qayıdacaqdır və belə də oldu.

İndi isə biz Laçını qurub-yaradırıq. Laçına keçən ilin sentyabr ayında gələndə şəhərin mənzərəsi çox acınacaqlı idi, şəhər demək olar ki, dağılmış vəziyyətdə idi. Köhnədən qalan, işğaldan əvvəlki dövrə aid olan bir neçə yöndəmsiz bina mövcud idi. Bildiyiniz kimi, burada Ermənistan dövləti hərbi cinayət törədərək qanunsuz məskunlaşma aparırdı. Xüsusilə xarici ölkələrdən, Yaxın Şərqdən erməniləri buraya dəvət edib onları bizim, azərbaycanlıların evlərində yerləşdirmişdi. Bu, bir daha demək istəyirəm ki, hərbi cinayətdir. Əfsuslar olsun ki, beynəlxalq təşkilatlar, Ermənistanın havadarları buna göz yumurdular. Bu, onlar üçün məqbul idi. Çünki Ermənistan dövləti kimi, Ermənistanın xaricdəki havadarları da hesab edirdilər ki, bu torpaqlar əbədi işğal altında qalmalıdır. Bizim iradəmiz, bizim gücümüz, bizim yumruğumuz onların da başına dəydi. Çünki bizim torpağımızda ikinci Ermənistan, ikinci erməni dövlətinin yaradılması təkcə Ermənistan rəhbərliyinin məhsulu deyildi.

Bu gün isə biz bütün dünyaya sübut etmişik ki, heç kim bizim iradəmizə təsir edə bilməz. Bunu biz müharibə dövründə göstərmişik, 44 gün ərzində ancaq və ancaq irəli gedərək, düşməni məhv edərək, bayrağımızı qaldıraraq göstərmişik. Müharibədən sonra keçən 3 ilə yaxın müddətdə də bunu sübut etməyə məcburuq. Çünki bizə qarşı aparılan kampaniya, çirkin təbliğat bizim iradəmizə təsir edə bilməz, bizi yolumuzdan döndərə bilməz. Haqq-ədalət bizim tərəfimizdədir, beynəlxalq hüquq bizim tərəfimizdədir, biz heç kimdən qorxmuruq və bunu göstərmişik, həm döyüş meydanında, həm siyasi müstəvidə. Ermənistanın havadarları bunu nə qədər tez anlasalar, o qədər də Ermənistan üçün yaxşı olacaq və bölgə üçün yaxşı olacaq. Çünki biz qurub-yaradan xalqıq. Laçın şəhərini cəmi 8 ay ərzində qurub-yaratmaq xalqımızın həm istedadını, həm iradəsini göstərir və eyni zamanda, onu göstərir ki, bu torpaqların sahibləri bizik. Ermənistan 30 il ərzində torpaqlarımızı işğal altında saxlayıb. Azad edilmiş ərazilərə hər gələn insan öz gözləri ilə erməni vəhşiliyinin təzahürlərini görür. Əgər bu torpaq onlara məxsus idisə, nə üçün şəhərlər, kəndlər viran qoyulub, nə üçün bütün tarixi abidələr dağıdılıb? Onlar da bilirdilər ki, gec-tez biz gələcəyik, biz də bilirdik ki, gec-tez biz gələcəyik. İşğal dövründə keçmiş köçkünlərlə çoxsaylı görüşlərdə mən deyirdim ki, gün gələcək biz öz bayrağımızı Laçında, Şuşada, o vaxt işğal olunan digər şəhərlərdə qaldıracağıq.

Xatırlayıram, 50 yaşım tamam olanda mən laçınlılarla Qarabağda, Qarabağın Ağcabədi rayonunda, Taxtakörpü qəsəbəsində görüşmüşdüm və onlara demişdim ki, - yeni köçkün şəhərciyi açılırdı, - dövlət sizi daha yaxşı şəraitlə təmin edir, ancaq torpaqlarımız azad olunandan sonra sizin üçün Laçında daha gözəl şərait yaradacağıq və belə də oldu. Əlli yaşımı Ağcabədidə laçınlılarla qeyd etmişəm, 60 yaşımı Şuşada qeyd etmişəm, Cıdır düzündə, bu gün də Laçın Şəhəri Günündə sizinlə birlikdə bu bayram tədbirlərində iştirak edirəm. Bu böyük xoşbəxtlikdir, mənim üçün, sizin üçün, hər birimiz üçün. Biz xoşbəxt günləri yaşayırıq və əminəm ki, xalqımız bundan sonra sülh, əmin-amanlıq şəraitində yaşayacaq, öz doğma torpağında qurub-yaradacaqdır. Laçın rayonunun timsalında biz dirçələn Azərbaycan reallıqlarını görürük, dirçələn torpaqları görürük.

Bir məsələyə də toxunmaq istərdim. Bildiyiniz kimi, bu il aprelin 23-də Laçın rayonunda, Azərbaycan-Ermənistan sərhədində sərhəd-buraxılış məntəqəsi qoyulmuşdur. Bir daha iradə, cəsarət, öz gücünə əminlik nümayiş etdirərək biz bunu etdik. Nə qədər bizə təzyiqlər oldu, nə qədər hədə-qorxular oldu. Bu gün də davam edir, bu gün də müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində Ermənistan və onun arxasında dayananlar bizə qarşı müxtəlif fitnələr ortaya atırlar. Heç bir şey bizi yolumuzdan döndərə bilməz. 23 aprel bizim ərazi bütövlüyümüzün tam bərpası deməkdir. Sərhəd-buraxılış məntəqəsinin qurulması ərazi bütövlüyümüzün tam bərpası deməkdir və bunu biz beynəlxalq hüquq çərçivəsində etdik, biz öz ərazimizi qoruyuruq, öz sərhədlərimizi qoruyuruq və qoruyacağıq.

Ona görə Laçın rayonu ilə bağlı bir çox önəmli tarixi hadisələr baş vermişdir. Bu gün Laçın şəhəri görün, necə də gözəldir cəmi 8-9 ay ərzində, heç bir il keçməyib. Biz bərpa işlərinə keçən ilin oktyabr ayında başlamışdıq, artıq bu gün biz Laçında qonaqları qəbul edirik. Azərbaycanın müxtəlif yerlərindən qonaqlar gəlib, xarici ölkələri təmsil edən diplomatlar gəlib. Bu, bir daha göstərir ki, xalqımız öz doğma torpağında qurub-yaradan xalqdır.

Əziz laçınlılar, mən sizi bir daha ürəkdən salamlayıram, Şəhər Günü münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Əminəm ki, siz öz dədə-baba torpağınızda rahat, xoşbəxt yaşayacaqsınız. Siz buna layiqsiniz. 30 il siz həm fiziki, həm də mənəvi əzab çəkmisiniz. Bu gün isə artıq dirçələn Laçın, dirçələn Qarabağ, dirçələn Şərqi Zəngəzur bizim gücümüzü göstərir və onu göstərir ki, biz istədiyimizə hər zaman nail oluruq.

Bir daha sizi təbrik edirəm. Yaşasın Laçın! Yaşasın Azərbaycan!

Tədbir konsert proqramı ilə davam edib.

Konsertdən sonra Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva tədbir iştirakçıları ilə söhbət etdilər.

Tacikistana səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmonun dəvəti ilə Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə fəxri qonaq qismində iştirak etmək üçün sentyabrın 14-də Tacikistana səfərə gəlib.

Düşənbə Beynəlxalq Aeroportunda dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi Tacikistanın Baş naziri Koxir Rasulzada və digər rəsmi şəxslər qarşıladılar.

Sentyabrın 14-də Düşənbədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmon ilə təkbətək görüşü olub.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevi salamlayan Prezident Emoməli Rəhmon dedi:

-Hörmətli İlham Heydər oğlu, Sizi Tacikistanda salamlayıram. Elə bu yaxınlarda biz birlikdə Sizin Tacikistana dövlət səfərinizi həyata keçirdik. Sizə ölkəmizdə xoş vaxt keçirməyi arzu edirəm. Sammitdə - Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının Məşvərət görüşündə iştirak etmək üçün dəvətimizi qəbul etdiyinizə görə sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Emoməli Şaripoviç, sağ olun. İlk növbədə, bu mühüm tədbirdə fəxri qonaq qismində iştirak etmək üçün dəvətinizə görə təşəkkürümü bildirmək istərdim. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm. Belə mühüm tədbirdə iştirak etmək mənim üçün böyük şərəfdir və xüsusilə yenidən gözəl Düşənbə şəhərində olmaq xoşdur.

Prezident Emoməli Rəhmon: Sağ olun.

Prezident İlham Əliyev: Siz mənim çox uğurla və yaxşı nəticələrlə keçən dövlət səfərimi qeyd etdiniz. Mən dialoqumuzu davam etdirmək məqsədilə Sizin üçün əlverişli vaxtda Azərbaycana dövlət səfəri etməyinizlə bağlı artıq Sizə rəsmi məktub göndərmişəm.

Prezident Emoməli Rəhmon: Çox sağ olun.

Sentyabrın 14-də Düşənbədə Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşü keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev görüşdə fəxri qonaq qismində iştirak edib.

Tacikistan Prezidenti Emoməli Rəhmon Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi və digər dövlət başçılarını qarşıladı.

Sonra birgə foto çəkdirildi.

Tacikistan Prezidenti Emoməli Rəhmon qonaqları salamlayaraq dedi: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, hörmətli İlham Heydər oğlu Əliyev sammitimizin işində fəxri qonaq qismində iştirak edir. Sizi salamlayıram.

* * *

Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev çıxışında vurğuladı: Fəxri qonağımızı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Heydər oğlu Əliyevi xüsusi olaraq salamlamaq istəyirəm. Qardaş Azərbaycanın liderinin iştirakı xalqlarımızın çoxəsrlik dostluq tellərinin və qarşılıqlı anlaşmanın hərtərəfli möhkəmlənməsinə yönəlmiş səmimi səylərinin göstəricisidir.

Əminəm ki, bugünkü sammit həqiqətən əlamətdar olacaq və çoxplanlı əməkdaşlığımızın gələcək dinamikasını müəyyən edəcək.

* * *

Qırğızıstan Prezidenti Sadır Japarov çıxışında qeyd etdi: Fürsətdən istifadə edərək mən də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, hörmətli İlham Heydər oğlu Əliyevi salamlamaq istəyirəm.

* * *

Türkmənistan Prezidenti Sərdar Berdiməhəmmədov çıxışında bildirdi: İcazə verin, mən də Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının Məşvərət görüşündə fəxri qonaq qismində iştirak edən hörmətli İlham Heydər oğlunu salamlayım.

* * *

Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev dövlətimizin başçısının tədbirdə iştirakını yüksək qiymətləndirərək dedi: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, hörmətli İlham Heydər oğlu Əliyevi bizim görüşümüzdə görməkdən şadam. Sizin iştirakınız region ölkələrinin Azərbaycan ilə dərin tarixi qarşılıqlı əlaqələrinin və əməkdaşlığın hazırkı yüksək səviyyəsinin daha bir təsdiqidir.

Ölkələrimizin gələcək nəqliyyat potensialını artırmaq məqsədilə sahə nazirlərin görüşləri çərçivəsində Mərkəzi Asiyanın nəqliyyat və tranziti haqqında sazişlər hazırlamasını, Çin, Cənubi Asiya və Yaxın Şərq ölkələrinə, Avropa İttifaqına çıxış üçün səmərəli nəqliyyat dəhlizlərinin konkret mexanizmlərinin biznes üçün sərfəli keçid tarifləri tətbiq edilməklə yaradılmasını, nəqliyyat xidmətlərinin liberallaşdırılması üzrə tədbirlər planının tərtib edilməsini, icazə prosedurlarının optimallaşdırılmasını, beynəlxalq daşımaların inteqrasiyalı rəqəmsal platformalarının yaradılması məsələsinin nəzərdən keçirilməsini, azərbaycanlı tərəfdaşlarımızın birgə işimizə fəal qoşulmasını təklif edirəm.

* * *

Sonra çıxış üçün söz dövlətimizin başçısına verildi.

Prezident İlham Əliyevin çıxışı

-Hörmətli Emoməli Şaripoviç.

Hörmətli dövlət başçıları, əziz dostlar.

Əvvəlcə Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşünün işində fəxri qonaq kimi iştirak etmək məqsədilə dəvətə görə Tacikistan Prezidenti,

hörmətli Emoməli Şaripoviç Rəhmona təşəkkür etmək istərdim. Eyni zamanda, bu tədbirdə Azərbaycanın iştirakına verdikləri dəstəyə görə hörmətli həmkarlarıma minnətdarlığımı bildirirəm.

Mən bu il qardaş Tacikistana ikinci dəfə səfər edirəm. Apreldəki dövlət səfərim, səfər çərçivəsində qəbul olunmuş qərarlar və imzalanmış sənədlər münasibətlərimizin strateji xarakterini bir daha təsdiq etdi. Tacikistan Prezidentinin Azərbaycana dövlət səfərini səbirsizliklə gözləyirik. Əminəm ki, səfər əlaqələrimizin daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət edəcək. Bu fürsətdən istifadə edərək dost Tacikistan xalqını Müstəqillik Günü münasibətilə təbrik etmək istəyirəm.

Azərbaycanı və Mərkəzi Asiya ölkələrini xalqlarımızın çoxəsrlik qardaşlıq münasibətləri bağlayır. Ortaq mədəni köklər dövlətlərarası əlaqələrin möhkəm bünövrəsini təşkil edir.

Otuz ildən artıqdır ki, biz müstəqil dövlətlər kimi həm ikitərəfli, həm çoxtərəfli formatda fəal şəkildə qarşılıqlı fəaliyyət aparırıq, bir-birimizin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü dəstəkləyirik, iqtisadi əlaqələri fəal şəkildə inkişaf etdiririk. Mərkəzi Asiya və Azərbaycan artan iqtisadiyyatı, demoqrafiyası və geosiyasi potensialı ilə dünya siyasətində strateji əhəmiyyətə malik olan vahid tarixi-mədəni coğrafi regiondur.

Mən Məşvərət Şurasının işində ilk dəfədir iştirak edirəm və əminliyimi bildirirəm ki, regional əməkdaşlığın bu formatı ölkələrimizin və xalqlarımızın daha da yaxınlaşmasına zəmin yaradacaq.

Son iki il ərzində mən Mərkəzi Asiya dövlətlərinə doqquz səfər etmişəm. Bu müddət ərzində bütün qardaş dövlətlərin başçıları Azərbaycana dəfələrlə səfərlər ediblər. İlin sonuna qədər qarşılıqlı səfərlərin fəal dinamikası davam etdiriləcək.

İkitərəfli əməkdaşlığın mühüm meyarlarından biri qarşılıqlı ticarətin və sərmayələrin artımıdır. Sevindirici haldır ki, həmin iki istiqamət üzrə göstəricilər davamlı artıma malikdir. Keçən il Azərbaycanın Mərkəzi Asiya ölkələri ilə ticarət dövriyyəsi 3 dəfədən çox, bu ilin 7 ayı ərzində isə daha 50 faiz artıb.

Birgə sərmayə fondları yaradılıb, növbəti 3 il üzrə 1 milyard dollardan artıq qarşılıqlı sərmayələrin həcmi razılaşdırılıb. Biz artıq sənaye əməkdaşlığı, maşınqayırma, avtomobil sənayesi, gəmiqayırma, kənd təsərrüfatı, xüsusən də pambıqçılıq, ipəkçilik, bağçılıq və heyvandarlıq sahələrində çoxsaylı layihələri həyata keçiririk. Mehmanxana işi və turizm sahəsindəki sərmayə layihələri ilk icra mərhələsindədir. Biz Mərkəzi Asiyadan olan şirkətlərin bu yaxınlarda Azərbaycanda yaradılmış Ələt Azad İqtisadi Zonasına marağını görürük.

Nəqliyyat və logistika sahəsi münasibətlərimizdə mühüm yer tutur. Azərbaycan Mərkəzi Asiya ölkələri üçün Türkiyə və Avropa bazarları istiqamətində etibarlı tranzit ölkəsidir. Əks istiqamətdə tranzitin əhəmiyyəti də az deyil. Mərkəzi Asiyadakı qardaşlarımız bilirlər ki, Azərbaycanın bütün nəqliyyat–logistika infrastrukturu onlar üçün açıqdır.

Şərq-Qərb marşrutu ilə yükdaşımalarına artan tələbatı təmin etmək məqsədilə Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu tərəfimizdən müasirləşdirilir. Gələn il həmin yol ilə daşınan yüklərin həcmi 1 milyon tondan 5 milyon tona qədər artırılacaq. Buna paralel olaraq, Bakı Ticarət Limanının imkanları bugünkü 15 milyon tondan 25 milyon tona qədər artırılır.

Azərbaycan Xəzərdə 50-dən artıq gəmidən ibarət ən iri ticarət donanmasına malikdir. Mərkəzi Asiya ölkələrindən yük göndərənlərin artan tələbatını nəzərə alaraq, biz gəmiqayırma zavodunun imkanlarının genişləndirilməsi üzərində fəal çalışırıq. Yeni sərmayə layihələri başa çatdıqdan sonra istehsal olunan tanker və quru yükdaşıyan gəmilərin sayı bu gün ildə 6 gəmidən 10-15 gəmiyə qədər artacaq.

Daha böyük həcmdə tranzit yüklərini cəlb etmək üçün tariflərin optimallaşdırılmasını, tənzimləyici və gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsini və ahəngdarlığını təmin etmək zəruridir. Tranzit daşımaların şəffaflığının və daşımalar prosesinin iştirakçıları üçün bərabər şərtlərin təmin edilməsində mühüm meyarlardan biri Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizinin rəqəmsallaşdırılmasıdır.

Ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın yeni sahəsi fiber-optik infrastrukturun yaradılmasına yönəlmiş və üzərində fəal çalışdığımız "Rəqəmsal İpək Yolu" layihəsidir.

Hörmətli həmkarlar, bu il BMT-nin Mərkəzi Asiya Ölkələrinin İqtisadiyyatları üçün Xüsusi Proqramı – SPECA-nın yaradılmasının 25 ili tamam olur. Mən dəyərli dövlət başçılarına rəsmi dəvətləri göndərmişəm və bu ilin noyabrında Bakıda Sammitdə sizi görməkdən məmnun olaram.

Bu gün keçirilən görüşə dəvətə görə bütün dövlət başçılarına bir daha təşəkkürümü bildirmək istəyirəm və Mərkəzi Asiyanın qardaş xalqlarına sülh, əmin-amanlıq arzu edirəm.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Prezident Emoməli Rəhmon çıxışına görə dövlətimizin başçısı İlham Əliyevə təşəkkür etdi.

Çıxışlardan sonra BMT-nin Baş katibi Antonio Quterreşin videomüraciəti təqdim olundu.

Daha sonra Məşvərət görüşünün Birgə Bəyanatı imzalandı.

Qeyd edək ki, Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının Məşvərət görüşlərinin keçirilməsi təşəbbüsü 2017-ci ildə Özbəkistan Prezidenti Şavkat Mirziyoyev tərəfindən irəli sürülüb. Birinci görüş Qazaxıstanda, ikinci görüş Özbəkistanda, üçüncüsü Türkmənistanda, dördüncüsü isə Qırğızıstanda keçirilib.

Sentyabrın 14-də Düşənbədə Türkmənistan Parlamenti Xalq Məsləhətinin sədri Qurbanqulu Berdiməhəmmədovun təltifolunma mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və digər dövlət başçıları tədbirdə iştirak ediblər.

Sentyabrın 14-də Tacikistanın paytaxtı Düşənbə şəhərində "Dostluq Axşamı" konsert proqramı keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə iştirak edən prezidentlər konsertə baxıblar.

Sentyabrın 14-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə iştirak edən digər prezidentlər Düşənbədəki "EKSPO Mərkəzi Asiya 2023" sərgisi ilə tanış olublar.

Tacikistan hökumətinin dəstəyi ilə təşkil olunan sərgidə aparıcı şirkətlər öz məhsullarını təqdim edirlər.

Sərgidən məqsəd istehsalat müəssisələrinin məhsullarının təqdimatı və Mərkəzi Asiya ölkələri arasında ticarət əməkdaşlığının möhkəmləndirilməsidir.

Mərkəzi Asiya ölkələrinin salonlarında geniş çeşiddə yüngül sənaye və baramaçılıq məhsulları, hidroenergetika və innovasiya avadanlıqları, məişət texnikası, həmçinin ət və süd məhsulları, meyvə quruları, konservlər, sərinləşdirici içkilər və digər məhsullar təqdim olunur.

Açıq meydanda Mərkəzi Asiya ölkələrinin minik, sərnişin və yük avtomobilləri, hərbi-müdafiə nəqliyyat vasitələri, eləcə də kənd təsərrüfatı texnikası sərgilənir.

Sərgidə, həmçinin Aralı Xilasetmə Beynəlxalq Fondunun və Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının fəaliyyətinin nəticələri və nailiyyətləri təqdim olunur.

Ekspozisiyada qədim zamanlarda İpək yolu vasitəsilə ticarət və müxtəlif dövrlərdə tacik sənətkarların fəaliyyəti barədə də ətraflı məlumat verilir.

Ayrıca sahədə Tacikistanın hidroenergetika resursları təqdim edilir.

Sonra dövlət başçıları Özbəkistan, Qazaxıstan və Türkmənistanın sənaye məhsulları sərgisində olublar.

Qeyd edilib ki, belə böyük regional sərginin təşkili ticarət əməkdaşlığının genişləndirilməsinə, ölkələrdə istehsalat sahələrinin və müəssisələrinin fəaliyyətinin inkişafına, sənaye məhsullarının çeşidinin və həcminin artırılmasına kömək edir.

Sentyabrın 14-də Düşənbədə Tacikistan Respublikasının Prezidenti Emoməli Rəhmonun adından Mərkəzi Asiya Dövlət Başçılarının 5-ci Məşvərət görüşündə iştirak edən prezidentlərin şərəfinə rəsmi qəbul verilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tədbirdə iştirak edib.

Sonra dövlət başçıları Tacikistanın təbii sərvətlərinin nümayiş olunduğu sərgiyə baxıblar.

Daha sonra prezidentlər çay süfrəsi arxasında söhbət ediblər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Tacikistan Respublikasına səfəri sentyabrın 15-də başa çatıb.

Düşənbə Beynəlxalq Aeroportunda dövlətimizin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevi Tacikistanın Baş naziri Koxir Rasulzada və digər rəsmi şəxslər yola saldılar.

Naxçıvana səfər

Sentyabrın 25-də Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfərə gəlib.

Naxçıvan Beynəlxalq Hava Limanında Türkiyə dövlətinin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı qarşıladı.

Sentyabrın 25-də Azərbaycana rəsmi səfərə gələn Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Naxçıvanda rəsmi qarşılanma mərasimi olub.

Hər iki ölkənin dövlət bayraqlarının dalğalandığı meydanda ali qonağın şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı qarşıladı.

Fəxri qarovul dəstəsinin rəisi Türkiyə Prezidentinə raport verdi.

Prezident İlham Əliyev və Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçdilər.

Türkiyə Prezidenti Azərbaycan əsgərlərini salamladı.

Türkiyənin və Azərbaycanın Dövlət himnləri səsləndi.

Fəxri qarovul dəstəsi hərbi marşın sədaları altında dövlət başçılarının qarşısından keçdi.

Dövlət başçıları rəsmi foto çəkdirdilər.

Azərbaycan nümayəndə heyətinin üzvləri Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğana, Türkiyə nümayəndə heyətinin üzvləri Prezident İlham Əliyevə təqdim olundu.

Sentyabrın 25-də Naxçıvanda rəsmi qarşılanma mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan ilə təkbətək görüşü olub.

Sentyabrın 25-də İğdır-Naxçıvan qaz kəmərinin təməlinin qoyulması mərasimi keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və ölkəmizdə rəsmi səfərdə olan Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan mərasimdə iştirak ediblər.

Dövlət başçıları İğdır–Naxçıvan qaz kəmərinin təməlini qoydular.

Qeyd edək ki, İğdır-Naxçıvan qaz kəməri Naxçıvanın qaz təchizatının şaxələndirilməsinə imkan verməklə onun bir mənbədən asılılığını aradan qaldırmış olacaq. 2020-ci il dekabrın 15-də Ankarada Azərbaycan və Türkiyə arasında İğdır-Naxçıvan qaz boru kəmərinin tikintisinə dair anlaşma memorandumu imzalanıb. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 2022-ci il 10 fevral tarixli Sərəncamına əsasən isə İğdır-Naxçıvan qaz boru kəmərinin tikintisi üçün dövlət büdcəsindən vəsait ayrılıb. Layihə bu il iyunun 5-də qəbul edilən "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın prioritet layihələri sırasında yer alıb.

Boru kəmərinin İğdırdan Sədərək rayonuna qədər uzunluğu 97,5 kilometr təşkil edir. Kəmərin Azərbaycan hissəsinin uzunluğu 17,5 kilometr, Türkiyə hissəsinin uzunluğu isə 80 kilometrdir. Boru kəməri gündə 2 milyon kubmetr, ildə isə 730 milyon kubmetr qaz ötürmək qabiliyyətinə malikdir ki, bununla da Naxçıvanın qaza tələbatı tamamilə ödəniləcək.

Gələcəkdə boru kəmərinin ötürücülük qabiliyyətini iki dəfədən çox artırmaq mümkündür.

Sentyabrın 25-də İğdır-Naxçıvan qaz kəmərinin təməlinin qoyulması mərasimindən sonra Azərbaycan-Türkiyə sənədləri imzalanıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan "Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında Qars-Naxçıvan dəmir yolu layihəsinə dair Niyyət Protokolu"nu imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Türkiyə Respublikası Hökuməti arasında Türkiyə Respublikasının Kahramanmaraş vilayətində yaşayış binaları, ibtidai məktəb, uşaq bağçası və mədəniyyət mərkəzinin tikilməsi haqqında Əməkdaşlıq Sazişi"ni Azərbaycan Respublikasının Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sədri Anar Quliyev və Türkiyə Respublikasının ətraf mühit, şəhərsalma və iqlim dəyişikliyi naziri Mehmet Özhaseki imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasında və Türkiyə Respublikasında bərpa olunan enerji mənbələrindən istehsal olunan elektrik enerjisinin ötürülməsi sahəsində Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi və Türkiyə Respublikasının Energetika və Təbii Sərvətlər Nazirliyi arasında əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu"nu Azərbaycan Respublikasının energetika naziri Pərviz Şahbazov və Türkiyə Respublikasının energetika və təbii sərvətlər naziri Alparslan Bayraktar imzaladılar.

Sentyabrın 25-də Azərbaycan–Türkiyə sənədlərinin imzalanması mərasimindən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər.

Əvvəlcə dövlətimizin başçısı bəyanatla çıxış etdi.

Prezident İlham Əliyevin bəyanatı

– Əziz qardaşım.

Hörmətli qonaqlar.

Naxçıvana xoş gəlmisiniz. Sizi səmimiyyətlə salamlayıram.

Əziz qardaşım, bu, Sizin Naxçıvana ikinci səfərinizdir və səfər zamanı imzalanmış sənədlər Türkiyə–Azərbaycan əlaqələrinin inkişafına xidmət göstərəcək.

İğdır-Naxçıvan qaz kəmərinin çəkilişi qardaşlıq münasibətlərimizin tarixində önəmli hadisədir və bizim əlaqələrimizə yeni təkan verəcək, Naxçıvanın enerji təhlükəsizliyini daha böyük ölçüdə təmin edəcək.

Naxçıvan Azərbaycanın qədim diyarıdır. Əfsuslar olsun ki, 1920-ci ildə sovet hakimiyyəti tərəfindən Qərbi Zəngəzur Azərbaycandan ayrılmışdır və beləliklə, Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvan arasında coğrafi bağlantı kəsilmişdir. Ermənistan Azərbaycana qarşı işğalçılıq siyasətini aparmağa başlayanda Naxçıvana qarşı da onların ərazi iddiaları var idi. Burada da şiddətli döyüşlər gedirdi və məhz o vaxt Azərbaycanın böyük oğlu Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə, – o zaman o, Naxçıvanın başçısı idi, – Naxçıvan düşməni yerinə oturtdu və öz ərazisini qoruya bildi. Ancaq o vaxt Naxçıvanın enerji təminatı Azərbaycanın əsas hissəsindən olduğu üçün Ermənistan bütün elektrik və qaz xətlərini kəsmişdi və Naxçıvan faktiki olaraq mühasirədə idi. İşıq yox, qaz yox, qışlar da çox soyuq keçir və 15 il Naxçıvan qazsız yaşamışdır.

Ancaq 2005-ci ildə İran İslam Respublikası ilə imzalanmış anlaşmaya görə, mübadilə yolu ilə İrandan Naxçıvana qazın verilməsi təmin edilmişdir. İğdır-Naxçıvan qaz kəmərinin çəkilişi isə ikinci xətt vasitəsilə Naxçıvana təbii qazın verilməsinə şərait yaradacaq.

Bir neçə gündən sonra, daha doğrusu, üç gündən sonra Naxçıvanda Türkiyə və Azərbaycanın vəzifəli şəxslərinin, beynəlxalq təşkilatların iştirakı ilə Türkiyə-Azərbaycan III Enerji Forumu keçiriləcəkdir və əminəm ki, bu forumun nəticələri uğurlu olacaq. Naxçıvanın qazı, nefti olmasa da, günəşi var və Naxçıvanda günəş elektrik stansiyalarının inşası ilə bağlı bizim böyük planlarımız var. Bu planlar gerçəkləşərsə, Naxçıvan yaşıl enerji zonasına çevrilə bilər. Çünki burada həm günəş, həm külək, eyni zamanda, su elektrik stansiyalarının inşası üçün böyük potensial var və gələcəkdə

Naxçıvandan Türkiyəyə ən azı 1000 meqavat həcmində yaşıl enerji ixracı da mümkün olacaqdır.

Beş gün bundan əvvəl Azərbaycan öz suverenliyini tam təmin etmişdir. Əgər üç il bundan əvvəl İkinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində biz işğala son qoymuşduqsa, bu il aprelin 23-də Laçın istiqamətində Azərbaycan-Ermənistan sərhədində sərhəd-buraxılış məntəqəsini qoymaqla ərazi bütövlüyümüzü tam bərpa etmişdiksə, beş gün əvvəl biz suverenliyimizi tam təmin etdik, bərpa etdik. 24 saat ərzində, ondan da az müddətdə həyata keçirilən antiterror tədbirləri nəticəsində Azərbaycan ərazisində qanunsuz məskunlaşmış Ermənistan ordusu təslim oldu, bizim şərtlərimizi qəbul etdi və beləliklə, Azərbaycan öz dövlət suverenliyini tam təmin etmişdir.

Beş gün keçməsinə baxmayaraq, artıq Azərbaycandan onun Qarabağ bölgəsinə, orada yaşayan erməni əhalisinə humanitar yardımlar göndərilməsinə başlanmışdır. Yanacaq – neft, dizel, benzin, ərzaq məhsulları, dərman preparatları və digər humanitar yardım edilir və bu, bir daha onu göstərir ki, Qarabağ bölgəsində yaşayan insanlar milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq Azərbaycan vətəndaşlarıdır, onların təhlükəsizliyi, hüquqları Azərbaycan dövləti tərəfindən təmin ediləcəkdir.

Bir neçə gün bundan əvvəl Qarabağ ermənilərinin nümayəndələri ilə Azərbaycanın dövlət strukturlarının nümayəndələri arasında Yevlax şəhərində görüş keçirilmişdir. Bu gün ikinci görüş keçirilir, onun nəticələri haqqında mənə hələ ki, məlumat verilməmişdir. Ancaq Qarabağda yaşayan erməni əhalisinin Azərbaycan cəmiyyətinə inteqrasiya prosesi, əminəm ki, uğurla gedəcək.

Əziz qardaşım, bu hadisə baş verəndə Siz Amerikada, Nyu-Yorkda idiniz, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasında iştirak etmişdiniz və orada dünyanın ən ali kürsüsündən Azərbaycan dövlətinin maraqlarını ifadə edən bəyanatlar vermişdiniz, ədalətli bəyanatlar vermişdiniz, tamamilə beynəlxalq hüquqa əsaslanmış bəyanatlar vermişdiniz: Qarabağ Azərbaycan torpağıdır. Bu, həm həqiqətdir, eyni zamanda, beynəlxalq hüquqa tam uyğundur. Eyni zamanda, Türkiyə tərəfindən göstərilən növbəti qardaşlıq addımıdır. İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Siz və bütün Türkiyə xalqı bizim yanımızda idi. Müharibənin ilk saatlarında "Azərbaycan yalnız deyil, Türkiyə Azərbaycanın yanındadır" deməyiniz bir çoxları üçün ciddi siqnal idi, mesaj idi. Azərbaycan xalqı bu siyasi və mənəvi dəstəyi heç vaxt unutmur və unutmayacaq.

İki il bundan əvvəl Şuşa şəhərində - uzun zaman davam edən işğaldan sonra azad edilmiş Şuşa şəhərində Şuşa Bəyannaməsi - müttəfiqlik bəyannaməsi bizim münasibətlərimizi yeni müstəviyə qaldırdı. Bu gün bu əlaqələr ən yüksək zirvədədir və bütün istiqamətlər üzrə biz indi əlaqələrimizin çox fəal dövrünü yaşayırıq. Bu gün təməlini qoyduğumuz İğdır-Naxçıvan qaz xətti - vaxtilə biz Sizinlə TANAP layihəsinin təməlini qoymuşduq, TANAP boru xəttinin açılışını bərabər etmişdik - bu gün isə Türkiyədən Azərbaycanın parçası olan Naxçıvana qaz kəmərinin inşası ilə bağlı işlərə start veririk. Qars-Naxçıvan dəmir yolunun inşasına dair Niyyət Protokolunun imzalanması da tarixi hadisədir. Əminəm ki, bu layihə də uğurla həyata keçiriləcək və beləliklə, Orta Dəhlizin bir qolu kimi həm Azərbaycana, həm Türkiyəyə, həm də digər ölkələrə xidmət göstərəcəkdir.

Biz bu gün Sizinlə, eyni zamanda, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolunun potensialının genişləndirilməsi ilə bağlı fikir mübadiləsi apardıq və mən Sizə məlumat verdim ki, yaxın aylarda bu yolun imkanları 1 milyon tondan 5 milyon tona qədər artırılacaq. Azərbaycanı Naxçıvan və Türkiyə ilə birləşdirən dəmir yolunun inşası da uğurla gedir. Azərbaycan ərazisində işlər böyük ehtimalla gələn ilin sonunda başa çatmalıdır. Yəni, bütün bu tarixi layihələr bir daha onu göstərir ki, bizim dövlətlərimiz nə qədər bir-birinə bağlıdır, bir-birinə yaxındır. Biz bir-birimizə dəstək verməklə, eyni zamanda, regional məsələləri də düz istiqamətə yönəldirik. Yəni, bizim müştərək maraqlarımız ondan ibarətdir ki, bölgədə sülh olsun, əmin-amanlıq olsun, müharibələr olmasın, ölkələrin ərazi bütövlüyü təmin edilsin. Azərbaycana göstərdiyiniz dəstək həm İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı, həm ondan əvvəl, həm də ondan sonra məhz bu məqsədə çatmaq üçün önəmli amildir.

Biz Azərbaycanda həqiqətən tarixi anlar, günlər, illər yaşayırıq. İkinci Qarabağ müharibəsi, tarixi Zəfərimiz, beş gün bundan əvvəl uğurlu əməliyyat nəticəsində suverenliyimizin bərpası tarixi hadisələrdir və haqlı olaraq bununla qürur duyuruq.

Bütün istiqamətlər üzrə, o cümlədən ticarət dövriyyəmizin artırılması istiqamətində önəmli addımlar atılmışdır. Bizim ticarət dövriyyəmiz keçən il 6 milyard dollardan çox olub. Ancaq bu ilin yeddi ayında 40 faiz daha artmışdır və əminəm ki, daha da artacaq. Düzdür, hədəf çox, yəni yüksək rəqəmlərlə ölçülür. Bir müddət bundan əvvəl 15 milyard dollar ticarət dövriyyəsi hədəfləmişdik. O zaman ticarət dövriyyəsi təqribən 2 milyard dollar idi. Amma indi 6 milyard dolları ötübdür, yəqin ki, yaxın gələcəkdə buna da çatacağıq. Preferensial ticarət anlaşması da imzalanmışdır və o siyahıda olan məhsulların sayı da artır. Ona görə əminəm ki, biz buna da uğurla çatacağıq.

Əziz Qardaşım, hörmətli qonaqlar, Sizi Naxçıvanda bir daha səmimiyyətlə salamlayıram. Sizə Azərbaycan xalqının hədsiz məhəbbət və sevgisini bir daha ifadə edirəm. Sizə və qardaş Türkiyə xalqına yeni uğurlar, yeni qələbələr arzulayıram. Sağ olun.

* * *

Sonra Türkiyə Prezidenti bəyanatla çıxış etdi.

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın bəyanatı

– Hörmətli Prezident, Əziz Qardaşım.

Xanımlar, cənablar.

Hörmətli mətbuat nümayəndələri.

Sizi öz adımdan və nümayəndə heyətim adından ən səmimi hisslərlə salamlayıram.

Prezident seçkilərindən sonra ilk səfərimi iyun ayında Şimali Kipr Türk Respublikası ilə birlikdə Bakıya etmişdim. Bu dəfə sizinlə Türkiyəni Türk dünyası ilə birləşdirən Naxçıvanda birlikdə olmaqdan böyük məmnunluq duyuram. 2008-ci ildəki son səfərimdən etibarən Naxçıvanın əldə etdiyi inkişafı qürurla müşahidə etdim. Naxçıvanın bugünkü səviyyəyə çatmasında böyük payı olan Azərbaycanın Ümummilli Lideri Heydər Əliyevi anadan olmasının 100-cü ildönümündə bir daha ehtiramla yad edirəm.

Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri dünyada tayı-bərabəri olmayan müstəsna səviyyədədir. “Bir millət, iki dövlət” şüarı çərçivəsində əlaqələrimizi və əməkdaşlığımızı bütün sahələrdə gücləndirmək üçün fəaliyyətimizi davam etdiririk. İlham qardaşımla imzaladığımız Şuşa Bəyannaməsi əlaqələrimizi müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəldən bir dönüş nöqtəsidir. Naxçıvan tarix boyu daşıdığı strateji əhəmiyyəti ilə Azərbaycanla əlaqələrimizdə xüsusi yerə sahibdir. Naxçıvan bu gün də iqtisadiyyat, nəqliyyat və enerji xətləri baxımından böyük potensiala malikdir. Regional nəqliyyat xətlərinin yaradılması ilə birlikdə bu potensialı tam mənasında həyata keçirmək imkanına sahib olacağıq.

Xəzər dənizindən keçən Beynəlxalq Şərq-Qərb Orta Dəhlizin əhəmiyyəti koronavirus pandemiyası və bölgəmizdə yaşanan müharibələr nəticəsində daha yaxşı dərk edilmişdir. Bu baxımdan bir qədər əvvəl təməlini qoyduğumuz İğdır-Naxçıvan qaz kəməri layihəsi Azərbaycan ilə enerji sahəsində ortaqlığımızı daha da dərinləşdirəcəyi kimi, Avropanın enerji təhlükəsizliyinə də töhfə verəcək. Qars-Naxçıvan dəmir yolu layihəsi ilə yanaşı, yaşayış binaları və elektrik enerjisi ilə bağlı müqavilələr bir az əvvəl imzalandı. Beləliklə, nəqliyyat, logistika və enerji sahələrindəki əlaqələrimizi inkişaf etdirməklə bağlı iradəmizi bir daha ortaya qoyduq.

Azərbaycanlı qardaşlarımıza 6 fevraldakı zəlzələlərin yaralarının sağalmasına verdikləri güclü dəstək üçün öz adımdan və millətim adından bir daha təşəkkür edirəm. Varını-yoxunu avtomobilinin üzərinə yükləyib millətimizə yardım etmək üçün yola çıxan qardaşlarımızın səmimiyyətini heç vaxt unutmayacağıq.

Mətbuata bəyanatlarımızdan sonra modernləşməsini həyata keçirdiyimiz bərpa-istehsalat hərbi kompleksinin açılışını edəcəyik. Bu layihə də müdafiə sənayesi sahəsində əməkdaşlığımıza ciddi töhfələr verəcək.

Hörmətli mətbuat nümayəndələri, son günlərdə bölgəmizdə kritik proseslər yaşandı. Azərbaycan İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra keçən üç ilə yaxın müddətdə dəfələrlə ifadə etdiyi legitim və haqlı narahatlıqları ilə bağlı lazımi cavabı təəssüf ki, tapa bilmədi, nəticədə özünün suveren ərazilərində antiterror tədbirləri həyata keçirmək məcburiyyətində qaldı. Bu tədbirlərin son dərəcə qısa müddətdə, mülki şəxslərin hüquqlarına yüksək həssaslıq göstərilərək uğurla başa çatdırılması bizim üçün qürur mənbəyi olmuşdur. Tədbirlər zamanı şəhid olan qardaşlarımıza Allahdan rəhmət, yaxınlarına başsağlığı diləyirəm. Yaralılarımıza tezliklə şəfa tapmalarını arzulayıram.

Naxçıvanın görkəmli şairi Mehmet Akifin əqidə yoldaşı mərhum Hüseyn Cavidin bir əsr əvvəl etdiyi bu duasının qəbul olunduğunu görməyin xoşbəxtliyini yaşadıq:

Hər bəladan əsirgə yurdumuzu,
Kamran eylə şanlı ordumuzu...

Müzəffər Azərbaycan Ordusunu həm tarixi qələbəsi, həm də mülki şəxslərə göstərdiyi humanist davranışı münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. Azərbaycanlı qardaşlarımız Türk millətinin ədalət və mərhəmətini bir daha bütün dünyaya göstərmişlər.

Son zəfərlə birlikdə bölgədə əhatəli normallaşma üçün yeni fürsət pəncərələri açılmışdır. Bu fürsətin dəyərləndirilməli olduğuna inanıram. Ermənistanın ona uzadılan sülh əlini tutmasını və artıq səmimi addımlar atmasını gözləyirik. Hər zaman vurğuladığım kimi, sülhün uduzanı olmaz. Bölgəmizdə sülh, sabitlik və rifahın yaranması xalqlarımıza olan borcumuzdur. Biz bu borcu yerinə yetirməkdə qətiyyətliyik, səmimiyik. Arzumuz qarşı tərəfin də eyni səmimiyyəti göstərməsidir.

Bu düşüncələrlə Can Azərbaycanda olmaqdan duyduğum məmnunluğu bir daha ifadə edirəm. Mənə və nümayəndə heyətimə göstərilən qonaqpərvərlik üçün Prezident, qardaşım cənab Əliyevə və azərbaycanlı qardaşlarımıza bir daha təşəkkür edirəm. Rəbbim sevgimizi, qardaşlığımızı daimi etsin. Sağ oSentyabrın 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan Naxçıvan Bərpa-istehsalat hərbi kompleksinin açılışında iştirak ediblər.

Azərbaycanın müdafiə naziri general-polkovnik Zakir Həsənov dövlət başçılarına raport verdi.

Prezident İlham Əliyev və Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan Naxçıvan Bərpa-istehsalat hərbi kompleksinin rəmzi açılışını bildirən lenti kəsdilər.

Məlumat verildi ki, hərbi kompleks müxtəlif növ tank, zirehli döyüş maşını və transportyorların, artilleriya qurğu və sistemlərinin, hava hücumundan müdafiə vasitələrinin, atıcı silahların, mühəndis texnikasının, rabitə avadanlıqlarının, optik cihazların təmirini və modernləşdirilməsini, müxtəlif növ daxiliyanma mühərriklərinin təmirini və stend üzərində yoxlanılmasını, qeyd olunan bütün vasitələr üzərində detal və avadanlıqların dəyişdirilməsini və test edilməsini həyata keçirmək imkanına malikdir. Hərbi kompleks 1

mərkəzdən, 8 təmir müəssisəsindən və 10 sahədən ibarətdir. Burada müxtəlif növ texnikaların təmiri və bərpası üçün 300-dən çox avadanlıq quraşdırılıb. Eyni zamanda, idarəetmə, yataqxana və təminat binası inşa edilib.

Hərbi hissənin zirehli və avtomobil texnikaları parkında texniki nəzarət məntəqəsi, texniki qulluq və təmir məntəqəsi binaları, ümumi texnika tutumu 284 yer olan 4 saxlanc, yanacaqdoldurma, yuma və gündəlik texniki qulluq məntəqələri inşa olunub.

"Naxçıvan Mərkəzi Təlim-Tədris Sahəsi" taktiki və idman sahələrindən, atış, artilleriya, mühəndis, kəşfiyyat, rabitə, kimya və qarovul şəhərciklərindən ibarətdir. Kompleksə yüksək səviyyədə təchiz olunmuş idman şəhərciyi də daxildir.

Sentyabrın 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Sentyabrın 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin adından ölkəmizdə rəsmi səfərdə olan Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın şərəfinə rəsmi nahar verilib.

Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Azərbaycan Respublikasına rəsmi səfəri sentyabrın 25-də başa çatıb.

Naxçıvan Beynəlxalq Hava Limanında Türkiyə dövlətinin başçısının şərəfinə fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanı yola saldı.

Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarına səfər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Cəbrayıl rayonuna səfər edib.

Dövlətimizin başçısı Cəbrayıl şəhərində inzibati binanın təməlini qoyub.

Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan rayonlarında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Vahid Hacıyev dövlətimizin başçısına görüləcək işlər barədə məlumat verdi.

Bildirildi ki, Baş plana əsasən, inzibati bina işgüzar zona kimi müəyyən olunmuş bir hektar ərazidə tikiləcək. Layihəyə əsasən, ərazidə dörd bina inşa ediləcək. Hər bina müasir üslubda layihələndirilib. İlkin mərhələdə 4-5 mərtəbədən ibarət ikikorpuslu bina kompleksinin tikintisi planlaşdırılır və binalar körpü vasitəsilə əlaqələndiriləcək. Digər 3-4 mərtəbəli binaların tikintisi isə ikinci mərhələ üçün nəzərdə tutulur. Binaların fasadında müasirlik və milliliyin ahəngi əsas götürülüb. Belə ki, eyvanlarda milli elementimiz olan şəbəkədən istifadə olunacaq.

Layihəyə əsasən, inzibati bina kompleksinin həyətində sakinlərin istirahəti üçün park salınacaq. Buradakı avtomobil dayanacağı elektrik doldurma məntəqələri ilə təmin olunacaq.

Kompleksin elektrik enerjisi təminatını qismən ödəmək məqsədilə binaların damında və istifadə olunmayan boş ərazilərində günəş panelləri quraşdırılacaq.

Prezident İlham Əliyev inzibati binanın təməlini qoydu.

Sentyabrın 28-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Cəbrayıl şəhərində Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi tərəfindən inşa edilən ilk yaşayış məhəlləsi – Cəbrayıl Yaşayış Kompleksində aparılan tikinti işləri ilə tanış olub.

Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Sadiq Sadıqov dövlətimizin başçısına tikinti işlərinin gedişi barədə məlumat verdi.

Qeyd olundu ki, ümumi sahəsi 7,9 hektar olan yaşayış kompleksi 33 binadan ibarətdir. Dördmərtəbəli və beşmərtəbəli binalarda ümumilikdə 712 mənzil olacaq. Onların 8-nin birotaqlı, 136-sının ikiotaqlı, 8-nin ikiotaqlı studio tipli, 392-nin üçotaqlı, 168-nin isə dördotaqlı olması nəzərdə tutulur. Birotaqlı mənzillərin sahəsi 40-50 kvadratmetr, ikiotaqlı mənzillərin sahəsi 55-90 kvadratmetr, ikiotaqlı studio tipli mənzillərin sahəsi 98-100 kvadratmetr, üçotaqlı mənzillərin sahəsi 90-108 kvadratmetr, dördotaqlı mənzillərin sahəsi isə 110-120 kvadratmetr təşkil edəcək.

Altı kvartaldan ibarət kompleksin inşası sürətlə və keyfiyyətlə həyata keçirilir. Bütün mənzillər tam təmirli olacaq, mətbəx mebeli və qaz plitəsi, su, qaz və elektrik sayğacları ilə təchiz ediləcək. Binalar liftlə və mərkəzləşdirilmiş qazanxana vasitəsilə istiliklə təmin olunacaq.

Yaşayış binaları ilə yanaşı, ərazidə park, sosial-məişət obyektləri, yeraltı və yerüstü avtodayanacaqlar, istirahət guşələri, uşaq oyun və idman meydançaları da istifadəyə veriləcək.

Dövlətimizin başçısına Şirvan, Lənkəran və Yevlax Yaşayış kompleksləri barədə də məlumat verildi.

Qeyd olundu ki, 8 hektardan çox ərazidə 25 binadan ibarət Şirvan Yaşayış Kompleksinin inşasına başlanılıb. Burada 9 mərtəbəli 14, 12 mərtəbəli 11 bina inşa ediləcək. Kompleksdə 32-si studio tipli, 216-sı ikiotaqlı, 768-i üçotaqlı və 248-i dördotaqlı olmaqla ümumilikdə 1264 mənzil olacaq. Bundan başqa, 960 şagird yerlik orta məktəb binası və 80 yerlik uşaq bağçası da tikiləcək.

Tikintisi yekunlaşmaqda olan Lənkəran Yaşayış Kompleksində doqquzmərtəbəli 5 bina inşa edilib.

Binalarda ümumilikdə 240 mənzil var. Mənzillərin 32-si birotaqlı (studio tipli), 36-sı ikiotaqlı, 104-ü üçotaqlı, 68-i isə dördotaqlıdır.

Yeddimərtəbəli 6 binadan ibarət Yevlax Yaşayış Kompleksinin inşasına tezliklə başlanılacaq. Kompleksdə 28-i birotaqlı, 14-ü studio tipli, 84-ü ikiotaqlı, 139-u üçotaqlı, 64-ü isə dördotaqlı olmaqla ümumilikdə 329 mənzil olacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də "Azərişıq" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin Cəbrayıl Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin açılışını edib.

"Azərişıq" Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Vüqar Əhmədov dövlətimizin başçısına görülən işlər barədə məlumat verdi.

Qeyd edək ki, ölkəmizin elektroenergetika sektorunda texnoloji innovasiyaların tətbiqi və infrastrukturun rəqəmsal transformasiyasının sürətləndirilməsi istiqamətində Cəbrayıl şəhərində Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2022-ci il oktyabrın 19-da təməli qoyulan "Azərişıq" ASC-nin Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi yüksək səviyyədə inşa olunub.

Bildirildi ki, Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi 110/35/10 kilovoltluq "Cəbrayıl" yarımstansiyasından qidalanır. Mərkəz Cəbrayıl şəhərinin elektrik enerjisinə tələbatının bir hissəsini təmin etməklə yanaşı, tikintisi nəzərdə tutulan digər güc mərkəzlərinin rəqəmsal platforma üzərindən idarəetməsini həyata keçirməyə imkan verəcək. Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzində tətbiq olunacaq müasir dispetçer idarəetmə sistemi elektrik enerjisinin real vaxt rejimində istehlakçıya çatdırılmasında abonent məmnunluğunu təmin edəcək. Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzi şəhərin müxtəlif təyinatlı infrastrukturunun elektrik enerjisinə olan tələbatını ödəməklə yanaşı, təchizat sxeminə daxil olan şəbəkələrin real vaxt rejimində və rəqəmsal formatda idarə edilməsinə imkan yaradacaq. Müasir tipli Mərkəz vasitəsilə ətraf ərazilərin də elektrik təchizatının etibarlılığı və dayanıqlılığına nəzarət təmin ediləcək. Rəqəmsal Elektrik Şəbəkələrinin İdarəolunması Mərkəzinin yaradılması elektrik enerjisinin paylanması prosesinə fasiləsiz nəzarətin təmin edilməsinə, enerji səmərəliliyinə, elektrik enerjisinin fasiləsizliyinə və keyfiyyətinin artırılmasına zəmin yaradacaq. Eyni zamanda, burada mühəndis–texniki heyətin effektiv işini təmin edən müasir avadanlıqlarla təchiz edilmiş iş otaqları, vətəndaş qəbulu üçün bütün şərait nəzərdə tutulub.

Prezident İlham Əliyev "Azərişıq" ASC-nin Cəbrayıl Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzini işə saldı.

Məlumat verildi ki, 35/0,4 kilovoltluq "Cəbrayıl şəhər" yarımstansiyası qovşaq yarımstansiyası olmaqla 110/35/10 kilovoltluq "Cəbrayıl" yarımstansiyası, Zəngilan, Qubadlı rayonları və Hadrut qəsəbəsi ilə əlaqələndirilməklə 35 kV-luq dairəvi elektrik təchizat sxeminə daxil olacaq.

Cəbrayıl Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin dispetçer idarəetmə sistemi həm mərkəzləşdirilmiş, həm də müstəqil funksional rejimlərdə istismar imkanına malikdir. Binanın dam örtüyündə yaradılan "yaşıl enerji" mənbəyinin şəbəkəyə inteqrasiyası həyata keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan rayonunda olub.

Dövlətimizin başçısı Alıbəyli kəndinin təməlini qoyub.

Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Cəbrayıl, Qubadlı və Zəngilan rayonlarında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin xüsusi nümayəndəsi Vahid Hacıyev dövlətimizin başçısına Alıbəyli kəndi barədə məlumat verdi.

Alıbəyli kəndi Həkəri çayının sahilində, Bərgüşad silsiləsinin ətəyində, Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd yolunun üzərində yerləşir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin ümumi planına əsasən, Alıbəyli kəndi Birinci Alıbəyli, İkinci Alıbəyli, Sarıl və Xumarlı kəndləri ilə birlikdə layihələndirilir. Kəndin mövcud məskunlaşma ərazisi 103,5 hektar sahəni əhatə edir. Layihələndirilən ərazinin sahəsi isə 170,3 hektardır.

Bildirildi ki, Alıbəyli kəndində 2568 sakin üçün 498 fərdi evdən və 144 mənzildən ibarət 2-3 mərtəbəli bloklaşdırılmış evlərin layihələndirilməsi nəzərdə tutulur. Birinci mərhələdə 772 sakin üçün 197 fərdi evin layihələndirilməsi və tikilməsi planlaşdırılır.

Kənddə inzibati bina, klub icma mərkəzi və qonaq evi, idman sağlamlıq mərkəzi, məktəb binası, bazar kompleksi, mərasim zalı, iaşə obyektləri və digər müəssisələr olacaq.

Qeyd olundu ki, Alıbəyli kəndində əhali üçün tələbata uyğun ümumilikdə 462 şagird yerlik iki tam orta məktəb binasının tikintisi planlaşdırılır. Birinci mərhələdə 143 şagird yerlik məktəb binası inşa olunacaq. Üçmərtəbəli məktəbin ərazisində həm şagirdlər, həm də əhali üçün qaçış zolağı olan geniş idman meydançasının yaradılması nəzərdə tutulur.

Kənddə məskunlaşacaq əhali üçün ümumilikdə 160 yerlik iki uşaq bağçası da inşa olunacaq.

Əhalinin resurslardan istifadəsini əlçatan etmək məqsədilə geniş istifadə olunan qeyri-yaşayış obyektləri bir neçə mövqedə yerləşdirilib.

Sonra Alıbəyli kəndinin inkişaf planı barədə videoçarx nümayiş etdirildi.

Prezident İlham Əliyev Alıbəyli kəndinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan Konqres Mərkəzi Kompleksinin açılışını edib.

Dövlətimizin başçısına görülən işlərlə bağlı məlumat verildi.

Bildirildi ki, ərazisi 2,2 hektar olan Zəngilan Konqres Mərkəzi Kompleksi iki hissədən ibarətdir.

Kompleksə daxil olan 600 yerlik korpusda ölkə və beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin keçirilməsi üçün müasir standartlara uyğun şərait yaradılıb. Digər korpusda isə kiçik həcmli müxtəlif çoxfunksiyalı tədbirlərin keçirilməsi üçün zal, mətbəx və VIP otaqlar mövcuddur.

Məlumat verildi ki, Zəngilan Konqres Mərkəzi Kompleksi yerli və xarici mütəxəssislər cəlb olunmaqla altı ay ərzində inşa edilib. Kompleksin tikintisinin qısa müddətdə başa çatdırılması üçün üçnövbəli iş qrafiki tətbiq olunub. Şərqi Zəngəzur İqtisadi Rayonunda 1 saylı Bərpa, Tikinti və İdarəetmə Xidmətinin əməkdaşlarının da fəal iştirakı ilə tikinti işləri yüksək keyfiyyətdə və standartlara uyğun şəkildə aparılıb.

Kompleksin ərazisində yaşıllıq zonaları, yerüstü parklanma sahəsi mövcuddur. Mərkəzin binasının dam hissəsində günəş panelləri yerləşdirilib.

Gələcəkdə bu mərkəzdə ölkə və beynəlxalq əhəmiyyətli müxtəlif tədbirlərin keçirilməsi mümkün olacaq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də “AzərEnerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin “Cahangirbəyli” Su Elektrik Stansiyasının açılışında iştirak edib.

“AzərEnerji” ASC-nin prezidenti Baba Rzayev dövlətimizin başçısına stansiyada görülən işlər barədə məlumat verdi.

Qeyd edək ki, işğaldan azad olunan ərazilərdə yeni “yaşıl enerji” potensialının yaradılması ilə bağlı Prezident İlham Əliyevin tapşırığına uyğun olaraq, 2022-ci ilin payız aylarında “AzərEnerji” ASC tərəfindən Oxçuçayın Zəngilan rayonunun ərazisindən keçən hissəsində dörd yerdə hər birinin gücü 10,5 meqavat, ümumi gücü 42 meqavat olan su elektrik stansiyaları (SES) silsiləsinin tikintisinə başlanılıb. Artıq “Sarıqışlaq”, “Şayıflı” və “Zəngilan” SES-lərdə işlər yekunlaşmaqdadır, “Cahangirbəyli” SES-də isə işlər tamamlanıb.

Bildirildi ki, “Cahangirbəyli” SES üçün tikilən maşın zalında 5,25 meqavat gücündə Avropa istehsalı olan yaşıl sertifikatlı frensis tipli iki ekoturbin, generatorlar, məsafədən idarəedilən rəqəmsal avadanlıqlar quraşdırılıb. Stansiyada il ərzində 30 milyon kilovat-saatdan çox elektrik enerjisi istehsal ediləcək.

Prezident İlham Əliyevin cari ilin mayında tikintisinə baxış keçirdiyi bu 4 stansiyadan ibarət 42 meqavatlıq “Zəngilan” Su Elektrik Stansiyalar Silsiləsi işğaldan azad edilən ərazilərdə tamamilə yeni inşa edilən ilk ən böyük enerji istehsalı layihəsidir. Bu layihə rekord müddətdə - cəmi bir ilə ərsəyə gəlib. İndiyədək nə Azərbaycanda, nə də digər yerlərdə bu sayda, bu gücdə və bu müddətdə SES-lərin tikilməsi faktına rast gəlinməyib.

Bu dörd stansiyanı su ilə təmin etmək üçün “AzərEnerji” tərəfindən dəniz səviyyəsindən 600 metr yüksəklikdə baş suqəbuledici qurğu tikilib. Eni 450, uzunluğu 250 metr olan qurğunun su tutumu 400-450 min kubmetrə bərabərdir. Bu qurğunun yaradılması enerji istehsalından əlavə, kənd təsərrüfatı və ekoloji cəhətdən olduqca əhəmiyyətli hadisədir. Baş suqəbuledicinin tikilməsi 30 il müddətində çirklənən çay yatağının təmizlənməsinə, flora və faunanın dirçəlməsinə də yardım edəcək.

Baş suqəbuledicidən çayın suyunun 35 faizi məcrasında saxlanılmaqla 23 kilometr məsafədə qoşa derivasiya boruları çəkilib. Borudan çıxan su təkrar çaya buraxılır. “Cahangirbəyli” SES-in ətrafında 8 mindən çox ağac əkilib.

Dövlətimizin başçısı “Cahangirbəyli” Su Elektrik Stansiyasını işə saldı.

Qeyd edək ki, Oxçuçay üzərindəki SES-lərin tikilməsi ilə bağlı Dövlət Ekoloji Ekspertiza Agentliyinin təşkilatçılığı və aidiyyəti dövlət qurumlarının, media və qeyri-hökumət təşkilatlarının iştirakı ilə açıq ictimai dinləmələr keçirilib və layihəyə yüksək qiymət verilib.

İşğaldan azad edilən ərazilərdə bolsulu çaylar üzərində “AzərEnerji” tərəfindən tikilən və gələcəkdə inşa olunacaq 370 meqavat gücündə SES-lər say və güc baxımından ölkənin digər yerlərində fəaliyyət göstərən azsulu çayların üzərində yerləşən 1060 meqavat gücündə böyük SES-lərdən üç dəfə az olmasına baxmayaraq, daha çox enerji istehsal edəcək. Çünki əsasən Azərbaycan ərazisində formalaşan bolsulu və iti axan dağ çayları üzərində tikilən yeni stansiyalar ölkənin digər yerlərindəki stansiyalardan fərqli olaraq, suyun azalan vaxtı da məhsuldar işləyir. Belə ki, avqust-sentyabr aylarında istehsal həcmi 25-30 faizə düşsə də, aprel-may aylarında 80 faizdən yuxarı olur və ilin bütün fəsillərində orta hesabla 40-42 faiz güclə çalışır. Digər yerlərdə isə bu göstərici 10-12 faizdir.

Beləliklə, işğaldan azad edilən ərazilərdə tam yeni tikilən 4 stansiyadan ibarət “Zəngilan” su elektrik stansiyaları silsiləsində il ərzində 130 milyon kilovat-saatdan artıq “yaşıl enerji” istehsal ediləcək. Bu da alternativ enerji mənbələrinə keçiddə çox böyük rol oynamaqla, Prezident İlham Əliyevin regionu “Yaşıl enerji” zonasına çevirməklə bağlı tapşırığının icrasına mühüm töhfədir. Silsilə SES layihəsi regionun enerji və iqtisadi inkişafına töhfə verməklə bərabər, əhalinin məşğulluğu baxımından da əhəmiyyətlidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan rayonunda Zəngilan kəndinin təməlini qoyub.

Dövlətimizin başçısına kənddə görüləcək işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Zəngilan kənd inzibati ərazisinə daxil olan bu kənd şəhər mərkəzindən 3,1 kilometr məsafədə, Oxçuçayın sahilində, Zəngilan-Mincivan yolunun üzərində düzənlik ərazidə yerləşir. Baş plana əsasən,

Zəngilan kəndi İçəri Müşlan və Məlikli kəndləri ilə birlikdə layihələndirilib. Kəndin layihələndirilən ümumi ərazisi 111,3 hektardır.

Zəngilan kəndində 1631 sakin üçün 306 fərdi evin və 102 mənzildən ibarət 2-3 mərtəbəli bloklaşdırılmış evlərin tikilməsi nəzərdə tutulur. Birinci mərhələdə Zəngilan kəndinə 489 sakinin köçürülməsi üçün 127 fərdi ev tikiləcək.

Kənddə məktəb binası, uşaq bağçası, inzibati bina, klub icma mərkəzi və çoxfunksiyalı bina, bazar kompleksi, idman sağlamlıq mərkəzi, tibb məntəqəsi, mərasim zalı və qonaq evinin tikintisi planlaşdırılıb. Burada əhalinin məşğulluğu üçün hər cür şərait yaradılacaq.

Bu kənddə də əhalinin resurslardan istifadəsini əlçatan etmək məqsədilə geniş istifadə olunan qeyri-yaşayış obyektləri bir neçə mövqedə yerləşdiriləcək.

Zəngilan kəndində 294 şagird yerlik tam orta məktəb, 60 və 40 yerlik iki uşaq bağçası da inşa olunacaq.

Dövlətimizin başçısı kəndin inkişaf planından bəhs edən videoçarxa baxdı.

Prezident İlham Əliyev Zəngilan kəndinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan şəhərində 2-ci yaşayış kompleksinin təməlini qoyub.

Dövlətimizin başçısına kompleks barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, Zəngilan şəhərinin Baş planına uyğun olaraq, əhalinin yüksək həyat səviyyəsini təmin etmək məqsədilə müasir tələblərə cavab verəcək yaşayış məhəllələrinin salınması nəzərdə tutulub. Şəhərdə daha əvvəl təməli qoyulan 110 mənzildən ibarət ilk yaşayış kompleksinin layihələri hazırdır və yaxın vaxtlarda tikinti işlərinə başlanacaq.

Məlumat verildi ki, “Böyük Qayıdış” proqramına uyğun olaraq, növbəti yaşayış məhəllələrinin salınması çərçivəsində 410 mənzildən ibarət yeni yaşayış komplekslərinin tikintisi nəzərdə tutulur. İkinci yaşayış kompleksi Qələbə və Memorial parkların yaxınlığında, şəhərin azsıxlıqlı zonasında yerləşməklə, əsasən “taunhaus” tipli evlərdən ibarət olacaq. Plana əsasən, burada 87 mənzil nəzərdə tutulur.

Prezident İlham Əliyev 2-ci yaşayış kompleksinin təməlini qoydu.

Sentyabrın 28-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Heydər Əliyev Fondu tərəfindən inşa edilən Zəngilan şəhər məscidində görülən işlərlə tanış olub.

Dövlətimizin başçısına məsciddə görülən işlər barədə məlumat verildi.

Qeyd edək ki, Ermənistanın torpaqlarımızı işğal altında saxladığı illərdə Zəngilan rayonunda da tarixi, dini, mədəniyyət abidələrimiz erməni vandalizminə məruz qalıb, dağıdılıb, təhqir edilib. İşğal dövründə Zəngilan şəhərindəki məsciddən tövlə kimi istifadə olunub. İşğal altındakı ərazilərimiz azad edildikdən sonra Qarabağdakı tarixi, dini və mədəniyyət abidələrinin bərpası layihələri çərçivəsində Zəngilan məscidində də bərpa-tikinti işləri başlanılıb. Heydər Əliyev Fondu tərəfindən təşkil olunan yerli və xarici ekspertlərdən ibarət işçi qrup məscidin mövcud binasını qiymətləndirib, binanın konservasiyası və bərpasına, o cümlədən bu ərazidə yeni məscidin tikilməsinə qərar verilib.

Zəngilanda inşa olunan məscidin təməli Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2021-ci il aprelin 26-da qoyulub.

Ötən müddətdə yeni məscidin layihəsi işlənilib və tikintiyə başlanılıb. Məscidin inşası “Paşa Holding” MMC-nin dəstəyi ilə Heydər Əliyev Fondu tərəfindən həyata keçirilib.

Hazırda məscidin daxili interyerində işlər davam etdirilir, o cümlədən ərazidə abadlaşdırma işləri aparılır. Layihənin 2024-cü ilin aprelində başa çatdırılması nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan şəhərində 3-cü yaşayış kompleksinin təməlini qoyub.

Dövlətimizin başçısına kompleks barədə məlumat verildi.

Qeyd olundu ki, yaşayış kompleksi iki sahəyə bölünüb və hər biri üçün özünəməxsus konsepsiya hazırlanıb. Binaların memarlıq baxımından fərqliliyini təmin etmək məqsədilə onlar müxtəlif üslubda layihələndirilib.

Məlumat verildi ki, ümumi sahəsi iki hektar olan yaşayış kompleksində tikiləcək 3, 4 və 5 mərtəbəli çoxmənzilli binalar 8 blokdan və 192 mənzildən ibarət olacaq.

Prezident İlham Əliyev 3-cü yaşayış kompleksinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan şəhərində 4-cü yaşayış kompleksinin təməlini qoyub.

Dövlətimizin başçısına kompleks barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, kompleksin inşa olunacağı ərazi şəhərin ortasıxlıqlı çoxfunksiyalı zonasında, inzibati mərkəzin yaxınlığında yerləşir. Bu yaşayış kompleksinin ərazisi iki hektardır. Şəhərin təsdiq edilmiş Baş planına uyğun olaraq, kompleksdə 3, 4 və 5 mərtəbəli çoxmənzilli binaların inşası nəzərdə tutulur. Konsepsiyaya əsasən, buradakı yaşayış binalarının 131 mənzildən ibarət olması planlaşdırılır.

Prezident İlham Əliyev 4-cü yaşayış kompleksinin təməlini qoydu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev sentyabrın 28-də Zəngilan şəhərində 160 yerlik uşaq bağçasının təməlini qoyub.

Dövlətimizin başçısına görüləcək işlər barədə məlumat verildi.

Bildirildi ki, uşaq bağçası bir hektar ərazidə inşa olunacaq. Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin ikimərtəbəli binasında qrup, inzibati, texniki və tibb otaqları, idman və musiqi zalları, mətbəx, camaşırxana yaradılacaq. Burada uşaqların rahatlığı, ilkin biliklərə yiyələnmələri və əylənmələri üçün hər cür şərait təmin ediləcək.

Bağçanın həyətində oyun meydançaları salınacaq, avtodayanacaq və digər zəruri infrastruktur yaradılacaq.

Prezident İlham Əliyev uşaq bağçasının təməlini qoydu.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda uşaqların təlim-tərbiyəsinə, sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə, vətənpərvər ruhda və sağlam yetişmələrinə daim xüsusi diqqət yetirilir. Bu məsələ işğaldan azad olunan ərazilərdə də diqqət mərkəzində saxlanılır. Hər cür şəraitə malik uşaq bağçalarının inşası Azərbaycan dövlətinin gələcəyimiz olan uşaqlarla bağlı bütün məsələlərə xüsusi həssaslıqla yanaşdığını bir daha sübut edir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə bu cür müəssisələrin yaradılması bərpa edilən şəhər və kəndlərimizin simasına da əlavə rəng qatır.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.81

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ İLHAM ƏLİYEVİN NİTQLƏRİ, ÇIXIŞLARI VƏ MÜSAHİBƏLƏRİ

Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun nazirlər görüşündə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi

– Hörmətli nazirlər.

Xanımlar və cənablar.

Əziz qonaqlar.

Mən sizin hamınızı Bakıda Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun nazirlər görüşündə salamlayıram.

Qoşulmama Hərəkatı ölkələrinin yekdil qərarı ilə Azərbaycan 2019-2022-ci illər üçün sədrliyi öz üzərinə götürdü və yenidən yekdil qərarla sədrliyimiz daha bir il uzadıldı.

Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatına sədrliyi dövründə "Bandunq prinsipləri" əsasında ədaləti, beynəlxalq hüququ və üzv ölkələrin qanuni maraqlarını qətiyyətlə qorudu.

Beynəlxalq ictimaiyyət COVID-19 pandemiyası ilə necə mübarizə aparacağı barədə çaşqın vəziyyətdə olarkən, misli görünməmiş bu çağırışla mübarizədə qlobal səyləri birləşdirən Qoşulmama Hərəkatı oldu.

2020-ci ilin mayında Azərbaycanın təşəbbüsü ilə təşkil edilmiş Qoşulmama Hərəkatının liderlər səviyyəsində onlayn sammiti 2020-ci ilin dekabrında BMT Baş Assambleyasının xüsusi sessiyasının keçirilməsi ilə nəticələndi. Bundan əlavə, Qoşulmama Hərəkatının bəzi zəngin ölkələr tərəfindən yürüdülən "peyvənd millətçiliyi"nə güclü etirazı və bunun ardınca bütün ölkələr üçün peyvəndlərə ədalətli və universal çıxışla bağlı BMT qətnamələrinin qəbul edilməsi Qoşulmama Hərəkatının koronavirusla mübarizədə liderliyinə dəlalət edir.

Hərəkatın institusional inkişafı, xüsusən də müvafiq olaraq 2021-ci və 2022-ci illərdə Qoşulmama Hərəkatı Parlament Şəbəkəsinin və Qoşulmama Hərəkatı Gənclər Təşkilatının yaradılması Azərbaycanın sədrliyinin növbəti nailiyyətidir. Biz hazırda Qoşulmama Hərəkatının qadınlar platformasının yaradılması üzərində işləyirik. İnstitusional davamlılığa doğru atılan bu addımlarla biz növbəti sədrlərə mütləq uğurlu bir miras qoyacağıq.

Beynəlxalq ictimaiyyətin məsuliyyətli və fəal üzvü olaraq biz, həmçinin postpandemiya dövrü haqqında düşünməli olduq. Beləliklə, Azərbaycan bu ilin mart ayında Bakıda Qoşulmama Hərəkatının pandemiyadan sonrakı bərpaya həsr olunmuş növbəti sammitini uğurla təşkil etdi. Biz burada qlobal əhəmiyyətə malik məsələləri müzakirə etdik və pandemiyadan sonrakı dövrdə daha yaxşı bərpa üzrə fikirlərimizi bölüşdük.

Ehtiyacı olan ölkələrə yardım göstərmək Azərbaycanın sədrliyinin digər prioriteti idi. Azərbaycan əksəriyyəti Qoşulmama Hərəkatına üzv olan 80-dən çox ölkəyə ya ikitərəfli qaydada, ya da Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı vasitəsilə COVID-19 ilə bağlı maliyyə və humanitar dəstək göstərib. Azərbaycan Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatına 10 milyon ABŞ dolları məbləğində könüllü töhfə verib. Biz, həmçinin beş ölkəni peyvəndlə təmin etmişik.

Yuxarıda qeyd etdiyim mart sammitində mən, həmçinin Afrika və inkişaf etməkdə olan kiçik ada dövlətlərinə postpandemiya dövründə bərpanı dəstəkləmək üçün iki qlobal çağırış elan etdim. Azərbaycan ilk donor kimi hər iki çağırış üçün bir milyon ABŞ dolları ayırdı.

Xanımlar və cənablar, multilateralizmin əsl müdafiəçisi və BMT-dən sonra ikinci böyük təsisat kimi Qoşulmama Hərəkatı yenidən formalaşan dünya nizamında öz yerini tapmalıdır. Biz "Bandunq prinsipləri" ətrafında qətiyyətlə dayanmalı, suverenliyin və ərazi bütövlüyünün pozulması, ölkələrin daxili işlərinə müdaxilə hallarına qarşı öz səsimizi ucaltmalıyıq. Hərəkatımızın dünya məsələlərində daha ön mövqedə olması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Multilateralizm bizim güclü vasitəmizdir. Hazırda beynəlxalq təşkilatlar, xüsusilə BMT bəşəriyyətin gözləntilərinə cavab vermir. BMT-də ciddi islahatların aparılması qaçılmazdır. BMT Təhlükəsizlik Şurası keçmişin qalığıdır və hazırkı reallıqları əks etdirmir. Biz Təhlükəsizlik Şurasında daha çox ölkənin təmsil olunması və coğrafi baxımdan daha ədalətli olması üçün onun tərkibinin genişləndirilməsinin tərəfdarıyıq. Şadam ki, bu gün bu ideya ilə bağlı dünyada artan konsensus vardır.

Əvvəllər qeyd etdiyim kimi, BMT Təhlükəsizlik Şurasında Qoşulmama Hərəkatına bir daimi yer verilməlidir. Zənnimizcə, Qoşulmama Hərəkatına, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına və Afrika İttifaqına sədrlik edən ölkələr BMT Təhlükəsizlik Şurasında veto hüququ ilə rotasiya əsasında yer almalıdırlar.

Azərbaycan neokolonializm meyillərinin artmasından olduqca narahatdır. Dekolonizasiya prosesi nəticəsində yaranmış Qoşulmama Hərəkatı keçmişin bu utancverici mirasına qarşı qətiyyətlə mübarizə aparmalı və onun tamamilə aradan qaldırılmasına öz töhfəsini verməlidir.

Neokolonializmi hələ də davam etdirən ölkələrdən biri Fransadır. Fransanın Avropadan kənarda idarə etdiyi ərazilər fransız müstəmləkə imperiyasının iyrənc qalıqlarıdır. Fransa Qəmər adalarının Mayot adası üzərində suverenliyinə, həmçinin Yeni Kaledoniya xalqının, o cümlədən özünün digər dənizaşırı icma və ərazilərində yaşayan xalqların hüquqlarına hörmət etməlidir. Mən öz haqq işlərini və azadlıq arzularını beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaq üçün Bakı nazirlər görüşü çərçivəsində tədbir keçirəcək Fransanın dənizaşırı icma və ərazilərindən olan hörmətli nümayəndələri salamlayıram.

Fransanın soyqırımlarla dolu hakimiyyəti dövründə 1,5 milyona yaxın əlcəzairli qətlə yetirilib. Hələ də Paris muzeyində əlcəzairli azadlıq döyüşçülərinin kəllə sümükləri müharibə qənimətləri kimi saxlanılır. Bu, utancverici və iyrənc hərəkətdir. Biz Fransa prezidenti Emmanuel Makrondan həmin qəhrəmanların qalıqlarını Əlcəzairə təhvil verməsini tələb edirik.

Özünü yalandan insan haqlarının və beynəlxalq hüququn müdafiəçisi kimi qələmə verən Fransa hələ də digər ölkələrin daxili işlərinə qarışır. Fransa qoşunlarının bu yaxınlarda Mali və Burkina-Fasodan çıxarılması onun Afrikadakı amansız neokolonializm siyasətinin uğursuzluğa məhkum olduğunu bir daha göstərdi. Təəssüf ki, Fransa Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində erməni separatizmini dəstəkləyərək, geosiyasi rəqabət, xarici hərbi mövcudluq və "Orientalizm" müstəmləkəçilik siyasəti ilə Cənubi Qafqaz regionunda da eyni mənfur təcrübəni tətbiq etməyə çalışır.

Fransa XX əsrin ikinci yarısı boyunca Əlcəzairdə və özünün dənizaşırı ərazilərində - Sakit okeanda, Fransa Polineziyasında bir neçə nüvə silahı sınağı keçirmiş və bununla da qlobal səviyyədə ətraf mühitin deqradasiyasına, yerli icmalarda ciddi sağlamlıq problemlərinə səbəb olmuşdur.

Fransa öz müstəmləkə keçmişinə, qanlı müstəmləkə cinayətlərinə və soyqırımı aktlarına görə Qoşulmama Hərəkatına üzv olan Afrika, Cənub-Şərqi Asiya ölkələrindən və digər ölkələrdən üzr istəməlidir.

Bir neçə gün əvvəl Niderland kralı ölkəsinin müstəmləkə keçmişinə və qul ticarəti ilə məşğul olduğuna görə rəsmən üzr istəyib. Biz onun fransız həmkarını da həmin hərəkəti etməyə çağırırıq. Heç vaxt olmamaqdansa gec olması yaxşıdır. Əcdadları müstəmləkə siyasətinə məruz qalmış, qul kimi istifadə olunmuş, öldürülmüş, işgəncələr verilmiş və alçaldılmış insanlardan milyonlarla insanın qarşısında üzr istənilməsi yalnız Fransanın tarixi günahının etirafı olmayacaq, həm də Fransanın əlcəzairli yeniyetmənin vəhşicəsinə öldürülməsindən sonra qarşılaşdığı dərin siyasi, sosial və humanitar böhranın nəticələrinin aradan qaldırılmasına kömək edəcək.

Fransada, xüsusilə də mediada və internetdə müəyyən etnik azlıqlara qarşı davamlı və geniş şəkildə yayılmış irqçi, ayrı-seçkilik salan fikirlər, rəsmi şəxslər və parlamentin iki palatasının üzvləri tərəfindən irqi nifrət xarakterli çıxışlar getdikcə artmaqdadır. Bu yaxınlarda Əlcəzair əsilli 17 yaşlı yeniyetmənin Fransa polisi tərəfindən qətlə yetirilməsi bu ölkədə irqçiliyin və islamofobiyanın daha bir əlamətidir. Bu baxımdan biz BMT-nin polisin atəş açmasını pisləyən və Fransanı "hüquq-mühafizə orqanlarında irqçilik və ayrı-seçkiliyin dərin problemlərini ciddi şəkildə həll etməyə" çağıran bəyanatını dəstəkləyirik.

Fransa hətta Korsika dilinə qadağa qoyur və etnik azlıqlar konsepsiyasını qəbul etmir, lakin, eyni zamanda, özünü Azərbaycandakı erməni milli azlığının müdafiəçisi kimi göstərməyə çalışır. Bu, riyakarlıq və ikili standartlardan başqa bir şey deyil.

Fransa hakimiyyəti başqalarına mühazirə oxumağa cəhd etmək əvəzinə, öz ölkəsində bu cür narahatedici meyillərlə mübarizə aparmalıdır.

Əziz dostlar, iqlim dəyişikliyi, su qıtlığı, ərzaq təhlükəsizliyi, məcburi miqrasiya kimi məsələlər bizim daimi diqqətimizi tələb edir. İnkişaf etməkdə olan kiçik ada dövlətləri iqlim dəyişikliyinin təsirlərinə daha həssasdır və ekzistensial təhlükə ilə üzləşirlər. Miqrant qayıqlarının Aralıq dənizində qəzaya uğramasının dəhşətli fotoları xüsusilə narahatedicidir.

Fikrimizcə, mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoqun təşviqi bizim gündəliyimizdə öndə duran məsələlər olmalıdır. Biz geniş vüsət alan islamofobiya və ksenofobiya hallarından, həmçinin İslamın zorakılıq və terrorla eyniləşdirilməsi cəhdlərindən narahatıq. Danimarkada, Niderlandda, İsveçdə müqəddəs Quranın yandırılması, təhqir olunması və buna ifadə azadlığı adı altında bəraət qazandırılması tamamilə məsuliyyətsizlikdir, qəbulolunmazdır və bu, pislənilməlidir.

Xanımlar və cənablar, sədrliyimiz dövründə Azərbaycan xalqı üçün ən önəmli və yaddaqalan məqam Vətən müharibəsində bizim tarixi Qələbəmiz oldu. 2020-ci ildə Azərbaycan Ermənistanı döyüş meydanında məğlub edərək Ermənistanın 30 illik işğalına son qoydu. İşğalçı ölkə kimi Ermənistan kapitulyasiya aktını imzalamağa məcbur oldu. Bununla da Azərbaycan öz ərazi bütövlüyünü və tarixi ədaləti bərpa etdi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü ildə qəbul etdiyi dörd qətnaməsinin icrasını özü təmin etdi. Azərbaycanın bu Qələbəsi beynəlxalq hüququn və ədalətin zəfəridir.

Otuz il əvvəl Ermənistan Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə tanınan ərazilərinin təxminən 20 faizini işğal etdi, həm Ermənistanda, həm də Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində etnik təmizləmə həyata keçirdi. Bunun nəticəsində bir milyondan çox azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünə çevrildi. Ermənistan 1992-ci ildə Xocalı şəhərində 613 azərbaycanlını, o cümlədən 106 qadını və 63 uşağı yalnız etnik mənsubiyyətinə görə vəhşicəsinə qətlə yetirdi.

Ərazilərimiz işğaldan azad edildikdən sonra Azərbaycan indi bir sıra nəhəng çağırışlarla üz-üzədir. Keçmişdə işğal altında olmuş ərazilərdəki dağıntıların

miqyasından dəhşətə gəldik. Azərbaycanın şəhər və kəndləri Ermənistan tərəfindən qəsdən dağıdılmış, talan olunmuş, bütün mədəni və dini abidələr, məscidlər təhqir olunmuş, qarət edilmişdir. Ermənistan işğal etdiyi ərazilərdə urbisid, kultursid və ekosid törətmişdir.

İşğal altında olmuş ərazilərdəki 67 məsciddən 65-i dağıdılıb, qalanlarından isə donuz və inəklər üçün tövlə kimi istifadə edilib ki, bu da bütün dünya müsəlmanlarına qarşı təhqirdir.

Altmış min hektar meşəlik məhv edilmiş, kəsilmiş və daşınmışdır, torpaqlarımız və çaylarımız çirkləndirilmiş və zəhərləndirilmişdir.

Ermənistan indi isə Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə sərhədində transsərhəd ekoloji fəlakət törətməkdə davam edir. Bununla Ermənistan 1991-ci il Transsərhəd kontekstdə Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi Konvensiyasından (Espoo Konvensiyası) irəli gələn öhdəliklərini pozmuş olur. Bu Konvensiyada ölkələrin mənfi transsərhəd təsirlərdən qaçmaq üçün bir-biri ilə məsləhətləşmələr aparmasının vacibliyi açıq şəkildə qeyd edilir.

Ermənistanın işğalının digər mənfi fəsadı minalardır. Azərbaycan hazırda dünyada minalarla ən çox çirkləndirilmiş on ölkə sırasındadır. 2020-ci ilin noyabrında Vətən müharibəsi başa çatdıqdan sonra mina partlayışı nəticəsində təxminən 300 azərbaycanlı həlak olub və ya ağır yaralanıb. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə baş verən hər bir mina partlayışı Ermənistanın törətdiyi hərbi cinayətlərin uzun siyahısının davamıdır. Mina problemi Ermənistan tərəfindən Azərbaycan xalqının fundamental insan hüquqlarının pozulmasıdır. 2020-ci ildə kapitulyasiyadan sonra da Ermənistan külli miqdarda mina istehsalını davam etdirirdi və onları Laçın sərhəd-gömrük buraxılış məntəqəsi yaradılana qədər Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinə daşıyırdı.

Minalar yenidənqurma prosesini və keçmiş məcburi köçkünlərin azad edilmiş ərazilərə qayıdışını ləngidir. Bunu nəzərə alaraq, Azərbaycan humanitar minatəmizləmə üzrə xüsusi milli Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi müəyyənləşdirib. Bundan başqa, Azərbaycan qlobal miqyasda humanitar minatəmizləmə səylərini dəstəkləyir və minatəmizləmənin 18-ci Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi olması təklifini irəli sürmüşdür.

Əminəm ki, Qoşulmama Hərəkatının üzv dövlətləri səsimizi qlobal miqyasda eşitdirmək üçün Minaların Təsirinə Məruz Qalmış Ölkələrin Həmfikirlər Qrupunun yaradılması təklifimi dəstəkləyəcəklər.

Ermənistan, həmçinin Birinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində işgəncələrə məruz qalan, öldürülən və kütləvi məzarlıqlarda basdırılan 4 minə yaxın itkin düşmüş azərbaycanlının taleyinin müəyyənləşdirilməsində tam şəffaflığı təmin etməli və əməkdaşlıq etməlidir.

Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycan işğaldan azad edilmiş 10 min kvadratkilometrlik ərazidə özünün maliyyə imkanları hesabına sıfırdan irimiqyaslı yenidənqurma işlərini uğurla həyata keçirir.

Münaqişə başa çatdıqdan az sonra Azərbaycan Ermənistanla bir-birinin suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qarşılıqlı tanınması əsasında sülh sazişi imzalamaq üçün beş əsas prinsipini təqdim edib.

Ermənistanın Qarabağı Azərbaycanın tərkib hissəsi kimi tanımağa məcbur olmasına baxmayaraq, Rusiya sülhməramlılarının müvəqqəti yerləşdirildiyi Azərbaycan ərazilərində hələ də Ermənistan silahlı qüvvələrinin qalıqları mövcuddur. Əgər Ermənistan həqiqətən də regionda çoxdan gözlənilən sülhdə maraqlıdırsa, onda onun silahlı qüvvələri Azərbaycanın Qarabağ bölgəsindən tamamilə çıxmalıdır. Bölgədəki erməni hərbi və yarımhərbi elementləri tərk-silah edilməlidir.

Ermənistan, həmçinin təxminən 3 il əvvəl imzaladığı kapitulyasiya aktında yer almış digər öhdəliyi olan və Azərbaycanın əsas hissəsini onun Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə bağlayacaq Zəngəzur dəhlizinin açılmasına mane olur.

Xanımlar və cənablar, fürsətdən istifadə edərək, işğal zamanı və işğaldan sonra Azərbaycanın ədalətli mövqeyini dəstəkləməkdə göstərdikləri prinsipial mövqeyə görə Qoşulmama Hərəkatı ölkələrinə dərin minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Mən xüsusilə 2020-ci və 2022-ci illərdə Qoşulmama Hərəkatı ölkələrinin BMT Təhlükəsizlik Şurasında Azərbaycan əleyhinə olan birtərəfli və qərəzli bəyanatların qəbul edilməsinin qarşısını aldıqları iki hala istinad edirəm.

Mən, həmçinin Qoşulmama Hərəkatının bütün üzv dövlətlərinə həmrəyliklərinə və Azərbaycana sədrliyini uğurla həyata keçirmək üçün göstərdikləri dəstəyə görə təşəkkür etmək istərdim.

Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun Bakı nazirlər görüşünə uğurlar arzu edirəm. Əminəm ki, bu görüş səmərəli və nəticəyönümlü müzakirələrlə yadda qalacaqdır.

Təşəkkür edirəm.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.84

2023-cü ilin altı ayının yekunlarına həsr olunan müşavirədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi

İlin əvvəlində verdiyim tapşırıqların yerinə yetirilməsi ilə bağlı bir çox addımlar atılmışdır. İlin altı ayı arxada qalır. Müəyyən dərəcədə yekunlar haqqında danışmaq olar. Halbuki əminəm ki, ilin sonuna qədər ölkəmizin uğurlu inkişafı təmin ediləcəkdir. Bu ilin altı ayında isə əsas istiqamətimiz ölkəmizin dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi, qeyri-neft sektorunun inkişafı, Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpası, iqtisadi və sosial sahələrdə islahatların davam etdirilməsi idi.

Deyə bilərəm ki, bütövlükdə altı ay ərzində iqtisadiyyatımız inkişaf edib, halbuki mütləq rəqəmlər o qədər də böyük deyil. Ancaq qeyri-neft sektorumuz və qeyri-neft sektorunun sənaye sahəsi kifayət qədər artıbdır. Qeyri-neft sənayemiz 6,5 faiz artıbdır və qeyri-neft sektoru, ümumiyyətlə, 3 faizdən çox artıbdır.

Bununla bərabər, bizim maliyyə vəziyyətimiz böyük dərəcədə yaxşılaşıb, bunun bir çox səbəbləri var. İlk növbədə, maliyyə sektorundakı nizam-intizamın möhkəmləndirilməsi, vergi və gömrük orqanlarında islahatların davam etdirilməsi, şəffaflığın təmin edilməsi - bütün bu amillər imkan verdi ki, ilin ortasında biz büdcəyə yenidən baxaq və dürüstləşmə aparaq. Bu, çox sevindirici haldır, çünki proqnozlardan xeyli dərəcədə böyük vəsait toplanmışdır. Onsuz da bizim builki dövlət büdcəmiz rekord həddə çatmışdır, 33 milyard manatdan çox səviyyəyə qalxmışdır. Ancaq ilin birinci yarısında əlavə gəlirlərin əldə edilməsi imkan verdi ki, biz təcili həllini gözləyən məsələləri daha tez zamanda həll etmək üçün büdcəyə əlavələr edək və bunu etdik. Bu gün bizim büdcəmiz 36 milyard manatdan çoxdur. Əlbəttə, bu, bizə imkan verir ki, həm ölkə qarşısında duran əsas investisiya layihələrini icra edək, ilk növbədə, bir daha demək istəyirəm ki, azad edilmiş torpaqlarda geniş quruculuq işlərinə növbəti təkan verək və bizim hərbi gücümüzü artıraq.

Dürüstləşmə zamanı bizim əsas iki istiqamətimiz də çox açıq-aydın qoyulmuşdur. Bütövlükdə 3 milyard manatdan çox vəsait əlavə edildi. Bunun 1,8 milyard manat hissəsi Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun bərpa edilməsinə istiqamətləndirilmişdir, 1,1 milyard manat isə hərbi potensialımızın güclənməsinə. Yəni, ayrılmış məbləğin mütləq əksəriyyəti bu iki istiqamətə yönəldilmişdir və bu da təbiidir. Çünki bu gün ölkə qarşısında duran iki əsas vəzifə məhz bu vəzifələrdir.

Biz xarici dövlət borcunun idarə edilməsi istiqamətində də öz işimizi mənim bir neçə il bundan əvvəl verdiyim tapşırıqlar əsasında qurmuşduq. Mən bir neçə il bundan əvvəl demişdim ki, biz qarşıya hədəf qoymalıyıq və qoymuşduq ki, xarici dövlət borcumuz ümumi daxili məhsulumuzun 10 faizinin altında olsun, o səviyyədə olsun. Biz artıq bu hədəfə də çatdıq. Mütləq rəqəmlərdə bizim borcumuz cəmi 6,7 milyard dollardır və bu da ümumi daxili məhsulumuzun təxminən 10 faizini təşkil edir. Əlbəttə ki, ümumi daxili məhsulumuzun son rəqəmləri ilin sonunda hesablanacaq. Ancaq indi də proqnoz vermək mümkündür. Birinci altı ayda ümumi daxili məhsul 60 milyard manatdan çox təşkil etmişdir.

Müsbət məqamlardan biri və bu da xüsusilə qeyd olunmalıdır. Çünki bir çox ölkələrdə, hətta ölkələrin əksəriyyətində biz tamamilə başqa mənzərə görürük. Amma bizdə xarici ticarət balansımızın müsbət - yəni, profisiti çox böyük səviyyədədir. Ölkələrin böyük əksəriyyəti daha çox idxal edir, nəinki ixrac edir. Bizdə isə bu, tam əksinədir və ilin birinci altı ayında bizim profisitimiz təqribən 10 milyard dollara yaxındır. Əgər bu templər qorunsa, təsəvvür edin, biz ilin sonuna qədər hansı rəqəmlərə çatacağıq. Təbii ki, bunun birbaşa təsiri makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsinədir. Makroiqtisadi sabitlik uzun illər ərzində təmin edilir. Manatın məzənnəsi altı ildir ki, sabitdir və bu da dünya praktikasında, xüsusilə indiki şəraitdə nadir hadisələrdən biridir. Yəni, bu, düşünülmüş siyasətin təzahürüdür və bu siyasətin mərkəzində təbii ki, Azərbaycan vətəndaşı dayanır. Çünki makroiqtisadi sabitlik təbii ki, ölkə iqtisadiyyatına təsir edir. Amma, ilk növbədə, bunun ən ciddi təsiri insanların yaşayış səviyyəsinədir. Bizdə isə həm minimum əməkhaqları, həm minimum pensiyalar müntəzəm olaraq artırılır. Bununla paralel olaraq manat sabitdir.

Əlbəttə ki, inflyasiyanın ikirəqəmli olması bizi düşündürməlidir. Ümid edirəm ki, ilin sonuna qədər inflyasiya birrəqəmli səviyyəyə düşə bilər. Burada təbii səbəblərlə yanaşı, subyektiv səbəblər də vardır. Onlar daha ciddi araşdırılmalıdır və ilin sonuna qədər atılacaq addımlarla bağlı təkliflər verilməlidir. Çünki Azərbaycanın bütövlükdə iqtisadi potensialı və iqtisadi sahədə əldə edilmiş nəticələr fonunda inflyasiyanın 12 faiz səviyyəsində olması, əlbəttə ki, arzuolunan deyil.

Qeyd etdiyim kimi, bizim büdcə dürüstləşməsindən sonra iki əsas istiqamətimiz Qarabağın, Şərqi Zəngəzurun bərpası və hərbi qüdrətimizin artırılması idi. Birinci istiqamətlə əlaqədar deyə bilərəm ki, hər şey nəzərdə tutduğumuz planlardan daha sürətlə icra edilir. Bütün güclərimizi səfərbər etmişik. Artıq bu il Talış kəndinə və Laçın şəhərinə keçmiş məcburi köçkünlərin qayıtmasını təmin etmişik. İlin sonuna qədər Laçın şəhərinin Zabux və Sus kəndlərinə də keçmiş məcburi köçkünlər qayıdacaqlar. Qayıdış proqramı ardıcıllıqla aparılır və beləliklə, ilin sonuna qədər bizim artıq beş

yaşayış məntəqəmizdə - bir şəhər və dörd kəndimizdə vətəndaşlar öz dədə-baba torpaqlarında tam məskunlaşacaqlar. Bütövlükdə Böyük Qayıdış proqramının birinci mərhələsində 100 yaşayış məntəqəsinin yenidən qurulması nəzərdə tutulur. Mən şəxsən 30 yaşayış məntəqəsinin - 8 şəhər, 22 qəsəbə və kəndin təməlinin qoyulmasında iştirak etmişəm. Baş planlar hazırlanıb təsdiqlənib, bir çox yerlərdə fəal inşaat işləri aparılır. Təbii ki, ilk növbədə, infrastruktur layihələri icra olunur. Çünki bu layihələr icra edilmədən biz vətəndaşları qaytara bilmərik. Eyni zamanda, yaşayış evlərinin inşası sürətlə gedir. Mən Laçın şəhərinin timsalında bunu deyə bilərəm ki, cəmi səkkiz ay ərzində şəhərin böyük hissəsi tamamilə bərpa edilib və yeddi yüzdən çox ailə üçün burada həm fərdi evlər, həm çoxmənzilli evlər hazırlanır. Laçın şəhərinin gələcək inkişaf planı ilə bağlı əlavə addımlar da atılacaq.

Əlbəttə ki, biz, bu sahədə görüləcək işləri daim diqqət mərkəzində saxlamalıyıq. Deyə bilərəm ki, mənim gündəlik fəaliyyətimdə bu məsələ bu gün birinci yerdə dayanan məsələdir və biz daim bütün işlərə nəzarət edirik. Hökumət üzvləri və digər rəsmi şəxslər müntəzəm olaraq azad edilmiş bölgələrə ezam olunurlar. Biz hər şeyi planlı şəkildə edirik, orada ən yüksək standartlar tətbiq edilir və edilməlidir. Bütövlükdə nəzərdə tutulmuş investisiya proqramı əsasında bu ilin sonuna qədər Qarabağ və Şərqi Zəngəzura biz təqribən 12 milyard manata qədər vəsaitin xərclənməsini təmin edəcəyik. Onu da bildirməliyəm ki, görülən bütün işlər Azərbaycan hesabına həyata keçirilir. İki məktəb istisna olmaqla, qalan bütün infrastruktur, inşaat işləri Azərbaycanın büdcəsi hesabına və Azərbaycanın dövlət şirkətləri tərəfindən həyata keçirilir. Eyni zamanda, Heydər Əliyev Fondu ondan çox məscidi yenidən inşa edir, yaxud da ki, onları əsaslı şəkildə bərpa edir.

Gələn ilin investisiya proqramı hazırlananda, - yaxın gələcəkdə biz artıq gələn ilin büdcəsini də müzakirə etməyə başlayacağıq, - əlbəttə ki, Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun investisiya xərclərinə baxacağıq və elə etməliyik ki, maliyyə qıtlığı ucbatından vaxt itirməyək. Yenə də deyirəm bizim maliyyə imkanlarımız genişlənir. Amma o demək deyil ki, bizim bu sahədə problemlərimiz yoxdur. Ölkə qarşısında duran bir çox vəzifələr var. İnfrastruktur layihələri təkcə Qarabağda, Şərqi Zəngəzurda yox, bütün ölkə üzrə həyata keçirilir. Sənaye inkişafı ilə bağlı və digər məsələlərlə bağlı bizim çox böyük maliyyə resurslarımız cəlb edilir, səfərbər olunur. Əlbəttə ki, biz ayrılan hər bir vəsaitə böyük qənaətlə yanaşmalıyıq və şəffaflıq tam təmin edilməlidir – həm büdcə gəlirlərinin toplanmasında, həm də xərclənməsində. Qeyd etdiyim kimi, büdcəyə əlavə edildikdə ikinci əsas istiqamət hərbi gücümüzün artırılmasına istiqamətləndirilmişdir. Bu da təbiidir. Beynəlxalq vəziyyət bəllidir. Mənim uzun illər dediyim sözlər bu gün əyani şəkildə özünü büruzə verir. Dünyanın müxtəlif yerlərində beynəlxalq hüquq işləmir. Beynəlxalq hüquqa, beynəlxalq təşkilatların qərarlarına, qətnamələrinə bel bağlamaq olmaz. Biz həmişə hüququn tərəfdarı idik, o cümlədən beynəlxalq hüququn. Biz həmişə ədalətin tərəfdarı idik. Bu gün də ədalətin və beynəlxalq hüququn tərəfdarıyıq və beynəlxalq müstəvidə bu mövqeyi müdafiə edirik. Həm bir ölkə kimi, həm də 120 ölkəni birləşdirən Qoşulmama Hərəkatının sədri kimi və nazirlər səviyyəsində son toplantı bir daha onu göstərdi.

Ancaq biz görürük ki, dünyada qaydalar tamamilə pozulub, davranış qaydalarına, beynəlxalq hüquqa əməl edilmir. Biz demək olar ki, bunu hər gün görürük, hər gün. Böyük dövlətlər, hansılar ki, beynəlxalq hüququn təminatçısı rolunu öz üzərinə götürüblər, birinci onlar bu hüququ pozurlar və sonra da onu əsaslandırırlar. Ölkələr deyəndə mən bütün böyük ölkələri nəzərdə tuturam. Necə deyərlər, hərəsi öz xətti ilə ya konvensiyaları pozur, ya beynəlxalq hüquq normalarını pozur, ya da oturuşmuş beynəlxalq davranış qaydalarını pozur və bunu heç gizlətmir də. Ona görə, əlbəttə ki, biz, ilk növbədə, özümüzü qorumaq üçün, öz müstəqilliyimizi qorumaq üçün, seçimimizi qorumaq üçün, həyat tərzimizi qorumaq üçün, ərazi bütövlüyümüzü qorumaq üçün daha güclü olmalıyıq. İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra biz dayanmadan bu istiqamətdə çox ciddi addımlar atmışdıq və mən bunu artıq bildirmişəm, bir də demək istəyirəm, bu gün Azərbaycan Silahlı Qüvvələri daha böyük hərbi potensiala malikdir. Həm döyüş qabiliyyəti, həm silah və texnika ilə təchizat baxımından daha da güclü olacağıq, çünki bu proses dayanmır və dayanmamalıdır. Mən demişəm, iki istiqamət üzrə – hərbi potensial və azad edilmiş torpaqların bərpasına nə qədər vəsait lazımdır biz o qədər də ayıracağıq.

Biz bu siyasəti aparmaqla ölkəmizin qüdrətini artırırıq. Çünki bu gün dünyada güc amili ön plandadır və güclə hesablaşırlar, gücdən çəkinirlər. Biz son iki il yarım ərzində bir neçə dəfə bunu bir neçə ünvana göstərmişik və heç kim bizim iradəmizə təsir edə bilməz. Əksinə, bizə qarşı tuşlanmış bütün oxları sındırıb öz ləyaqətimizi qoruya bilmişik və maraqlarımızı qoruya bilmişik, daha əlavə sözlərə ehtiyac yoxdur, hər şey göz qabağındadır. Necə deyərlər, dərinə getmək istəmirəm, amma bunu artıq hər kəs görür, görməlidir və bilməlidir ki, Azərbaycanla hədə-qorxu, ultimatum dili ilə heç kim danışa bilməz və hesab edirəm ki, bundan sonra belə cəhdlər də olmayacaq.

Bundan sonrakı illərdə Silahlı Qüvvələrimizin modernləşdirilməsi, bu sahədə islahatların dərinləşdirilməsi, yeni silahlı birləşmələrin yaradılması və təkmilləşdirilməsi istiqamətində, o cümlədən ən müasir silahların, texnikaların alınması istiqamətində işlər plan üzrə gedir. İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Silahlı Qüvvələrimizdə aparılan islahatlar hələ başa çatmayıb, o cümlədən struktur islahatları. Biz öz Silahlı Qüvvələrimizi ən qabaqcıl orduların səviyyəsinə çatdırmalıyıq,

yəni, təbii ki, Azərbaycan miqyasını nəzərə almaq şərtilə. Struktur islahatları, idarəetmə və özünü müdafiəetmə qabiliyyəti nöqteyi-nəzərindən biz elə güc yaradırıq ki, yerləşdiyimiz coğrafiyada özümüzü tam əmin hiss edə bilək. Bu gün də belədir, amma daha böyük işlər də görülməlidir. Yenə də deyirəm, bu sahə elə sahədir ki, burada az danışmaq, çox iş görmək lazımdır. Ona görə bundan artıq demək istəmirəm. Hər halda Azərbaycan xalqı əmin ola bilər ki, bizim təhlükəsizliyimiz etibarlı əllərdədir. Azərbaycan xalqı bundan sonra da rahat yaşaya bilər və yaşamalıdır. Bizim qarşıda duran vəzifələrimizdən biri təbii ki, Ermənistanla olan münasibətlərimizdir. Burada, bu sahədə, yəni, nəticə təkcə bizdən asılı deyil. Halbuki bizim siyasətimiz Ermənistan tərəfini də vacib addımların atılmasına sövq edir. Ancaq, əlbəttə ki, bu, qarşılıqlı fəaliyyətdir.

Bizim sülh danışıqları ilə bağlı mövqeyimiz aydındır, məntiqlidir, beynəlxalq hüquqa əsaslanır. Hesab edirəm ki, bu prinsiplə, beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri əsasında sülh müqaviləsi imzalana bilər. Hər halda mən hesab edirəm ki, belə imkanlar var. Son danışıqlar raundları və bir neçə gündən sonra nəzərdə tutulan yüksək səviyyəli təmaslar bir məqsədi güdür ki, biz sülh anlaşmasına daha da yaxınlaşaq. Biz bunu arzulayırıq, bunu təşəbbüskar kimi irəli sürmüşük. Ancaq yenə də deyirəm, hər şey bizdən asılı deyil, qarşı tərəf də buna hazır olmalıdır və sözdə ifadə etdiyi prinsipləri kağız üzərinə də keçirməlidir.

Son müsbət məqamlardan biri odur ki, Ermənistan tərəfinin mövqeyində müsbətə doğru hərəkət var. Əgər keçən ilin oktyabrında Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü, suverenliyini və sərhədlərini qəbul etmişdirsə, bu ilin may ayında daha irəli gedərək artıq Azərbaycan ərazisinin parametrlərini də, o cümlədən Qarabağ və anklav kəndlərimiz daxil olmaq şərtilə rəsmən tanıyıb. Bu, müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir. İndi sıra gəlib çatıb ki, eyni sözlər kağız üzərində də öz təsdiqini tapsın, imzalar atılsın və münasibətlər yaradılsın. Hər halda biz bu istiqamətdə öz səylərimizi davam etdirəcəyik.

Bizim digər sahələrdəki vəzifələrlə bağlı deyə bilərəm ki, xüsusilə son vaxtlar nəqliyyat sektorunun əhəmiyyəti daha da artır. Çünki bəzi məhdudlaşdırıcı tədbirlər yeni nəqliyyat marşrutlarının açılmasına gətirib çıxarır və Azərbaycanın əlverişli coğrafi vəziyyəti, əlbəttə ki, bizim üçün əlavə imkanlar yaradır. Bildiyiniz kimi, biz nəqliyyat sektorunun inkişafı ilə bağlı uzun illər ardıcıl siyasət aparırıq və öz ərazimizdə infrastrukturu demək olar ki, əvvəlki dövrün tələbatına uyğun olaraq tam modernləşdirmişik. Amma bu gün tələbat daha da artır. Çünki yüklər artır, nəqliyyat marşrutları, qeyd etdiyim kimi məhdudlaşır. Həm Şimaldan Cənuba və əks istiqamətdə, həm də Şərqdən Qərbə və əks istiqamətdə yükdaşımaların artması göz önündədir. Burada da Azərbaycan çox etibarlı tərəfdaş kimi çıxış edir və öz qonşuları ilə sıx təmasdadır, qonşuların nəqliyyat problemlərinin həlli üçün öz köməyini də əsirgəmir. Eyni zamanda, bu sahə bizim üçün prioritet sahələrdən biridir. Mən bir neçə dəfə demişəm, bir daha demək istəyirəm, bizim istəyimiz təkcə böyük yükləri aşıran tranzit ölkə olmaq deyil. Bizim istəyimiz odur ki, bu nəqliyyat marşrutları üzərində istehsal sahələri yaradılsın, biznes imkanları yaradılsın, sərmayə qoyulsun. Biz öz işlərimizi bu istiqamətdə aparmalıyıq, o cümlədən qonşu ölkələrlə təmaslar əsnasında. Hüquqi baza var, sənaye zonaları artıq uzun illərdir ki, fəaliyyət göstərir. Ələt Azad İqtisadi Zonasının rəsmi açılışı oldu və dövlət tərəfindən qoyulan sərmayə artıq nəticə verməyə başlamışdır. Özəl investorlar da artıq cəlb edilib və biz bunun nəticələrini görürük.

Yəni, bir sözlə, biz gərək nəqliyyat dəhlizlərinin biznesə olan təsiri haqqında özümüz üçün konseptual qaydada bir araşdırma aparaq və özümüz üçün bir hədəf müəyyənləşdirək ki, biz nə istəyirik. Ölkə ərazisində Cənubdan Şimala və Şərqdən Qərbə gedən yollar demək olar ki, rayonlarımızın əksəriyyətini əhatə edir. Deməli, hər bir istiqamət üzrə spesifikaya görə, iqlimə görə, ixtisaslaşmaya görə xüsusi bir biznes imkanları olmalıdır. Hökumət üzvləri bu məsələ ilə bağlı öz təkliflərini hazırlasınlar. Bizim ümumi biznesin inkişafı konsepsiyamız var, müxtəlif alətlər var, o cümlədən güzəştli kreditlər və digər alətlər. Yəni, bunu indi nəqliyyat marşrutları prizmasından da təhlil etsək, məncə yaxşı olar.

Onu da bildirməliyəm ki, bu yaxınlarda biz öz nəqliyyat imkanlarımızı hüdudlarımızın kənarına da çıxara bildik, ilk növbədə, Qara dənizdə. Üç böyük tanker alınmışdır, hərəsi 115 min tonluq. Bu, ilk dəfədir Azərbaycan tarixində, mənim göstərişimlə həll olunub. Tankerlərə də “Şuşa”, “Qarabağ” və “Zəngəzur” adları verilib.

Azərbaycan mallarının Azərbaycan şirkəti tərəfindən daşınması bizə əlavə gəlir gətirəcək və biz artıq Qara dənizdə də varıq. Biz onsuz da var idik. Bizim kiçik həcmli gəmilərimiz var idi. Amma bu gün bizim “Aframax” tipli ən böyük tankerlərimizdən üçü artıq Qara dənizdə işləyir. Lazım olarsa, onların sayını biz artıra bilərik.

Bizim Xəzərdəki gəmiqayırma imkanlarımıza da yenidən baxmalıyıq. Çünki qonşu ölkələrdən sifarişlər gəlir. Bizim gəmiqayırma zavodumuz mövcud daşıma imkanlarımıza hesablanmışdır. Eyni zamanda, uzun illər fəaliyyət göstərən gəmilərin sıradan çıxmasını da nəzərə alırıq. Çünki onlar sıradan çıxır, təzələnməlidir. Amma indi daha böyük tələbat var – həm bizim, həm də ki, qonşu ölkələrin. Beləliklə, istisna deyil ki, biz nə vaxtsa gəmiqayırma zavodunun istehsalat sahələrinin genişləndirilməsinə də başlaya bilərik. Yəni, siz bunu diqqətdə saxlayın. Hər halda xaricdən gələn sifarişlər, – biz artıq ilkin danışıqlara başlamışıq, – çox müsbət haldır və bu, bir daha göstərir ki, biz hər şeyi vaxtında edirik.

Əgər bu gün bizdə gəmiqayırma zavodu olmasaydı, biz tankerləri, gəmiləri haradan alacaqdıq? İndi sual ritorikdir. Biz əvvəllər haradan alırdıq, indi oradan heç kim ala bilmir. Ona görə bu, vaxtında atılmış strateji bir addım idi. Ələt Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanının imkanlarının genişləndirilməsi də. Bu göstərişi də mən vermişdim, biz bunu da etməliyik. Çünki bizim aşırma qabiliyyətimiz 15 milyon tona hesablanıb. Əvvəlki dövr üçün bu, kifayət idi. Bir-iki ildən sonra bu, çatmaya bilər, çünki yenə də mən əvvəlcədən nəyi isə demək istəmirəm. Amma qonşu ölkələrlə və tərəfdaş ölkələrlə aparılan danışıqlar göstərir ki, Azərbaycan ərazisindən bir neçə dəfə çox yüklərin daşınması mümkün olacaqdır.

Bir məsələyə də mən toxunmaq istərdim. Bu da ekoloji tarazlıqla bağlı olan məsələdir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ekoloji fəlakət zonasına çox yaxın idi. Çünki Ermənistan həm Ermənistandakı müəssisələrin fəaliyyəti nəticəsində, eyni zamanda, o vaxt işğal edilmiş torpaqlarda – Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda təbii resurslarımızın vəhşicəsinə istismarı nəticəsində təbiətimizə böyük zərbə vurub. Təkcə onu demək kifayətdir ki, 60 min hektardan çox meşə fondu ermənilər tərəfindən dağıdılıb, talan edilib, çıxarılıb, satılıb, yaxud parket düzəldiblər və satıblar. Yəni, bütün bu peyk görüntüləri bizdə var. İndi transsərhəd təhlükələri mütləq nəzərə alınmalıdır və Azərbaycanın burada sərgilədiyi mövqeyi yenə də beynəlxalq təcrübəyə, beynəlxalq konvensiyalara əsaslanır, o cümlədən Espo Konvensiyasına, bunu hər kəs internetdə açıb baxa bilər. O göstərir ki, transsərhəd çayların çirkləndirilməsi və ölkələrin sərhədlərinə yaxın müəssisələrin, ekoloji təhlükə mənbəyi sayıla biləcək müəssisələrin yaradılması qonşu ölkələrlə mütləq razılaşdırılmalıdır və biz bunu Ermənistandan tələb edirik. Bu gün Azərbaycan ictimaiyyəti, qeyri-hökumət təşkilatları artıq bu məsələ ilə bağlı Ermənistanın rəsmi orqanlarına müraciət ünvanlayıblar və ekologiya sahəsində fəaliyyət göstərən beynəlxalq ekspertlər və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri də bu müraciətə qoşulublar. Ona görə mən hesab edirəm ki, Azərbaycan Hökuməti də burada kənarda qalmamalıdır. Bizim vətəndaş cəmiyyətimiz bu addımı atır, çox yaxşı, amma baxmaq lazımdır, rəsmi xətlə, yəni, dövlət xətti ilə hansı təşkilatlara hansı müraciətlər ünvanlanmalıdır ki, Ermənistan bu təhlükəli praktikadan əl çəksin. Əgər onlar hansısa müəssisə yaratmaq istəyirlərsə, bizim buna, əlbəttə ki, münasibətimiz ola bilməz. Onların daxili işidir. Amma əgər bu müəssisə bizim sərhədimizin 500 metrliyində yerləşirsə, orada təhlükəli maddələrdən istifadə ediləcəksə və bu maddələr yenə də Araz çayına, Oxçu çayına töküləcəksə, bu, bizim məsələmizdir. Biz buna necə imkan verə bilərik? Əlbəttə ki, biz bu məsələləri qanun çərçivəsində, beynəlxalq konvensiyalar çərçivəsində, diplomatiya çərçivəsində mütləq diqqətdə saxlamalıyıq. Ona görə bu tapşırığı verirəm, siz baxın, hansı hüquqi yollar var ki, Ermənistan bu təhlükəli praktikadan əl çəksin.

Bununla əlaqədar deyə bilərəm ki, bu yaxınlarda Naxçıvan Muxtar Respublikasının gələcək inkişafı ilə bağlı mənim göstərişimlə dövlət proqramı qəbul edilmişdir. Proqram mətbuatda dərc edilib, hər kəs götürüb oxuya bilər. Bu, Naxçıvanın uğurlu sosial-iqtisadi inkişafını qısa müddət ərzində təmin edə biləcək proqramdır və əminəm ki, tam icra ediləcək. Çünki bu proqram bizim öz resurslarımıza əsaslanıbdır. O cümlədən mən nə üçün bunu indi dilə gətirirəm, orada Naxçıvanın da Qarabağ və Şərqi Zəngəzur kimi “yaşıl enerji” zonasına çevrilməsi məsələsi mənim tərəfimdən qoyulmuşdur. Naxçıvan Muxtar Respublikasında elektrik enerjisinin böyük hissəsi indi su elektrik stansiyaları vasitəsilə istehsal olunur. Orada günəş və külək elektrik stansiyalarının inşası da nəzərdə tutulur - ola bilər 1000 meqavat, ola bilər 1500 meqavat. Biz həm muxtar respublikanın bütün tələbatını “yaşıl enerji” ilə təmin edəcəyik, həm də qonşu ölkələrə də “yaşıl enerji”ni ixrac edəcəyik. Bütün bunları qeyd edərkən görürük ki, ölkəmizin böyük hissəsi artıq rəsmən “yaşıl enerji” zonası elan edilib və bunun fonunda Gədəbəy rayonunda baş vermiş hadisə tamamilə qəbuledilməzdir. Mən hesab edirəm ki, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ən azı səhlənkarlığa yol verib, nəzarətsizlik nümayiş etdirib, passiv müşahidəçi kimi çıxış edib və bunun nəticəsində xarici investor bizim təbiətimizi zəhərləyib. İnsanlar haqlı olaraq öz etiraz səsini ucaldıblar, amma onların səsinə baxan olub? Yox! Bir gün, iki gün, üç gün, beş gün, hara baxırdı Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi? Bilmirdimi ki, belə problem var? Ya bilirdi gözünü yumurdu, ya da bilmirdi. Hər ikisi qəbul edilən deyil. Düzdür, vətəndaşların bir hissəsi təxribatçıların fitnəsinə uyaraq ədəbsiz hərəkətlər ediblər, qanunsuz hərəkətlər ediblər və bu da dözülməzdir, qəbuledilməzdir. O təxribatçıların bəziləri Azərbaycanda, bəziləri xaricdə gizlənir. Azərbaycandakılar artıq müəyyən edildi və bir neçəsi məsuliyyətə cəlb olunmuşdur. Xaricdəkiləri də biz məsuliyyətə cəlb edəcəyik. Heç kim, necə deyərlər, fikirləşməsin ki, biz bunu unutmuşuq. Azərbaycanda xaos, özbaşınalıq, təxribat xarakterli addımlar 1993-cü ildə başa çatıb. Əgər kimsə unudubsa, biz xatırlada bilərik. Ona görə vətəndaşlar da həm mədəniyyət göstərməlidirlər, necə deyərlər, mərifət göstərməlidirlər, qanuna tabe olmalıdırlar, polisə daş atmamalıdırlar, polisə daş atmaq heç kimə şərəf gətirən hərəkət deyil. Bu, birincisi. İkincisi, bu, cinayətdir. Əgər Azərbaycan polisi dözümlülük göstərirsə, o demək deyil ki, kim istəyir polisə daş ata bilər. Bu, qətiyyən mümkün deyil. Mən hər kəsə deyirəm, burada biz kiminsə nazı ilə oynayası deyilik, necə lazımdır, əgər lazım bilsək, kimi lazımdır, elə cəzalandırarıq ki, peşman olar.

Ancaq, eyni zamanda, bu hadisənin təbii səbəbi var idi. O da ondan ibarətdir ki, xarici şirkət buraya pul qazanmağa gəlib. Biz etiraz eləmirik, investisiya qoyubdur, iş yerləri yaradıbdır. Əlbəttə, onlar gəlib

burada xeyriyyəçiliklə məşğul olmurlar ki, pul qazanmağa gəliblər. Amma bu o demək deyil ki, bizim təbiətimiz məhv olsun. O demək deyil ki, insanların örüş, otlaq sahələri zəbt edilsin. O demək deyil ki, heç kimdən icazə almadan ikinci tullantı gölü qursun. Kim onlara icazə verib? Görünür, ya Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi ilə sövdələşiblər, ya da ki, onu özbaşına ediblər, ona görə ciddi araşdırılmalıdır. Prokurorluğa, digər aidiyyəti qurumlara bütün göstərişlər verilmişdir. Mən xəbər tutandan sonra zəng edib Baş nazirə dedim ki, mütləq komissiya yarat və göndər hadisə yerinə getsin. Yaxşı, bunu mən deməli idim? Ekologiya naziri özü bilmirdi ki, oraya getməlidir. Mən demişəm, gedin orada camaatla danışın, o torpağın, havanın nümunələrini götürün, beynəlxalq ekspertləri cəlb edin ki, - çünki nazirlik bir halda bu hadisənin səbəbkarı olub, ola bilər ki, işi malalasın, - onlar rəy versinlər, bu yataqların istismarı nə dərəcədə insanların sağlamlığına, təbiətə zərərlidir, ya zərərli deyil? Bu günə qədər cavab yoxdur. Bəli, Nazirlər Kabinetində müşavirə keçirilib, orada açıqlama verilib. O açıqlamanı oxuyan heç nə başa düşə bilməz ki, orada nə deyilib və o açıqlamanın məqsədi nə idi? İşi malalamaq, yaxud da ki, hansısa belə ümumi sözlərlə bu məsələyə diqqət yetirmək. Mən konkret tapşırıq vermişdim, konkret. Hanı ekspertizanın nəticələri? Nə qədər vaxt keçib? Bir aya yaxın vaxt keçib. Heç kim mənə məruzə etmir - Nazirlər Kabineti etmir, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi etmir. Hesab edirlər ki, mən bunu unutmuşam. Yox, mən heç nə unutmuram. İndi yenə də deyirəm, polisə daş atan utanmalıdır - öz ailəsi qabağında, uşaqları qabağında, ailə üzvləri qabağında, ictimaiyyət qabağında. Çünki o eybəcər mənzərəni ictimaiyyət görüb. Ona görə mən tapşırıram, bir həftə vaxt verirəm, həm mənə, həm ictimaiyyətə məlumat verilməlidir və məsələ araşdırılmalıdır. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi nə üçün bu məsələyə diqqət yetirməyib, biganə qalıb və mən tapşırıq verəndən sonra gediblər, gəliblər, nəticə haqqında heç bir məlumat yoxdur.

Burada işləyən xarici şirkətlər və yerli şirkətlər Azərbaycan qanunlarına hörmət etməlidirlər. Hörmət etməyəcəklərsə, onların fəaliyyəti burada mümkünsüz olacaq. Baxmayaraq ki, pay bölgüsü haqqında saziş əsasında xarici investor Gədəbəydəki qızıl yataqlarını istismar edir, baxmayaraq ki, uzun illər burada çalışır, Azərbaycan qanunlarına, ekoloji tarazlığa - bütün bunlara hörmət edilməlidir. Onu da bildirməliyəm ki, bizim dövlət şirkətimiz "AzerGold" da qızıl yataqları istismar edir. Amma mənə verilən məlumata görə, o sahədə bütün ekoloji normalara riayət edilir. O cümlədən yerli icmalarla təmaslar qurulub, müxtəlif humanitar aksiyalar keçirilir, insanlar kütləvi surətdə işə cəlb olunub. Bax, bu yanaşma Azərbaycan şirkəti tərəfindən göstərilən yanaşmadır. O yanaşma isə xarici şirkət tərəfindən göstərilən yanaşmadır. Bu, dözülməzdir. Xarici şirkətin nümayəndələri də dəvət edilməlidirlər. Əgər bu günə qədər dəvət edilməyiblərsə, Nazirlər Kabinetinə onlar izahat verməlidirlər. Yenə də deyirəm, bir həftə ərzində mənə və ictimaiyyətə məlumat verilməlidir. Orada təbiətə, insanların sağlamlığına zərrə qədər təhlükə varsa, o fəaliyyət dayandırılmalıdır. Vəssalam!

Bu gün dünyada ekologiyanı korlayan şirkətlər müflisləşir. Onlar öz ölkələrində belə hərəkət edə bilərdilərmi, gedib göl qursunlar, oraya zibil, zəhər töksünlər. Onları orada ayaqlarından asardılar. Elə iş verərdilər ki, ömürlərinin sonuna qədər həbsxanada yatardılar. Amma burada hesab edir ki, nə istəyir onu da edir. Çünki gedib kiməsə görüb, kiməsə salam verib, gedib kiməsə nəsə pay verib. Bunun başqa izahatı ola bilməz. Dözülməz haldır - bütövlükdə həm oradakı təxribatçıların hərəkətləri, həm xarici şirkətin fəaliyyəti, həm də bizim nazirliyimizin fəaliyyəti. Yeganə olaraq burada özünü ləyaqətlə aparan Azərbaycan polisi idi. Onu hər kəs bilməlidir. İndi bəziləri ağızlarını büzürlər. Gedin, açın gözünüzü baxın, Amerika polisi ildə neçə nəfəri öldürür - 1000 nəfəri. Fransa polisi neçə nəfəri öldürür və nəyə görə öldürür? Bu yaxınlarda Fransa polisinin əməllərini bütün dünya gördü. Mən onlara bəraət qazandırmıram, o dözülməzdir. Əfsuslar olsun ki, insanları öldürən o polisin mütləq əksəriyyəti məsuliyyətdən yayınır. Bir müddətdən sonra onları ya ümumiyyətlə məhkəmədə buraxırlar, ya da ki, şərti iş verirlər. Bizim polis gecə-gündüz soyuqda, istidə, dağda asayişi qoruyur. Bizim Daxili Qoşunlarımız Qarabağda müharibə zamanı şəhid verib. İndi kimsə gəlsin, polisə ləkə vursun. Mən buna imkan verməyəcəyəm və hər kəs bunu bilsin – təxribatçılar, o təxribatlara uyanlar və bütün ictimaiyyət.

Bir məsələni də qeyd etməliyəm. Bu da bu günlərdə "Abşeron" qaz-kondensat yatağından çıxarılan ilkin qazın əhəmiyyəti ilə bağlıdır. Bu, doğrudan da çox əhəmiyyətli hadisədir. Çünki bu günə qədər bizim ixracla bağlı əsas qaz resursumuz "Şahdəniz" qaz-kondensat yatağı idi. Bu gün bizim artıq iki böyük qaz-kondensat yatağımız var. "Abşeron" qaz yatağı ilə bağlı bizim ümidlərimiz böyük idi. Bilirdik ki, "Abşeron" qaz-kondensat yatağı böyük ehtiyatları özündə ehtiva edir. Bir neçə gün bundan əvvəl mənə məlumat verildi ki, ilkin qaz hasil edildi, debitlər də çox yaxşıdır. Hətta bir quyudan "Şahdəniz" qaz yatağından da daha çox qaz və kondensat hasil edilir. Əlbəttə, "Şahdəniz" qaz yatağından "Abşeron" yatağı ehtiyat nöqteyi-nəzərindən daha kiçikdir, ilkin hesablamalara görə təqribən üç yüz milyard kubmetrdir. Amma mən tam əminəm ki, daha çox olacaq. İndidən demək, əlbəttə ki, düzgün deyil. Ona görə bu, bizim həm enerji təhlükəsizliyimizi daha yüksək səviyyədə təmin edəcək, həm də ixraca gedən qazın həcmi ildən-ilə artacaq - təkcə "Şahdəniz" yatağı hesabına deyil, o cümlədən "Abşeron" yatağı hesabına.

"Abşeron"un birinci fazası artıq icra edilir və yəqin ki, SOCAR öz xarici tərəfdaşları ilə bu yatağın ikinci fazasının işlənməsi ilə bağlı tezliklə daha fəal

danışıqlara başlamalıdır. Yenə də deyirəm, biz gözləyirdik ki, kəşfiyyat olacaq, amma sözün düzü, bu qədər gözəl nəticələri gözləmirdik. Bu, çox gözəl bir xoş xəbər oldu və Azərbaycanın enerji potensialına kölgə salmağa çalışan bəzi dırnaqarası ekspertlərə də çox yaxşı, tutarlı cavab olmuşdur. Ona görə bundan sonra bizim qaz ixrac planlarımız daha tez bir zamanda və daha böyük həcmdə təmin ediləcək.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.89

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Çinin "China Media Group" media korporasiyasına müsahibəsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyunun 20-də Çinin "China Media Group" media korporasiyasına müsahibə verib. Dövlətimizin başçısının müsahibəsi iyulun 22-də "China Global Television Network" televiziya kanalında yayımlanıb.

Müxbir: Müsahibəyə görə minnətdarıq. Biz yalnız üç gündür Bakıdayıq. Ölkənizin və şəhərin nə dərəcədə müasir olması bizdə dərin təəssürat yaratdı və getdiyimiz hər yerdə bir Azərbaycan elementi var.

Prezident İlham Əliyev: Düzdür. İlk öncə, Azərbaycana xoş gəlmisiniz. Gəldiyinizə və ölkəmizə diqqət yetirdiyinizə görə sağ olun. Çox şadam ki, siz Azərbaycanda bir neçə gün olacaqsınız və bu, ölkəmizi və xalqımızı daha yaxından tanımaq üçün yaxşı fürsət olacaqdır. Tamamilə haqlısınız ki, biz şəhərlərimizin əsl orijinallığını, nailiyyətlərini qoruyub saxlayırıq. Eyni zamanda, biz ölkəmizi müasirləşdiririk. Bakıda gördükləriniz müasirliklə ənənələrin qovuşmasıdır və hesab edirəm ki, onlar bir-birinə qarşı çıxmır, bir-birinə zidd deyil. Bu, məqsədyönlü şəkildə edilib, çünki Bakı kimi tarixi şəhərdə ilk məqsəd tariximizi və memarlıq abidələrini qorumaqdır. Eyni zamanda, şəhərə inkişaf etmək imkanı verilməlidir. Bakıda hər iki məqamı duya bilərsiniz. Zənnimcə, bu, həqiqətən mühüm nailiyyətdir və bunu qeyd etdiyinizə görə sağ olun.

Müxbir: Sizin qədər olmasa da, biz də bir sıra şəhərlərdə olmuşuq. Ancaq Bakı mənim səfər etdiyim heç bir şəhərə bənzəmir.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Müxbir: Cənab Prezident, müsahibəmizin əvvəlində bildirmək istəyirəm ki, bu il mərhum atanız Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 100 illiyi qeyd olunur. O, təkcə Ulu Öndər və müasir Azərbaycanın qurucusu deyil, Çin-Azərbaycan dostluğunun təməlini qoyan şəxs olub. Ona görə bir daha onun xatirəsinə ehtiramımızı ifadə edirik.

Prezident İlham Əliyev: Çox təşəkkür edirəm. Tamamilə haqlısınız ki, Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlətçiliyini quran, ölkəni inkişaf yoluna yönləndirən, vətəndaş müharibəsinin qarşısını alan, 1990-cı illərin əvvəlində hökm sürən qarışıqlıq və xaos vəziyyətinə son qoyan şəxs idi. O, həmçinin bu gün də rəhbər tutduğumuz daxili və xarici siyasət prioritetlərini müəyyən etdi. Əlbəttə, 30 il ərzində dünya dəyişib, lakin bizim başlıca məqsədlərimiz dəyişməz olaraq qalıb – dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi, qabaqlayıcı tədbirlər görməklə milli maraqlarımıza əsaslanan fəal xarici siyasətin yürüdülməsi və Azərbaycanın iqtisadi, siyasi inkişafı. Buraya olduqca fəal regional siyasətin həyata keçirilməsini də əlavə etmək olar. Əlbəttə, müstəqilliyimizin ilk günlərindən əsas məqsədlərdən biri ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası idi. Buna da iki ildən bir az artıq əvvəl nail olunub.

Tamamilə haqlısınız ki, o, Azərbaycan-Çin münasibətlərinin inkişafında çox vacib rol oynayıb. Onun Çinə səfərləri və Çinin rəhbərləri ilə görüşləri əməkdaşlığımızın çərçivəsini yaratdı. O vaxtlar dünyada Azərbaycan o qədər də tanınmırdı. Bunun təməli məhz o vaxt qoyulub və bu gün mən olduqca şadam ki, ölkələrimiz arasında əlaqələr çox uğurla inkişaf edir və daha çox sahələri əhatə edir. Əməkdaşlığın gündəliyi 30 il əvvəlkindən daha genişdir. Bu münasibətlər qarşılıqlı hörmət və dostluq üzərində qurulub.

Müxbir: Bir çox çinli izləyici diqqət yetirib ki, atanız Çinə rəsmi səfərləri zamanı rəsmi proqramdan əlavə o, sadə çinli ailələrlə görüşüb və onların həyatı ilə maraqlanıb. Çinli məktəblilərlə görüşüb və bölgələrə səfərlər edib. Buraya biz fotoları gətirmişik və Sizdən xahiş edək ki, bunlarla bağlı əlavə məlumat verəsiniz. Məsələn, bu şəkil 1990-cı illərdə çəkilib. Burada o və çinli ailədir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, düzdür.

Müxbir: Gözəl şəkildir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli. Bu, bir daha onu nümayiş etdirir ki, sizin dediyiniz kimi, o, yalnız rəsmi təmaslarla kifayətlənmirdi və xalqlar arasında münasibətlər qurmağa çalışırdı. Bu foto da məhz onu nümayiş etdirir.

Müxbir: Bu fotoda isə o, məktəblilərlə söhbət edir.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Müxbir: Onlara hədiyyə verir. Xoşunuz gəlirmi?

Prezident İlham Əliyev: Bəli, bu, sizin dediklərinizin aydın təzahürüdür. Sağ olun.

Müxbir: Burada isə Çin səddinə, "Qadağan olunmuş şəhər"ə və digər tarixi yerlərə səfərlər var.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Müxbir: Atanız Çini və oraya səfərlərini Sizə necə təsvir edirdi? Çin onun üçün nə demək idi və Siz nəsildən-nəslə ötürülmüş bu dostluğun davamını necə görürsünüz?

Prezident İlham Əliyev: Əslində, Çin onun üçün tanımadığı ölkə deyildi. O, müxtəlif dövrlərdə Çinin inkişafı ilə bağlı yaxşı məlumatlı idi. Vaxtilə o, SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini vəzifəsində çalışıb və Çin nümayəndələri ilə bir çox görüşlər keçirib. O, ölkənizin dinamikası və inkişafından yaxşı xəbərdar idi. Müstəqil Azərbaycanın Prezidenti seçiləndən sonra isə onun əsas xarici siyasət prioritetlərindən biri Çinlə ikitərəfli münasibətlər qurmaq idi. Xatırlayıram ki, o, Çinə rəsmi səfərdən böyük təəssüratla qayıtmışdı. Heydər Əliyev Çinin artmaqda olan gücünü, həmrəy cəmiyyətini və aydın məqsədlərə malik ölkəni gördü – bunlar təxminən 30 il öncə baş vermişdi.

Sıravi insanlarla görüşlər isə onun təbiəti ilə bağlı idi. O, burada - Azərbaycanda da hər zaman çalışırdı ki, cəmiyyətin nəbzini tutsun, insanların necə yaşadığını, nə fikirləşdiyini, hansı problemlərlə üzləşdiyini və hansı arzulara malik olduğunu bilsin. Təbii ki, o, Çində, həmçinin sadə insanların həyat tərzi ilə maraqlanırdı.

Beləliklə, bizim ikitərəfli münasibətlərimizin təməli həmin tarixi səfər nəticəsində qoyuldu və həmin vaxtdan onların dinamik inkişafı üçün mühüm potensial vardır.

Müxbir: Biz Bakının müxtəlif yerlərində atanızın heykəllərini gördük və onun adını daşıyan prospektlər, memoriallar var. Zənnimcə, burada Sizin atanıza olan ehtiram və məhəbbətin daha dərin mənası var. Şəxsən Sizin üçün atanız kim olub?

Prezident İlham Əliyev: Xüsusilə Azərbaycan cəmiyyətində hər bir övlad üçün onun valideynləri çox əzizdir. Azərbaycan cəmiyyəti ənənəvi dəyərlər, ailə dəyərləri üzərində qurulub. Bu ənənələr dərin köklərə malikdir. Vacib haldır ki, 30 il müstəqil ölkə olaraq qlobal mühitdə yaşamağımıza baxmayaraq, bu ailə dəyərlərimizi və böyüklərə hörməti qoruya bilmişik. Bu, bizim cəmiyyətimizin təməlidir. Hər bir azərbaycanlı kimi, mənim üçün də atam əziz insan olub. O insan ki, ona bənzəməyə çalışırsan, xüsusilə ata ilə fəxr edə biləndə. Bu belə olur. Mənim üçün bu, böyük xoşbəxtlikdir, çünki mən həm şəxsən onun üçün, həm də Azərbaycan xalqı üçün ən çətin vaxtlarda atamın yanında olmuşam.

Xüsusilə 1990-cı ilin 20 yanvarında sovet ordusu Azərbaycana hücum edərkən, o, həmin qanlı hücuma qarşı etiraz səsini ucaldan və bu hadisəni pisləyən bəlkə də yeganə şəxs idi. O, yaxşı dərk edirdi ki, bu, ona baha başa gələ bilər. Biz Sovet İttifaqında yaşayırdıq, ölkənin dağılmasına hələ iki il qalırdı və 1990-cı ilin yanvarında bunu hələ heç kəs təsəvvür edə bilməzdi. Yüzdən artıq günahsız insanın, mülki vətəndaşın həyatına son qoyan bu zorakı və qanlı hücumu pisləmək böyük cəsarət və xalqa sevgi tələb edirdi.

Bununla yanaşı, o, sovet hökumətinin anti-Azərbaycan mövqeyi səbəbindən kommunist partiyasını tərk etdi. Bunun özü də çox cəsarətli addım idi, çünki sovet hökuməti və sistemi hələ də çox güclü və qəddar idi. O, bunları nəzərə almalı idi, lakin onun üçün Azərbaycan xalqının milli maraqları, milli qüruru və ədalət şəxsi amillərdən üstün idi. Bu, onun üçün və bizim üçün mürəkkəb dövr idi, lakin ailəmiz bir yerdə idi.

Eyni vəziyyət Azərbaycanda vətəndaş qarşıdurması zamanı qarışıqlıq, çaşqınlıq və xaosun hökm sürdüyü dövrdə idi. Azərbaycan xalqı vəziyyətdən xilas yolunu yalnız Heydər Əliyevdə gördü və ən çətin vaxtda onu dəvət etdi. O, gənc deyildi, onun artıq 70 yaşı var idi. Onun 1993-cü ildə Azərbaycanda rəhbərliyi öz üzərinə götürməsi həqiqətən çox cəsur addım idi. Bu, onun Azərbaycan xalqına məhəbbətini və sadiqliyini bir daha nümayiş etdirdi. Azərbaycanlıların onu müasir Azərbaycanın qurucusu hesab etməsi tamamilə doğrudur. Ona olan ehtiram təkcə bir meyarla bağlı deyil, burada müxtəlif səviyyələr var. O, bütün həyatını bu işə həsr etdi. Ən mürəkkəb dövrdə ölkəyə rəhbərlik etmək, ən münasib həll yollarını müəyyənləşdirmək, eyni vaxtda müdriklik və cəsarət nümayiş etdirmək – bütün bunlar siyasətçiyə xas olan nadir keyfiyyətlərdir.

Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycan böyük ölkə deyil. O vaxt artıq Azərbaycanın bir hissəsi Ermənistan tərəfindən işğal edilmişdi və biz nəhəng iqtisadi çətinliklərlə üzləşmişdik. İnflyasiya 1000 faizdən artıq idi. İşsizlik və yoxsulluq hökm sürürdü. Ordu demək olar ki, mövcud deyildi. Belə bir vəziyyətdə ölkəni parçalanmaqdan qorumağa, onu inkişaf yoluna çıxarmağa və bugünkü səviyyəyə çatdırmağa müvəffəq olmağı yalnız böyük şəxsiyyət edə bilərdi.

Bizim və şəxsən mənim hədəfim isə dünyanın və Azərbaycanın dəyişməkdə olduğunu nəzərə alaraq Heydər Əliyev siyasətini davam etdirmək, ölkəni müasirləşdirmək, bir də heç vaxt digərlərinin hökmranlığı altında yaşamamaq üçün müstəqilliyimizi möhkəmləndirmək, özünü təmin edən güclü iqtisadiyyat qurmaq və insanların daha yaxşı yaşamasına şərait yaratmaqdır.

Beləliklə, təkcə 100 illiyini qeyd etdiyimiz üçün deyil, ümumiyyətlə, müasir Azərbaycan haqqında danışarkən faktdır ki, təməl Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub və 1990-cı illərin mürəkkəb dövründə onun liderliyi olmasaydı, bugünkü Azərbaycan başqa vəziyyətdə olacaqdı. Hansı problem və çətinliklərlə üzləşəcəyini heç təsəvvür etmək belə olmazdı.

Müxbir: Dünyanın dəyişməkdə olan geosiyasi mənzərəsi fonunda Azərbaycan həssas rol oynayaraq böyük nailiyyətlər əldə edə, iqtisadi və sosial baxımdan özü üçün nadir inkişaf yolu yarada bilib. İcazənizlə, Çin-Azərbaycan əlaqələrindən danışaq. Bu yaxınlarda Siz bu münasibətləri əla adlandırdınız. Hazırda vəziyyət nə yerdədir və Sizcə bu əlaqələri növbəti səviyyəyə qaldırmaq üçün nə edilməlidir?

Prezident İlham Əliyev: Bəli, bunu bir daha təsdiq edə bilərəm ki, münasibətlər əla səviyyədədir və bu təhlil, bu ifadə ikitərəfli əlaqələrin geniş gündəliyini və

əməkdaşlığın çox aydın perspektivlərini əhatə edir. Hesab edirəm ki, ikitərəfli əlaqələrdə əldə etdiyimiz nailiyyətlər çox uzun bir yolun başlanğıcıdır. Ümid edirəm ki, bu, strateji əməkdaşlıq yolunun başlanğıcıdır. Çünki bu gün regionun siyasi, habelə nəqliyyat marşrutları xəritəsinə nəzər saldıqda görürük ki, ölkələrimiz bir-biri ilə nə dərəcədə eyni mövqedən çıxış edir. Beynəlxalq gündəliyə aid təməl məsələləri götürsək görərik ki, bizim mövqelərimiz suverenlik, müstəqillik, ərazi bütövlüyü, digərlərinin daxili işlərinə qarışmamaq məsələlərində üst-üstə düşür. İqtisadi əməkdaşlıq məsələlərində mövqelərimiz üst-üstə düşür. Biz qarşılıqlı ticarətin həcminin artmasını görürük və böyük potensial xüsusilə göz qabağındadır. Biz ölkələrimizi gələcəkdə daha da birləşdirəcək meydana gələn yeni nəqliyyat marşrutlarını görürük. Bunun özü də regional təhlükəsizliyə və sabitliyə böyük töhfə olacaqdır. Çünki ölkələr qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq formatı çərçivəsində birləşirsə, bu, regionun sabitliyini, proqnozlaşdırılmasını, firavanlığını və inkişafını gücləndirir.

Beləliklə, xarici siyasət prioritetlərinə və gündəliyə gəldikdə, mən Azərbaycanın və Çinin siyasətləri arasında və istənilən digər istiqamətdə bir çox oxşarlıqlar görürəm. Son zamanlar bizim münasibətlərimiz daha da intensivləşib və əlbəttə, mənim cənab Si Cinpinlə görüşlərim istiqamətlərin təyin edilməsində və inkişaf üçün aydın hədəflərin müəyyən olunmasında vacib rol oynayır. Eyni zamanda, daha aşağı səviyyədə, dövlət rəsmiləri və deputatlar səviyyəsində, cəmiyyətin müxtəlif nümayəndələri və partiyalarımız arasında olan təmaslar da xüsusi əməkdaşlıq formatını yaradır. Bu səbəbdən, uzun bir yolun başlanğıcında olduğumuzu deyəndə, buraya məhz bu məsələlər daxildir. İkitərəfli əlaqələrin gələcəyinə gəldikdə isə bizim Azərbaycan və Çin arasında yekdil siyasətimiz var. Bir daha təsdiq edirəm ki, münasibətlər əladır və bundan da yaxşı səviyyəyə qalxacaqdır.

Müxbir: Siz bir neçə dəfə Prezident Si Cinpinlə görüşlərinizə toxundunuz. Sizin onun bir lider kimi haqqında fikriniz nədir, o, Sizdə necə təəssürat yaradır?

Prezident İlham Əliyev: Mənim Prezident Si Cinpinlə həm Çində, həm də beynəlxalq tədbirlər çərçivəsində dəfələrlə görüşmək imkanım olub. Ona dərin ehtiramım var. Onun uzaqgörənliyi, zəkası, səmimiliyi və ikitərəfli münasibətlərimiz barəsində geniş məlumatlı olması məndə hər zaman dərin təəssürat yaradıb. Çünki qlobal bir güc olaraq Çinin çox geniş xarici siyasət gündəliyi var və həmin gündəlik təbii olaraq Azərbaycanın gündəliyindən daha genişdir.

Buna baxmayaraq, bizim əməkdaşlığımızın mahiyyəti və perspektivləri barədə dərindən məlumatlı olması göstərir ki, cənab Si Cinpin olduqca məsuliyyətli şəxsdir və çox uğurlu xarici siyasət bunun nəticəsidir. Bilirsiniz ki, dünyada Çinin dostlarının sayı ildən-ilə artır və bu, məhz həmin müdrik siyasətin nəticəsidir. Biz onun ölkəsinin inkişafını və yardıma ehtiyacı olanlara dəstək istiqamətindəki fəaliyyətini yalnız alqışlaya bilərik. Hesab edirəm ki, bu, dünyada nadir hallardan biridir. Bu, xüsusilə indi aktual məsələdir. Vaxtında və digər mənbələrdən yardım ala bilməyən ölkələrə kömək edilir. Sizə Azərbaycanla bağlı nümunə deyə bilərəm. COVID-19 başlayanda biz peyvəndlərin olmaması səbəbindən böyük çətinliklərlə üzləşdik və bu məsələdə bizə yardım edən yeganə ölkə Çin oldu. Mən Prezident Si Cinpinə yardım ilə bağlı məktub yazdım, məsələyə dərhal cavab verildi və peyvəndlərin ilk həcmi – bir milyon doza təqdim edildi. Biz vaksinasiyaya yanvar ayının ortalarında, dünyada ilk sıralarda başladıq. Bu isə onun yardım göstərmək siyasətindən qaynaqlanırdı. Biz bunu necə unuda bilərik?!

Bununla yanaşı, deyə bilərəm ki, yəqin sizin də məlumatınız var, bəzi Qərb dövlətləri lazım olduğundan 5 dəfə artıq həcmdə peyvənd tədarük edirdilər və bununla da peyvənd istehsal etməyən, buna çıxışı olmayan ölkələri vaksinasiyadan məhrum etdilər. Onlar peyvənd millətçiliyi nümayiş etdirdilər. Onu da qeyd edim ki, Azərbaycan Qoşulmama Hərəkatının sədri olaraq peyvənd millətçiliyinə qarşı ictimai şəkildə mübarizə aparan ölkələrdən biri idi. Demək istədiyim odur ki, bu nümunə Çinin Azərbaycanla bağlı siyasətini nümayiş etdirir. Əminəm ki, bu siyasət yardıma ehtiyac olan zaman hər bir ölkəyə şamil edilir.

Beləliklə, dediyim kimi, mənim Prezident Si Cinpinlə çoxsaylı görüşlərim olub. İnsan olaraq o, çox mehriban, hörmətcil və səmimi adamdır və şəxsən mən onunla təmasdan çox razıyam.

Müxbir: Bağlantı və infrastruktur layihələri haqqında danışarkən, qeyd edək ki, Azərbaycan bir rekorda imza atıb – bu, “Bir kəmər, bir yol” layihəsində iştirak edən ölkələr arasında 307 günə infrastruktur layihəsinin icrasıdır. Bu, ən qısa müddətdə icra deməkdir. Söhbət nəhəng infrastruktur layihəsindən gedir. Azərbaycan buna necə nail olub və “Bir kəmər, bir yol” layihəsinin faydasını necə görürsünüz?

Prezident İlham Əliyev: İnkişafımızın hədəflərindən biri regional bağlantı mərkəzinə çevrilmək idi. Çünki xəritəyə baxsanız, Azərbaycanın coğrafi üstünlüklərini görərsiniz. Ölkəmiz Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat marşrutları üzərində yerləşir. Lakin nəqliyyat infrastrukturunun olmaması elə bir vəziyyət yaratmışdı ki, bizim coğrafiyadan istifadə edilmirdi. Mən tam əmin idim ki, biz bu vəziyyəti yaxşılaşdıra bilərik. Biz nəqliyyat infrastrukturuna böyük sərmayə qoyuluşuna 15 il əvvəl başladıq. İlk olaraq yerli infrastrukturu inkişaf etdirmək üçün biz bu sahəyə böyük sərmayə yatırmağa başladıq. Eyni zamanda, qonşularımızla da bağlantı körpüləri qurmağa başladıq. Biz mühüm tranzit ölkəsi olmaq arzusundaydıq, ancaq bunun üçün təkcə coğrafiya kifayət etmir. Hətta infrastruktur da kifayət deyil, burada digər məsələyə ehtiyac var. Bu isə qonşularla yaxşı münasibətlərdir. Qonşularla əməkdaşlıq olmadan tranzit ölkəyə

çevrilmək olmaz. Bu isə bizim xarici siyasətimizin tərkib hissəsi idi. Prioritet qonşu ölkələrlə qarşılıqlı maraq üzərində daha güclü münasibətlər qurmaq idi.

Beləliklə, "Bir kəmər, bir yol" layihəsinə qoşularkən bizim artıq hazır infrastrukturumuz var idi. Hazırda isə biz, nə ilə məşğuluq? İndi biz, sadəcə, texniki imkanları artırırıq. Məsələn, biz ticarət limanımızı genişləndiririk, çünki Şərqdən-Qərbə daşınan yüklərin həcminin artması yükaşırma baxımından problemlər yaradacaq. Bizim dəniz ticarət limanımız bir neçə il əvvəl açıldı. Onun ovaxtkı yükaşırma qabiliyyəti 15 milyon ton idi. Hazırda isə biz onun imkanlarını 25 milyon tona qədər çatdırırıq. Biz Xəzər dənizində daha çox gəmi tikirik. Xəzəryanı dövlətlər arasında Xəzər dənizində ən böyük ticarət donanmasına sahib olduğumuza baxmayaraq, biz yeni tanker və yük gəmiləri inşa edirik ki, daha çox yük daşıya bilək. İndi biz gəmiqayırma zavodumuzu genişləndirməyi planlaşdırırıq ki, ildə 6-8 deyil, 10-20 gəmi inşa edə bilək. Həm Azərbaycanda, həm də Xəzər dənizində buna tələbat artmaqdadır.

Biz hazırda mövcud dəmir yolunu müasirləşdiririk ki, qatarların sürəti artırılsın və daha çox yüklər nəql edilsin. Biz böyük yük axınına daha yaxşı hazır olmaq üçün çox işlər görürük. Azərbaycan vasitəsilə daşınan yüklərin həcmi ildən-ilə artır. Lakin mən hesab edirəm ki, bu rəqəm bir neçə dəfə artıq ola bilər. Biz bu istiqamətdə, həmçinin çinli tərəfdaşlarımız və qonşularımızla həmin infrastruktur bağlantısının yaradılması üçün fəal işləyirik. Burada inzibati bağlantı da olmalıdır. Burada tariflərlə bağlı vahid siyasət olmalıdır. Gömrük qaydaları sahəsində daha geniş qarşılıqlı əlaqələndirmə olmalıdır ki, necə deyərlər, bu qapını daha da geniş aça bilək. Yəni, gələcəkdə ölkələrimiz arasındakı münasibətlər Azərbaycan vasitəsilə daha çox yüklərin daşınmasında vacib rol oynayacaqdır. Sizin də qeyd etdiyiniz kimi, biz bütün işləri vaxtında və qısa zamanda icra etdik. Bu gün Azərbaycanın nəqliyyat infrastrukturu artıq yüksək beynəlxalq standartlara cavab verir.

Müxbir: Məlumdur ki, Azərbaycan "Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutu" layihəsinin təşəbbüskarıdır. Bu, nə dərəcədə əhəmiyyətlidir?

Prezident İlham Əliyev: Əslində, bu, "Bir kəmər, bir yol" layihəsinin bir hissəsidir. Çünki bizə məlumdur ki, hazırkı geosiyasi vəziyyətdə Transxəzər marşrutu Mərkəzi Asiya ölkələri üçün ən əhəmiyyətli marşruta çevrilib. Dediyim kimi, xəritəyə baxanda aydın olur ki, Avropaya və əks-istiqamətdə yüklərin daşınması üçün Mərkəzi Asiya ölkələrinin seçimi o qədər də geniş deyil.

Müxbir: Dəniz yolu və Transsibir marşrutu da var, ancaq o, vaxt baxımından daha uzundur.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, bu bir səbəbdir, həmin nəqliyyat marşrutu ilə əlaqədar digər səbəb isə geosiyasi dəyişikliklər, məhdudiyyətlər və sanksiyalardır. Bu, həmin tranzit marşrutunu mürəkkəbləşdirir. Beləliklə, sual yaranır - Xəzər dənizi vasitəsilə olmasa, bəs, haradan olsun? Mərkəzi Asiya ölkələri inkişaf edir və ixracyönümlü daha çox məhsul istehsal edir. Həmçinin daha çox məhsul alır və bu baxımdan Xəzər dənizi marşrutu həyati əhəmiyyət kəsb edir. Xoşbəxtlikdən biz illər əvvəl ev tapşırığımızı yerinə yetirmişik və hər bir şey hazırdır. İndi isə bu infrastrukturu genişləndirmək asan olacaq. Həmçinin nəqliyyat infrastrukturunun genişləndirilməsinə yatırılacaq vəsait təxmin edilən yük həcminə uyğun olacaq.

Mən ötən il və bu il bütün Mərkəzi Asiya ölkələrinə səfər etmişəm və bu ölkələrin rəhbərləri Azərbaycana səfər ediblər. Bu gün bizim ikitərəfli münasibətlərimizdə daha çox dinamizm var. Birincisi, biz buna ehtiyacın olduğunu görürük. Digər tərəfdən isə bizim hər zaman gözəl münasibətlərimiz olub. Eyni zamanda, daşımalar marşrutları mövzusu daha fəal əməkdaşlığı diktə edir. Beləliklə, əminəm ki, Xəzər dənizi ilə yükdaşımalarının illik statistikasına nəzər saldıqca biz rəqəmlərin artacağının şahidi olacağıq.

Müxbir: Məndə çox maraqlı məlumatlar var ki, Sizinlə bölüşmək istərdim. Oradan görünür ki, Çindən Avropaya göndərilən mallar dənizlə orta hesabla 36 gün çəkir, əgər siyasi məsələlər olmasa, Transsibir marşrutu ilə 20 gün çəkir və Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolundan istifadə edərək, Orta Dəhlizlə isə cəmi 12 gün çəkir.

Prezident İlham Əliyev: Elədir, bəli, bu, həqiqətdir. Yeri gəlmişkən, biz bu səbəbdən bu marşrutun qurulmasına və çəkilməsinə başladıq, çünki o, mövcud deyildi. Bu, Azərbaycanın irəli sürdüyü və Türkiyə ilə Gürcüstandakı tərəfdaşlarımızın fəal dəstəyini almış yeni daşımalar yoludur, bağlantıdır və infrastrukturdur. 2017-ci ildə burada - Bakıda həmin layihənin rəsmi açılışı baş tutdu. Həmin vaxt Orta Dəhlizlə daşımalar hələ ki, prioritetlərdən biri hesab edilmirdi. Buna görə, biz lazım olduğu qədər yüklərin daşınma həcminə sərmayələr yatırdıq. Lakin hazırda biz nə ilə məşğuluq? Biz həmin yolun təkmilləşdirilməsi işlərinə artıq bir neçə ay bundan əvvəl başladıq və nəticədə, həmin marşrutla əvvəlcə nəzərdə tutulduğundan beş dəfə artıq yüklər daşına biləcək.

Biz Azərbaycandan Türkiyə və Avropa istiqamətində gedən əlavə yol olacaq Zəngəzur dəhlizi üzərində çox fəal şəkildə çalışırıq. Azərbaycan ərazisində tikinti işlərinin təxminən 70 faizi artıq başa çatdırılıb. Beləliklə, Azərbaycan ərazisindən təkcə Bakı-Tbilisi-Qars kimi bir yol keçməyəcək, o cümlədən Zəngəzur dəhlizi işə salınacaq. Bir sözlə, bütün bunlar əlavə yüklər üçün digər imkanlar açacaq. Eyni zamanda, Azərbaycan ərazisindən daşımalar, həmçinin Gürcüstanın dəniz limanından keçəcək. Biz bu sahədə müəyyən sərmayə imkanlarına böyük maraqla baxırıq. Həqiqətən, daşımalarda əməkdaşlıq bütün ölkələr üçün çox faydalı olacaq və eyni zamanda, o da vacibdir ki, bu işlər ölkələr arasında əlaqələri gücləndirəcək. Ölkələr bir-biri ilə daha sıx bağlı olacaq, inteqrasiya olacaq. Biz dəhliz

boyunca bir çox istehsal sahələrini yaratmağı planlaşdırırıq və sadəcə, tranzit ölkə olmaq istəmirik. Geosiyasi baxımdan, bu, yaxşı haldır, yəni, əlavə gəlir əldə etmək olar, biz Azərbaycanda böyük sənaye zonalarını yaratmaq istəyirik. Əslində, bu istiqamətdə irəliləyirik. Hesab edirəm ki, bu ay açılmış və artıq fəaliyyətə başlamış Ələt Azad İqtisadi Zonamızda istehsalatla məşğul olmaq, həmçinin Çin şirkətləri üçün cəlbedici ola bilər. Əslində, təsəvvür etdiyinizdən də geniş fürsətdir.

Müxbir: Siz bağlantıların, "Bir kəmər, bir yol" təşəbbüsünün mədəni aspekti haqqında danışdınız. Biz iki gün əvvəl "Muğam Klub" restoranında olduq. Gördüklərimiz mənə böyük təəssürat bağışladı. Əlbəttə ki, qədim Karvansaranı ziyarət etdik. Orada qədim İpək Yolu ilə tanış olduq. Orada sanki zaman yenidən göz qabağına gəlir və siz tarixi, insanları, ticarəti və mədəniyyətləri, ənənələri seyr edə bilirsiniz. Çin tərəfinin "Bir kəmər, bir yol" təşəbbüsünün mədəni dəyərini necə görürsünüz? Bilirəm ki, ölkənizdə qədim İpək Yolunun bərpasına hələ 1990-cı illərdən çalışırsınız.

Prezident İlham Əliyev: Əlbəttə ki, birmənalı olaraq, bu, dostluğa əlavə təkan və töhfə verəcək. Qarşılıqlı fəaliyyət yaranacaq, çünki qədim İpək Yolunda yerləşən ölkələrin xüsusiyyəti, bəlkə də, oxşarlığı ondan ibarətdir ki, onlar cəmiyyətlərinin müxtəlifliyi, çoxetnik və çoxkonfessiyalı xarakteri ilə seçilir. Azərbaycan həmin müsbət ssenarinin bir hissəsidir. Buna görə, Azərbaycanın mədəni irsi, gördüyünüz kimi, dövlətimiz tərəfindən lazımınca qorunur. Bu, bizim üçün qorunmalı, saxlanılmalı və yeni nəsillərə ötürülməli sərvətdir ki, onlar da eyni münasibət bəsləsinlər. Biz mədəni irsimizi əsrlər boyu qoruyub saxlamışıq. Baxmayaraq ki, Azərbaycan uzun müddət öz dövlətçiliyindən məhrum idi. Biz müstəqil ölkə deyildik. Lakin, eyni zamanda, biz milli özünəməxsusluğumuzu, dilimizi, ədəbiyyatımızı, musiqimizi və ənənələrimizi, mədəni irsimizi qoruyub saxlamışıq. Hətta müstəqil olmadığımız vaxtlarda, bunu bacarmışıq. Beləliklə, dünya irsinin bir hissəsi olan mədəni irsimizin qorunmasını birmənalı olaraq davam etdirəcəyik. Eyni zamanda, tərəfdaşlarla bağlantı yaradan bir çox layihələr daha çox səfərlərlə, turistlərlə, ticarətlə, qarşılıqlı fəaliyyətlə nəticələnəcək. Bunun sayəsində mədəniyyətlərimiz və cəmiyyətlərimiz daha da zənginləşəcək. Bir sözlə, biz həmin məsələyə belə nöqteyi-nəzərdən baxırıq. Bəxtimiz çox gətirib ki, Azərbaycan əsrlər boyu və xüsusən də, müstəqillik dövründə, sözün əsl mənasında, etnik və dini dözümlülüyün, birgəyaşayışın yüksək standartlarını nümayiş etdirir. Azərbaycanda bütün etnik qruplar bir ailə kimi yaşayır və bu, bizim ən böyük sərvətlərimizdən biridir. Biz bunları qorumağa çalışırıq və əminəm ki, bu işin öhdəsindən gələcəyik.

Müxbir: Atalar sözü var: Ticarət dayananda, müharibələr başlayır.

Prezident İlham Əliyev: Elədir.

Müxbir: Ticarət nə qədər çox olarsa, ölkə əhalisi üçün daha çox fürsətlər açılır.

Prezident İlham Əliyev: Tamamilə doğrudur. O, sabitliyi, təhlükəsizliyi möhkəmləndirir və müəyyən dərəcədə, sözün yaxşı mənasında, qarşılıqlı bağlılığı artırır. İnsanlar, ölkələr üçün daha çox fayda olur. Bu şəraitdə, əlbəttə, sabitlik bərqərar olur.

Müxbir: Prezident Əliyev, Sizə deməliyəm ki, iki il əvvəl BBC-nin jurnalistinə verdiyiniz müsahibədən sonra Çində kifayət qədər məşhurlaşdınız. Bir çox insanlar deyirdilər ki, Qərbə münasibətdə maraqların tarazlaşdırılması üçün ölkə rəhbəri məhz bu cür addım ata bilərdi. Bu, necə baş verdi?

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı mən çox sayda müsahibələr verdim. Bu, əsasən, Qərb jurnalistlərinə verilən müsahibələr idi. Onların əksəriyyəti, deyərdim ki, çox aqressiv idi və çalışırdılar Azərbaycanı təcavüzkar kimi təsvir etsinlər. Bilirsiniz, öz ərazilərimizi azad etdikdə, ərazi bütövlüyümüz uğrunda vuruşduqda, biz digər ölkənin ərazisinə addım da atmadıq. Biz, sadəcə, üzləşdiyimiz 30 illik işğalın və etnik təmizləmənin nəticələrini aradan qaldırırdıq. Əlbəttə, əmin idim ki, videoreportaj hazırlamaq məqsədilə Azərbaycana gəlmiş və mənimlə görüşmək istəyən Qərb jurnalistləri yaxşıca hazırlaşmışlar. Münaqişənin tarixi, kimin təcavüzkar, kimin isə təcavüz qurbanı olması, nəyin baş verdiyi barədə onların bilməməsini təsəvvür etmək sadəlövhlük olardı. Lakin, eyni zamanda, onlar nəinki görüşümüz zamanı vəziyyəti təqdim etməyə çalışırdılar, – çünki Azərbaycanda olarkən çoxlu reportajlar hazırlamışdılar, – onlar çalışırdılar ki, Azərbaycanı təcavüzkar kimi qələmə versinlər. Əlbəttə, bu, tamamilə qəbuledilməz idi. Bütün bunlar Qərb mətbuatının qərəzli, qeyri-tarazlı və anti-Azərbaycan yanaşmasını nümayiş etdirdi və biz həmin reallıqda 30 il idi ki, yaşayırdıq. Bu, həqiqətdir.

Müxbir: Bir çox insan hesab etdi ki, Culian Assanj tezisi böyük əks zərbə oldu. Bu necə fikrinizə gəldi?

Prezident İlham Əliyev: Əslində, əgər siz kimisə nəyinsə pozulmasında ittiham etmək istəyirsinizsə, birinci, güzgüdə özünüzə baxıb görməlisiniz, sizin üzünüzdə qüsurlar varmı? Culian Assanjın başına gələnlər, tamamilə qəbuledilməzdir. Bu, söz azadlığının kobud şəkildə pozulması deməkdir. Həmin insan səfirliklərin birində illər boyu işgəncəyə məruz qalıb. Hazırda o, işgəncədədir. Mən burada mənəvi işgəncəni nəzərdə tuturam. Onun fiziki işgəncəyə məruz qalmasını bilmirəm. Bilmədiyim məsələni deyə bilmərəm. Lakin, insan bəzi mənbələrdən əldə etdiyi müəyyən məlumatı açıqladığına görə əzab-əziyyətlərlə üzləşib. Bəlkə də, o, səhv edib, yaxud qaydaları pozub. Bununla belə, Qərbdəki insanlar vəziyyəti elə təsvir edirlər ki, jurnalistlər istədiklərini edə bilər və onların hər hansı cinayət təqibindən toxunulmazlığı var və əgər siz

jurnalisti həbs edirsiniz, deməli, siz diktatorsunuz. Ona görə dedim, baxın Culian Assanjın məsələsinə, görün həmin insanla siz nə etdiniz? Onda, siz kimisə bu məsələdə necə ittiham edə bilərsiniz? Həmin hadisə sizin tarixinizdə ən qara səhifədir. Siz də qeyd etdiyiniz kimi, iki ildən çox vaxt keçir və hazırda Culian Assanj haradadır? O, hələ də həbsxanadadır. Hələ də, həbsxanadadır. Kimsə onun haqqında danışır? Yox.

Müxbir: Mən özüm səkkiz il Vaşinqtonda müxbir işləmişəm və hər iki istiqamətdə çox şeyi öyrəndim. Azərbaycan, Çin kimi qeyri-Qərb ölkələrin Qərb mətbuatında qərəzli təsviri haqqında danışdıqda, əlbəttə, Siz hesab edirsiniz ki, onlar bu ölkələrə ədalətli yanaşmırlar. Sizcə, bu, niyə baş verir? Səhv təsvirin verilməsinin arxasında duran meyarlar nədir? Yəni, qeyri-Qərb aləmini, o cümlədən Çini səhv təsvir etməyin səbəbi nədir?

Prezident İlham Əliyev: Eyni üsulu Çinə qarşı tətbiq etmələrinin səbəbini söyləmək mənim üçün çətindir. Çox güman ki, bunun səbəbləri var. Amma, Azərbaycana gəldikdə, amillər müxtəlifdir. Əsas olmasa da, həmin amillərdən biri Birləşmiş Ştatlarda, Fransada və bəzi digər Qərb ölkələrində erməni lobbisinin böyük infrastruktura malik olmasıdır. Onlar dövri olaraq Azərbaycana hücum çəkirlər, siyasətçiləri ələ alırlar, onların cəmiyyətinə, parlamentinə, mətbuatına və hökumət orqanlarına yol tapırlar. Bütün oxları Azərbaycana tuşlayırlar və bir növ, Azərbaycanofobiya mühitini yaradırlar. Lakin, bu, yeganə səbəb deyil. Düşünürəm, əsas səbəb ondan ibarətdir ki, Azərbaycan öz milli maraqlarına əsaslanan müstəqil siyasət yürüdür. Bəzi ölkələrdən fərqli olaraq, Azərbaycan prioritetlərimizə və milli maraqlarımıza cavab verməyən hər hansı işə qoşulmur. Başqa sözlə desək, biz müstəqil davranırıq və siyasətimiz müstəqildir. Biz əlimizdə olan bütün vasitələrlə özünəməxsusluğumuzu və ləyaqətimizi müdafiə edəcəyik. Fikrimcə, bu, əsas səbəbdir ki, Azərbaycan davamlı olaraq mətbuatın hədəfindədir, dırnaqarası müstəqil QHT-lərin hücumuna məruz qalır. Hamımız bilirik ki, onlar müstəqil deyil. Kim deyə bilər ki, "Human Rights Watch", "Amnesty International" və "Freedom House" müstəqildirlər. Baxın, onlar kimdən pul alırlar və kim musiqini sifariş edir. Onda görəcəksiniz ki, onlar tamamilə asılıdırlar.

Müxbir: Karneqi Beynəlxalq Sülh Fondu...

Prezident İlham Əliyev: Elədir ki, var. Onlar tam asılıdır və yiyələri ilə razılaşdırmadan bir addım belə sağa, yaxud sola ata bilməzlər. Lakin, bilirsiniz, biz bu mühitdə yaşamağa öyrəşmişik. Mənim üçün Qərb mətbuatının Azərbaycan haqqında yazdığı deyil, Azərbaycan xalqının hökumətimizin siyasəti barədə düşündüyü vacibdir. İnsanlarla söhbət apardıqda, görə bilərsiniz ki, onlar hökumətimiz barədə nə düşünür, gördüyümüz işlər düzdür, yoxsa səhvdir!

Cəmiyyətimiz həmrəy olması və güclü ictimai dəstək, əlbəttə, əsasən bizim siyasətimiz, əvvəlcə işğal altında olmuş ərazilərin azad edilməsi sayəsində formalaşır. Lakin, həmçinin bu, anti-Azərbaycan təşviqatına olan reaksiyadır. Əgər Qərbdə kimsə düşünür ki, hökumət rəsmilərini təhqir etməklə, böhtan və şayiələr yaymaqla Azərbaycanda ictimai rəyə təsir göstərə bilər, bilsin: ola bilər, o, haqlıdır, lakin həmin təsir onların görmək istədiyi istiqamətdə olmayacaq. Əksinə, cəmiyyət daha da həmrəy olur, çünki biz görürük ki, bu, ədalətli deyil. Biz 30 il işğala məruz qalmışıq və Ermənistan işğalını orada pisləyən olmadı.

Müxbir: Onlar yalnız dinc yolla nizamlamanı qeyd etdilər.

Prezident İlham Əliyev: Düzdür. Yalnız dinc yolla nizamlama, ərazi bütövlüyünü dilə gətirmirdilər.

Müxbir: Bu, ikili standartların jarqonudur.

Prezident İlham Əliyev: Elədir! Bunlar ikili standartlardır və cəmiyyətimiz bunları çox yaxşı anlayır. Həmçinin bilmək vacibdir ki, söhbət təkcə bəzi jurnalistlərin müsahibəsindən getmir. Bu halda hökumətlər də var. Hazırda biz Fransa hökumətinin, əgər belə demək olarsa, çox əsassız hücumları ilə üzləşirik. Təsəvvür edirsinizmi, Fransa Ermənistanın ən böyük vəkilinə çevrilib. Yaxşı, bu, onların işidir, lakin onlar Avropada ən iri anti-Azərbaycan mənbəyinə çevriliblər. Onlar bizə hər istiqamətdə hücum çəkirlər. Onların xarici siyasi bəyanatları və rəsmilərin bəyanatları hər cür siyasi etikadan kənara çıxır. Onlar müharibə zamanı bizi elə məsələlərdə ittiham etdilər ki, biz bunları heç vaxt etməmişik və bununla bağlı, üzr belə istəmədilər. İndi isə onlar bizi öz ərazimizdə gördüyümüz işlərə görə ittiham edirlər. Baxın hələ bunu kim edir? O ölkə ki, Korsika dilinə qadağa qoyur, Korsikada öz müqəddəratını təyin etmək hərəkatını qəddarcasına boğur. Onlar Qarabağda ermənilərin "öz müqəddəratını təyin etmələrini" təşviq edirlər. Bu, necə ola bilər? Müharibə zamanı siyasi təcavüz bütün sərhədləri aşanda, dedim ki, əgər onlar "Dağlıq Qarabağ respublikasını" haradasa qurmaq istəsələr, qoy öz ərazisində qursunlar. Məsələn, çoxlu ermənin yaşadığı Marsel şəhərinin ətrafında qurub, "Dağlıq Qarabağ respublikasını" orada elan etsinlər, biz də tanıyaq. Bu ölkə hələ də öz müstəmləkəçilik siyasətini davam etdirir. Baxın Mayot adasına, Fransanın müstəmləkəsi. Yeni Kaledoniya, Fransanın müstəmləkəsi. Onlar hələ də insan hüquqları haqqında danışır!? Bu, siyasi riyakarlıqdır. İndi söylədiklərimi biz deyəndə isə, siz görürsünüz ki, onlar bütün mətbuatı dərhal işə salır, Azərbaycanı, onun rəhbərlərini və siyasətini təhqir etməyə, hücum çəkməyə, şayiə yaymağa başlayırlar.

Müxbir: Ərazi bütövlüyü haqqında danışdıqda, bir çox çinlilərin qəlbinə yaxın olan, onlar üçün əziz olan məsələ var: bu, Tayvan məsələsidir. Tayvan məsələsinə kənardan müdaxilə var. Siz öncə söylədiniz ki, Çini bölmək səylərini dəstəkləmirsiniz. Bu barədə ətraflı deyə bilərsinizmi?

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, biz Çinin ərazi bütövlüyünü, Vahid Çin və Çinin birləşməsi siyasətini

hər zaman dəstəkləmişik və dəstəkləməkdə davam edirik. Bu siyasət bir neçə il əvvəl qeyd olunub, bir çox hallarda yenidən təsdiqlənib, tamamilə dəyişməz olaraq qalır və heç zaman da dəyişməyəcək. Birincisi, bu, onunla bağlıdır ki, Çin bizim üçün dost ölkədir. İkincisi, biz hər zaman beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini dəstəkləyirik. Beynəlxalq hüququ ayrılıqda tətbiq etmək olmaz. Beynəlxalq hüququ ayrılıqda tətbiq etmək istəyən ölkələr yalnız öz nüfuzunu itirəcəklər, çünki beynəlxalq hüquqda aydın şəkildə deyilir ki, ərazi bütövlüyü onun fundamental prinsipidir. Xalqların öz müqəddəratının təyin edilməsi hər hansı ölkənin ərazi bütövlüyü ilə ziddiyyət təşkil etməli deyil. Bu, beynəlxalq hüququn fundamental prinsipləridir. Buna görə, Vahid Çin siyasəti ilə bağlı mövqeyimiz tam aydındır və ümid edirəm ki, bəzi Qərb hökumətləri də bu mövqeyə uyğun davranacaqlar.

Müxbir: Ermənistan-Azərbaycan münasibətlərinə gəldikdə, bilirik ki, atəşkəs mövcuddur, lakin vəziyyət mürəkkəb olaraq qalır. Əvvəlki hadisələrin hamısını nəzərə alaraq, cənab Prezident, Siz sülh müqaviləsi haqqında nə düşünürsünüz? Onu nə vaxt gözləmək olar? Əgər olarsa, o, necə olacaq?

Prezident İlham Əliyev: Düşünürəm ki, ona ən yaxın gələcəkdə nail olmaq olar. Nəyə görə mən bu cür düşünürəm, çünki Ermənistan çox mühüm bəyanatla çıxış etməli idi ki, onlar nəinki Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıyırlar, - əslində, onlar bunu rəsmən ötən ilin oktyabrında bəyan etdilər və sonra bir neçə dəfə təsdiqlədilər, - həmçinin bu ilin mayında onlar bunu aydınlaşdırdılar, çünki biz tələb etdik ki, onlar Qarabağı Azərbaycanın hissəsi kimi tanıdıqlarını qeyd etsinlər. Onlar Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü 86,6 min kvadratkilometr ərazidə tanıdılar. Bu əraziyə Qarabağ və Ermənistan ərazisində olan səkkiz Azərbaycan anklavı da daxildir. Bu, əslində, mühüm bəyanatdır. Bundan sonra qalan yeganə məsələ, bunu kağız üzərinə köçürmək və imzalamaqdır. İkinci Qarabağ müharibəsi bitdikdən sonra, sülh müqaviləsi ilə bağlı mövqeyimiz həmin müqavilənin beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə əsaslanmasından ibarətdir. Biz sülh müqaviləsinin əsasını təşkil etməli olan beş beynəlxalq təməl prinsipini hazırladıq. Bir neçə dəfə danışıqlar aparılıb və iyunun sonunda davam etdiriləcək. Fikir ayrılığının yeganə əsas müddəası onunla bağlı idi ki, Ermənistan Qarabağı rəsmən Azərbaycanın hissəsi kimi tanısın. Artıq dediyim kimi, bir – onlar qeyd etməlidir ki, Qarabağ Azərbaycandır və indi isə, onlar ikincini etməlidirlər: imzalamalıdırlar. Bundan sonra razılaşma əldə oluna bilər və düşünürəm ki, əgər ermənilər söylədiklərini yerinə yetirərlərsə və əgər bu, yenidən siyasi manevr deyilsə, prosesi yubatmaq cəhdləri naminə ixtira edilən hekayət deyilsə, onda biz ilin sonuna qədər sülh müqaviləsinə nail olaraq, onu imzalaya bilərik. Bu, həqiqətən mühüm geosiyasi amilə çevrilə bilər, uzunmüddətli qarşıdurmaya son qoyar, Qafqazda real sülh yaradar, bütün kommunikasiyaları açar. Həmçinin əlavə etmək istəyirəm, Azərbaycandakı erməni azlığına gəldikdə, biz artıq rəsmən bəyan etmişik ki, onların hüquqları və təhlükəsizliyi Azərbaycan Konstitusiyası əsasında lazımınca qorunacaq. Bununla belə, Azərbaycan onlarla etnik qrupun, o cümlədən ermənilərin yaşadığı ölkədir. Bizim dini və ya etnik zəmində heç zaman hər hansı problemimiz olmayıb. Buna görə, Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində yaşayan ermənilər hər hansı digər Azərbaycan vətəndaşı qədər bərabər hüquq və təhlükəsizlik zəmanətinə malik olacaqlar. Düşünürəm ki, bu, tam şəkildə beynəlxalq hüququn normalarına uyğundur və fikrimcə, Azərbaycanın bu mövqeyi beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən dəyərləndirilir.

Müxbir: Prezident Əliyev, gəlin Sizin sevdiyiniz mövzulardan birinə keçək – idman və fitnesə.

Prezident İlham Əliyev: Yaxşı.

Müxbir: Siz turnikdə dartındığınız videonu qoymusunuz. 60 yaşınız tamam olurdu həmin vaxt.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Müxbir: On beş dəfə. Çox xoş təəssürat bağışladı. Daha çox da edə bilərsiniz...?

Prezident İlham Əliyev: Əvvəllər çox edirdim. Sadəcə, indi birinci dəfə göstərdim. Gənc olduğum zaman bunu heç zaman göstərmirdim, çünki gənc insan üçün bunu çox etmək təbii haldır. Nəyə görə bunu göstərdim? İstəyirəm ki, gənc nəsil eynən bu cür etsin. Demək istəyirəm ki, 60 yaşın olsa belə, əgər pis vərdişlərin yoxdursa, idmanla müntəzəm məşğul olursansa, onda bunu bacararsan. Mənim gənc nəslə ismarışım bu idi. Əgər siz hesab edirsiniz ki, 60 yaşınız var, edə bilməzsiniz, yanılırsınız, bacararsınız. Amma ondan çox dartınmaq, bəlkə də, bacararam. Lakin bu, o qədər cəlbedici olmaz.

Müxbir: Tam haqlısınız. Siz, həmçinin ağır atletikanı sevdiyinizi gizlətmirsiniz. Hətta, yaxın dostunuz, Prezident Ərdoğanın qarşısında hazırlıq olmadan göstərdiniz.

Prezident İlham Əliyev: Bu, işin asan hissəsi idi. Bəli, o qədər də ağır deyildi.

Müxbir: Amma Siz bunu etdiniz. İdmana şəxsi sevginizi daha böyük ismarışa çevirmək bacarığınız təsirlidir. Elə baxaq Bakıya, onun mərkəzində F1 yarışları keçirilir. Sizdə 2020-ci ilin futbol üzrə Avropa çempionatının oyunları, 2015-ci ildə ilk Avropa Oyunları təşkil olundu. İdmana həvəsiniz barədə söyləyin, nəyə görə məhz idman?

Prezident İlham Əliyev: Birincisi, mən idmanı sevirəm. İkincisi, ömrüm boyu mən idmanla müəyyən fasilələrlə məşğul olmuşam. Əfsuslar ki, bəzən atmışam, sonra yenidən başlamışam. Gənc yaşlarımda idmanla çox fəal məşğul olurdum. Sonra dayandırırdım və yenidən başlayanda mənim üçün formanı qaytarmaq çox asan olurdu.

İkincisi, idman ictimai həyatın mühüm amilidir. İşğal dövründə idman qələbələrimiz insanların şüurunda

Birinci Qarabağ müharibəsindəki məğlubiyyətdən sonra bir növ rəmzi kompensasiya oldu. Beləliklə, biz göstərdik ki, qalib gələ bilərik və qələbə Azərbaycanda vətənpərvərliyin çox mühüm amilinə çevrildi. Çünki idmançılarınız qalib gələndə, bayrağımız qalxanda, himnimiz çalınanda adamı böyük qürur hissləri bürüyür. Bu, gənc nəsil üçün vətənpərvər olmaqda mühüm amil idi, çünki mən aydın şəkildə anladım ki, bunsuz biz qələbə qazana bilməyəcəyik. Bəli, biz müdafiə imkanlarımıza, hərbçilərimizin təliminə böyük sərmayələr yatırdıq. Biz İkinci Qarabağ müharibəsinə hazırlaşmaq üçün çox işlər gördük. Lakin sizə deyə bilərəm ki, hazırda, iki il yarımdan sonra, Qələbəmizin əsas meyarı qələbə ruhu idi. Torpaqları azad edənlər həyatlarında heç vaxt Qarabağı görməmişdilər, çünki çox gəncdirlər. Qarabağ işğal ediləndə onlar heç anadan olmamışdılar. Beləliklə, onları bu məqsədə aparan nə idi? Qələbə ruhu, vətənpərvərlik və ləyaqət idi. İdman həm budur, həm fiziki sağlamlıq deməkdir, çünki biz istəyirik ki, cəmiyyətimiz sağlam olsun. Biz istəyirik cəmiyyətimiz fiziki baxımdan güclü olsun. Bunun üçün idman birinci yerdədir. Əlbəttə ki, yaxşı qida, pis vərdişlərin olmaması məsələsi də var. İdman bəlkə onları üstələyir. Həmçinin hazırda biz idmanın kütləviliyi üzərində çalışırıq ki, hər rayonda idman infrastrukturumuz olsun. Bunu artıq yaratmışıq. Eyni zamanda, bu, beynəlxalq nüfuz deməkdir, çünki ilk Avropa Oyunları həqiqətən Azərbaycanı Avropaya açdı. Formula 1 yarışlarını artıq yeddi dəfə keçirmişik. Xüsusən də, nəzərə alsaq ki, o, şəhər küçələrində baş verir. Bu, Bakını heç vaxt görməyən üçün şəhərimizin təqdimatıdır. Formula 1-in auditoriyası 500 milyondur. İlk Formula 1 yarışlarından sonra turizm 20 faiz artdı və COVID-dən əvvəl hər il on – on beş faiz artım var idi. Yarışlar sayəsində çoxlu xarici turist gəldi. Ölkəyə çox xarici valyuta daxil oldu. Bir çox amillər hər bir hökumətin idmanın inkişafına böyük diqqət yetirməli olduğunu göstərir.

Müxbir: 2020-ci ilin futbol üzvə Avropa çempionatını çox yaxşı xatırlayıram.

Prezident İlham Əliyev: Avropa Liqasının 2019-cu ildəki final matçı və UEFA 2020-ci ilin matçları 2021-ci ildə Bakıda keçirildi. Bəli, Bakı artıq böyük idman tədbirləri üçün beynəlxalq məkana çevrilib. Ölkəmizdə, həmçinin 2017-ci ildə İslam Həmrəyliyi Oyunları keçirildi. Təsəvvür edin, 2015-ci ildə ilk Avropa Oyunları və 2017-ci ildə İslam Həmrəyliyi Oyunları bir şəhərdə cəmi iki il ərzində keçirilib. Bu, bir daha Azərbaycanı idman ölkəsi kimi nümayiş etdirir. Avropa ilə Asiyanın kəsişməsində yerləşən ölkəmiz müsəlman aləminin, eyni zamanda, Avropanın bir hissəsidir. Ölkəmizin yerləşməsi çox unikaldır. Ölkəmizin siyasəti, cəmiyyətin statusu bütün bunların təzahürüdür.

Müxbir: Prezident Əliyev, Hancouda Asiya Oyunları yaxınlaşır və Çinin Çendu şəhərində Dünya Universitet Oyunları gözlənilir. İdmançılara və iştirakçılara nə deyərdiniz? Çində keçiriləcək həmin oyunlardan gözləntiləriniz?

Prezident İlham Əliyev: Mən yalnız uğurlar arzulayıram. Əminəm ki, oyunlar mümkün ən yüksək səviyyədə təşkil olunacaq. Çində idman tədbirlərinin necə təşkil edildiyinə bələdəm. Mən Pekində keçirilmiş Olimpiya Oyunlarında oldum, 2008-ci ildə gözəl ölkənizdə bir neçə gün keçirdim. Yəqin bilirsiniz, biz Asiya Oyunlarında iştirak etmirik, lakin Dünya Universitet Oyunlarında 150-dən artıq atletlə böyük komanda ilə iştirak edəcəyik. Onların sayı heç zaman olmadığı qədər bir neçə dəfə çox olacaq. İdmançılara qələbə, təşkilatçılara uğurlar, Çin xalqına bu oyunlarda sevinc arzu edirəm.

Müxbir: Son olaraq, Azərbaycan sıravi çinlilərə görə uzaq, lakin sirli ölkədir. Mən burada ölkə Prezidenti ilə əyləşmişəm. İcazə verin soruşum: Siz proqramımızın çinli tamaşaçılarına söyləyə bilərsinizmi nəyə görə onlar Azərbaycanı növbəti turizm məkanı kimi seçməlidirlər?

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, birincisi, insanlarımız çox mehriban və qonaqpərvərdirlər. İkincisi, bizim çox müasir hotel infrastrukturumuz var. Rəngarəng təbiətimiz var. Ölkədə doqquz iqlim qurşağı var. Ölkənin ərazisi o qədər böyük deyil, siz qatarla, avtomobillə və yaxud ən uzağı təyyarə ilə asanca qət edə bilərsiniz. Yol infrastrukturu ən yaxşılar sırasındadır. Mətbəx, fikrimcə, ən yaxşılar sırasındadır.

Müxbir: Biz çoxlu kabab yedik.

Prezident İlham Əliyev: Hava çox yaxşıdır. Dağlarda xizək sürə bilərsiniz. Xəzər dənizində üzə bilərsiniz. Velosipedlə dağlara çıxmaq, palçıq vulkanlarını görmək, Qarabağın dağlarına və meşələrinə getmək olar. Göl və çaylarımız var. Həmçinin düşünürəm ki, çinli turistlər görəcəklər ki, Azərbaycan xalqının Çinə böyük rəğbəti var. Onlar ölkənizi tanıyır, dost olduğumuzu bilirlər. Ona görə, çinlilər özlərini öz evindəki kimi hiss edəcəklər.

Müxbir: Prezident Əliyev, ölkənizdə bizi qəbul etdiyinizə görə bir daha çox sağ olun. Bu müsahibəyə görə minnətdarıq.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.97

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Euronews" televiziyasına müsahibəsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 22-də Şuşada "Euronews" televiziyasına müsahibə verib. Müsahibə avqustun 1-də "Euronews"da yayımlanıb.

Müxbir: Cənab Prezident Əliyev, bizi burada qəbul etdiyinizə görə Sizə çox minnətdarıq. Bu bölgə Cənubi Qafqazın yeni tarixində bəzi ən zorakı epizodların cərəyan etdiyi səhnə olub. Bununla belə, 2020-ci ildəki sülh razılaşmasından sonra gərginlik hələ də tam aradan qalxmayıb. Daimi düşmənçiliyi Siz nə ilə əlaqələndirirsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Demək çətindir. Düşünürdüm ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra vəziyyət fərqli olacaq. Biz sülh üçün hazır idik və əslində bir az gözlədik ki, beynəlxalq iştirakçılar bizə müəyyən yeni təkliflər versinlər. Anladıq ki, bir növ boşluqdur. Heç kəs nə etməyi bilmirdi. 2020-ci il noyabrın 10-da Bəyanatı imzaladığımız zaman vəziyyət, əslində, dayanıqlı sülhü təmin etmirdi. O, sülh razılaşması deyildi, Bəyanat idi. Əslində, Ermənistanın kapitulyasiya aktı idi. Buna görə biz Ermənistanla münaqişənin yekun həll variantını tapmaq məqsədilə müəyyən təşəbbüslərlə çıxış etməyə başladıq və ictimaiyyət qarşısında bunu açıqladıq. Elan etdik ki, sülh sazişi imzalanmalıdır. Amma yenə boşluq yarandı. Sonra isə biz sülh sazişinin prinsiplərini müəyyən etdik. Onlar ərazi bütövlüyünün, suverenliyin və beynəlxalq sərhədlərin qarşılıqlı tanınması, sərhədlərin delimitasiyası, gücdən istifadə etməmə və ya güclə təhdid etməmə kimi beynəlxalq hüququn tam məlum prinsipləridir. Bu təklifi biz masa üzərinə qoyduq. Biz 30 illik işğaldan əziyyət çəkmiş və ədaləti güc hesabına bərpa etmiş ölkə olaraq yeni sülh prosesinin müəllifi olduq. Deməzdim ki, hər şey çox rəvan gedir. Amma biz hələ də nikbinik, çünki hazırda biz hər iki ölkənin xarici işlər nazirləri səviyyəsində çox fəal danışıqlar aparırıq.

Müxbir: Elə mən də onu soruşmaq istəyirdim. Sözünüzü kəsdiyimə görə üzr istəyirəm. Siz bu yaxınlarda Brüsseldən qayıtmısınız. Sülh danışıqlarının növbəti raundu keçirildi. Bir çox insan tərəfindən bu danışıqlar Ermənistanla Azərbaycan arasında dayanıqlı sülhə aparan ümid kimi qarşılandı. Ən sonuncu raunddan sonra ümidli olmaq bizim tərəfdən düzgün olardımı?

Prezident İlham Əliyev: Bəli, ümidli olmaq yaxşıdır. Lakin deməliyəm ki, sülh danışıqları xarici işlər nazirləri tərəfindən aparılır. Brüsseldəki görüşlərimiz Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti tərəfindən təşkil olunur. Əslində, həmin görüşlər bizə çox həssas məsələlərə toxunmaq imkanını verir.

Müxbir: Məsələn.

Prezident İlham Əliyev: Sərhədlərin gələcək parametrləri ilə bağlı məsələ, çünki Ermənistanla Azərbaycan arasında sərhəd müəyyən olunmamışdır. Çünki Sovet İttifaqının süqutu ərəfəsində biz təcavüzlə üzləşdik. İndi sərhəd necə olacaq? Yerlərdə real vəziyyət necə olacaq? Kommunikasiyalarla bağlı vəziyyət necə olacaq? Çünki İkinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində Ermənistanın imzaladığı sənəddə onun öhdəliyi var ki, bizim eksklavımız olan Naxçıvana çıxışımız olsun. Lakin bu, hələ də baş vermir. Beləliklə, sülh sazişinin əsas bəndləri nazirlər tərəfindən tərtib edilir. Bizim görüş isə hesab edirəm ki, yaxşı mühit yaradır. Lakin əgər biz Ermənistan tərəfindən konstruktiv yanaşma görsək və ən vacibi isə əgər onlar ərazi bütövlüyümüzü mübahisələndirən bütün iddialarını kənara qoysalar, onda biz tezliklə, bəlkə də ilin sonunadək sülh variantını tapa bilərik.

Müxbir: Danışıqlar haqqında sonra daha çox söhbət edəcəyik. Lakin mənim üçün soruşmaq maraqlıdır ki, vəziyyəti nizamlamağa cəhd edən çox beynəlxalq iştirakçı olub. Avropa İttifaqı danışıqlar masasına nəyi gətirir?

Prezident İlham Əliyev: Əslində, 1992-ci ildən etibarən - hələ işğal dövründə aparılan danışıqlar zamanı Avropa İttifaqı vasitəçilik prosesinin bir hissəsi olmayıb. İndi bu, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişelin təşəbbüsüdür. O, bizi dəvət etdi və biz dəvəti qəbul etdik. Çünki Azərbaycan ilə Avropa İttifaqının, eləcə də onunla Ermənistanın əməkdaşlıq səviyyəsini nəzərə alsaq, Avropa İttifaqının fəal olması təbiidir. Xüsusən də nəzərə alsaq ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Minsk qrupu, əslində, fəaliyyət göstərmirdi və indi də göstərmir. Beləliklə, müəyyən beynəlxalq qurum olmalı idi. Düşündüm ki, Avropa İttifaqı ən yaxşı vasitəçi ola bilər, çünki bizim onunla münasibətlərimiz qarşılıqlı hörmətə, etimada və maraqlara söykənir. Bir sözlə, həmin təşəbbüs hazırda çox fəal dialoq formatına çevrilir, çünki biz təkcə Brüsseldə deyil, həmçinin Avropa Siyasi Birliyinin tədbiri çərçivəsində də görüşürük. Sonuncu dəfə görüş Kişineuda baş tutdu. Bunu vacib hesab edirəm, çünki vəziyyətin durğun olmasına imkan vermirik, durğunluq yaranarsa, yenidən bir növ fasiləyə keçərsə, onda biz hər hansı təhlükəli ssenaridən sığortalana bilmərik.

Müxbir: Sizin fikrinizcə, Qərbin, yəni Avropa İttifaqının və həmçinin Birləşmiş Ştatların artan vasitəçiliyi bu regionda daha ənənəvi gücdə – Rusiyada qıcıq yarada bilərmi? Rusiyanın Ukrayna ilə məşğul olması faktı Azərbaycan ilə Ermənistanın ümumi razılığa gəlməsi üçün müəyyən imkan yaradırmı?

Prezident İlham Əliyev: Atəşkəs sazişinin, yəni 2020-ci il 10 noyabr tarixli Bəyanatın vasitəçisi nə

Birləşmiş Ştatlar, nə də Avropa İttifaqı deyil, Rusiya olub. Ermənistanın baş naziri ilə ilk görüşlərim Rusiya tərəfindən bu ölkədə təşkil olunmuşdu. Rusiya–Ukrayna müharibəsindən sonra vəziyyət dəyişdi və biz gördük ki, Birləşmiş Ştatlar və Avropa daha fəal oldular. Əslində, prosesin kimin tərəfindən aparılacağı və ya prosesi kimin müəyyən dərəcədə inhisara götürəcəyi bizim üçün böyük fərq etmir. Nəticəyə gəlmək vacibdir. Biz sülh sazişi ilə nəticələnəcək təşəbbüs irəli sürən hər hansı tərəfi dəstəkləyəcəyik. Yeri gəlmişkən, xarici işlər nazirləri arasında Vaşinqtonda danışıqlar aparılıb. Hazırda biz bu ayın sonunda danışıqların raundunu Rusiyada keçirmək barədə Rusiyadan dəvət aldıq və bununla razılaşdıq. Beləliklə, əgər hər hansı digər məkan olarsa, əlbəttə ki, biz razılaşacağıq, çünki bizim üçün razılığa gəlmək və nəticə əldə etmək vacibdir. Əlbəttə, müəyyən siyasi rəqabəti, bəzi iştirakçıların daha fəal olmaq cəhdlərini anlayırıq, lakin biz bunu yalnız alqışlaya bilərik. Əgər sağlam rəqabət olarsa, onun yalnız yaxşı nəticələri olacaq.

Müxbir: Rusiya ilə uzun tarixi və əhatəli münasibətlərinizin olduğunu anlayıram. Sizin fikrinizcə, Rusiyanın hazırda bölgədəki təsiri necədir?

Prezident İlham Əliyev: Bilirsiniz, region haqqında demək mənim üçün çətindir, çünki Cənubi Qafqaz bölgəsi üç ölkədən ibarətdir. Biz Rusiyanın Cənubi Qafqazdakı qonşularımızla qarşılıqlı əlaqələrini, sadəcə, müşahidə edə bilərik. Azərbaycana gəldikdə isə elə də ciddi dəyişiklik yoxdur, çünki bizim Rusiya ilə münasibətlərimiz artıq tarazlaşdırılıb. Onlar bir-birimizin milli maraqlarının və əlbəttə ki, ərazi bütövlüyünün və suverenliyin tanınmasına əsaslanır. Rusiya Azərbaycanın qonşusu və tərəfdaşıdır. Bizim nəzərəçarpan ticari dövriyyəmiz, daşımalar infrastrukturuna aid bir çox layihələrimiz var. Bu, xüsusən də indiki dövrə aiddir. Layihələr enerjinin inkişafına aiddir. Əlbəttə ki, mədəniyyət sahəsi də çox vacibdir.

Müxbir: Hazırda Siz məhz enerji sektorunda Qərblə bir çox razılaşmalar əldə etmisiniz. Elədirmi?

Prezident İlham Əliyev: Bəli, Qərblə razılaşmalar var. Lakin bu, uzun müddət əvvəl əldə edilib, o vaxt biz Bakıdan İtaliyaya vahid boru kəməri sistemini qurmaq təşəbbüsünü irəli sürdük. O, mərhələli şəkildə icra olundu və onun yekun mərhələsi iki ildən çoxdur yekunlaşıb. Artıq iki ildən çoxdur ki, Azərbaycan Avropanın mühüm qaz təchizatçısına çevrilib. Əlbəttə, Rusiyaya qarşı sanksiyalarla bağlı vəziyyət yeni ölçü yaradıb, çünki hazırda enerji sərvətlərimiz heç zaman olmadığı kimi zəruridir. Lakin istənilən addıma gəldikdə, biz onu bir çox il əvvəl imzalanmış müqavilələrimiz və planlarımız əsasında atırıq. Düzdür, hazırda Azərbaycandan əlavə qaz almaq üçün müraciət edən ölkələrin sayı daha çoxdur. Bunu etməyə hazırıq və artıq başlamışıq. Ötən il daha çox ölkə qazımızı almağa başladı. Bu, cari ildə də davam edəcək. Lakin yenə də Rusiya ilə münasibətlərimiz nöqteyi-nəzərindən, Rusiya-Ukrayna müharibəsi başladıqdan sonra çox şey dəyişməyib.

Müxbir: Burada olan vəziyyət haqqında danışaq. Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi, ABŞ və Avropa İttifaqı hamısı Laçın dəhlizinin bağlı qaldığı təqdirdə, əhalinin potensial qaydada girova düşmək təhlükəsini qeyd edərək, həmin dəhlizdə hərəkət azadlığına dair zəmanətləri tələb ediblər. Hazırda Laçın dəhlizində baş verənlər haqqında nə deyə bilərsiniz?

Prezident İlham Əliyev: Laçın dəhlizi adlandırılan yol İkinci Qarabağ müharibəsinin bitməsindən sonra fəaliyyətini işğal vaxtında işləyən qaydada təxminən iki il davam etdirmişdir. Bir fərq var idi – o, rus sülhməramlılarının nəzarəti altında idi və bu, üçtərəfli Bəyanatın bir hissəsi idi. Yəni, fəaliyyətdə dayanma, bizim tərəfimizdən hər hansı müdaxilə yox idi. Bununla belə, orada vəziyyət dəyişməyə başladı. Azərbaycanın vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin dəhlizə müəyyən dərəcədə nəzarət etmək səyləri ötən il noyabrın əvvəlində Qarabağda təbii sərvətlərin yenidən qeyri-qanuni istismarı ilə bağlı idi. Müharibədən sonra bu proses dayandırılmışdı, çünki qeyri-qanuni idi. Bu sərvət bizə məxsusdur. Bir neçə xarici şirkət qızıl və mis mədənlərimizi qeyri-qanuni olaraq istismar edirdilər. Biz işğal zamanı heç bir şey edə bilmirdik, lakin müharibə başa çatdıqdan sonra aydındır ki, bu fəaliyyət dayandırılmalı idi və dayandırıldı. Amma sonradan – noyabrda həmin proses yenidən başladı. Vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri rus sülhməramlılarından xahiş etdilər ki, mədənlərdə nəyin baş verdiyini görmək üçün orada monitorinq keçirsinlər. Biz gördük ki, dəmir və qızıl filizi yük maşınlarında rus sülhməramlılarının müşayiəti ilə Qarabağdan Ermənistana daşınır. Həmin yerə getmək hüququmuz təmin edilmədi və beləcə vətəndaş cəmiyyətimizin nümayəndələri yola nəzarət etməyə başladılar. Amma yol yenə də bağlı deyildi, hərəkət azad idi.

Müxbir: Yəni, o, heç vaxt bağlanmamış, hərəkət heç zaman dayandırılmamışdır?

Prezident İlham Əliyev: Xeyr, xeyr!

Müxbir: Onda fikrinizcə, həmin təsisatlar xüsusən də Azərbaycandan niyə bunları soruşurlar? Onlar qeyd edirlər ki, Siz həmin sahənin ətraf hissəsinə cavabdehsiniz. Siz hərəkət etmək azadlığını təmin etməlisiniz. Sizcə, nəyə görə onlar Sizi hədəfləyirlər?

Prezident İlham Əliyev: Əslində, Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi bizə öz ismarışını ünvanladı ki, hər hansı hərəkətin pozulmaması üçün biz vətəndaş cəmiyyətinin fəalları ilə danışaq. Biz bunu etdik. Biz Ermənistanla sərhədimizdə sərhəd-keçid məntəqəsini qurduqdan dərhal sonra, – bu, bizim legitim hüququmuzdur və heç kəs tərəfindən, o cümlədən Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi tərəfindən mübahisələndirilmir, – biz burada Şuşadakı nümayəndəm vasitəsilə QHT nümayəndələri ilə danışdıq ki, həmin aksiyanı dayandırsınlar. Onlar bunu etdilər və getdilər. Hazırda da

hərəkət etmək azadlığı bloklanmayıb. Aprelin 23-dən – sərhəd-keçid məntəqəsini qurduğumuz vaxtdan etibarən Qarabağın 2 mindən artıq sakini Ermənistana asan şəkildə gedib-gəlib. Amma iyunun 15-də Ermənistan növbəti hərbi təxribata əl atdı və bizim sərhədçilərimizdən birini yaraladı.

Araşdırma aparıldığı üçün yol müvəqqəti olaraq bağlansa da, sonra təkrar açıldı. Qırmızı Xaç Komitəsi dava-dərmanın nəqlini və Ermənistanda müalicəyə ehtiyacı olan xəstələrin təxliyəsini bərpa etdi. Lakin əfsuslar olsun ki, Qırmızı Xaç Komitəsinin yük maşınlarının yoxlanılması zamanı siqaret, iPhone-lar və benzin kimi məhsulların qaçaqmalçılıqla keçirilməsi aşkar olundu. Qırmızı Xaç Komitəsi bunu etiraf etdi və bildirdi ki, onlar buna görə heç bir məsuliyyət daşımırlar, çünki...

Müxbir: Yük maşınları, sadəcə, sürücülər tərəfindən istifadə olunurdu...

Prezident İlham Əliyev: Bəli, lakin bu yük maşınlarının üzərində Qırmızı Xaçın emblemi var idi və sürücülərin uniformaları üzərində də emblemlər var idi. Beləliklə, yol yenidən bu şəkildə bağlanıldı və biz Qırmızı Xaç Komitəsindən buna son qoyulmasını və bizimlə daha konstruktiv işləməsini xahiş etdik. Çünki əfsuslar olsun ki, bu günə kimi onların Qarabağdakı ofisi Bakı ofisinə yox, İrəvandakı ofisə tabedir. Bu da yolverilməzdir. Çünki bütün dünya Qarabağı Azərbaycanın bir hissəsi kimi tanıyır. Hətta Ermənistanın baş naziri dəfələrlə "Qarabağ Azərbaycandır" söyləyib. Bəs nəyə görə Qırmızı Xaç Komitəsinin Xankəndidəki ofisi Bakı ofisinə yox, İrəvandakı ofisə tabedir? Bu, bizim legitim tələbimizdir.

Müxbir: Laçın dəhlizi, sərhəd-keçid məntəqəsi və bu, çox mühüm keçid yolu məsələsinin indi sülhə əngəl olan əsas maneələrdən biri olduğunu deyərdinizmi?

Prezident İlham Əliyev: Mən belə düşünmürəm. Çünki Laçın-Xankəndi yolundakı vəziyyət biz aprel ayının 23-də sərhəd-buraxılış məntəqəsi yaradanda dəyişdi. O vaxta kimi bizim sülh razılaşmasına gəlmək üçün iki il yarım vaxtımız var idi. Yeganə əngəl Ermənistanın rəsmi surətdə Qarabağı Azərbaycanın bir hissəsi olaraq tanımaq istəməməsi idi. Bəli, onlar bunu bəyanatlarla, şifahi bəyanatlarla edirdilər. Bu da mövqeyin ifadə edilməsinin bir yolu idi, lakin onlar sənədə imza atmalı idilər. Odur ki, mən bu iki məsələnin bir-biri ilə bağlı olduğunu düşünmürəm. Çünki Ermənistanla aparılan sülh danışıqlarının uğurlu bir ssenari ilə yekunlaşacağına ümid edirəm və bunun yaxın aylarda baş verəcəyinə ümidvaram.

Müxbir: Düşünürəm ki, indi Sizə ünvanlayacağım suala artıq cavab vermisiniz. Amma mən istənilən halda Sizin burada olduğunuza və Sizə sual vermək üçün çoxlu imkanımın olmayacağına görə yenə bu sualı Sizə vermək istəyirəm. 2020-ci ildə hər iki tərəfdən təxminən 5 min insan tələfatı oldu. Mən burada idim, mən Dağlıq Qarabağa gəlmişdim və həlak olmuş bir çox erməni əsgərlərinin anaları ilə görüşdüm. Həmçinin Azərbaycanda işləyən həmkarlarım sayəsində digər tərəfin, Sizin tərəfin ağrısı və acısının da şahidi oldum. Lakin mən müharibəyə və oğlunun ölümünə görə siyasətçiləri günahlandırdığını deyən bir ana ilə danışdığımı xatırlayıram. O, siyasətçilərin müharibə tələsinə düşmədən məsələləri diplomatik yolla həll etməli olduqlarını deyirdi. Siz missiyanızın nədən ibarət olduğunu deyərdiniz? Missiyanız müharibədə qalib gəlmək, yoxsa dayanıqlı sülhə nail olmaqdır?

Prezident İlham Əliyev: Müharibədə qalib gəlmək mənim həyatımın, siyasi həyatımın missiyası idi. Müharibə də uğurla başa çatdı. Biz bir çox amillərə - siyasi amillərə, işğal edilmiş ərazilərdə hərbçilərimiz üçün bir neçə müdafiə səddinin keçilməsini çətinləşdirən uzunmüddətli infrastruktur layihələrinin olmasına baxmayaraq, müharibədə qalib gəldik. Bəzi yerlərdə onların minalarla dolu beş, digər yerlərdə isə yeddi müdafiə səddi var idi. Yəqin ki, Füzulidən gələndə yolun yuxarıya doğru getdiyini görmüsünüz. Bizim hərbçilərimiz məhz bu yolla buraya gəliblər. Sizin gəldiyiniz, sonradan "Zəfər yolu" adlandırdığım bu yol mövcud deyildi. Bu, bizim hərbçilərimizin Şuşaya doğru necə irəliləməsini göstərən yoldur. Onlar bu qayalı dağlara dırmaşırdılar. Beləliklə, bu amillərə, böyük erməni diasporuna malik bir çox ölkələrin güclü siyasi dəstəyinə baxmayaraq, biz düzgün olanı etdik. Biz ədaləti və ərazi bütövlüyümüzü bərpa etdik. Biz Ermənistanın torpağında savaşmadıq, öz torpağımızda vuruşduq və biz Zəfər çaldıq. Beləliklə, bu, bir nömrəli missiya idi və o, artıq tamamlandı. İndi isə biz sülh haqqında danışırıq.

Otuzillik işğaldan əziyyət çəkmiş ölkəmizin işğal altında olan əraziləri tamamilə məhv edilmişdir. Şuşada qeyri-qanuni məskunlaşmalar olduğu üçün şəhər tamamilə dağıdılmamışdır. Onlar Orta Şərqdən olan erməniləri burada məskunlaşdırmaq istəyirdilər və burada bir neçə min erməni yaşayırdı. Məhz buna görə heç də bütün şəhərlər dağıdılmamışdır. Lakin Füzuli tamamilə yerlə-yeksan edilmişdir, Ağdamda da vəziyyət eynidir. Demək olar ki, bir milyon azərbaycanlı evindən məhrum olmuşdur. Bütün bu acılara baxmayaraq, biz qisas almadıq. Mən dedim ki, biz qisası döyüş meydanında alacağıq, lakin Ermənistan müharibənin ilk günündən mənim tələb etdiyim bütün ərazilərdən geri çəkiləcəyi tarixləri təqdim edən kimi biz dayandıq və sonra da sülh haqqında danışıqlara başladıq. İndi sülh bizim gündəliyimizdədir. Ermənistan sülh istəyərsə, biz ona nail olacağıq. Çünki bizim Ermənistana qarşı hər hansı bir ərazi iddiamız yoxdur. Biz onların da Azərbaycana qarşı ərazi iddialarının olmamasını istəyirik. Qarabağda, hazırda müvəqqəti olaraq rusiyalı sülhməramlıların nəzarəti altında olan ərazidə yaşayan insanlar Azərbaycanda yaşayırlar. Onlar ölkəmizdəki digər çoxsaylı milli azlıqlar kimi Azərbaycan vətəndaşları olaraq yaşayacaqlarına və ya Azərbaycanı tərk edəcəklərinə dair seçim

etməlidirlər. Bu, onların seçimidir. Biz bunu onların buranı tərk etməsini istədiyimizə və ya Ermənistanın bizi etnik təmizləmə siyasəti aparmaqda günahlandırdığına görə etmirik. Biz onlara seçim hüququ veririk. Çünki onlar heç bir hüquqi icazə olmadan ya Ermənistan vətəndaşları olaraq, ya da heç kim tərəfindən tanınmayan dırnaqarası "Dağlıq Qarabağ respublikası"nın vətəndaşları olaraq bizim ərazidə necə yaşaya bilərlər? Hesab edirəm ki, bu, legitim yanaşmadır. Bu yanaşma beynəlxalq təcrübəyə uyğundur. Bu yanaşma separatizmə qarşı mübarizə aparan bir çox Avropa ölkələrində gördüyümüz təcrübəyə uyğundur. İndi biz separatizmə qarşı mübarizə aparmaqda Ukraynaya kömək etmək üçün Avropa və Qərbin necə birləşdiyini görürük. Bəs bizə gəldikdə nəyə görə bizim separatizmə qarşı mübarizəmizə fərqli yanaşma sərgilənir? Nəyə görə Gürcüstanın separatçı regionları ilə bağlı yanaşması Qərb cəmiyyəti və siyasətçiləri tərəfindən tamamilə anlaşılır, lakin bizim eyni mənşədən olan separatizmə son qoymaq üçün legitim istəyimiz sual altına alınır? Nə üçün İspaniya Kataloniyaya referendum keçirməyə icazə vermir, baxmayaraq ki, onların sayı 5, yaxud 6 milyon nəfərdir və yaxınlıqda öz dövləti olan ermənilərdən fərqli olaraq, onların öz dövləti yoxdur. Nə üçün biz separatizmə dözməliyik? Biz bunu etməyəcəyik.

Müxbir: Siz artıq əhaliyə və dövlətlərə mesajlar, o cümlədən təminatlar vermisiniz ki, istəsələr onlara qalmağa icazə veriləcək, onlar qorunacaqlar və burada yaşamağa icazə veriləcək. Bu gün ola bilsin ki, bizi izləyən ermənilərə mesajınız varmı? Şərt deyil bu, hökumət olsun, mən bilirəm, Siz baş nazir Paşinyanla təmasdasınız və ona mesaj göndərmək üçün bizim kameralarımıza ehtiyacınız yoxdur. Bəs ola bilsin ki, bizi izləyən başqa ermənilərə gəlincə necə? Bu gün qarşı tərəfə mesajınız nədən ibarətdir?

Prezident İlham Əliyev: Mən bu barədə düşünməmişəm, çünki həyatımda ilk dəfədir ki, mənə bu sual verilir.

Müxbir: Həqiqətənmi?

Prezident İlham Əliyev: Bəli. Düşünürəm ki, mən sualı iki hissəyə bölərdim. Birincisi, əgər onlar mənim söylədiklərimə qulaq asırlarsa, mənim Ermənistandakı ermənilərə mesajım belədir ki, biz onların dövləti ilə sülh istəyirik, bizim Ermənistana qarşı ərazi iddialarımız yoxdur, baxmayaraq ki, müharibədən əvvəl yüz minlərlə azərbaycanlı Ermənistanda yaşayıb və bütövlüklə etnik təmizləməyə məruz qalıb, onların mədəni və dini irsi tamamilə məhv edilib. Bununla belə, bizim heç bir ərazi iddiamız yoxdur. Lakin biz düşünürük ki, Azərbaycan və Ermənistan əlaqələrini normallaşdıranda və diplomatik əlaqələr quranda, Ermənistandan zorla deportasiya olunmuş azərbaycanlıların qayıtmaq hüququ var. Onlara digər bir mesaj ondan ibarətdir ki, hazırkı geosiyasi vəziyyəti və qüvvələr balansını aydın dərk etmək lazımdır. Uzun illər ərzində Ermənistan liderləri öz xalqını inandırırdılar ki, onlar dünyanın ən güclü ordusuna sahibdirlər, əgər müharibə başlasa, onlar Bakıya gələcəklər, Azərbaycan öz torpaqları uğrunda döyüşməyəcək, azərbaycanlılar artıq işğalla barışıblar. Bütün bu hekayələr tamamilə yanlış idi və təbliğatdan başqa bir şey deyildi. Beləliklə, müharibə bu hekayələri məhv etdi və bu, təkcə bununla bitmədi. O, həmçinin Ermənistan dövlətinin çox sayda ideoloji sütunlarını dağıtdı. Onlar dərk etdilər ki, müharibəni uduzublar və çox güman ki, bu, onlar üçün psixoloji cəhətdən çox ağrılı oldu. İndi biz sülh istədiyimizi deyəndə, bu, ona görə deyil ki, biz zəifik və sülh axtarırıq. Xeyr, onlar bilirlər ki, biz xeyli güclüyük. Bu ona görədir ki, biz tarixin bu qara səhifəsinin bağlanmasını istəyirik. Biz nə bu gün, nə də gələcəkdə başqa bir müharibə istəmirik.

Erməni icmasına gəlincə, düşünürəm ki, onlar beynəlxalq ictimaiyyətin sülh təşəbbüslərinə qarşı çıxmamalıdırlar. Başa düşməlidirlər ki, əgər onlar Azərbaycanla sülh sazişi imzalamaq istəmirlərsə, gələcəkdə proqnozlaşdırılmayan vəziyyət olacaq. Gördüyümüz kimi, dünyada və regionda geosiyasi vəziyyət çox kəskin şəkildə dəyişir. Onların təhlükəsizliyi ilə bağlı ümidlərinin bir qismi tamamilə yoxa çıxdı. İndi onlar yeni təhlükəsizlik qarantları axtarırlar. Kim bu ərazidə döyüş meydanında Azərbaycanla qarşıdurmaya hazırdır, xüsusilə bizim müharibə zamanı nümayiş etdirdiklərimizdən və müharibədən sonra müdafiə imkanlarımızı artırdığımızdan sonra? Ermənilərə görə bizə qarşı döyüşməyə hazır olan kimsə varmı? Mən buna şübhə edirəm.

Mənim konkret olaraq bu vəziyyətdə Ermənistan hökumətinə artıq çatdırdığım başqa bir mesaj ondan ibarətdir ki, onlar üçün seçim ən yaxşı və qat-qat yaxşı arasında deyil. Onlar üçün seçim çox pis və qəbulolunan arasındadır ki, qəbulolunan seçim sağlam düşüncəyə, beynəlxalq hüquqa və azərbaycanlıların 30 il ərzində məhrum edildikləri öz torpaqlarında yaşamaq hüququnun tanınmasına əsaslanır. Qarabağdakı ermənilərə xatırlatmaq istərdim ki, biz onlarla təmaslara dərhal başladıq. Faktiki olaraq biz erməni əhalinin yaşadığı bir neçə kənddən keçən yeni Laçın yolunu tikməyə başlayanda xalqlar arasında təmaslar oldu. Mənə məlumat verildi ki, yolun inşası ilə məşğul olan işçilərlə erməni icması arasında təmaslar qurulub və onlar demək olar dərhal dostlaşıblar. Əgər tikintinin birinci ayında rusiyalı sülhməramlılar hər iki tərəfin təhlükəsizliyini təmin edirdilərsə, sonradan onlar, sadəcə olaraq, çıxıb getdilər. Rusiya sülhməramlıları yox idi, onlar asanlıqla ünsiyyət qururdular. Beləliklə, bu, onu göstərir ki, sadə insanların əksəriyyətinin ürəyində bu nifrət yoxdur.

Qarabağdakı ermənilərə gəlincə, onlar qondarma liderlərinin arxasınca getməməlidirlər. Bu "liderlər", - hazırkı və bundan əvvəlki "liderlər", - onlara bütün bu müddət ərzində - müharibədən əvvəl, müharibə zamanı qalib gəldiklərini deyəndə yalan danışıblar. Hətta biz

Şuşaya nəzarəti ələ alanda onlar deyirdilər ki, Şuşa onların nəzarəti altındadır. Onlar bunu çox yaxşı bilirlər. Onlar Xankəndidə hakimiyyəti ələ keçirmiş və əsas məqsədi öz maraqlarını güdmək olan bugünkü rejimin girovuna çevrilməməlidirlər.

Burada, Şuşada işğal dövründə tikilmiş üç villa var. Maraqlanırsınızsa, sizə onları göstərə bilərlər. Bu villalar Qarabağ ermənilərinin liderləri üçün tikilmişdi. Onlar bunu özləri üçün tikmişdilər. Şəhər tamamilə xarabalıqlar içərisində idi. Sizin indi gördükləriniz, o cümlədən bu "Qarabağ" hoteli, icra hakimiyyətinin binası, mehmanxanalar və hər şey bizim yenidənqurma prosesinin başlanğıcıdır. Onlar şəhərin ən yaxşı yerində özləri üçün 3 villa tikiblər. O insanlar ki, bu gün həmin qondarma, tanınmamış respublikaya rəhbərlik edirlər. Qarabağ erməniləri başa düşməlidirlər ki, təhlükəsizlik təminatları, hüquqlarının, o cümlədən təhsil, mədəniyyət, dini, bələdiyyə hüquqlarının təmin edilməsi ilə Azərbaycan cəmiyyətinin bir hissəsi olaraq onlar normal həyat yaşayacaqlar. Onlar manipulyasiyanın girovu olmağa son qoyacaqlar. Həmçinin onlar başa düşməlidirlər ki, bizi saymamağa davam etsələr, bizim mövcud olmadığımız kimi davranmağa davam etsələr və ya "prezidenti", "nazirləri", "parlamentariləri" olan qondarma ölkədə yaşayırlarmış kimi davransalar, bu gün olduqları vəziyyət onların xeyrinə dəyişməyəcək. Bütün bunlar yalandır. Biz onlara normal həyat təklif edirik. Düşünürəm ki, onlar mənə qulaq assalar başa düşəcəklər və bilirlər ki, mən sözümə əməl edirəm.

Müxbir: Prezident İlham Əliyev, "Euronews"a müsahibə verdiyiniz üçün təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Təşəkkür edirəm.

* * *

Müsahibədən sonra Prezident İlham Əliyev "Euronews"un müxbirinə işğal dövründə Şuşada ermənilər tərəfindən güllələbaran edilmiş Azərbaycanın tanınmış şəxsiyyətləri Natəvan, Bülbül və Üzeyir Hacıbəylinin heykəlləri barədə məlumat verdi.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.101

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin xalqa müraciəti

Sentyabrın 20-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev xalqa müraciət edib.

Prezident İlham Əliyevin xalqa müraciəti

– Əziz həmvətənlər.

Bildiyiniz kimi, dünən səhər erməni silahlı birləşmələrinin törətdikləri terror aktı nəticəsində 6 Azərbaycan vətəndaşı, onlardan ikisi mülki şəxs mina terrorunun qurbanı olmuşdur. Birinci dəfə deyil ki, bizə qarşı Ermənistan terror aktı törədir. İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra bu günə qədər 300-dən çox Azərbaycan vətəndaşı mina terrorunun qurbanı olmuşdur, ya da ki, ağır yaralanmışdır.

Dünənki terror aktı bu sıradan olan hadisə idi. Laçın sərhəd-buraxılış məntəqəsi qurulmayana qədər İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Ermənistandan Azərbaycanın Qarabağ bölgəsinə qanunsuz olaraq minalar gətirilmiş və müxtəlif yerlərdə basdırılmışdır. Bir müddət bundan əvvəl Azərbaycan Silahlı Qüvvələri tərəfindən aşkarlanmış minalar Rusiya sülhməramlı kontingentinin və Rusiya-Türkiyə Monitorinq Mərkəzinin nümayəndələrinə göstərilmiş və onlardan ciddi tədbir görülməsi tələb edilmişdir. Bu minalar 2021-ci ildə Ermənistanda istehsal olunmuş minalardır. Yəni, bu, bir daha onu göstərir ki, İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra məqsədyönlü şəkildə Azərbaycana qarşı terror aktlarını həyata keçirmək üçün bu minalar gətirilmişdir.

Azərbaycan dərhal lazımi addımlar ataraq düşməni layiqincə cəzalandırmışdır. Lokal xarakterli antiterror tədbirlərinə başlanıldı və qarşıda duran bütün vəzifələr cəmi bir gün ərzində yerinə yetirildi. Terrorçular cəzalandırıldı və bir daha Ermənistana göstərildi ki, onların istənilən təxribatına layiqli cavab veriləcəkdir.

Dünən təxminən saat 13:00 radələrində antiterror tədbirlərinin başlanması və uğurla başa çatması nəticəsində Azərbaycan öz suverenliyini bərpa etmişdir.

Qeyd etməliyəm ki, antiterror tədbirləri nəticəsində bizim hərbçilərimiz böyük qəhrəmanlıq, şücaət, peşəkarlıq göstərmişlər. Ağır relyef şəraitində, düşmən tərəfindən uzun illər böyük mühəndislik işləri nəticəsində istehkamların mövcudluğu şəraitində, düşmən mövqelərinin təpələrdə, əlverişli yerlərdə yerləşdirilməsinə baxmayaraq, bizim hərbçilərimiz bir daha qeyd etdiyim kimi, qəhrəmanlıq, peşəkarlıq göstərmişlər və qısa müddət ərzində bütün istiqamətlər üzrə əhəmiyyətli dərəcədə hərbi uğurlar əldə etmişlər. Ermənistan dövlətinin Azərbaycan ərazisində qanunsuz yerləşdirilmiş və Ermənistan dövlətinin öhdəliyinə baxmayaraq, bu günə qədər çıxarılmamış ordunun böyük hissəsi tamamilə məhv edilmişdir. Hərbi texnika məhv edilmişdir və sıradan çıxarılmışdır.

Əməliyyat başlamazdan əvvəl mənim tərəfimdən bütün hərbi birləşmələrimizə bir daha ciddi tapşırıq verilmişdir ki, aparılan antiterror tədbirləri nəticəsində Qarabağ bölgəsində yaşayan erməni əhalisi zərbə altına düşməməlidir və mülki əhali qorunmalıdır. Biz həm

yüksək dəqiqliyə malik silahlardan istifadə edərək buna nail olduq, eyni zamanda, Silahlı Qüvvələrimizin peşəkarlığı nəticəsində mülki vətəndaşlar tamamilə özlərini sığortalanmış vəziyyətdə hiss etmişlər. Eyni zamanda, göstəriş verilmişdir ki, mülki infrastruktura da heç bir zərbə dəyməməlidir, ancaq hərbi infrastruktur sıradan çıxarılmalıdır. Bir daha demək istəyirəm ki, ordumuzun, bütün Silahlı Qüvvələrimizin peşəkarlığı, texniki imkanları bizə bu vəzifəni şərəflə yerinə yetirməyə şərait yaratmışdır və bir daha Azərbaycan əsgəri, zabiti həm yüksək peşəkarlıq, həm də yüksək mənəvi keyfiyyətlər göstərmişdir.

Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, aparılmış qısamüddətli lokal xarakterli antiterror tədbirləri nəticəsində, düşmənin silah və texnikalarının böyük hissəsi sıradan çıxarılmışdır. Onu da bildirməliyəm ki, Azərbaycan ərazisində qanunsuz olaraq Ermənistan ordusuna məxsus yüzdən çox tank və zirehli nəqliyyat vasitələri, zirehli texnika yerləşdirilmişdir. Radioelektron mübarizə vasitələri yerləşdirilmişdir. İki yüzdən çox top və artilleriya qurğuları, hava hücumuna qarşı ən müasir qurğular yerləşdirilmişdir. 2020-ci il 10 noyabr tarixli üçtərəfli Bəyanata zidd olaraq Ermənistan üç il ərzində öz silahlı qüvvələrini, canlı qüvvəsini və texnikasını bizim ərazimizdən çıxarmamışdır. Halbuki dəfələrlə həm Ermənistan rəhbərliyi ilə təmaslar əsnasında, eyni zamanda, beynəlxalq tədbirlərdə yüksək kürsülərdən mən dəfələrlə bu məsələyə qayıdaraq Azərbaycan dövlətinin haqlı narazılığını ifadə etmişdim. 10 noyabr üçtərəfli Bəyanatı, əslində, Ermənistan dövlətinin kapitulyasiya aktı idi və bu kapitulyasiya aktına görə Ermənistan Azərbaycan ərazilərindən bütün silahlı qüvvələrini çıxarmalı idi. Ancaq bundan imtina edirdi.

Əfsuslar olsun ki, antiterror tədbirləri zamanı şəhidlərimiz olub. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin. Yaralı əsgər, zabitlərimiz olub. Allah onlara şəfa versin. Onlar Vətən yolunda, haqq-ədalət yolunda, Azərbaycanın suverenliyi yolunda öz canlarını fəda etmişlər. Onların əziz xatirəsi bizim qəlbimizdə əbədi yaşayacaqdır.

Əməliyyatın uğurlu gedişatı təbii ki, Ermənistan dövlətini və onun himayəsi altında fəaliyyət göstərən qanunsuz xunta rejimini ciddi təşvişə salmışdır. Əməliyyatdan bir qədər sonra bizə vasitəçilər tərəfindən müxtəlif qeyri-müəyyən siqnallar gəlməyə başlamışdır və bizim Silahlı Qüvvələrimizin uğurlu irəliləyişi nəticəsində bu siqnallar daha intensiv xarakter almışdır. Bu gün səhər beynəlxalq tərəfdaşlardan bizə verilən məlumat ondan ibarət idi ki, qanunsuz silahlı birləşmələr, Ermənistan ordusunun bu birləşmələri artıq bizim şərtlərimizi qəbul etməyə hazırdırlar. Bizim şərtlərimizi isə mən dünən mənə zəng etmiş Amerika Birləşmiş Ştatlarının Dövlət katibinə çatdırmışdım. Məndən soruşuldu ki, antiterror tədbirlərini dayandırmaq üçün nə lazımdır? Mən dedim ki, Ermənistan ordusunun bizim ərazimizdə qanunsuz məskunlaşmış birləşmələri silahları yerə qoymalı, tərk-silah olunmalı, bizim ərazimizdən tamamilə çıxarılmalıdır və eyni zamanda, bütün silahları və texnikaları təhvil verməlidirlər. Ancaq o təqdirdə Azərbaycan antiterror tədbirlərini dayandıra bilər. Əks-təqdirdə sona qədər gedəcəyik və düşmən bizim gücümüzü də, qətiyyətimizi də yaxşı bilir.

Bu gün səhər saatlarında artıq bizə bildirildi ki, bizim şərtlərimiz qəbul edilib. Üstəgəl, bir neçə ay ərzində bizim nümayəndələrimizlə görüşdən imtina edən Qarabağda yaşayan erməni icmasının nümayəndələri bizimlə dediyimiz yerdə – Yevlax şəhərində görüşməyə hazırdırlar. Mənim cavabım belə oldu ki, Azərbaycan hər zaman olduğu kimi, öz sözünə sadiqdir. Bunu dostlarımız da bilir, düşmənlərimiz də bilir. Bizim sözümüz imzamız qədər dəyərlidir və bizim şərtlərimiz qəbul olunarsa, təbii ki, tədbirlərimiz, hərbi tədbirlərimiz dayandırılacaq və bu gün saat 13-də atəşkəs elan edildi. Əfsuslar olsun ki, qarşı tərəf atəşkəsə tam əməl etməyib. Atəşkəs elan olunandan sonra da bizim mövqelərimiz atəş altına düşmüşdür. Buna baxmayaraq, prinsip etibarilə bizim şərtlərimiz tam qəbul olundu və onu da bildirməliyəm, indi saat yeddiyə beş dəqiqə işləyir.

Artıq qanunsuz erməni silahlı birləşmələrinin mövqelərdən çıxarılma prosesi başlamışdır. O cümlədən onlar bizim şərtimizi qəbul edərək silahların da təhvil verilməsinə başlamışlar. Sual olunur. Bu vəziyyətə gətirib çıxarmaq kimə xeyir gətirdi? Axı, İkinci Qarabağ müharibəsindən dərhal sonra biz haqlı narahatlığımızı ifadə edərək dəfələrlə Ermənistan rəhbərliyinə, onların xaricdəki havadarlarına və digər tərəflərə müraciət edərək deyirdik ki, Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycan ərazisində qalması qanunsuzdur və buna son qoyulmalıdır. Biz deyirdik ki, qanunsuz xunta rejimi öz əski parçasından artıq olmayan dırnaqarası bayraqlarını büküb cibinə qoyub bizim torpağımızdan çıxmalıdır. Bu, bizim suveren hüququmuzdur. Qarabağ Azərbaycan ərazisidir və bunu bütün dünya tanıyır, o cümlədən Ermənistan rəhbərliyi artıq bunu başa düşüb. Əgər vaxtilə “Qarabağ Ermənistandır və nöqtə” deyirdisə, indi “Qarabağ Azərbaycandır” deyir və nəinki deyir, hətta bizim ərazimizin ölçülərini də dilə gətirməyi unutmur. Düzdür, bunu öz xoşu ilə etməyib, bunu “dəmir yumruq” hesabına etməyə məcbur olub. Amma fakt göz qabağındadır. Ermənistan Qarabağı Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi kimi tanıyandan sonra Qarabağda 30 il at oynadan kriminal rejimin hansı statusu ola bilər?! Hansı dövlət atributları ola bilər?! Hansı seçkilər ola bilər?! Bütün İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatandan sonra əldə edilmiş üçtərəfli şifahi razılaşmalara rəğmən bu ayın 9-da Qarabağda saxta “seçkilər” keçirildi, saxta “prezident” seçildi, dırnaqarası prezident. Həmin o şəxs dərhal bəyan etdi ki, onlar statusun dalınca qaçacaqlar. Yəqin ki, mənim sözlərim onların yadından çıxıb. İkinci Qarabağ

müharibəsi başa çatanda, Ermənistan ağ bayraq qaldıranda, diz çökəndə, kapitulyasiya aktına imza atanda mən demişdim ki, status cəhənnəmə getdi. Müharibədən bir müddət sonra biz status haqqında cəfəng ifadələri eşitmirdik. Amma görünür ki, bu qorxu onların canından yavaş-yavaş çıxdıqca yenidən revanşist qüvvələr baş qaldırır. Ona görə bütün bu amillər bir daha onu göstərir ki, qanunsuz kriminal xunta rejimi azğınlaşıb, harınlaşıb və qudurub. Unudub ki, onlar Azərbaycan ərazisində yaşayırlar. Ona görə bizim bütün addımlarımız legitimdir, hüquqidir, ədalətlidir və bütün addımlara görə biz həm məsuliyyət daşıyırıq, həm qürur hissi keçiririk. Yenə də deyirəm, antiterror tədbirləri yüksək peşəkarlıqla, dəqiqliklə elə aparıldı ki, mülki əhali zərbə altına düşmədi, mülki infrastruktura zərər vurulmadı. Ancaq düşmən mövqeləri, onların silahları, texnikaları məhv edildi.

İndi isə əminəm ki, bölgəmizdə yeni vəziyyətin yaranması labüddür. Çünki kriminal xunta rejimi təslim olandan sonra bu gərginlik mənbəyi, bu zəhər yuvası artıq tarixdə qalır və Qarabağda yaşayan erməni əhalisi də nəhayət rahat nəfəs ala bilər. Bunu mən demişəm və bir daha demək istəyirəm, Qarabağın erməni əhalisi bizim vətəndaşlarımızdır. Sadəcə olaraq, erməni millətçiləri, müharibə cinayətkarları, Ermənistanın və Qarabağın dırnaqarası rəhbərləri o insanları girov götürmüşdü, onların beyinlərini zəhərləmişdi. Azərbaycan haqqında, Azərbaycan xalqı haqqında olmazın yalanlarını uydurub onların beyinlərinə doldurmuşdur, onların beyinlərini zəhərləmişdir. Mən əminəm ki, Qarabağda yaşayan erməni əhalisi tezliklə yaxşılığa doğru dönüşü görəcək. Çünki bizim niyyətimiz sülh, qarşılıqlı anlaşma, qarşılıqlı hörmət əsasında birgə həyat qurmaqdır. Bizim erməni xalqı ilə heç bir problemimiz yoxdur, ədavətimiz də yoxdur.

Bütün haqsızlıqlara baxmayaraq, bütün kriminal Ermənistan rejimi tərəfindən törədilmiş cinayətlərə baxmayaraq, biz erməni xalqını bu cinayətlərdə heç vaxt günahlandırmamışıq. Xocalı soyqırımında, şəhərlərimizin, kəndlərimizin dağıdılmasında, qəbirlərin qazılmasında biz erməni xalqını günahlandırmamışıq. Biz kriminal rejimin ünsürlərini, başda duranlarını ittiham etmişik və biz onları məsuliyyətə cəlb edirik və edəcəyik. Bəziləri artıq öz layiqli cəzasını alıblar, bəziləri də alacaqlar.

Yevlax şəhərində mənim nümayəndəmlə Qarabağ icmasının nümayəndələrinin görüşü əsnasında biz öz baxışlarımızı, gələcək birgə yaşayış baxışlarımızı onlara çatdıracağıq. Onların bütün hüquqları təmin ediləcək - təhsil hüquqları, mədəniyyət hüquqları, din hüquqları, munisipal seçki hüquqları. Yəni, Azərbaycan azad cəmiyyətdir, Azərbaycan çoxmillətli, çoxkonfessiyalı dövlətdir. Bu, bizim böyük sərvətimizdir. Azərbaycanda yaşayan hər bir xalqın nümayəndəsi bunu görür. Bunu izah etməyə ehtiyac yoxdur. Bu, bizim həyat tərzimizdir. Heç vaxt Azərbaycanda dini, milli zəmində ayrı-seçkilik olmayıb və olmayacaq, İkinci Qarabağ müharibəsi bir daha onu göstərdi. Bütün millətlərin nümayəndələri, bütün etnik qrupların, bütün konfessiyaların nümayəndələri bir yumruq kimi birləşdi - Azərbaycan uğrunda, ləyaqət uğrunda, Vətən uğrunda! Ona görə, bax, bu gözəl ab-hava, bu, təbii bir məkandır və biz Qarabağda yaşayan erməni əhalisini buna dəvət edirik. Biz müxtəlif sosial proqramlar icra etməyə hazırıq. Biz bütün Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru yenidən qururuq, görün, nə qədər böyük işlər görürük, cəmi iki il ərzində. O bölgədə bəlkə də 30 il ərzində heç 1 faiz də iş görülməyib – elektrik stansiyaları, körpülər, tunellər, su anbarları, yaşayış binaları, kəndlər, şəhərlər qurulur. Cəmi iki il ərzində. Heç bir yardım almadan, özümüz. İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatanda mən demişdim, biz Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru cənnətə çevirəcəyik və çeviririk, hər gələn insan onu görür. Eyni şəraiti biz Xankəndidə, Ağdərədə, Xocavənddə, kəndlərdə yaradacağıq, Əsgəranda yaradacağıq. Bu, bizim əlimizdədir. Ona görə bizim təklifimiz budur və bu gün dönüş nöqtəsi idi. Xunta, qansoran zəlilər artıq tamamilə ifşa olundu və təslim oldu. Onlar ağ bayraq qaldırdılar!

Bu gün Qarabağda yaşayan sadə insanlar üçün yeni tarixi bir şans yaradılıb. O şansı əldən verməsinlər. Biz buna hazırıq və Azərbaycan xalqı bilir, əminəm, erməni xalqı da bilir ki, mənim sözüm sözdür. Biz bunu təklif edirik və ümid edirəm ki, bizim təklifimiz qəbul olunacaq. Çünki bu, məntiqə, tarixi ədalətə, beynəlxalq hüquqa, gələcək inkişafa əsaslanan və gələcək inkişafa hesablanan təklifdir.

Ermənistan bu dövr ərzində – dünən, bu gün deyə bilərəm ki, gözlənilmədən siyasi səriştə göstərib və biz bunu qiymətləndiririk. Bunu önəmli amil kimi görürük və hesab edirəm ki, dünən və bu gün baş vermiş hadisələr, eyni zamanda, Azərbaycanla Ermənistan arasında gedən sülh prosesinə də müsbət təsir göstərəcək.

Mən ümid etmək istəyirəm ki, bizim atdığımız addımlar və antiterror tədbirlərinin nəticələri imkan verəcək ki, nəhayət sülh danışıqları üçün olan, Ermənistan tərəfindən qoyulan, verilən, təklif olunan, necə adlandırırsınız adlandırın, maneə aradan qalxa bilər. Bu, Cənubi Qafqazda yeni reallıq yaradacaq, uzunmüddətli sülh yaradacaq. Biz əmin olmalıyıq ki, qarşı tərəf revanşist fikirlərlə yaşamır və onlar da əmin olmalıdırlar ki, bizim onların torpağında gözümüz yoxdur. Biz onların ərazi bütövlüyünü tanıyırıq və bunu bəyan etmişik, bütün ölkələrin ərazi bütövlüyünü tanıyırıq. Biz, sadəcə olaraq, tələb edirdik həm onlardan, həm onların arxasında duran və onlar üçün dar məqamda onların yanında olmayan, uzaqda, Avropada yerləşən dırnaqarası erməni cəfakeşləri bilsinlər – nə qədər uzaq dursalar bizim bölgəmizdən, o qədər də bölgə rahat nəfəs alacaq və biz bunu təklif edirik. Biz təklif edirik ki, Cənubi Qafqaz ölkələrinin gələcəyi sülhə, əmin-amanlığa, inkişafa söykənsin. Biz təklif edirik ki, bölgəmizdən uzaqda

yerləşən, ancaq öz siyasi gündəliyini güdən və erməni xalqından bir alət kimi istifadə edən, onları istismar edən və dar gündə onları, necə deyərlər, satan qüvvələr, saxtakarlar, korrupsiyalaşmış siyasətçilər əl çəksinlər bizdən. Dünyanın o başında oturub bizə qarşı əsassız ittihamlar irəli sürənlər əl çəksinlər bizdən, qoysunlar Cənubi Qafqaz rahat nəfəs alsın. Bu bölgə əsrlər boyu davalar, savaşlar, qanlı toqquşmalar məkanı olmuşdur. Yetər artıq! Biz bunu tələb edirik və bir daha demək istəyirəm, Ermənistan dövlətinin dünən və bu gün sərgilədiyi mövqe ümidlər verir. Ümidlər verir ki, o gün uzaqda deyil – Azərbaycan və Ermənistan öz aralarında olan məsələləri tənzimləyəcək, sülh müqaviləsi imzalayacaq və Cənubi Qafqaz ölkələri üçtərəfli formatda gələcək əməkdaşlıq haqqında işləməyə başlayacaqlar. Ancaq bununla bərabər, onu da bildirməliyəm ki, bizə xor baxanlar, torpağımıza göz dikənlər, uğurumuzu həzm edə bilməyənlər heç vaxt, heç vaxt unutmasınlar ki, “dəmir yumruq” yerindədir və hər zaman yerində olacaq! Heç kim bizimlə diktat və ultimatum dilində danışa bilməz! Bunu heç kim unutmasın! Onu da unutmasın ki, Qarabağ Azərbaycandır!

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.104

Zəngilanda 2-ci Azərbaycan Milli Şəhərsalma Forumunda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi

– BMT-nin Məskunlaşma Proqramının hörmətli icraçı direktoru.

Hörmətli qonaqlar, xanımlar və cənablar.

Zəngilana xoş gəlmisiniz. Sizi burada – Azərbaycanın qədim bölgəsində, Şərqi Zəngəzurda salamlayıram. Bu gün bu region Azərbaycanın bütün Qarabağ bölgəsi kimi, sıfırdan yenidən inşa edilir.

İlk olaraq bütün qonaqlarımıza təşəkkürümüzü bildirirəm. Bu gün burada 53 ölkədən qonağımız var. 200-ə yaxın xarici qonaq və ümumilikdə 400 iştirakçı bu gün bizimlədir. Bu, bizim ikinci Azərbaycan Milli Şəhərsalma Forumumuzdur, bizim dostluğumuzun təzahürüdür. Bizim birgə marağımızın təzahürüdür ki, işğal dövründə tamamilə dağıdılmış əraziləri yenidən inşa edək.

Xüsusi olaraq, xanım icraçı direktora təşəkkür etmək istəyirəm ki, bizim təşəbbüsləri daim dəstəkləyib, şəhərsalma ilə bağlı dəyərli tövsiyələrini verib və verir. Biz sıfırdan yeni şəhər və kəndlər inşa edirik. Ona görə də burada müasir texnologiyalar tətbiq etməliyik ki, bununla da keçmiş köçkünlərimizə ən yaxşı şərait yaradaq. Onların bir hissəsi artıq qayıdıbdır.

Ötən il biz birinci Şəhərsalma Forumunu Ağdam şəhərində keçirmişdik. Həmin şəhər də sıfırdan inşa edilir, çünki o, işğal dövründə darmadağın edilmişdir.

Zəngilan azad olunmuş ərazilərin ilk bölgəsidir ki, artıq burada keçmiş məcburi köçkünlər evlərinə qayıdıb. Ağalı “ağıllı kəndi”nə, – burada videoda da siz onu gördünüz, - ötən bahar aylarında həyat qayıdıb. Orada sakinlər xoşbəxt yaşayırlar. Mən Ağalı kəndində dəfələrlə olmuşam – sakinlərin qayıdışından əvvəl və sonra. Mən onun şahidi oldum ki, oraya qayıdan insanlar öz köklərinə nə dərəcədə bağlıdırlar. Heç zaman öz vətənini görməyən gənc nəsil qayıdıb. Bu, onu nümayiş etdirir ki, Azərbaycan xalqı öz köklərinə necə dərindən bağlıdır. Bütün keçmiş məcburi köçkünlər səbirsizliklə gözləyirdilər ki, bizim torpaqlar azad edilsin və onlar qayıtmaq imkanına malik olsunlar. Onlar bu imkandan 30 il ərzində Ermənistan tərəfindən məhrum edilmişdi. Ancaq üç il əvvəl biz bu işğala son qoyduq.

Bu gün Zəngilan beynəlxalq tədbirə ev sahibliyi edir. Bu, yenidən inşa edilmiş Konqres Mərkəzi dünən açılıb. Təkcə bu bina deyil, Zəngilanın müxtəlif istiqamətlərində fəal işlər gedir. Dediyim kimi, ilk “ağıllı kənd” Zəngilan rayonunda yerləşir. Bu şəhərin Baş planı artıq təsdiq edilib. Biz infrastruktura böyük vəsait ayırmışıq, bir neçə yaşayış layihəsi icra edilməkdədir. 2025-ci ildə, ola bilər bir az da tez, Zəngilan şəhərinin ilk sakinləri qayıdacaqlar.

Biz Zəngilanı mühüm nəqliyyat qovşağı hesab edirik, çünki onun coğrafi mövqeyi bunu labüd edir. Zəngilan nəqliyyat dəhlizləri üzərində yerləşir və ona görə Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanının inşası da bu bölgənin inkişafı baxımından mühüm faktor olmuşdur. O, insanlar üçün asan çıxışı təmin edəcəkdir. Gələcəkdə isə, əminəm ki, Zəngilanda xarici turistlərin sayı çox olacaqdır. Çünki bu bölgə Azərbaycanın ən gözəl guşələrindəndir. Meşələri, çayları, gölləri və misilsiz ekosistemi olan Zəngilan bizim ən böyük sərvətimizdən biridir. Əminəm ki, vaxt keçdikcə bu, turistlər tərəfindən ən çox sevilən bölgə olacaq.

Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanı azad olunmuş ərazilərdə inşa edilmiş ikinci hava limanıdır. Üçüncüsü isə hazırda Laçında inşa edilir və iki il ərzində o hava limanı da istifadəyə veriləcək.

Eyni zamanda, biz sovet dövründə mövcud olan dəmir yolu xəttini bərpa edirik. Çünki işğal dövründə həmin dəmir yolları Ermənistan qüvvələri tərəfindən sökülüb. Bu gün Horadizdən Zəngilana çəkilən dəmir yolunun inşası fəal fazadadır və tezliklə bu nəqliyyat dəhlizinin bu mühüm hissəsi hazır olacaq. Bu, Azərbaycanın əsas ərazisini Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə birləşdirəcək layihədir. Oradan isə həmin dəmir yolu İran və Türkiyəyə keçəcək və nəhayət Avropaya

çatacaq. Tezliklə biz bu layihəni istifadəyə verəcəyik. Yəni, Zəngilan çox vacib nəqliyyat mərkəzi olacaq. Dəmir yolu xətləri, hava limanı – bu gün bu istiqamətdə altı və dörd zolaqlı avtomagistrallar inşa edilir. Paytaxt Bakıdan bütün bu istiqamətlərdə 2000 kilometrdən çox yeni magistral yollar inşa olunur. Yəni bu, irihəcmli tikinti layihələridir və azad olunmuş hər bir rayon xüsusi Baş plana malikdir.

Biz Zəngilanda təkcə pilot yaşayış layihəsi deyil, həmçinin pilot kənd təsərrüfatı layihəsi həyata keçiririk. “Dost Aqropark” adlanan bu layihə Azərbaycan və Türkiyə şirkətlərinin birgə müəssisəsidir və həmin aqropark artıq fəaliyyətdədir. Hesab edirəm ki, Zəngilan gələcəkdə Azərbaycanın qida təhlükəsizliyinə töhfə verəcək. Artıq 6000 baş anqus cinsindən olan qaramal idxal edilib, onların sayı 10 minə çatdırılacaq. Burada, Laçın və Kəlbəcərdə də böyük yaşıllıq ərazilər var və hər zaman, keçmişdə də bu ərazidə maldarlıq inkişaf etmişdir. Ona görə də burada bu potensial var.

Eyni zamanda, yeni iş yerləri yaradılır, çünki buraya - evlərinə, Vətəninə qayıdan insanlar işlə təmin edilməlidir. Bizim Böyük Qayıdış Proqramımızın bir tərkib hissəsi də məşğulluqdur, eyni zamanda, aşağı faizli, imtiyazlı kreditlərin verilməsi və təbii ki, sosial infrastrukturun inşası. Zəngilanda artıq böyük bir məktəb binası inşa edilməkdədir. Zəngilan məscidinin inşası yekunlaşır. O, ermənilər tərəfindən məhv edilən qədim məscidin yanında inşa edilib. Bizim işğal altında olmuş bütün torpaqlarımızdakı 67 məsciddən 65-i məhv edilmişdir, 2-si isə yarı dağıdılmış vəziyyətdə olmuşdur. Bu isə, əlbəttə, Azərbaycana qarşı urbisid və kultursidin təzahürüdür.

Bu gün isə bu torpağın sahibləri, əsl sahibləri qayıdıb, sürətli inkişaf baş verir. Böyük Qayıdış Proqramı haqqında danışarkən deyə bilərəm ki, həmin proqram bütün azad olunmuş ərazilərin bərpasını əhatə edir. Təkcə bərpa etmək deyil – burada müasir texnologiyalar, “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd”lər inşa olunur. Burada ən müasir şəhərsalma nümunələri istifadə edilir.

İkinci Qarabağ müharibəsi başa çatdıqdan sonra bu günədək bərpa işlərinə Azərbaycan büdcəsindən 7 milyard ABŞ dolları həcmində vəsait sərf edilib. Növbəti il üçün planlaşdırdığımız minimum büdcə 2,4 milyard ABŞ dolları olacaqdır. Bu, təbii ki, parlamentdə yenidən müzakirə ediləcək və dediyim kimi, Azərbaycan bunu öz şəxsi dövlət vəsaiti hesabına həyata keçirir. Biz heç bir maliyyə dəstəyi, heç bir maliyyə yardımı almırıq. Burada istisna iki qardaş ölkədir – Özbəkistan və Qazaxıstan prezidentləri çox səxavətli şəkildə bizə biri məktəb, biri isə incəsənət mərkəzini hədiyyə edib. Özbəkistan Füzulidə məktəb tikdi, digəri isə yekunlaşmaq üzrədir.

Yəni, bu, Azərbaycan üçün çox böyük maliyyə yüküdür. Ancaq Böyük Qayıdış Proqramının icrası bizim üçün bir nömrəli vəzifədir.

İnsanlar erməni işğalından çox əziyyət çəkiblər, çətin şəraitdə yaşayıblar, mənəvi çətinliklərlə üzləşiblər. Onlar özlərinin haqlı hüquqlarından məhrum ediliblər, öz Vətənlərindən məhrum ediliblər, qəbiristanlıqlarını ziyarət etməkdən məhrum ediliblər. Yeri gəlmişkən, qəbiristanlıqların böyük bir hissəsi işğalçı qüvvələr tərəfindən tamamilə dağıdılıb. Onlar bu imkanı, bu fürsəti 30 il gözləyirdilər ki, buraya qayıda bilsinlər. İkinci Qarabağ müharibəsi - bizim şanlı Qələbəmizlə bitən müharibə onlara bu şəraiti yaratdı. Bu gün onların bizdən gözləntiləri odur ki, onları tezliklə bu yerlərə qaytaraq.

Böyük Qayıdış Proqramı və onun icrası artıq imkan vermişdir ki, keçmiş məcburi köçkünlər Laçın şəhərinə qayıtsınlar, Füzuli şəhərinə qayıtsınlar, Ağalı kəndinə qayıtsınlar, Talış və Zabux kəndlərinə qayıtsınlar. Yəni, bu gün 8 şəhər və 92 kəndin Baş planı artıq təsdiqlənib və 30 kəndin təməli qoyulub. Qarşıdan gələn illərdə çox böyük, irihəcmli yaşayış layihələri həyata keçiriləcək, xüsusən də Şuşa və digər şəhərlərdə. Bu, bizim proqramın tərkib hissəsidir.

Digər bir element infrastrukturdur. Məsələn, dünən mən burada - Zəngilanda 10 meqavat gücündə yeni Su Elektrik Stansiyasının açılışını etdim. Ancaq növbəti altı ay ərzində onun imkanları 40 meqavata çatdırılacaq. Azad olunmuş ərazilərdə bu gün 90 meqavat həcmində hidroelektrik enerji artıq təmin edilir. Yəni, azad olunmuş bütün ərazilərimiz yenidən bizim mərkəzi şəbəkəmizə qoşulur və tam inteqrasiya edilib. Bizim azad olunmuş ərazilərdə hidroelektrik enerjinin həcmi bu ilin sonunadək 170 meqavat, 2024-cü ilin sonuna qədər 270 meqavat olacaq. Bu da təbii ki, bizim yaşıl enerji gündəliyimizə böyük töhfə olacaq. Çünki Şərqi Zəngəzur və Qarabağın 10 min meqavat yaşıl enerji potensialı var. Buraya həm günəş, həm külək, həm də su elektrik stansiyaları aiddir. Bu, Azərbaycanın potensialının cüzi bir hissəsidir. Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda külək enerjisinin potensialı 157 qiqavat təşkil edir. Tezliklə, Azərbaycan yaşıl enerjini ixrac edən ölkə olacaqdır. Hətta yaşıl hidrogen ixrac ediləcəkdir. İlkin hesablamalara görə, bizim potensialımız çox böyükdür. Günəş enerjisinə gəldikdə, artıq Cəbrayıl rayonunda 240 meqavat həcmində yeni stansiya tezliklə icra olunacaq. Ümid edirəm ki, bu layihəyə gələn il başlanılacaq.

Enerji potensialı, nəqliyyat, yaşayış layihələri - bunların hamısı bizim gündəliyimizin tərkib hissəsidir. Əminəm ki, biz bütün vəzifələrə, hədəflərə nail olacağıq və növbəti üç ildə 100 mindən çox keçmiş məcburi köçkünü evlərinə qaytaracağıq. Yeri gəlmişkən, qeyd edim ki, artıq 2300 məcburi köçkün evlərinə qayıdıb və ilin sonunadək onların sayı 5500-ə çatdırılacaq.

Diqqətinizə çatdırmaq istədiyim digər məsələ odur ki, Ermənistanın işğalından əziyyət çəkən köçkünlərimiz 30 il ərzində Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində yaşayırdılar. Hökumət hər il onlar üçün 300-500 milyon

ABŞ dolları arasında vəsait ayırırdı ki, yeni yaşayış layihələri icra edilsin, yeni yaşayış məntəqələri tikilsin. 300 mindən çox məcburi köçkün yaxşı şəraitlə, yeni mənzillərlə, evlərlə təmin edilmişdir. Ancaq torpaqlarımız azad edilən kimi, biz sorğu keçirdik və onların mütləq əksəriyyəti evlərinə qayıtmaq arzusunu ifadə etdilər. Bu gün artıq qayıtmaq istəyən insanlardan ibarət növbə yaranıb. Onlar Bakıdan, ölkəmizin ikinci böyük şəhəri Sumqayıtdan, Gəncədən və digər bölgələrimizdən qayıtmaq istəyirlər. Onlar şəhərlərdən kəndlərə qayıtmaq istəyirlər. Yəni, bunu da düzgün qiymətləndirmək lazımdır. Bu gün hər kəs urbanizasiyadan danışır. Bizdə də bu mövzu var. Bizim bu problemimiz uzun illərdir yaşanır – insanlar bölgələrdən, kəndlərdən şəhərə can atır. Çünki şəhərdə daha çox iş yerləri, məşğulluq imkanları var və özləri üçün daha yaxşı şərait yaratmaq istəyirlər. Amma bu gün biz onun şahidiyik ki, Bakıdan, Sumqayıtdan, Gəncədən, Mingəçevirdən, digər şəhərlərdən kəndlərə axın baş verir. Bu isə ilk növbədə Azərbaycan xalqının öz Vətəninə nə dərəcədə bağlı olduğunu göstərir. Onlar öz vətənlərində, əcdadlarının vətənlərində yaşamaq istəyirlər.

Hesab edirəm ki, bu gün burada – Zəngilanda, növbəti günlərdə Forumun Bakıda davam etdiyi müddətdə müzakirələr təkcə şəhər planlaması və inkişafa dair təcrübə mübadiləsi ilə bağlı olmayacaq, regionun gələcəyi barədə də fikir mübadiləsi aparılacaq. Biz bu regionun gələcəyini necə görürük? Diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm ki, bizə qarşı 30 il ərzində etnik təmizləmə, işğal və ərazilərimizin məhvi həyata keçirilib, bir milyondan çox azərbaycanlı evlərindən didərgin salınıb. Onların 200 mindən çoxu hazırkı Ermənistan ərazisindən deportasiya olunub. Bizim şəhərlərimiz, kəndlərimiz darmadağın edilib. Otuz il ərzində işğalçı qüvvələr bizə buraya qayıtmağa imkan vermirdi və beynəlxalq ictimaiyyətin münaqişənin dinc yolla həllinə dair bütün səylərini bloklayırdılar. Təsəvvür edirsinizmi, 1992-ci ildən 2020-ci ilə qədər danışıqlar aparıldı. Sonsuz, mənasız danışıqlar aparılırdı və onların nəticəsi sıfır idi. Danışıqlara vasitəçilik edən ölkələrə baxsaq, görərik ki, onlar istəsəydilər, buna çoxdan nail olmuşdular. Baxın, BMT Təhlükəsizlik Şurasının üç daimi üzvü, üç nüvə ölkəsi - onlar keçmiş Minsk qrupunun həmsədrləri idi. O qrup ki, işğala son qoymaq üçün mandatı var idi və bu, ATƏT-in çətiri altında həyata keçirilirdi. Amma bizim üçün digər hüquqi çərçivə də var idi. BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi var idi ki, onlar bizim ərazilərimizin işğaldan qeyd-şərtsiz və tam azad olunmasını tələb edirdi. Onlar 1993-cü ildə qəbul edilmişdi. Onlar kağız üzərində qalmışdı. Çünki siyasi iradə yox idi və məlum idi ki, Ermənistan bunu istəmir. Onlar status-kvonu əbədi saxlamaq istəyirdilər. Onlar bizim torpaqlarımızı daim öz nəzarətində saxlamaq istəyirdilər. Onlar bu yerlərdə, o cümlədən burada - Zəngilanda qanunsuz məskunlaşma aparırdılar. Ola bilər ki, bu, Zəngilanda o qədər də geniş vüsət almamışdı, amma Laçında, Kəlbəcərdə, Şuşada minlərlə qeyri-qanuni sakin məskunlaşdırılmışdı. Onlar Yaxın Şərqdən və digər ölkələrdən, diaspor tərəfindən dəvət edilmişdilər.

Ermənistan beynəlxalq hüququn normalarını və qaydalarını kobud şəkildə pozurdu. Cenevrə Konvensiyasına əsasən, cinayət törədirdi. Ancaq beynəlxalq ictimaiyyət bu ölkəyə qarşı sanksiya tətbiq etmədi. Onları heç ictimai şəkildə qınamadılar. Onlara açıq şəkildə çağırış etmirdilər ki, öz qoşunlarını bizim ərazimizdən çıxarsın.

Beləliklə, İkinci Qarabağ müharibəsinin başlaması təkcə Ermənistanın işğal siyasəti ilə bağlı deyildi, bu məsələni həll etməyə mandatı olan ölkələrin bunu gözardı etməsi idi. Sülhə nail olmaq olardı, bu, mümkün idi. Azərbaycan hər zaman danışıqlar masasında konstruktiv idi. Biz 28 il ərzində ədalətin bərpa edilməsini gözlədik. Nəticədə isə bunu özümüz etməli olduq. Biz 44 gün ərzində bunu etdik. 44 günlük müharibə qaçılmaz idi. İlk olaraq artıq sadaladığım səbəblərdən, ikincisi isə Ermənistan bu məsələni dondurmaq istəyirdi. Hesab edirdi ki, Azərbaycanda yeni yetişən nəsil Qarabağı unudacaq. Amma onlar böyük səhvə yol verdilər. Bu gün Füzulidə, Laçında, Zabuxda, Ağalıda, Talışda təhsil alan yüzlərlə məktəbli bu torpaqları görməyib. Çünki Azərbaycan xalqının yaddaşından bu tarixi, bu torpaqları heç kim silə bilməz. Aydın idi ki, Ermənistan vəziyyəti məhz bu şəkildə öz nəzarəti altında saxlamaq istəyirdi. Düşünürdülər ki, nə sülh, nə müharibə - davamlı danışıqlar məhz belə də sürəcək. Eyni zamanda, yeni Ermənistan hakimiyyəti ilə bağlı ümidlər də tədricən boşa çıxdı.

Əvvəlki hökumət, nəzər salsaq aydın görərik ki, Ermənistan kriminal hərbi cinayətkarlar tərəfindən idarə olunan bir rejim idi. İki prezident özləri Xocalı soyqırımında iştirak edənlər idi. Onlar buna görə cavab verməlidirlər, məsuliyyət daşımalıdırlar. Onlar Azərbaycan torpaqlarını talayanlar idi. İyirmi il ərzində onlar əllərindən gələni edirdilər ki, bizim işğal olunmuş torpaqlarımızda bu taktikanı işlətsinlər, həmin taktikanı Ermənistanda da tətbiq etməyə başladılar.

Bu gün də erməni xalqı onlara nifrət edir. Ancaq hazırkı Ermənistan hakimiyyəti ilə bağlı olan ümidlər şişirdilmişdi. İndiki Ermənistan hakimiyyəti istəsəydi, Azərbaycanla sülhə gələrdi, bunu edə bilərdi. Azərbaycan buna hazır idi, beynəlxalq vasitəçilər bunu bilirdilər. Keçmiş həmsədrlər bilirdi ki, biz bunu Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpası əsasında dinc yolla həll etməyə hazır idik. Biz Azərbaycandakı erməni azlığın hüquqlarını bərpa etməyə, təmin etməyə hazır idik. İndi isə müharibədən sonra və sonuncu hərbi əməliyyat ki, baş verdi, on gün əvvəl biz yenidən bunu bəyan etdik: Qarabağın erməni əhalisinin hüquqlarını təmin edəcəyik. Artıq biz onlara bu məsələ ilə bağlı, reinteqrasiya ilə bağlı öz baxışımızı təqdim etmişik,

onların dini, təhsil, mədəni, bələdiyyə hüquqları - beynəlxalq konvensiyalara uyğun olaraq bütün bu məsələlər həll ediləcək. Bu, Azərbaycanın iştirakçısı olduğu bütün konvensiyalara, bizim konstitusiyamıza və beynəlxalq öhdəliklərimizə uyğun həyata keçiriləcək.

Ancaq İkinci Qarabağ müharibəsindən əvvəlki vəziyyətə qayıdanda, hesab edirəm ki, hazırkı Ermənistan hakimiyyəti bu fürsəti əldən verdi. Onlar bizi düzgün qiymətləndirmədilər, öz imkanlarını düzgün qiymətləndirmədilər. Onların planları var idi ki, bizə qarşı xarici hərbi yardım olunacaq. Onlar təbii ki, burada ciddi yanıldılar. Aydın məsələ idi ki, Azərbaycan öz ərazisində döyüşlər aparırdı. Bu, bizim hüququmuz idi. Bizə BMT Nizamnaməsinə uyğun olan özünümüdafiə hüququnu tanıyan məsələ idi. Üç il bundan öncə Ermənistan kapitulyasiya etməli oldu. Bəs, bundan sonra nə baş verdi? Demək olar ki, biz dərhal sülh danışıqlarına başladıq. Otuz il ərzində münaqişədən, soyqırımından, nifrətdən əziyyət çəkən xalq və ölkə ciddi siyasi iradə göstərdi, siyasi addım atdı: biz sülh təklif etdik. Biz müvafiq komissiyaların yaradılmasını təklif etdik ki, sərhədin delimitasiyası aparılsın. Ancaq Ermənistan buna müsbət cavab vermədi. Həmin bu yeni sülh danışıqları heç bir tərəqqiyə gətirib çıxarmadı. Üç il ərzində bunu etmək olardı. Yenidən yanlış hesablama, yenidən hansısa xarici himayədarlara arxalanma yenidən çətin və mürəkkəb vəziyyət yaratdı.

Ermənistan hökumət rəsmilərinin, xüsusilə yüksək səviyyəli rəsmilərin ritorikasına baxsanız, bu gün onlar bizi heç etmədiyimiz məsələlərdə ittiham edirlər. Ermənistanın hazırkı rəhbəri 2019-cu ildə Xankəndidə tribunadan bəyan etdi ki, “Qarabağ Ermənistandır və nöqtə”. Bu da bizim qırmızı xəttimiz idi. Ona qədər heç kəs belə bir ifadə işlətməmişdi. Bu da təbii ki, atəşkəsin pozulması idi: yəni, əhəmiyyətsiz, mənasız danışıqlara nə ehtiyac var? Ermənistanın rəhbəri Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə tanınmış bir hissəsinin Ermənistana məxsus olduğunu rəsmi şəkildə deyirsə, burada hansı danışıqlardan söhbət gedə bilər? Buna baxmayaraq, biz yenə də hesab edirdik ki, bəlkə bu, siyasi yanlışlıqdır. Lakin bundan sonra Ermənistanın müdafiə naziri bəyan etdi ki, Ermənistan bizimlə yeni ərazilər uğrunda yeni müharibəyə hazırdır. Yəni, onlar bizi yeni işğalla hədələyirdilər. Belə çıxır ki, bizim ərazimizin 20 faizinin işğalı onlara kifayət etmirdi. Onların planı var idi ki, Bakıya çatsınlar, hətta Xəzər dənizində çimsinlər. Onların planlarında tanklarla Bakıya gəlmək var idi. Ancaq Ermənistana məxsus tanklar bu gün bizim Hərbi Qənimətlər Parkında nümayiş etdirilir. Bir çox yanlışlıqlar, yanlış hesablamalar, bizim potensialımızı, qüvvəmizi və gücümüzü nəzərə almamaq – bu, region üçün ciddi bir fəlakətə səbəb oldu.

Azərbaycanla Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşması üçün hətta yenə də şans var idi. Ancaq onlar Azərbaycana qarşı bütün ərazi iddialarına son qoymalı idilər. Onlar ziddiyyətli bəyanatlara son qoymalı idilər. Bir tərəfdən deyirdilər ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıyırlar. Digər tərəfdən isə sentyabrın 2-də Ermənistanın rəhbəri qondarma rejimin rəhbərinə onun müstəqilliyi ilə bağlı təbrik məktubu göndərmişdi. Yəni, bu, necə mümkün ola bilər? Bu o demək idi ki, utancverici məğlubiyyətdən üç il sonra, öz məlumatlarına görə, 12 min fərarisi olan, bizim ərazilərimizdən sprinter kimi qaçan həmin Ermənistan bizə qarşı yeni ərazi iddiası irəli sürür.

Bu, artıq qırmızı xəttin növbəti dəfə pozulması idi. 9 sentyabr tarixində artıq bu, neçənci qırmızı xəttimiz idi. Qondarma Dağlıq Qarabağın qondarma “parlament”i 22 nəfərin səsi ilə “Dağlıq Qarabağ rejimi”nin “prezidenti”ni seçdi və həmin o “prezident” öz çıxışında qeyd etdi ki, biz status uğrunda mübarizə aparacağıq. Yəni, bu nə deməkdir və biz buna necə cavab verməliyik?! Biz buna necə dözə bilərdik? Əlbəttə, biz buna dözə bilməzdik. On gün bundan əvvəl baş verən hadisələrin səbəbi Ermənistan baş nazirinin məsuliyyətsiz siyasəti və onun himayədarlıq etdiyi Qarabağdakı separatçılar idi, onların hərəkətləri idi.

Antiterror tədbiri 24 saatdan az müddətdə həyata keçirildi. Bunun nəticəsi nə oldu? Biz davam etdikmi? Xeyr! Bizim belə bir niyyətimiz yox idi. Biz nəticədə harada istəsəydik orada dayanacaqdıq. Bunu demək o qədər də çətin deyil. Ancaq bizim niyyətimiz bundan ibarət deyildi. Biz Ermənistanın ərazi bütövlüyünü tanımışıq, bunu bəyan etmişik və bunu səmimi deyirik. Yəni, bizim başqa niyyətlərimiz olsaydı, əməliyyat sentyabrın 20-də dayanmazdı. Mən bunu hər kəsin bilməsini istəyirəm. Bunu Ermənistan hakimiyyəti də bilsin, onun arxasında duran himayədarları da bilsin, bu gün Azərbaycana qarşı qəbuledilməz planlar cızan tərəflərə buradan mesaj verirəm: Bizim səbrimizlə oynamasınlar. Biz səbirliyik, ancaq qətiyyətliyik. Biz haqlı olduğumuzu sübut edə bilirik və edirik. Ona görə yox ki, bizim gücümüz var, çünki haqq-ədalət bizim tərəfimizdədir.

Sentyabrın 20-dən sonra artıq zaman yetişib ki, bizim nümayəndələr əyləşsin və sülh sazişinin layihəsi üzərində işləsin. 20 sentyabrda biz suverenliyimizi artıq bərpa etmişik. Bundan sonra da sülh sazişinin tezliklə imzalanması daha asan olacaqdır. Bununla yanaşı, təbii ki, gərək sərhədlərin delimitasiyası üzərində fəal surətdə çalışaq və uzun müddət sürən bu qarşıdurmaya son qoyaq. Azərbaycanda biz sülh istəyirik. Zəngilanda bu gün gördükləriniz onu sübut edir ki, biz sülh istəyirik, biz bu əraziləri bərpa etmək istəyirik, soydaşlarımızı vətəninə qaytarmaq istəyirik. Biz Qafqazda sülh və sabitlik istəyirik. Bu, mümkündür və seçim Ermənistanındır.

2020-ci il noyabrın 8-də Şuşa Ordumuz tərəfindən azad olundu və bu, bizim iradəmizin təzahürü idi. Bundan iki gün sonra Ermənistan kapitulyasiya aktına imza atdı və Azərbaycan 30 illik işğala son qoydu. Aprelin 23-də biz Ermənistanla sərhəddə sərhəd-keçid

məntəqəsini yaratdıq və ərazi bütövlüyümüzü tam təmin etdik. Çünki bütün sərhədlərimizə nəzarəti bərpa etdik. Əlbəttə, sentyabrın 20-də biz öz suverenliyimizi bərpa etdik. Yəni, artıq "boz" zonalar yoxdur, qeyri-qanuni strukturlar yoxdur və torpaqlarımızda separatçılığa son qoyulubdur. Bu, bizim güclü siyasi iradəmizin göstəricisidir. Bu, Azərbaycan hökumətinin Ermənistanla sülhə hazır olduğunu göstərir və bu, yaxşı siqnaldır, - bəziləri hələ də qisasçılıq, revanşist ideyalarla yaşayırlar, - bu, onlara güclü siqnaldır ki, bu fikirlərdən daşınsınlar.

Biz 20 sentyabrda Qarabağdakı Ermənistan ordusuna bəyan etdik: silahlarınızı yerə qoyun və oraları tərk edin. Belə də oldu və bu, baş verdi. Yəni, biz sözümüzə, vədimizə əməl edirik, ona sadiqik. Əminəm ki, Ermənistan hökuməti bu hadisələri düzgün şəkildə təhlil etsə, "Qarabağ Ermənistandır!" bəyanatından sonra – 2019-cu ildə verilən bəyanatdan sonra 20 sentyabradək baş verənləri düzgün təhlil etsə, sülh əlçatandır. Bu, gələcəklə bağlı bizim baxışımızdır. Bu, regionun gələcəyi ilə bağlı baxışımızdır və hesab edirəm, beynəlxalq aktorlar və qonşular görəcəklər ki, bizim münasibətimiz konstruktivdir.

Əziz qonaqlar, hörmətli dostlar, bir daha Şərqi Zəngəzura, Zəngilana xoş gəlmisiniz. Foruma uğurlar arzu edirəm.

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.109

K U L T U R O L O G İ Y A
C U L T U R O L O G Y

UOT 328; 342.5; 351/354; UOT 008(091)

ФУАД МАМЕДОВ

Профессор кафедры Истории Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, президент Ассоциации культуры Азербайджана «Симург», доктор исторических наук

e-mail: fuadtm7@gmail.com

О СМЫСЛАХ И ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ВОЗМОЖНОСТЯХ НАУКИ О КУЛЬТУРЕ

*«Культура спасет мир, если мир защитит культуру!
Наука о культуре – культурология – это «сокровищница мудрости».
Она дарит людям разных национальностей и религий свет
универсальных знаний и мудрости, выработанной человечеством
за тысячелетия развития мировой культуры».*

В истории Азербайджана 2023 год ознаменован 100-летием со дня рождения основателя культуры государственности современной Азербайджанской Республики, Общенационального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева, своей мудрой и продуктивной политической и социально-культурной деятельностью заложившего основы формирования безопасного, жизнеспособного азербайджанского общества и сильного государства [24].

Мерилом оценки социально-культурных достижений общества служат уровень жизни, определяемый прежде всего интеллектуальным потенциалом страны и гуманистическое отношением к человеку. Согласно Ибн Сине, благосостояние общества достигается путем правильной, добродетельной политики, основанной на научных знаниях. Низами Гянджеви считал науку основным источником силы человека и государства, а звание ученого - самым высоким социальным рангом в обществе [28].

Диалектика культуры жизни человечества такова, что с течением времени в ее развитии закономерно происходят, обусловленные требованиями времени и рождением новых идей, объективные противоречия, требующие научно обоснованного разрешения в интересах развития общества. С развитием знаний и опыта человека, ростом его общей культуры, появляется новое видение мира, новые возможности в познании и совершенствовании самого себя и окружающей действительности.

Общенациональный лидер азербайджанского народа Гейдар Алиев придавал большое значение развитию духовной культуры, культурному созиданию, культурной элите общества и общекультурному уровню народа, призывая «поднять в обществе авторитет интеллигенции, деятелей культуры и науки». «Народ, обладающий высокой культурой, - говорил он, - всегда будет идти вперед, будет жить и развиваться». Говоря о культурной элите - об ученых, педагогах, деятелях искусств,

писателях, Гейдар Алиев подчеркивал: «... наш народ впредь должен еще больше воспользоваться научным, культурным, в целом, интеллектуальным потенциалом Азербайджана. Поэтому мы должны постараться, чтобы такие творческие люди продолжили свою деятельность. Мы должны помочь им, создать для них все условия». При этом Гейдар Алиев подчеркивал особую роль науки и ученых, обращая внимание на ценность критического анализа, важность соединения науки с практикой в целях извлечения реальной пользы для народа, общества, страны. Подчеркивая роль науки и образования в социально-культурном развитии общества, Гейдар Алиев видел в этих флагманах духовной культуры ключ к безопасности и счастью азербайджанского народа, к его лучшему будущему [1].

Безопасность и счастье человеческой жизни является одной из наиболее актуальных проблем, волнующих все современное человечество, в том числе и азербайджанский народ. Эта проблема особенно актуальна в условиях постоянных изменений и кризисных явлений, которыми сопровождается современная цивилизация. Стремление к счастью является естественным и главным стимулом жизнедеятельности каждого человека, а стремление к самосовершенствованию – непременным условием счастья для тех, кто считает себя культурной личностью. Однако, понимание счастья во многом зависит от системы культурных ценностей человека, его характера и убеждений, представлений о нравственности, о добре и зле.

Счастье означает исполнение не противоречащих общественным интересам желаний человека. Эта социальная закономерность во многом объясняет культуру формирования человеческих потребностей, интересов и целей, оказывает влияние на мышление и поведение людей, дает возможность понять психологию и характер личности. Счастье – это нравственное и физическое здоровье человека и его близких, это материальное благополучие и финансовая независимость, это исполнение разумных желаний и идеалов личности.

Вместе с тем счастье – это не только удача. Оно определяется не только материальным благополучием. Оно требует таких культурных качеств, как разумное мышление, доброта, добродетельность и служение людям, внутренняя красота, любовь, дружба и преданность, энергия, умение радоваться жизни, умение бороться за свои идеалы и идти на разумный компромисс. При этом энергия человека во многом зависит от здоровья и любви, а сама любовь является мощной энергией движения человека к счастью. Важнейшими критериями счастья являются, обусловленные интеллектуальной и нравственной культурой личности – духовное родство между людьми, крепкая и благополучная семья, любимая профессия и работа, оправдание доверия родных и друзей, любовь, уважение, понимание и поддержка окружающих. Одним из условий счастья является возможность реализовать свой потенциал и занять достойное место в обществе.

Счастье, безусловно, связано с наличием благоприятной культурной среды и социальной справедливости в обществе. Оно требует не только врожденных культурных качеств и способностей человека, но также обучения, воспитания и просвещения людей, знаний и мудрости, упорного труда, веры и терпения, свободы и храбрости, совести и порядочности, воли и ответственности, культуры оценивания людей и мотивации их жизнедеятельности.

Таким образом, путь, к счастью и безопасности азербайджанского народа лежит через высокую духовную культуру, предполагающую необходимый уровень знаний, умений, организованности, нравственности и созидательной деятельности наших граждан. Принимая во внимание стратегическую значимость высокой духовной культуры для национального развития, “...ее следует распространять, прививать, внедрять, а если придется, и насаждать среди населения даже силой (проф. Сергей

Капица), иначе, в результате деградации умственной и нравственной культуры, общество, государство и человечество может постигнуть невосполнимый коллапс". Счастье народа и каждого человека обусловлено количеством и качеством высококультурных людей, представленных во всех социальных категориях и на всех иерархических ступенях азербайджанского общества и государства [10, с.228-231].

Богатое интеллектуальное, идеологическое и управленческое наследие Гейдара Алиева открыло безграничные возможности для прогрессивных культурологических трансформаций, нацеленных на устойчивое развитие Азербайджанской Республики на длительную перспективу [13]. Под руководством Президента Ильхама Алиева, последовательно и мудро претворяющего в жизнь политику Гейдара Алиева, в Азербайджанской Республике уделяется большое внимание разработке и совершенствованию государственной стратегии развития духовной культуры, осуществлению инновационной, конкурентоспособной социально-культурной политики. Неоценимый вклад в социально-культурную деятельность и осуществление прогрессивных культурологических трансформаций в азербайджанском обществе вносит Фонд Гейдара Алиева, руководимый Первым Вице-президентом Азербайджанской Республики Мехрибан ханум Алиевой [2].

Под мудрым руководством Президента Ильхама Алиева, государством обеспечивается правильная постановка целей и выбор управленческих технологий, позволяющих принимать эффективные решения, соответствующие потребностям национального развития и вызовам времени, внимательно анализируются и учитываются все политические и экономические тренды мировой цивилизации, лежащие в основе конкурентоспособности и безопасности государств. Большое внимание уделяется повышению социальной активности граждан и производительности общественного труда, повсеместному обеспечению социальной справедливости в обществе, оказывающей огромное влияние на мотивацию труда и рост патриотизма людей, обеспечению высокой культуры государственного управления на всех уровнях, помогающей принимать эффективные решения, отвечающие национальным интересам.

В соответствии с потребностями национального развития и вызовами времени, современная социально-культурная политика страны способствует совершенствованию процессов культурогенеза народа и дальнейшей социализации общества. Она обеспечивает широкую инновационную деятельность, рациональное использование всех видов ресурсов, выявление новых возможностей и технологий устойчивого развития, повышение уровня культуры труда. Регулируемая этой политикой социально-культурная деятельность обеспечивает гармоничное развитие умственной, нравственной, этической, правовой, трудовой, политической, управленческой, производственной, художественной, бытовой, эстетической, медицинской, экологической, международной, коммуникационной и других областей целостной системы национальной культуры. Эта политика предполагает привлечение к руководству лучших специалистов, осуществление экспертизы на жизнеспособность культуры управления процессами развития учреждений и предприятий общества, экспертизы на соответствие социально-культурной деятельности страны новым требованиям жизни и национальным интересам государства [18, с.142-145].

Важной задачей социально-культурной политики Азербайджанской Республики является создание внешних благоприятных условий для прогрессивного и устойчивого национального развития, а также поддержка развития азербайджанцев во всем мире, обусловленная ценностями идеологии азербайджанства. Для успешного решения этой задачи большая работа ведется по распространению ценностей и достижений азербайджанской культуры в зарубежных странах, развитию культуры дипломатии,

международного культурного сотрудничества и диалога, способствующего взаимопониманию с другими народами и завоеванию друзей Азербайджана во всем мире.

Известную роль в социально-культурной деятельности общества играет культурная элита. Осуществляемое творцами культуры «духовное производство» формирует научно-технический потенциал и сознание народа, закладывает основы экономического производства государства. Оно оказывает влияние на идеологическое содержание политики, этические и правовые нормы жизнедеятельности общества, обеспечивает художественное отражение действительности и развитие эстетики граждан. Используя свой креативный потенциал, культурной элите необходимо активнее участвовать в процессах социально-культурной деятельности государства, нацеленных на культурологические социальные трансформации, обеспечивающие опережающее развитие в обществе интеллектуальной, нравственной, правовой, трудовой и управленческой культуры. Одной из наиболее важных задач в этом направлении являются прогрессивные изменения социально-культурного кода азербайджанского народа на основе приоритетного развития интеллектуальной культуры общества. Переориентация социально-культурного кода азербайджанского народа с преимущественно эмоциональной, – на преимущественно рациональную культуру жизнедеятельности, с созерцания – на преобразование является требованием времени.

Опыт развития ведущих стран мира свидетельствует о том, что успешное и динамичное национальное развитие невозможно без опережающего развития и совершенствования системы науки, образования и просвещения [19]. Устойчивое и конкурентоспособное развитие Азербайджанской Республики требует повышения престижа ученых и педагогов, соответствия международным стандартам культуры труда, производства и сервиса, культуры профессионализма, ответственности и коммуникации, социально-бытовой, медицинской и экологической, правовой и поведенческой культуры.

Необходимость обеспечения конкурентоспособного и безопасного развития в условиях глобализации поставила перед Азербайджанской Республикой стратегическую национальную цель – как можно быстрее подняться до уровня социально-культурного, в том числе, экономического развития ведущих стран мира. Международная конкурентоспособность Азербайджанской Республики требует необходимости обеспечения трех, обуславливающих ее, взаимосвязанных условий: достижения опережающих темпов развития интеллектуальной культуры, высокой культуры труда и высокой культуры государственного управления. Нужно в сравнительно короткий исторический срок добиться опережения, хотя бы на долю процента, ведущих стран мира по темпам интеллектуального развития, при условии недопущения отставания от этих стран по качеству деятельности и культуре труда, от которых зависят результаты [21, с.139-140].

Для успешного решения этой задачи необходимо новое мышление и новые подходы, новые организационные структуры, методология и управленческие методы, основанные на правильном понимании и эффективном использовании преобразовательных возможностей духовной культуры [15]. Важным условием этого является рост общекультурного уровня народа, обеспечивающий высокую эффективность и качественно новые результаты деятельности. Необходимы революционные изменения в сознании производителей материальных благ, формирование высокой культуры труда и культуры управления, культуры социальной ответственности и служения Отечеству. Это во многом обусловлено, сформулированной главой азербайджанского государства, господином Ильхамом Алиевым, – стратегической задачей перманентного формирования и развития конкурентоспособного национального человеческого капитала.

Научной основой для развития человеческого капитала и перехода духовной культуры азербайджанского народа на новый уровень развития, соответствующий вызовам глобализации, является наука о культуре. Она дает правильное, верифицированное понимание культуры, как жизни и деятельности человека, общества, государства и человечества, и открывает возможности ее перманентной прогрессивной трансформации. Культура начинается со знаний. Это знание, добро, труд, развитие и благосостояние. Благодаря развитию человеческого разума и души, прогрессивным социальным трансформациям общества, культура способствует преодолению невежества и ведет человечество от хаоса к порядку. С древнейших времен – до наших дней в основе мотивации развития культуры неизменно лежат – забота о сохранении и улучшении человеческой жизни, ценности справедливости, истины и порядка [20].

Культура – это главный критерий ценности человека, ключ к формированию его жизнеспособности, умению отвечать на потребности и вызовы времени. Ценность культуры обусловлена умственным, профессиональным и нравственным самосовершенствованием человека, его способностью преодолевать невежество и сверхэгоизм, изменять себя и окружающий мир к лучшему. Истинным критерием ценности человека является не раса, не национальность, не этнос, не религия, не пол, не место рождения, не место проживания, не профессия, а высокая духовная культура личности – умственная и нравственная. Высококультурный человек стремится к достойной жизни не только для себя, но и ради блага других людей, на основе принципов добра, знания, созидания, патриотизма, социальной справедливости и человеческой солидарности. Зная это, каждое правительство, думающее о будущем своей страны, должно определять в качестве приоритетной национальной задачи постоянное совершенствование интеллектуальной и нравственной культуры своих граждан [21].

В научном понимании культура – это триада: созидательный процесс, его результаты и технологии. Это процесс познания и преобразования человеком природы, самого себя и общества, образуемые в результате духовные (умственные и нравственные) и материальные ценности и нормы, а также технологии их производства, хранения, использования и передачи новым поколениям. Без такого понимания культуры как целостной социальной системы, каковой она является в действительности, невозможно увидеть и использовать заложенные в ней огромные преобразовательные возможности для человеческого развития [3].

Как целостная социальная система культура включает в себя науку и технологию, образование и просвещение, литературу и искусство, национальные нравственные ценности и правовые нормы, образ жизни и систему жизнеобеспечения, экономику и финансы, организацию и управление, медицину и экологию, информацию и СМИ, социальную этику, религию, спорт, международные отношения, культуру труда и др. При этом каждая сфера целостной системы культуры имеет свою сущность, особенности, структуру, функции, цели, историю, энергию, вектор развития и результаты, а также свою «контекстуальную» культуру, являющуюся показателем специфики, уровня и качества ее развития [20].

В результате развития духовной культуры образуются научные, образовательные, нравственные, материальные, художественные, этические, эстетические, управленческие, производственные, семейные, бытовые, коммуникационные и иные ценности и нормы, создаются и совершенствуются технологии жизнедеятельности, регулирующие развитие личности и общества, формирование человеческого капитала [6].

В развитие основанной в США в XX веке науки о культуре определенный вклад внесен и азербайджанскими учеными. Начиная с 1989 года, в целях научного

содействия развитию духовной культуры и формированию высококультурных азербайджанцев, как стратегического возобновляемого ресурса устойчивого развития Азербайджанской Республики, иссле-дования в области культурологии впервые в стране стали проводиться в Ассоциации культуры Азербайджана «Симург». АКА «Симург» была учреждена при поддержке известных азербайджанских ученых, академиков – Микаила Усейнова, Аслана Асланова, Бекира Набиева, Эльдара Салаева, Асафа Надирова, Максуда Алиева, Фуада Гасымзаде, Тофика Алиева и других. Концепцию создания Ассоциации была одобрена руководителями 25-ти государственных и общественных структур республики. В ее учреждении приняли участие Академия наук Азербайджана, Министерство культуры, Министерство иностранных дел, Государственный комитет по делам молодежи и спорта, Азербайджанский институт нефти и химии, Азербайджанский институт управления народным хозяйством, Общество «Дружба», Фонд культуры, Фонд мира, Общество «Вэтэн» и другие государственные структуры и общественные организации республики. Ассоциацией впервые в мировой культурологии была разработана новая методология, с использованием теории «нечеткой логики» Лютфи Заде, изданы фундаментальные культурологические монографии, содержащие стратегически важные инновационные концепции, модели и проекты, определения, формулы и постулаты, способствующие конкурентоспособному развитию азербайджанского общества. В основу этой деятельности был положен постулат о том, что «культура – это главный критерий ценности человека, ключ к формированию его жизнеспособности, умению отвечать на потребности и вызовы времени, а ценность культуры обусловлена умственным, профессиональным и нравственным самосовершенствованием человека, его способностью преодолевать невежество и сверхэгоизм, изменять себя и окружающий мир к лучшему» [5].

В качестве методологии, наряду с принципом историзма, дедуктивной логикой Аристотеля, индуктивной логикой Френсиса Бекона, метафизической логикой Иммануила Канта и диалектической логикой Гегеля, АКА «Симург» впервые была внедрена «нечеткая логика» Лютфи Заде. Данная методология предусматривает использование универсального системного подхода, дающего возможность комплексного, междисциплинарного изучения культуры как целостной социальной системы. При этом была применена совокупность 12 органически взаимосвязанных между собой – логического, качественного, количественного, структурного, функционального, исторического, пространственного, сравнительного, ситуационного, антропологического, психографического и демографического методов исследования. Совокупность этих научных подходов способствует правильному разрешению неизбежных противоречий в развитии общества и рождению новых, жизнеспособных идей. Она помогает формированию объективного научного мировоззрения, целостного видения панорамы исторических изменений культуры, выбору возможностей прогрессивного развития человека, общества, государства и мирового сообщества в пространстве и во времени. В качестве методологической инновации развития и совершенствования духовной культуры и культуры управления нами был разработан универсальный метод «культурологическая пирамида», состоящий из трех уровней – «познания», «понимания» и «созидания», включающих такие ступени, как – «сущность», «особенности», «история», «достижения», «законы развития», «технологии», «новые возможности» и «видение будущего», а также ряд определений, постулатов, концепций и формул [10].

Универсальные культурологические знания специалистов, политиков и управленцев, получаемые в результате их культурологической подготовки, с использованием возможностей теории нечеткой логики, в которой заложен огромный ресурс

управленческих возможностей, имеют важное значение для эффективного государственного управления [31]. Они позволяют успешно применять системный культурологический подход к анализу, пониманию, управлению и прогнозированию сложных процессов развития духовной культуры и социально-культурной политики. Как известно, нечеткая логика Лютфи Заде, основанная на математическом понятии нечеткого множества, использует понятие лингвистической переменной, которая может принимать различные значения фраз [34]. В силу этого, методология культурологии с использованием принципов нечеткой логики Лютфи Заде, дополняя картину культуры различными взаимосвязанными гранями, обеспечивает ее целостность. Она позволяет видеть относительную «иерархию», уровень, степень развитости, определяющие состояние и возможности человека или явления, что особенно ценно в экспертной деятельности, необходимой для принятия правильных решений.

Незаменимость теории нечеткой логики в культурологической экспертизе обусловлена тем, что она позволяет получить ответ или выявить возможные ситуации в случаях, когда традиционная логика не может дать четкий ответ на поставленный вопрос. Вместо четкой «черно-белой логи-ки» Аристотеля – «день» или «ночь», «да» или «нет», она использует широкий диапазон смыслов и значений – «истина, ложь, возможно, иногда, не помню, как бы да, почему бы и нет, ещё не решил, не скажу и др.», позволяющие видеть окружающий человека диалектический мир культуры и самого человека во множественности его проявлений и переходных явлений. С учетом этих допустимых лингвистических значений, называемых «терм-множествами», с использованием союзов «и», «или», «не», «очень», «более или менее», определяется «высокое», «среднее», «низкое», «очень низкое» и т.д. качество культуры или ее компонентов, позволяющее делать верифицированные логические выводы, характеризующие состояние или уровень развития изучаемого субъекта и объекта культуры, и помогающие принимать объективные оценки и соответствующие решения [34].

Системный культурологический подход – лучший способ научного познания любого объекта целостной системы культуры, представляющей собой систему взаимосвязанных элементов или совокупности взаимодействующих объектов, совокупности культурных сущностей и отношений. Рассматривая культуру как целостную систему, он дает возможность увидеть наиболее полную и верифицированную панораму изучаемого объекта, новые возможности его развития и продуктивного использования. Использование системного культурологического подхода облегчает задачу формирования и развития высококультурных азербайджанцев, являющихся ядром человеческого капитала, стратегическим возобновляемым ресурсом и главной движущей силой устойчивого, конкурентоспособного и безопасного развития Азербайджанской Республики. Достижения АКА «Симург» в области науки о культуре получили признание шести международных академий.

Поставленная Главой государства задача формирования и развития конкурентоспособного человеческого капитала обусловила необходимость «производства» высококультурных азербайджанцев, обладающих необходимым уровнем знаний, навыков, организованности, нравственности и осуществляющих созидательную деятельность на благо общества. Высококультурные азербайджанцы являются ядром национального человеческого капитала, возобновляемым стратегическим ресурсом и главной движущей силой устойчивого, конкурентоспособного и безопасного развития Азербайджанской Республики.

Высококультурные азербайджанцы – это национальное достояние общества и государства, отличающееся компетентностью, профессионализмом, патриотизмом, справедливостью, честностью,

культурой оценивания людей, заслугами перед Родиной. Неотъемлемой частью их культуры являются технологии, опыт, культура труда, культура управления, порядок, дисциплина, правила и закон, самостоятельность, энергия, ответственность и воля. Это достойные граждане, среди нравственных качеств которых можно также назвать – любовь, дружбу, великодушие, мужество, героизм, патриотизм, приверженность истине, мудрость, милосердие, совесть, преданность, семейную культуру, честь, уважение к старшим, любовь к детям, гостеприимство, социальную этику, национальную солидарность и др.

Миссией высококультурного азербайджанца является самосовершенствование и служение развитию азербайджанского общества и государства. Такой человек стремится к достойной жизни не только для себя, но и ради блага своих сограждан, на основе принципов добра, знания, созидания, социальной справедливости, патриотизма и человеческой солидарности. Творческая деятельность таких людей повышает энергию и преобразовательные возможности культуры как созидательного процесса. Эти люди служат основным капиталом экономики и социальной жизни Азербайджанской Республики, обеспечивающим рост благосостояния общества и качества жизни народа, дающим достойные и своевременные ответы на вызовы времени. От уровня развития, правильной оценки и использования таких людей во многом зависят темпы и качество социально-культурного развития общества и государства.

«Производство» высококультурных азербайджанцев имеет не только национальное, но и международное значение, ибо высококультурный человек – это незаменимый ключ к разрешению множества противоречий, трудностей и конфликтов современного человечества. Формирование и развитие высококультурных людей сегодня актуально для всего мира, ибо мировая цивилизация находится в состоянии глубокого кризиса, обуслов-ленного конфликтом культур и интересов, сокращением природных ресурсов, социально-экономическими, политическими и экологическими вызовами. Охвативший многие страны и народы глобальный кризис дает о себе знать, прежде всего, в деградации духовной – умственной и нравственной культуры человечества. Положение усугубляется материальным неравенством и демографическими особенностями рыночной экономики, усложняющими управление в демократических странах. В силу своего глобального значения, этот фактор спасения мира заслуживает особого внимания ЮНЕСКО, ибо это незаменимая сила не только для удовлетворения постоянно растущих человеческих и общественных потребностей отдельных стран, но и для изменения мира к лучшему, для установления международной культурной идентичности, взаимопонимания, солидарности и сотрудничества народов [11].

Сказанное объясняет почему формирование и развитие, оценка, мотивация и разумное использование высококультурных азербайджанцев стало одной из стратегических целей государственного строительства и управления. Руководствуясь этой целью, политические и культурные элиты, каждый ученый, педагог, политик и общественный деятель, любящий свой народ, должен способствовать развитию интеллектуальной и нравственной культуры своих граждан, считая приоритетной национальной и патриотической задачей содействие «производству» высококультурных азербайджанцев. В этот процесс должны быть вовлечены – каждая семья, каждый коллектив, ученые, педагоги, просветители, деятели искусств, наша интеллигенция в целом, государственные и неправительственные структуры.

Исходя из ценности высококультурного азербайджанца для национального развития, необходимо создавать и развивать в Азербайджане «культурологические фабрики» высокой духовной культуры, как механизмы «производства» таких людей.

Важнейшими социальными технологиями такого «производства» служат культурологическая наука, образование и просвещение, в первую очередь, детей и молодежи, развитие культуры личности, семьи, трудовых коллективов и общества в целом. Индивидуальными технологиями инкультурации и самосовершенствования личности являются – культурологическое самообразование, самопознание, самовоспитание и самоуправление; источниками – хорошие книги, музеи, театр, произведения искусства, путешествия; общение с мудрыми людьми; конференции, лекции, тренинги и мастер классы; наблюдения за явлениями природы и общества. Чем больше будет в нашей стране высококультурных, достойных азербайджанцев, тем выше будет уровень нашего патриотизма, производительности и качества труда, взаимопонимания, добродетельности, солидарности и человеческого счастья, социальной безопасности и качества жизни.

В рамках государственной социально-культурной политики Азербайджана, правильным ответом на современные вызовы, может стать разработка и реализация, на идеологической платформе азербайджанства, национальной программы «Высококультурный азербайджанец», нацеленной на «производство» высококвалифицированных специалистов и достойных граждан, составляющих ведущее ядро конкурентоспособного человеческого капитала.

В рамках такой программы была бы целесообразна разработка и реализация национальных проектов «Высококультурный азербайджанец» и «Высококультурный педагог», необходимых для развития конкурентоспособного человеческого капитала. Стимулированию процессов развития конкурентоспособного человеческого капитала в Азербайджанской Республике могло бы помочь проведение ежегодных республиканских конкурсов «Высококультурный азербайджанец», охватывающих все специальности и все сферы человеческой жизнедеятельности в стране.

Критериями оценки высококультурных азербайджанцев могут служить такие качества как: научные знания, опыт и дальновидность, высокая профессиональная и общая культура, стремление к самообразованию и самосовершенствованию, патриотизм, культурная идентичность, национальная солидарность и гуманизм, сильная логика и твердая воля, разумные, жизнеспособные идеи, свобода действий, решительность и самоотверженность, высокая культура труда, управления и ответственности, воля к победе и убежденность в успехе, видение собственных преимуществ и недостатков, знание ценностей и достижений отечественной и мировой культуры, культура общения, умение слушать, убеждать и гармонизировать интересы, требовательность к себе и заботливость об окружающих, упорный, добросовестный труд, направленный на практическое воплощение намеченных планов и отвечающий национальным интересам и др.

Для формирования и развития высококультурных азербайджанцев, как стратегического национального ресурса, представляется чрезвычайно актуальным учредить при Министерстве культуры республики Академию культурологии по подготовке экспертов-культурологов, необходимых для осуществления прогрессивных трансформаций процессов, обеспечивающих высокое качество образования, науки и других областей национальной культуры, отвечающее вызовам времени. Одновременно желательно ввести во всей системе высшего образования республики дополнительное культурологическое образование, открыть кафедры культурологии во всех вузах республики. В детских садах, средних и средних специальных школах це-лесообразно ввести культуроведение, а в семьях и школах – систему меритократического культурологического воспитания детей [8].

В целях распространения в обществе универсальных культурологических знаний, было бы хорошо организовать постояннодействующую систему тренингов для персонала государственных учреждений и

гражданского общества – учителей, журналистов, политиков, управленцев, экономистов, юристов и других специалистов, а также руководителей неправительственных организаций, профессиональных и творческих союзов. Столь же важно организовать перманентное культурологическое просвещение для различных категорий населения – женщин, глав семей, детей, молодежи, старшего поколения.

Одним из актуальных проектов социально-культурной политики могла бы стать организация в Баку и в регионах страны, включая освобожденные территории Карабаха, Международного культурологического научно-образовательного центра имени Гейдара Алиева. Деятельность этого центра поможет не только осуществлять дополнительное культурологическое образование и просвещение специалистов и населения, но и сохранять и развивать национально-культурную идентичность азербайджанцев, в основе которой лежат лучшие нравственные качества и патриотические традиции азербайджанского народа. Она будет способствовать наполнению новым, культурологическим содержанием систем «духовного производства» страны, дальнейшему совершенствованию процессов культурогенеза народа, интеллектуализации и модернизации национальной культуры. Это обеспечит дальнейший рост духовной культуры и производительности общественного труда, креативности и социально-политической стабильности азербайджанского общества, героизма и самоотверженности наших граждан в борьбе за благосостояние и безопасность Азербайджана, его лучшее будущее.

Понимание смыслов науки о культуре, использование системного культурологического анализа социально-культурных процессов, открывает видение новых возможностей прогрессивных социальных трансформаций человека и общества в Азербайджанской Республике, отвечающих интересам развития духовной культуры азербайджанского народа, устойчивого, конкурентоспособного и безопасного развития страны в условиях постоянных изменений и вызовов глобализации.

Литература:

1. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir. 20 cilddə. Bakı, 1997-2007.
2. İlham Əliyev. İnkişaf – məqsədimizdir. 1-3 cildlər. Bakı, 2008-2009.
3. Алакбаров Урхан. Основы человеческого развития. – Баку: Aspoliqraf. – 2017. – 303 с.
4. Богданов А.А. Борьба за жизнеспособность. Москва, 1927
5. История Ассоциации культуры Азербайджана «Симург». 1990-2015. Баку, 2015.
6. Корчагин Ю.А. Эффективность и качество национальных человеческих капиталов стран мира. Воронеж, 2011.
7. Культурология. В кн. «Азербайджан», Баку, Изд-во Азербайджанской Национальной Энциклопедии. 2012, с.760-762.
8. Ли Куан Ю. Сингапурская история: из третьего мира в первый. Москва, 2005.
9. Мамедов Фуад Концепция развития духовной культуры Азербайджана // Dövlət idarəçiliyi. – 2022. – №4(80). – с.135-154.
10. Мамедов Фуад Культурология как путь к эффективной жизнедеятельности. – Баку, 2016.
11. Мамедов Фуад. Высококультурный азербайджанец, как возобновляемый стратегический ресурс национального развития // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. №4(76). – с.159-170.
12. Мамедов Фуад. К вопросу о задачах, технологиях и методологии формирования новой гуманистической цивилизации // Памеритокраpтнерство цивилизаций. – №1-2. – 2020. – с.85-94.
13. Мамедов Фуад. Концепция культурологических реформ в Азербайджане // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. – №2. – с.121-134.
14. Мамедов Фуад. Культура как условие и основа устойчивого развития. / – В сб.: «Межкультурное взаимодействие России и Китая: глобальное и локальное измерение: коллективная монография / отв. ред. А. Н. Чумаков, Ли Хэй – Москва: Проспект. – 2019. – 224 с., с.56-65.
15. Мамедов Фуад. Культура управления, Опыт зарубежных стран. Баку, 2013.
16. Мамедов Фуад. Культурологический подход к национальным интересам в контексте глобальных вызовов. - XV Международные Лихачевские научные чтения 14-15 мая 2015 года. Санкт-Петербург, 2015. с.339-342.
17. Мамедов Фуад. Культурология и национальный прогресс в Азербайджане. В кн.: «Культура: эпоха пстнеклассики и постмодернизма». – Баку, 2015, с. 171-199.
18. Мамедов Фуад. Культурология, культура, цивилизация. – Баку, 2015.
19. Мамедов Фуад. Культурология, образование и национальное развитие // Ali təhsil və cəmiyyət. – №2. – 2012. – с.54-62.
20. Мамедов Фуад. Культурология. Вопросы теории и истории. – Баку, 2002.
21. Мамедов Фуад. Культурология: ответы на вызовы XXI века. Казань, 2019.
22. Мамедов Фуад. О ценности духовной культуры для устойчивого развития человечества. - «Теория и стратегия диалога и партнерства цивилизаций в социокультурной сфере при ведущей роли ЮНЕСКО». Монография (Научн. ред. Ю.В. Яковец, С.Н. Фарах, Ю.Н. Саямов). Москва: МИСК, 2020. – 338 с., с. 165-180.
23. Мамедов Фуад. Образование и устойчивое развитие // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. – №1. – с.121-148.
24. Мамедов Фуад. Роль культурологии в развитии жизнеспособного общества и сильного государства // Dövlət idarəçiliyi. – 2021. – №1. – с.103-132.
25. Мамедов Фуад. Системный культурологический подход к государственному

управлению // Dövlət idarəçiliyi. – 2011. – №1(33). – с.158-167.
26. Маслоу А. Мотивация и личность. – Санкт-Петербург, «Питер», 2008.
27. Народ и интеллигенция. Москва, 1990.
28. Низами Гянджеви. Собрание сочинений в трех томах. Баку, 1991.
29. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. СПб., 1911.
30. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Москва, 1992.
31. Фарах Сухейль, Мамедов Фуад. Культура спасет мир! Открытый университет «Диалог цивилизаций», Ассоциация культуры Азербайджана «Симург». Посвящается 75-летию ЮНЕСКО. Нижний Новгород: «Печатная Мастерская РОДОНЕЖ», 2021.
32. Нечёткая логика. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D1%87%D1%91%D1%82%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BA%D0%B0

Ключевые слова: *наука о культуре, образование, просвещение, социально-культурная политика, культурогенез, человеческий капитал, высококультурный азербайджанец, культурологические трансформации, безопасность, международная конкурентоспособность*

Fuad Məmmədov

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçılık Akademiyasının
Tarix kafedrasının professoru, tarix elmləri doktoru,
"Simurq" Azərbaycan mədəniyyət Assosiasiyasının prezidenti

MƏDƏNİYYƏT HAQQINDA ELMİN MƏNALARI VƏ DƏYİŞDİRİCİ İMKANLARI BARƏDƏ

XÜLASƏ

Məqalədə, ölkədə elmin, təhsilin və maarifin qabaqlayıcı inkişafı, mədəniyyət haqqında elmin dəyişdirici imkanlarından istifadə edərək, Azərbaycan xalqının sosial-mədəni kodunun intellektual mədəniyyətin inkişafının üstünlüyünə yönəldilməsi, eləcə də həyatqabiliyyətli cəmiyyət və güclü dövlətin aparıcı qüvvəsi olan, yüksəkmədəniyyətli azərbaycanlıların "istehsalının" təmin olunmasının vacibliyindən bəhs olunur.

Açar sözlər: *mədəniyyət haqqında elm, təhsil, maarif, sosial-mədəni siyasət, mədəniyyətin genezisi, insan kapitalı, yüksəkmədəniyyətli azərbaycanlı, kulturoloji transformasiyalar, təhlükəsizlik, beynəlxalq rəqabət qabiliyyəti*

Fuad Mamedov

The Academy of Public Administration under the
President of the Republic of Azerbaijan,
Doctor of History, Professor,
President of Simurg Association of Azerbaijan Culture

ON THE MEANINGS AND TRANSFORMATIVE CAPACITIES OF SCIENCE OF CULTURE

ABSTRACT

The article emphasizes the importance of the priority development of science, education and enlightenment in the country, the use of the transformative pos-sibilities of science about culture to transform the socio-cultural code of the Azerbaijani people to the priority development of intellectual culture, and "produce" highly cultural Azerbaijanis as the main driving force of a viable so-ciety and a strong state.

Keywords: *science of culture, education, enlightenment, socio-cultural policy, cultural genesis, human capital, high-cultural Azerbaijanis, cultural transfor-mations, security, international competitiveness*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.123

TARİX
HISTORY

UOT 94 (479.24)

БАЙБОЛОТ АБЫТОВ

**Член-корреспондент Российской академии естественных наук,
Ошский государственный университет Кыргызской Республики,
доктор исторических наук, профессор**

e-mail: baybolot-1962@rambler.ru

НЕОРДИНАРНАЯ И КРЕАТИВНАЯ ЛИЧНОСТЬ СОВЕТСКОГО И ПОСТСОВЕТСКОГО АЗЕРБАЙДЖАНА: ГЕЙДАР АЛИЕВ

Введение

Несомненно, Азербайджан – это уникальный народ и страна, истории, которых насчитывают многих веков. Более того, в летописи многовековой истории азербайджанского народа запечатлён целый ряд выдающихся личностей, оставивших свой, собственный неизгладимый след, в становлении и развитии азербайджанской государственности, в разные эпохи и периоды истории братского народа. Многие из них сыграли решающую роль в поворотные моменты в истории Азербайджана, внося весомый вклад в общественно-политическое, социально-экономическое и культурное развитие своего государства.

Азербайджанцы с давних времён имели своих выдающихся государственных и политических деятелей. В эту легендарную плеяду входит и видный государственный, политический деятель конца советской эпохи и начального периода суверенитета и независимости Азербайджана – Гейдар Алиев, большой патриот своего народа, легендарная личность, не только своего, но и многих народов Кавказа. Фактически, он не только был первым секретарём ЦК КП Азербайджанской ССР, насколько нам известно, первым выходцем Азербайджана, который стал членом Политбюро ЦК КПСС, первым заместителем председателя Совета Министров СССР, затем в трудные годы переходного периода, стоял у истоков суверенитета и независимости Азербайджана, стал его первым Президентом.

Неслучайно, я назвал тему «Неординарная и креативная личность советского и постсоветского Азербайджана: Гейдар Алиев». Так оно и есть, ибо он из тех редких государственных деятелей, чья судьба и деяния пришлось двум, совершенно разным эпохам, разной политической, социально-экономической системе. И в обоих случаях, он оказался очень нужным, весьма полезным, верой и правдой служившим своему народу и государству.

Объект исследования

Объектом нашего исследования является жизнедеятельность величайшего сына Азербайджанского народа, одного из креативных и неординарных личностей, выдающегося государственного, политического деятеля советского, суверенного и

независимого Азербайджана – Гейдара Алиева. Мы предприняли попытку создать нестандартный портрет, исторической личности, гордости и достояния Азербайджанского народа двух эпох – советского и суверенного, независимого Азербайджана.

Материалы и методы исследования

Основным материалом для исследования стали официальные биографические данные, нормативно-правовые и исторические материалы, которые были доступы для нас.

Методологической основой данного исследования явились такие научные методы, как принцип историзма и объективизма, метод анализа и синтеза, нарративный метод, историко-сравнительный метод, дихронный исторический метод, метод историческое сравнение, ретроспективный метод систематизации фактических материалов и метод обобщения и ввод в научный оборот полученных данных.

Степень изученности темы

Изучая историографию данного вопроса, мы пришли к выводу, что в историко-политической литературе не только нашей страны, но всех стран Центральной Азии, до сих пор нет единого фундаментального труда, посвящённого к жизнедеятельности Гейдара Алиева, большого друга всех тюркских народов, нашего региона. Мы полагаем, что он достоин, быть всесторонне изученным не только в Азербайджане или Кавказе, но и далеко за её пределами, кому небезразлична история и судьба братского Азербайджанского народа. Азербайджанцев и наших народов, как тюркских народов разных регионов, связывает давнишние многосторонние связи.

Имеющиеся в нашем распоряжении отдельные, небольшие статьи и публицистические материалы, информационного характера, освещают лишь отдельные стороны биографии и многогранной личности легендарного сына Азербайджанского народа.

Настоящим исследованием мы стараемся внести свой весомый вклад в создание единого, цельного портрета славного сына Азербайджана – Гейдара Алиева, раскрывая его как креативной и неординарной личности народа Азербайджанской Республики.

Анализ материалов

Великие дела во благо своего народа совершались благодаря личным качествам и способностям выдающихся личностей, каждого народа. Азербайджане во все времена имели свои исторические личности, достойные уважения и почитания потомками. В своё время, африканский лидер Нельсон Манделла говорил о том, что “человек, делающий то, что могут делать другие – обыкновенный человек. Человек, делающий то, чего не могут делать другие – выдающаяся личность. А человек, делающий то, что другим не удавалось сделать – национальное достояние, гений, божий дар” [1]. В истории азербайджанского народа много таких личностей.

Историческая и политическая наука свидетельствуют, что существуют следующие типы исторических личностей:

Традиционные исторические личности – вожди племён, родов, цари, ко-роли, императоры, положение которых традиционно передаются от отца к сыну. Их авторитет основан на устоявшихся традициях и обычаях отдельных, конкретных народов.

Рационально-легальные исторические личности – в своём большинстве те исторические личности, которые избраны на общественно-политическое положение демократическим путём, т.е. волею народа.

Харизматические личности – это личности, наделённые особыми, выдающимися качествами и организаторскими способностями. Из числа исторических личностей азербайджанского народа, таковым является Гейдар Алиев. Он и есть, человек, делавший то, что другим не удавалось сделать для азербайджанского народа, его национальное достояние, гений, божий дар.

В чем заключается креативность Гейдара Алиева? Его креативность заключена в его умении свободно мыслить в условиях партийного, идеологического диктата, способности идти против состоявшихся систем, догм, порядков бюрократии, чтобы претворять в жизнь задуманное, по-своему усмотрению. Его твёрдая воля, крепкий дух, целеустремлённость и умение убеждать и вести за собой других, обусловили принятие нестандартных решений, определивших правильные направления дальнейшего развития страны в период смены двух разных эпох, особенно у истоков развития постсоветского, суверенного и независимого Азербайджана.

Креативность личности Гейдара Алиева подтверждается и такими его качествами, как несогласие с устоявшимися, рутинными идеями, спускаемыми сверху, несогласие стереотипами, стандартными правилами. Его отличало умение видеть корень проблемы и способность применять неожиданные подходы в решении многих политических, социально-экономических и культурных проблем.

Гейдар Алиев был человеком неординарным. Неординарность – это способность быть «не таким, как все», взаимодействие интуиции и разума, природной одарённости и приобретённых навыков в процессе становления и формирования личности. Находясь в одном обществе, системе, он осмеливался жить по собственным правилам, имея свои принципы и собственное видение всего того, что предстояло воплотить в жизнь. Неординарность личности Гейдара Алиева проявилась и в качестве его характера, обладании незаурядными данными, поведении, неформальном мышлении, поступках.

В большой политике, неординарные и незаурядные личности, творят историю и навсегда остаются в истории своего народа и государства каким был Гейдар Алиев.

Креативность и неординарность сформировались и в полной мере проявились у Гейдара Алиева в бытность его руководителем во всех рангах партийно-государственной иерархии – от органов всемогущего КГБ, первого секретаря ЦК КП Азербайджанской ССР, до члена Политбюро ЦК КПСС, первого заместителя председателя Совета Министров СССР [2].

Хотелось выделить, основные жизненные факторы, формирования личности, характерные особенности, обусловливающие феномен Общенационального лидера братского Азербайджанского народа, отражающие креативную и неординарную личность Гейдар Алиева:

- История его жизнедеятельности распорядилась, таким образом, что он – Гейдар Алиев, выдающийся государственный деятель Азербайджанской ССР (1969-1982 гг.), его период «Кремлевской пятилетки» в жизнедеятельности (1982-87 гг.), когда он был членом Политбюро ЦК КПСС, первым заместителем председателя Совета Министров СССР [3]. В то время не только советские политики, но западные эксперты, знатоки советской иерархии видели в Гейдаре Алиеве, одного из самых влиятельных и активных руководителей СССР, и даже как потенциального кандидата на пост Генерального секретаря ЦК КПСС. Он избирался депутатом Верховного Совета СССР 8-11-го созывов. Дважды был удостоен звания Героя Социалистического Труда [4]. В последующем, с 1993 по 2003 год, глава суверенного и независимого Азербайджана [5]. Таким

образом, стал фактически личностью двух эпох – советского и постсоветского, независимого Азербайджана [6].

• Гейдар Алиев был человеком, востребованным и в советской действительности, и независимого Азербайджана. Это один из тех редких случаев, когда один и тот же человек стал востребованным для своего народа и государства, и временем, и судьбой, в двух совершенно отличающихся системах. Ибо он был действительно неординарной и креативной личностью, советского и постсоветского Азербайджана, сумевшего во все времена истории своей деятельности оставить неизгладимое впечатление, в сотворении истории своего народа и государства. Неслучайно, древние и последующие мудрые мира, говорили, что история создается выдающимися личностями, политическими и государственными деятелями, способными повести за собой народ.

• Гейдар Алиев из тех историко-политических деятелей, что какое бы время, политическая система или режим не был, во всех социально-политических, экономических и геополитических, геоэкономических условиях сумел реализовать свой нескончаемый потенциал, продемонстрировал качества прирождённого лидера своего народа, нации и страны.

• Он был воспитанником, выходцем из рядов советского всемогущего КГБ СССР. Следовательно, его отличали жёсткая дисциплина, нерушимый порядок, талант военного человека, железная воля, непостижимая энергичность и природное самообладание, феноменальная память и огромная работоспособность.

• Новый Азербайджан процветал, повсеместно развивался благодаря Гейдару Алиеву. С его второго прихода к власти в стране начался период ренессанса во всех сферах общества и пробуждения национального сознания, благодаря его неустанному труду независимость Азербайджана обрела необратимый характер.

• Гейдар Алиев ещё при жизни стал легендарным, уникальным лидером нации, государственным деятелем, покорившим политический Олимп своей страны дважды. Он стал патриархом политической арены, выдающейся личностью, способной повлиять на ход истории своего народа и государства. Гейдар Алиев один из тех редких политических деятелей мира, который прожил жизнь, полную историческими событиями, политическими, социально-экономическими потрясениями, тяжёлыми испытаниями, нескончаемой борьбой за светлое будущее своего народа. История свидетельствует, что из всех испытаний, трудностей и конфликтных ситуаций, он вышел победителем. Несомненно, Гейдар Алиев представляет собой, неповторимый и яркий образ несо-крушимости человеческой воли, образец служения своему народу и государству [7].

• Колоссальная фигура, долголетний политический опыт, правильная ориентация в сложных условиях и своевременное возвращение к политическому Олимпу Гейдара Алиева, спасла республику от возникшей угрозы гражданской войны и утраты независимости страны в мае-июне 1993 года. Мудрый азербайджанский народ, тогда выступил с требованием возвращения к власти своего выдающегося сына, который оправдал надежду своего народа. Гейдар Алиев не только спас свой народ от внутренней распри, угрозы гражданской войны, но и заложил фундамент нового суверенного и независимого Азербайджана [8]. Так, 15 июня 1993 года Гейдар Алиев был избран председателем Верховного Совета Азербайджанской Республики, а с 24 июня приступил к осуществлению полномочий Президента Азербайджанской Республики. Известно, что 3 октября 1993 года в Азербайджане состоялись президентские выборы, победу на которых одержал Гейдар Алиев, набрав 98,8% голосов. В последующем, 11 октября 1998 года Гейдар Алиев был переизбран на пост президента

страны [9]. В этом, высоком качестве он 10 лет стоял у руля власти возрождаемого, нового, суверенного Азербайджана [11].

Сегодня уже с уверенностью можно сказать, что во многом, благодаря, личному авторитету и искусству выдающегося политика, в годы его руководства независимой республикой, позволили Азербайджану с уверенностью выйти на международную арену, найти свое место в мировой политической, социально-экономичсекой и культурной жизни, в контескте мировой политики. Основу внешней политики Гейдара Алиева составляли мир, уважение к международно-правовым нормам, неприкосновенности границ, территориальной целостности государств и взаимовыгодному сотрудничеству. В основе его миролюбивой внешней политики, полностью отражающей в себе все достижения мировой практики и цивилизованные международные нормы, находились, в первую очередь, принципы укрепления национальной независимости, уважительного подхода к правам государств, разрешения всех спорных вопросов мирным путем и посредством переговоров, установления взаимовыгодного экономического, научного и культурного сотрудничества, устранения всяких ограничений, препятствующих межгосударственным связям [12]. Он имел свое место в международных отношениях и его уважали на международной арене [13].

- В начале национальной и государственной независимости Азербайджана, именно Гейдар Алиев сумел убедить вложить инвестиции именитых иностранных компаний, которые опасались вкладывать свои финансовые потоки в азербайджанскую нефть. Гейдар Алиев смог убедить таких акул международного рынка и экономической орбиты, как «Амоко», BP, «Юнокал», ЛУКойл, «Статойл», «Эксон», «Иточу», чтобы их инвестиции, были вложены в Азербайджан. Тогда же, в сентябре 1994 года был подписан нефтяной контракт по разработке нефтяных месторождений в азербайджанском секторе Каспийского моря, получивший название «Контракт века» [14]. Его действия в этом направлении, можно с уверенностью назвать – его «нефтяной дипломатией» [15]. Этот и другие многочисленные нефтяные контракты, подписанные в последующие годы, сыграли исключительную роль в социально-экономическом развитии Азербайджана. Это факт и это надо признать.

- Годами, с течением времени, все больше и больше осознаются величие личности Гейдара Алиева, из года в год растёт любовь и уважение азербайджанского народа к своему гениально мыслящему, неординарному и умеющего вести за собой свой народ, выдающемуся сыну. Идеи Гейдара Алиева, оказали беспрецедентные заслуги перед своим народом. Сегодня Азербайджан входит в число наиболее стремительно развивающихся стран мира. Именно в годы независимости Азербайджан стал членом малочисленной космической семьи. Голос Азербайджана все громче и громче звучит с международных трибун, флаг республики развевается на многих именитых, авторитетных саммитах, форумах, конференциях мирового уровня. Полагаю, что основу этих грандиозных достижений, мировых успехов, положила мудрая и дальновидная политика Гейдара Алиева, человека двух взаимоисключающих систем.

- Во всём вышесказанном, убедился в прошлом году, когда я был в Баку. Именно тогда мне рассказали, показали и я сам стал свидетелем того, что со вторым приходом к власти суверенного и независимого Азербайджана Гейдара Алиева, постепенно изменился ритм жизни страны - начались возрастающее оживление в социально-экономической жизни, начались масштабные созидательные работы.

История суверенного Азербайджана свидетельствует, что динамичное развитие страны за годы независимости, четко и

конкретно видно в облике, день ото дня хорошеющих как столицы республики, так и регионов. Благодаря Гейдару Алиеву, а также по инициативе и при непосредственном участии Азербайджана осуществляются весьма крупные и глобальные экономические, международные, транснациональные энергетические и транспортные проекты – трубопроводы TANAP и TAP, железная дорога Баку-Тбилиси-Карс, транспортный коридор Север-Юг. В стране были построены редкие для того времени предприятия – заводы бытовых кондиционеров, глубоководных морских оснований, городские здания, ставшие шедеврами архитектуры, дворец «Гюлистан», нынешний Дворец Гейдара Алиева, заложены гигантские жилые массивы, как Новые Ахмедлы, Гюнешли, микрорайоны, которые ныне стали главными достопримечательностью Баку и всего Азербайджана.

- Увеличилось производство хлопка, овощей, винограда, улучшилось благосостояние населения, Азербайджан вступил в период возрождения.
- Одну истину о нем я хорошо усвоил. Этот великий сын Азербайджанского народа прожил жизнь, полную историческими событиями, различными по-трясениями, тяжёлыми испытаниями, нескончаемой борьбой. Он также испытал много хорошего, успехов, радости как в жизни, так и в политической карьере.

Заключение

Гейдар Алиев выдающийся государственный и политический деятель, неординарная и креативная личность советского и постсоветского Азербайджана, оставивший неизгладимый след в истории азербайджанской государственности. Гейдар Алиев – это великая личность, подаренная судьбой народу Азербайджана. Он дал мощный импульс процессу исторического развития Азербайджана, как созидатель независимого Азербайджанского государства, создал основу национальной государственности братского азербайджанского народа.

Гейдар Алиев из тех историко-политических деятелей, кто в не зависимости от политической системы во всех социально-политических, экономических и геополитических, геоэкономических условиях сумел реализовать свой личностный и профессиональный потенциал, продемонстрировать качества прирождённого лидера своей нации, своего народа и страны. Он был воспитанником, выходцем советской партийно-государственной школы, что определяло высокие требования к дисциплине, к себе, окружающим людям.

С годами, все больше и больше осознается величие личности Гейдара Алиева, из года в год растёт любовь и уважение азербайджанского народа к креативной и неординарной личности Гейдара Алиева, обусловившей основу успешного перехода постсоветской страны на рельсы рыночной экономики и дальнейшего развития суверенного и независимого Азербайджана.

Жизнедеятельность Гейдара Алиева, представляет собой яркий образец несокрушимости человеческой воли, стремление и достижение цели, служения своему народу, стране. Азербайджанский народ вправе гордиться своим великим сыном – Гейдаром Алиевым.

Он был большим другом нашего народа, нашей страны. Дипломатические отношения между Азербайджаном и Кыргызстаном налажены 19 января 1993 года. В декабре 1993 года в ходе заседания Совета глав государств СНГ в Туркменистане состоялась двусторонняя встреча Президента Азербайджана Гейдара Алиева и Президента Кыргызстана Аскара Акаева. Во время встречи было подчёркнуто, наличие прочной основы для укрепления отношений между двумя странами, такой как общность традиций, культуры, религия, близость языков. Гейдар Алиев в августе 1995 года прибыл в Кыргызстан для участия в III саммите глав тюркоязычных

государств, где были обсуждении вопросы, связанных с дальнейшим развитием связей между двумя государствами. На встрече также были широко обсуждены переговоры, проводимые в связи с разрешением армяно-азербайджанского конфликта мирным путём. В рамках визита Гейдар Алиев в Бишкеке принял участие в праздничных мероприятиях, посвящённых 1000-летнему юбилею эпоса «Манас» [16], где 28 августа 1995 года, выступил речью на торжественном собрании, посвящённом 1000-летию эпоса "Манас" [17]. В ходе торжества, Президент Азербайджанской Республики был награждён Памятным золотым орденом «Манас-1000» и Памятной золотой медалью – юбилейной государственной наградой Кыргызской Республики [18].

В знак уважения и признании заслуг великого сына Азербайджанского народа, в год его 100 летия, в Кыргызской Республике проводился ряд конференций, выставок, встреч и многое другое.

Особо следует отметить, что и ныне продолжается активное сотрудничество между нашими государствами, в которое свою лепту вносят посольства Кыргызской Республики в Азербайджане и Азербайджанской Республики в Кыргызстане.

В свою очередь, я очень горд тем, что по мере своей возможности, внёс свою лепту, в создании историко-политического портрета, гениального сына братского азербайджанского народа – Гейдара Алиева.

Литература:

1. Абытов Б.К. Выдающиеся личности города Ош. – Ош, 2000. – 9с.; его же. Ош: факты, события и личности. – Ош, 2001. –138с.
2. Алиев – легенда Азербайджана// https://www.mk.ru/politics/2023/05/10/aliev-legenda-azerbaydzhana.html
3. Общенациональный Лидер Гейдар Алирза оглу Алиев// https://nk.gov.az/ru/ azerbaycan/ umummilli-lider; Ахундова Э. Гейдар Алиев. Личность и эпоха. Часть 1. - Баку: Озан, 2007; Гейдар Алирза оглу Алиев//https:// president.az/ru/pages/view/azerbaijan/leader; Гейдар Алиев: Лидер, который умел видеть проблемы// https://www.pnp.ru/politics/geydar-aliev-lider-kotoryy-umel-videt-problemy.html
4. Алиев Гейдар// https://lenta.ru/lib/14163305/
5. Гейдар Алирза оглу Алиев//https://president.az/ru/pages/view /azerbaijan/leader; Ахундова Э. Гейдар Алиев. Личность и эпоха. Часть 1. - Баку: Озан, 2007.
6. Общенациональный Лидер Гейдар Алирза оглу Алиев// https://nk.gov.az/ru/azerbaycan/umummilli-lider
7. В Азербайджане отмечают 100-летие со дня рождения Гейдара Алиева// http://iacis.ru/novosti/ parlamenti /v_azerbajdzhane_otmechayut_100-letie_so_dnya_rozhdeniya_gejdara_alieva
8. Гейдар Алирза оглу Алиев - общенациональный лидер азербайджанского народа// https://azerbaijan. az/ru/ related-information/283
9. https://ru.wikipedia.org/wikip// Президентство_Гейдара_Алиева; Алиев Гейдар Алиевич //https: // www. Kommersant.ru/doc/435597
10. Общенациональный Лидер Гейдар Алирза оглу Алиев//https://nk.gov.az/ru/ azerbay-can/umummilli-lider; Алиев Гейдар Алиевич//https:// warheroes.ru/ hero/hero.asp? Hero_id= 10199; Ахундова Э. Гейдар Алиев. Личность и эпоха. Часть 1. -Баку: Озан, 2007; Алиев Гейдар//

https://lenta.ru/lib/14163305/; Гейдар Алирза оглу Алиев//https://president.az/ru/pages/view/azerbaijan/leader; Кем был Президент Азеррбайджана Гейдар Алиев для России и СССР//
11. Гейдар Алирза оглу Алиев//https://president.az/ru/pages/view/azerbaijan/leader; Гейдар Алиев – основоположник идеи, ставшей фундаментом национального возрождения и развития азербайджанской идеологии//http://www.anl.az/down/meqale/bakrabochiy/ 2016/ may/490668.htm; Гейдар Алиев: Лидер, который умел видеть проблемы// https:// www.pnp.ru/politics/geydar-aliev-lider-kotoryy-umel-videt-problemy.html
12. Президент Азербайджанской Республики (1993-2003 гг.)//https://azerbaijan.az/ru/ related-information/61
13. Откликаясь на призыв к прекращению огня, изложенной в Бишкекском протоколе от 5 мая 1994 года и опираясь на Протокол от 18 мая 1994 года, противоборствующие стороны согласились… //vn.kazimirov.ru. Дата обращения: 28 августа 2020. Архивировано 22 июля 2009 года; Межгосударственные отношения России и Азербайджана//РИА Новости (20180901T0107). Дата обращения: 28 августа 2020. Архивирован 10 мая 2019 года.
14. Гейдар Алиев: Лидер… «Контракт века» и крупнейший нефтепровод в Европе// https://www.pnp.ru/politics/geydar-aliev-lider-kotoryy-umel-videt-problemy.html. //https://www.pnp.ru/politics/geydar-aliev-lider-kotoryy-umel-videt-problemy.html
15. Нефтепровод Баку-Супса придал импульс развитию экономики Азербайджана. Trend.Az (16 мая 2016). Дата обращения: 28 августа 2020. Архивировано 19 февраля 2017 года; https://www.trend.az/business/energy/2533865.html; Баку-Тбилиси-Джейхан. Region Plus. Дата обращения: 28 августа 2020 года. Архивировано 21 ноября 2017 года.
16. Азербайджано-кыргызские отношения//https://lib.aliyev-heritage.org/ ru/9093787html.
17. Двусторонние отношения//https://bishkek.mfa.gov.az/ru/content/3/ikiterefli-unasibetler
18. Указ Президента Кыргызской Республики от 28 августа 1995 года УП № 203 «О вручении памятного золотого ордена „Манас-1000“ и памятной золотой медали Алиеву Гейдару Алиевичу, Президенту Азербайджанской Республики»

Ключевые слова: *лидер нации, политическая воля, партийный, государственный деятель, креативная и неординарная личность, политбюро ЦК КПСС, депутат, Президент*

Baybolot Abıtov
Qırğızıstan Respublikasının Oş Dövlət Universitetinin professoru,
Rusiya Təbiət Elmləri Akademiyasının müxbir üzvü, tarix elmləri doktoru

SOVET VƏ POSTSOVET AZƏRBAYCANININ FÖVQƏLADƏ VƏ YARADICI ŞƏXSİYYƏTİ: HEYDƏR ƏLİYEV

XÜLASƏ

Məqalədə söhbət görkəmli dövlət və siyasi xadim, xalqın, sovet və müstəqil Azərbaycanın şəksiz və daimi Lideri Heydər Əliyevin qeyri-adi şəxsiyyətindən gedir. Biz ölkənin aktual siyasi və iqtisadi problemlərinin həllində Heydər Əliyevin siyasi iradəsi, bəsirəti, orijinallığı və yaradıcılığı önə çəkilir. Xüsusilə sovet sistemindən müstəqil dövlət və bazar münasibətləri sisteminə keçid dövründə Onun iqtisadi, sosial və mədəni inkişafa verdiyi böyük töhfələr qeyd olunur. Heydər Əliyevin maliyyə axınını Azərbaycan neftinə yatırmış nüfuzlu xarici şirkətləri inandırmaqda rolu qeyd olunur. Məhz o, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda "Əsrin müqaviləsi" adını almış kontraktın bağlanması ilə neft yataqlarının işlənməsinə nail ola bildi. Heydər Əliyev çox böyük və qlobal transmilli enerji və nəqliyyat layihələrinin - TANAP, TAP boru kəmərləri, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizinin həyata keçirilməsi təşəbbüsü ilə çıxış etdi. Həmin dövr üçün nadir olan müəssisələr tikildi, memarlığın şah əsərinə çevrilmiş şəhər binaları, Gülüstan sarayı, nəhəng yaşayış massivləri – Yeni Əhmədli, Günəşli, indi Bakının və bütün Azərbaycanın əsas sərvətinə çevrilmiş mikrorayonların əsası qoyuldu. Müəllif Heydər Əliyevin Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi və müstəqil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, xalqının, öz ölkəsinin müstəqilliyinin təməlində duran və özünü layiqli əməyi ilə Azərbaycan dövlətçiliyi tarixinə qızıl hərflərlə yazmış dahi oğlu kimi əhəmiyyətini açıb göstərmişdir.

Açar sözlər: *millətin lideri, siyasi iradə, partiya, dövlət xadimi, yaradıcı və qeyri-adi şəxsiyyət, Sov.İKP MK Siyasi Bürosu, deputat, Prezident*

Baibolot Abytov

Corresponding member of the Russian Academy of Natural Sciences
Osh State University of the Kyrgyz Republic
Doctor of Historical Sciences, Professor

UNORDINARY AND CREATIVE PERSONALITY OF SOVIET AND POST-SOVIET AZERBAIJAN: HEYDAR ALIYEV

ABSTRACT

We are talking about the extraordinary personality of the outstanding statesman and politician, the undoubted and irreplaceable leader of the nation in Soviet and non-dependent Azerbaijan, Heydar Aliyev. We have highlighted his political will, transparency, extraordinariness, and creativity in solving the country's urgent political and economic problems. They also noted his massive contribution to economic, social, and cultural development, especially during the transition from the Soviet system to the system of an independent state and market relations. The role of Heydar Aliyev is noted for his ability to convince and invest in famous foreign companies that invested their financial resources in Azerbaijani oil. He managed to achieve the development of oil production sites in the Azerbaijani sector of the Caspian Sea, which was named the "Contract of the Century." Heydar Aliyev also owns the initiative to implement large and global transnational energy and transport projects: pipelines TANAP, TAP, railway Baku-Tbilisi-Kars, and transport corridor North-South. Three rare for that time enterprises were built: urban buildings that became masterpieces of architecture, the palace "Gulistan", gigantic housing estates were built - New Ahmedly, Guneshly, micro-districts, which today have become the prominent landmarks of Baku and all of Azerbaijan. The author reveals the importance of G. Aliyev as the first secretary of the Central Committee of the Communist Party of Azerbaijan and the first President of the independent Republic of Azerbaijan, a brilliant son of his people who stood at the origins of his country's independence and, with his worthy work, wrote himself into the history of the Azerbaijani state with golden letters.

Keywords: *leader of the nation, political will, party, state figure, creative and extraordinary personality, politburo of the Central Committee of the CPSU, deputy, President*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.133

T A R İ X
H I S T O R Y

UOT 94 (479.24)

ARZU XƏLİLZADƏ

Bakı Dövlət Universitetinin Mənbəşünaslıq, Tarixşünaslıq və Metodika kafedrasının dosenti, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

e-mail:arzuxelilzade89@gmail.com

IV SƏNAYE İNQİLABININ ÇAĞIRIŞLARI VƏ AZƏRBAYCAN

Müasir dünyada dövlətlərin iqtisadi inkişafı sənayenin üzərində qurulub. Sənaye sektoru müxtəlif mərhələləri keçərək elm və texnoloji yeniliklərin nəticəsində həyatımızın bütün sahələrində öz əksini tapıb. Hazırda isə sənaye sahəsi özünün yeni mərhələsinə qədəm qoymaqdadır. Elmi dairələrdə bu yeni dövrü "IV Sənaye inqilabı" dövrü adlandırırlar. Müasir dünyada informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) inkişafı ilə əlaqədar olaraq sürətli dəyişikliklər baş verir və dünya dövlətləri bu yeniliklərə uyğunlaşmağa çalışırlar. IV Sənaye inqilabı dövründə müsbət və mənfi çağırışlar yaranmışdır və dünya dövlətləri onlara cavab vermək imkanlarına malik olmağa çalışırlar. Dünyanın mötəbər elmi mərkəzlərində, araşdırma dairələrində tez-tez səsləndirilən bu yeni dövr haqqında müzakirələr mühüm aktuallıq kəsb edir.

IV Sənaye inqilabının əsas xüsusiyyəti onun bəşəriyyət üçün mühüm texnoloji irəliləyişlər – insanın iştirakı olmadan idarə edilən avtomobillər, 3D çap, qabaqcıl robot texnikaları, genlərin redaktə edilməsi, əşyaların interneti, insan bədəninə implantasiya edilmiş telefonlar, şirkətlərin rəhbərliyinin tərkibində süni intellekt, blokçeyn vasitəsilə verginin toplanması və s. vəd etməsidir [6].

"Sənaye inqilabı" termini 1830-cu illərdə fransız iqtisadçısı Cerom-Adolf Blankin tərəfindən işlənmişdir [6]. Bu termindən fransızlar daha əvvəl istifadə etsələr də, o, daha çox ingilis iqtisadi tarixçisi Arnold Toynbee tərəfindən Britaniyanın 1760-1840-cı illərdəki iqtisadi inkişafını təsvir etmək üçün populyarlaşdırıldı [16].

IV Sənaye inqilabı ilə bağlı müxtəlif konsepsiyalar mövcuddur. ABŞ-da "Advanced Manufacturing Partnership", Yaponiyada "Industry 4.1J", "Super-smart society, Society 5.0", Çin Xalq Respublikasında "Made in China 2025", Cənubi Koreyada "Manufacturing Industry Innovation 3.0" və digər bu kimi konsepsiyalar ölkələrin istehsal sənayesini modernləşdirmək məqsədi ilə qəbul edilmişdir [1]. Eyni zamanda IV Sənaye inqilabı konsepsiyası dörd prinsipə əsaslanır: insan və maşının arasında İnternet vasitəsilə birbaşa qarşılıqlı əlaqə; informasiyanın şəffaflığı və sistemlərin fiziki dünyanın virtual surətini yaratmaq imkanı; maşınların insanlara texniki yardımı; sistemlərin müstəqil və avtonom qərar qəbul etmə qabiliyyəti.

XXI əsrin ilk onilliyindən etibarən cəmiyyətdə yeni IV Sənaye inqilabı mərhələsinə keçid başlamışdır. İstehsalatın insandan asılılığına son qoyulması mərhələsinə keçid edilmişdir. Bu istiqamətdə mühüm irəliləyişlər əldə edilmiş və artıq ağıllı fabrik, zavod, ev, şəhər və s. ifadələri getdikcə reallaşmaq üzrədir. Qeyd edək ki, sənaye inqilabları təqribən 100 illik fasilələrlə baş verir. Belə olan halda növbəti, yəni dördüncü inqilabın 2060-70-cı illərdə baş verəcəyini ehtimal etmək olar.

Lakin internet istifadəçilərinin sayının hədsiz dərəcədə artması, məlumatlaşdırma və avtomatlaşdırma sahəsində texnoloji yeniliklərin baş verməsi IV Sənaye inqilabının daha erkən baş verəcəyini söyləməyə əsas verir [7, s.53-54].

IV Sənaye inqilabının başlanğıc meyarları özünü bir sıra sahələrdə göstərir. Onlayn təhsilin getdikcə yayılması, bərpa olunan enerjidən istifadənin artması, avtonom nəqliyyat, pilotsuz təyyarələr və s. sahələrdə yeniliklər buna praktik misal ola bilər. Süni zəkanın tətbiq olunduğu robotlaşdırma insanlara saysız-hesabsız xidmətlər göstərməyə malikdir. Misal üçün, dünyanın inkişaf etmiş hərbi sənaye komplekslərində bir çox hərbi texnikaların məsafədən idarəsi üçün çoxsaylı tətbiqlər işlənilir. Bu, özünü hərb sənayedə də göstərir. Əvvəllər düşmən ərazilərində hədəfi məhv etmək üçün istifadə edilən hərbi texnikanın idarə olunmasında ən azından bir insanın olması mütləq idisə, hazırda canlı itkiyə yol vermədən bütün texniki vasitələrin robotlaşdırılması (məsələn, dronlar) üzərində iş gedir. Digər bir misal, son bir neçə ilin ən mükəmməl elektromobili kimi özünü sübut etmiş "Tesla" bundan sonra sahibinə bütün lazımi imkanlardan yararlanmağa imkan verəcək. Belə ki, istehsalçı şirkətin tətbiq etdiyi hər bir yenilik avtomobillərdə quraşdırılmış intellektual proqram sayəsində həmin an sürücünü məlumatlandıracaq. Sürücü isə bütün yenilikləri yeni model almadan öz avtomobilində tətbiq edə biləcək.

IV Sənaye inqilabının yenilikləri insanların gündəlik məişət həyatında da özünü göstərəcək. İşdən çıxıb evə gedən insanlar evdə heç kim olmasa belə, hansı ərzaqları alacaqlarını vaxt itirmədən soyuducularda quraşdırılmış süni zəka sayəsində mobil telefonlarının ekranında görə biləcəklər. Digər tərəfdən onlayn idarəetmənin sayəsində sənaye müəssisələrini işə getməməklə də idarə etmək mümkün olacaq. Google, Facebook, Yahoonun timsalında bunun bir qismi hazırda da tətbiq olunur [8].

IV Sənaye inqilabı zamanı isə iş yerlərində ağıllı texnologiyaları tətbiq etməklə bütün sahələri avtomatlaşdırmaq mümkündür. Bu sənaye inqilabını fərqləndirən əsas cəhət onun sürəti, əhatə dairəsi və sistematik effektidir. Yeni nəsil "İphone"da olan səslə hərəkətə keçən Siri əlavəsi 4-cü inqilabın parlaq nümunəsidir. IV Sənaye inqilabı dövründə robortların istehsal prosesində insanları əvəz etməsi mümkündür [4].

IV Sənaye inqilabının müsbət və mənfi keyfiyyətləri vardır. İnqilab həyat və yaşayış şəraitinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir. Yeni ağıllı cihazların tətbiqi ilə insanlar təbiət hadisələri haqda daha öncədən xəbər tutmaqla itkilərin qarşısını müəyyən qədər ala bilər. İnqilabın ən mühüm müsbət cəhəti yeni kvant kompüterlərin tətbiqi ilə kompüter sistemlərini sürətləndirmək və daha əvvəl mümkün olmayan qədər informasiyanı bir yerdə toplamaqdır. Geniş həcmdə məlumat bazasına giriş isə insanların təhsil və dünyagörüşünün artırılması və iqtisadiyyata yeni işçi qüvvəsinin cəlb olunması ilə nəticələnə bilər. Səhiyyə sahəsində də yeniliklərin olması gözlənilləndir. İnsanların orta yaş həddinin artacağı və əvvəllər müalicəsi mümkün olmayan xəstəliklərin həlli yeni texnologiyanın tətbiqi ilə mümkün olacağı hesab olunur. Beləliklə, bütün sahələrdə misilsiz rəqəmsal inkişaf istehsal və iqtisadiyyatda insan faktorunun rolunu azalmasına səbəb olacaq [4].

Dünya İqtisadi Forumunun 2018-ci ildə "The Future of Jobs 2018" adlı hesabatında IV Sənaye inqilabı nəticəsində baş verəcək mühüm dəyişikliklərə diqqət yetirilmişdir. Hesabatda 2025-ci ilədək robotların insan əməyinin tətbiq olunduğu sahələrin 51 faizini əvəzləyəcəyi, robot texnologiyası və süni intellekt nəticəsində 58 milyon yeni iş yerinin yaranacağı, məhsuldarlığın 30 faizədək artacağı proqnozlaşdırılmışdır [14].

Dünya İqtisadi Forumunun "Əmək bazarının gələcəyi – 2018" hesabatında göstərilirdi ki, müasir texnologiyaların inkişafı nəticəsində 2020-ci ildə 75 milyon insan işsiz qala bilər, çünki iş yerlərinin dörddə biri 70% avtomatlaşdırılacaq [14].

IV Sənaye inqilabı ilə bağlı hesabatda bəzi peşələrin, xüsusilə satıcı, ofis işçiləri, yük maşınlarının sürücüləri və s. daha çox yox olmaq riski var. Ən az sıxışdırılma ehtimalı olanlar isə insanlarla iş sahəsinə aid olan həkimlər, müəllimlər, tibb bacıları ilə bağlıdır.

Tarixə qovuşacaq peşələrə isə "məlumatların daxil edilməsi operatoru", "mühasib", "administratorlar və katiblər", "quraşdırma müəssisələrinin işçiləri", "auditorlar", "poçt xidmətlərinin əməkdaşları", "sifarişçilərlə iş üzrə xidmət operatorları", "anbar hesabatı operatorları" aid edilir [14].

IV Sənaye inqilabı hər şeydən əvvəl III Sənaye inqilabına əsaslanır. Bu sənaye inqilabının əsas xüsusiyyəti onun rəqəmsal olmasıdır. Müasir dünyada insanların qarşılaşdığı bir çox problemlər var ki, onlar IV Sənaye inqilabının baş verməsini zəruri edir.

IV Sənaye inqilabının tarixdə baş vermiş digər üç sənaye inqilabından fərqi ondan ibarətdir ki, bu yeni dövrdə texnologiyalar iqtisadiyyata təsir göstərən fiziki, digital və bioməhsulların əvəzləyicisi rolunda çıxış edəcək [8].

İnqilabın mənfi təsirləri də vardır. İstehsal və iqtisadiyyatın bütün sahələrində insan faktorunun rolunun azalması əmək bazarında kütləvi işsizliyə səbəb ola bilər. Yüzlərlə, minlərlə işçisi olan müəssisələrdə son texnologiyaların tətbiq edilməsi nəticəsində bir neçə işçi ilə eyni həcmdə istehsalı təşkil etmək mümkün olacaq. Bu isə bir sıra peşə və ixtisasların yoxa çıxması ilə nəticələnəcək. Belə ehtimalın və bundan qaynaqlanaraq kapitalizmin yox olması fikrinin izahını Jeremy Rifkin özünün "The Zero Marginal Cost Society"kitabında vermişdir [19]. Məşhur "Ford" avtomobilinin yaradıcısı Henri Ford deyirdi: "Biz hər kəsə istədiyi rəngdə qara avtomobil verə bilərik". Bu, III sənaye inqilabının şüarı idi. IV sənaye inqilabında isə, "Mən düşündüyüm üçün mövcudam…" – deyən robot insanlara istehza ilə baxdı [8].

IV Sənaye inqilabı dövründə baş verən əsas trendlərdən biri qocalmadır. Müasir mərhələdə 7,2 milyard olan dünya əhalisinin sayının 2030-cu ildə 8 milyarda, 2050-ci ildə isə 9 milyarda qədər artacağı gözlənilir. Bu trend zəngin Qərb dövlətlərində daha çox müşahidə olunur. Bu tendensiya yalnız Avropada deyil, eyni zamanda, Cənubi Amerikanın böyük bir hissəsində və Karib hövzəsində, Çin və Cənubi Hindistan da daxil olmaqla Asiyanın əksər yerlərində, hətta Livan, Mərakeş və İran kimi bəzi Orta Şərq və Şimali Afrika ölkələrində də mövcuddur. Qocalma iqtisadi inkişafa mənfi təsir edir. Əhali yaşlandıqca və yetkinlik yaşında olan gənc insanların sayı azaldıqca, ev, mebel, avtomobil və cihaz kimi bahalı məhsulların satış səviyyələri də aşağı düşəcəkdir. Müasir mərhələdə inkişaf etmiş iqtisadiyyatlarda doğulan uşaqların dörddə birindən çoxunun 100 yaşına qədər yaşayacağı gözlənilir [18, s.44].

IV Sənaye inqilabı özü ilə bərabər yeni peşələrin ixtisasların yaranmasına gətirib çıxara bilər. Onlar data analist, külək enerjisi texniki, proqram inkişaf etdiricisi, 3D-çap texniki, robot texniki, günəş enerjisi texniki, beyin implant mütəxəssisi, gen mühəndisliyi, dron pilotları, iqlim mühəndisləri, kosmos turizm bələdçisi, uzaqdan sağlamlıq mühəndisi, nanotexnologiya mühəndisi, kiber təhlükəsizlik mütəxəssisi və s.-dir [12].

Bu peşələrin əhəmiyyətinə nəzər saldıqda onlara ehtiyacın çox olması qənaətinə gəlmək olar. Məsələn, müasir dünyada məlumatların müxtəlifliyi və çoxluğu şəraitində onların toplanmasına və gələcəkdəki yarana biləcək problemləri təxmin edə bilən mütəxəssislərə - data analistlərə ehtiyac vardır. Eyni zamanda ekoloji baxımdan təmiz enerji mənbələrindən istifadə edilməsi də vacib məqsədlərdən biridir. Külək enerjisi günəş enerjisi kimi təmizdir, ona görə də ondan istifadə olunması daha da genişlənir. Bu sahədə mütəxəssislərin olması vacibdir. Texnologiyanın, robotların, mobil cihazların və s. inkişaf etməsi üçün mütləq şəkildə proqram inkişaf etdiricilərə ehtiyac var. 2016-2026-ci illər ərzində təxminən Proqram inkişaf etdiricisi sahəsində 1.200000 yeni iş yeri açılacağı proqnozlaşdırılır [12].

IV Sənaye inqilabı yeni risklər yarada bilir. Dünyada inkişaf proseslərinin sürətlənməsi ilə əlaqədar köhnə tənzimləmə metodları yeni texnologiyalarla ayaqlaşmır, məlumatlar milli şirkətlər deyil, qlobal sosial şəbəkələr vasitəsilə toplanır. Bundan əlavə, yeni texnologiyalar bir neçə nüfuzlu korporasiyaların əlində cəmlənərək onlara bazara öz şərtlərini diktə etməyə imkan verir, dəyişikliklərin faydaları nisbətən kiçik elita arasında toplanır və bərabərsizliyi daha yüksək səviyyəyə çatdırır [1]. Fiziki sistemlərin İnternetə inteqrasiyası nəticəsində kiber hücumlara qarşı həssaslıq, şirkətlərin orta ömrünün 60 ildən 18 ilədək azalması, müəyyən peşə fəaliyyəti sahələrinin insanların təsir dairəsindən robotlara keçməsi Dördüncü Sənaye inqilabının yaratdığı risklər sırasına daxildir [1].

IV Sənaye inqilabına keçid artıq həyatın bütün sahələrində baş vermişdir. 2019-cu ilin dekabr ayından başlayan koronavirus pandemiyası bu prosesi daha da sürətləndirdi. Pandemiyanın dünya siyasi sisteminə, iqtisadiyyatına, təhsil və elm sahələrinə təsiri yeni texnoloji inkişaf mərhələsinin başlamasından xəbər verirdi. Nəticədə internetdən istifadənin əhatə dairəsi daha da genişləndi, cəmiyyətin və dövlətin bütün sahələrində onlayn texnologiyaların tətbiq olunması zərurəti yarandı [13].

Ümumiyyətlə, bəşəriyyət üçün IV Sənaye inqilabının müsbət və mənfi təsirləri ola bilər. Klaus Şvaba görə müsbət təsirlər itmiş uşaqların sayının azalması, müsbət tibbi nəticələrin, özünü təminetmənin artması, daha yaxşı qərarvermə, təsviri tanımaq və şəxsi məlumatların əlçatanlığı ilə özünü birüzə verəcəkdir. Mənfi təsirlər isə gizlilik, yəni potensial nəzarətin olması, məlumatların təhlükəsizliyinin azalması, kimlik oğurluğunun artması, onlayn təhdid, izlənilmə, həqiqətlərdən qaçma və asılılıq, diqqət yayınmasının artmasında özünü göstərə bilər [18, s.137].

Eyni zamanda bundan əvvəlki sənaye inqilablarına da tənqidlə yanaşan, texnologiyanın çevik inkişafına, insan həyatında tutduğu yerə sərt mövqe ortaya qoyan insanlar var. Onlar belə hesab edirlər ki, IV Sənaye inqilabı daha çox əmək bazarına mənfi təsir edəcək, insanların həyatdakı rolu azalacaq, onlar arasında qütbləşmə daha geniş şəkildə özünü göstərəcək. Bu vəziyyətin yaranması ehtimalı böyükdür. Lakin elm və təhsilin inkişafı bu dəyişikliklərin tətbiqində mühüm rol oynayacaq. Yalnız innovativ düşüncəyə, yaradıcı qabiliyyətə, emosional zəkaya, insanlar arasında əlaqələr qurmağa və onların nə istədiklərini həll etməyi bacaran, şəffaf və sistemli idərəetməyə meyilli olan kadrlara daha çox ehtiyac duyulacaq. Belə hesab olunur ki, istehsal sənayesi olmayan, texnoloji yeniliklərlə ayaqlaşa bilməyən ölkələr öz müstəqilliklərini belə itirəcək və nəticədə qlobal robot korporasiyaları tərəfindən idarə olunacaq ərazilərə çevriləcəklər [8].

Məşhur iqtisadçı Klaus Şvab yeni dövrün başlanğıcını zəruri edən səbəbləri göstərərək iqtisadi artımı çox yaxın gələcəkdə texnoloji dəyişikliklərin təmin edəcəyini bildirir və onların təsiri XIX və XX əsrlərdəki sənaye inqilablarındakından daha əsaslı, nəticələri isə daha tutarlı olacaq. Bu dəyişikliklər təkcə iqtisadi strukturlara deyil, insan həyatının bütün sahələrinə sirayət edəcək. Buna görə də, bütün sahələrin başdan-başa dəyişə biləcəyi ehtimalı daha çoxdur. Məsələn, ABŞ-ın "Uber Technologies İnc" taksi şirkəti yarandığı dövrdən dünyanın 60-dan çox ölkəsində öz fəaliyyətini genişləndirmişdir. Belə hesab olunur ki, bu böyümə Google və Facebookdan da sürətlidir. MDB ölkələri içərisində isə bu xidmət Rusiyadan sonra 2015-ci ildən Azərbaycanda tətbiq olunur. Məlumdur ki, smartfon istifadəçiləri taksi xidmətinə ehtiyac duyduğunda əvvəlcədən telefona yüklədiyi uberproqram sayəsində bir toxunuşla mərkəzə xəbər göndərir və sürücü ilə istifadəçi arasında mobil uzlaşma yaradılır. Ünvanı söyləməsə belə, GPS sayəsində mərkəz müştəriyə yaxın olan taksini ona tərəf yönləndirir, eyni zamanda telefona gələn məlumatda avtomobilin modeli, naviqasiya üzrə hərəkəti, sürücünün fotosu və ona aid olan məlumatları, sürücülük reytinqi, gedəcəyi yolun tarif qiyməti qeyd olunur.

Klaus Şvabın verdiyi məlumatlara əsasən, 3D çapı bütün sənaye istehsalını dəyişəcək, yəni təminatçılar – provayderlər şəbəkəsi ya tam yoxa çıxacaq, ya da tamamilə başqa bir formaya keçəcək. Bu sənaye inqilabı dövründə yaxın gələcəkdə çox sayda yeni texnologiyalar yaranacaq və onlar iqtisadiyyata təsir göstərən fiziki, digital və bioməhsulların əvəzləyicisi rolunda çıxış edəcək. Dünya artıq texnologiyanın daha üstün bir mərhələsi dövründə olacaq və bu da iqtisadiyyata, texnoloji rəqabətə yenidən təsir edəcək, dəyişikliklərə yol açacaqdır [8].

Müasir mərhələdə IV Sənaye inqilabı Azərbaycana qlobal iqtisadi rəqabətdə öz rolunu dəyişmək imkanı verir. Bu isə ölkə iqtisadiyyatının mövcud potensialından tam şəkildə istifadə etmək, innovasiyaları tətbiq etməklə mümkündür. Azərbaycanın mövcud zaman kəsiyində malik olduğu imkanlardan tam yararlanaraq texnoloji sıçrayışla və innovativ həllərlə regionun rəqəmsal mərkəzinə çevrilməsi imkanı olduqca böyükdür [6].

IV Sənaye inqilabının Azərbaycanın iqtisadi inkişafında və qlobal miqyasda rəqabətə davamlılığında mühüm əhəmiyyəti vardır. Bu zaman iqtisadiyyatın bütün mövcud potensialından tam şəkildə istifadə etmək, innovasiyaları tətbiq etmək zəruridir [13].

Azərbaycanda telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarının inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi və digər proqramlar çərçivəsində də informasiya cəmiyyətinin inkişafı üzrə bir çox işlər həyata keçirilir [13].

Müasir dünyada dövlətlər IV Sənaye inqilabının gedişində rəqabətə tab gətirmək üçün elektronlaşma, rəqəmsallaşma, elmi-texniki tərəqqidə sürətli nailiyyətlər əldə etməyə çalışırlar. Azərbaycan da bu tendensiyadan geri qalmır, dövlət idarəetmə sisteminin elektronlaşması istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Azərbaycanın regionda innovasiyalar mərkəzinə çevrilməsi, Silikon Vadisi kimi Abşeron Vadisini yaratmaq məqsədi yeni inqilabi dövrə dövlətin strateji yanaşmasını göstərir [15].

Azərbaycan bu istiqamətdə geniş imkanlara malikdir və onlardan tam yararlanaraq innovativ həllər vasitəsilə regionun rəqəmsal mərkəzinə çevrilə bilər. Prezident İlham Əliyev 2020-ci il iyunun 16-da “Microsoft” şirkətinin təşəbbüsü ilə şirkətin vitse-prezidenti Filip Roq, Mərkəzi və Şərqi Avropa bölgəsinin korporativ əlaqələr və hüquqi məsələlər üzrə rəhbəri Nanna-Luize Linde və “Microsoft” şirkətinin digər nümayəndələri arasında keçirilən videokonfransda bildirmişdi ki, Azərbaycan artıq sənaye inqilabı üzrə regional mərkəzə çevrilir [13]. Dövlət başçısı Azərbaycanın rəqəmsal transformasiya üzrə hökumət strategiyası üzərində çalışdığını və bu sahədə “Microsoft”la əməkdaşlığa ümidvar olduğunu bildirdi: “.....Eyni zamanda, süni intellekt üzrə strategiyanın ətraflı işlənib hazırlanması ilə bağlı məsələlər də bizim gündəliyimizdədir. Kibertəhlükəsizlik hər zaman gündəlikdədir, çünki bu, bütün ölkələrin hazırlıqlı olmalı olduğu məsələdir. İndiyədək bizdə belə böyük hallar olmayıb, lakin heç kim sığortalanmayıb. Ona görə də bu da bizim gələcəyimiz üçün prioritetlər sırasında qalır.”[10].

IV Sənaye inqilabının çağırışlarına cavab vermək üçün hər bir dövlətin demoqrafik göstəriciləri də mühüm rol oynayır. Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində gənclərin sayının azalması və qocalmanın sürətlənməsi ciddi problemlərin baş verəcəyindən xəbər verir. Belə ölkələr bu problemin qarşısını kənar dövlətlərdən gənclərin gəlməsi üçün şərait yaratmaqla almağa çalışırlar. Müasir mərhələdə Avropa qoca qitə olmaqla yanaşı, həm də “qocalar ölkələri”nin cəmləşdiyi regiondur.

Azərbaycanda isə demoqrafik vəziyyət əksinə yaxşıdır. Əhalinin sayı artır, gənc nəsil cəmiyyətdə aparıcı mövqeyə sahib olur, orduda, dövlət idarəetməsində, elmdə, iqtisadiyyatda və sahibkarlıqda əsas qüvvəni təşkil edirlər.

Prezident İlham Əliyev bu məsələyə xüsusi diqqət yetirmişdir: “Avropa məkanında ölkələrdə ya əhali sabitdir, ya da ki, azdır, bizdə isə artır. Müstəqillik dövründə 7 milyondan 10

milyonadək artıbdır. Bütün bunlar yeni iş yerləri deməkdir. Amma biz görürük ki, IV Sənaye inqilabı iş yerlərinin ləğvinə gətirəcəksə - bu, artıq danılmaz faktdır - ona görə IV Sənaye İnqilabı nəticəsində yarana biləcək yeni peşələrə hazır olmalıyıq" [11].

Beləliklə, Prezident İlham Əliyev gənclərə çatdırdı ki, onlar yeni dünyanın yeni çağırışlarına hazır olmalıdırlar. Buna görə də yeni texnologiyalardan istifadə edilən peşələrə yiyələnməlidirlər. Azərbaycan gəncləri IV Sənaye inqilabının çağırışlarına vaxtında reaksiya verib düzgün mövqe tutmasalar dövlət ümumi inkişafdan geri qala bilər. Prezident İlham Əliyev gəncləri dünyanın bu çağırışını düzgün qiymətləndirməyə dəvət etdi.

İKT eyni zamanda davamlı və dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi, biznesin irəliləməsi, korrupsiya ilə mübarizənin, yoxsulluq və işsizliyin azaldılmasının, cəmiyyətdə şəffaflığın və demokratiyanın inkişaf etdirilməsinin əlverişli vasitəsi hesab olunur. Dövlət idarəçiliyi, təhsil, səhiyyə, biznes, bank işi və digər sahələrdə yeni dəyərlər yaradan İKT ictimai-iqtisadi münasibətlərin vacib tərkib hissəsinə çevrilmişdir. İnternetin inkişafı, bu sahədə medianın fəaliyyət azadlığı, internetdə fikir və söz azadlığının mövcudluğu, elektron qəzet və jurnalların, xarici və daxili sosial şəbəkələrin geniş yayılması İKT-nin cəmiyyətə verdiyi yeni imkanlardır.

Azərbaycanın İKT sahəsində ümumdünya elektron məkanına inteqrasiyası, sosial və iqtisadi fəaliyyətin yeni formalarının – e-hökumət, e-ticarət, distant təhsilin yaranması, bu sahədə səmərəliliyin artırılması, məhsul və xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır. Azərbaycanda İKT sahəsi dövlətin xüsusi diqqətindədir və bu sahənin ölkə iqtisadiyyatının gələcək inkişafı üçün prioritetlərdən olduğu bəyan edilmişdir [2].

Müasir mərhələdə bağlantı xidmətləri, avtomatlaşma və süni intellektin geniş tətbiqi ilə xarakterizə olunan IV Sənaye inqilabının çağırışları Azərbaycanda da özünü göstərir. Azərbaycanın dəmir yolu şəbəkəsində ən müasir standartlara cavab verən texnologiyaların tətbiqi IV Sənaye inqilabının çağırışlarına cavabdır. Enerji təchizatının sabit cərəyandan dəyişən cərəyana keçirilməsi, işarəvermə və rabitə sisteminin, lokomotiv və vaqon parklarının yeniləşdirilməsi üzrə avadanlıqların alınması, yol təsərrüfatının sağlamlaşdırılması və s. sahələrin müasir tələblər səviyyəsinə çatdırılması üzrə bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir [3].

Azərbaycanda alternativ enerjidən istifadə, innovativ texnologiyaların tətbiqi və sənaye parklarında son texnologiyalardan istifadə sahəsində mühüm addımlar atılmışdır. Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində yenidənqurma və bərpa işləri yeni texnika və texnologiyaların tətbiq edilməsi ilə aparılır. Prezident İlham Əliyev həmin ərazilərdə aparılan işlərdə yeni texnologiyalardan istifadə edildiyini vurğulayaraq demişdir: "Nəzərə alsaq ki, azad edilmiş torpaqlar həm "ağıllı şəhər" modeli əsasında qurulacaq, "ağıllı kənd", "yaşıl enerji" zonası – bütün bu yeni sahələr, yeni peşələr, əlbəttə, gənclərin sərəncamında olacaq. Çünki IV Sənaye İnqilabı ilə bağlı olan yeniliklər, ilk növbədə, Azərbaycanda gənclər tərəfindən mənimsənilir və gənclər xətti ilə biz bu siyasəti icra edəcəyik." [11].

2019-cu ildə Prezident İlham Əliyevin Davosa səfəri zamanı Azərbaycan hökuməti ilə Dünya İqtisadi Forumunun Dördüncü Sənaye İnqilabı Mərkəzi arasında ilk dəfə olaraq əməkdaşlığın əsası qoyuldu, tərəflər arasında əməkdaşlıq sazişi imzalandı. Azərbaycan Prezidenti əməkdaşlıq sazişini yüksək qiymətləndirərək Azərbaycanın IV Sənaye inqilabının hədəflərinin həyata keçirilməsində maraqlı olduğunu ifadə etdi [9]. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Hökuməti və Dünya İqtisadi Forumunun Dördüncü Sənaye İnqilabı Mərkəzi arasında əməkdaşlıq sazişinin vacibliyini vurğulayaraq bildirdi ki, Azərbaycan IV Sənaye inqilabının hədəflərinin həyata keçirilməsində çox fəal iştirak edəcək. Forumun dünyada gedən transformasiya proseslərinin yeni təmayülləri və çağırışların müzakirəsi

baxımından əhəmiyyətini vurğulayan İlham Əliyev Azərbaycanın öz inkişaf strategiyasını yenilənən beynəlxalq və regional təmayüllər nəzərə alınmaqla qurduğunu bildirdi [8].

Azərbaycan qlobal çağırışlara və tendensiyalara adekvat cavab verərək yeni inkişaf texnologiyalarının tətbiqində ön sıralarda olmaqda qərarlıdır. Ona görə də respublikamızda rəqəmsal iqtisadiyyatın və texnologiyaların inkişafi üçün əlverişli infrastrukturun, o cümlədən IV Sənaye inqilabının standartlarına uyğun şəraitin formalaşdırılması istiqamətində fəal iş aparılır. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 yanvar 2021-ci il tarixli Fərmanı ilə yaradılmış Dördüncü Sənaye İnqilabının Təhlili və Koordinasiya Mərkəzi yeni reallıqlar şəraitində bu istiqamətdə dövlətin mövqeyini gücləndirmək, qabaqcıl texnoloji imkanlardan maksimum yararlanmaq, bu sahədə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq və koordinasiya həyata keçirmək məqsədini daşıyır. Mərkəz Azərbaycan Respublikası ilə IV Sənaye inqilabı sahəsində fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı və bu sahədə əlaqələndirməni, həmçinin rəqəmsal iqtisadiyyat üzrə çağırışların, təşəbbüslərin, strategiyaların və layihələrin təhlilini və koordinasiyasını həyata keçirir [5].

IV Sənaye inqilabına keçidin Azərbaycan üçün çətin olacağı məqamlar da vardır. Əvvəlki inqilabların yenilikləri 40-50 il sonra Azərbaycana gəlib çatsa da, IV Sənaye inqilabının maliyyə dəyəri böyük olacaq. Sənaye 4.0-da yəni, istehsalın robotlaşdırılmasında iki məsələ var: Sənaye 4.0-a lazım olan robotları istehsal etmək; Bu robotları başqa ölkələrdən alıb, istehsalı onların vasitəsilə həyata keçirmək [17].

Bu prosesdə robot istehsal edən dövlətlər daha qazanclı çıxır. Azərbaycan robotlar istehsal edə bilmədiyindən robotları, digital maşınları ABŞ, Çin, Cənubi Koreya kimi dövlətlərdən alıb, istehsal müəssisələrinə yerləşdirəcək. Bundan sonra robotların əməliyyat sistemlərini, proqram təminatlarını da satın almaq, bu proqramlarla onları işlədib, məhsul istehsal etmək və satmaq kimi mərhələlərdən kecəcəkdir [17].

IV Sənaye inqilabı ilə bağlı müzakirələr onu göstərir ki, qlobal çağırışlar qaçınılmazdır. Əgər III Sənaye inqilabı kütlənin daha ucuz məhsullar və xidmətlərlə təminatını nəzərdə tuturdusa, istehlakçıya diqqət yetirmirdisə, yeni sənayenin inkişafı daha çox fərdiliyin üzərində inkişaf edəcək. Avropa ölkələri arasında yeni sənayeninin inkişafına ən çox pul xərcləyən Almaniyadır. Bu, Avropa ölkələrinin xərclədiyi pulun üçdə bir hissəsini təşkil edir. Bu isə almanların yeni sənaye inqilabının önündə gedəcəyini göstərir. Görünən odur ki, bundan sonra iqtisadi artım, hərtərəfli inkişaf təbii sərvətlərlə deyil, insan zəkası və innovasiyalardan asılı olacaq.

Qeyd edək ki, IV Sənaye inqilabı dünya, qlobal iqtisadiyyat üçün faydalı, inkişafın yeni mərhələsi üçün əsas istiqamət olacaqdır. İnsanların robotlaşmağa tənqidi yanaşmalarına baxmayaraq, unutmaq olmaz ki, robotları da, sənaye inqilablarını da yaradan məhz insandır, insan beynidir. İnsan öz beyninin məhsulunu yaradırsa, ondan faydalanmağın da ən mümkün yollarını axtaracaqdır [8].

Ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikası IV Sənaye inqilabının gətirdiyi texnoloji yeniliklərə və çağırışlara cavab vermək üçün mühüm addımlar atır. Bu addımlar insanların gündəlik məişət həyatından tutmuş, dövlət idarəçiliyi, iqtisadiyyat, sənaye, elm və təhsil sahələrində özünü göstərməkdədir. Bu istiqamətdə Azərbaycan dünya dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatların təcrübəsindən istifadə edir, onlarla sıx əməkdaşlıq əlaqələri qurulur. Dünyada fəaliyyət göstərən və İKT sahəsində ixtisaslaşan məşhur şirkətlər və beynəlxalq təşkilatlar Azərbaycanda rəqəmsal inkişaf sahəsində əldə edilən yeniliklər yüksək qiymətləndirilir.

İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Azərbaycan işğaldan azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması üçün "ağıllı kənd", "ağıllı şəhər" konsepsiyalarından istifadə edərək inqilabın son texnoloji yeniliklərini bərpa prosesinə cəlb edir. Bu baxımdan təqdim olunan

məqalə mühüm elmi, siyasi əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan son illər ərzində IV Sənaye inqilabının çağırışlarına cavab verəcək, onun beynəlxalq qurumlarla əlaqələrini tənzimləyəcək strukturların yaranması, bu istiqamətdə Azərbaycan dövlətinin strateji addımları, yeni peşələrə hazırlıq, sənaye və iqtisadi sahələrdə çağırışlarınn yaranması və onlara cavab və s. məsələlərin araşdırılması elmi yenilik səciyyəsi daşıyır və araşdırılması aktualdır.

Ədəbiyyat:

1. Akademik Rasim Əliquliyev: "Azərbaycan alimləri IV sənaye inqilabı ilə bağlı mühüm tədqiqatlar aparıb": [Elektron resurs] / – URL: https://ict.az/az/news/ 5379.
2. Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya // 2 aprel 2014-cü ildə qəbul edilmişdir: [Elektron resurs] / – URL: https://president.az/az/articles/view/11312.
3. Bayramov, V. IV sənaye inqilabının çağırışları uğurla yerinə yetirilir: [Elektron resurs] / – URL: https://xalqqazeti.com/mobile/az/news/90 201.
4. Dadaşzadə, Ə. Tarixdəki 4-cü sənaye inqilabı nə vəd edir?: [Elektron resurs] / – URL: https://banker.az/tarixd%C9%99ki-4-cu-s%C9%99naye-inqilabi-n%C9%99-v%C9%99d-edir
5. Dördüncü Sənaye İnqilabı: [Elektron resurs] / – URL: https://economy.gov.az/az/page/ dorduncu-senaye-inqilabi.
6. IV sənaye inqilabı: Azərbaycan üçün perspektivlər: [Elektron resurs] / – URL: https://az.trend.az/business/it/2985579.
7. Əliyev, Ə. Q. İnformasiya iqtisadiyyatı sektorlarının və innovativ strukturlarının inkişafına Dördüncü Sənaye inqilabının təsirinin analizi / Ə. Q. Əliyev, R.O. Şahverdiyeva // İnformasiya cəmiyyəti problemləri, – Bakı: – 2018. №2, – s.52-64.
8. Həsənov, S. IV sənaye inqilabı: yeni dövrün çağırışı və qlobal yeniliklər: [Elektron resurs] / – URL: https://naxcivanxeberleri.com/cemiyyet/32 059-iv-snaye-inqilabi-yeni-dovrun-cagirisi -v-qlobal-yeniliklr.html.
9. İlham Əliyevin İsveçrə Konfederasiyasına işgüzar səfəri: [Elektron resurs] / – URL: https://president.az/az/articles/view/31810.
10. İlham Əliyevlə "Microsoft" şirkətinin vitse-prezidenti və digər nümayəndələri arasında videokonfrans keçirilib: [Elektron resurs] / – URL: https://president.az/ az/articles/view/ 39176.
11. Kamal, R. Gənclər IV Sənaye İnqilabı ilə bağlı yenilikləri yüksək səviyyədə mənimsəyirlər: [Elektron resurs] / – URL: https://azerbaijan-news.az/az/posts/ detail/gencler-iv-senaye-inqilabi-ile-bagli-yenilikleri-yuksek-seviyyede-menimseyirler-1644352883.
12. Qasımlı, B. IV Sənaye İnqilabı: Yeni peşələr: [Elektron resurs] / – URL: https://markzone. az/iv-senaye-inqilabi-yeni-peseler/
13. Məmmədov, A. IV Sənaye İnqilabı və təhsilin əsas inkişaf trendləri: [Elektron resurs] / – URL: https://stm.az/en/news/227/iv-senaye-inqilabi-ve-tehsilin-esas-inkisaf-trendleri
14. Mustafayev, O. Bizi dəyişən robotlar: [Elektron resurs] / – URL: https://www.muallim.edu. az/news.php?id=2400/
15. Səlimov, E. Dördüncü Sənaye İnqilabı: sürətli inkişaf, insanları gözləyən təhlükə: [Elektron resurs] / – URL: https://www.digital.gov.az/digitalazerbaij an/az/blog/44/ dorduncu-senaye-inqilabi-suretli-inkisaf-insanlari-gozleyen-tehluke.

16. Sənaye inqilabı: [Elektron resurs] / – URL: https://az.gov-civ-guarda.pt/.
17. Sənaye inqilabları və Azərbaycan: [Elektron resurs] / – URL: https://imammadli.com/tag/s%C9%99naye-inqilabi/.
18. Şvab, K. Dördüncü Sənaye inqilabı. 2016 Dünya İqtisadi Forumu / K. Şvab. – Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı, – 2020. – 204 s.
19. Rifkin, J. The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism Paperback: [Electronic resource] / – URL: https://www.amazon.com/Zero-Marginal-Cost-Society-Collaborative/dp/1137280115.

Açar sözlər: *informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, IV Sənaye inqilabı, çağırışlar, texnoloji yeniliklər, rəqəmsal inkişaf, robotlaşma*

Arzu Khalilzade
Baku State University
Department of Source Studies, Historiography and Methodology
Ph.D. in History, Associate Professor

CHALLENGES OF THE IV th INDUSTRIAL REVOLUTION AND AZERBAIJAN

ABSTRACT

The article examines the conditions for the emergence of the Fourth Industrial Revolution, its distinguishing characteristics, positive and negative challenges, and Azerbaijan's ability to adapt and respond to them.

The main goal of the research is to study the contributions of the revolutions to the world industry, economy, science, and education, the challenges of the Fourth Industrial era, the projects implemented in Azerbaijan in this field and the adopted strategic programs.

The presented research work is essential from scientific, historical, and political points of view. In Azerbaijan, there are various studies on the possibilities of transition to the Fourth Industrial Revolution and measures taken in different state sectors in this field. However, there is a great need for further research. The IV Industrial Revolution constitutes an important historical stage in the world as well as in Azerbaijan. The states that respond to this revolution's challenges will be the world's main power players. The potential to respond to challenges will determine each state's historical and political place. In this regard, the presented research work is a great contribution to the history of Azerbaijan.

Historicity, generalization, systematic approach, comparison, and content analysis methods were used in this research paper. The author used reliable sources for the research. The research work is important not only in the history of Azerbaijan but also in the study of economic, industrial and other non-oil sectors.

Keywords: *information and communication technologies, IV Industrial revolution, challenges, technological innovations, digital development, robotization*

Арзу Халилзаде

Доцент кафедры Источниковедения, историографии и методики Бакинского Государственного Университета, доктор философии по истории

ВЫЗОВЫ IV ПРОМЫШЛЕННОЙ РЕВОЛЮЦИИ И АЗЕРБАЙДЖАН

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются условия возникновения IV промышленной революции, характеристики, отличающие ее от других революций, возникшие положительные и отрицательные вызовы, а также возможности Азербайджана адаптироваться и реагировать на них. Основной целью исследования является изучение вклада происходящих революций в мировую промышленность, экономику, науку, образование, а также вызовов IV промышленного периода, реализуемых в Азербайджане проектов и принятых стратегических программ в этой области. Представленная исследовательская работа важна с научной, исторической и политической точек зрения. В Азербайджане проводятся различные исследования о возможностях перехода к IV промышленной революции, мерах, принимаемых в различных секторах государства в этой области. Однако существует большая потребность в исследованиях, основанных на научных основах и концепциях. IV промышленная революция представляет собой важный исторический этап как в мире, так и в Азербайджане. Государства, которые ответят на вызовы этой революции, станут главными могущественными игроками в мире. Потенциал реагирования на вызовы определит историческое и политическое место каждого государства в мире. В связи с этим представленная исследовательская работа является большим вкладом в историческую науку Азербайджана.

При разработке статьи использовались методы историзма, обобщения, системного подхода, сравнения, контент-анализа, были сделаны важные научные выводы. Последние источники и ресурсы были вовлечены в исследование темы. С этой точки зрения работа имеет важное значение не только в исторической науке Азербайджана, но и в изучении экономики, промышленности и других отраслей ненефтяного сектора.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, IV промышленная революция, вызовы, технологические инновации, цифровое развитие, роботизация*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.143

H Ü Q U Q
L A W

UOT: 343.2/.7

HAFİZ MUSAYEV

Bakı Dövlət Universiteti, Beynəlxalq Hüquq; Hüquq fakültəsinin İnsan hüquqları va informasiya hüququ UNESCO kafedrası, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

e-mail: elchin.gulaliyev1@gmail.com

CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ PULLARIN LEQALLAŞDIRILMASI VƏ TERRORÇULUĞUN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏNİN ƏSASLARI

Tarix və müasir təcrübə göstərir ki, terrorçuluq hakimiyyət uğrunda mübarizədən, ona müəyyən sosial əhəmiyyətli maraqlar baxımından təsirdən yaranır. Terrorçuluq demək olar ki, həmişə siyasi motivlidir və konkret siyasi nəticələrə yönəlib.

Terrorçuluq ikinci mühüm elementi terrorun subyektləridir ki, onlar da kifayət qədər müxtəlifdir, ekstremist, radikal ideyaları və siyasi doktrinaları bəyan edən qeyri-dövlət strukturlarıdır. Müasir şəraitdə onlar çox vaxt şaxələnmiş şəbəkə strukturlarını təmsil edən terror təşkilatları və qrupları şəklində təqdim olunur.

Müasir tədqiqatçılar bu struktur elementlə razılaşmırlar. Bir sıra alimlər hesab edir ki, terrorun subyektləri əsasən dövlət təşkilatlarıdır. Belə ki, Terrorçuluğu ayrı-ayrı şəxslər, təşkilatlar və ilk növbədə dövlət orqanları tərəfindən arzuolunmaz dövlət və siyasi xadimlərin aradan qaldırılmasına, müəyyən siyasi nəticələrə nail olmaq üçün dövlətin hüquqi sabitliyini pozmağa yönəlmiş zorakılıq hərəkətləri kimi izah edirlər..

Digər alimlər hesab edirlər ki, bu neqativ sosial fenomenin mahiyyəti dövlət zorakılığı ilə bağlı deyil, müəyyən siyasi strategiya çərçivəsində siyasi məqsədlər üçün xüsusi şəxslər tərəfindən zorakılıq tətbiq etmək və ya istifadə etmək hədəsi ilə həyata keçirilən fəaliyyətlərə aiddir.

Terrorçuluq üçüncü elementi terror təsirinin obyektləridir, terror aktları konkret olaraq nəyə yönəlib. Adətən bunlar, dövlətin birinci şəxsləri, siyasətçilər, müxtəlif səviyyələrdə hökumət nümayəndələri həmçinin, izdihamlı yerlər, məktəblər, xəstəxanalar, enerji mərkəzləri, hərbi obyektlər. Obyektlər kimi terrora qarşı mübarizə aparan xüsusi xidmət orqanları, sərhəd qurumları və digər strukturlar seçilməlidir.

Terrorçuların məqsədləri hakimiyyət orqanlarını irəli sürülən şərtləri və tələbləri qəbul etməyə məcbur etmək, ictimai münasibətlərə (siyasət, iqtisadiyyat, sosial təminat, mədəniyyət, azadlıq, insanların təhlükəsizliyi və s.) təsir etməkdir.

Terrorçuluq dördüncü elementi terrorun təsir vasitələri və üsullarıdır. Onların siyahısı artır, vasitə və üsullar təkmilləşməklə yanaşı, texnoloji tərəqqi fonunda daim mürəkkəbləşir.

Qlobal dünyada cinayət yolu ilə əldə olunan pulların leqallaşdirilmasi və terrorizmin maliyyələşdirilməsi kifayət qədər yüksəkdir. Bütün dünya ölkələrində terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə aparan qurumlar mövcuddur. Cinayət yolu ilə əldə olunmuş pulların yuyulmasının və terrorizmin maliyyə-

ləşdirilməsinin ölkələrin iqtisadiyyatına, maliyyə sabitliyinə və təhlükəsizliyinə təsirini, həmçinin bunun yaratdığı sosial fəsadları minimallaşdırma mexanizmlərini göstərməkdən ibarətdir.

Beynəlxalq təşkilatlar və ayrı ayrılıqda dövlətlərin adiyyatı qurumları tərəfindən çirklipulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşməsinə qarşı tədbirlərin vaxtında görülməməsi çox ciddi nəticələrə gətirib çıxara bilər. Cinayət yolu ilə əldə olunmuş pulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşməsinə qarşı mübarizə sistemi zəif olan ölkələrdə, həmçinin bu sahə iləbağlı beynəlxalq standartlara əməl etməyən ölkələrdə investisiya imkanları, beynəlxalq əməkdaşlıq, turizmin inkişafı çox zəifformada olur. Ona görədə, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən maliyyə qurumlarında mübarizə sisteminin qurulması, təkmilləşdirilməsi, bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi müasir dövrün aktual məsələlərindən biridir.

Nəzərə alsaq ki, bütün dünyada cinayət yolu ilə əldə olunmuş pulların leqallaşdırılması, narkotika və silah ticarəti, terrorizmin maliyyələşdirilməsi və s. kimi cinayət əməllərini gizlətmək məqsədilə istifadə edilir. Bu sahədə banklar və maliyyə institutları həmçinin bəzi beynəlxalq "Yardım fondları"da pulların yuyulması əməliyyatlarının və maliyyə cinayətlərinin əsas hədəfinə çevrilə bilər. Çünki bu halda pulun mənbəyini gizlətmək üçün istifadə edilən çoxlu sayda, müxtəlif növ xidmətlər göstərirlər.

Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pulların leqallaşdırılması termininin istifadəsi ilə bağlı vahid yanaşma mövcud deyil. Pulların leqallaşdırılması ilə yanaşı beynəlxalq təcrübədə "pulların yuyulması", "çirkli pulların yuyulması" kimi terminlərdən geniş istifadə edilir. Çirkli pulların yuyulması ifadəsində qeyd edilən "yuyulma" sözü qeyri-qanuni yolla əldə edilmiş pul vəsaitinin qanuni mənbədən gəlməsi, leqallaşdırılması görüntüsünün yaradılması anlamını verir. Bizim lüğətə ilk dəfə "Çirkli pulların yuyulması" ifadəsi 2009-cu ildən daxil edilmişdir. Bu cinayə bir sıra inkişaf etmişölkələrdə, xüsusilə avropa ölkələrində uzun müddətdir ki, ölkələrin təhlükəsizliyinə, iqtisadiyyatına ciddi təhlükə gətirən cinayətlərdən hesab edilir [1; 2].

Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pulların leqallaşdırılması və terrorizmin maliyyələşdirilməsindən danışarkən bu terminin önəmliliyi, formalaşma tarixi, aktuallığı barəsində də söz açmaq lazımdır.Araşdırmalar zamanı məlum olur ki, tarix boyu hər zaman çirkli pullar və onların yuyulmasına yönələn fəaliyyətlər olmuşdur. Tarixi mənbələrə görə "Qədim Çində" tacirlər əldə etdikləri gəlirlərini hökmdardan gizlətmək üçün Çinin müxtəlif bölgələrinə və Çindən kənar ərazilərə investisiya edərmişlər. Amerikanın görkəmli yazıçısı Sterlinq Siqreyv (1937) özünün "Lords of the Rim" adlı əsərində, hələ e.ə 2000-ci illərdə Çin tacirlərinin öz sərvətlərini hökmdar tərəfindən əllərindən alınacağı qorxusu ilə necə gizlədiklərini, öz əmlaklarını hərəkətə gətirərək uzaq şəhərlərdə və hətta Çindən kənarda investisiyaya yönəltdiklərini qeyd edir.

"Çirkli pulların yuyulması" termininin XX əsrin əvvəllərində meydana gəlmişdir. O dövrdə quruplaşmalar silah alverindən, qumardan, narkotik ticarətindən və s. əməllərdən əldə etdiklərivəsaitləri qanuniləşdirməyə və leqal olduğunu sübut etməyə çalışırdılar. Bunun üçün də, cinayətkarlar qeyri-leqal yollarla əldə edilən pulları qanuni ticarətlə əlaqələndirməyə çalışırdılar. Bu metodlardan biri də, jetonla işləyən avtomatlar və camaşırxanalar idi. "Çirkli pulların yuyulması" ifadəsi də bu cəmaşirxanalarla bağlıdır. Belə ki, 14.04.1994 tarixli "L'expresse" qəzetinin yazdığına görə 1920-ci illərdə Çikaqoda yerli mafiyanın kassiri olan Al Capone adlı bir şəxs həmin dövrdə ölkədə populyar olan və hesablaşmaların yalnız nağd pul ilə aparıldığı bir avtomatik cəmaşirxanalar şəbəkəsini satın alaraqcinayət yolu ilə əldə olunanpulları camaşırxanaların qanuni gəlirlərinə qatıb sənədləşdirməklə, onlara qanuni "don geyindirmə"yə başlamışdır. İngiliscə "laundering" (yumaq) sözü də buradan yaranmışdır. Bununlada cinayətkarlar qeyri qanuni yollarla əldə etdikləri pulları çox asanlıqla leqallaşdırırdılar.

Beynəlxalq səviyyədə pulların yuyulması məsələsi XX əsrin 80-ci illərindəaktual olmağa başlamışdır. 1989-cu ildə “Böyük yeddiliy”in görüşündə bu problem çox ciddi hesab edilərək xüsusi qrupun – Maliyyə Tədbirləri üçün İşçi Qrupunun (FATF) yaradılmasına dair qərar qəbul edilmişdir. Digər bir çox beynəlxalq təşkilatlar kimi FATF da ölkələr üçün məcburi xarakter daşıyan heç bir qanun, qərar qəbul edə bilməz, qəbul etdiyi qərar yaxud sənəd tövsiyə xarakteri daşıyır. FATF tərəfindən tərtib edilmiş “40 Tövsiyə” (FATF Tövsiyələri) hər bir ölkədə və aidiyyatı beynəlxalq təşkilatlar üçün bu sahədə rəhbər rolunu oynayır.

Pulların leqallaşdırılmasının ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, cinayət yolu ilə əldə olunmuş əmlak müxtəlif üsullarla dövlət orqanlarının qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş nəzarətindən kənar mülki dövriyyəyə daxil olaraq onun digər iştirakçılarının, ilk növbədə iqtisadi fəaliyyət subyektlərinin mənafeyini təhlükə altına alır. Cinayət Məcəlləsi ilə belə əmələ görəcinayət məsuliyyəti nəzərdə tutularkən maddi və qeyri-maddi əmlak dəyərlərinin dövriyəsinin qanunauyğunluqlarına, onlardan istifadənin və onlara nəzarətin mövcud qaydalarına riayət edilməsi zərurəti nəzərə alınmışdır. Azərbaycanda cinayət yolu ilə əldə olunmuş pulların və ya başqa əmlakın leqallaşdırılması əməlinin hüquqi tənzimləməsi Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 193-1 və 194 maddələri ilə müəyyən olunur [3].

"Terrorizmin maliyyələşdirilməsi dedikdə, pul və yabaşqa əmlakın, bilavasitə və ya dolayı yollarla terror tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün istiqamətlənməsi və ya maliyyə vəsaitlərinin və ya başqa əmlakın bu məqsədlə toplanılması başa düşülür. Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin ictimai təhlükəliliyi insanların ölməsi, əmlakların dağıdılması, digər ağır nəticələri ola biləcək partlayışların və ya başqa addımların atılmasıməqsədi ilə əlverişli şəraitin yaradılmasında ifadə olunur.

Beynəlxalq və Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə əsasən 16 yaşına çatmış hər hansı fiziki şəxs buəmələ görə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunur. Ölkəmizdə terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi əməlinin hüquqi tənzimləməsi Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 214-1 bəndi ilə müəyyən olunur. [2]. “Terrorizmlə mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 1-ci maddəsinə uyğun olaraq, pul vəsaitləri yaxud başqa əmlak dedikdə, əldə olunması vasitəsindən asılı olmayaraq, hər cür maddi və qeyri maddi əmlak növləri, daşınmaz yaxud daşınar əmlak, həmçinin kreditlər, çeklər, poçt göndərişləri, qiymətli kağızlar və səhmlər və s. daxil olmaqla, bu növ aktivlərəmövcud hüquqları təsdiqləyən elektron yaxud digər formada tərtib edilən sənədlər, aktlar başa düşülür. Digər əmlak qisminə aiddir:

– Terror aktlarının həyata keçirilməsi üçünverilən hava gəmiləri və ya hər hansı başqa növ nəqliyyat vasitələri;
– xüsusi qurğularla təchiz olunmuş nəqliyyat vasitələri, binalar və ya mənzillər; odlu silah, döyüş sursatı və ya partlayıcı maddələr;

Pul vəsaitlərinin yaxud başqa əmlakın terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qəsdən yönəldilməsi dedikdə, hər hansı bir maliyyə əməliyyatından əldə edilən vəsaitin, yaxud əmlakın hamısının və ya onun bir hissəsinin terror aksiyalarının hazırlanmasına və həyata keçirilməsinə, terror məqsədi ilə silahlı birləşmələr və qruplar yaradılmasına, habelə bu və ya digər formalarda aksiyalarda iştirak etməyə, şəxsləri terrorçuluğa cəlb etməyə, silahlandırmağa, onlara təlim keçməyə vəonlardan istifadə etməyə yönəldilməsi başa düşülür [6;7].

Qloballaşan dünyada maliyyə vasitələrinin hərəkətlərinin sərbəstləşməsi, maliyyə vasitələrinin və informasiya texnologiyalarının inkişafıprosesləri də özlərində təhlükələr gizlədir. Qeyd olunan proseslər cinayət əməllərinin məqsədli və mütəşəkkil xarakter daşımasına şərait yaradır. Tamah məqsədilə edilən cinayət sonda əldə olunmuş gəlirlərin qanuniləşdirilməsi ilə nəticələnir. Bütün cinayətlərin

çoxunun, xüsusilə də bəşəriyyət əleyhinə yönəlmiş cinayətlərin isə əsasında maliyyələşmə durur. Bu səbəbdən bütün cinayətlərlə mübarizə maliyyə sistemindəaparılmalıdır.

Bu sahə üzrə olan tədqiqatçılar Giuseppe L., John B., Daniel T.və başqaları öz araşdırmalarında çirkli pulların yuyulması vəterrorizmin maliyyələşdirilməsinin potensial dağıdıcı iqtisadi, təhlükəsizlik və sosial fəsadlara malik olmasını bildiriblər. Bu cinayət əməllərinin dünyanın istənilən ölkəsində baş verəbilməsi ehtimalına baxmayaraq, onlar əsasən inkişaf etməkdə olan ölkələr, inkişaf edən bazarlar və həssas maliyyə sistemlərinə malik ölkələr üçün xüsusilə əhəmiyyətli iqtisadi və sosial fəsadlar törədir. Çirkli pulların yuyulmasının mənfi təsirləri hüquq-mühafizə sistemləri və sabit maliyyə dayaqlarının zəif olduğu, həmçinin cinayət, yaxud terrorizm təsirlərinə daha çox məruz qalan ölkələrdə özünü göstərir.

Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə gəldikdə isə bunun özünəməxsus mərhələləri mövcud deyil. Terrorist qrupları əsasən aşağıdakı formada qruplaşdırılır:

- Separatist – dini azadlıq,müstəqil olmaq və s. kimi yollarla mövcud birlikdən ayrılmaq niyyətində olan qruplardır. Separatislərinideyası sosial ədalətlilik və ya bərabərlik, xarici qüvvələr tərəfindən işğala qarşı mübarizədən ibarət olur.
- Etnosentrik – bu qrupdan olanlar irqi cəmiyyətin həlledici amili kimi görürlər və bütün münaqişələrin məhz bu amildən qaynaqlandığını hesab edirlər. Burada bəziqrupların öz təbii irqi xüsuisiyyətlərindən irəli gələrək özlərini digər qruplardan üstünhesb etmə münasibıtləri mövcud olur.
- Millətçilər – millətinə loyallıq və sədaqətli olan və öz millətinin mədəniyyətini və maraqlarını digər millətlərin mədəniyyət və maraqlarından üstün tutan qruplar hesab olunurlar. Bu özünün təzahürünü yeni “millət” yaratma və ya mövcud dövlətdən ayrılmaqla bu kimi dəyərlərə önəm verən, bu millətçiliyin yaradılmasına razı olan digərdövlətlərin tərkibinə daxil olma cəhdlərində özünü açıqca biruzə verir.
- Üsyançılar – mövcud rejimin devirilməsi və ya yeni siyasi struktur ilə əvəzlənməsinidəstəkləyən qruplardır. Bu çox zamankommunist siyasi ideologiya ilə bağlı olsa da, hər zaman belə deyil, öz məqsədlərinə nail olunması üçün siyasi cərəyanlar da inqilabi üsullardan istifadə edə bilirlər.
- Siyasi – siyasi ideologiyaları dövlət və icmaların formalaşdırılmasının təşkili və strukturundan narazı olan qruplardır.
- Dini – son zamanlar dünyada dini motivlərlə bağlı olan terrorizm yayılmağa davam etməkdədir. Buna əyani missal olaraq, İslam terrorçuluğunun ABŞ-a qarşı aktivləşməsini və ya İslam ideologiyasının əksinə yaranan qruplaşmaları missal göstərmək olar.
- Sosial – bu bəzən ekstremist davranış və terrorizmin yaranmasına səbəb olur. Bunu bəzən “tək məsələ” və ya “xüsusi maraq”terrorizmi də adlandırırlar. Dünyanın bəzi ölkələrində terrorçuluq fəaliyyətinə səbəb olan bir sıraməslələr var ki, bunlara missal olaraqekologiya və ətraf mühit, abort və s. misal göstərmək olar.
- Yerli – bu terroristlər “evdə böyüdülən” terroristlərdir və öz ölkələrinin əleyhinə ölkədaxili fəaliyyət göstərirlər. Önlar hər hansı konkret bir cəmiyyətdaxili ifrat social və siyasi fraksiyalarla əlaqəli olur və əsas səylərini öz millətlərinin ictimai-siyası arenalarına yönəldirlər. Buna Türkiyəni missal gətirmək olar, hansıki PKK terror təşkilatının sıralarında çoxlu sayda türkiyə vətəndaşı öz dövlətinə qarşı vuruşurlar [9;11].
- Beynəlxalq və millətlərarası – beynəlxalq qruplar tipik olaraq müxtəlif

ölkələrdəfəaliyyət göstərsələr də, öz fəaliyyətləri məqsədilə xüsusi cografi istiqamətə fokuslanırlar. Məsələn, “Hizbullah” təşkilatı bir çox ölkələrdə fəaliyyət göstərsə də, daha çox Livanvə İsraildəki hadisələrə bağlıdır [7; 9].

Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə pulların leqallaşdırılması üçün istifadə olunan müxtəlif üsul, vasitə və mexanizmlərdən istifadə edilir. Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə yönəldilən vəsaitlərin qeyri-leqal və ya qanuni olmasından asılı olmayaraq, həmin vəsaitlərin mənbəyinin gizlədilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əldə olunan vəsaitlər daha sonra terror aktlarının və təşkilatlarının maliyyələşdirilməsində istifadə edilir.

Pulların leqallaşdırılması, terrorçuluğun maliyyə vasitələri ilə təmin edilməsinə qarşı mübarizə üzrə beynəlxalq əməkdaşlıq hər bir beynəlxalq qurumun, beynəlxalqsənədlərin əsas məqsədlərindən biridir. Beynəlxalq münasibətlər və əməkdaşlıqlar dövlətlərin öz təhlükəsizliklərini, mənafelərini qorumaq məqsədi iləhəyata keçirilir. Nümunəolaraq, əgər hər hansı ölkədə terror hadisəsi baş verirsə, dərhal digər ölkələr də münasibət bildirir, terrorçuluğa qarşı mübarizəyə çağırırlar, çünki terrorçuluğa qarşı mübarizəyə qoşulmayacaqları halda fəsadlar onların ölkələrindən də yan keçməyəcəkdir [10;19].

Global inkişaf, texnologiyaların sürətlə yenilənməsi nəticəsində pulların leqallaşdırılması prosesi zaman ötdükcə daha da qloballaşır və bir çox ölkələri əhatəetməyə başlayır. Bu nəticə etibarilə elə bir səviyyəyə çatır ki, digər dövlətlər dəstək göstərmədiyi təqdirdə bir ölkədə pulların leqallşdırılmasına qarşı güclü, effektiv mübarizə göstərilməsi mümkün olmur. Bu növ problemlərin həll edilməsi ehtiyacı da busahədə bir çox beynəlxalq standartların yaranmasına səbəb olmuşdur [3;5].

Tədqiqatı zamanı o qənaətə gəldik ki, beynəlxalq səviyyədə birgə fəaliyyətin, əməkdaşlığın “effektiv” olması dedikdə, məxfiliyə riayət olunmaqla məlumat mübadiləsinin mümkün olan qeyri-rəsmi və sürətli şəkildə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Beynəlxalq əməkdaşlığın yüksək səviyyəsi hesab olunur ki, bir ölkə digər ölkənin sorğusu olmadan, zəruri məlumatları digər ölkəyə ixtiyari şəkildə təqdim etsin və yabu ölkənin mənafeyi üçün ixtiyari zəruri tədbirlər görsün. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, yüksək və effektiv beynəlxalq əməkdaşlıq ancaq effektiv daxili əməkdaslıq çərçivəsində mümkündür.

Beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində əlaqələrin möhkəmliyinə eləcə də cinayət təqibi işlərinin başqa dövlətlərə ötürmək imkanı da xidmət edir. Yəni ölkədə başlanmış, amma xarici ölkə elementi olan cinayət işini, onun təqibinin səmərəliyinivə gedişatının hüuquq prinsipinə uyğunluğunu təmin etmək üçün müvafiq dövlətə təhvil vermək tövsiyə olunur.

Ölkələrarası əməkdaşlığın başqa bir sahəsini “əmlak hüquqları” adlanan sahə təşkil edir. Burada başqa ölkənin sorğusu əsasında, məzmun və mahiyyətdən asılıolaraq, predikativ cinayətdə istifadə olunmuş və ya istifadə olunması planlaşdırılan üsul və vasitələrin, cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın, pulun və ya onun dəyəri ekvivalentində başqa əmlakın, pulun müəyyən edilməsi, həbsi, dondurulması yaxud müsadirəsi anlamına gəlir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında" Qanunu, Bakı, 10.02.2009-cu il, № 767-IIIQ.
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, Bakı, 2000-ci il, № 4.
3. Bağırzadə E.N. "İqtisadiyyatda çirkli pul probleminin bəzi nəzəri-konseptual aspektləri, İqtisadiyyat və audit jurnalı, 2008.
4. "Cinayət yolu ilə əldə edilmis pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçulugun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Fərman", Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, Bakı, 23.02.2009.
5. Hacılı, Z.N. "Çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə" / Z.N.Hacılı. –Bakı:– 2010.
6. Lətifov, K.F. «Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin leqallaşdırılmasının və terrorizmin maliyyələşdirilməsinin ölklərin iqtisadiyyatına təsiri» // Bakı Biznes Universitetinin "Audit" jurnalı. – Bakı: – 2017.
7. Salmanov, A.F. "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində Qanunvericilik Toplusu". – Bakı: – 2011.
8. Лятифов, К.Ф. «Основные методы отмывания денег, полученных преступным путем в банковском секторе» // "Проблемы теории и практики современной науки" jurnalı. – Москва: 18.05.2016, İSBN 978-5-906883-09-4, səh.138-144.
9. Demits, D. Technology and Anti-Money Laundering: A Systems Theory and Risk-Based Approach. Edward Elgar Publishing Ltd., 2010. 192 p.
10. Danziger, Y. Changes in methods of freezing funds of terrorist organization since 9/11: A comparative analysis // Journal of Money Laundering Control. – 2012. Vol. 2, № 15, P. 210-236

Açar sözlər: *təhlükəsizlik, təhdid, terror, terrorçuluq, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi, mütəşəkkil cinayətkarlıq*

Hafiz Musayev

Baku State University, International Law
UNESCO Department of Human Rights and Information Law,
Doctor of Philosophy in Law

LEGALIZATION OF MONEY OBTAINED THROUGH CRIME AND THE BASICS OF COUNTERMEASURES AGAINST THE FINANCING OF TERRORISM

ABSTRACT

In the globalized world, the liberalization of the movements of financial resources and the processes of developing financial means and information technologies hide specific threats. In this article, issues related to the legalization of money obtained through crime and the financing of terrorism have been investigated. The methods, means, and mechanisms used for the legalization of money to finance terrorism were also studied.

The article also pays special attention to the issues of international cooperation in the fields of money laundering and the financing of terrorism. Systematic and comparative analysis methods were used in the article, and appropriate conclusions were drawn at the end.

Keywords: *security, threat, terror, terrorism, financing of terrorism, organized crime*

Хафиз Мусаев

*Бакинский Государственный Университет, Международное право;
Кафедра прав человека и информационного права ЮНЕСКО
юридического факультета, доктор философии по праву*

ЛЕГАЛИЗАЦИЯ ДЕНЕГ, ПОЛУЧЕННЫХ ПРЕСТУПНЫМИ ПУТЯМИ, И ОСНОВЫ БОРЬБЫ С ФИНАНСИРОВАНИЕМ ТЕРРОРИЗМА

РЕЗЮМЕ

В глобализованном мире либерализация движения финансовых средств, процессы развития финансовых средств и информационных технологий таят в себе определенные угрозы. В данной статье рассматриваются вопросы, связанные с отмыванием денег и финансированием терроризма. Также были изучены методы, средства и механизмы, используемые для легализации денег в целях финансирования терроризма. Особое внимание уделяется вопросам международного сотрудничества в сфере борьбы с отмыванием денег и финансированием терроризма. В статье использованы методы системного и сравнительного анализа, в заключении сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: *безопасность, угрозы, террор, терроризм, финансирование терроризма, организованная преступность*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.151

H Ü Q U Q
L A W

UOT 342.2

RAHİB ƏKBƏROV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
Hüquq kafedrasının dosenti, tarix üzrə fəlsəfə doktoru
e-mail: rahibekberli@gmail.com

DÖVLƏT QURUCULUĞUNUN İNKİŞAFI VƏ MÖHKƏMLƏNDİRİLMƏSİNDƏ REFERENDUM AKTLARININ ROLU

Müasir Azərbaycan Respublikasının qurucusu, Ümummilli Lider Heydər Əliyev ölkəyə rəhbərlik etdiyi bütün dövrlərdə dövlətçiliyin möhkəmlənməsi və inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən demokratik-hüquqi islahatlar həyata keçirmişdir. Ulu Öndər ilk növbədə bu islahatların hüquqi bazasının əsasını təşkil edən konstitusiyanın qəbul olunmasına xüsusi önəm vermiş və dövlətin siyasi-hüquqi əsaslarını müəyyən edən Azərbaycanın ilk müstəqil milli konstitusiyasının tezliklə qəbul olunmasına çalışmışdır. Ümummilli Liderin rəhbərliyi ilə hazırlanmış müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyası 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi (referendum) keçirilməsi ilə qəbul edilmişdir. Zəngin dövlətçilik təcrübəsinə malik olan Heydər Əliyev dün=-yanın müasir reallıqlarını obyektiv şəkildə qiymətləndirərək inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsini, eyni zamanda ölkənin milli maraqları və milli-mənəvi dəyərlərini nəzərə almaqla unikal ali hüquqi sənəd hazırlanmasına nail olmuşdur.

Müstəqilliyimizin ilk dövrlərindən başlayaraq Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycanın dünya birliyinə və beynəlxalq münasibətlər sisteminə inteqrasiya olunmasına xüsusi diqqət vermiş və ilk növbədə Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının üzvlüyünə qəbulunu daha da sürətləndirmək məqsədini daşıyan tədbirlər həyata keçirmişdir. Belə ki, 1996-cı il iyulun 8-də “Avropa Şurası və Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlıq proqramının həyata keçirilməsi tədbirləri haqqında”, 1998-ci il yanvarın 20-də “Avropa Şurası və Azərbaycan Respublikası arasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi sahəsində tədbirlər haqqında”, 1999-cu il mayın 14-də “Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası arasında əməkdaşlığın dərinləşdirilməsi və Azərbaycan Respublikasının Avropada mənafelərinin müdafiə edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında” sərəncamlarının böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Milli Məclis öz növbəsində Azərbaycanın demokratik inkişaf yolunda tutduğu mövqeyi möhkəmləndirmək üçün qəbul etdiyi qanunvericilik aktlarını, xüsusilə də məcəllələrin hazırlanmasını sürətləndirmiş, Avropa Şurasının bir sıra saziş və konvensiyalarına qoşulmuşdur.

Məhz məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində müstəqil Azərbaycan Respublikası 2001-ci il yanvarın 17-də Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin qərarı ilə bu təşkilatın tam hüquqlu üzvlüyünə qəbul olunmuşdur. 2001-ci il yanvarın 25-də Ümummilli Lider Heydər Əliyev dövlətimizin üçrəngli bayrağını Avropa Şurası binası önündə ucaltmışdır. Avropa Şurası Parlament Assambleyasında ilk Azərbaycan parlament nümayəndə heyətinə 2001-ci ildən

2003-cü ilin oktyabrına qədər cənab İlham Əliyev rəhbərlik etmişdir. Məhz Azərbaycan parlament nümayəndə heyəti AŞPA-nın 2001-ci il aprel sessiyasında "Ermənistan tərəfindən azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımın tanınması" və "Ermənistan və Dağlıq Qarabağda saxlanılan müharibə əsirləri və girovları" adlı rəsmi sənədlərin qəbul olunmasına nail olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının dövlət quruculuq sahəsində çevik idarəetmə fəaliyyətinin təmin olunmasını inkişaf etdirmək, insan hüquq və azadlıqlarının daha mükəmməl qorumaq və dünyanın qlobal çağırışlarını nəzərə alaraq, ölkədə ilk Konstitusiya Referendumu həyata keçirmək zərurəti yaranmışdır. Belə ki, ümumxalq səsverməsinin keçirilməsinə dair Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 22 iyun 2002-ci il tarixdə 722 saylı fərman imzalamışdır [2]. Referendum Aktına müvafiq olaraq Konstitusiyanın 24 maddəsi üzrə nəzərdə tutulmuş əlavə və düzəlişlər şərti olaraq 8 hissəyə bölünmüşdü. Birinci hissəyə daxil edilmiş dəyişikliklər Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurası qarşısında öz üzərinə götürdüyü öhdəliklərdən irəli gələn dəyişiklikləri, ikinci hissə Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasına qoşulmasından irəli gələn dəyişiklikləri, üçüncü hissə referendum keçirilməsinin təkmilləşdirilməsindən irəli gələn dəyişiklikləri, dördüncü hissə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərlə bağlı dəyişiklikləri, beşinci hissə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri ilə bağlı dəyişiklikləri, altıncı hissə dövlət hakimiyyəti orqanlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsindən irəli gələn dəyişiklikləri, yeddinci hissə məhkəmə islahatlarının keçirilməsindən irəli gələn dəyişiklikləri və nəhayət səkkizinci hissə "digər dəyişiklikləri" əhatə etmişdir. Konstitusiyanın 105-ci maddəsinə edilən düzəlişə görə, icra-edici-sərəncamverici orqan olan Nazirlər Kabinetinin statusu artırılırdı. Belə ki, Nazirlər Kabineti Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin layihəsini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edir, Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin icrasını təmin edir, dövlət iqtisadi proqramlarının həyata keçirilməsini təmin edir, nazirliklərə, digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarına rəhbərlik edir, dövlət sosial təminat proqramının həyata keçirməsini təmin edir. 105-ci maddəyə edilən dəyişikliklər çevik, fasiləsiz və rabitəli icra strukturunun mövcudluğunu nəzərdə tuturdu. Məhz hakimiyyət qollarının bölgüsü prinsipi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 105-ci maddəsinə edilmiş düzəlişlə möhkəmləndirildi.

"Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında" 24 avqust 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Referendum Aktına görə, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti səsvermədə iştirak edən seçicilərin yarısından çoxunun səs çoxluğu ilə seçilir. Konistitusiyanın 83-cü maddəsində edilən dəyişikliyə görə, Milli Məclisin deputatları yalnız majoritar seçki sistemi qaydasında seçilə bilərlər. Yeni əlavələrdən sonra, Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğuna qanunvericilik təşəbbüsü ilə çıxış etmək səlahiyyəti də verildi. Beləliklə, dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmlənməsi, keçid dövrünü əhatə edən islahatların yekunlaşması, beynəlxalq öhdəliklərdən və dövlət hakimiyyət orqanlarının təkmilləşdirilməsindən irəli gələn dəyişikliklər zərurəti ilə əlaqədar olaraq 24 avqust 2002-ci ildə keçirilmiş referendumda qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Referendum Aktı ölkənin inkişafının növbəti uğurlu mərhələyə keçməsini təmin etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət quruculuğunun inkişafında Konstitusiya qanunları xüsusi yeri tutur. Belə ki, "Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) haqqında" Azərbaycan Respublikasının 28 dekabr 2001-ci il tarixli ilk Konstitusiya qanunu qəbul edilmişdir. 2002-ci il 24 avqust tarixli Konstitusiya

referendumundan sonra təsbit edilmiş əlavə və dəyişikliklərə müvafiq olaraq, Konstitusiyanın 95-ci maddəsinin birinci hissəsinin 6-cı bəndində Milli Məclisin həll etdiyi məsələlərə Azərbaycan Respublikası prezidentinin təqdimatı ilə Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin seçilməsi də daxil edilmişdir [3, maddə 115]. Konstitusiya qanunu Ombudsmana geniş səlahiyyətlər verir, onun fəaliyyətinə insan hüquqlarının müdafiəsi, pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpasına yönəlmiş fəaliyyətləri daxil edir. Ombudsmanın səlahiyyətlərinə daxil edilməyən fəaliyyətlərə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının və Azərbaycan Respublikası hakimlərinin yoxlanılması aid edilir. Müvəkkil əfv, vətəndaşlıq, siyasi sığınacaq verilməsi məsələlərinin həlli ilə bağlı Azərbaycan Respublikası prezidentinə təkliflər verə bilər. Konstitusiya islahatı Ombudsmana qanunvericilik təşəbbüsü hüququ verir. Müvəkkil Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi məqsədilə qanunların qəbul edilməsinə və ya yenidən baxılmasına dair təkliflər verə bilər. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Ümummilli liderin rəhbərliyi ilə Respublikada demokratik prinsiplər əsasında həyata keçirilən hüquqi islahatlar beynəlxalq ekspertlər tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir [6, s.167].

Konstitusiya əhəmiyyətli qanunların qəbul edilməsi gənc dövlətimizin beynəlxalq aləmdə nüfuzunu daha da möhkəmləndirməyə xidmət etmişdir. Belə ki, 2002-ci il 24 dekabr Konstitusiya qanunu ilə “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Konstitusiya qanunu təsbit edilmişdir. Konstitusiya qanunu milli qanunvericiliyi “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” beynəlxalq Konvensiyaya uyğunlaşdırmaq məqsədi ilə qəbul edilmişdir [8, s.41]. Konstitusiya qanunu insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin əsas şərtlərini, məhdudlaşdırılması qadağan olunan insan hüquqlarına dair tələbləri, şəxsin tutulmasına, həbsə alınmasına və ya azadlıqdan məhrum edilməsinə qoyulan məhdudiyyətləri, şəxsin insan hüquqlarını və azadlıqlarının pozan qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının qərarlarından, bələdiyyə aktlarından Konstitusiya Məhkəməsinə şikayət vermək hüququnu və həmçinin digər məhkəmə instansiyalarının Konstitusiya məhkəməsinə müraciət etmək hüququnu müəyyən edir. “Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Konstitusiya qanununun heç bir müddəası hüquq və azadlıqların qanunda nəzərdə tutulduğundan daha artıq məhdudlaşdırılmasına yönəlmiş kimi şərh edilə və düşünülə bilməz.

Konstitusiya qanunları sırasında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsinin həll edilməsi məsələsi də aktuallığı ilə fərqlənir. “Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsinin həll edilməsi hüququnun əlavə təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikasının 24 dekabr 2002-ci il tarixli Konstitusiya qanununa görə, Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik orqanı Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsini müzakirəyə çıxar bilməz [4, maddə 19].

Azərbaycan Respublikasında Ulu Öndər ideyaları, o cümlədən dövlət quruculuğu sahəsində qanunların qəbul edilməsi, dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi, iqtisadi və sosial sahələrdə islahatların aparılması ardıcıllıqla və uğurla davam etdirilmişdir. Azərbaycanın Respublikasının Konstitusiyasına 29 maddə üzrə əlavə və dəyişikliklər edilməsi haqqında Azərbaycanın Respublikasının 2009-cu il 18 mart tarixli Referendum Aktı cəmiyyətin hər bir üzvünün inkişafı, demokratiyanın, insan hüquq və azadlıqlarının, ümumilikdə hüquqi dövlətin daha da möhkəmləndirilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. Belə ki, əvvəlki Konstitusiya redaksiyasından fərqli olaraq, “Ailə, uşaqlar və dövlət” adlanan Konstitusiyanın 17-ci maddəsinə əlavə olunan III, IV, V və VI hissələr uşaqlara xüsusi dövlət

qayğısını müəyyən edir və valideyn qayğısından məhrum olan uşaqları tamamilə dövlət himayəsinə daxil edir. Konstitusiyanın müvafiq norması uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsini dövlət nəzarətinə götürür. Konstitusiyanın 25-ci maddəsinə edilən əlavə IV və V hissələrdə hər bir insanın bərabərlik hüququ daha da möhkəmləndirilir, hüquq və vəzifələrlə bağlı qərarlar qəbul edən dövlət orqanları və dövlət hakimiyyəti səlahiyyətlərinin təmsilçiləri ilə münasibətdə hər kəsin bərabər hüquqlarını təmin etmək hüququ təsbit edilir. 29-cu maddənin yeni redaksiyası, mülkiyyət hüququnun ictimai ehtiyaclar üçün özgəninkiləşdirilməsini qadağan edir. Şəxsi toxunulmazlıq hüququnu təsbit edən 32-ci maddəyə edilən əlavələr müvafiq hüquqların qorunması dairəsini daha da genişləndirir. Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququnu müəyyən edən 39-cu maddəyə əlavə edilən III hissədə göstərilir ki, heç kəs ətraf mühitə, təbii ehtiyatlara qanunla müəyyən edilmiş hədlərdən artıq təhlükə törədə və ya zərər vura bilməz. Bu maddəyə əlavə edilmiş IV hissə isə ekoloji tarazlığa, fauna və floranın qanunla müəyyən edilmiş növlərinin qorunmasına dövlət təminatını təsbit edir və hal-hazırda Qarabağ iqtisadi rayonunda baş verən qanunsuz təbii sərvətlərin istismarına və talan olunmasına qarşı ekofəalların hüquqi müdafiə vasitəsinin təminatçısı qismində çıxış edir.

Əsas qanunun 48-ci maddəsində vicdan azadlığı, 50-ci maddəsində isə məlumat azadlığı ilə bağlı hüquqi münasibətlər insan hüquq və azadlıqlarının qorunması baxımından möhkəmləndirilir. Konstitusiyanın 67-ci maddəsinə əlavə edilən II hissədə cinayət törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxsin məhkum edilməzdən əvvəl dinlənilməsini təsbit edir. Eyni zamanda, əvvəlki redaksiyadan fərqli olaraq, konstitusiyanın yeni mətnində “ittiham edilən” ifadəsi “təqsirlən-dirilən şəxs” ifadəsi ilə dəyişdirildi. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təminatını təsbit edən Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin II hissəsinə əlavə edilən cümlə və yeni məzmunda əlavə edilən IX və X hissələr bu hüquq və azadlıqları konstitusiya normaları ilə daha da möhkəmləndirdi. Konstitusiyanın 92-ci maddəsinə edilən əlavəyə görə, Milli Məclisin orqanları sırasında komitələrin yaradılması nəzərdə tutulur. Əgər beynəlxalq təcrübəyə müraciət etsək görərik ki, məhz dünya ölkələrinin konstitusiya aktlarında və qanunvericilik orqanlarında komitələr mühüm yer tuturlar. Belə ki, komitələr parlamentin müvafiq orqanları və komissiyaları arasında qanunvericilik fəaliyyəti işlərinin əlaqələndirilməsində xüsusi rola malikdirlər. Komitələrin tərkibinə daxil edilən peşəkar hüquqşünaslar, mütəxəssis və ekspertlər qanunların hazırlanmasında, komissiyaların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsində çox səmərəli fəaliyyət göstərirlər. Hətta ABŞ konqresi tarixində belə bir presedentlər də məlumdur ki, sessiyanın qurtarmasına 10 gün qalmış komitə tərəfindən qanununverici orqana təqdim edilmiş layihələr müzakirə edilmədən birbaşa qəbul edilmişdir. Bəzən komitələr ABŞ konqresinin üçüncü palatası kimi də xarakterizə olunur [7, s.519].

Azərbaycanın Respublikasının 2009-cu il 18 mart tarixli Referendum Aktında konstitusiya quruculuğu üçün əhəmiyyət kəsb edən cəhətlərindən biri, ilk dəfə olaraq, dövlət hakimiyyəti orqanlarından başqa, Azərbaycan Respublikasının seçki hüququ olan 40 min vətəndaşına qanunvericilik təşəbbüsü hüququnun verilməsi olmuşdur.

Ekstremal şərait səbəbindən və ali dövlət hakimiyyəti orqanlarının seçki müddətinin başa çatması ilə əlaqədar olaraq, onların fəaliyyətlərində yarana biləcək hüquqi boşluğun qarşısını almaq və ali dövlət hakimiyyəti orqanlarının fasiləsiz və rabitəli fəaliyyət göstərmələrini təmin etmək üçün, Konstitusiyanın 84-cü maddəsinin I hissəsinə əlavə edilmiş cümlə və 101-ci maddəyə əlavə edilmiş V hissəyə görə, müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların sonunadək parlamentin və prezidentin səlahiyyət müddətlərinin uzadılması qaydaları müəyyən edilir. Başqa dövlətlərdə də rast gəlinən bu praktika, yalnız və yalnız ölkələrin milli təhlükəsizliyinin qorunmasına və möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Konstitusiyanın 101-ci maddəsinin 5-ci hissəsinə edilən dəyişiklik bir şəxsin iki dəfədən artıq prezident seçilmək hüququ məhdudiyyətini ləğv etdi. Vətəndaşların seçmək hüququnu məhdudlaşdıran bu senzin Konstitusiyadan çıxarılması xalqın istədiyi şəxsi seçmək hüququnu təsbit etdi.

Qanunverici hakimiyyətin səlahiyyətlərinin artırılmasını təmin edən Konstitusiyanın 109-cu maddəsinin 17-ci bəndinə edilən əlavələr xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Konstitusiyanın əvvəlki redaksiyasından fərqli olaraq, Konstitusiyanın 109-cu maddəsinin 17-ci bəndinə edilən əlavə, Prezidentin səlahiyyətlərinə daxil olan hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələrin təsdiq və ləğv olunması qaydalarını dəqiqləşdirərək, indi artıq onları ilkin olaraq Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim etməyi təsbit etdi. Referendumdan əvvəl isə Milli Məclisə təsdiq və ləğv olunmaq üçün, yalnız dövlətlərarası beynəlxalq müqavilələr təqdim edilirdi. Hökumətlərarası beynəlxalq müqavilələr, adətən sosial-iqtisadi, hüquqi-mədəni və s. sahələri əhatə edir. Digər diqqəti cəlb edən cəhət isə, "dövlətlərarası, Azərbaycan Respublikasının qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan hökumətlərarası" beynəlxalq müqavilələrdən yarana biləcək kolliziya normasının aradan qaldırılmasını, qanunverici orqan tərəfindən təsdiq və ləğv edilməsini tənzimləməklə bağlı olmuşdur. Çünki kolliziyalar (milli qanunvericiliklə beynəlxalq qanunların toqquşması) beynəlxalq hüququn üstünlüyünü müəyyən etdiyindən, Azərbaycan Respublikasının qanunlarından fərqli qaydalar nəzərdə tutan dövlətlərarası və hökumətlərarası müqavilələrin təsdiq və ləğv olunmasının qanunverici orqana təqdim edilməsi milli mənafelərin qorunması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir və parlamentin rolunun daha da artırılmasına xidmət edir.

2009-cu il 18 mart tarixli Referendum Aktı Konstitusiya islahatları, məhkəmə orqanlarının və bələdiyyələrin fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsi baxımından da zəruri və əhəmiyyətli əlavə və dəyişiklikləri nəzərdə tutur. Belə ki, 125, 129, 130 və 131-ci maddələr məhkəmə orqanlarının və 146-cı maddəyə əlavə edilmiş I, II, III və IV hissələr isə bələdiyyə orqanlarının fəaliyyəti ilə bağlı hüquqi münasibətləri tənzimləyirdi. Konstitusiyanın 149-cu maddəsinin VIII hissənə əlavə etməyi nəzərdə tutan sonuncu, 29-cu əlavədə normativ hüquqi aktların dərc edilməsi qaydası və bu qaydanın konstitusiya qanunu ilə müəyyən edilməsi təsbit olunmuşdur.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında Konstitusiya islahatları üzrə 3-cü Referendum 2016-cı il sentyabr ayının 26-da keçirilmişdir. Ümumxalq səsverməsi ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının konstitusion təminatının daha da gücləndirilməsinə, demokratik təsisatların fəaliyyətinin və idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi məqsədlərinə xidmət etmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklər edilməsi məqsədilə keçirilən Referendum, ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının konstitusion təminatının daha da gücləndirilməsinə, demoktratik təsisatların fəaliyyətinin və idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi məqsədlərinə xidmət göstərir. Konstitusiyaya təklif olunmuş və ölkə vətəndaşları tərəfindən dəstəklənmiş dəyişikliklər Azərbaycan Respublikasının bəyan etdiyi demokratik inkişaf konsepsiyasının daha da möhkəmləndirilməsinə və inkişafına təkan vermişdir. Konstitusiya islahatlarına görə Azərbaycan Respublikasında ilk dəfə çox uğurlu vitse-prezident institutu yaradılmışdır.

Beləliklə, Azərbaycanın ikinci dəfə dövlət müstəqilliyinə gətirib çıxaran uzun mübarizə tarixinin ötən əsrin 60-ci illərinin sonlarından başlaması, fenomenal şəxsiyyət, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin misilsiz xidmətləri ilə bilavasitə bağlıdır. Məhz o dövrdə Ulu Öndər peşəkar nəzəri və praktik bacarığını əsirgəməyərək özünün bütün əməli fəaliyyətini Azərbaycanın tam müstəqilliyinin bərpa olunmasına həsr etmişdir. Azərbaycan dövlətinin qurucusu xalq naminə, suveren, azad, müstəqil milli dövlət uğrunda qüdrətli xilaskarlıq fəaliyyətində çox böyük müdriklik və qətiyyətlik

göstərərək ölkəni dağılmaqdan xilas etməyə nail olmuşdur. Mövcud şəraitdə xalqın istəyilə hakimiyyətə gələn Ulu Öndərin 1993-cü ildən başladığı institusional məzmunlu idarəçilik, iqtisadi, sosial və hüquqi sahələrdəki islahatları Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsində mühüm mərhələ kimi xarakterizə edilir. Ümummilli Liderin müstəqil Azərbaycana rəhbərliyi dövründən başlayan hüquqi, demokratik dövlət idarəçiliyi, onun konstitusion əsasları müasir tələblər səviyyəsində daim təkmilləşmiş və inkişaf etmişdir. Ulu Öndərin dövlət quruculuğu sahəsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən demokratik-hüquqi islahatları müstəqil Azərbaycan Respublikasının möhkəmlənməsində və inkişafında xüsusi rola malik olmaqla, dövlət quruculuğu sahəsində daim ardıcıl və qətiyyətli tədbirlərlə müşayiət olunmuşdur. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, ölkəmiz XXI əsrdə Heydər Əliyevin ideyaları əsasında dünya miqyasında nüfuzlu və qüdrətli dövlətə çevrilməkdədir [5, s.9]. Məhz Ümummilli Lider Heydər Əliyevin apardığı konstitusion və digər bütün islahatlar sosial sifariş kimi Azərbaycan Respublikasının indiki və gələcək uğurlarının əsas bazası rolunda çıxış etmiş və hər zaman çıxış edəcəkdir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, “Qanun” nəşriyyatı, 2016.
2. “Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında” 24 avqust 2002-ci il tarixli Referendum Aktı. AR qanunvericilik Toplusu, 2002, №9.
3. “Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2001-ci il 28 dekabr tarixli Konstitusiya qanunu. AR qanunvericilik Toplusu, 2002, №3.
4. “Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə etimad məsələsinin həll edilməsi hüququnun əlavə təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikasının 24 dekabr 2002-ci il tarixli Konstitusiya qanunu. AR qanunvericilik Toplusu, 2002, №1.
5. Əliyev İ.H. Mən istənilən səviyyədə istənilən mübarizəyə hazıram. – Bakı: Azərbaycan. – 2001.
6. Əliyev N.H. Azərbaycanda hüquqi islahatlara dair. Dirçəliş XXI əsr, 2003, №67.
7. Əkbərov, R.A. Azərbaycanın hüquq tarixi: (qədim, orta əsrlər və müasir dövrdə). Dərslik / elmi red. F.T.Nağıyev; Azərb. Resp. Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akad. – Bakı: Qanun, 2021. – 543 s.
8. Süleymanov F.M. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının aliliyi. BDU Xəbərləri. Sosial-siyasi elmlər seriyası, 2003. Bakı Universitetinin Xəbərləri: Sosial-siyasi elmlər seriyası. – 2003. – №3-4. – 228 s. – s.35-42.

Açar sözlər: *Ümummilli Lider, dövlət xadimi, referendum, konstitusiya quruluşu, dövlət quruculuğu*

Rahib Akbarov

The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan, Department of Law, Associate Professor, Ph.D. in History

THE ROLE OF REFERENDUM ACTS IN THE DEVELOPMENT AND STRENGTHENING OF STATE BUILDING

ABSTRACT

The article explores the constitutional reforms of the National Leader Heydar Aliyev, which are of paramount importance in the field of state formation. On August 24, 2002, a referendum On Amendments to the Constitution of the Azerbaijan Republic was held in the Republic of Azerbaijan. The referendum was held in response to the necessity to further strengthen the independence of the Azerbaijan Republic, complete the reforms covering the transition period, implement changes arising from international obligations, and enhance public authorities. As a result of constitutional reforms, the processes of state building, democratic and legal development, the establishment of international relations, and Azerbaijan's integration into the global community have been accelerated.

Keywords: *National Leader, statesman, constitutional structure, state building*

Рахиб Акберов
Доцент кафедры Права Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики, доктор философии по истории

РОЛЬ РЕФЕРЕНДУМНЫХ АКТОВ В РАЗВИТИИ И УКРЕПЛЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

РЕЗЮМЕ

В статье изучаются конституционные реформы Общенационального Лидера Гейдара Алиева, имеющие большое значение в сфере государственного строительства. 24 августа 2002 года в Азербайджанской Республике состоялся референдум «О внесении изменений в Конституцию Азербайджанской Республики». Референдум был проведен в связи с необходимостью дальнейшего укрепления независимости Азербайджанской Республики, завершения реформ, охватывающих переходный период, и внесения изменений, вытекающих из международных обязательств и совершенствования органов государственной власти. В результате конституционных реформ ускорились процессы государственного строительства, демократически-правового развития, налаживания международных отношений и интеграции Азербайджана в мировое сообщество.

Ключевые слова: *Общенациональный Лидер, государственный деятель, референдум, конституционное устройство, государственное строительство*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.159

B E Y N Ə L X A L Q   M Ü N A S İ B Ə T L Ə R   T A R İ X İ
H I S T O R Y   O F   I N T E R N A T I O N A L   R E L A T I O N S

UOT: 930.22

AQİL ƏHMƏDOV

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının
A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun
Beynəlxalq münasibətlər tarixi ixtisası üzrə elmlər doktoru
proqramının dissertantı, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

e-mail: agilahma@gmail.com

AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ MİQRASİYA ƏMƏKDAŞLIĞINDA ŞUŞA BƏYANNAMƏSİ: TƏHLÜKƏSİZLİK VƏ İNKİŞAF

Giriş

Tarixi, etnik, dini, mədəni köklərə malik Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri son illər bir qədər də möhkəmlənmiş, əməkdaşlıq üçün yeni perspektivlər yaranmışdır. Regionda, eləcə də müasir bynəlxalq münasibətlərdə Azərbaycan və Türkiyə kimi müttəfiq ölkələrə çox az rast gəlinir. Strateji mütəffəqilikdən ötə, hər iki cümhuriyyəti qardaşlıq kimi yüksək mədəni və mənəvi bağlar birləşdirir. Dünya dövlətləri arasında nadir rast gəlinən qardaşlıq münasibətləri diplomatik və xalqlararası münasibətlərdə özünü bariz şəkildə göstərir. Tarixin bir sıra qaranlıq dönəmlərində, xüsusilə XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın yanında olan Türkiyə, həmçinin qardaş dövlətin dar günündə öz əməli dəstəyi ilə Türkiyəyə dəstək verən Azərbaycan müasir dövrdə əməkdaşlıq əlaqələrini gücləndirərək bir çox strateji sahələrdə ikitərəfli münasibətlərini inkişaf etdirməkdə maraqlı olduğunu bəyan edir. Bu baxımdan, üzərindən üç ilə yaxın vaxt keçən 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra, Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri əhəmiyyətli dərəcədə irəliləmiş, hər iki dövlət başçısının imzası ilə tarixi dəyərə çevrilmiş Şuşa Bəyannaməsi müttəfiqlik münasibətlərini dərinləşdirməklə yanaşı, yeni təhlükəsiz şəraitdə regional və beynəlxalq əməkdaşlıq üçün prioritet istiqamətlər müəyyən etmişdir. İkitərəfli siyasi və sosial-iqtisadi münasibətlərdə az əhəmiyyət daşımayan miqrasiya sahəsində əməkdaşlıq bu baxımdan diqqət çəkir və məsələyə elmi-nəzəri yanaşma tələb edir.

Hələ ötən əsrin əvvəllərində çar rejiminin təqiblərindən Osmanlıya miqrasiya etmək məcburiyyətində qalan Ə.Ağayev, Y.Akçura, Ə.Hüseynzadə, A.İbrahimov kimi müsəlman dünyasında tanınmış xadimlər, 1915-ci ildə Rusiya müsəlman türk-tatar xalqlarının hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə İstanbulda xüsusi Müdafiə Komitəsi təşkil etmişlər [19, 8]. İstər I Dünya, istərsə də II Dünya müharibələri illərində çarizm və bolşevizm zülmündən emiqrasiya edərək Türkiyəyə sığınan bir çox azərbaycanlı aydınlar uzun illər yaşadıqları dövlətin intellektual inkişafında yaxından iştirak etmiş, həmin ölkədə Azərbaycan diasporunu qura bilmişlər.

Yaxın Şərqdə olduğu kimi, Cənubi Qafqaz regionunda Türkiyənin varlığının hiss olunması, Azərbaycan Respublikasını şanlı qələbəyə aparan yolda, Türkiyənin davamlı mənəvi

və siyasi dəstəyi, iki xalqı bir-birinə yaxınlaşdıran, eləcə də postmünaqişə dövründə bölgədə sülh və təhlükəsizliyin bərpa olunmasına xidmət edən mühüm amildir. Bununla yanaşı 44 günlük Vətən müharibəsində Azərbaycanın haqq işinə dəstək verən dövlətlər sırasında Pakistan və İsrail də rol oynamış, siyasi dəstəklərini Azərbaycan xalqından əsirgəməmişlər. Xüsusilə İsraildə fəaliyyət göstərən Azərbaycan diaspor təşkilatları Ermənistanın alovlandırdığı və Azərbaycanın qələbəsi ilə sona çatan müharibədə ilk gündən əməli fəaliyyətə keçərək, dünya mətbuatını davamlı məlumatlandırmış, nüfuzlu nəşrlərdə məqalələrlə çıxış etmiş, verliş və müsahibələr təşkil etmişlər. Ötən vaxt ərzində Azərbaycan – Türkiyə, Pakistan və İsrail ilə münasibətlərini genişləndirmiş, təhlükəsizlik və əmək miqrasiyası kimi qlobal məsələlərdə siyasi dialoqa diqqət yetirmişdir.

Sovet İttifaqının dağılmasından sonra Azərbaycan bütün aspektlərdə mürəkkəb bir prosesə daxil olmuş, ağır iqtisadi vəziyyət və Ermənistanla davam edən müharibə bu mürəkkəb prosesi daha da həll olunmaz hala gətirmişdir. Bu səbəbdən, həmin dövrdə məcburi miqrasiya hərəkətləri də sürətli şəkildə baş vermişdir. Ancaq, Azərbaycan həmin prosesdən usanmadan, səmərəli plan və proqramlarla işləyərək, böyük dərəcədə qurtulmağı bacarmışdır [15, 161]. İşsizlik sahəsində vəziyyətin gərginləşməsinə Ermənistanın təcavüzü təsir etmişdir. İşğal olunmuş ərazilərdə 300 mindən çox iş yeri itirilmişdir. Burada işini itirənlərin 76 faizi kənd təsərrüfatı ixtisaslarına malik olmuşlar [17, 58]. Artıq tarixə qovuşmuş Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin gətirdiyi fəsadlardan biri, heç şübhəsiz ki, daxili miqrasiyanın yüksəlməsi ilə bağlı olmuşdur. Müharibə regionda olduğu kimi respublikada da əmək miqrasiyasının inkişafına mənfi təsir göstərmişdir. Kifayət qədər iş yerlərinin itirilməsi, bərabərində qaçqınlıq kimi problemləri də gətirmişdir. Bütün çətinliklərə baxmayaraq Azərbaycan dövləti qısa zaman kəsiyində ölkə ərazisində salınan çadır şəhərciklərini yeni mənzillərlə əvəz etmişdir. Tarixi qələbənin əldə olunmasından sonra Azərbaycan Respublikası Cənubi Qafqaz regionunda yeni reallığa – təhlükəsizlik, əməkdaşlıq və inkişafa imza atmış, bölgəyə yeni sərmayələrin cəlb olunması, iş yerlərinin açılması miqrasiya proseslərinin müsbət iş inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərmiş, Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri yüksələn xətlə inkişaf etmişdir.

Hazırda Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş torpaqlarında quruculuq işləri davam etdirilir. Burada dünyanın tanınmış tikinti şirkətləri ilə yanaşı Türkiyənin inşa sektorunda tanınan, nüfuzlu qurumları da mövcud istiqamətdə, yaxından iştirak edir və ixtisaslı əməkçi miqrantların inşa proseslərinə cəlb edilməsi əmək miqrasiyasının genişlənməsinə müsbət təsir göstərir. Azərbaycanın regionda davamlı sülhün qarantına çevrilməsi, nəhəng layihələrin icrasına blavasitə rəhbərlik etməsi, ordu quruculuğunda əldə etdiyi mütərəqqi dünya təcrübəsi, artan iqtisadi qüdrəti Azərbaycan-Türkiyə diplomatik münasibətlərində yeni eranın başlanması kimi xarakterizə edilə bilər.

Son 30 ildə Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri bu qədər yüksək səviyyədə inkişaf etməmiş, Türkiyədə hazırkı Ədalət və İnkişaf Partiyasının iqtidar dövrü Aərbaycana əhəmiyyətli siyasi dəstəyə nail olunmasında, eləcə də hərbi sahədə əməkdaşlığın və qardaşlığın zirvəsinə yüksəlmiş Şuşa Bəyannaməsinin imzalanmasında mühüm rol oynamışdır. Hərbi müttəfiqliyi gücləndirən Bəyannamə regionda təhlükəsizliyə, inkişafa və əməkdaşlığa yeni qapı açaraq bölgədə sülhün, stabil inkişafın carçısına çevrilmişdir. Həssas sahə olan miqrasiya proseslərinin idarə olunmasında Şuşa Bəyannaməsində təsbit olunan məsələlər hər iki dövlət arasında yeni perspektiv imkanlar yaratmışdır.

Müasir qloballaşan dünyada Azərbaycanda miqrasiyanın yaranma meyillərinin tədqiqinə, respublikada iqtisadi və qeyri-bərabər miqrasiyanın qarşılıqlı əlaqələrinin müəyyən edilməsinə, onun ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına və demoqrafik vəziyyətinə təsirinin qiymətləndirilməsinə çox ciddi tələbat yaranmışdır [7, 5].

Bu baxımdan, Şuşa bəyannaməsinin Azərbaycan-Türkiyə miqrasiya əməkdaşlığı üzrə, təhlükəsiz şəraitdə, sosial-siyasi əhəmiyyətinin təhlil edilərək yeni, elmi-nəzəri nəticələrinin müəyyən edilməsi mövzunun araşdırılmasına işıq tutmuşdur.

1. Şuşa Bəyannaməsinin sosial-siyasi əhəmiyyəti

Sülh və təhlükəsizlik olmadan heç bir əməkdaşlıq və inkişafdan söz açmaq mümkün deyil. Qeyd olunan başlıca prinsiplər əməkdaşlıq və sosial-siyasi, iqtisadi inkişafa aparan mütərəqqi yoldur. Vətən müharibəsindən ötən qısa dövr Azərbaycanda və bilavasitə bölgədə əməkdaşlıq üçün yeni reallıqlar meydana gətirdi. Belə olduğu təqdirdə 15 iyun 2021-ci ildə Azərbaycan mədəniyyətinin paytaxtı Şuşa şəhərində Azərbaycan və Türkiyə respublikaları Prezidentlərinin imzaları ilə "Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsi"nin həyata vəsiqə qazanması [1, 5] dövlətlər arasında həmrəylik münasibətlərinin inkişafına və möhkəmlənməsinə xidmət edəcək tarixi sənədə çevrilmişdir. Bu səbəbdən, Bəyannamə regional və beynəlxalq əməkdaşlıq kimi mühüm məqamlara diqqət çəkir, sülh və sabitlik, inkişaf və əməkdaşlığa töhfə verəcək başlıca amillər kimi sənəddə öz əksini tapır:

"Tərəflər Qafqaz regionunda sabitliyin və təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi, bütün iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası, eləcə də region dövlətləri arasında münasibətlərin normallaşdırılması və uzunmüddətli sülhün təmin edilməsi istiqamətində səylərini davam etdirəcəklər" [1, 5]. Qeyd olunan məqamlar regionda uzunmüddətli və ya davamlı sülhün qalıcı olmasında müstəsna rol oynayacaq. Burada bölgə dövlətləri ilə sosial-iqtisadi əlaqələrin yenidən şəkillənməsi məqsədilə yaradılacaq regional və beynəlxalq nəqliyyat yolları qonşu dövlətlərlə münasibətlərin yeni perspektiv inkişafına xidmət edəcək.

İki ölkənin dövlət başçılarının imzaladıqları bəyannamədə BMT Nizamnaməsi vurğulanır və üçüncü ölkələrlə əməkdaşlıq qapılarının açıq olduğu bildirilir. Xatırladaq ki, imzalanma mərasimində dövlət başçılarının çıxışlarında Ermənistana da əməkdaşlıq təklifi səsləndirildi. Şübhəsiz ki, bu fikirlər Qafqazdakı sabitliyi və təhlükəsizliyi möhkəmləndirmək məqsədi daşıyır. Başqa sözlə, bölgə dövlətləri ilə münasibətlərin normallaşdırılması, davamlı sülhün bərqərar olması əsas məqsəddir [11, 1]. Kapitulyasiya olunmuş Ermənistanın Vətən müharibəsindən ötən dövr ərzində Azərbaycan Respublikasının sülhməramlı və iqtisadi inkişafa dəstək verəcək təkliflərinə hələ də soyuq yanaşması, Rusiya və Avropa arasında özünü çıxılmaz vəziyyətə salması, bəzi hallarda revanşist və separatist meyilli çıxışları qarşı tərəfin münasibətlərin normallaşdırılması prosesinə maneə yaratmağa davam etdiyini açıq şəkildə əks etdirir. Miqrasiya və urbanizasiya problemləri ilə üzləşən Ermənistandan hər il yüzlərlə insan ölkəni tərk edir, əmək miqrasiyası və aşağı düşən dövlət büdcəsi ianələr hesabına bərpa edilməyə çalışılır.

Ermənistanın regionda yaratmağa çalışdığı süni əngəllərə, çətinliklərə rəğmən, Şuşa Bəyannaməsi Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində əhəmiyyətli xət təşkil edən miqrasiya proseslərinin müsbət inkişafına təsir göstərəcək, ümumilikdə regional əmək miqrasiyası da bundan faydalana biləcək. Bəyannamənin məqsədləri regional əməkdaşlıqla bitmir. Qlobal təhlükəsizliyin təmin olunmasında Azərbaycan və Türkiyənin birgə səyləri müasir beynəlxalq münasibətlərdə, sülh şəraitində dostluq və siyasi dialoqu genişləndirəcək. Bu məqsədlə sənəddə deyilir:

"Tərəflər regional və beynəlxalq miqyasda sabitlik və rifah vasitəsilə sülh, dostluq və mehriban qonşuluğa əsaslanan beynəlxalq münasibətlərin inkişaf etdirilməsi, eləcə də münaqişələrin və regional və qlobal təhlükəsizlik və sabitlik məsələlərinin həlli istiqamətində birgə səylər göstərirlər" [1, 5]. Azərbaycan və Türkiyə arasında hərbi əməkdaşlıq, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə qarşı yarana biləcək təhdidlərin aradan qaldırılması,

beynəlxalq miqyasda münasibətlərin inkişaf etdirilməsi kimi mühüm məsələlər sabitlik və rifahın qarantına çevrilmiş olacaq. Regionda davamlı inkişafa təhdid və çağırışlar edən mənfi təsirlərdən qorunmaq Azərbaycan və Türkiyə kimi qüdrətli dövlətlərin sülhməramlı fəaliyyətində mühüm yer tutur:

"Tərəflər regional və beynəlxalq sabitliyə və təhlükəsizliyə mənfi təsir edən müxtəlif təhdid və çağırışlara, xüsusilə terrorçuluğa, onun bütün forma və təzahürlərinə, maliyyələşdirilməsinə, həmçinin kütləvi qırğın silahlarının yayılmasına, mütəşəkkil cinayətkarlığa, çirkli pulların yuyulmasına, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə, insan alverinə, qanunsuz miqrasiyaya qarşı mübarizə sahəsində birgə səylərini və əməkdaşlıqlarını genişləndirəcək və dərinləşdirəcəklər" [1, 5]. Sadalanan məqamlar kifayət qədər ciddi amillər olmaqla, hər iki dövlətin milli maraqlarının, regional və beynəlxalq əməkdaşlığının təmin olunması və möhkəmlənməsində müttəfiqlik münasibətlərinin nə qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərir. Azərbaycan kütləvi qırğın silahlarına qarşı beynəlxalq konvensiyaya qoşulmaqla, buna qarşı beynəlxalq təşkilatlarda, xüsusilə BMT və digər nüfuzlu qurumlar çərçivəsində fəaliyyətini davam etdirir. Narkotik, insan alveri və qeyri-leqal mqirasiya kimi həssas mövzularda da Azərbaycan regional və beynəlxalq səviyyədə mübarizəsini davam etdirir. Azərbaycan-Türkiyə müttəfiqlik Bəyannaməsində qeyd olunan mühüm məqamların öz əksini tapması hər iki dövlətin siyasi və iqtisadi qüdrətinin yüksəlməsindən, ordu quruculuğu, sərhəd mühafizəsi və əmək miqrasiyası kimi həssas mövzularda birgə səylərinin, imzalanan ikitərəfli sənədlərin fayda verdiyini göstərir.

Hazırda Azərbaycan və Türkiyə arasında viza məsələlərinin sadələşdirilməsi hər iki ölkə arasında aktiv miqrasiya proseslərinin, əmək miqrasiyasının inkişafında müsbət rol oynayır, emiqrasiya proseslərinin tənzimlənməsində dövlətlərin maraqlarının qorunduğunu, bilavasitə bölgədə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə olunması işində effekt verdiyini əks etdirir. Bəyannamədə diqqət çəkən məqamlardan biri miqrasiya qədər həssas mövzu olub, Azərbaycan və Türkiyənin diaspor təşkilatlarının fəaliyyəti ilə bağlıdır. Azərbaycanın qısa müddət ərzində torpaqlarının işğaldan azad olunmasında hər iki dövlətin diaspor qurumlarının təbliğat və əməli fəaliyyəti, mədəni, ictimai-siyasi səyləri, beynəlxalq mətbuat səhifələrində məlumat və məqalələrin dərc edilməsi, nüfuzlu informasiya saytlarına yerləşdirilən həqiqətlər beynəlxalq media qurumları tərəfindən tirajlanaraq hər tərəfə yayılmışdır. Postmünaqişə dövründə düşmənlə informasiya müharibəsi davam edir, Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri isə durmadan inkişaf edir, yeni əməkdaşlıq üçün yollar açılır və diaspor sahəsində əməkdaşlıqla bağlı Bəyannamədə deyilir:

"Tərəflər müxtəlif ölkələrdə yaşayan Azərbaycan və türk diasporları arasında əməkdaşlığın daha sıx inkişaf etdirilməsi, onların məruz qaldıqları ümumi problemlər qarşısında birlikdə addımlar atılması və ardıcıl həmrəylik göstərilməsi məqsədilə səylərini birləşdirəcəklər" [1, s. 5]. Azərbaycan və Türkiyə respublikalarının diaspor təşkilatlarının Vətən müharibəsi dövründə olduğu kimi, birgə, həmrəy addım atmaları hazırda aktual olaraq qalır. Bu isə öz növbəsində diasporun miqrasiya prosesləri qədər ikitərəfli münasibətlərdə əhəmiyyət daşıdığını göstərir. Düşmən tərəfi öz revanşist xislətini gizlətmir və Azərbaycan-Türkiyə müttəfiqliyini möhkəmləndirən Şuşa Bəyannaməsinin qəbul olunması erməni diaspor qurumlarına ağır zərbə effekti göstərmiş və hazırkı informasiya münaqişəsində türk dövlətlərinin milli maraqlarının qorunmasında birgə fəaliyyətin, həmrəyliyin vacibliyini bir daha bəyan edir.

Hər iki ölkə ticari-iqtisadi münasibətlərdə milli iqtisadiyyatın və ixracın şaxələndirilməsi, eləcə də perspektiv sahələrdə birgə istehsalın qurulması, investisiya əməkdaşlığının qarşılıqlı faydalı inkişafı üçün daha əlverişli şəraitin inkişafı istiqamətində səylərini artıracaqlar [12]. Sosial-siyasi, ticari-iqtisadi münasibətlərin genişlənməsi, birgə fəaliyyətin, sərmayə mühitinin inkişaf etdirilməsi Azərbayca-

Türkiyə münasibətlərində, dəqiq ifadə etsək miqrasiya əməkdaşlığında mühüm amildir. Dərinləşən sosial-siyasi münasibətlər heç şübhəsiz ki, iki dövlət arasında əmək miqrasiyasının müsbət inkişafına əsas yaradır və təhlükəsiz əməkdaşlığın tərəqqiyə apardığını əks etdirir.

Azərbaycan vətəndaşlarının Türkiyə ərazisinə şəxsiyyət vəsiqəsi ilə səyahət etmələri haqqında əldə edilən razılaşma ölkələrin milli maraqlarına tam cavab verir. Həmin razılaşmanın xalqlarımız arasında yaxınlıq baxımından müstəsna əhəmiyyətini qeyd edərək, bir ölkənin vətəndaşlarının digər tərəfin ərazisində yaşamaq hüququ əldə etmələrini qarşılıqlı şəkildə asanlaşdırmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməsi müqavilədə öz əksini tapmışdır. Şuşa Bəyannaməsi isə Azərbaycan və Türkiyə xalqları arasında müştərək dəyərlərə söykənən sıx əlaqələri humanitar, sosial müdafiə, elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, gənclər və idman sahələrində daha da inkişaf etdirəcək və dərinləşdirəcəkdir [12]. Sənəddən irəli gələn məsələlər və inkişaf prinsipləri ikitərəfli münasibətlərə töhfə verə biləcək tarixi Bəyannamə kimi müxtəlif sahələri əhatə edir. Qeyd olunan sahələr miqrasiya ilə əlaqələr quran vacib məqamlardır. Burada miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsində mütərəqqi sənəddən irəli gələn əməkdaşlıq münasibətləri hər iki ölkənin əməkçi miqrantlarının hüquqlarının müdafiəsinə, paralel olaraq insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasına əlverişli şərait yaradır.

Şuşa Bəyannaməsi Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində keyfiyyətcə yeni və daha praqmatik mərhələnin başlanması deməkdir. Burada regional və beynəlxalq səviyyədə diqqət yetirilən əmək miqrasiyasının, həmin sahədə əməkdaşlığın aktuallığı gün keçdikcə dinamizm qazanır. Həssas coğrafi və geosiyasi regionlarda yerləşən Azərbaycan və Türkiyəyə maraq illər ötdükcə artır, turist və miqrantların diqqətini çəkən dövlətlərin sosial-siyasi, iqtisadi qüdrəti əməkdaşlıq münasibətlərinə müsbət təsir göstərir. Postmünaqişə dövrü Azərbaycanın Türkiyə ilə çoxtərəfli münasibətlərində miqrasiya, miqrant hüquqları, insan hüquq və azadlıqlarının qorunması kimi qlobal məsələlərdə əməkdaşlıq üçün prioritetlər yaradır, hər iki dövlətin mövcud sahələrdə beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə hörmətlə yanaşdıqlarını göstərir.

2. Azərbaycan-Türkiyə miqrasiya əməkdaşlığının regional inkişaf mərhələsi

Qədim tarixi köklərə əsaslanan Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri postmünaqişə dövründə davam etdirilir. Şuşa Bəyannaməsinin imzalanmasından ötən qısa zamanda regionda sülh və əminamanlığın yaşandığı sabitlik, regional inkişaf mərhələsi Azərbaycanın Cənubi Qafqazın lider dövləti olduğunu təsdiq edir. Region dövlətləri ilə qarşılıqlı faydalı münasibətlərin qurulmasına çalışan Azərbaycan-Türkiyə dostluğu, müttəfiqlik və əməkdaşlıq prinsipləri yeni iqtisadi layihələrin, beynəlxalq infrastrukturun genişlənməsi və türk dövlətləri ilə əlaqələrin intensiv inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərir.

Miqrasiya yolları düşünüldüyündə, Türkiyə coğrafi mövqeyi baxımından, tarix boyu insanlar üçün Şərq və Qərbi birləşdirən təbii bir körpü olmuşdur [16, 11]. Tarixi ənənələrə söykənən sülh və əməkdaşlıq körpüsü Türkiyənin çoxəsrlik dövlətçiliyində, dövlətlərarası münasibətlərində bu gün də davam etdirilir. Bunun bariz nümunəsi kimi Azərbaycan və Türkiyənin Cənubi Qafqazda, dünya maraqlarının kəsişdiyi həssas regionda davamlı sülhə və inkişafa nail olması, miqrasiya sahəsində müsbət təcrübələrinin öyrənilməsini göstərmək olar.

Hazırda Azərbaycan Respublikasında miqrasiya prosesləri əsasən "Ölkədən getmək, ölkəyə gəlmək və pasportlar haqqında", "Əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin hüquqi vəziyyəti haqqında", "İmmiqrasiya haqqında" və "Əmək miqrasiyası haqqında" respublika qanunları ilə tənzimlənir [2, 226]. Hüquqi-demokratik inkişaf yolu Azərbaycan və Türkiyənin bir amala, bir məqsədə qulluq etdiklərini, nəticə etibarilə regional əməkdaşlıqda, diplomatik münasibətlərdə irəlilədiklə-

rini göstərir, miqrasiya sahəsində əməkdaşlıqda, qanunverici bazanın ciddi əhəmiyyət daşıdığını şərh edir. Azərbaycan dövləti tərəfindən miqrasiya siyasətinin inkişafına yönəlmiş qanunların qəbul olunması, respublikanın mövcud sahədə beynəlxalq qanunvericiliyə diqqət yetirilməsinin vacibliyinə işarə edir.

1999-cu il əhali sayımında emiqrasiyada olan əhalinin böyük əksəriyyəti Azərbaycanın daimi əhalisi kimi qeydə alındığı üçün statistik materiallarda bu azalma öz əksini tapmamışdır və 1989-1999-cu illərdə əhali nəinki azalmış, əksinə 932,2 min nəfər və ya 13,3% artmışdır [9, 127]. Miqrasiya proseslərinin idarə olunmasında statistik göstəricilər mühüm rol oynayır. Azərbaycanda əsasən, SSRİ-nin süqutuna qədər, son 1980-ci illərdə və dövlət müstəqilliyinin ilk illərində (1991-1992) emiqrasiya prosesləri kəskin artdığı halda, 1993-cü ilin ikinci yarısından respublikada yaranmış stabil dövlət idarəçiliyi, tədricən sosial-iqtisadi inkişafa nail olunması emiqrasiyaya müsbət təsir göstərmir, əkisnə dövlətin həyata keçirdiyi nəhəng enerji siyasəti immiqrasiyanın müsbət inkişafına gətirib çıxarmışdır. Milli inkişaf Azərbaycan-Türkiyə miqrasiya əməkdaşlığının genişlənməsində təməl əsas olmuşdur.

XX əsrin əvvəllərindən miqrasiya axınları Türkiyə cəmiyyətinin quruluşunu və xarakterini əsaslı şəkildə formalaşdırmışdır [4, 168]. 2000-ci illərdən etibarən Türkiyə "emiqrant" ölkəsindən "immiqrant"ölkəsinə çevrilmişdir. Bu vəziyyətin əsas səbəbləri qonşu ölkələrdəki siyasi təlatümlər, qloballaşmanın güclənməsi ilə Türkiyənin beynəlxalq miqrasiya sistemlərindəki mövqeyinin dəyişməsi və iqtisadi səbəblərdir [5, 403]. Türkiyə ərazisi, yerləşdiyi coğrafiya və beynəlxalq münasibətlərdə oynadığı rolu etibarilə emiqrasiya və immiqrasiya kimi aktiv proseslərin mərkəzinə çevrilmişdir. Bu proseslərdə Azərbaycan da yaxından iştirak edir və respublikadan Türkiyəyə emiqrasiya əsasən təhsil və əmək miqrasiyası kimi amillərə diqqət çəkir. Türkiyənin beynəlxalq aləmdə formalaşmış müsbət imici, siyasi aktivliyi regionlararası münasibətlərdə, xüsusilə də Cənubi Qafqazın miqrasiya proseslərində, Azərbaycanla əməkdaşlıq əlaqələrinin dərinləşməsində özünü göstərir.

Rusiya ilə yanaşı, Türkiyə də Azərbaycandan beyin miqrasiyasını alqışlayan mühüm ölkələrdən biridir. 1990-cı illərdən bəri ölkənin təcrübəli işçiləri, əsasən elm adamları və riyaziyyatçılar Türkiyənin ən yaxşı universitet və tədqiqat müəssisələrində işləməyə başladılar. Eyni zamanda, "Böyük tələbə layihəsi" adlı proqram çərçivəsində Azərbaycandan 2000-dən çox gənc bakalavr, magistr və doktorantura proqramları üzrə təhsil almaq üçün Türkiyəyə gəlib [6, 3-4]. 2010-cu ildə Azərbaycana oxumağa gələn əcnəbi tələbələr arasında, ümumilikdə Türkiyə 59.8 %-lə ilk yeri tutmuşdur [18, 60]. Dövlət müstəqilliyinin bərpasından ötən 30 ildən yuxarı vaxt ərzində Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində intellektual miqrasiya, hər iki dövlətin nüfuzlu universitetlərində tələbə mübadiləsi, ali təhsil kimi məsələlər gündəmdə olmuş, hazırki vaxtda da aktual səslənir. Hazırda Türkiyənin tanınmış universitetlərində kifayət qədər azərbaycanlı alimlər fəaliyyət göstərir, eləcə də Azərbaycanda həmin ölkənin ziyalıları, ali təhsil müəssisələri, beyin mərkəzlərilə əməkdaşlıqda maraqlı tərəf kimi çıxış edirlər.

Hazırda insan potensialı cəmiyyətin başlıca milli sərvəti və iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvəsi hesab edilir. Çünki, elmi-texniki tərəqqinin sürəti, əməyin təşkili və mədəniyyəti, onun məhsuldarlığı, hər şeydən əvvəl, insan potensialının keyfiyyətindən asılıdır [8, 7]. İnsan kapitalı XXI əsrin, qlobala dünyanın əsas hədəflərindən, hərəkətverici qüvvələrindən biridir. Gec-tez tükənən enerji resursları insan potensialının, intellektinin nə qədər dəyərli olduğunu, enerji resurslarının əldə olunmasında onun əhəmiyyətini təsdiq edir. Bu baxımdan Azərbaycan və Türkiyənin regional əməkdaşlığında, əmək miqrasiyası, insan potensialı, insan kapitalı kimi məsələlər mühüm əhəmiyyəti ilə seçilir.

Bu gün Türkiyədə yaşamaq icazəsi olan azərbaycanlılar 2017-ci ilin statistik məlumatlarına görə 49.208 nəfərdir ki, bu da İraq və

Suriyadan sonra 3-cü sırada gəlir. Türkiyə DİN-nin Miqrasiya Baş İdarəsinin statistikasına görə Türkiyədə qısamüddətli yaşamaq icazəsi almış 383.839 əcnəbinin 24.312 nəfəri azərbaycanlıdır. Bu statistikaya görə, Azərbaycan 4-cü yerdədir. Həmçinin, ailəvi yaşamaq üçün icazə alan 67.740 nəfərdən 8.589 nəfəri də azərbaycanlıdır [10, 69]. Azərbaycanlı miqrantların əmək fəaliyyətinin təhlükəsiz saydıqları dövlətlər sırasında Türkiyə ilk sıraları tutur. Göstərilən rəqəmlər Türkiyənin sürətlə inkişaf etdiyini, hər il müsbətə doğru dəyişdiyini, ciddi siyasi, iqtisadi maneələrə baxmayaraq müasir beynəlxalq münasibətlərə inteqrasiya olunduğunu göstərir. Bu addım öz növbəsində Azərbaycan-Türkiyə regional əməkdaşlığına da müsbət təsir göstərir, xüsusilə əmək miqrasiyasının idarə olunmasında yeni layihələrin işlənib hazırlandığını bəyan edir.

Miqrasiya kimi qlobal və Avropanın inkişaf etmiş dövlətlərinin çətinliklərlə qarşılaşdığı müasir dövrdə Azərbaycan-Türkiyə regioanl miqrasiya əməkdaşlığı hüquqi, dövlətlərarası qanunlarla tənzimlənir, yaranan və ya gələcəkdə yarana biləcək problemlərin qarşısının alınmasında birgə səylər bölgədə inkişafa, insanların sosial rifah halının yaxşılaşmasına müsbət təsir göstərir. İkitərəfli diplomatik münasibətlərdə, keçirilən rəsmi görüşlərdə miqrasiya məsələlərinin müzakirələri, birgə fəaliyyət imkanları mövcud sahədə problemlərin həllinə ciddi təsir göstərir. Bu baxımdan Dövlət Miqrasiya Xidməti (DMX) ilə əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafı prioritet təşkil edir. 2009-cu ilin 5 mart tarixində DMX-də Türkiyənin Azərbaycandakı səfiri ilə baş tutan görüşdə respublikanın mövcud sahədə müsbət təcrübəsi, “bir pəncərə” prinsipinin tətbiq olunmasının miqrantların hüquqlarının qorunmasında faydalı olduğu qeyd olunmuşdur. Həmin prinsip ölkə ərazisində hərəkət edən miqrantların, əcnəbi və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin yaşadıqları ərazilər üzrə qeydiyyata alınması işini xeyli asanlaşdırmışdır.

Prezident İlham Əliyevin 2013-cü ilin noyabr ayında Türkiyə Respublikasına səfəri zamanı imzalanan “Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Türkiyə Respublikası Hökuməti arasında işçi qüvvəsinin qarşılıqlı əmək fəaliyyətinə dair” Saziş hazırda öz bəhrəsini verir. Ötən 10 il ərzində işçi qüvvəsinin qarşılıqlı əmək fəaliyyətinin tənzimlənməsində sənəd müsbət rol oynamışdır [1, 5]. Ümumilikdə “Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Türkiyə Respublikası Hökuməti arasında miqrasiya sahəsində əməkdaşlıq haqqında Saziş”in artıq mövcud olması Türkiyədən Azərbaycana gələn əməkçi miqrantlar, eləcə də həmin ölkəyə üz tutan azərbaycanlı miqrantların hüquqlarının tanınmasına ciddi imkan verən əsas sənədlərdən biridir. Burada diqqət çəkən məqamlardan biri Azərbaycana daxil olan Türkiyə immiqrantları arasında ixtisaslı kadrların olmasıdır. Onlar əsasən, inşaat, turizm, neft-qaz, təhsil, kənd təsərrüfatı, səhiyyə kimi sahələri əhatə edir.

“Türkiyə Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin nəzdində Miqrasiya İdarəsi üzrə Baş Direktorluğu ilə Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidməti arasında həyata keçiriləcək Razılaşma Memorandumu” həmçinin ikitərəfli münasibətlərin regional inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərmiş, hər iki ölkənin əməkçi miqrantlarının sərbəst hərəkət və digər hüquqlarının müdafiəsi sahəsində effekt vermişdir. 1 sentyabr 2019-cu ildən hər iki ölkə arasında vətəndaşların rahatlığının təmin edilməsi məqsədilə viza sisteminin ləğv edilməsi, ardından 1 aprel 2021-ci ildən hər iki ölkə vətəndaşalrının qarşılıqlı səfərləri zamanı biometrik pasportlardan da istifadəyə verilən icazə [12] miqrasiya sahəsində əməkdaşlığa dinamizm qatmış, əmək miqrasiyanın müsbət inkişafına şərait yaratmışdır.

BMT-nin miqrantların sayına dair son (2020-ci il) rəqəmlərinə əsasən, Azərbaycanda 252.228 immiqrant yaşayır ki, onların da əksəriyyəti Ermənistan, Gürcüstan və Rusiyadan olan etnik azərbaycanlılardır. Daha kiçik miqrant qrupları Özbəkistan, Qazaxıstan, Ukrayna, Qırğızıstan və Türkiyədən gələnlərdir [14, 6-7]. Son illər, postmünaqişə dövründə, Şuşa Bəyannaməsinin imzalandığı qısa dövr ərzində Türkiyədən Azərbaycana immiqrasiya edən

ixtisaslı kadrların sayında artım müşahidə olunur. Yaxud əksinə Azərbaycandan Türkiyəyə emiqrasiya halları da aşağı faizlə izlənilir. Bunun başlıca səbəblərindən biri respublikada istehsal sahələrinin artması, təhlükəsiz, sivil və milli inkişafda iqtisadi tərəqqinin yüksəlməsi ilə izah olunur.

Ümumilikdə Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində miqrasiya ilə bağlı həlli mürəkkəb olan problemlər yaşanmamaqdadır. Hər iki respublikanın daxili qanunvericiliklə yanaşı, miqrasiya ilə bağlı beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərinə riayət etməsi, insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinə həssas yanaşması əmək miqrasiyasının tənzimlənməsində mühüm amil olaraq qalır [3, 579]. Bu baxımdan, Azərbaycan-Türkiyə regional əməkdaşlığında əmək miqrasiyası aktuallıq kəsb edir. Mövcud sahədə ciddi problemlərin yaşanmaması hər iki dövlətin qanunları ilə yüksək səviyyədə tənzimlənir, müsbət nəticəsi olaraq xarakterizə edilir. Mövcud şərait Azərbaycanın Türkiyə kimi sürətlə inkişaf etməkdə olan dövlətlə regional əməkdaşlığını genişləndirir və müxtəlif sahələri əhatə edir. Miqrasiya bütün dövrlərdə, qədim tarixi proses kimi müasir dövrdə, regionlararası münasibətlərin inkişafına əlverişli təsir göstərir, dövlətlərin sosial-siyasi əməkdaşlığına şərait yaratmaqla əlaqələri dərinləşdirir, sülh və təhlükəsizliyə əsas yaradır. Bunu Azərbaycan-Türkiyə regional münasibətlərində aydın görmək mümkündür.

Nəticə

Aparılan tədqiqat və təhlillər göstərir ki, Cənubi Qafqaz regionu dünya dövlətlərinin maraqlarının birləşdiyi, bəzi hallarda toqquşduğu region kimi diqqət çəkir. Burada müsbət inkişafa diqqət çəkən digər bir məsələ, Azərbaycan Respublikasının 44 günlük Vətən müharibəsində bölgədə davamlı sülh, təhlükəsizlik və əməkdaşlığa nail olaraq yeni reallıq yaratmasıdır. Bu reallıqda Yaxın Şərqin inkişaf etməkdə olan böyük dövləti, Türkiyə Respublikasının sülhməramlı mövqeyi və Azərbaycana göstərdiyi siyasi dəstək bu gün də davam edir. İkitərəfli regional münasibətlərdə yaranan yeni mərhələ miqrasiya proseslərinin idarə olunması və təcrübə mübadiləsi kimi amilləri gündəmə gətirir, əməkdaşlıq üçün yeni perspektivlər yaranır.

Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində, xüsusilə də miqrasiya sahəsində stabil inkişafa və əməkdaşlığa yol açan Şuşa Bəyannaməsi hər iki ölkənin yaxın tarixində mühüm mərhələnin başlanğıcı kimi yadda qalacaq. Sənəddən irəli gələn əməkdaşlıq və inkişaf prinsipləri dövlətlərarası münasibətlərdə sosial-siyasi münasibətlərə töhfə verəcək, əmək miqrasiyasının genişlənməsinə yol açacaq.

Miqrasiya iqtisadi, siyasi və sosial dəyişikliklərin güclü mühərriki və vacib tədqiqidir. Onun icmalara əhəmiyyətli təsirini nəzərə alaraq, miqrasiyanı tam ölçmək və anlamaq lazımdır [20, 5]. 1995-2000-ci illərdə respublikadan xaricə 174.6 min nəfər getmişdir, bu da 1989-1994-cü illərdə gedənlərdən iki dəfə azdır [13, 80]. Göründüyü kimi ötən dövr ərzində Azərbaycan Respublikası həyatın bütün sahələrində, o cümlədən miqrasiya kimi birmənalı qarşılanmayan sahədə dövlət siyasətini inkişaf etdirmişdir. Azərbaycanın postmünaqişə dövründə diplomatik münasibətlərində qonşu dövlətlərlə, xüsusilə də Türkiyə ilə qurduğu əməkdaşlıq münasibətləri Şuşa Bəyannaməsinin imzalanmasından sonra müttəfiqlik və regional əməkdaşlıq mərhələsində yeni üfüqlər açmışdır. Mövcud sənəd ikitərəfli münasibətlərin bütün aspektlərini ehtiva etməklə hər iki dövləti müttəfiq kimi hərbi-strteji əməkdaşlıqda birləşdirir. Həmçinin, Bəyannamədə əmək miqrasiyasının inkişafı, qeyri-leqal miqrasiyanın qarşısının alınması, sərhəd təhlükəsizliyi və ümumilikdə regional təhlükəsizlik kimi məsələlərdə yarana biləcək problemlərin tənzimlənməsində gələcək faydaları öz əksini tapır.

Məqalə boyu sadalanan bütün müsbət məqamlar Azərbaycan-Türkiyə strateji əməkdaşlığının region üçün bir sıra dividentlər gətirdiyini şərh edir. Burada miqrasiya əməkdaşlığının sosial-siyasi mahiyyəti üzə çıxır, iqtisadi sahədə az əhəmiyyət daşımayan əmək miqrasiyasının idarə olunmasında birgə səylər

dəyərləndirilir, ikitərəfli qaydada qanunvericilik məsələləri nəzərdən keçirilir. Tarixi sənədin imzalanmasından sonra bölgədə qalıcı sülh və təhlükəsizliyin, stabil inkişaf və dialoqun, nəhayət əməkdaşlığın region dövlətləri üçün mühüm əhəmiyyət daşıdığı bəyan olunur.

Sonda "Azərbaycan-Türkiyə miqrasiya əməkdaşlığında Şuşa Bəyannaməsi: təhlükəsizlik və inkişaf" mövzusunda tədqiqat işini ümumiləşdirərək alınan elmi nəticəni aşağıdakı kimi sıralamaq mümkündür:

- Təbii proses olan miqrasiya müasir dünyanın bütün regionlarında, həmçinin Cənubi Qafqaz bölgəsində sosial-siyasi münasibətlərin inkişafına müsbət təsir göstərir;
- Regionun aparıcı dövləti kimi, güclü orduya və tərəqqi edən iqtisadiyyata malik Azərbaycanın bölgəsəl təhlükəsizliyin və əməkdaşlığın genişlənməsi istiqamətində Türkiyə ilə qurduğu müttəfiqlik münasibətləri gün keçdikcə daha da möhkəmlənir;
- Tarixi, etnik əlaqələr hər iki dövləti eyni məqsədə, amala doğru aparır – regionda və dünyada təhlükəsizlik şəraitində fəaliyyət göstərmək və buna təşviq etmək üçün yeni siyasi dialoq yaranır və əmək miqrasiyası kimi həssas mövzular gündəmə gətirilir;
- Azərbaycan-Türkiyə əməkdaşlığında bir millət iki dövlət prinsipi digər sahələrdə olduğu kimi, miqrasiya sahəsində də əməkdaşlıq üçün yeni yollar açır;
- Dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra, Şuşa Bəyannaməsi ikitərəfli münasibətlərin müttəfiqlik mərhələsində, Qars Müqaviləsindən sonra ikinci mühüm sənəd kimi uzun illər, əsrlər boyu hər iki dövlətin ərazi bütövlüyünün müdafiəsində mühüm rol oynayacaq;
- Viza rejiminin ləğv edilməsi, ikitərəfli miqrasiya əməkdaşlığında, gediş-gəlişin sadələşdirilməsi və əmək miqrasiyasının səmərəli inkişafında mühüm addım kimi qiymətləndirilir;
- Dövlət Miqrasiya Xidməti ilə Türkiyənin Daxili İşlər Nazirliyi nəzdində yaradılmış miqrasiya xidməti ilə əməkdaşlıq əlaqələri Şuşa Bəyannaməsinin qəbul olunmasından sonra bir qədər də genişlənmiş, rəsmi səfərlər çərçivəsində, mövcud sahədə yaranan və ya yarana biləcək problemlərin həllində birgə səylər dəyərləndirlir və proses davam edir;
- 2013-cü ildə "Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Türkiyə Respublikası Hökuməti arasında işçi qüvvəsinin qarşılıqlı əmək fəaliyyətinə dair" Sazişin imzalanmasından keçən vaxt ərzində dövlətlərarası miqrasiya tənzimlənməsi regional əməkdaşlığın inkişafında müsbət rol oynamışdır;
- Azərbaycanlı əməkçi miqrantların çalışmaq üçün təhlükəsiz saydıqları, eləcə də insan hüquq və azadlıqlarının yüksək səviyyədə qorunduğu ölkələr sırasında Türkiyə Respublikasına üstünülük verməsi mövcud sahədə əməkdaşlığın inkişaf perspektivlərini yaradır;
- Həmçinin Azərbaycan-Türkiyə miqrasiya əməkdaşlığında bu dövlətin vətəndaşlarının Azərbaycana gələrək müxtəlif sahələrdə çalışması, regional əməkdaşlığa müsbət təsir göstərən amillərdən biri hesab oluna bilər;
- Türkiyənin yüksək və dünya standartlarına cavab verən turizm potensialı müvəqqəti işləmək üçün azərbaycanlı əməkçi miqrantlar üçün cəlbedicidir;
- Yaxud Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində aparılan nəhəng tikinti, infrastruktur layihələrində Türkiyənin əmənkiç miqrantlarının da yer alması ikitərəfli miqrasiya proseslərinin inkişafına müsbət təsir göstərmək iqtidarındadır;
- Azərbaycan və Türkiyə kimi regional inkişafa töhfə verən üçüncü ölkələrə rast gəlmək mümükün deyil. Mövcud münasibətlər müttəfiqliyin sərhədlərini aşaraq qardaşlıq kimi mənəvi dəyərlər qazandırır. Belə dövlətlərarası təcrübə yalnız Azərbaycan və Türkiyə əməkdaşlığında özünü qabarıq şəkildə büruzə verir;
- Münasibətlər 44 günlük Vətən müharibəsi dövründə olduğu kimi, hazırda ən yüksək regional mərhələyə keçid almışdır;
- Şuşa Bəyannaməsi Azərbaycan-Türkiyə bölgəsəl əməkdaşlığının qarantı kimi miqrasiya siyasətinin inkişafına və mənfi tendensiyaların aradan qalxmasına pozitiv təsir göstərməyə davam edir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında müttəfiqlik haqqında Şuşa Bəyannaməsi // "Azərbaycan" qəzeti, № 124 (8717), 17 iyun, 2021, s. 5.
2. Abdullayev F.N. Miqrasiya və milli təhlükəsizlik. Bakı: Elm, 2011, 284 s.
3. Əhmədov A.P. Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində miqrasiya məsələlərinin təhlili / ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 99-cu ildönümünə həsr olunmuş, "Gənc Tədqiqatçıların VI Beynəlxalq Elmi Konfransı"nın materialları. Bakı, 29-30 aprel, 2022, s. 579-583.
4. İçduygu A., Aksel B. Turkish migration policies: A critical historical retrospective // Perceptions, Autumn 2013, Volume XVIII, Number 3, pp. 167-190.
5. Koç S., Solmaz A.R. Türkiyede uluslararsı göç akımları: çekim modeli analizi // Rating Akademy. Journal of Life Economics. Cilt 6, Sayı 4, 2019, s. 401-412.
6. Khashimov M. Azerbaycandan beyin göçü sorunu ve Türkiyenin bu konudaki yeri // Göç Araştırmaları Vakfı Türkiye Diaspora Araştırmaları Merkezi, GAV Analiz. Sayı: 8, 2020, 11 s.
7. Qəribova E., Rüstəmova V. Azərbaycanda daxili miqrasiya və urbanizasiyanın sosial aspektləri // "Azərbaycan Barometri". Analitik hesabat (sosioloji sorğu və elmi tədqiqatın nəticələri əsasında), № 2(6), fevral 2020, 68 s.
8. Muradov Ş.M. Azərbaycan Respublikası əhalisinin dinamikası və quruluşu: əsas demoqrafik və etno-demoqrafik dəyişikliklər (1897-2007). Bakı: Elm, 2008, 240 s.
9. Muradov Ş.M., Baxış Ç.Ə. Azərbaycan Respublikasında etno-demoqrafik proseslər: tarixi dəyişikliklər və reallıqlar. Bakı, 2013, 135 s.
10. Nagıyeva L. Azerbaycandan Türkiyeye göçün sosyal medya üzerinden organizasyonu: Ankara önegi // Kadim Akademi SBD, Sosyal bilimler dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2019, s. 65-78.
11. Rəşid L. Şuşa bəyannaməsi regional və beynəlxalq təhlükəsizliyə zəmin yaradır // "Xalq" qəzeti, № 127 (29669), 20 iyun, 2021, s. 1-2.
12. Rüstəmov R. Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində Şuşa Bəyannaməsinin tarixi və strateji əhəmiyyəti / https://www.migration.gov.az/az/news_detail/14658 (01.07.2021).
13. Sərdarov M.Ə. Azərbaycanda miqrasiya prosesləri. Bakı: Adiloğlu, 2004, 155 s.
14. Seçilmiş ölkələrdə miqrasiya siyasətlərinin icmalı və Azərbaycan Respublikası üçün öyrənilmiş təcrübə (Estoniya, Gürcüstan, Almaniya, İtaliya, Moldova və Niderlandın milli miqrasiya siyasəti və təcrübələrinin təhlili əsasında) / müəlliflər: E.Diker, K.O'Dell, K.Marçand, S.Məstiyeva. Vyana: Miqrasiya Siyasətinin İnkişafı üzrə Beynəlxalq Mərkəz (MSİBM), 2022, 74 s.
15. Seferov R., İbadov A. Ermenistanın Karabagı işgal süreci ve sonrasında Azerbaycanda yaşanan zorunlu göçler ve sorunları // Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi "Edebiyat Dergisi", Sayı 18, 2007, s. 159-173.
16. Türkyede yaşam rehberi / yayın kurulu: A.Buran, A.R.Beşkat, B.Yaşar, C.Özoğlu, E.Kömleksiz, S.A.Özen. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, 2019, 168 s.
17. Арзуманлы В.М. К вопросу миграционных процессов в азербайджанской республике // "Elturan" ictimai-siyasi, elmi-kütləvi jurnal, № 1-2(17), 2000, s. 56-60.
18. Азербайджан расширенный миграционный профиль. Построение миграционных партнерств (ПМП). Финансовая поддержка Тематической Программы Европейского Союза 2010, 96 с.

19. Из истории азербайджанской эмиграции. Сборник документов, произведений, писем. Москва: «Социально политическая мысль» / Сост., предисл. и примеч. С.М.Исхаков. 2011, 416 с.

20. Чудиновских О. Статистика международной миграции. Практическое руководство для стран Восточной Европы и Центральной Азии. Женева, 2011, 104 с.

Açar sözlər: *Şuşa, təhlükəsizlik, miqrasiya, əməkdaşlıq, regional, beynəlxalq, bəyannamə*

Agil Ahmadov
Dissertation candidate of the doctor of science program specializing “History of international relations” of the Institute of History named after A.A. Bakykhanov ANAS, Associate Professor, Ph.D. in History

SHUSHA DECLARATION IN AZERBAIJANI-TURKISH MIGRATION COOPERATION: SECURITY AND DEVELOPMENT

ABSTRACT

Azerbaijani-Turkish strategic cooperation is developing in an ascending line in the XXI century. The current relations of cooperation have somewhat strengthened after the 44-day Patriotic War. The Shusha Declaration, which had a significant impact on the expansion of ties between the two States, brought dynamism to regional cooperation in the field of migration.

The article considered various aspects of the Shusha Declaration in the Azerbaijani-Turkish regional cooperation and mechanisms of influence on the positive development of labor migration. In this study, the author analyzed the sections entitled “The socio-political significance of the Shusha Declaration” and “The regional stage of development of Azerbaijani-Turkish migration cooperation." In the final part of the article, such important issues as security and the development of interstate relations became the object of research.

Keywords: *Shusha, security, migration, cooperation, regional, international, declaration*

Агиль Ахмедов

Диссертант программы доктора наук по специальности «История международных отношений» Института Истории им. А.А.Бакыханова Национальной Академии Наук Азербайджана, доктор философии по истории, доцент

ШУШИНСКАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНО-ТУРЕЦКОМ МИГРАЦИОННОМ СОТРУДНИЧЕСТВЕ: БЕЗОПАСНОСТЬ И РАЗВИТИЕ

РЕЗЮМЕ

В XXI веке азербайджано-турецкое стратегическое сотрудничество развивается по восходящей линии. Нынешние отношения сотрудничества еще более укрепились после 44-дневной Отечественной войны. Шушинская декларация, оказавшая значительное влияние на расширение связей между двумя государствами, внесла динамизм в региональное сотрудничество в области миграции.

В статье были рассмотрены различные аспекты Шушинской декларации в азербайджано-турецком региональном сотрудничестве, а также механизмы влияния на позитивное развитие трудовой миграции. Были проведены анализы в разделах под названием «Социально-политическое значение Шушинской декларации» и «Региональный этап развития азербайджано-турецкого миграционного сотрудничества». В заключительной части статьи объектом исследования стали такие важные вопросы, как безопасность и развитие межгосударственных отношений.

Ключевые слова: *Шуша, безопасность, миграция, сотрудничество, региональный, международный, декларация*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.171

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR TARİXİ
HISTORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

UOT: 341.1; 341.16; 091; 342.951:351.82

NİGAR BABAXANOVA

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Beynəlxalq elmi-mədəni əlaqələr şöbəsinin müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

e-mail: nbabaxanova@gmail.com

ƏLYAZMALARIN TƏDQİQİ VƏ TƏBLİĞİ SAHƏSİNDƏ BEYNƏLXALQ İNTEQRASİYANIN MÜQAVİLƏ-HÜQUQİ BAZASI VƏ ELMİ-TƏŞKİLATİ ASPEKTLƏRİ

30 ildən artıqdır ki, ölkəmizdəki qədim əlyazmaların baş saxlancı olan AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu beynəlxalq elmi-texniki əməkdaşlıq əlaqələrinin müstəqil subyekti qismində çıxış edir. Müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq təşkilatlara inteqrasiya etməsi müxtəlif ölkələrə səpələnmiş əlyazmalarımızın repatriasiyasına və tədqiqinə, İnstitutun fondundakı yazılı abidələrin geniş təbliğinə böyük təkan vermişdir.

Azərbaycan Respublikası 1992-ci il martın 2-də Birləşmiş Millətlər Təşkilatına (BMT) üzv olmaqla, "Beynəlxalq hüquq prinsipləri" Deklarasiyasına (1970) qoşulmuşdur. Həmin sənəddə qeyd olunur ki, üzv ölkələr BMT Nizamnaməsi çərçivəsində bir-biriləri ilə iqtisadiyyat, sosial, təhsil, elm və texnika, mədəniyyət sahəsində əməkdaşlıq etməlidirlər [10]. 1992-ci il iyunun 3-də isə Azərbaycan Respublikası UNESCO-ya üzv qəbul edilmiş, müxtəlif illərdə qurumun bir sıra Konvensiyalarına, o cümlədən "Ümumdünya mədəni və təbii irsinin qorunması haqqında 16 noyabr 1972-ci il Konvensiyası"na (1993), "Müəlliflik hüququ haqqında 6 sentyabr 1952-ci il Ümumdünya Konvensiyası"na (1997), "Mədəni dəyərlərin qanunsuz olaraq ölkəyə gətirilməsi, ölkədən çıxarılması və mülkiyyət hüququnun qanunsuz olaraq başqasına verilməsinin qadağan olunması və qarşısının alınmasına yönəldilmiş tədbirlər haqqında 14 noyabr 1970-ci il Konvensiyası"na (1997), "Beynəlxalq xüsusi hüququ unifikasiya institutunun (YUNİDRUA) oğurlanmış, yaxud qanunsuz çıxarılmış mədəni dəyərlər haqqında 1995-ci il Konvensiyası"na (2003), "Nəşrlərin beynəlxalq mübadiləsinə dair 3 dekabr 1958-ci il Konvensiyası"na (2020) qoşulmuş, Azərbaycanda UNESCO-nun müxtəlif sahələri üzrə 6 milli komitə, o cümlədən "Muzeylərin Beynəlxalq Şurası" (ICOM- International Council of Museums), "Dünya Yaddaşı Proqramı üzrə Milli Komitə" (Memory of the World Register Programme) yaradılmışdır. Sadalanan Konvensiya və Komitələr Azərbaycan əlyazmalarının tədqiqi və təbliği sahəsində beynəlxalq inteqrasiya işinin müxtəlif aspektlərinə az və ya çox şəkildə təsir yükünə malikdir.

Azərbaycan Respublikası bu kimi təşkilatlara, onların sənəd və normalarına qoşulmaqla, həm də milli əlyazmaların qorunması və mühafizəsi, mübadiləsi, daşınması, xarici kitabxanalarda tədqiqi, repatriasiyası, təbliği işinin

qlobal hüquqi atmosferinə daxil olur və bu sahədə milli hüquqi baza üçün əsas yaradır. Əlyazmalar İnstitutu beynəlxalq elmi-mədəni əlaqələrdə məhz bu bazaya və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı bir sıra müvafiq beynəlxalq müqavilələrə istinad edir.

Son illərdə elm, o cümlədən əlyazmaşünaslıq sahəsində beynəlxalq münasibətlərin hüquqi əsasları milli qanunvericilik səviyyəsində də kifayət qədər möhkəmləndirilmişdir. Ölkənin elm siyasətini tənzimləyən başlıca sənəddə – "Elm haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda [5] qeyd olunur ki, elmi fəaliyyət sahəsində dövlətin əsas vəzifələrindən biri də beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və Azərbaycan Respublikasının elm sahəsi üzrə tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi, beynəlxalq müqavilələrin icrasında ölkənin elmi potensialından istifadə edilməsinə üstünlük verilməsidir. Aydındır ki, elm sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi Azərbaycan Respublikasının elmi-texniki siyasətinin dünya elmi məkanında layiqincə təmsil olunması və təbliğ edilməsi üçün başlıca zəmindir.

Elm haqqında əsas Qanunda o da vurğulanır ki, elmi fəaliyyətin subyektləri, elmi tədqiqat institutları elm sahəsində beynəlxalq münasibətlərdə Azərbaycan Respublikasını təmsil edir, xarici ölkələrin elm və təhsil müəssisələri, beynəlxalq təşkilatlar və fondlarla əlaqələr yaradır, qarşılıqlı əməkdaşlıq haqqında müqavilələr bağlayır, elm sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət və qeyri-hökumət qurumlarına üzv olur, beynəlxalq elmi və elmi-texniki proqram, layihə və müsabiqələrdə, həmçinin ölkələrarası elmi mübadilə proqramlarında iştirak edirlər. Qanundakı bu müddəalar Əlyazmalar İnstitutunun beynəlxalq informasiya mühitinə inteqrasiya prosesində əsasən yerinə yetirilmişdir. Belə ki, son 10 ildə İnstitut 20 ölkənin 50-dan artıq elm və təhsil müəssisəsi, muzeyi, arxiv və kitabxanası, fondları ilə yeni əlaqələr qurmuş, əməkdaşlıq müqavilələri bağlamış, 2 beynəlxalq cəmiyyətə üzv seçilmiş, müxtəlif layihələrdə iştirak etmişdir. Türkiyə Yazma Əsərlər Təşkilatının Süleymaniyyə Kitabxanası, Xoca Əhməd Yasəvi adına Beynəlxalq Türk-Qazax Universiteti, Misir Milli Kitabxanası, Ərəb Ölkələri Liqasının nəzdində fəaliyyət göstərən Ərəb Əlyazmaları İnstitutu və s. ilə bağlanmış müqavilələr elm və təhsil müəssisələri ilə ikitərəfli əməkdaşlığa nümunə ola bilər. Müxtəlif beynəlxalq elm fondları və agentlikləri ilə əlaqələr, onların layihələrində iştirak da İnstitutun fəaliyyəti üçün prioritetlərdən olmuşdur. Misal üçün Türk Əməkdaşlıq və Koordinasiya Agentliyi (TİKA) ilə əlyazmaların bərpası və konservasiyası sahəsində yerinə yetirilmiş layihəni göstərmək olar. Bu layihə çərçivəsində İnstitutun mütəxəssisləri Türkiyədə xüsusi peşə kursları keçmiş, Əlyazmalar İnstitutuna müvafiq istiqamətlər üzrə maddi-texniki dəstək (bərpa materialları və xırda avadanlıq şəklində) göstərilmişdir. Göründüyü kimi, İnstitutun bu qəbildən olan layihələrdə iştirakı bərpa-konservasiya, rəqəmsallaşdırma işini yeni texnologiyalarla təchiz etməyə, mütəxəssislərə qabaqcıl bilik və bacarıqlar qazandırmağa imkan verir. Ən başlıcası isə İnstitut bununla beynəlxalq layihələrdə iştirak təcrübəsi əldə edir.

Məlumdur ki, beynəlxalq proqram, layihə və nominasiyalarda iştirakın özünəməxsus formal qaydaları, müqavilə-hüquq şərtləri, kommunikasiya üsulları, işgüzar sənədləşmə və təqdimat metodları vardır. Bunun üçün ilk növbədə mövcud proqram və ya layihənin tələbləri, məqsədi müəyyənləşdirilməlidir. Məqsədinə görə beynəlxalq layihələri aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq olar:

1. Məqsədli elmi təcrübə mübadiləsi və birgə tədqiqat aparmaq olan layihələr. Adətən belə layihələr əvvəlcədən əldə olunmuş əməkdaşlıq razılaşması əsasında, tərəflərin qarşılıqlı maddi-texniki, informasiya dəstəyi ilə həyata keçirilir. Məsələn, bir neçə il öncə Əlyazmalar İnstitutu Səudiyyə Ərəbistanının

Milli Əlyazmalar Mərkəzi ilə Bakıda əməkdaşlıq müqaviləsi imzalamış və bu müqavilə əsasında tərəflər müştərək islam abidələrinin tədqiqi sahəsində təcrübə mübadiləsinə başlamışlar.

2. Maarifləndirici layihələr. Bu kimi layihələr layihə sahibinin maddi-texniki dəstəyi ilə reallaşdırılır və iştirakçı tərəf layihə üzrə nəzərdə tutulmuş imkanlardan (maarifləndirici, ixtisasyönümlü seminar və treninqlərdə, konfranslarda iştirak, elmi tədqiqatlar üçün informasiya təminatı almaq və s.) bəhrələnir. Misal kimi, Əlyazmalar İnstitutu ilə ABŞ-ın Clarivate Analytics (əvvəlki ISI Thomson Reuters) şirkəti arasındakı əməkdaşlıq layihəsini göstərmək olar. Bu layihəyə əsasən, İnstitutun əməkdaşlarına Web of Science elmmetrik bazası ilə işləmək, elmi jurnalları təsnifləşdirmək, beynəlxalq standartlar üzrə elmi məqalə hazırlamaq bacarıqları aşılanır.

3. Təbliğat, intellektual marketinq məqsədli layihələr. Bu cür layihələr kommersiya xarakterli elmi məhsulu realizə etmək məqsədilə həyata keçirilir. Əvvəlcə iştirakçı tərəf elmi əmtəə, xidmət haqqında məlumatlandırılır, daha sonra ona məhsuldan müvəqqəti istifadə imkanı yaradılır. Sınaq müddəti bitdikdən sonra elmi məhsulun əldə olunmasına qərar verilərsə, mülkiyyətçi tərəf məhsuldan istifadə qaydaları ilə bağlı treninqlər təşkil edir və lazımi bilikləri məhsulu satın alan iştirakçı tərəfə ötürür. 2014-cü ildən etibarən Əlyazmalar İnstitutunun antiplagiat proqramları, avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemləri (AKİS), DOI (rəqəmsal obyektlərin identifikasiyası) vasitələri, müxtəlif bərpa materialları (kağız, yapışqan, absorbent və digər kimyəvi-bioloji materiallar) təqdim edən beynəlxalq və xarici şirkətlərlə əlaqələri, müqavilələri bu tip layihələrə misal ola bilər.

4. Maddi-texniki dəstək məqsədli layihələr. Bu kimi layihələr mədəniyyətin inkişafına, elmi-texniki tərəqqiyə dəstək verən fondlara, təşkilatlara müraciət əsasında həyata keçirilir. İştirakçı tərəf elmi tədqiqatların yerinə yetirilməsi üçün qanuni yollarla kənardan əlavə maliyyə vəsaiti cəlb etmək, həmin tədqiqatların maddi-texniki və texnoloji təminatını gücləndirmək istədikdə, aidiyyatı qurumlara müraciət edir və onların layihələrinə qoşulur. Bəzən xoşməramlı layihələrin təşkilatçıları elmi ehtiyacları olan subyektləri, tədqiqat müəssisələrini özləri müəyyənləşdirib tapır, onlara maddi-texniki yardım edirlər. Əlyazmalar İnstitutunun TİKA ilə əməkdaşlığından qaynaqlanan layihə bunun bariz nümunəsidir.

5. Nominasiya, mükafatlandırma məqsədli layihələr. Bu kimi layihələr müəyyən fərqləri nəzərə almaqla, maddi-texniki dəstək məqsədli layihələrə bənzəyir. Layihəni elan edən tərəf əvvəlcə mükafatlandıra (maddi-texniki dəstək verə) biləcəyi potensial iştirakçıları müəyyənləşdirir (onların müraciəti əsasında və ya öz təşəbbüsü ilə). Daha sonra həmin iştirakçılarla müvafiq məsləhətləşmə və sənədləşmə işləri aparır. Danışıqlar müsbət nəticələndikdə, iştirakçı əsas mükafata namizədlik statusu əldə edir. Mükafatlandırma məqsədli layihələrin əsas fərqləndirici xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, lazımi nəticənin əldə olunması üçün mükafatverənlə həmin mükafatı almaq istəyənin qarşılıqlı razılığı kifayət etmir. Bu halda nominantlar arasından qalibi müəyyənləşdirmək üçün layihə elan edən təşkilat özünün ali idarəetmə orqanı və ya üzvləri səviyyəsində gizli və ya açıq səsvermə üsulundan istifadə edir. Əlyazmalar İnstitutunun bu tip layihələrdə iştirak təcrübəsi çox azdır. İlk dəfə belə bir təcrübə 2018-ci ildə UNESCO ilə əməkdaşlıq səviyyəsində əldə olunmuşdur. Həmin il İnstitut UNESCO-nun "Jikji Memory of the World Prize" mükafatına əsas namizədlərdən biri olmuş, lakin yekunda qalib seçilməmişdir. Bununla belə, proses zamanı formalaşmış müqavilə-hüquq bazası, əldə olunmuş yeni kommunikasiya, sənədləşmə, təqdimat təcrübəsi İnstitutun beynəlxalq elmi-mədəni əlaqələrinin elmi-praktiki əsaslarını gücləndirmişdir.

6. İnvestisiya məqsədli elmi-mədəni layihələr. Belə layihələr əsasən, perspektivli, fundamental elmi tədqiqatların aparılması məqsədilə dövlət və ya iri beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən icra olunur. Nəticədə elmi bilikləri və texnologiyaları faydalı əmtəəyə, xidmət və məşğulluğa çevirə bilən innovasiyalar inkişaf etdirilir, qabaqcıl elmi laboratoriyalar, muzeylər, mərkəzlər yaradılır. Əlyazmalar İnstitutunun inkişafı, milli əlyazma irsinin tədqiq və təbliğinin, qorunmasının gücləndirilməsi üçün belə layihələrin icrasına böyük ehtiyac vardır. Məsələn, İnstitutdakı "Əlyazmaların gigiyena və bərpası laboratoriyası"nın müasir tələblər səviyyəsində yenidən qurulması, ən son bərpa-konservasiya avadanlıqları, materialları, imkanları ilə təchiz olunması, qədim yazılı abidələrin bərpası, təmiri sahəsində tədris mərkəzinə çevrilməsi; İnstitutun nəzdində açıq istifadəli qədim əlyazma və kitab mədəniyyəti muzeyinin yaradılması, həmin muzeydə ziyarətçilərin ödənişli əsaslarla həvəskar xəttatlıq, boyakarlıq, cildləmə, kağız hazırlama məşğuliyyətlərinə cəlb olunması, interaktiv, praktik iştirak imkanlarının genişləndirilməsi dövlət büdcəsinə əlavə vəsait qazandırmaq baxımından faydalı ola bilər.

Elmi fəaliyyət sahəsinə bu kimi investisiyaların cəlb edilməsi hüququ milli qanunvericilik bazasında da təsbit olunmuşdur. "Elm haqqında" Qanunun 34-cü maddəsində (Elmi fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi) qeyd olunur ki, elmi və elmi-texniki fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi dövlət büdcəsinin vəsaiti, elmi fəaliyyət subyektlərinin öz vəsaitləri, dövlət fondlarının vəsaitləri, kreditlər, qrantlar, ianələr və digər qanuni mənbələr hesabına həyata keçirilir. Həmçinin, elmi və elmi-texniki fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi elmi müəssisə və təşkilatların beynəlxalq təşkilatlardan, maliyyə qurumlarından və fondlardan müqavilə, müsabiqə və qrantlar əsasında cəlb etdikləri, eləcə də elmi məhsul və xidmətlərin satışından daxil olan vəsaitlər hesabına da həyata keçirilə bilər. Bundan başqa, həmin Qanunun 38-ci maddəsində (Elmdə innovasiya və sahibkarlıq fəaliyyəti) göstərilir ki, Azərbaycan Respublikasında elmi araşdırmaların keyfiyyətini və səmərəliliyini yüksəltmək, ölkənin elmi potensialını və innovasiya imkanlarını genişləndirmək, alim və tədqiqatçıların elmi fəaliyyətlərini stimullaşdırmaq, beynəlxalq təcrübəni öyrənmək, müxtəlif elmi tədbirlərin təşkili üzrə layihələri dəstəkləmək məqsədilə elm, təhsil və innovasiya fondları yaradıla bilər. 39.2. maddəsində isə deyilir ki, elmi fəaliyyətin subyektləri dövriyyəsi qanunla qadağan olunmayan elmi nəticələrin və elmi məhsulların ölkə daxilində və xarici bazarlarda alqı-satqısını sərbəst həyata keçirmək hüququna malikdir.

Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, elm sahəsinin inkişafına və elmi tədqiqatlara xarici investisiya qoyuluşu "Xarici investisiyanın qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq həyata keçirilir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, Əlyazmalar İnstitutunun beynəlxalq elmi mədəni əlaqələri layihəmərkəzli deyil. Layihələrdə iştirak vacib olsa da əsas məqsəd beynəlxalq cəmiyyətlər, təşkilatlar, tədbirlər, nəşrlər vasitəsilə Azərbaycan əlyazmaşünaslıq elminin nailiyyətlərini təbliğ etməkdir. Elmi tədqiqat institutlarının, eləcə də həmin müəssisələrdə çalışan tədqiqatçıların beynəlxalq cəmiyyətlərə, assosiasiyalara qoşulmaq hüququ təkcə "Elm haqqında" Qanunda öz əksini tapmamışdır, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Elmi nəşrlərlə bağlı beynəlxalq reytinq göstəricilərinin yaxşılaşdırılması ilə əlaqədar 2022-ci ilin Yol Xəritəsi"ndə [2] də bu məsələyə diqqət yetirilmiş, müxtəlif istiqamətlər üzrə qabaqcıl beynəlxalq peşəkar cəmiyyətlərə üzvlüyünün əhəmiyyəti önə çəkilmişdir.

Əlyazmalar İnstitutu bu məsələyə xüsusi diqqət ayırır, müxtəlif beynəlxalq assosiasiya və cəmiyyətlərlə əməkdaşlıq edir. İnstitut 2015-ci ildə Böyük Britaniyanın Kembric Universiteti nəzdindəki İslam Əlyazmaları Assosiasiyasına (İƏA) (ing. The Islamic

Manuscript Association) üzv qəbul olunmuşdur. İƏA dünyadakı İslam əlyazmalarını mühafizə etmək və bu sahənin tədqiqatçılarına informasiya-resurs dəstəyi vermək məqsədilə yaradılmışdır. İslam əlyazmalarının kataloqlaşdırılması, bərpası, konservasiyası, elektronlaşdırılması, elmi-tənqidi mətnlərinin hazırlanması və nəşri üzrə standartlar və qaydalar işləyib hazırlayan Assosiasiya tədqiq və təbliğ işinə də böyük diqqət ayırır. Belə ki, İslam əlyazmalarını tədqiq edən onlarca tədqiqatçıya hər il Assosiasiya tərəfindən təqaüd verilir, sahə mütəxəssisləri üçün mütəmadi konfrans və seminarlar, treninqlər təşkil olunur. Əlyazmalar İnstitutu Assosiasiyanın işində yaxından iştirak edir, onun nüfuzlu “The Journal of Islamic Manuscripts” jurnalını əldə edərək alim və mütəxəssislərin ixtiyarına verir.

Əməkdaşlıq edilən başqa bir qurum isə Beynəlxalq Əlyazmalar Cəmiyyətidir (BƏC) (ing. International Manuscript Society). İnstitut baş qərargahı ABŞ-ın Kanzas ştatında yerləşən Beynəlxalq Əlyazmalar Cəmiyyətinə 2018-ci ildə tamhüquqlu üzv seçilmişdir. 1948-ci ildə yaradılmış Beynəlxalq Əlyazmalar Cəmiyyəti 1953-cü ilədək “Avtoqraf və Əlyazma Kolleksiyaçılarının Cəmiyyəti” adı ilə fəaliyyət göstərmişdir. Cəmiyyət müxtəlif ölkələrdə yerləşən arxivləri, elmi tədqiqat institutlarını, əlyazma fondlarını, kitabxanaları və s. özündə birləşdirir. Hazırda 1500-dən artıq təşkilat və 3400-ə yaxın arxivarius, əlyazmaşünas və kitabşünas BƏC-in üzvüdür. Əlyazmalar İnstitutu Cəmiyyətin ildə 4 dəfə nəşr edilən “Manuscript” adlı jurnalını abunə yolu ilə əldə edir.

Artıq Əlyazmalar İnstitutu Tarixi və İncəsənət Əsərlərinin konservasiyası üzrə Beynəlxalq İnstituta (ing. International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works – IIC), Kitab və Kağız konservasiya-bərpası üzrə Avropa Tədqiqat Mərkəzinə (ing. European Research Centre for Book and Paper Conservation-Restoration), Beynəlxalq Arxivlər Şurasına da üzvlük müraciəti ünvanlamışdır və yaxın gələcəkdə bu müraciətlərin müsbət cavablandırılacağı gözlənilir.

Elmi tədqiqat institutları bir sıra qurumların işinə bilavasitə deyil, ancaq dövlət xətti ilə qoşulmaq imkanına malikdirlər. Məsələn, Azərbaycan Respublikası uzun illərdən bəri Mədəni Mülkiyyətlərin Qorunması və Bərpasının Öyrənilməsi üzrə Beynəlxalq Mərkəzin (ing. The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property-ICCROM) üzvüdür. 2019-cu ildə UNESCO-nun Dünya İrs Komitəsinin Bakıda baş tutan 43-cü sessiyasında ICCROM-un rəhbəri də iştirak etmiş, Azərbaycanda bərpa və restavrasiya ilə bağlı təlimlərin keçirilməsi haqqında razılıq əldə olunmuşdur, Həmin tədbirlər qlobal pandemiya səbəbindən təxirə salınmışdır. Son dövrlərdə, xüsusən Azərbaycanın 44 günlük Qarabağ müharibəsindəki zəfərindən sonra isə Mərkəzlə əməkdaşlıq daha da genişlənmiş, Ermənistanın 30 ilə yaxın işğal altında saxladığı Azərbaycan ərazilərində törətdiyi vəhşiliklərin nəticələrini aradan qaldırmaq, tarixi abidələri bərpa etmək üçün ICCROM-a müraciət olunmuş və müsbət cavab alınmışdır.

Bu kimi beynəlxalq mərkəzlərlə əməkdaşlığın Əlyazmalar İnstitutu üçün də perspektivləri mövcuddur. Çünki İnstitutun fondunda elə qədim əlyazmalar vardır ki, onların fiziki-bioloji aşınması artıq sonuncu mərhələyə daxil olmuşdur və aşınmanı bu mərhələdə dayandırmaq, həmin əlyazmaları heç olmasa, indiki vəziyyətdə saxlamaq üçün daha təkmil kimyəvi-texnoloji yanaşmalara, radiasiya proseslərinə, əlavə vəsaitə ehtiyac vardır [4, 7]. Belə məqamlarda dünya əlyazma xəzinələri adətən, yardımlaşaraq, beynəlxalq qurumlara müraciət edərək vəziyyətdən çıxmağa çalışırlar. Məsələn, 2006-cı ildə İtaliyanın Ambroziana Kitabxanasında Leonardo da Vinçinin çertyojlarından ibarət “Codex Atlanticus” əlyazmalar toplusunda göbələk xəstəliyi aşkarlandıqda və həmin toplu təhlükə ilə üzləşdikdə, bu barədə az qala bütün dünyaya car çəkilmiş, yardım istənilmişdi.

Bu kimi vəziyyətlərdə əlyazmalar bərpa üçün bəzən başqa ölkələrə aparılır, daha yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin ixtiyarına verilir. Azərbaycan əlyazmalarının bərpasında isə mütəxəssis çatışmazlığı hələ ki, müzakirə mövzusu deyil, indiyə qədər hansısa əlyazmamız təmir və ya bərpa məqsədilə xarici ölkəyə aparılmamışdır, bu işlər həmişə yerli peşəkarlar tərəfindən yerinə yetirilmişdir. Kəskin aşınmaya məruz qalan bəzi əlyazmalarımızın xilası üçün ancaq yüksək texnologiyalara, bahalı kimyəvi, bərpaedici maddələrə ehtiyac var ki, onları da ICCROM tipli təşkilatlarla əməkdaşlıq şəraitində əldə etmək mümkündür. Bundan başqa, gələcəkdə ICCROM-un bərpa və konservasiya üzrə regional təlim mərkəzlərindən birini də məsələn, İnstitutun "Əlyazmaların gigiyena və bərpası laboratoriyası" əsasında yaratmaq olar. "Elm haqqında" Qanunda bu kimi birgəfəaliyyətlərin hüquqi inikasını görürük: 39-cu maddənin 5-ci bəndində deyilir ki, elmi müəssisə və təşkilatlar beynəlxalq əməkdaşlığı genişləndirmək və elmi fəaliyyətin keyfiyyətini yüksəltmək məqsədilə xarici tərəfdaşlarla ölkə daxilində və xarici dövlətlərdə müştərək struktur bölmələri (elmi mərkəzlər, filiallar, laboratoriyalar, texnoparklar və digər) yaratmaq hüququna malikdir.

ICCROM-la tanışlıq və əməkdaşlıq istiqaməti Əlyazmalar İnstitutunun beynəlxalq elmi-mədəni əlaqələrində yeni mərhələdir. Amma elə beynəlxalq qurumlar var ki, onlarla əməkdaşlıq əlaqələri artıq müəyyən tarixçəyə malikdir. Belə təşkilatlardan biri Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti Təşkilatıdır (TÜRKSOY). İnstitutun TÜRKSOY-la əlaqələri hələ ötən əsrin 90-cı illərindən başlansa da, bu əməkdaşlıq 2000-ci illərdə daha da inkişaf etmişdir. TÜRKSOY təşkilatı 2014-cü ili "Türkmən şairi Məhdimqulu ili" elan etmiş və bu münasibətlə Bakıda AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu ilə birgə "Dostluq və qardaşlıq carçısı Məhtimqulu Fəraqi" mövzusunda konfrans keçirmişdir. Konfrans çərçivəsində Fəraqi əsərlərinin Əlyazmalar İnstitutunda mühafizə olunan əlyazmaları, xüsusən, 1950-ci illərdən fondda olmasına baxmayaraq, çox sonralar aşkarlanmış "Divan"ının əlyazması ətrafında da müzakirələr aparılmış, əlyazmalara baxış keçirilmişdir.

2019-cu ildə Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyi münasibətilə TÜRKSOY-un Moldovada təşkil etdiyi "Nəsimi dünya dilində" adlı tədbirdə Əlyazmalar İnstitutu da təmsil olunmuş, TÜRKSOY-un Baş katibi Düsen Kaseynov toplantının işində yaxından iştiraka görə Əlyazmalar İnstitutunun direktoru, akademik Teymur Kərimlini təşəkkürnamə ilə təltif etmişdir.

Əlyazmalar İnstitutu 2021-ci ildə Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin 880 illik yubileyi ilə əlaqədar TÜRKSOY tərəfindən Qazaxıstanda təşkil olunmuş "Nizamini oxuyaq" devizli silsilə beynəlxalq tədbirlərdə də yaxından iştirak etmişdir. Elə həmin il İnstitutunun təşkil etdiyi "Nizami Gəncəvi irsi əlyazmalarda, miniatürlərdə və musiqidə" adlı elmi konfransa TÜRKSOY da qoşulmuşdur.

Əlyazmalar İnstitutu başqa bir qurumla – İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İƏT) ilə, daha dəqiq desək, onun nəzdindəki İslam Dünyası Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı (ISESCO) ilə də sıx təmaslara, əməkdaşlıq əlaqələrinə malikdir. İnstitut hələ illər öncə ISESCO-nun Rabatda (1993) və Qahirədə (1996) keçirilmiş simpoziumlarında təmsil olunmuşdur. 2005-ci ildə Təşkilatın Baş direktoru Əbdüləziz bin Osman əl-Tüveycri Əlyazmalar İnstitutunu ziyarət etmiş, 2009-cu ildə ISESCO "Bakı-İslam mədəniyyətinin paytaxtı" adlı tədbirlər çərçivəsində Əlyazmalar İnstitutu və digər aidiyyatı qurumlarla birlikdə "Asiyada İslam Tibbi əlyazmalarının vəziyyəti" üzrə regional seminar keçirmişdir. Həmin seminarda qədim tibb əlyazmalarının mühafizə və bərpası haqqında problemləri araşdırılıb müzakirə edilmiş, tədbir çərçivəsində İnstitutun yaxından iştirakı ilə "Orta əsr Azərbaycan tibb əlyazmaları" mövzusunda geniş sərgi nümayiş olunmuşdur.

2015-ci ildə İnstitut ISESCO-nun təşəbbüsü ilə Mərakeşdə keçirilən “İslam Şərqi Əlyazmalarının qorunması və bərpası məsələləri” adlı beynəlxalq konfransda təmsil olunmuş, 2017-ci ildə Təşkilatın nəzdindəki Misir Əlyazmaları İnstitutunun baş xəttatı Məhəmməd Öməri İnstitutu ziyarət etmişdir və s.

İnstitutun sıx əməkdaşlıq etdiyi beynəlxalq təşkilatlardan biri də UNESCO-dur. Bu təşkilatla əməkdaşlıq 1983-cü ildə başlamışdır. Həmin il UNESCO-nun Baş Direktoru Amadu Mahtar M`Bou Bakıya səfər etmiş, Əlyazmalar İnstitutunun qonağı olmuşdur.

1985-ci ildə UNESCO-nun Parisdəki Baş qərargahının sərgi salonunda “Azərbaycan əlyazmaları” adlı sərgi keçirilmişdir. Əlyazmalar İnstitutunun beynəlxalq əlaqələr tarixində Paris sərgisi bir neçə cəhəti ilə yadda qalmışdır: əvvəla, bu, qədim Azərbaycan əlyazmalarının, miniatürlərinin, taxta üzərində yazı nümunələrinin ölkə xaricindəki ilk sərgisi olmuşdur. İkincisi isə bununla Azərbaycan əlyazmalarının orijinalı nümayiş olunmaq üçün birinci və hələlik sonuncu dəfə ölkə xaricinə çıxarılmışdır. Məlumat üçün bildirək ki, son illərdə Əlyazmalar İnstitutunun əlyazmaları əsasında İstanbulda, Əmmanda, Milanda, Daşkənddə keçirilən sərgilərdə yalnız mulyajlar, maketlər və surətlər nümayiş olunmuşdur.

Paris sərgisində 40 əsərin əlyazması, o cümlədən birinci vitrində Əlyazmalar İnstitutunun misilsiz incilərindən olan IX əsrə aid, kufi xətti ilə perqamentə köçürülmüş Quranın 68-ci surəsinin, X-XI ən nadir kitablardan Əbül Qasim Xələf ibn Abbas əz-Zəhrəvinin “Kitab əs-təsrif” adlı tibb ensiklopediyasının 30-cu risaləsinin (Əl-məqalət-üs-səlasün), Əbu Əli ibn Sinanın “Qanun fit-tibb”, İsmayıl Cövhərinin “Sihah əl-lüğə” əsərinin, Nəsirəddin Tusinin “Zici-Elxani” astronomik cədvəlinin, Xəqani, Nizami, Şəbüstəri, Nəsimi, Kişvəri və Füzulinin əsərlərinin, ikinci vitrində qadın şairələrimizdən Məhsəti Gəncəvi, Xurşidbanu Natəvan və Heyran xanımın əsərlərinin, üçüncü vitrində isə Abbasqulu ağa Bakıxanovun “Gülüstani-İrəm”, Mirzə Camalın “Asari-Camal”, Mirzə Adıgözəlin “Tarixi Qarabağ”, Mirzə Mehdi xan Astrabadinin “Tarixi-Nadir” əsərinin əlyazması nümayiş etdirilmişdir [8].

Azərbaycan Respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra Əlyazmalar İnstitutunun UNESCO ilə əlaqələri daha da sıxlaşmışdır. Bu dövrün UNESCO ilə əməkdaşlıq əlaqələri haqqında geniş məqaləmiz [9] olduğu üçün burada xülasə ilə kifayətlənmək istərdik. 2005-ci ildə Əlyazmalar İnstitutunun xəzinəsindən 3 nadir əlyazma – Rüstəm Cürcaninin “Zəxireyi-Nizamşahi”, Əbülqasim Zəhravinin “Əl-məqalət-üs-səlasün”, Əbu Əli ibn Sinanın “Əl-qanun fit-tibb” əsərinin, 2017-ci ildə isə Məhəmməd Füzulinin anadilli “Divan”ının əlyazma nüsxəsi UNESCO-nun “Dünya yaddaşı” reyestrinə daxil edilmişdir. Bundan başqa, Azərbaycan müəlliflərindən Həsən ibn Rza Şirvaninin “Siracüt-tibb”, Hacı Süleyman İrəvaninin “Fəvaidül-Hikmət”, Yusif ibn İsmayıl Xoyinin “Cəmeyi-Bağdadi”, Məhəmməd Yusif Şirvaninin “Tibbnamə” əsərlərinin əlyazma nüsxələri də reyestrə daxil edilmək üçün təqdim olunmuşdur. 2020-2021-ci illərdə isə Xurşidbanu Natəvanın Əlyazmalar İnstitutunda mühafizə olunan “Gül dəftəri” adlı albomunun reyestr üçün təqdimatı keçirilmişdir. Unikallığı, tarixi, bədii əhəmiyyəti ilə seçilən bu nüsxənin də “Dünya yaddaşı” reyestrinə daxil edilmə ehtimalı çox yüksəkdir. İnstitutun nadir əlyazmalar fondundan başqa əsərləri də (məsələn, Zahirəddin Baburun “Baburnamə” əsərinin əlyazmasını) yaxın gələcəkdə proqrama təqdim etmək olar.

Yeri gəlmişkən, Əlyazmalar İnstitutu 2011-ci ildə “Dünya Yaddaşı” Proqramı ilə bağlı Varşavada keçirilən IV beynəlxalq konfransda da təmsil olunmuşdur. UNESCO-nun Dünya Yaddaşı Proqramı üzrə Azərbaycan Milli Komitəsinə isə 2018-ci ildən Əlyazmalar İnstitutunun direktoru, akademik Teymur Kərimli sədrlik edir.

İnstitutun yenicə əməkdaşlıq əlaqələri qurmağa başladığı beynəlxalq təşkilatlardan biri də Beynəlxalq Türk Akademiyasıdır (TWESCO). 2022-ci ildə Təşkilat rəhbərliyi ilə Əlyazmalar İnstitutunda keçirilmiş görüşdə gələcək əməkdaşlığın prioritet istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir.

Son zamanlar ölkəmizdəki elmi müəssisələrin beynəlxalq qeydiyyat məsələsi də xeyli aktuallaşmışdır. Prosesin əsasları milli qanunvericilik səviyyəsində də gücləndirilmişdir. “Elm haqqında” Qanunda göstərilir ki, elmi müəssisələr dünya elmi məkanında tanınmaq və reytinqini yüksəltmək məqsədilə beynəlxalq akkreditasiyadan keçmək hüququna malikdir. “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 2020-2025-ci illər üçün İnkişaf Proqram”ının 3.2.3.-cü bəndində isə AMEA-nın elmi müəssisələrinin elmi təşkilatların beynəlxalq qeydiyyat sisteminə daxil edilməsi məsələsi öz əksini tapmışdır [1].

2021-ci ildə İnstitut “AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun beynəlxalq akkreditasiya imkanlarının genişləndirilməsi üzrə Tədbirlər planı” (2020-2025) çərçivəsində 2 beynəlxalq qeydiyyat sisteminə daxil olmuşdur. Əvvəlcə, 31 mart 2021-ci il tarixində İnstitut Baş qərargahı London şəhərində yerləşən Digital Science təşkilatının Elmi Tədqiqatların İdentifikasiyası üzrə Qlobal Reyestrində (GRID – Global Research Identifier Database) qeydiyyata alınmış və “grid.510394.a” saylı identifikasiya nömrəsinə sahib olmuşdur. Əlyazmalar İnstitutu AMEA-nın GRID-ə daxil edilmiş sayca 11-ci, Humanitar və İctimai elmlər bölməsi üzrə isə ilk müəssisəsidir. Sözügedən reyestrdə qeydiyyat prosesi İnstitutun Beynəlxalq elmi-mədəni əlaqələr şöbəsi tərəfindən həyata keçirilmişdir. Qeyd etmək yerinə düşər ki, London Kral Kollecinin fəaliyyətinin statistik və elmmetrik təhlillərini aparan Digital Science şirkəti tərəfindən GRID Reyestrinin yaradılmasında məqsəd dünya elm və təhsil müəssisələrinin vahid elmi-coğrafi məlumat bazasını formalaşdırmaq, son dövrlərdə İnternetdə elmi tədqiqat müəssisələrinin müxtəlif adlarla təqdim olunmasının, fərqli akronimləşmənin və s. qarşısını almaq, tədqiqatçılara elmi müəssisələr haqqında dəqiqləşdirilmiş və səhih məlumatlar verməkdir. İndiyədək Reyestrə 100467 elm və təhsil müəssisəsi haqqında məlumat daxil edilmişdir.

13 aprel 2021-ci il tarixində isə İnstitut ABŞ-ın Kaliforniya Universitetinin Elmi Təşkilatlar Reyestrinə (ROR – Research Organization Registry) daxil edilmişdir. “002kcsd03” saylı qeydiyyat nömrəsi alan İnstitut Azərbaycanın ROR-a daxil edilmiş sayca 28-ci, AMEA-nın isə beşinci elmi-tədqiqat müəssisəsidir.

Kaliforniya Universiteti ROR reyestrini Crossref və DataCite elmmetrik tədqiqat şirkətləri ilə müştərək yaratmışdır. Məqsəd elmi müəssisələrə unikal eyniləşdirmə nömrəsi (OrgID) təyin etməklə onların vahid bazasını yaratmaq, həmin təşkilatlarda çalışan və xarici elmi jurnallarda məqalələri dərc olunan müəllifləri peşə və tədqiqat sahələri üzrə təsnifləşdirməkdir. Gələcəkdə ROR sistemi vasitəsilə elmi tədqiqat müəssisələrində çalışan tədqiqatçıların, o cümlədən Əlyazmalar İnstitutunun alim və mütəxəssislərinin beynəlxalq nəşr aktivliyini də izləmək mümkün olacaq.

Göründüyü kimi, əlyazmaların tədqiq və təbliği sahəsində beynəlxalq inteqrasiya prosesinin müqavilə-hüquq bazası kifayət qədər əhatəlidir. Əlyazmalar İnstitutunun beynəlxalq əlaqələr üzrə elmi-təşkilati fəaliyyətində isə müəyyən çətinliklər mövcuddur. Ümumiyyətlə, elmi-təşkilati fəaliyyət dedikdə- elmi, elmi-texniki və elmi-pedaqoji fəaliyyətin metodiki, təşkilati təminatına və əlaqələndirilməsinə istiqamətlənmiş proses başa düşülür. Əlyazmalar İnstitutunun bu sahədəki çətinlikləri ilk növbədə özünü beynəlxalq əlaqələrin elmi-nəzəri təminatında büruzə verir. İndiyədək İnstitutun beynəlxalq əlaqələrinin tarixi, metodologiyası, problematikası elmi tədqiqata cəlb olunmamış, beynəlxalq əməkdaşlıq, kommunikasiya təcrübəsi araşdırılmamış, sistemləş-

dirilməmişdir. Başqa sözlə, əlyazmaşünaslıq sahəsində beynəlxalq elmi əlaqələrin daha məqsədəuyğun şəkildə aparılması üçün istinadgah, yaddaş bazası formalaşdırılmamışdır. Yaddaş olmadıqda isə hər bir fəaliyyət nə qədər təkrarlansa belə, ilk dəfə olurmuş kimi, görünəcəkdir. Bu mənada beynəlxalq əlaqələrimizin tarixini öyrənmək, əldə edilmiş informasiyanın emalı və təhlili, qazanılmış təcrübələrin elmi qiymətləndirilməsi əsasında işlək və faydalı əməkdaşlıq, təbliğat mexanizmləri hazırlamaq, kommunikasiyalardakı üstün və çatışmayan cəhətləri müəyyənləşdirmək, problemlərin həlli yollarını axtarıb tapmaq və s. çox vacibdir.

Beynəlxalq əlaqələrin elmi-təşkilati təminatının başqa bir problemi isə kadr çatışmazlığı ilə bağlıdır. Aydındır ki, beynəlxalq elmi əlaqələrin müqavilə bazasını formalaşdırmaq, onun beynəlxalq elmi, hüquqi səviyyəyə uyğunluğunu təmin etmək, müasir elmi-texniki çağırışlara cavab vermək, müvafiq informasiya-axtarış proseslərini yerinə yetirmək, fərqli kommunikasiyalara (məktublaşma, canlı ünsiyyət, tele-ünsiyyət) qoşulmaq üçün aparıcı Qərb dillərini yaxşı bilən, müasir İKT vasitələri ilə işləməyi bacaran ixtisaslı kadrlara ehtiyac vardır. Adətən, bu cür imkanlara malik kadrlar yüksəkməvacibli özəl işlərdə çalışmağa üstünlük verdikləri üçün onları elm sahəsinə cəlb etmək çətin olur. Hazırda Əlyazmalar İnstitutunda Qərb dilləri üzrə ali təhsili olan kadrların sayı çox azdır. Lakin son illərdə İnstitutun doktoranturasına yalnız Dövlət İmtahan Mərkəzinin xarici dil imtahanından uğurla çıxmış və ya xarici dil üzrə qüvvədə olan beynəlxalq dil sertifikatına (IELTS, TOEFL, TestDaf, DALF) malik gənclərin daxil olması prosesin gələcəyinə ümidlə baxmağa imkan verir.

Ədəbiyyat:

1. "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 2020-2025-ci illər üçün İnkişaf Proqram"ı. AMEA-nın Ümumi yığıncağının qərarı ilə təsdiq olunmuşdur. Bakı. 28 dekabr 2019-cu il.
2. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin "Elmi nəşrlərlə bağlı beynəlxalq reytinq göstəricilərinin yaxşılaşdırılması ilə əlaqədar 2022-ci ilin Yol Xəritəsi", Bakı. 16 mart 2022-ci il.
3. Babaxanova N. AMEA M.Füzuli adına əlyazmalar institutunun beynəlxalq əlaqələri və kitab-əlyazma mübadiləsi // AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun 70 illik yubileyi münasibətilə keçirilmiş "Azərbaycan əlyazmaları dünya kitabxanalarında" mövzusunda V beynəlxalq elmi-nəzəri konfransın materialları.- Bakı-Naxçıvan, - 30 noyabr. 2020, - s.43-44
4. Cəfərov C. Qədim əlyazma və əski çap kitablarının qorunmasında radiasiya texnologiyalarından istifadə məsələləri // Əlyazmalar yanmır, 2020, № 1(10), s. 97-104.
5. "Elm haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 14 iyun, 2016-cı il.
6. Ələkbərli F. Azərbaycanın tibbi əlyazmaları YUNESCO-nun Dünya Yaddaşı Proqramında // – Bakı: İncəsənət və mədəniyyət problemləri, – 2009. №4(30), – s. 120-126.
7. Əliquliyev R., Cəfərov C. Əlyazmalar yanarsa... // Əlyazmalar yanmır, 2019, №2 (9), s. 9-22.
8. Qəhrəmanov C. Əlyazmaların sərgisi (Parisdə YUNESKO binasında təşkil olunmuş RƏF əlyazmaları sərgisi haqqında). - Ədəbiyyat və incəsənət. - 1985, №24, 14 iyun.- s.8.
9. Babakhanova N. International Relations of the Institute of Manuscripts named after Muhammad Fuzuli with UNESCO // J. of "Manuscripts Don't Burn". Special issue, 2019, pp. 109-113.
10. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (принята 24.10.1970 Резолюцией 2625 (XXV) на 1883-м пленарном заседании Генеральной Ассамблеи ООН) // Действующее международное право. М.: Московский независимый институт международного права, 1996. Т. 1. С.65-73.
11. Соколова Н.А. Международное сотрудничество в сфере науки, инноваций и образования Российской Федерации со странами Европейского Союза // Lex Russica. 2018. №12 (145). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo-v-sfere-nauki-innovatsiy-i-obrazovaniya-rossiyskoy-federatsii-so-stranami-evropeyskogo-soyuza (дата обращения: 23.06.2022).

Açar sözlər: *qədim əlyazma abidələrinin tədqiqi və təbliği, beynəlxalq inteqrasiya, normativ-hüquqi baza, elmi və təşkilati aspektlər*

Nigar Babakhanova

The Institute of Manuscripts named after Muhammad Fuzuli of ANAS
Head of International Scientific and Cultural Relations Department
Ph.D. in History, Associate Professor

CONTRACTUAL-LEGAL FRAMEWORK AND SCIENTIFIC-ORGANIZATIONAL ASPECTS OF INTERNATIONAL INTEGRATION IN THE FIELD OF RESEARCH AND PROMOTION OF MANUSCRIPTS

ABSTRACT

The article discusses the international integration activities of the Institute of Manuscripts, named after Muhammad Fuzuli of ANAS, in the field of research and publicity of ancient manuscripts and studies the scientific and organizational aspects and the legal framework of this activity. The history of cooperation with international organizations specializing in the field of science, education, and manuscript studies, such as TURKSOY, UNESCO, ISESCO, the Islamic Manuscript Association, and the International Manuscript Society, is also considered. Regarding international publicity of Azerbaijani manuscripts, the role of joint research alongside scientific activities and communication with international organizations plays center stage.

Keywords: *research and publicity of ancient manuscripts, international integration, regulatory framework, scientific and organizational aspects*

Нигяр Бабаханова
*Заведующая отделом международных научных и культурных отношений
Института Рукописей имени Мухаммеда Физули НАН Азербайджана,
доктор философии по истории, доцент*

ДОГОВОРНО-ПРАВОВАЯ БАЗА И НАУЧНО-ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ОБЛАСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ И ПРОДВИЖЕНИЯ РУКОПИСЕЙ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается международная интеграционная деятельность Института Рукописей имени Мухаммеда Физули НАНА в области исследования и пропаганды древних рукописных памятников, анализируются научно-организационные аспекты и правовая база данной деятельности. Также рассматривается история сотрудничества с международными организациями, специализирующимися в области науки, образования, рукописоведения, в частности такими, как ТЮРКСОЙ, ЮНЕСКО, ИСЕСКО, Ассоциация Исламских Рукописей, Международное Общество Рукописей. С точки зрения международного продвижения азербайджанских рукописей памятников была подчеркнута важность проведения совместных исследований, реализации мероприятий, обмена информацией и опытом с международными организациями.

Ключевые слова: *древние рукописные памятники, исследование и пропаганда, международная интеграция, нормативно-правовая база, научные аспекты, организационные аспекты*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.183

İ Q T İ S A D İ Y Y A T
E C O N O M Y

UOT 338.1; 330.34/.35; 338.26/.28; 338.12

SƏİDƏ QURBANOVA

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Dövlət idarəetməsi və menecment kafedrasının dosenti, iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru

e-mail: qurbanovaseide49@gmail.com

MÜƏSSİSƏ RƏHBƏRLİYİ VƏ İŞÇİLƏRİNİN QARŞILIQLI ƏLAQƏ MEXANİZMLƏRİNİN QURULMASININ BƏZİ ASPEKTLƏRİ

Müəssisələrin şöbələr arasında effektiv ünsiyyət qurmağı çox vacibdir. Əks halda müəssisələr vahid mexanizm kimi işləyə bilməz və işçilər özlərini informasiya vakuumunda hiss edə bilərlər. Bu, işçilərin səmərəliliyini və motivasiyasını azalda bilər, və hər hansı bir layihənin həyata keçirilməsini çətinləşdirər. İlk olaraq başa düşməliyik ki, hansı hallarda şöbələr arasında ünsiyyət qurmağı çox vacibdir, hansı hallarda o qədər də vacib deyil və biznes nəticələrinə təsir etmir. Ən başlıcası, birgə işi şirkət miqyasında maksimum gəlir gətirən şöbələr arasında əlaqələr qurmaq vacibdir.

Şöbələrin qarşılıqlı fəaliyyətində uğurun açarı ümumi məqsədlər və ümumi informasiya sahəsidir. CEO(Chief Executive officer-Baş icraçı direktor) adətən şirkəti idarə edir. Çox vaxt sədr başçılıq etdiyi idarə heyətinə hesabat verir. Buna əlavə olaraq, menecerlər və işçilərlə görüşlərdə cox vacibdır. Ən populyar və həqiqətən işləyən vasitələrdən biri CEO-nun departament direktorları və departament rəhbərləri ilə görüşləridir. Bu, onlara şirkətin fəaliyyətinin nəticələri və cari layihələri haqqında bilavasitə məlumat vermək, gələcək üçün planları müzakirə etmək və yaranan problemləri həll etmək üçün əla fürsətdir.Xətt işçilərinin bilavasitə rəhbərlərlə görüşləri komanda idarəçiliyində əsas və ən mühüm komponentlərdən biridir. Bu alət daxili prosеslər, nəticələr və planlar haqqında işçilərin məlumatlılığının tələb olunan səviyyəsini saxlamağa, suallara cavab verməyə, çətinlikləri müəyyən etməyə və sonrakı işləri düzəltməyə imkan verir. Şirkətlərdə belə görüşlərə böyük üstünlük verilir. Ölkə daxilində və MDB ölkələrində çoxlu ofislərin olmasına baxmayaraq, müasir kommunikasiya vasitələrindən istifadə etməklə şöbələr arasında rahat qarşılıqlı əlaqə qurmaq olur. Yüksək texnologiyalar və regionlara xas olan tədbirlər məsafə problemini həll edir. Ümumi layihələr üzərində işləmək üçün müxtəlif şöbələrdən olan insanları bir araya gətirmək çox faydalıdır.

• Birincisi, belə iş insanları birləşdirir,

• İkincisi, müxtəlif departamentlərdən olan mütəxəssislər layihəyə öz unikal səlahiyyətlərini gətirə bilərlər.

Bunun sayəsində təcrübə mübadiləsi təkcə ayrı-ayrı komandalar daxilində deyil, həm də bütün şirkət səviyyəsində baş verir.

Kadrların daxili rotasiyasına baxsaq deyə bilərik ki, işçilərin bir şöbədən digərinə köçürülməsi təcrübəsi daha çox məlumat açıqlığına

nail olmağa kömək edir. Beləliklə, şirkətlərdə üfüqi, çarpaz funksional karyera inkişafı imkanlarından açıq danışmaq və işçilərə müxtəlif departamentlərdə özlərini sübut etmək imkanı verir. Bu siyasət nəinki daimi təzə ideyalar axınını təmin edir və işçilərin tükənməsinin qarşısını alır, həm də öz karyeralarını planlaşdırmaq üçün işçiləri digər şöbələrin işi haqqında daha çox öyrənməyə həvəsləndirir.

Çox vaxt şöbələr arasında sıx qarşılıqlı əlaqəyə müxtəlif səviyyəli işçilər arasında sərbəst ünsiyyət mədəniyyətinin olmaması mane olur. Açıq qapı siyasəti bu problemi həll etməyə kömək edir.Şəbəkə resursları şöbələr arasında səmərəli qarşılıqlı əlaqənin formalaşmasına da töhfə verə bilər. Şirkətin daxili portalında hər bir işçi şirkətdə hansı departamentlərin işlədiyini və vəzifələrin necə bölüşdürüldüyünü öyrənə bilər.

Nəhayət, istirahət fəaliyyəti ünsiyyət qurmasında mühüm rol oynayır. Bunun sayəsində müxtəlif şöbələrdən olan işçilər təkcə peşəkar təcrübəni bölüşmək deyil, həm də bir-birlərini daha yaxından tanımaq üçün qeyri-rəsmi şəraitdə ünsiyyət qurmaq üçün əla fürsət əldə edirlər. Bundan sonra onlar işdə daha rahat ünsiyyət qururlar.

Şöbələrin qarşılıqlı fəaliyyətini təşkil edərkən rabitə problemləri yaransa onları tez və səmərəli həll etmək vacibdir.

1. Şirkətdə ünsiyyətin mümkün qədər səmərəli qurulduğuna və menecerlərdən tabeliyində olanlara təcrübədən keçdiyinə əmin olmaq lazımdır. Görünür, məlumat mübadiləsi hər bir lider üçün sadə və aşkar işdir. Lakin təcrübə göstərir ki, menecerlər tez-tez diqqətlərini biznes problemlərinin həllinə yönəldirlər və komanda ilə şirkətin məqsədləri, strategiyaları, planları və nəticələrinin müzakirəsini arxa plana keçirirlər. Bu yanaşmaya düzəliş edilməlidir, çünki hər bir fərdi işçinin (və ya komandanın) biznes nəticələri birbaşa onun şirkətdə baş verənləri nə dərəcədə yaxşı başa düşməsindən asılıdır.

2. Müxtəlif nəsillərin davranışındakı fərqlilik səbəbindən şöbələrin qarşılıqlı əlaqəsi çətin ola bilər. Bir çox yaşlı insanlar özlərini bir-birindən uzaq tutmağa və çox zərurət olmadıqca həmkarlarına müraciət etməməyə vərdiş edir, gənc nəsil isə bəzən, hətta çox fəal şəkildə ünsiyyətdə iştirak edir. Birincinin fəaliyyətini təşviq etməyə və ikincinin enerjisini düzgün istiqamətə yönəltməyə çalışmaq lazımdır.

3. Bəzi işçilər təcrübə mübadiləsini və digər şöbələrlə qarşılıqlı əlaqəni zəruri hesab etmirlər. Adətən onlar bunu birbaşa vəzifələrinə belə tapşırıqların daxil olmaması ilə izah edirlər. Bununla qarşılaşanda, bu cür işçiləri layihələrə cəlb etməyə və onlara şirkətin işi haqqında daha çox məlumat verməyə çalışmaq lazımdır. Komanda fəaliyyətlərini həvəsləndirmək və iş tapşırıqlarını yerinə yetirərkən “məlumatlı olmağın” onlar üçün nə qədər vacib olduğunu onların diqqətinə çatdırmaq lazımdır.

4. Elə əməkdaşlar da var ki, öz işinə çox canfəşanlıq edir və məlumatı başqaları ilə bölüşməkdən imtina edirlər. Onlara iş üçün vacib məlumatları paylaşmağın faydalarını, bunun şirkət və peşəkar inkişaf üçün vacib olduğunu izah etməyə çalışmaq lazımdır. Eyni zamanda, unutmamaq lazımdır ki, belə yaxınlığın səbəbi həm işçinin şəxsi xüsusiyyətləri ilə, həm də onun rəhbərliyinin ünsiyyətində fasilə ilə əlaqələndirilə bilər.

5. Bir çox şirkətlər işlərinin səmərəliliyini artırmaq üçün şöbələr arasında rəqabəti qəsdən təşviq edirlər. Amma təcrübə göstərir ki, belə bir yanaşma lazımsız münaqişələrə, məlumatı bölüşmək istəməməyə və işin səmərəliliyini aşağı sala bilər. Beləliklə, rəqabət əvəzinə şirkətdə rəqabət ruhunu inkişaf etdirmək vacibdir, şöbələri öz aralarında "döyüşməyə" deyil, irəliləməyə və daha çox şeyə nail olmağa təşviq etmək lazımdır. Bu yanaşma ilə işçilər daha çox motivasiya və işlərinə maraq göstərəcək və heç kim uduzan mövqedə olmayacaq.

Biznesdə həm ayrı-ayrı işçilər səviyyəsində, həm də şöbə və şöbələr səviyyəsində komanda işi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Şirkətlərdə məlumat mübadiləsini stimullaş-

dırmaq, maneələri aradan qaldırmaq, problemlərə göz yummamaq - və nəticələr özünü çox gözlətməyəcək. Kadrların idarə edilməsi bir-birindən asılı olan təşkilati, iqtisadi və sosial tədbirlərin köməyi ilə şirkət səviyyəsində əmək ehtiyatlarının yaradılması, ayrılması, yenidən bölüşdürülməsi prosesinə, daha yaxşı işləmək üçün əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə üçün şərait yaradılmasına kompleks, sistemli şəkildə təşkil edilmiş təsirdir. şirkətin və orada çalışan kadrların yüksək inkişafı.

İşçiləri necə effektiv idarə etmək? Bu suala cavab vermək üçün idarəetmə uslubundan danışmaq lazımdır. Komanda idarəçiliyinin səhv üslubu menecerin işçilərlə ünsiyyətinə və şirkətin işinə təsir edir. Düzgün qurulmuş qarşılıqlı əlaqə uguruna aparan birbaşa yoldur. Ancaq hər şey göründüyü qədər sadə deyil. Mənəviyyatı saxlamaq çətin işdir. Ümumi məqsəd və vəzifələr işçiləri komandaya çevirir, daha doğrusu, bu məqsəd və vəzifələrə çatmaq üçün birgə fəaliyyət həyata keçirilməlidir.

Şirkətlərdə həmkarlar yalnız bilik və təcrübəyə güvənməyi dayandırdıqda müəyyən yetkinlik səviyyəsinə çatırlar və komandalar əsl komandaya çevrilir.

Komanda rəhbər tərəfindən dəstək hiss etsələr,komanda işçiləri rəhbərləri izləyəcək və olanlarla ünsiyyətdə rəhbərlərin davranışını kopyalayacaqlar. Əgər komandada komanda ruhu yaratmaq lazımdırsa komandaya empati və güvən göstərmək vaçibdir. Komanda müxtəlifdir! Müxtəlif şəxsiyyətlər və hər birinin öz motivatorları, ambisiyaları və təcrübələri var. Üstəlik, şəxsiyyət dinamik bir anlayışdır və işçinizin motivatorları zamanla dəyişə bilər. Hər şeydə balans və mülayimlik lazımdır və komandanın motivasiyasında xarici və daxili motivasiya arasında qızıl orta tapmaq lazımdır.

Rəhbər bilməlidir ki, tabeliyində olanlar onun haqqında həqiqətən nə düşünürlər. Bunun üçün işçilərlə rəhbərlik arasında çox açıq və etibarlı münasibətlər qurulmalıdır. İlk addım işçiləri üzərindəki lazımsız stress səviyyəsini azaltmaq, sonra isə onlardan planı tamamlamağı tələb etməkdir.

Müəssisənin uğurlu fəaliyyətinin əsasını kollektivin düzgün işləməsi, səmərəli işləməsi təşkil edir. Kommunikasiya proseslərinin qurulması, dəqiq məqsədlərin qoyulması və vaxtında nəzarətin aparılması bacarığı istənilən menecerə yeni investisiyalar və tərəfdaşlar cəlb etmədən, yeni məhsul xətti yaratmadan və ya işçilərin əlavə işə qəbulu olmadan şirkətin mənfəətini bir neçə dəfə artırmağa kömək edəcəkdir.

İdarə heyətini necə toplamaq olar?İlk növbədə, inzibati heyətin özünün işini relslərin üzərinə qoymaq lazımdır. Menecerlərlərin öz funksiyalarını və məsuliyyət sahələrini bilib-bilmədiklərini, şöbələrində kadrların olub-olmadığını, hansı növ dövriyyəyə malik olduqlarını yoxlamaq lazımdır.

Mühüm göstərici şöbələrin qarşılıqlı əlaqəsidir. Liderlər daim təcrübə mübadiləsi aparmalı, əlaqə saxlamalı və şöbələrlə qarşılıqlı əlaqədə olmalıdırlar.

İnzibati heyətin düzgün işləməməsinə misal kimi göstərmək olar. Marketinq departamenti satış departamentinin sifarişlərin nə vaxt gəldiyini bildiyi bir kampaniya başlatdı.Satış qrupunun bunu edə bilmədiyi üçün iddianın baxılmasının ilk saatı buraxıldı Kampaniyanın başlanması ilə bağlı satış şöbəsinə məlumat verilmədiyindən (müraciətlərin qəbulu faktı başqa şöbənin rəhbəri tərəfindən qeyd edildiyi üçün) müraciətə baxılmasının ilk saatı buraxılıb. İkinci saat satış şöbəsi üçün bu sorğuların işlənməsi alqoritminin tərtib edilməsinə və menecerlərin təşviqat şərtləri barədə məlumatlandırılmasına sərf olundu. Üçüncü saat emal fərziyyəsinin sınaqdan keçirilməsinə və ərizələrin toplanması sahəsində səhvlərin müəyyən edilməsinə sərf olundu (marketinq şöbəsi telefon nömrələrinin toplanması üçün sahəni qeyd etməyi unutdu, bəzi müştərilərlə dərhal əlaqə saxlamaq mümkün olmadı). Nəticədə, cari məsələləri həll etmək və sövdələşmələrlə işləmək əvəzinə, bütün satış şöbəsi təcili hərəkətə keçdi.

Qarşılıqlı əlaqə olduqda, şöbə rəhbərləri poçt siyahısı mətni ilə razılaşa və bu barədə rəhbərləri əvvəlcədən xəbərdar edə, ərizələr

toplusunun və bütün lazımi sahələrin sınaqdan keçirilməsini yoxlaya və ərizələrin işlənməsi üçün ətraflı alqoritm tərtib edə bilər.İdarə heyətini birləşdirmək, birgə planlaşdırma görüşləri təşkil etmək və vəzifələr təyin etmək üçün şöbə müdirləri başa düşsünlər ki, təkcə onların maliyyə və status vəziyyəti deyil, həm də şöbə işçilərinin əmək haqqı onların birgə işindən asılıdır.

Şöbə daxilində komandanın birliyi və yaxşı əlaqələndirilmiş işi üçün onu heç vaxt öz işçilərini incitməyən və onlar haqqında hər şeyi bilən səlahiyyətli rəhbər idarə etməlidir. Bəli, hamısı budur! Yalnız keçmiş iş yerləri ilə bağlı peşəkar səriştələr deyil, həm də işçini nəyə həvəsləndirir, harada və hansı şəraitdə yaşayır, hansı ailəyə malikdir, övladlarının adları nədir. Biz hamımız insanıq, yəni ünsiyyət və dəstəyə ehtiyacımız var. Yalnız hər şeyi bildiyiniz insandan əmin ola bilərsiniz. Onun maraqlarını və motivasiyasını bilmək, menecerin vəzifələr təyin etməsi və planlaşdırılan hədəflərə çatması üçün daha asandır. Pis işçi yoxdur, yanlış yerdə işləyən var. Şirkətin rəhbəri və HR menecerinin işçinin hansı işlərə və vəzifələrə təyin oluna biləcəyini başa düşməsi vacibdir.Kadr ehtiyatını yetişdirmək və işçinin haradan daha çox fayda gətirəcəyini anlamaq üçün onlar təlimlər və təkmilləşdirmə seminarları keçirirlər. Bacarıqlı məşqçi bu və ya digər işçinin necə və hansı istiqamətdə böyümək istədiyini görür. Bu fikrə qulaq asmaq və şirkətdəki insanları vaxtında yenidən nizamlamaq lazımdır. Ən əsası əxlaq normalarına riayət etməkdir. Onları bir sözlə, təsvir etmək çətindir, lakin komandada hər bir işçinin digərinə necə davranılmasını istəyirsə, elə də davranmasını təmin etmək lazımdır. Hər bir işçi digər işçinin məsuliyyət sahəsini və onun motivasiyasını başa düşməlidir. Bu, bir işçinin gələcək karyera yüksəlişi və müəyyən bir mütəxəssisin iş prinsiplərini başa düşməsi üçün lazımdır.

Əgər qapalı motivasiya sisteminin tərəfdarısınızsa, onu yönləndirildiyi işçi üçün başa düşülən və sadələşdirin, ümumi mükafatlar və bonusları reklam edin.

Effektiv komanda işində istifadə etdiyi əsas qayda işçi heyətini şişirtməməkdir. İnsan işləmək istəyirsə, bunun üçün maddi mükafat alacağını bilərək, daha çox iş görməkdən çəkinmir. Məhz buna görə də, heyəti şişirtmədən işi hamı arasında bölüşdürmək olar. Bunun üçün hər bir işçinin özünü bütöv orqanizmin bir hissəsi kimi hiss etməsi və işin keyfiyyətinin və bütövlükdə şirkətin imicinin ondan asılı olduğunu başa düşməsi vacibdir.

Effektiv komanda idarəçiliyinin mahiyyəti ilk növbədə planlaşdırma və tapşırıqların düzgün qurulmasından keçir. Əgər işçi tapşırığı səhv başa düşübsə, bu onun günahı deyil. Deməli, lider çatdıra bilməyib.

İşçilərə tapşırıqları necə təyin etmək olar?

Tapşırıq təyin edərkən aşağıdakı məqamları nəzərə almaq vacibdir:

• spesifiklik - maksimum aydınlıq, rəqibdən sualların olmaması;

• təqdimetmənin yazılı forması – şifahi deyilənlər (hətta iş gününün son dəqiqələrində, işçinin zehni olaraq artıq burada olmadığı zaman) heç də həmişə yaddaşda saxlanmır və nəyin dəqiq olduğunu mübahisə etmək həmişə asan olmur. həvalə edilmiş;

• rəyin alınması - işçinin tapşırığı düzgün başa düşdüyünə əmin olmalısınız;

• son tarix təyin etmək - tapşırığın yerinə yetirilməsi üçün son tarix göstərilməyibsə, siz eşidə bilərsiniz: “Bunu nə vaxt edəcəyinizi demədiniz!”, Və son tarixi olmayan tapşırıqlar çox vaxt itirilir;

• bu tapşırığın icrası zamanı nəzarət nöqtələrinin qurulması

• mümkün fors-major halların aydınlaşdırılması;

• tapşırığın nəticəsinin qiymətləndirilməsi.

Subordinasiyanı qorumaq, əlaqədar şöbələrin rəhbərlərini dəyərdən salmamaq və həmkarlar arasında disbalans yaratmamaq vacibdir.

Nəticədə demək olarki müəssisələrin uğurlu fəaliyyətinin əsasını kollektivin düzgün və səmərəli işləməsi təşkil edir. Şöbələr arasında kommunikasiya proseslərinin qurulması, dəqiq

məqsədlərin qoyulması və vaxtında nəzarətin aparılması bacarığı istənilən menecerə yeni investisiyalar və tərəfdaşlar cəlb etmədən, yeni məhsul xətti yaratmadan və ya işçilərin əlavə işə qəbulu olmadan şirkətin mənfəətini bir neçə dəfə artırmağa kömək edəcəkdir.

Ədəbiyyat:

1. Şahbazov K.A, Məmmədov M.H, Həsənov H.S. Menecment, Bakı – 2007.
2. Şahbazov K.A, Məmmədov M.H, Həsənov H.S. Dövlət və bələdiyyə idarəçiliyi Bakı – 2010.
3. Мескон М.Х., Альберт М, Хедоури Ф. Основы менеджмента. Пер.с англ. М., Дело, 2002.
4. banko.az/news/rehberle-işci-arasındaki-münasibətlər

Açar sözlər: *şöbələrin qarşılıqlı fəaliyyəti, ünsiyyət qurmaq, komanda işi, istirahət fəaliyyəti, komanda idarəçiliyi, rotasiya, effektiv komanda idarəçiliyi*

Saida Gurbanova

The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan
Department of Public Administration and Management
Associate Professor, Ph.D. in Economics

SOME ASPECTS OF BUILDING INTERACTION MECHANISMS WITH ENTERPRISE MANAGEMENT AND EMPLOYEES

ABSTRACT

It is very important for enterprises to communicate effectively among departments. Without it, enterprises cannot work as a single mechanism. It is important to build relationships among departments that work together to maximize revenue. The key to success in the interaction of departments is common goals and a common information field. If we look at the internal rotation of personnel, we can say that the experience of transferring employees from one department to another helps to achieve greater information openness. By using modern means of communication, it is possible to establish a comfortable interaction among the departments. The wrong style of team management affects the manager's communication with employees and the company's work. The basis of the successful operation of the enterprise is the correct and efficient work of the team.

Keywords: *interaction of departments, building unity, teamwork, recreational activities, team management, rotation, effective team management*

Саида Курбанова
Доцент кафедры «Государственное управление и менеджмент»
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики,
доктор философии по экономике

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПОСТРОЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РУКОВОДСТВА И РАБОТНИКОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

РЕЗЮМЕ

Для предприятий очень важны эффективные связи между отделами. Без этого предприятия не смогут работать как единый механизм. Важно строить отношения между отделами, которые работают вместе, чтобы максимизировать доход всей компании. Залогом успеха во взаимодействии подразделений являются общие цели и общее информационное поле. Если рассматривать внутреннюю ротацию персонала, то можно сказать, что перевод сотрудников из одного подразделения в другое помогает добиться большей информационной открытости. Используя современные средства связи, можно наладить комфортное взаимодействие между подразделениями. Неправильный стиль управления коллективом влияет на общение руководителя с сотрудниками и на работу компании в целом. Основой успешной работы предприятия является правильная и эффективная работа коллектива.

Ключевые слова: *взаимная деятельность отделов, налаживание связей, работа в команде, отдых, управление командой, ротация, эффективное управление командой*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.189

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

D A V A M L I İ N K İ Ş A F I N İ D A R Ə E D İ L M Ə S İ
S U S T A I N A B L E D E V E L O P M E N T M A N A G E M E N T

UOT 504

FƏQAN TAHİRLİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Davamlı inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi" kafedrasının doktorantı

e-mail: fagantahirli@gmail.com

AZƏRBAYCANIN CƏNUB REGİONUNDA DAVAMLI İNKİŞAF SİYASƏTİ

Giriş

Davamlı inkişaf konsepsiyası gələcək nəsilləri də öz ehtiyaclarını ödəmək imkanından məhrum etmədən bu gün yaşayan insanların ehtiyaclarını təmin etmək məqsədi daşıyır. Bu mənada davamlı inkişaf insanın təbiətə təsirinin azaldılması ilə yanaşı, iqtisadi səmərəliliyi, ekoloji təhlükəsizliyi, sosial ədaləti və etik davranışı nəzərdə tutur. Bu siyasətin həyata keçirilməsi açıq, konstruktiv və sistemli əməkdaşlıq və bütün maraqlı tərəflər ilə ikitərəfli qarşılıqlı fəaliyyət yolu ilə təmin edilir.

Davamlı inkişaf konsepsiyasının ümumi qəbul edilmiş şərhdə cəmiyyətin indiki ehtiyaclarını ödəməsi və gələcəkdə sivilizasiyanın inkişafı problemlərinin həllinə imkan verməsini nəzərdə tutulur. "Davamlı inkişaf probleminin getdikcə aktuallaşdığını nəzərə alan respublika rəhbərliyi BMT İnkişaf Proqramının tövsiyəsinə əsaslanaraq ölkəmizin davamlı inkişafa keçməsini dövlət siyasətinin prioritetinə çevirmək istiqamətində ciddi tədbirlər görməyə başlamışdır" [3, s.42].

Davamlı inkişafın idarə edilməsi ekosistemə zərər vermədən onun imkanlarını artırmağa yönəlmiş həm siyasi, həm də iqtisadi fəaliyyətdir. "Ekosistemlərin pozulması iqlim dəyişikliklərinə təsir göstərən faktorlardan biridir. Digər tərəfdən iqlim dəyişiklikləri öz növbəsində ekosistemlərin pozulmasına, bitki və heyvan növlərinin sıradan çıxmasına, biomüxtəlifliyin ixtisarına təsir göstərir" [2, s.38-39]. Təbiətlə cəmiyyət arasında münasibətlərin inkişafı problemin nəzəri, tarixi və regional aspektlərdə apardığımız təhlilinə əsasən, iddia etmək olar ki, hazırda sivilizasiyanın inkişafı dönüş nöqtəsinə çatmışdır. Bu problemin həlli üçün ən uyğun olanı istehsal maraqlarının, əhalinin tələbatının və təbii mühitin dayanıqlı vəziyyətinin optimal nəzərə alınmasını nəzərdə tutan davamlı inkişaf konsepsiyası ola bilər.

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda iqtisadi siyasətin əsas meyarları

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu respublikanın mühüm kənd təsərrüfatı rayonlarından biri olsa da, bölgədə kənd yaşayış məntəqələ-

rinin iqtisadi bazası funksiyasını tam yerinə yetirilmir. Rayonda, xüsusilə inzibati rayon mərkəzlərində yaşayış məntəqələrinin inkişafına xidmət sahələri ciddi təsir göstərmir. Bir çox kənd yaşayış məntəqələrində əhalinin sayı az olduğundan, sosial xidmət obyektlərinin yaradılması səmərəsizdir, yalnız məişət ehtiyacları üçün mağazalar işləyir. Son illər inkişaf edən və ölkə iqtisadiyyatında böyük tibbi-coğrafi, tarixi-mədəni, antropogen-arxeoloji və infrastruktur potensialına malik turizm sənayesi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Müasir dövrdə Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda kənd təsərrüfatının inkişafını təmin etmək, gəlirləri, istehsal olunan məhsulların həcmini artırmaq və bu əsasda emal sənayesini inkişaf etdirmək lazımdır. Ümumiyyətlə, “regional siyasət müəyyən bir ərazi şəraitində davamlı inkişaf prinsiplərinin həyata keçirilməsi üçün bir vasitə kimi çıxış etməlidir” [10, s.70].

Cənub regionun sənayesi bitkiçilik və balıqçılıq məhsullarının emalına əsaslanır. Yeyinti sənayesi balıq emalı və balıq konservi, çay, meyvə-tərəvəz konservi, şərab zavodları ilə təmsil olunur. Rütubətli subtropik iqlimin və sarı torpaqların olması sitrus meyvələrinin, üzümün, çayın, taxılın və tərəvəzçiliyin inkişafına imkan verir. Cənub iqtisadi rayonunun sosial-iqtisadi inkişafının müasir vəziyyətində əsaslı irəliləyiş hiss olunmaqdadır. Ölkə iqtisadiyyatında həyata keçirilmiş iqtisadi islahatlar, regionların sosial-iqtisadi inkişafı istiqamətində aparılan tədbirlər, sahibkarlığın inkişafı sahəsində görülən işlər öz müsbət nəticələrini verməyə başlamışdır.

İnzibati rayonda və ona bitişik ərazilərdə yetişdirilən kənd təsərrüfatı məhsullarının emalına əsaslanan yeyinti sənayesi müəssisələri əhalinin işlə təmin olunmasında, gəlir əldə edilməsində mühüm rol oynayır. Bu gəlirlər həm də infrastrukturun inkişafına təkan verir. Lakin keçid dövrünün çətinlikləri səbəbindən kənd təsərrüfatı istehsalının azalması, bir çox sənaye sahələrinin, əsasən də çayçılıq və tütünçülük sahələrinin tənəzzülü kənd əhalisinin məşğulluğu, onların gəlirlərinin formalaşması və emalında mənfi amil kimi çıxış edir. Bu amillər təkcə demoqrafik inkişafa deyil, həm də Lənkəran şəhərinin rayon mərkəzi kimi fəaliyyət göstərməsinə mənfi təsir göstərir.

Cədvəl 1.

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu üzrə iqtisadi fəal əhalinin sayı (ilin sonuna) [15]

min nəfər

	2017	2018	2019	2020	2021
Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu – cəmi	451,1	456,9	460,5	465,6	469,9
o cümlədən:					
Astara rayonu	53,0	53,3	54,0	54,6	55,3
Cəlilabad rayonu	103,2	104,8	105,6	107,0	107,8
Lerik rayonu	42,0	42,4	42,8	42,7	43,4
Lənkəran rayonu	115,0	116,6	117,4	119,0	119,7
Masallı rayonu	106,7	108,4	109,1	110,6	111,4
Yardımlı rayonu	31,2	31,4	31,6	31,7	32,3

Şəhərin bu funksiyasını genişləndirmək üçün onun iqtisadi bazasını gücləndirmək lazımdır. Bunun üçün aqrar-sənaye kompleksinin tərkib hissəsi olan yüngül və yeyinti sənayesinin inkişafı tələb olunur.

Əkin sahələrinin genişləndirilməsi məqsədilə bölgədə meşələrin qanunsuz qırılması ciddi ekoloji problem kimi mühüm məsələdir. "Talış dağlarında əkin sahələri əldə etmək və kəndlər salmaq məqsədilə meşəsizləşdirmə ən çox orta dağ - meşə qurşağında aparılmışdır" [5, s.278]. Kənd təsərrüfatında aparılan iqtisadi islahatlar prosesində onun sahə-ərazi strukturu köklü şəkildə dəyişmiş, bu sahədə təsərrüfat subyektləri ləğv edilmiş, yaradılan təsərrüfatların kiçik olması səbəbindən maliyyə imkanları məhdudlaşdırılmışdır. Cəlilabad rayonunda geniş münbit torpaq sahələri, onlardan kənd əhalisi tərəfindən səmərəli istifadə edilməsi və yüksək məhsuldarlıq göstəriciləri rayonun iqtisadi bazasının davamlı inkişafını təmin edir.

Lənkəran-Astara bölgəsində kənd təsərrüfatının əsas sahələri sitrusçuluq, çayçılıq, tərəvəzçilik, üzümçülük, qismən tütünçülükdür. Son vaxtlar bu ərazilərin inkişafı istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərin genişləndirilməsi ilə bağlı dövlət proqramları qəbul edilmiş, onlar iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişafına dövlət dəstəyinin vacibliyini, onların əsas istiqamətlərini göstərir. Ümumiyyətlə, Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsuldarlığını artırmaq, seleksiya işlərini genişləndirmək lazımdır. Rayonun kənd təsərrüfatının əsasını sitrus meyvələrinin becərilməsi təşkil edir ki, onların plantasiyaları Lənkəran, Astara və Masallı rayonlarında yerləşir. Yetişdirilən məhsulların istehsalını və tədarükünü artırmaq üçün ixtisaslaşdırılmış müəssisələr, soyuducu anbarlar yaratmaq lazımdır. Onlar həm də yeni iş yerlərinin açılmasına, kəndlərdə məşğulluğun artırılmasına xidmət edir, iqtisadi bazanın yaradılmasının əsasını təşkil edir və gəlirə

Cədvəl 2.

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu üzrə kənd təsərrüfatı bitkilərinin əkin sahəsi, ha [1, s.419]

(ilin sonuna)

	2017	2018	2019	2020	2021
Dənlilər və dənli paxlalı bitkilər	92042	89992	89905	88744	93278
o cümlədən payızlıq və yazlıq buğda	69428	65957	69161	68693	70507
Pambıq	500	505	508	498	-
Tütün	102	113	118	104	72
Şəkər çuğunduru	634	275	83	63	15
Dən üçün günəbaxan	818	286	281	196	209
Kartof	9240	9907	9667	10038	10087
Tərəvəz	9983	9410	8724	8771	8763
Bostan bitkiləri	1114	998	938	860	774
Bağlar və giləmeyvəliklər	7656	8520	8959	9140	9458
Üzüm bağları	1718	1715	1620	1626	1621
Çay	1054	1077	1022	1007	936

əsaslanan digər sahələrin inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ölkənin cənub zonasında sitrusçuluq sənayesinin bərpası və inkişaf etdirilməsi məqsədilə 2018-ci ilin fevral ayında "Azərbaycan Respublikasında sitrus meyvəçiliyinin inkişafına dair 2018–2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı" qəbul edilmişdir (14). Əhalinin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin zəruriliyindən, bu sahədə meyvə becərilməsinin vacibliyindən xəbər verir. Dövlət Proqramı ölkədə sitrus meyvəçiliyinin inkişafının əsas istiqamətlərini müəyyən edir: əkin sahələrinin genişləndirilməsi, meyvələrin yetişdirilməsi üçün infrastrukturun yaxşılaşdırılması, maddi-texniki bazanın gücləndirilməsi, sahələrin müasir texnika ilə təchiz edilməsi, rəqabətqabiliyyətli məhsul istehsalı, onun əkin sahələrinin genişləndirilməsi, məhsuldarlığın artırılması üçün şəraitin yaradılması.

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda əkinlərin strukturunda taxılçılıq mühüm yer tutur. Respublikanın bütün rayonlarında bu sahədə məhsul olsa da, yığılan məhsul daxili tələbatı ödəmir, məhsulların keyfiyyəti tələblərə cavab vermir. Bu sahə iqtisadi rayon əhalisinin məşğulluğuna ciddi təsir göstərməsə də, onların gəlirlərinin formalaşmasında, ərzaq təminatında və torpaqdan istifadənin təşkilində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət tərəfindən bu sahəyə maliyyə və texniki dəstək göstərilsə də, taxılçılığın nəticələri hələ də azdır. Beləliklə, bitkiçiliyin bu sahəsində məhsuldarlığı artırmaq üçün yerli şəraitə uyğun toxumlardan istifadəyə üstünlük verilməli, daxili tələbat ixtisaslaşmış təsərrüfatların yaradılması hesabına ödənilə bilər. Bu tədbirlər əhalinin gəlirlərini də artıra bilər. "Lənkəran-Astara iqtisadi-coğrafi rayonunun demoqrafik inkişafında kənd məskunlaşması mühüm rol oynayır. İqtisadi rayonda kənd əhalisinin sıxlığı nisbətən yüksək və eyni zamanda, qeyri-bərabərdir" [4, s.91].

Rayonun şəkər çuğundurunun becərilməsinin genişləndirilməsi üçün əlverişli aqroiqlim şəraiti və torpaq ehtiyatları vardır. Dövlət Proqramlarında Azərbaycan Respublikasında şəkər çuğunduru istehsalının stimullaşdırılması qərara alınıb. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 4 aprel 2017-ci ildə "Azərbaycan Respublikasında şəkər çuğunduru istehsalının stimullaşdırılması haqqında" fərman imzalamışdır [16]. Cəlilabad rayonunda əkin sahələrini genişləndirməklə İmişlidə yerləşən şəkər zavodunun yerli xammalla təminatını artırmaq mümkündür. Çuğundurçuluq rayonda ən gəlirli sahələrdən biridir və əhalinin gəlirlərinin artırılmasında mühüm rol oynaya bilər.

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda tərəvəzçilik əsas ixtisas sahələrindən biridir. Tərəvəz geniş əkin sahəsini tutur və daxili bazarın tələbatını ödəməklə yanaşı, ixrac olunan məhsullar arasında da mühüm yer tutur. İqtisadi rayonda tərəvəz bitkiləri Astara, Lənkəran və Masallı rayonlarında becərilir. Regionda bu sahənin gələcək inkişafını təmin etmək vacibdir. Burada tərəvəz emalına əsaslanan qida sənayesi müəssisələrinin tikintisi üçün böyük imkanlar var. Kənd yerlərində əmək tutumlu sahə kimi tərəvəzçiliyin inkişafı yerli əhalinin məşğulluğu üçün də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Respublikada kənd təsərrüfatının aparıcı sahələrindən olan heyvandarlıq məhsullarının istehsalında Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu mühüm yerlərdən birini tutur. Ölkənin heyvandarlıq məhsullarının 10%-ə qədəri regionun payına düşür (12). Burada heyvandarlıq, qoyunçuluq, quşçuluq təsərrüfatları fəaliyyət göstərir, arıçılıq inkişaf edir. Sənaye yüksək məhsuldar cinslərin yetişdirilməsi, onların mal-qaranın artırılması və ixtisaslaşdırılmış təsərrüfatların təşkili istiqamətində işlərin gücləndirilməsini tələb edir.

Hazırkı şəraitdə mühüm heyvandarlıq məhsulları olan süd, süd məhsulları və yağ istehsalı Azərbaycanın və onun regionlarının daxili tələbatını ödəmir. Ona görə də bu istiqamətdə görülən tədbirlər rayonun inkişafı üçün vacibdir. Rayon mərkəzlərinin yaxınlığında süd və ətlik heyvandarlıq kompleks-

lərinin yaradılması bu ərazilərin əhalisinin heyvandarlıq məhsulları ilə təmin olunmasına xidmət edəcəkdir. Əhalinin ət və yumurtaya olan tələbatının ödənilməsində quşçuluq xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Sənayenin ən böyük müəssisəsi Cəlilabad şəhəri ərazisində yerləşir. Tələbatın yerli istehsal hesabına ödənilməsi üçün yeni şəbəkənin yaradılması iqtisadi bazanın inkişafında mühüm addımlardan biridir.

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi

İqtisadi və sosial-mədəni inkişaf əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi və insanların məskunlaşması üçün zəruri şəraitin mövcud olduğu yaşayış məntəqələrinin inkişafıdır. Şəhər və kənd yaşayış məntəqələrinin formalaşmasına və inkişafına təbii-coğrafi, iqtisadi, sosial-mədəni və tarixi-coğrafi amillər böyük təsir göstərir. Əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə mühüm təsir göstərən sahələrdən biri də pullu sosial xidmətlərin göstərilməsi, ticarət və ictimai iaşə xidmətləridir. Ümumiyyətlə, "yüksək həyat səviyyəsi, əhalinin əksəriyyətinin sığınacaq, qida və suya malik olması prinsipi ilə bağlıdır" (13). Regionlarda məşğulluğun məhdudluğu, əhalinin gəlirlərinin aşağı olması, ticarət və iaşə müəssisələri şəbəkəsinin seyrək olması da bu sahədə xidmətlərin aşağı səviyyədə olmasına səbəb olur.

Ölkə regionlarının iqtisadiyyatının strukturunda kənd təsərrüfatı mühüm yer tutur. Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu respublikanın mühüm kənd təsərrüfatı rayonlarından biri olsa da, kənd yaşayış məntəqələrinin iqtisadi bazası funksiyasını tam yerinə yetirmir. Rayonda, xüsusən də inzibati rayon mərkəzlərində yaşayış məntəqələrinin inkişafına xidmət sahəsi ciddi təsir göstərmir. Bir çox kənd yaşayış məntəqələrində əhali az olduğundan sosial xidmət obyektlərinin yaradılması səmərəsizdir, yalnız məişət ehtiyacları üçün mağazalar işləyir. Son illər ölkə iqtisadiyyatında inkişaf edən və böyük tibbi-coğrafi, tarixi-mədəni, antropogen-arxeoloji və infrastruktur potensialına malik turizm sənayesi böyük əhəmiyyət kəsb edir. "Əlverişli coğrafi mövqe, relyef və iqlim şəraiti, o cümlədən mənzərəli dağ landşaft kompleksləri və Xəzər dənizinin qumlu sahili burada turizmin inkişafı üçün böyük imkanlar yaradır" [11, s.176].

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda sənayenin inkişafı ilk növbədə kənd təsərrüfatı məhsullarının emalına əsaslanmalıdır. Rayonda sənaye əhəmiyyətli faydalı qazıntı yataqları olmadığından şəhər və qəsəbələrin iqtisadi potensialını yüngül və yeyinti sənayesinin yaradılması hesabına gücləndirmək olar. "Astara, Cəlilabad, Masallı və Lənkəran rayonlarında kənd təsərrüfatı istehsalında bitkiçilik əhəmiyyətli şəkildə üstünlük təşkil edir. Lerik və Yardımlı rayonlarının iqtisadiyyatının əsasını isə heyvandarlıq təşkil edir" [6, s.19].

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda, xüsusilə inzibati rayon mərkəzlərində yaşayış məntəqələrinin inkişafına xidmət sahəsi ciddi təsir göstərmir. Xidmət sektoruna aid obyektlər şəbəkəsi regionda qeyri-bərabər paylanmışdır. Bir çox kənd yaşayış məntəqələrində əhali az olduğundan sosial xidmət obyektlərinin yaradılması səmərəsizdir, yalnız məişət ehtiyacları üçün mağazalar işləyir.

"Davamlı sosial-iqtisadi inkişafı təmin etmək üçün dövlət siyasətinin prioritetlərindən biri sağlam həyat tərzinin formalaşdırılması, tibbi xidmətin əlçatanlığının və keyfiyyətinin artırılması yolu ilə əhalinin sağlamlığının qorunması və möhkəmləndirilməsidir" [9, s. 198]. Tibbi yardımın yaxşılaşdırılması üçün ilk növbədə kənd yerlərində poliklinikaların tikilməsi, onların tibb kadrları ilə komplektləşdirilməsi vacibdir. İnzibati rayonlarda kənd əhalisinin üstünlük təşkil etməsi və əksər hallarda kəndlərin rayon mərkəzlərindən uzaqda yerləşməsi nəzərə alınaraq bu problem qısa zamanda öz həllini tapmalıdır. Əhalinin tibbi xidmət üçün rayon mərkəzlərinə müraciət etməsi çətin olduğundan ilkin tibbi yardımın əlçatanlığı aşağı səviyyədədir. 2021-ci ilin statistik məlumatlarına görə Cənub bölgəsində

"həkimlərin sayı 849 nəfər, orta tibb işçilərinin sayı 2755 nəfər, xəstəxanaların sayı 14, xəstəxana çarpayılarının sayı 1416, əhaliyə ambulator-poliklinika yardımı göstərən müalicə müəssisələrinin sayı 176, ambulator-poliklinik müəssisələrinin gücü (bir növbədə gəlişlərin sayı) 6486 kimi müəyyən edilmişdir" [1, s.415].

Hazırda Lənkəran və Cəlilabad inzibati rayonlarında müalicə-diaqnostika mərkəzləri tikilib. Lakin onların maddi-texniki bazası, həkim və tibb bacılarının fəaliyyəti ilə bağlı problemlər həllini tapmamış qalır. "İqtisadi-coğrafi rayonda özəl sektorun (kiçik və orta klinikaların, stomatoloji obyektlərin, dərman təchizatı müəssisələrinin, müalicə vannaları təklif edən sağlamlıq obyektlərinin, sanatoriyaların və s.) inkişafı həvəsləndirilməlidir" [7, s.91].

Regionlarda sosial-mədəni xidmət sahəsində problemlər sırasında məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin sayının azlığı, uşaqların belə müəssisələrlə təminatının aşağı səviyyədə olması da var. Əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə mühüm təsir göstərən sahələrdən biri də əhaliyə pullu sosial xidmətlərin göstərilməsi, ticarət və ictimai iaşə xidmətlərinin göstərilməsidir. Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda "gələcək perspektivdə dayanıqlı inkişafa nail olmaq, ərzaq təhlükəsizliyinin qarşısını almaq, əhalinin məşğulluq problemini həll etmək, regionun rəqabətqabiliyyətliliyini yüksəltmək, iqtisadi dayanıqlılığa və kənd təsərrüfatının yenidən dirçəldilməsinə nail olmaqdan ötrü iqtisadi rayonda yeni formalı aqroparkların yaradılması sürətləndirilməli, pilot layihələrin tədqiqat işləri davam etdirilməlidir" [6, s.70].

Regionun inkişafında sosial məsələlərin həlli istiqamətində zəruri tədbirlər həyata keçirilib və daim insan amilinə diqqət yetirilib, bu sahəyə xidmət edən sosial infrastrukturun yaxşılaşdırılması istiqamətində xeyli işlər görülüb. Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə təhsil, səhiyyə, mədəniyyət və digər sosial sahələrdə həyata keçirilən layihələrin miqyası minlərlə insanın sosial şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün yeni imkanlar yaradıb. Cənub bölgəsinin şəhər və rayonlarının davamlı inkişafının təmin edilməsi məqsədilə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramlarının uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində şəhər, qəsəbə və kəndlərin siması köklü surətdə abadlaşıb. Dövlət proqramları çərçivəsində regionda infrastrukturun bərpası və inkişafı, əhalinin kommunal xidmətlərlə, o cümlədən elektrik enerjisi, qaz və su ilə təminatı, səhiyyə və təhsil müəssisələrinin tikintisi, əhalinin sosial vəziyyətinin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilib. "Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda sosial infrastruktur sahələri zamanın tələblərinə uyğun olaraq modernləşdirilməli və yenidən qurulmalı, bu istiqamətdə dövlətin gördüyü işlər gələcəkdə də davam etdirilməlidir" [8, s.17].

Nəticə

Qlobal səviyyədə elmi, siyasi və sosial birliklər tərəfindən təsdiq edilən davamlı inkişaf konsepsiyası respublikamız da, daxil olmaqla, əksər dövlətləri tərəqqi üçün hərtərəfli milli strategiyalar qəbul etməyə vadar etmişdir. Cənab Prezident İlham Əliyevin müdrikliyi, uzaqgörənliyi sayəsində Azərbaycanı daha təhlükəsiz, sabit və firavan gələcəyə doğru aparır və əsasını qoyduğu uzaqgörən inkişaf proqramları ilə uzlaşır. Regional inkişaf mərkəzləri vasitəsilə bölgələrdə tarazlı sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsinin stimullaşdırılması, bu yolla regional bərabərsizliyin azaldılması, iqtisadi resursların əsasən mərkəzi şəhərlərdə təmərküzləşməsinin səngidilməsi zəruridir. Cənab Prezident İlham Əliyevin siyasətinin təməl daşı olan iqtisadi və sosial-mədəni tərəqqi həm şəhər, həm də kənd yaşayış məntəqələrində həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasının əsasını təşkil edir. İqtisadi rayonların ərazi strukturunun əsas komponentləri iqtisadi qovşaqlar, iqtisadi mərkəzlər və

iqtisadi məntəqələrdir. Bu komponentlər regional inkişafı əhəmiyyətli dərəcədə formalaşdırır. Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda sənayenin zəif inkişafı, sənaye istehsalında rayonun xüsusi çəkisinin az olması, bu sahədə əhalinin məşğulluğunun aşağı səviyyədə olması kimi problemlər Cənab Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü sayəsində fəal şəkildə həll edilir. Cənab Prezident İlham Əliyevin müəssisələrin texniki və texnoloji cəhətdən modernləşdirilməsi və işçi qüvvəsinin dirçəldilməsi yolu ilə keçid maneələrini aradan qaldırmaq təşəbbüsü təqdirəlayiqdir. Cənab Prezident İlham Əliyevin inkişaf proqramlarının bir hissəsi kimi, dövlət vəsaitlərinin davamlı şəkildə ayrılması dövlətin davamlı inkişafın həyata keçirilməsinə və vətəndaşların həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına sadiqliyini vurğulayır. Bu səylər xalqımızın davamlılığını və tərəqqiyə sadiqliyini əks etdirir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycanın regionları (2022). Statistik məcmuə. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı , "Narıncı Nəşriyyat Evi" MMC, 775 səh.
2. Ələkbərov U. (2017), Davamlı inkişaf və ekoloji sivilizasiyanın idarə edilməsinin əsasları. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, "Təhsil", , 176 səh.
3. Hüseynov S. (2020). Davamlı inkişafın sosial-fəlsəfi mahiyyəti. Davamlı inkişafin sosial və fəlsəfi problemləri. Bakı, "Elm və təhsil", 312 səh.
4. Kərimov R. (2015). Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda kənd məskunlaşması və onun davamlı inkişafı problemləri. Coğrafiya və təbii resurslar, №1, səh.91-95.
5. Məmmədov Q.Ş, Xəlilov M.Y. (2005). Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi. Bakı, "Elm" nəşriyyatı , 880 s.
6. Mirzəyev R. (2018) Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda aqroparkların yaradılma xüsusiyyətləri. Sumqayıt Dövlət Universiteti – "ELMİ XƏBƏRLƏR"– Sosial və humanitar elmlər bölməsi. Cild 14 № 4
7. Niftiyev F. (2016). Lənkəran-Astara iqtisadi-coğrafi rayonunda səhiyyə müəssisələrinin ərazi təşkili və onlarda göstərilən xidmət səviyyəsinin yüksəldilməsi. Coğrafiya və təbii resurslar, №1, səh.89-92.
8. Niftiyev F. (2017). Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda sosial infrastrukturun inkişafi və ərazi təşkilinin coğrafi problemləri. Coğrafiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı, 26 səh.
9. Rəcəbli H. (2022). Sosial sahələrin idarə edilməsi. Bakı, "Bakı mətbəəsi" ASC, 395 səh.
10. Какутич Е.Ю. (2010). Устойчивое развитие как концептуальная основа трансформации мировой экономики. Часть 1. Механізм регулювання економіки, No 1. 62-74 ст.
11. Мамедова С. З. (2019). Экологическая оценка почв Ленкоранской зоны. Бюллетень науки и практики / Bulletin of Science and Practice. Т. 5. №4. С. 175-183.
12. Pashaev N. A., Eyubov N. Kh., Eminov Z. N. (2010). Economic, social and political geography of the Republic of Azerbaijan. Baku: Pab. Chirag,. 416 p.
13. Rao, Narasimha D.; Min, Jihoon (July 2018). "Decent Living Standards: Material Prerequisites for Human Wellbeing". Social Indicators Research.138 (1): 225–244.
14. "Azərbaycan Respublikasında sitrus meyvəçiliyinin inkişafına dair 2018-2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı" nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 13 fevral 2018-ci il. https://e-qanun.az/framework/37876
15. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatı. https://stat.gov.az/ 2022
16. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 4 aprel 2017-ci ildə "Azərbaycan Respublikasında şəkər çuğunduru istehsalının stimullaşdırılması haqqında" fərmanı. https://e-qanun.az/framework/35165

Açar sözlər: *davamlı inkişaf konsepsiyası, Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu, regionlarda məşğulluq, iqtisadi siyasət, həyat səviyyəsi*

Fagan Tahirli

The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of Azerbaijan
Ph.D. Student

SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY IN THE SOUTHERN REGION OF AZERBAIJAN

ABSTRACT

Regions play a significant role in relevant processes as they contain the main elements of sustainable development. Therefore, the concept of sustainable development is related to the need to ensure a decent standard of living for people in all regions of the country. Clarification of the general goals of regional policy requires consideration of national characteristics.

The article reflects on the essential aspects of sustainable development policy in the Lankaran-Astara economic region located in the southern region of Azerbaijan. In general, ensuring the development of agriculture in the Lankaran-Astara economic region and increasing the incomes of the population and the volume of production are very important nowadays. This critical issue is related to the strengthening of production and the socio-cultural potential of the region. For this, it is necessary to increase the productivity of agricultural plants per local conditions, expand selection works for growing new varieties, comply with agrotechnical requirements, and expand the material and technical base of farms. Creating specialized enterprises and warehouses is necessary to increase the production and supply of cultivated products.

The tourism industry, which has been developing rapidly in recent years, has made an essential contribution to the country's economy, has great medical-geographical, historical-cultural, anthropogenic-archeological, and infrastructural potential, and is of particular importance for the socio-economic development of Azerbaijan. The traditions of the population, national-ethnic diversity, national cuisine, various fields of agriculture, and forests in mountainous areas are potential resources for developing various fields of tourism in the country. It is necessary to create a network of infrastructure facilities that meet modern requirements to use them.

Keywords: *concept of sustainable development, Lankaran-Astara economic region, employment in the regions, economic policy, standard of living*

Фаган Тахирли

*Докторант кафедры "Планирования и управления устойчивым развитием"
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики*

ПОЛИТИКА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В ЮЖНОМ РЕГИОНЕ АЗЕРБАЙДЖАНА

РЕЗЮМЕ

Регионы играют важную роль в соответствующих процессах, поскольку содержат в себе основные элементы концепции устойчивого развития. Поэтому концепция устойчивого развития связана с необходимостью обеспечения достойного уровня жизни людей во всех регионах страны. Уточнение общих целей региональной политики требует учета национальных особенностей. В данной статье отражены важные аспекты политики устойчивого развития в Ленкорань-Астаринском экономическом районе, расположенном в южном регионе Азербайджана. В целом обеспечение развития сельского хозяйства в Лянкяран-Астаринском экономическом районе, увеличение доходов населения и объёмов производства в настоящее время очень важно. Данный вопрос связан с укреплением производственного и социально-культурного потенциала региона. Для этого необходимо повысить продуктивность сельско-хозяйственных растений в соответствии с местными условиями, расширить селекционную работу по выращиванию новых сортов, соблюдать агротехнические требования, расширить материально-техническую базу хозяйств. Для увеличения производства и поставок выращиваемой продукции крайне необходимо создание специализированных предприятий и складов.Индустрия туризма, быстро развивающаяся в последние годы, внесла важный вклад в экономику страны, имеет большой медико-географический, историко-культурный, антропогенно-археологический и инфраструктурный потенциал, а также особое значение для социально-экономического развития Азербайджана. Традиции населения, национально-этническое многообразие, национальная кухня, наличие различных отраслей сельского хозяйства, лесов в горных районах являются потенциальными ресурсами для развития различных сфер туризма в стране. Для их использования необходимо создать сеть инфраструктурных объектов, отвечающих современным требованиям.

Ключевые слова: *концепция устойчивого развития, Лянкяран-Астаринский экономический район, занятость в регионах, экономическая политика, уровень жизни*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.199

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R
I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 327

NİSƏ PAŞAYEVA
Bakı Slavyan Universitetinin doktorantı
e-mail: nisa.pashayeva@mys.gov.az

AZƏRBAYCANDA GƏNCLƏR SİYASƏTİNİN FORMALAŞMASI VƏ BEYNƏLXALQ SƏVİYYƏDƏ ONUN PRİORİTETLƏRİ

Qədim dövrlərdən başlayaraq, Azərbaycanda əhalinin ən fəal sosial qrupu olan, cəmiyyətin və dövlətçilik ənənələrinin inkişafında öz sözünü deyən gənclər müxtəlif dövrlərdə baş verən hadisələrdə və cərəyan edən proseslərdə yaxından iştirak ediblər. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatında, nağıl və dastanlarda, klassik şair və yazıçıların əsərlərində çoxsaylı gənc qəhrəmanlardan, onların vətənpərvər, zəhmətsevər, sadiq və ədalətli olmalarından, xeyirlə şərin mübarizəsində birincinin yanında yer almalarından, vətənin müdafiəsində və düşmənlərə qarşı mübarizədə göstərdikləri igidlikdən bəhs olunur. Cavanşir, Babək, Şah I İsmayıl, Şah I Abbas və başqaları gənc yaşlarından nümayiş etdirdikləri dövlətçilik qabiliyyəti ilə öz adlarını əbədi olaraq tarixə həkk ediblər. XIX əsrin ilk onilliklərində tarixi Azərbaycan torpaqlarının Rusiya və Persiya arasında bölüşdürülməsindən sonra, istər cənubda, istərsə də şimalda azərbaycanlı əhali, xüsusilə də gənclər müstəqil dövlətçiliyin itirilməsi faktı ilə barışmamış, müxtəlif forma və vasitələrdən istifadə edərək, öz azadlığı uğrunda açıq və ya gizli şəkildə mübarizəsini davam etdirmişdir. Eyni zamanda, azərbaycanlı gənclərin bir hissəsi, mümkün olan imkanlardan istifadə edərək, öz elmi və yaradıcı potensialını üzə çıxarmağa çalışmış, Rusiya imperiyasının və xarici ölkələrin ali məktəblərində təhsil almış və sonradan müxtəlif sahələrdə göstərdikləri fəaliyyət ilə mənsub olduqları xalqı layiqincə təmsil etmiş, onun inkişafına, tərəqqisinə, milli-azadlıq hərəkatına öz töhfəsini vermişdir. Mirzə Kazım bəy, Mirzə Cəfər Topçubaşov, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Həsən bəy Zərdabi, Nəsir Tağıyev, Fətəli xan Xoyski, Xəlil bəy Xasməmmədov, Kərim bə Mehmandarov, Məmmədrza ağa Vəkilov, Yusif Vəzir Çəmənzəminli, Aslan bəy Səfikürdski, Üzeyir Hacıbəyov, Nəriman Nərimanov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Teymur bəy Makinski və başqaları gənc yaşlarından öz istedad və bacarığı, milli və ictimai əhəmiyyətli fəaliyyəti ilə seçilən şəxslər sırasında yer almışdılar. Yeniyetmə yaşlarından həyatlarını hərbi işə həsr edən Kəlbalı xan, Hüseyn xan və Cəmşid xan Naxçıvanskilər, İsmayıl bəy Qutqaşınlı, Fərəc bəy Ağayev, Balakişi Ərəblinski, Cəfərqulu ağa, Həsən ağa və Abdulla xan Bakıxanovlar, Əliağa Şıxlinski, Səməd bəy Mehmandarov, Həsən bəy Ağalarov, İsrafil bəy Yadigarov, Mirkazım bəy və Əsədbəy Talışxanov, İbrahim ağa Vəkilov general rütbəsinə qədər yüksəlmiş və Rusiya imperiyasında, bəziləri həmçinin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətində və Azərbaycan SSR-də hərb sənətinin inkişafına öz töhfələrini vermişdilər.

Ümumilikdə, 1920-ci ilə qədər olan dövrdə 770 nəfərdən çox azərbaycanlı gənc müxtəlif ölkələrdə ali təhsil almışdı [1, s.23-56].

XIX əsrin 30-cu illərinə qədər Azərbaycanda gənclər əsasən mədrəsə və mollaxanalarda təhsil alırdılar. Qeyd olunan dövrdən başlayaraq isə, dövlət tərəfindən qəza məktəbləri açılmağa başladı. Şuşa, Gəncə, Nuxa, Şamaxı və Dərbənddə artıq belə məktəblər fəaliyyət göstərirdi. XIX əsrin son onilliklərində qəzalarda şəhər və kənd məktəbləri meydana gəldi. Məktəblərdə tədris rus dilində aparılırdı. 1879-cu ildə, 1871-ci ildən fəaliyyət göstərən və 16-19 yaşlı gənclərin qəbul olunduğu Qori Müəllimlər Seminariyasının nəzdində Azərbaycan şöbəsi yaradıldı və bu şöbə azərbaycanlı müəllim kadrların hazırlanmasında əhəmiyyətli rol oynamışdı [2, s. 213-220].

XIX əsrin ikinci yarısı – XX əsrin əvvəllərində Şimali Azərbaycanda kapitalizmin inkişafı milli burjuaziyasının formalaşması ilə müşayiət olunurdu. Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Şəmsi Əsədullayev, Musa Nağıyev, Murtuza Muxtarov və başqalarının Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı yolunda atdıqları ciddi addımlar gənc azərbaycanlıların sonrakı taleyində müsbət rol oynamışdı. Məhz milli burjuaziyanın maliyyə dəstəyi ilə Azərbaycanda məktəb şəbəkəsi genişlənmiş, azərbaycanlı qızların bir hissəsi təhsilə cəlb olunmuş, qabiliyyətli gənclər ali təhsil almaq üçün Rusiya və xarici ölkələrə göndərilmiş, milli mətbuat və teatr inkişaf etmişdi.

Azərbaycanın milli-demokratik ruhlu ziyalıları da (M.F.Axundov, H.Zərdabi, S.Ə.Şirvani, N.Vəzirov, Ü.Hacıbəyov, C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, N.Nərimanov, M.Ə. Rəsulzadə, Ə.Topşubaşov, Ə.Ağayev, Ə.Hüseynzadə, Y.V.Çəmənzəminli, Ə.Haqverdiyev və başqaları) gənclərin təhsili, tərbiyəsi və formalaşması məsələlərini həmişə diqqət mərkəzində saxlayırdılar.

XX əsrin əvvəllərində siyasi fəaliyyətə qoşulan azərbaycanlı gənclər milli azadlıq və hüquqlar uğrunda mübarizə aparırdılar. 1902-ci ildə 18 yaşlı M.Ə.Rəsulzadə tərəfindən Bakıda yaradılan "Müsəlman Gənclik Təşkilatı"nın əsas tələbi ana dilində təhsil almaq imkanlarının yaradılması idi [3, s. 21]. Qeyd olunan dövrdə meydana gələn "Hümmət", "Müsəlman ittifaqı", "Müdafiə" təşkilatları, "Nəşri-Maarif", "Nicat", "Səfa", "Səadət" cəmiyyətləri, "Difai" və "Müsavat" partiyalarının sıralarında gənclərin xüsusi çəkisi kifayət qədər yüksək idi.

1918-1920-ci illərdə mövcud olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin gənclər siyasətinin əsasını gənc nəslin təhsil imkanlarının genişləndirilməsi, cəmiyyətdəki rolunun artırılması, dövlət və yerli idarəetmə orqanlarına cəlb olunması təşkil edirdi. 1918-ci ilin noyabrında Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan bölməsinin Qazaxa köçürülməsi, 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin yaradılması AXC-nin gənclərin inkişafı istiqamətində atdığı mühüm addımlardan idi.

1919-cu ilin iyununda Azərbaycan tələbələrinin Bakıda təşkil olunan birinci qurultayında qonşu respublikalarda müsəlmanlara münasibət, Avropa ölkələrinin Qafqaz siyasəti, Cümhriyyət üçün şimaldan gələn təhlükə və s. aktual məsələlər müzakirə obyekti olmuşdu [4, s.15].

AXC dövründə 87 nəfər gənc ali təhsil almaq üçün Fransa, İtaliya, İngiltərə və Türkiyəyə göndərilmiş, onların maliyyə ehtiyaclarını ödəmək üçün 7 milyon manat ayrılmışdı [5, s.49-52].

Azərbaycanın bolşevik Rusiyası tərəfindən işğalı nəticəsində AXC süquta uğradı, respublikada sovet hakimiyyəti quruldu və yeni quruluşun formalaşması gənclərin həyatına da təsirsiz qalmadı.

Sovet Azərbaycanında gənclər siyasəti kommunist ideologiyasının təsiri altında formalaşmağa başladı və respublikada kommunist gənclər təşkilatları meydana gəldi. 1920-ci ilin iyul ayında Azərbaycan Kommunist Gənclər İttifaqı (komsomol təşkilatı) təsis olundu. İttifaqın əsas məqsədi gəncləri kommunist ideologiyası ruhunda tərbiyə etməkdən və onları sosializm quruculuğu prosesinə səfərbər etməkdən ibarət idi.

Gənclər arasında aparılan sistemli iş nəticəsində, Azərbaycan komsomolunun sıraları ildən-ilə genişlənirdi. 1926-cı ildə bu təşkilat sıralarında 48 min nəfər gənci birləşdirirdisə, 1932-ci ildə bu rəqəm 162 min nəfərə bərabər olmuşdu [6, s.277-278].

XX əsrin 20-30-cu illərində Azərbaycanda savadsızlığın aradan qaldırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərdə gənclər fəal iştirak edirdilər. Respublikada müxtəlif səviyyələrdə yeni-yeni məktəblər meydana gəlir, şagirdlərin sayı ildən-ilə artırdı. 1940-cı ildə Azərbaycanda 1668 ibtidai məktəb, 1240 yeddiillik məktəb və 3575 ümumtəhsil məktəbi fəaliyyət göstərirdi. Bu məktəblərdə, müvafiq olaraq, 406153, 192825 və 653071nəfər şagird təhsil alırdı [6, s.317]. Həmin ildə Azərbaycanda mövcud olan 16 ali məktəbdə və 91 orta ixtisas məktəbində təhsil alan gənclərin sayı, müvafiq olaraq, 14,6 min və 17,4 min nəfərə bərabər olmuşdu [6, s.335].

Qeyd etmək lazımdır ki, Stalin dövrünün repressiya siyasəti Azərbaycan gənclərindən də yan keçməmişdi və respublikada təxminən 18 min nəfər gənc repressiyaya məruz qalmışdı [6, s.378].

II dünya müharibəsi zamanı azərbaycanlı gənclər də faşizmə qarşı mübarizə aparanlar sırasında öz yerini tutmuşdu. Azərbaycandan 600 min nəfərdən çox gənc cəbhəyə yola salınmış, onların yarıdan çoxu həlak olmuşdur.

Gənclər müharibədən sonrakı dövrdə də ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatda əsas qüvvə olmuşdur. Onların əsas təşkilati strukturu komsomol olaraq qalırdı. 1960-cı ildə Azərbaycan komsomolunun üzvlərinin sayı 333 min nəfərə bərabər idi [7, s.157].

1969-cu ildə Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə gəlməsi ilə gənclərin həyatında da yeni mərhələ başlandı. Ümummilli Lider gənclərin həm fiziki, həm də mənəvi inkişafı üçün ciddi addımlar atmış, gənc nəsil onun qayğısını həmişə hiss etmişdir.

Heydər Əliyevin gənclər siyasətində elm və təhsil əsas istiqamətlərdən biri olmuşdur. Həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində Azərbaycanda təhsil müəssisələrinin sayı artmış, onların maddi-texniki bazası möhkəmləndirilmişdir. Heydər Əliyev Azərbaycandan olan gənclərin respublikadan kənarda ali təhsil almasına müsbət yanaşırdı. Keçən əsrin 70-80-ci illərində Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə minlərlə azərbaycanlı gənc SSRİ-nin 170-dən çox ali təhsil ocağında təxminən 250 ixtisas üzrə təhsil almışdır [8, s.20-21]. Hər il 350-400 nəfər ali təhsil arxasınca respublikadan kənara göndərilirdi [9, s.117].

Heydər Əliyev gənclər arasında hərbi işə marağın artırılmasına da xüsusi diqqət yetirirdi. Onun təşəbbüsü ilə 1971-ci ildə Bakıda C.Naxçıvanski adına hərbi liseyin açılması məhz bu məqsədə xidmət edirdi.

Keçən əsrin 80-ci illərinin sonlarında SSRİ-də bütün sahələri əhatə edən böhran sonda sovet dövlətinin süqutu ilə nəticələndi. Böhran gənc nəslin həyatına da öz mənfi təsirini göstərmişdi. Gənclər işsizlikdən, təhsil sahəsindəki geriləmələrdən, mənəvi dəyərlərin aşınmasından, təhlükəsizlik sisteminin zəifləməsindən, ziyanlı vərdişlərin və təmayüllərin yayılmasından əziyyət çəkirdi. Yeni çağırışlara cavab vermək iqtidarında olmayan komsomol təşkilatı 1991-ci ildə tarix səhnəsini tərk etmək məcburiyyətində qalmışdı.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında 14 yaşdan 29 yaşadək olan insanlar gənc hesab olunur və bu, “Gənclər siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda [10] özünün rəsmi ifadəsini tapmışdır.

Hal-hazırda Azərbaycan əhalinin təxminən 22 %-ni gənclər təşkil edir. 2022-ci ildə respublikada əhalinin ümumi sayı 10156,4 nəfərə, gənclərin sayı isə 2245,1 nəfərə bərabər olmuşdu, yəni ümumi əhalinin 22,1 %-i gənclər kateqoriyasına daxil olan insanlar idi [11]. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, 2008-ci ildən başlayaraq, Azərbaycanda əhalinin tərkibində gənclərin xüsusi çəkisinin azalması müşahidə olunur. Məsələn, 2000-ci ildə respublika əhalisinin 28,3%-i, 2008-ci ildə 31,7%-i gənclər idisə, 2016-cı ildə bu göstərici 27,1%-ə, 2022-ci ildə isə, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, 22,1%-ə qədər azalmışdı [11]. Əhalinin ümumi sayının artımı fonunda

gənclərin xüsusi çəkisinin azalmasını, bir tərəfdən, orta ömür müddətinin uzanması və bunun da nəticəsində yaşlı əhalinin sayının artması, digər tərəfdən isə, gənclərin müəyyən hissəsinin təhsil və iş arxasınca xarici ölkələrə üz tutması ilə izah etmək olar.

Azərbaycanda gənclər arasında kişilər və qadınların nisbətində nəzərəçarpacaq fərq yoxdur. 2000-ci ildə gənc kişilərin sayı 1144,1 nəfərə, gənc qadınların sayı isə 1125,3 nəfərə bərabər idisə, 2022-ci ildə bu göstəricilər, müvafiq olaraq, 1179,7 nəfər və 1085,4 nəfər təşkil edirdi. 2000-ci ildə respublika üzrə kişi əhalinin 29,0%-i, qadın əhalinin 27,4%-i gənclər kateqoriyasına daxil idi. 2022-ci ildə isə gənclərin xüsusi çəkisi kişi əhalinin tərkibində 23,2%-ə, qadın əhalinin tərkibində isə 21,0%-ə bərabər olmuşdu [11].

Gənclərin yaş qruplarına görə təsnifatına gəldikdə, 2022-ci ildə respublika əhalisinin 1,2%-ni 14 yaşlı, 6,1%-ni 15 yaşdan 19 yaşadək, 6,5%-ni 20 yaşdan 24 yaşadək, 8,3%-ni isə 25 yaşdan 30 yaşadək olan gənclər təşkil edirdi. Müqayisə üçün qeyd etmək olar ki, 2000-ci ildə bu göstəricilər, yaş qrupları üzrə müvafiq olaraq, 2,3%, 10,0%, 8,2% və 7,8% təşkil edirdi (11).

Müstəqil Azərbaycanda gənclər siyasəti dövlət tərəfindən həyata keçirilir. Bu siyasətin məqsədi, prinsipləri, həyata keçirilmə mexanizmi və bu sahədə dövlətin vəzifələri, Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən 2002-ci il aprelin 9-da imzalanan "Gənclər siyasəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda [10] öz əksini tapmışdır. Bu Qanuna əsasən "gənclər siyasətinin əsas məqsədi gənclərin fiziki, əqli və mənəvi inkişafına şərait yaratmaq, onların imkan və bacarıqlarının reallaşdırılmasına, sosial və iqtisadi problemlərinin həllinə və hüquqlarının müdafiəsinin təmin olunmasına kömək" etməkdən ibarətdir. Gənclər siyasətinin, Qanunla müəyyənləşdirilən prinsiplərinə gənclərin Azərbaycan xalqının tarixinə, mədəni irsinə, adət-ənənələrinə, dövlət dilinə və rəmzlərinə, milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərə hörmət ruhunda tərbiyə olunması, cəmiyyət həyatında gənclərin fəal iştirakının təmin edilməsi, onların ümummilli problemlərin həlli üçün səfərbər olunması, qadın və kişilərin hüquq bərabərliyinə riayət edilməsi, qanunla müəyyənləşdirilən hallar istisna olmaqla, yaşa görə gənclərin hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasının yolverilməzliyi, gənclərin maraq və ehtiyaclarının nəzərə alınması, gənclər siyasətinin formalaşmasında, həyata keçirilməsində və qiymətləndirilməsində onların iştirakının təmin olunması və rəyinin nəzərə alınması, gənclərin təhsil və məşğulluğunun təmin olunması üçün şəraitin yaradılması daxildir [10].

Azərbaycanda gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi sahəsində dövlət öz üzərinə geniş spektrdə vəzifələr götürmüşdür. Dövlət, özündə müxtəlif tədbirləri ehtiva edən proqramlar həyata keçirir, gənclər siyasəti ilə bağlı olan hüquqi və fiziki şəxslərin fəaliyyətini əlaqələndirir, gənclərin inkişafı, təhsili, tərbiyəsi, qorunması, potensialının üzə çıxarılması, məşğulluğu, sosial müdafiəsi, informasiya təminatı, beynəlxalq əlaqələrinin genişləndirilməsi, hərbi xidmətə hazırlanması sahəsində tədbirlər həyata keçirir, bu tədbirlərin maliyyələşdirilməsində əsas rol oynayır [10].

Respublikada gənclər siyasətinin reallaşdırılması ilə müxtəlif orqan və təşkilatlar məşğul olur. Bu sırada ilk növbədə, 1994-cü ildə yaradılan Gənclər və İdman Nazirliyini qeyd etmək lazımdır. 2001-ci ildə bu nazirlik və Turizm Nazirliyi birləşdirilərək, Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi yaradıldı. 2006-cı ildə bəzi nazirliklərin yenidən təşkil olunması nəticəsində, Gənclər və İdman Nazirliyi yenidən ayrı nazirliyə çevrildi [5]. Gənclərin tərbiyəsi, fiziki və mənəvi inkişafı, sağlamlığının qorunması, beynəlxalq əlaqələrinin genişləndirilməsi, onların cəmiyyətə inteqrasiyasının təmin olunması və s. bu nazirliyin əsas fəaliyyət dairəsini təşkil edir.

Gənclər və İdman Nazirliyi ilə yanaşı, digər nazirlik və komitələrin tərkibində də gənclərlə iş üzrə strukturlar mövcuddur. Fəaliyyəti gənclərlə daha çox bağlı olan Təhsil Nazirliyi və Müdafiə Nazirliyini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

2011-ci ildə, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin fərmanı ilə Gənclər və İdman Nazirliyinin nəzdində Gənclər Fondu təsis edildi. Bu Fondu yaratmaqda əsas məqsəd gənclərin elm və təhsilə marağını stimullaşdırmaqdan, onların məşğulluğunun təmin olunmasına və beynəlxalq tədbirlərdə iştirakına yardım göstərməkdən ibarətdir. Qeyd olunan məqsədlərə nail olmaq üçün qrant müsabiqələri keçirilir, gənclərlə bağlı proqramlar dəstəklənir və s. Gənclərə göstərilən maliyyə yardımlarına gəldikdə isə, Fond həm ayrı-ayrı gənclərin, həm də gənclər təşkilatlarının müxtəlif tədbir və proqramlarda iştirakını maliyyələşdirir. Bundan başqa, o, respublikada mövcud olan çoxsaylı Gənclər evlərinin fəaliyyətinə də öz yardımını göstərir [13].

Azərbaycanda yaradılan demokratik mühit, gənc nəslin təşəbbüskarlığı və təşkilatlanması üçün geniş imkanların mövcudluğu gənclər tərəfindən qeyri-hökumət təşkilatlarının yaradılmasını şərtləndirən amillərdəndir. Hal-hazırda respublikada onlarla belə təşkilat fəaliyyət göstərir. Azərbaycan Gənclər Təşkilatları Milli Şurası, Azərbaycan Tələbə Gənclər Təşkilatları İttifaqı, Qərbi Azərbaycan İcması Gənclər Birliyi, Azərbaycan Diaspora Gəncləri və s. təşkilatlar gənclərin hərtərəfli inkişafı, bacarıq və potensialının üzə çıxarılması, respublika və beynəlxalq səviyyəli tədbirlərin təşkili və orada onların iştirakının təmin olunması istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atırlar.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin gənclərə diqqətinin təzahürlərindən biri, 1996-cı il fevralın 2-də Azərbaycan gənclərinin I Forumunun keçirilməsi idi. İki min nəfərdən çox gəncin qatıldığı bu Forumda müzakirə olunan məsələləri 2 qrupa bölmək olar. Birinci qrupa gənclərin ehtiyacları və imkanları, ikinci qrupa isə, onların vəzifələri ilə bağlı məsələlər daxil idi. Tədbirdə Heydər Əliyevin və dövlət orqanları rəhbərlərinin iştirakı [23, s.52] Azərbaycanda gənclər siyasətinə nə dərəcədə diqqət və həssaslıqla yanaşıldığının təzahürüdür.

Respublika gənclərinin forumları sonrakı illərdə də təşkil olunmuş və bu vaxta qədər 9 belə tədbir keçirilmişdir.

Prezident Heydər Əliyevin 1997-ci ildə imzaladığı Sərəncama uyğun olaraq, hər il fevralın 2-si Azərbaycanda gənclər günü kimi qeyd edilir.

Rəqəmsal texnologiyaların sürətlə inkişaf etdiyi, yeni-yeni çağırışların meydana gəldiyi müasir dövrdə Azərbaycanda gənclərin cəmiyyətə inteqrasiyasını, idarəetmədə iştirakını və məşğulluğunu təmin etmək, sahibkarlıq təşəbbüsünü stimullaşdırmaq, beynəlxalq əlaqələrini genişləndirmək məqsədilə dövlət proqramları həyata keçirilir. 2005-ci il avqustun 30-da Prezident İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilən "Azərbaycan gəncliyi dövlət proqramı (2005-2009-cu illər)" [15] yuxarıda qeyd olunan məqsədlərə nail olmaq üçün həyata keçirilən ilk proqram idi. Bundan başqa, "Azərbaycan gəncliyi 2011-2015-ci illərdə" (16), "Azərbaycan gəncliyi 2017-2021-ci illərdə" [17, s.2-3] dövlət proqramları reallaşdırılmışdır.

Azərbaycanda dövlət gənclər siyasətinin məqsəd və hədəfləri, həyata keçirilmə mexanizmi, 2015-ci il yanvarın 28-da Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilən "2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası"nda [18] öz əksini tapmışdır. Gənclərin təşəbbüskarlıq və peşəkarlığının artırılması, problemlərinin həll edilməsi, elm və təhsil sahəsində iştirakının inkişaf etdirilməsi, beynəlxalq əməkdaşlığının dərinləşdirilməsi, xarici ölkələrdəki azərbaycanlılarla əlaqələrin genişləndirilməsi qeyd olunan Strategiya ilə müəyyənləşdirilən əsas vəzifələr idi.

Əsası Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan Azərbaycan gənclər siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri azərbaycanlı gənclərin beynəlxalq arenada təmsil olunmasına, beynəlxalq gənclər siyasətinin fəal iştirakçısına çevrilməsinə və bu yolla elmdə, təhsildə, sahibkarlıqda və başqa sahələrdə onların inkişaf imkanlarının genişləndirilməsinə yönəlmişdir. Müasir dövrdə bütövlükdə dünyada və ayrı-ayrı regionlarda inteqrasiya meyllərinin getdikcə genişlənməsi, qloballaşma, mövcud çağırış və təhlükələrə birlikdə cavab vermək cəhdləri, müxtəlif

ölkələrin iş standartları və həyat tərzi arasındakı fərqlərin sürətlə aradan qalxması Azərbaycana da təsirsiz qalmamış, gənclərin beynəlxalq tədbirlərdə iştirakını zərurət olaraq ortaya çıxarmışdır.

Azərbaycanda, ümumilikdə gənclər siyasətində olduğu kimi, onun bir modulunu təşkil edən beynəlxalq gənclər siyasətinin həyata keçirilməsində də dövlət əsas missiyanı öz üzərinə götürmüşdür. "Gənclər siyasəti haqqında" Qanunda gənclərin beynəlxalq səviyyəli tədbirlərdə iştirakı və xaricdəki azərbaycanlı gənclərlə qarşılıqlı əlaqələrin qurulması üçün imkanların yaradılması Azərbaycan dövlətinin vəzifələri sırasında yer almışdır [10].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən 1999-cu ildə təsdiq edilən "Azərbaycan Respublikasında dövlət gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı tədbirlər planı"nda, gənclərin beynəlxalq fəaliyyətinə yardım göstərmək məqsədilə müəyyən tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur. Bura beynəlxalq tədbirlərdə iştirak etmək məqsədilə ölkə xaricinə gedən gənclərin güzəştli təyyarə biletləri ilə təmin olunması, gənc nəslin nümayəndələrinin xaricdə təhsil alması üçün şəraitin yaradılması, gənclərin təsis etdikləri beynəlxalq qurumların Azərbaycanda nümayəndəliklərinin açılması və s. daxildir [19].

Gəncləri beynəlxalq əlaqələri genişləndirməyə təşviq etmək və bu istiqamətdə konkret addımların atılması üçün şərait yaratmaq "Azərbaycan gəncliyi" dövlət proqramlarında [15; 16; 17] və Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyasında [18] da əsas vəzifələr sırasında yer almışdır.

Azərbaycanda beynəlxalq gənclər siyasətinin inkişafına öz töhfəsini verən strukturlar sırasında Gənclər Fondunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Fond Azərbaycandan olan gənclərin beynəlxalq tədbirlərdə və təcrübə proqramlarında iştirakına maliyyə dəstəyi verir, gənclərlə bağlı beynəlxalq layihələrin reallaşdırılması üçün qrantlar ayırır və s. [13].

Respublikada beynəlxalq gənclər siyasəti konkret prioritet istiqamətlər üzrə həyata keçirilir. Bu prioritetlər sırasında elm və təhsil sahəsində əlaqələrin genişləndirilməsi, gənclərin beynəlxalq idman yarışlarında, beynəlxalq könüllülük hərəkatında iştirakı üçün şəraitin yaradılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Müasir dövrdə elm və təhsil sahəsində beynəlxalq inteqrasiya proseslərində fəal iştirak etmək təkcə gənclərin deyil, ümumilikdə bu sahə ilə məşğul olan hər bir fərdin və təşkilatın qarşısında duran vəzifəyə çevrilmişdir və bu istiqamətdə sistemli fəaliyyət göstərmədən ciddi uğur əldə etmək qeyri-mümkündür. Beynəlxalq elmi əlaqələrin genişləndirilməsi, xarici ölkələrin müvafiq elm və təhsil müəssisələri ilə birgə elmi layihələrin reallaşdırılması, müəllim və tələbə mübadiləsinin həyata keçirilməsi ümumilikdə ölkənin inkişafı baxımından da böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanda gənclərin bilik və bacarıqlarını, təhsilini və elmi tədqiqat sahəsindəki fəaliyyətini inkişaf etdirmək məqsədilə dövlət siyasəti həyata keçirilir. Respublikanın yüksək ixtisaslı kadrlara olan ehtiyacını ödəmək üçün istifadə olunan yollardan biri gəncləri təhsil almaq üçün xarici ölkələrin nüfuzlu ali məktəblərinə göndərmək praktikasıdır. Azərbaycanda bu praktikadan, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, ümummilli lider Heydər Əliyev hələ keçən əsrin 70-80-ci illərində istifadə etmişdir. O zaman onun təşəbbüsü ilə minlərlə azərbaycanlı gənc keçmiş sovet respublikalarının aparıcı ali təhsil ocaqlarına göndərilmiş və müsbət nəticələr əldə olunmuşdur. Müasir mərhələdə bu səmərəli işi davam etdirən Prezident İlham Əliyevin 16 aprel 2007-ci ildə təsdiq etdiyi "2007-2015-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı"na uyğun olaraq, qeyd olunan illər ərzində 3558 nəfər azərbaycanlı gənc 32 ölkənin təxminən 350 ali məktəbində müxtəlif ixtisaslar üzrə təhsil almışdır. "2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sisteminin beynəlxalq rəqabətliliyinin artırılması üzrə Dövlət Proqramı"nda Azərbaycan ali məktəblərinin xaricdəki tərəfdaş ali təhsil müəssisələri ilə birlikdə ikili diplom layihələrini həyata keçirilməsi barədə müddəa yer almışdır [20]. Bu proqramın reallaşdırılmasının

real nəticəsi olaraq, hal-hazırda “ADA” Universiteti, Bakı Ali Neft Məktəbi, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti və Azərbaycan-Fransız Universitetində məzunlara iki diplom verilir.

Azərbaycan Prezidentinin 28 fevral 2022-ci ildə təsdiq etdiyi növbəti proqramda, “Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022-2026-cı illər üçün Dövlət Proqramı”nda 2000 nəfər gəncin xarici ölkələrdə bakalavr və ya magistr təhsili alması nəzərdə tutulur [21, s.4]. Dövlət proqramları əsasında kadr hazırlığı informasiya texnologiyaları, mühəndislik, iqtisadiyyat, energetika, maliyyə və s. prioritet sahələri əhatə edir.

Beynəlxalq idman yarışlarında Azərbaycan gənclərinin iştirakını təmin etmək sahəsində respublikada davamlı işlər həyata keçirilir. Müasir dünyada idmandan “yumşaq güc” vasitəsi kimi istifadə olunduğu nəzərə alınsa, onda bu sahəyə yetirilən diqqətin nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğu aydın olar.

Müstəqil Azərbaycanda bədən tərbiyəsini, idmanı və Olimpiya hərəkatını inkişaf etdirmək məqsədilə kompleks tədbirlər həyata keçirilmiş, beynəlxalq standartlar səviyyəsində infrastruktur yaradılmışdır.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra respublika idmançıları ilk dəfə 1996-cı ildə Olimpiya oyunlarında, Atlantada (ABŞ) keçirilən XXVI Yay Olimpiya Oyunlarında iştirak etmişdilər. Ölkə idmançıları sonrakı illərdə keçirilən Olimpiya oyunlarında da iştirak etmiş və uğurlar qazanmışlar.

Respublikanın beynəlxalq idman siyasətinin təzahürlərindən biri dünya miqyaslı idman yarışlarına ev sahibliyi etməsidir. 2015-ci ildə Bakıda Birinci Avropa oyunları, 2017-ci ildə isə IV İslam Həmrəyliyi Oyunları yüksək səviyyədə keçirilmişdi.

Azərbaycanın idmançılarının beynəlxalq yarışlardakı uğurlarına münasibət bildirən Prezident İlham Əliyev 2022-ci ilin idman yekunlarının müzakirəsi zamanı bildirmişdi ki, respublika təmsilçiləri, 300-ü qızıl medal olmaqla, 800-dən çox medal qazanıblar [22, s.1].

Könüllülük hərəkatının inkişaf etdirilməsi də Azərbaycanın beynəlxalq gənclər siyasətinin prioritetlərindəndir. Respublikada bu sahədəki fəaliyyət 2009-cu ildə qəbul edilən “Könüllü fəaliyyət haqqında” Qanunla tənzimlənir [23]. Hal-hazırda Azərbaycanda ondan çox könüllü təşkilatı mövcuddur. Azərbaycan könüllüləri Birləşmiş Millətlər Könüllüləri Proqramı, Avropa Birliyi Yardım Könüllüləri Avropa Gənclik Forumu, Asiya İnkişaf Bankının Təcrübə Proqramı, Beynəlxalq Könüllülük Proqramları Dərnəyi və s. beynəlxalq proqram və strukturlarda iştirak edirlər [24, s.40-50].

Bakıda keçirilən “Avroviziya” mahnı müsabiqəsinin, Birinci Avropa Oyunlarının, IV İslam Həmrəyliyi Oyunlarının, “Formula 1” yarışlarının təşkili prosesində könüllülərin iştirakı Azərbaycanın beynəlxalq gənclər siyasətinin uğuru kimi qiymətləndirilməlidir. Azərbaycan könüllüləri bu ilin fevralında Türkiyədə baş verən zəlzələnin nəticələrinin aradan qaldırılmasında da yaxından iştirak etmişdilər.

Yuxarıda qeyd olunanlardan belə bir nəticə hasil olur ki, tarix boyu gənclər Azərbaycanda cəmiyyətin diqqət mərkəzində olmuş və dövlətçilik ənənələrinin inkişafında fəal rol oynamışlar. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda gənclərin təşkilatlanması prosesi baş vermiş, onlar ictimai-siyasi həyatda fəal rol oynamağa başlamış, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Azərbaycan SSR dövründə, hakimiyyətin mahiyyətinə uyğun olaraq, gənclər siyasəti həyata keçirilmişdir. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra reallaşdırılan və əsası Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan gənclər siyasəti gənc nəslin inkişafı, fiziki və mənəvi tərbiyəsi və sağlamlığının qorunması, cəmiyyətə inteqrasiyası, idarəetməyə cəlb olunması, beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsi üçün imkanların yaradılmasına istiqamətlənmişdir. Azərbaycanın beynəlxalq gənclər siyasətində isə elm və təhsil, idman və könüllülük sahəsində əlaqələrin inkişafına daha çox diqqət yetirilir.

Ədəbiyyat:

1. Tahirzadə Ə. Tahirli O. Azərbaycan Cümhuriyyəti tələbələri (tarixi arayış, bəlgələr, yaşamlar). Bakı, Teas Press, 2016, 1222 s.
2. Talıbov Y.R., Sadıqov F.B., Quliyev C.M. Azərbaycanda məktəb və pedaqoji fikir tarixi. Bakı, Ünsiyyət, 2000, 516 s.
3. Yaqublu N. Azərbaycan milli-istiqlal mübarizəsi və Məhəmməd Əmin Rəsulzadə. Bakı, "TS" firmasının mətbəəsi, 2001, 154 s.
4. İsmayılov K. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin gənclər siyasəti. // Hərbi and, 2018, 15 noyabr, № 44, s. 15
5. Mərdanov M.C., Quliyev Ə.Q. Azərbaycan təhsili Xalq Cümhuriyyəti illərində (1918-1920). Bakı, Çaşıoğlu, 2003, 240 s.
6. Azərbaycan tarixi. Yeddi cilddə. VI cild (aprel 1920 – iyun 1941). Bakı, Elm, 2000, 568 s.
7. Azərbaycan tarixi. Yeddi cilddə. VII cild (iyun 1941 – 2002-ci il). Bakı, Elm, 2003, 676 s.
8. Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycan gəncliyi. Bakı, Qapp-Poliqraf, 2003, 368s.
9. Zeynalov İ.X. Heydər Əliyev və Azərbaycan gəncləri. // Bakı Universitetinin Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, № 2, 2008, s. 116-121
10. Gənclər siyasəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. // https://e-qanun.az/framework/1619
11. Azərbaycam Dövlət Statistika Komitəsi. Əhali. Statisti məcmuələr. Azərbaycan gəncləri // https://www.stat.gov.az/source/demoqraphy/ay/
12. Gənclər və İdman Nazirliyi // https://www.mys.gov.az/nazirlik/nazirlik-haqqinda
13. Azərbaycan Gənclər Fondu // https://youthfoundation.az/
14. Джафаров Х. Гейдар Алиев и государственная молодежная политика. // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. Политика и право. № 2 (26), 2013, s. 50-57
15. Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramı (2005-2009-cu illər) // https://e-qanun.az/framework/10692
16. "Azərbaycan gəncliyi 2011-2015-ci illərdə" Dövlət Proqramı // https://e-qanun.az/framework/21898
17. "Azərbaycan gəncliyi 2017-2021-ci illərdə" Dövlət Proqramı // Azərbaycan qəzeti, 2017, 17 sentyabr, s. 2-3.
18. 2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası // https://e-qanun.az/framework/29206
19. Azərbaycan Respublikasında dövlət gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı tədbirlər planı // https://e-qanun.az/framework/4825
20. 2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında ali təhsil sesteminin beynəlxalq rəqabətliliyinin artırılması üzrə Dövlət Proqramı. // https://e-qanun.az/framework/40711
21. Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil almalarına dair 2022-2026-cı illər üçün Dövlət Proqramı. // Azərbaycan qəzeti, 2022, 1 mart, s.4
22. Keçən il də Azərbaycan idmanı üçün uğurlu il olmuşdur. // Azərbaycan qəzeti, 2023, 10 yanvar, s. 1-2
23. Könüllü fəaliyyət haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu // https://e-qanun.az/framework/18159
24. Adilov N., Paşayev E. Könüllülük: uğur formulu. Bakı, Adventa MMC, 2017, 100 s.

Açar sözlər: *gənclər siyasəti, komsomol, forum, könüllülər, dövlət proqramları*

Nisa Pashayeva

Baku Slavic University,
Ph.D. Student

PROGRESSIVE DEVELOPMENT OF YOUTH POLICY IN AZERBAIJAN AND ITS PRIORITIES AT THE INTERNATIONAL LEVEL

ABSTRACT

The young generation and the related issues have always been in the spotlight of public attention in Azerbaijan. Over centuries, many personalities etched their names into the history of Azerbaijan at a young age. The formation of capitalist relations in Azerbaijan opened up new opportunities for the development and organization of youngsters. The main objectives of the youth policy, implemented by the government of the Azerbaijan Democratic Republic, were to improve the educational level of the younger generation and optimize its role in society. On the contrary, during the years of Soviet power, the activities of young people united in Komsomol organizations were carried out under the auspices of communist ideology.

The national leader, Heydar Aliyev, determined the fundamental youth policy strategies in independent Azerbaijan and reflected them in the Law on Youth Policy. The Ministry of Youth and Sports plays a vital role in the implementation of this policy. Activities related to the development of the young generation youth forums addressing the needs and tasks of youngsters are organized and supported by the Youth Foundation. Carefully thought-out measures are being implemented within the framework of state programs. In addition, Azerbaijan is implementing an international youth policy, the priorities of which are the development of external relations in the fields of science, education, sports and volunteering.

Keywords: *youth policy, Komsomol, forum, volunteers, state programs*

Ниса Пашаева
Докторант Бакинского Славянского Университета

ФОРМИРОВАНИЕ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ И ЕЁ ПРИОРИТЕТЫ НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ

РЕЗЮМЕ

В Азербайджане молодежь и связанные с ней вопросы всегда были в центре внимания общества. В древности и средневековье немало личностей вписали свои имена в историю Азербайджана в молодом возрасте. Становление капиталистических отношений в Азербайджане открыло новые возможности для развития и организации молодежи. В Азербайджанской Демократической Республике реализовалась молодежная политика, основной целью которой было повышение образовательного уровня молодого поколения и обеспечение его активной роли в жизни общества. В отличие этого, в годы советской власти деятельность молодежи, объединенной в комсомольские организации, осуществлялась под эгидой коммунистической идеологии.

Основы молодежной политики в независимой Азербайджанской Республике были заложены Общенациональным Лидером Гейдаром Алиевым и отражены в Законе «О молодежной политике». Ключевую роль в реализации этой политики играет Министерство Молодежи и Спорта, мероприятия, связанные с развитием молодого поколения, поддерживаются Фондом Молодежи, организуются молодежные форумы для обсуждения потребностей и задач молодежи, реализуются конкретные меры в рамках государственных программ. Кроме того, в Азербайджане реализуется международная молодежная политика, приоритетами которой являются развитие внешних связей в сферах науки, образования, спорта и волонтерства.

Ключевые слова: *молодежная политика, комсомол, форум, волонтеры, государственные программы*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.209

GƏNC TƏDQİQATÇILAR
YOUNG RESEARCHERS

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR
INTERNATIONAL RELATIONS

UOT 327.5

ÜZEYİR MUSTAFAYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
"Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasət" kafedrasının doktorantı

e-mail: mustafayev.uzeyir.33@gmail.com

ZƏNGƏZUR DƏHLİZİNİN AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI VƏ CƏNUBİ QAFQAZ REGİONU ÜÇÜN ƏHƏMİYYƏTİ

Giriş

2020-ci ildə İkinci Qarabağ Müharibəsinin Azərbaycanın qələbəsi ilə başa çatması Cənubi Qafqaz regionunda qüvvələr balansının yenidən formalaşmasına səbəb oldu. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının həm Ermənistan Respublikası, həm də İran İslam Respublikası ilə olan dövlət sərhədi tam bərpa edilmiş, 30 illik işğal faktına son qoyulmuşdur. İkinci Qarabağ müharibəsindəki qələbə ilə Azərbaycan həm Ermənistanın hərbi təcavüzünü sonlandırmış, həm də regionda geosiyasi üstünlük əldə edərək mütləq maraqlarından çıxış edib onları təmin etməyə başlamışdır. 10 noyabr 2020-ci ildə Rusiyanın vasitəçiliyi ilə tərəflər arasında imzalanmış üçtərəfli bəyanatda Azərbaycanın qərb bölgələri ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında nəqliyyat əlaqələrinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur.

Azərbaycanın qərb bölgələri ilə Naxçıvan arasında açılacaq yeni nəqliyyat əlaqəsi üçtərəfli bəyanatın ən mühüm maddələrindən biridir. Zəngəzur dəhlizi olaraq adlandırılan kommunikasiya xətti nəinki regional əlaqələri bərpa edir, habelə Mərkəzi Asiya ilə Avropanı birləşdirəcək beynəlxalq ticarət zəncirini özündə əks etdirir. Orta Dəhlizin ən vacib komponentinə çevriləcək olan Zəngəzur dəhlizi, bu yolla həyata keçiriləcək daşınmaları həm müddət, həm də xərc baxımdan azaldacaqdır.

Zəngəzur dəhlizi Cənubi Qafqaz regionunda təhlükəsizliyin təmin olunması və əməkdaşlıq imkanlarının artırılması baxımından da mühümdür. Belə ki, Azərbaycan müharibənin sona çatmasından dərhal sonra qalib ölkə kimi müharibədən çıxmasına baxmayaraq, Ermənistanla sülh müqaviləsinin imzalanması üçün çalışmağa hazır olduğunu elan etmişdir. Üçtərəfli bəyanatın maddələrinə müvafiq olaraq, yaranmış öhdəliklərin Zəngəzur dəhlizi daxil olmaqla, Ermənistan tərəfindən icra olunması sülh müqaviləsinin imzalanması prosesini sürətləndirməklə, regionda təhlükəsizliyin təmin olunmasına töhfə verə bilər.

Əsas hissə

Qarabağda Ermənistan Respublikası tərəfindən dəstəklənən speratizm, tarixi Azərbaycan

torpaqlarında ikinci erməni dövlətinin yaradılması təşəbbüsü idi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin də dəfələrlə öz çıxışlarında bəyan etdiyi ki, Azərbaycan torpaqlarında ikinci erməni dövlətinin yaradılmasına icazə verilmədi. Azərbaycan torpaqlarında yaradılmış ilk erməni dövləti isə indiki Ermənistan Respublikasıdır. Cənubi Qafqaza sonradan köçürülən ermənilər 1918-ci ildə İrəvanın güzəştə gedilməsi sayəsində Azərbaycan ərazisində dövlətlərini qurdular. 1920-ci ildə Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı (bundan sonra SSRİ) qurulduqdan sonra SSRİ rəhbərliyinin qərarı ilə Zəngəzur Azərbaycandan ayrılaraq, Ermənistana birləşdirildi. Bu hadisələr haqqında Prezident İlham Əliyev 24 dekabr 2022-ci il tarixində Qərbi Azərbaycandan olan bir qrup ziyalı ilə görüşərkən bildirmişdir ki, "Əgər kimsə hesab edirdi ki, İrəvanı orada yaşayan insanlardan xəbərsiz öz doğma diyarından məhrum etməklə Ermənistan və ermənilər kifayətlənəcək, böyük səhv edirdi və sonrakı tarix bunu bir daha göstərdi. 1920-ci ildə sovet hökumətinin qərarı və erməni millətçilərinin təkidi ilə bizim digər tarixi torpağımız Zəngəzuru da Azərbaycandan ayırıb Ermənistana birləşdirdilər. Bu, xalqımıza qarşı növbəti cinayət idi. Bunun da məqsədi tam aydın idi. Birincisi, erməni millətçiləri sovet hökumətində mühüm vəzifələrdə idi. Digər tərəfdən, Azərbaycanı Naxçıvandan və Türkiyədən coğrafi nöqteyi-nəzərdən ayırmaq üçün atılmış bir addım idi [4]."

Zəngəzurun ermənilərə verilməsi nəticəsində 400-ə yaxın kənd boşaldılmışdır. Azərbaycanlıların məcburi qaydada çıxarıldığı evlərə ermənilər yerləşdirilmişdir. Qərbi Azərbaycanda yerləşən tarixi abidələr və mədəniyyət nümunələri ya dağıdılmış, ya da erməniləşdirilmişdir [16]. 1980-ci illərdə ermənilər tərəfindən keçmiş Dağlıq Qarabağ [Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 7 iyul 2021-ci il tarixli Fərmanı ilə Dağlı Qarabağ və ətraf rayonları yeni iqtisadi bölgüyə əsasən Qarabağ iqtisadi rayonuna (Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Xocavənd, Şuşa və Tərtər rayonları) və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın və Zəngilan rayonları) aiddir [8].] ərazisində baş qaldırmış seperatizmin Ermənistan Respublikasının dəstəyi ilə genişlənməsi və açıq şəkildə Azərbaycana qarşı aparılan irredentist siyasət nəticəsində Birinci Qarabağ müharibəsi başladı. Müharibənin yekununda Qarabağ tamamilə erməni işğalına məruz qaldı. Eyni zamanda Azərbaycanın qərb rayonları ilə Naxçıvan arasında quru yolla, birbaşa əlaqə tamamilə kəsildi. SSRİ zamanında Naxçıvanla Azərbaycanın qərb rayonları arasında Zəngəzurdan – Ermənistan ərazisindən keçməklə qurulmuş olan kommunikasiya və nəqliyyat xətləri artıq uzun illərdir ki, istifadə olunmur. Bu xətlərin istifadəsi üçün yenidən qurulması və ya əsaslı təmiri zəruridir.

2020-ci il 27 sentyabr tarixində başlanan İkinci Qarabağ Müharibəsində Azərbaycanın 44 gün ərzində qalib gəlməsi Cənubi Qafqazın siyasi mənzərəsini əsaslı şəkildə dəyişdi. Ermənistan Respublikasının Azərbaycan Respublikasına qarşı aparmış olduğu təcavüzkar siyasət nəticəsində 30 ilə yaxın bir dövr ərzində işğalda saxlanılmış Qarabağ azad edildi. 10 noyabr 2020-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistan Respublikasının baş naziri və Rusiya Federasiyasının Prezidenti tərəfindən imzalanmış üçtərəfli bəyanat Ermənistanın kapitulyasiya aktı, Azərbaycanın isə tarixi zəfəri idi. Doqquz bənddən ibarət olan bəyanatın altıncı bəndinə əsasən Ermənistan Respublikası 25 noyabr 2020-ci il tarixində Kəlbəcər rayonunu (bəyanatda 15 noyabr tarixinədək nəzərdə tutulsa da, çətin relyef nəzərə alınmaqla, Azərbaycan humanistlik göstərərək müddəti 25 noyabradək uzatmışdır), 20 noyabr 2020-ci il tarixində Ağdam rayonunu, 1 dekabr 2020-ci il tarixində isə Laçın rayonunu Azərbaycan Respublikasına qaytardı. Eyni bənddə Laçın dəhlizinin Laçın şəhərindən keçdiyi nəzərə alınmaqla üç il ərzində yeni yolun inşa olunması göstərilmişdir. Azərbaycan Respublikası yeni yol çəkilişini qısa müddət ərzində tamamlamışdır. Yeni yolun istifadəyə

verilməsi nəticəsində 26 avqust 2022-ci ildə Laçın şəhəri, habelə Zabux və Sus yaşayış məntəqələri Azərbaycana qaytarıldı [3].

Üçtərəfli sazişin dördüncü bəndində qeyd edilir ki, "Rusiya Federasiyasının sülhməramlı kontingenti erməni silahlı qüvvələrinin çıxarılması ilə paralel şəkildə yerləşdirilir. Rusiya Federasiyasının sülhməramlı kontingentinin qalma müddəti 5 ildir və müddətin bitməsinə 6 ay qalmış hazırkı müddəanın tətbiqinə xitam verilməsi niyyətini Tərəflərdən hər hansı biri bəyan etməzsə, avtomatik olaraq növbəti 5 illik müddətlərə uzadılır [3]." Öz üzərinə düşən öhdəliyi icra etməkdən daima boyun qaçırmış Ermənistan Respublikası bu bəndin də icrasını həyata keçirməmişdi. Hətta 2020-ci ilin 9 sentyabr tarixində Qarabağda qondarma "qurum" seçkilər keçirərək yeni "prezidentini" seçmişdir. Ermənistan Respublikası ərazi bütövlüyümüzü tanımasına baxmayaraq, keçirilmiş saxta "seçkilər"lə bağlı qondarma rejimi təbrik etmişdir. Digər tərəfdən mütəmadi olaraq Ermənistan silahlı qüvvələrinin Qarabağdakı qeyri-qanuni fəaliyyət göstərən qruplarının terror aktları törətməsi, müxtəlif yollarla silahlanması, humanitar məqsədlər üçün nəzərdə tutulmuş Laçın dəhlizi ilə Rusiya Federasiyasının sülhməramlı kontingentinin müşayiəti altında silah-sursat daşıması və davamlı mina terroru Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq sferada tanınmış sərhədləri daxilində olan Qarabağ ərazisində antiterror əməliyyatlarının keçirilməsini labüd etdi. Azərbaycan Respublikasının silahlı qüvvələri tərəfindən 2023-cü il 19 sentyabr tarixində Qarabağda lokal antiterror əməliyyatlarına başlanıldı. Antiterror tədbirləri zamanı mülki əhalinin olduğu və ya olması təxmin edildiyi heç bir obyekt hədəfə alınmadı. Yalnız legitim hərbi hədəflərə endirilmiş dəqiq zərbələr nəticəsində 24 saat ərzində Ermənistan silahlı qüvvələrinin Qarabağda olan qeyri-qanuni qrupları təslim olmağa məcbur oldu. Azərbaycan Respublikası beynəlxalq hüququn müvafiq norma və prinsiplərinə tam əməl edərək təslim olmuş şəxslərin həyati təhlükəsizliyini, habelə onların Qarabağdan təhlükəsiz şəkildə çıxışını təmin etmişdir.

Üçtərəfli bəyanatın doqquzuncu bəndində qeyd edilir ki, "Bölgədəki bütün iqtisadi və nəqliyyat əlaqələri bərpa edilir. Ermənistan Respublikası vətəndaşların, nəqliyyat vasitələrinin və yüklərin hər iki istiqamətdə maneəsiz hərəkətinin təşkili məqsədilə Azərbaycan Respublikasının qərb rayonları və Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında nəqliyyat əlaqəsinin təhlükəsizliyinə zəmanət verir [3]." Məhz bu maddə Zəngəzur dəhlizinin Ermənistan Respublikasından keçməsinin hüquqi əsasını təşkil edir. Bəyanata bu bəndin daxil edilməsi böyük siyasi uğur idi. Ölkə başçısı 5 mart 2021-ci il tarixində Yeni Azərbaycan Partiyasının VII qurultayında videoformatda etdiyi çıxışı zamanı bildirmişdir ki, "Müharibənin nəticələrindən biri də əlbəttə ki, bu gün müzakirə mövzusu olan Zəngəzur dəhlizidir. Zəngəzur dəhlizi tarixi nailiyyətdir. Üçtərəfli Bəyanatda xüsusilə bu məsələnin əks olunması bizim, eyni zamanda, böyük siyasi qələbəmizdir. Hazırda Zəngəzur dəhlizinin fəaliyyəti istiqamətində fəal işlər aparılır, bir çox təkliflər var, artıq bir çox nəqliyyat-kommunikasiya layihələri masa üzərindədir, müzakirə edilir və bu, bizim növbəti tarixi uğurumuz olacaqdır [14]."

Azərbaycanın qərbi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında nəqliyyat və dəmir yolu əlaqəsi olan Zəngəzur dəhlizi regionda təhlükəsizlik və əməkdaşlığa yol açmaqla, infrastrukturu canlandıracaqdır. Bu dəhliz açıldıqda Anadolu bölgəsi Naxçıvan-Azərbaycan və Xəzər dənizi vasitəsilə Orta Asiyaya birləşəcəkdir. Bu gün Azərbaycandan Naxçıvana İrandan keçməklə yalnız avtomobil və hava nəqliyyatı vardır [16]. Dəhlizin açılması məsafəni azaldacaq və gömrük rəsmiləşdirilməsi üçün əlverişli şərait yaradacaqdır. Dəhliz region ölkələri arasında əməkdaşlığa müsbət təsir göstərəcək və Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı quru yol məsafəsini 400 kilometrə qədər azaldacaqdır.

Azərbaycan Respublikası Cənubi Qafqazda uzunmüddətli sülhün təmin olunması və əməkdaşlığın qurulması üçün müharibədən dərhal sonra işlərə başlamışdır. İlk növbədə Ermənistanla münasibətlərin normallaşdırıl-

ması üçün müharibədən qalib çıxmasına baxmayaraq, Azərbaycan böyük təşəbbüskarlıq göstərmişdir. Dövlət başçıları səviyyəsində müxtəlif vaxtlarda keçirilmiş görüşlərin də gündəliyində duran məsələlər sülh müqaviləsinin bağlanması və əməkdaşlığın inkişafı üçün əlaqələrin bərpası olmuşdur. 11 yanvar 2021-ci il tarixində Moskva şəhərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistan Respublikasının baş naziri və Rusiya Federasiyası Prezidentinin iştirakı ilə üçtərəfli görüş keçirilmişdir. İkinci Qarabağ müharibəsində sonra Azərbaycan və Ermənistan arasında ölkə rəhbərləri səviyyəsində keçirilmiş ilk görüş hesab olunan Moskva görüşünün gündəliyində əməkdaşlıq, sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi və tərəflər arasında nəqliyyat xətlərinin açılması məsələləri dayanırdı. Görüş nəticəsində növbəti üçtərəfli bəyanat imzalandı. Həmin bəyanatın müddəaları aşağıdakılardır:

1. 2020-ci il 9 noyabr tarixli Bəyanatın 9-cu bəndinin regionda bütün iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası ilə bağlı hissəsinin reallaşdırılması məqsədilə Rusiya Federasiyasının Prezidenti V.V.Putinin Azərbaycan Respublikasının, Ermənistan Respublikasının baş nazirləri müavinlərinin və Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədr müavininin birgə həmsədrliyi ilə üçtərəfli İşçi qrupu yaradılması barədə təklifi dəstəklənir.
2. İşçi qrupu 2021-ci il yanvarın 30-dək ilk iclasını keçirəcək, bu iclasın nəticələrinə görə Bəyanatın 9-cu bəndinin reallaşdırılmasından irəli gələn işlərin əsas istiqamətlərinin siyahısını formalaşdıracaq, prioritet qismində dəmir yolu və avtomobil yollarını müəyyən edəcək, həmçinin bundan sonra Tərəflər adlanacaq Azərbaycan Respublikası, Ermənistan Respublikası və Rusiya Federasiyası arasında razılaşma əsasında digər istiqamətləri müəyyən edəcəkdir.
3. Fəaliyyətin əsas istiqamətlərinin reallaşdırılması məqsədilə İşçi qrupunun həmsədrləri bu istiqamətlər üzrə Tərəflərin səlahiyyətli hakimiyyət orqanları və təşkilatlarının vəzifəli şəxslərindən ibarət ekspert yarımqruplarının tərkibini təsdiq edəcəklər. Ekspert yarımqrupları işçi qrupunun iclasından sonra bir ay müddətində layihələrin siyahısını təqdim edəcək, onların reallaşdırılması və Tərəflərin yüksək səviyyədə təsdiq etməsi üçün zəruri resursları və tədbirləri əsaslandıracaqlar.
4. İşçi qrupu 2021-ci il martın 1-dək Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası ərazisindən həyata keçirilən beynəlxalq daşımaların, həmçinin Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası tərəfindən həyata keçirilən, yerinə yetirilməsi zamanı Azərbaycan Respublikasının və Ermənistan Respublikasının ərazilərinin kəsişməsi tələb olunan daşımaların təşkili, yerinə yetirilməsi və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün zəruri olan yeni nəqliyyat infrastrukturu obyektlərinin bərpasını və tikilməsini nəzərdə tutan tədbirlərin siyahısını və reallaşdırılması qrafikini Tərəflərin yüksək səviyyədə təsdiqləməsi üçün təqdim edəcək [21].

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq hüququnun norma və qanunlara uyğun olaraq sülh üçün 5 baza prinsipini təklif etmişdir. Həmin prinsiplər aşağıdakılardır:

– Dövlətlərin bir-birlərinin suverenliyi, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq sərhədlərinin toxunulmazlığı və siyasi müstəqilliyini qarşılıqlı şəkildə tanıması;
– Dövlətlərin bir-birlərinə qarşı ərazi iddialarının olmamasının qarşılıqlı təsdiqi və gələcəkdə belə bir iddianın qaldırılmayacağına dair hüquqi öhdəliyin götürülməsi;
- Dövlətlərarası münasibətlərdə bir-birlərinin təhlükəsizliyinə hədə törətməkdən, siyasi müstəqillik və ərazi bütövlüyünə qarşı hədə və gücdən istifadə etməkdən, habelə BMT Nizamnaməsinin məqsədlərinə uyğun olmayan digər hallardan çəkinmək;
– Dövlət sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası, diplomatik münasibətlərin qurulması;
– Nəqliyyat və kommunikasiyaların açılışı, digər müvafiq kommunikasiyaların qurul-

ması və qarşılıqlı maraq doğuran digər sahələrdə əməkdaşlığın qurulması [7].

Göründüyü kimi Azərbaycan Respublikası sülhün təmin olunması üçün əsas kimi qəbul etdiyi baza prinsiplərdən biri də, məhz kommunikasiyaların açılması və əməkdaşlığın qurulmasıdır.

Azərbaycan Qarabağın bərpası və yenidən qurulmasına müharibədən dərhal sonra başlamışdır. Hazırda Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ərazisində irimiqyaslı tikinti layihələri davam edir. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə böyük infrastruktur qurulur, əhalinin köçürülməsi ilə paralel olaraq yolların, kommunikasiya xətlərinin çəkilməsi həyata keçirilir. Hazırda icrası davam edən kommunikasiya və yol xətlərinin bəziləri Zəngəzur dəhlizinin Azərbaycan hissəsini təşkil edir. Bu kontekstdə xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, müharibənin sona çatmasından dərhal sonra 17 noyabr 2020-ci ildə Əhmədbəyli–Füzuli–Şuşa avtomobil yolunun layihələndirilməsi və tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti Sərəncam imzaladı. Sərəncamda yolun ümumi uzunluğu 101,5 metr göstərilmişdi [12]. Bu yolun inşası gələcək Zəngəzur dəhlizinin ilkin addım idi. Nəzərə almaq lazımdır ki, erməni vandalizminin qurbanı olmuş şəhər və rayonlarımızda bütün evlər, yollar və digər infrastruktur tamamilə dağıdılmışdır. Digər yandan ərazilərin mina çirklənməsinə məruz qalması tikinti işlərinin hansı ağır şəraitlərdə aparıldığını göstərir. Bütün əngəllərə baxmayaraq, dəhlizin reallaşdırılması istiqamətində işlər uğurla davam edir. 26 oktyabr 2021-ci ildə Azərbaycan və Türkiyə prezidentlərinin iştirakı ilə Zəngəzur dəhlizinin - Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yolunun təməli qoyuldu. Əhmədbəyli–Füzuli–Şuşa avtomobil yolu qovşaqla Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yoluna birləşəcəkdir. Ağbənddən sonra avtomobil yolu Ermənistan ərazisinə, daha sonra isə Naxçıvana daxil olacaqdır [5]. Zəngəzur dəhlizi çərçivəsində dəmir yolu əlaqəsinin Qars-Gümrü dəmir yolu xətti ilə həyata keçirilməsi planlaşdırılır. Bu layihəyə əsasən, Qars-Gümrü-Naxçıvan-Mehri-Bakı dəmir yolu xəttinin tikintisinin ümumi dəyəri 434 milyon ABŞ dollarıdır. Bu layihə reallaşarsa, 13 ildən sonra marşrut üzrə yükdaşıma qabiliyyəti 10 milyon tona çata bilər. Region ölkələri arasında münasibətlər yaxşılaşarsa, Ermənistanın Türkiyə ilə ticarət həcmi ümumi ticarətin 3%-dən 13%-ə qədər arta bilər [17].

Zəngəzur dəhlizi Azərbaycan, Çin, Mərkəzi Asiya, hətta Ermənistan və Avropanı daha asan birləşdirə biləcək sosial, iqtisadi, geosiyasi və geostrateji baxımdan mühüm layihə kimi xarakterizə edilir. Dəhliz Rusiya, Azərbaycan, Türkiyə, Ermənistan və İran arasında dəmir yolu xəttinin genişləndirilməsini sürətləndirəcək, eləcə də Qafqaz regionunda ticarət həcmini artıracaq bir çox ticarət yollarının açılmasına zəmin rolunu oynayacaqdır. Azərbaycanın Avrasiyanın nəqliyyat qovşağına çevrilməsi ilə Qafqaz regionunda avtomobil və dəmir yolları regionun tranzit təhlükəsizliyini artırmaqla yeni rəqabət və yeni imkanlar yaradacaqdır. Təbii ki, bu kontekstdə Şərq-Qərb və Şimal-Cənub beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin tikintisi və marşrutları, Xəzər dənizindən Avropaya uzanan neft-qaz kəməri sisteminin tikintisi yeni inkişaflar gətirəcəkdir. Azərbaycanın Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin əhəmiyyəti daha da artacaqdır. Tarixi İpək Yolunun üzərində yerləşən Azərbaycan Avropa ilə Asiya arasında logistika mərkəzi kimi çox əhatəli işlər görür. Şərq-Qərb dəhlizi Çinin Mərkəzi Asiya və Azərbaycan üzərindən Avropaya maneəsiz çıxışını təmin etdiyi üçün ölkələr arasında ticarət dövriyyəsi artacaqdır. Çin və Aİ arasında yeni investisiya sazişləri artıq Mərkəzi Dəhliz vasitəsilə ticarətdə müsbət tendensiyaları göstərir [17]. Misal olaraq, 2018-ci ildə Çinin Azərbaycanla ticarət həcmi 898,2 milyon ABŞ dolları təşkil etdiyi halda, 2019-cu ildə bu rəqəm 1,4 milyard dolları ötmüşdür. 2019-cu ildə Türkiyə ilə Çin arasında ticarət həcmi 21,8 milyard ABŞ dollarına, 2020-ci ildə isə pandemiya dövrünə

baxmayaraq, ticarət dövriyyəsi 24 milyard dollara çatıb və 2021-ci ilin ilk üç ayında bu rəqəm eyni ilə müqayisədə 44 faiz artmışdır. 2021-ci ilin birinci rübündə Bakı-Tbilisi-Qars və Mərkəzi Dəhlizdə yük daşımaları 2019-cu ilin ilk üç ayı ilə müqayisədə 104% artaraq 396 778 tona çatıb ki, bu da Mərkəzi Dəhlizdə tələbatın və tutumun hər il artdığını göstərir.

Müharibə başa çatdıqdan sonra Azərbaycan və Türkiyə rəhbərlərinin təşəbbüsü ilə Cənubi Qafqaz regionu və regiona qonşu dövlətlər arasında birgə əməkdaşlığın qurulması məqsədilə “3+3” modeli (Azərbaycan, Ermənistan, Gürcüstan + Türkiyə, İran, Rusiya) müzakirə edilir. “3+3” platformasının qurulması qısa dövr üçün Cənubi Qafqazı ziddiyyətlər regionundan ticari-iqtisadi əməkdaşlıq məkanına, uzun dövr üçün isə bu regionu Avrasiyanın nəqliyyat mərkəzinə çevirə bilər. Bu formatın reallaşdırılması regionun təhlükəsizliyi və yeni müharibələrin qarşısının alınması baxımından da vacib əhəmiyyət daşıyır. Ermənistanın Qarabağı işğalda saxlaması və heç bir konstruktiv danışıqlara getməməsi regionda bütün dövlətləri əhatə edəcək və uzun müddət davam edəcək əməkdaşlıqların qurulmasına, o cümlədən iqtisadi, nəqliyyat və logistika əlaqələrinin formalaşdırılmasına imkan verməmişdir. Lakin 3+3 platforması regiondakı mövcud vəziyyəti əsaslı şəkildə dəyişdirə bilər. Tarixi İpək Yolu marşrutu üzrə Şərq-Qərb Dəhlizi, Dəmir İpək Yolu və Avropa-Qafqaz Nəqliyyat Dəhlizi (TRASEKA) layihələri regionda layihələrin reallaşması üçün çox vacibdir. Zəngəzur dəhlizi Çin-Avropa Mərkəzi Dəhlizi boyunca Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiyanın iqtisadiyyatına müsbət təsir göstərəcək [1].

Zəngəzur dəhlizinin açılması Azərbaycan üçün faydalı olduğu qədər, Ermənistan üçün də əlverişlidir. Bu baxımdan Ermənistan dəhlizin açılması üçün daha maraqlı olmalıdır. Təəssüf ki, indiyədək Ermənistanın atmış olduğu addımlar bunun əksini göstərir. Azərbaycan isə həm Zəngəzur dəhlizi, həm də onun alternativləri üzərində işlərin görülməsi üçün hazırdır. 2023-cü ilin 10 yanvar tarixində prezident İlham Əliyev yerli televiziya kanallarına müsahibə verərkən Zəngəzur dəhlizinin reallaşması haqqında bildirmişdir ki, “Əlbəttə ki, Zəngəzur dəhlizinin reallaşması tarixi zərurətdir. Ona görə mən dedim ki, Ermənistan istəsə də, istəməsə də bu, reallaşacaq. Yəni, bunu Ermənistanda yenə növbəti təhdid kimi qəbul edirlər, halbuki belə fikrim yox idi. Sadəcə olaraq, bu, qaçılmazdır. Bu, gec-tez olacaq. Əlbəttə, biz istəyirik ki, tez olsun və daha tez olsun [6].”

2023-cü ilin oktyabrında Türkiyə Cümhuriyyətinin Nəqliyyat və İnfrastruktur naziri Abdulkadir Uraloğlu “TRT” telekanalına müsahibə verərkən bildirib “Vacib sual Zəngəzur dəhlizinin Ermənistandan keçib-keçməyəcəyidir. Dəhliz real coğrafi şərait nöqteyi-nəzərindən keçdiyi ərazilərin hər hansı biri üçün faydalı olacaq. Düşünürük ki, Ermənistan bu məsələyə siyasi vasitəçilik etmədən qiymət verəcək. Əks halda, alternativ dəhliz İran sərhədlərindən keçməli olacaq” [19]. Bu açıqlamalar Zəngəzur dəhlizinin reallaşması ilə bağlı hər hansı sualın olmadığını göstərir. Dəhlizlə bağlı yeganə sual Ermənistanın bu tarixi imkanı düzgün qiymətləndirə bilib-bilməməsidir. Qarabağı işğal etməklə, 30 il ərzində özünü iqtisadi baxımdan kifayət qədər faydalı regional və beynəlxalq layihələrdən kənarlaşdıran Ermənistan üçün Zəngəzur dəhlizinin açılması tarixi imkandır. Dəhlizin açılmasına maneə törətməklə Ermənistan bir tərəfdən dəhlizin iqtisadi faydalarını, digər yandan Azərbaycan və Türkiyə ilə münasibətlərin yaxşılaşdırılması fürsətini, habelə dəhliz üzərindən yeni əməkdaşlıqların qurulması potensialını itirmiş olacaqdır.

Alternativ dəhlizin formalaşdırılması üçün isə hələ 2022-ci ilin mart ayında Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında razılıq əldə olunmuşdur. Belə ki, 2022-ci ilin 11 mart tarixində Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında İran İslam Respublikası ərazisindən keçməklə Azərbaycan Respublikasının Şərqi

Zəngəzur iqtisadi rayonu ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında yeni kommunikasiya bağlantılarının yaradılması haqqında" Anlaşma Memorandumu imzalandı. Memorandumun məqsədi Azərbaycanın Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu ilə İran ərazisindən keçməklə Naxçıvan MR arasında yeni dəmir yolu, avtomobil yolu əlaqəsinin, eləcə də rabitə və enerji təminatı xətlərinin yaradılmasından ibarətdir. Memorandum özündə aşağıdakıları ehtiva edir:

- Bu məqsədə nail olmaq üçün Araz çayı üzərində iki avtomobil (piyada keçidi ilə) və iki dəmir yolu olmaqla ümumilikdə dörd körpünün, eləcə də rabitə və enerji təminatı infrastrukturunun tikintisi nəzərdə tutulur. Həmin körpülər Ermənistanın dövlət sərhədinə 5 km məsafədə keçəcək;
- Tərəflər ərazilərində gündə 500 ədəd giriş və 500 ədəd çıxış olmaqla, ən azı 1000 ədəd yük nəqliyyatı parkını (ixrac, idxal və tranzit malları) qəbul edə biləcək dövlət sərhədindən buraxılış məntəqəsinin tikilməsini öz öhdəsinə götürür;
- Tərəflərin qanunvericiliyi ilə müəyyənləşdiriləcək şirkət tərəfindən layihə sənədləri bir ay müddətində hazırlanacaq və qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq razılaşdırılacaq;
- Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunu İranla birləşdirən avtomobil körpüsünün, eləcə də rabitə və enerji xətlərinin layihə sənədlərinin hazırlanması, tikintisi və bu tikintiyə nəzarət işləri üzrə bütün xərclər Azərbaycan tərəfindən ödəniləcək;
- İranı Naxçıvan MR-in Ordubad rayonu ilə birləşdirən avtomobil körpüsünün layihə sənədlərinin hazırlanması, tikintisi və tikintiyə nəzarət işləri üzrə bütün xərcləri İran tərəfi həyata keçirir;
- Körpülərin layihələndirilməsi və tikintisi üçün tərəflərin müvafiq qurumlarının nümayəndələrindən ibarət Birgə işçi qrup yaradılacaq;
- Avtomobil yolu körpülərinin tikintisi başa çatana qədər Tərəflər öz dövlətinin ərazisində avtomobil yollarının zəruri tikinti, genişləndirmə və yenidənqurma işlərini təmin edir, eyni zamanda avtomobil körpüsünə giriş yollarının tikintisini həyata keçirirlər;
- Avtomobil yoluna paralel olaraq tikiləcək dəmir yolunun maliyyələşdirilməsi və ödənilməsinə dair təkliflər 6 ay müddətinə hazırlanıb tərəflərin hökumətlərinə təqdim ediləcəkdir [18].

Memorandumun imzalanmasından sonra Azərbaycan və İran arasında diplomatik münasibətlərin pisləşməsinə baxmayaraq razılaşma qüvvədən düşməmişdir. 2023-cü ilin ikinci rübündən etibarən münasibətlərin yüksələn xətlə davam etməsi, bu anlaşma əsasında real işlərin təşkili üçün zəruri şəraiti təmin etmiş oldu. 2023-cü ilin yanvarında Azərbaycanla İran arasında yeni körpünün tikintisinə başlanıldı. 2023-cü ilin iyulunda Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin müavini, Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında iqtisadi, ticarət və humanitar sahələrdə əməkdaşlıq üzrə Dövlət Komissiyasının həmsədri Şahin Mustafayev ilə İran İslam Respublikasının yol və şəhərsalma naziri, İran ilə Azərbaycan arasında iqtisadi, ticarət və humanitar sahələrdə əməkdaşlıq üzrə Dövlət Komissiyanın həmsədri Mehrdad Bəzirpaş arasında İranın Astara şəhərində görüş keçirildi. Görüşdə Anlaşma Memorandumunda nəzərdə tutulan məsələlərin icrasının sürətləndirilməsi və yeni infrastrukturun qurulması ilə bağlı bir sıra məsələlərdə razılıq əldə olundu. 2023-cü ilin 6 oktyabr tarixində Zəngilan rayonunun Ağbənd qəsəbəsi yaxınlığında Azərbaycanla İran arasında əlaqəni təmin edəcək yeni körpünün təməli qoyuldu [20].

Göründüyü kimi Azərbaycan dəhlizi Ermənistandan deyil, İrandan keçirməyə də tam hazırdır. Ermənistanın qeyri-adekvat addımları ilə özünü iqtisadi blokada saxlaması ilk belə hal deyildir. Tarixi faktlara nəzər salaq. 2000-ci ildə Ulu Öndər Heydər Əliyev Davos İqtisadi forumu çərçivəsində keçirilən "Qafqazın və Mərkəzi Asiyanın Perspektivləri: İpək yolu və ya Böyük Oyun" mövzusunda sessiyada

iştirak etmişdir. Sessiyadakı çıxışından sonra Heydər Əliyev sessiya iştirakçılarının suallarını cavablandırmışdır. Ünvanlanmış suallardan biri "Əsrin Müqaviləsi"nə aid olan infrastrukturun Ermənistandan keçməsi ilə bağlı olmuşdur. Heydər Əliyev bu sualın cavablandırarkən bildirmişdir – "Biz bu neft kəmərinin Ermənistan, Türkiyə vasitəsilə Ceyhan limanına çəkilməsinin əleyhinə deyildik. Biz bu neft kəmərinin İran ərazisindən çəkilməsinin də əleyhinə deyildik. Lakin bu təkliflərimiz reallaşmadı. Əvvəla, ona görə ki, Ermənistan Azərbaycanla hərbi münaqişə vəziyyətindədir. Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycan ərazisinin 20 faizini, bu neft kəmərinin keçməli olduğu ərazini işğal etmişlər və danışıqlarda erməni tərəfinə təkliflər vermişdik ki, münaqişəyə beynəlxalq hüquq əsasında son qoymaq və bu neft kəmərini çəkmək yaxşı olardı. Lakin onların cavabı bu oldu ki, biz torpağı neft kəmərinə dəyişmirik, halbuki, məsələ belə qoyulmamışdı [13, s.332]." Belə aydın olur ki, "Əsrin müqaviləsi"nin Ermənistandan keçirilməsi imkanını da, Ermənistan həmin dövrdəki irredentist siyasətinə görə itirmişdir. Azərbaycan isə Ermənistandan yan keçməklə "Əsrin müqaviləsi"ni layiqincə icra etdi. Nəticədə həm siyasi, həm hərbi, həm də iqtisadi baxımdan qalib tərəf oldu.

Nəticə

Ümumilikdə, Zəngəzur dəhlizi Asiya ilə Avropanı Azərbaycan üzərindən birləşdirən bir çox tranzit daşıma layihələri üçün yeni imkandır. Bu, Azərbaycanın Avrasiyanın nəqliyyat və logistika mərkəzi kimi mövqeyini gücləndirəcəkdir. Zəngəzurun açılması bütün Avrasiya regionu üzrə ölkələrinin bir-biri ilə əlaqəsini asanlaşdıracaq, ticarət və logistika əlaqələrini gücləndirəcəkdir. Transxəzər Nəqliyyat Marşrutunun (CTN) və Beynəlxalq Şimal-Cənub Nəqliyyat Dəhlizinin (INSTC) inkişafı Avrasiyanın təchizat xətlərinin və tranzit mövqeyinin gücləndirilməsi deməkdir. Bu faydalara nail olmaq üçün regionun bütün ölkələri üçün faydaları vurğulayacaq bir diskurs inkişaf etdirmək lazımdır.

Zəngəzur dəhlizi region ölkələrinin, o cümlədən Ermənistanın iqtisadi inkişafına töhfə vermək potensialına malik olan dinc layihə kimi qiymətləndirilməlidir. Azərbaycan regionda sülhün təmin olunması üçün bütün mümkün vasitələrdən istifadə etmişdir və daima da sülh çağırışları etməkdədir. Zəngəzur dəhlizi Cənubi Qafqaz regionunun gələcək iqtisadi potensialıdır. Bu potensialın düzgün qiymətləndirilməsi regionu Avrasiyanın iqtisadi mərkəzlərindən birinə – tranzit qovşağına çevirə bilər.

Eyni zamanda Zəngəzur dəhlizinin reallaşdırılmasının təmini Ermənistan Respublikasının üçtərəfli bəyanata müvafiq olaraq götürmüş olduğu öhdəliklərdən biridir. Qeyd olunduğu kimi Ermənistan Respublikası əksər hallarda öz üzərinə götürmüş olduğu öhdəlikləri müxtəlif bəhanələr gətirərək icra etmir. Amma bu həmin öhdəliklərdən irəli gələn məsələlərin icra olunmaması demək deyil. Azərbaycan Respublikası Zəngəzur dəhlizinin reallaşdırılmasını İran İslam Respublikasından keçməklə də həyata keçirə bilər. Belə olduğu təqdirdə Ermənistan yenə də, nəqliyyat və logistika qovşaqlarından kənarda qalacaqdır. Göründüyü kimi Ermənistan öz üzərinə götürdüyü öhdəliyi yerinə yetirməsə belə, öhdəliyə müvafiq olan Zəngəzur dəhlizi layihəsi reallaşacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Zəngəzur dəhlizi Pekin-London xəttinin və Türkiyənin əhəmiyyətini artıracaq, Anadolu Agentliyi, 2021 (Elektron resurs https://www.aa.com.tr/tr/analiz/zengezur-koridoru-pekin-londra-hatti-ve-turkiye-nin-artan-onemi/2254505 Müraicət tarixi: 26.09.2023)
2. Ankara Böhran və Siyasət Araşdırmaları Mərkəzi (2021). Zəngəzur dəhlizinin strateji əhəmiyyəti. Alındı: https://www.ankasam.org/%D1%81%. Giriş tarixi: .09.2021.
3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Ermənistan Respublikasının baş naziri və Rusiya Federasiyasının Prezidentinin Bəyanatı, 10.11.2020 (Elektron resurs: https://president.az/articles/45923 Müraciət tarixi: 17.10.2023)
4. Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev Qərbi Azərbaycan İcmasının inzibati binasında yaradılan şəraitlə tanış olub, 24.12.2022 (Elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/58330 Müraciət tarixi: 18.10.2023)
5. Azərbaycan və Türkiyə prezidentləri Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yolunun (Zəngəzur dəhlizi) təməlini qoyublar, 26.10.2021 (Elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/53736 Müraciət tarixi: 26.11.2023)
6. Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev yerli televiziya kanallarına müsahibə verib, 10.01.2023 (Elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/58555 Müraciət tarixi: 26.11.2023)
7. Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidməti idarəsinin rəisi Leyla Abdullayeva KİV-in sualını cavablandırır, 17.02.2022 (Elektron resurs: https://www.mfa.gov.az/az/news/no11722 Müraciət tarixi: 16.10.2023)
8. Azərbaycan Respublikasında iqtisadi rayonların yeni bölgüsü haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 07.07.2021 (Elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/52389, Müraciət tarixi: 16.10.2023)
9. Azərbaycan və "Bir kəmər, bir yol" təşəbbüsü: regional nəqliyyat qovşağına çevrilmək yolunda 13.06.2020 (Elektron resurs: https://politicon.co/en/analytics/33/azerbaijan-and-belt-and-road-initiative-on-the-way-of-becoming-a-regional-transport-center Müraicət tarixi: 30.09.2023)
10. Çin-AB investisiya sazişinin strateji nəticələri 04.01.2021 (Elektron resurs https://thediplomat.com/2021/01/the-strategic-implications-of-the-china-eu-investment-deal/ Müraciət tarixi: 26.09.2023)
11. BMT Comtrade verilənlər bazası, 2021 Elektron resurs: https://comtrade.un.org/data/ Müraciət tarixi: 28.09.2023
12. Əhmədbəyli–Füzuli–Şuşa avtomobil yolunun layihələndirilməsi və tikintisi ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 17.11.2020 (Elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/46989, Müraciət tarixi: 17.10.2023)
13. H.Ə.Əliyev "Müstəqilliyimiz Əbədidir", 24-cü kitab, səh.332-333, Bakı-AzərNəşr 2008
14. Yeni Azərbaycan Partiyasının VII qurultayı keçirilib 05.03.2021 (Elektron resurs: https://president.az/az/articles/view/50798, Müraciət tarixi: 26.11.2023)
15. https://report.az/ru/analitika/svet-v-konce-koridora-marshrut-cherez-zengezur-stanet-impulsom-razvitiya-economici-regiona/

16. https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/kars-igdir-nahcivan-hatti-turk-dunyasini-bulusturacak/5fafc55a01a30a37d42655d0
17.https://www.trend.az/business/economy/3363202.html.
18. https://www.yeniazerbaycan.com/Arxiv_e66947_az.html
19. https://report.az/infrastruktur/turkiyeli-nazir-zengezur-dehlizi-irandan-kece-biler/
20.https://report.az/infrastruktur/zengilanda-azerbaycanla-iran-arasinda-avtomobil-korpusunun-temelqoyma-merasimi-kecirilib/
21. https://president.az/az/articles/view/50070

Açar sözlər: *Zəngəzur dəhlizi, Azərbaycan, Ermənistan, nəqliyyat dəhlizləri, regional əməkdaşlıq*

Uzeyir Mustafayev

The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan Department of International Relations and Foreign Policy, Ph.D Student

THE SIGNIFICANCE OF THE ZANGAZUR CORRIDOR FOR AZERBAIJAN AND THE SOUTH CAUCASUS REGION

ABSTRACT

One of the most important diplomatic achievements of the tripartite statement signed on the initiative of Russia on November 10, 2020, for the Republic of Azerbaijan, was the inclusion of an article on the opening of all regional transport routes between the western regions of Azerbaijan and the Nakhchivan Autonomous Republic passing through Armenia. The opening of the Zangezur corridor will ensure the delivery of goods transported through the Middle Corridor in a shorter time and at a lower cost. This corridor means opening trade routes connecting Central Asia, the Caspian Sea, Azerbaijan, and Armenia from the Pacific Ocean to Turkey. It is also an opportunity to expand the railway network between Russia, Azerbaijan, Turkey, and Armenia to increase regional trade volume. This article discusses the importance of Zangezur Corridor in achieving sustainable peace in the South Caucasus and accelerating local development.

Keywords: *Zangezur corridor, Azerbaijan, Armenia, transport corridors, regional cooperation*

Узеир Мустафаев
Докторант кафедры «Международные отношения и внешняя политика» Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики

ЗНАЧЕНИЕ ЗАНГЕЗУРСКОГО КОРИДОРА ДЛЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И ЮЖНОГО КАВКАЗСКОГО РЕГИОНА

РЕЗЮМЕ

Одним из важнейших дипломатических достижений Азербайджанской Республики стало включение в трехстороннее заявление, подписанного по инициативе России 10 ноября 2020 года статьи об открытии всех региональных транспортных маршрутов между западными регионами Азербайджана и Нахчываном. Открытие Зангезурского коридора обеспечит доставку грузов, транспортируемых по Среднему коридору, в более короткие сроки и с меньшими затратами. Этот коридор означает открытие торговых путей, соединяющих Центральную Азию, Каспийское море, Азербайджан и Армению, от Тихого океана до Турции. Это также возможность расширить железнодорожную сеть между Россией, Азербайджаном, Турцией и Арменией для увеличения объёмов региональной торговли. В данной статье обсуждается важность Зангезурского коридора с точки зрения достижения устойчивого мира на Южном Кавказе и ускорения местного развития.

Ключевые слова: *Зангезурский коридор, Азербайджан, Армения, транспортные коридоры, региональное сотрудничество*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.221

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R
I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 327.5

ЛАЛА ТАЛЫБОВА

Докторант кафедры «Международные отношения и внешняя политика» Академии Государственного Управления при Президенте Азербайджанской Республики

email: lala_dadasheva@yahoo.com

ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА НА ЮЖНЫЙ КАВКАЗ

С периода распада СССР одним из основных направлений Европейского Союза на Южном Кавказе являются обеспечение торгово-экономических, энергетических интересов, в том числе развитие транспортной инфраструктуры на Южном Кавказе. Между ЕС и государствами региона в разные годы заключались многочисленные торговые соглашения, что превратило ЕС в крупного торгового партнера для государств Кавказа.

Внешняя политика ЕС на Южном Кавказе проводится в первую очередь через региональные рамки Восточного партнерства, в которое входят шесть стран бывшего Советского Союза, в том числе Грузия, Армения и Азербайджан. С 2009 года Восточное партнерство, призванное обеспечить стабильность, процветание и хорошее управление в государствах на периферии Европы, предоставило странам Южного Кавказа новые возможности для развития отношений с ЕС. Армения, Азербайджан и Грузия имеют разные приоритеты внешней политики и процессы внутренних реформ, поэтому у них разные ожидания по отношению к ЕС [8].

В современных реалиях у США и ЕС несколько важнейших интересов в регионе. К первоочередным из них относятся поддержка стабильности в регионе, развитие торгово-экономических отношений. Среди этих интересов следует выделить заинтересованность западных государств в диверсификации энергетических источников.

Как и нефть, в XXI веке энергетическая безопасность, разнообразие поставок природного газа являются ключевым для энергетической безопасности государства. Природный газ приобретает еще более важное геостратегическое значение по сравнению с нефтяными источниками, так как государства все чаще используют этот ресурс в качестве инструмента внешней политики. Для ЕС каспийские энергоресурсы играют важную роль ввиду санкций введенных США и ЕС на импорт российских энергоресурсов. США и ЕС поддерживают развитие инфраструктуры для транспортировки каспийской нефти и газа на мировой рынок.

Начало Российско-Украинской войны в 2022 году, заставило Германию и другие государства-членов ЕС бороться за

альтернативы российскому природному газу, чтобы быть уверенными в поставках необходимых источников энергии, а также для сокращения прибыли, которые правительство России могло бы использовать для еще большего финансирования вооружения. С целью поиска дополнительных запасов газа Президент Комиссии ЕС Урсула фон дер Ляйен посетила Баку в июле 2022 года и подписала исторический Меморандум о взаимопонимании, где назвала Азербайджан надежным партнером ЕС и выступила с заявлением: «Хочу подчеркнуть несколько моментов нашего Меморандума о взаимопонимании. Первое, мы вдвое увеличим объем газа, поставляемого из Азербайджана в Европейский Союз. Этим Меморандумом мы берем на себя обязательство по расширению Южного Газового Коридора. Это уже очень важный маршрут поставок для Европейского Союза, по нему ежегодно транспортируются 8 миллиардов кубометров газа. В течение нескольких лет мы доведем его пропускную способность до 20 миллиардов кубометров, таким образом, сократим объем поставок газа из России и внесем серьезный вклад в безопасность снабжения Европы. Второй важный момент в Меморандуме связан с возобновляемой энергией. Азербайджан обладает гигантским потенциалом в области возобновляемой энергии. В частности, хочу отметить ветряную энергию моря и "зеленый" водород. Наряду с поставкой видов топлива, Азербайджан постепенно станет для Европейского Союза важным и надежным партнером, поставляющим возобновляемые виды энергии» [6].

Ныне, нефть и газ Каспийского моря обеспечивают Европу необходимым альтернативным источником, обеспечивающим на последующие годы растущий спрос на мировые энергоресурсы.

Несмотря на переориентацию большинства государств в направлении возобновляемых источников энергии, и ратификацию Парижского соглашения всеми государствами Южного Кавказа о сокращении выброса углекислого газа в рамках глобальных усилий по смягчению последствий изменения климата, для Армении, Азербайджана и Грузии выполнение Парижской повестки требует кардинальных изменений в энергетической политике. Замена углеводородов с высоким уровнем выбросов возобновляемыми источниками энергии будет иметь важное значение для достижения этой цели. Все три страны региона в основном зависят от нефтяных и газовых энергетических источников. Армения в первую очередь зависит от импорта энергии из Ирана и России, но получает значительную часть и от Мецаморской атомной электростанции. Как известно, все энергетические проекты прошлых лет обошли Армению. Армения оказалась вдали от всех грандиозных энергетических проектов, фактически в блокаде, виду агрессивной и неконструктивной оккупационной политики. Армения также не имеет дипломатических отношений с Турцией и, следовательно, из-за ее сложных отношений с двумя из ключевых игроков в транзитном коридоре не могла участвовать в процессе транспортировки каспийских энергоресурсов.

Азербайджан, обладающий благоприятными экологическими условиями – широким доступом как к солнечной, так и к ветровой энергии, может помочь транспортировке зеленой энергии по трубопроводам в Европу, тем самым помогая положить конец энергетическому кризису в Европе.

Таким образом, 17 декабря 2022 года Грузия, Азербайджан, Венгрия и Румыния подписали соглашение о построении стратегического партнерства в области зеленой энергетики. Согласно тексту документа, эти четыре страны будут работать вместе над прокладкой подводного кабеля Black Sea Cable длиной 1195 километров по дну Черного моря, тем самым эффективно создавая коридор передачи возобновляемой энергии из Азербайджана через Грузию в Румынию и Венгрию [2].

Вторым аспектом сотрудничества ЕС является вопрос региональной стабильности и мира на Южном Кавказе. ЕС поддерживают дипломатические усилия по разрешению территориальных споров, таких как конфликт в Карабахе, и поощряют диалог между вовлеченными странами. Важнейшей проблемой на Южном Кавказе остаются неразрешенные территориальные споры, затронувшие государства региона. Политика Соединенных Штатов и России на Кавказе включали в себя роль посредника в разрешении Нагорно-Карабахского и Абхазского, Южноосетинского конфликтов.

Важнейшей задачей повестки внешней политики Азербайджана является подписание мирного договора с Арменией, которое включало бы взаимное признание нерушимости границ двух государств, и принятие обязательств, не предъявлять такие претензии в будущем, делимитация и демаркация государственной границы; а также разблокирование транспортных и других коммуникаций, строительство других коммуникаций в случае необходимости и установление сотрудничества в других областях, представляющих взаимный интерес. В этом контексте следует упомянуть речь Президента Азербайджана во время встречи со специальным представителем ЕС по Восточному Партнерству Дирка Шубеля: «Мы были вынуждены решать конфликт сначала силовыми, а затем и политическими средствами. Это мы выступили с предложением начать переговоры о мирном соглашении сразу после окончания войны. И это был один из, пожалуй, уникальных случаев в мировой истории. Несмотря на все опустошения, разрушения, сотворенные армянами на нашей территории, и страдания азербайджанцев, мы предложили мир – знаменитые теперь пять принципов. Это мы выступали за создание комиссии по делимитации, мы пытались найти почву для нормализации отношений. Армения очень сопротивлялась на первых этапах процесса. Теперь они говорят о мире. Но что они подразумевают под миром? Много раз публично, а также в моих контактах с руководителями Еврокомиссии, США, России и стран, вовлеченных в процесс нормализации, озвучивалось, что нам нужно иметь два направления, процесс нормализации армяно-азербайджанских отношений, а также вопросы, касающиеся армянского меньшинства в Азербайджане, в Карабахе, касающиеся их прав и безопасности. А вот заявления из Армении очень спорные. Они говорят, что признают нашу территориальную целостность и суверенитет. Не только говорят, но и подписывались под этим в Праге и Сочи. Это означает суверенитет над всей нашей территорией. В то же время они хотят включить вопросы, касающиеся армянского меньшинства в Азербайджане, в наше мирное соглашение. Мы готовы говорить об этом с армянами, которые живут в Карабахе, и хотят там жить. Как я уже сказал, между Азербайджаном, ЕС, США и Россией существует консенсус. Это те страны и институты, которые Азербайджан видит в качестве тех, которые могут быть полезны» [4].

После подписания в ноябре 2020 года соглашения о прекращении огня между Азербайджаном и Арменией, гарантом которого выступила Москва, геополитическая ситуация изменилась, Россия еще больше укрепилась в регионе, ввиду размещения миротворческого контингента в Карабахе. Еще одной причиной усиления России в этом стратегически важном регионе можно считать неформальный отказ США в начале переговорного процесса от роли посредника и политика невмешательства в разрешение конфликта.

С момента окончания Второй Карабахской войны и подписания трехстороннего мирного заявления правительство Азербайджана выстроило несколько приоритетных направлений дальнейшей политики – разминирование освобожденных территорий,

возвращение беженцев на свои родные земли, мирное сосуществование с армянами, проживающими на территории Карабаха, гарантии стабильности, уважения территориальной целостности Азербайджана и установление мира в регионе.

Первостепенной задачей было восстановление и реконструкция освобожденных территорий, и возвращение сотен тысяч беженцев на свои земли. В ноябре 2022 года была принята государственная программа под названием "Большое возвращение на освобожденные территории". Первая группа азербайджанцев уже вернулась в село Агалы в Зангилане, а также в села Забух и Сус в Лачыне. Следующим приоритетным направлением в политике является разминирование территорий, которая усугубляется отказом Армении обеспечить Азербайджан картами минных полей. Кроме этого, серьезнейшим нарушением трехстороннего заявления явились найденные новые мины, произведенные в Армении уже в 2021 году. В этом контексте неоднократно выступало правительство Азербайджана в лице Президента, а также министра иностранных дел. Армения продолжала закапывать новые мины, которые перевозили через Лачинский коридор, что являлось грубым нарушением трехстороннего соглашения. В связи этим Азербайджан был вынужден установить контрольно-пропускной пункт в Лачинском коридоре чтоб предотвратить дальнейшую незаконную перевозку живой военной силы, оружия и мин из Армении в Нагорный Карабах [1].

Желание армянского правительства положить конец региональной изоляции Армении может увеличить шансы на подписание мирного договора между Арменией и Азербайджаном. В этом направлении были также начаты переговоры под эгидой председателя Европейского совета Шарля Мишеля [9]. Но дальнейшие развитие геополитических событий – в какой-то мере ослабило позицию России. Все более заметная роль США и Европейского союза в урегулировании конфликта является следствием российского вторжения в Украину, поскольку деятельность Минской группы ОБСЕ, которая находится в упадке после конфликта 2020 года, полностью завершена из-за разрыва отношений между Соединенными Штатами и Россией.

Поэтому процесс нормализации армяно-азербайджанских отношений осуществляется благодаря посредничеству и России и ЕС. Франция и Соединенные Штаты также увеличили свою дипломатическую поддержку в этом контексте. При посредничестве России было проведено четыре встречи на высшем уровне (11 января 2021 г., 26 ноября 2021 г., 31 октября 2022 г. и 26 мая 2023 г.), и пять встреч на высшем уровне были организованы под эгидой Председателя Совета ЕС Шарля Мишеля (14 декабря 2021 г., 6 апреля 2022 г., 22 мая 2022 г., 31 августа 2022 г. и 14 мая 2023 г.). Кроме того, Алиев и Пашинян встретились в разовом четырехстороннем формате с Шарлем Мишелем и президентом Франции Эммануэлем Макроном в Праге 6 октября 2022 года на полях первого саммита Европейского политического сообщества. Согласованный протокол этой встречи показал, что Армения и Азербайджан подтвердили свою приверженность Уставу Организации Объединенных Наций и Алма-Атинской декларации 1991 года, в соответствии с которыми обе стороны признают территориальную целостность и суверенитет друг друга [11]. Кроме того, на встрече с президентом России Владимиром Путиным 31 октября 2022 года в Сочи Алиев и Пашинян условились воздерживаться от применения силы или угрозы ее применения, обсуждать и решать все проблемные вопросы исключительно на основе взаимного признания суверенитета, территориальной целостности и нерушимости границ в соответствии с Уставом ООН и Алма-Атинской декларацией 1991 года [3].

Баланс сил в регионе, изменившийся после Второй Карабахской войны, ввел Армению в еще более сильную зависимость от внешних акторов. Прозападная политика Армении как части региональной и глобальной политики заставляет Армению попасть в геополитическую ловушку. Некоторые государства Европейского блока, в частности Франция, вместо поддержания мирного процесса, еще более усиливают реваншистские идеи армянского правительства. Сразу после окончания Второй Карабахской войны и подписания совместного заявления в ноябре 2020 года, правительством Франции были приняты анти-азербайджанские резолюции, призывающие признать легитимным марионеточный сепаратистский режим в Карабахе, что вызвало резкую негативную реакцию официального Баку. После этих событий предложенная Пашиняном четырехсторонняя встреча с участием президента Франции Макрона в Брюсселе в декабре 2022 года была отклонена Баку.

Как было указано выше, после переговоров в Праге под председательством ЕС в октябре 2022 года и взаимного признания обоими государствами их территориальной целостности, было достигнуто соглашение о пребывании наблюдательной миссии ЕС на границе между Арменией и Азербайджаном до конца 2022 года. Очередное резкое недовольство Баку вызвало возобновление наблюдательной миссии ЕС еще на два года с еще более широким составом наблюдателей без согласия на это правительства Азербайджана. Президент Алиев в своем интервью телеканалу Euronews четко высказал свою позицию: «ЕС не участвовал в посредническом процессе в период оккупации. Мы же вели переговоры с 1992 года. Это была инициатива президента Европейского совета Шарля Мишеля, который пригласил нас, и мы это поддержали, так как, учитывая уровень сотрудничества между Азербайджаном и ЕС, и Арменией и ЕС, мы считаем естественной активизацию Евросоюза, особенно когда после Второй Карабахской войны Минская группа перестала функционировать. Вообще-то, она и сейчас не функционирует. Должен был появиться какой-то международный институт. Я подумал, что ЕС может стать лучшим, потому что наши отношения основаны на взаимном уважении, взаимном доверии и взаимных интересах. Так что сейчас эта инициатива превращается в очень активную форму диалога, поскольку мы встречаемся не только в Брюсселе, но и, например, на полях формата Европейского политического сообщества. Потому что в случае стагнации, если снова произойдет разрыв с ними, то мы не будем застрахованы от любого опасного сценария» [5].

После многочисленных переговоров на высоком уровне, не принесших никакого продвижения в переговорном процессе, а также грубые нарушения заявления 2020 года со стороны Армении привели к тому, что Азербайджан был вынужден провести антитеррористическую операцию в сентябре 2023 года. Азербайджан вернул полный контроль над Нагорным Карабахом, и переговоры с оставшимися карабахскими армянами продолжаются. Процесс разоружения местных сил обороны в Нагорном Карабахе прошел без серьезных инцидентов при содействии российских миротворцев. Россия заинтересовано в сохранении некоторых карабахских армян в регионе, чтобы оправдать присутствие российских миротворцев. Переговоры между Баку и карабахскими армянами продолжаются, несмотря на поражение Армении в Нагорном Карабахе.

После отказа Баку присоединиться к саммиту в Гранаде в октябре 2023 года, который, тем не менее, состоялся с участием Пашиняна вместе с президентом Франции Эммануэлем Макроном, канцлером Германии Олафом Шольцем и президентом Европейского совета Шарлем Мишелем без участия Алиева, следовало ожидать провалы европейской политики

направленной на разрешение армяно-азербайджанского мирного процесса.

Эти события демонстрируют, что предвзятая политика, проводимая Францией и некоторыми другими странами Запада, имеют крайне негативные последствия для общей роли ЕС на Южном Кавказе. Причины этой тенденции неразрывно связаны с разочарованием Баку военными поставками Франции в Армению, тем самым теряя нейтралитет в переговорном процессе. Как упомянул Хикмет Гаджиев, советник президента Алиева по внешней политике 5 октября 2023 года касательно отказа Азербайджана присоединиться к саммиту в Гранаде: «Предвзятые действия Франции и политика милитаризации серьезно подрывают региональный мир и стабильность на Южном Кавказе и ставят под угрозу общую политику Европейского Союза в отношении региона» [7]. К сожалению, визит министра иностранных дел Германии Анналены Бербок в Баку 5 ноября 2023 года и использование ею неполиткорректных высказываний также негативно повлиял на развитие и укрепление позиции ЕС в этом вопросе [10].

Поддержка ЕС и содействие переговорам по мирному договору между двумя странами остается критически важным для этого процесса. Стоит напомнить, что именно благодаря переговорам при посредничестве ЕС Армения и Азербайджан в октябре 2022 года признали территориальную целостность друг друга и открыли путь к миру и примирению.

Поддержка ЕС важна также для содействия региональной интеграции на Южном Кавказе и развития платформы сотрудничества между тремя странами. Более тесные связи между тремя странами региона, помимо многих других преимуществ, раскроют их потенциал в качестве экономического партнера и узла связи, что приведет к экономической выгоде для ЕС. Тем не менее, возобновление брюссельского формата и активизация конструктивной роли ЕС на Южном Кавказе должны произойти как можно раньше. Для достижения этой цели крайне необходим сбалансированный подход ЕС и его ведущих государств-членов по отношению к странам региона.

Во всех трех форматах повестка переговоров одинакова и сформирована по инициативе Азербайджана. Международное присутствие в Карабахе должно быть ограничено контингентом российских миротворцев до 2025 года, совместным российско-турецким мониторинговым центром и временными миссиями ООН с четкой повесткой дня. Запад должен осознать, что только сам Азербайджан может предоставить гарантии карабахским армянам. Вашингтон и Брюссель могут повторить свою ошибку, но на этот раз ошибочные шаги слишком дорого обойдутся Западу – они рискуют потерять Пашиняна в Армении. Односторонняя политика США и ЕС уже создала условия для усиления позиций России в регионе [12].

Брюссельский формат армяно-азербайджанских мирных переговоров в случае сбалансированного подхода к обоим государствам региона, играет особенную роль для достижения переговорных решений по остающимся нерешенным вопросам между двумя государствами.

В регионе остается сложный геополитический ландшафт, в котором множество игроков борются за влияние и преследуют свои интересы. Важно отметить, что геополитические интересы западных стран и России на Южном Кавказе могут пересекаться или конфликтовать друг с другом. Ошибочным являлось видение государств региона о том, что Южный Кавказ является зоной стратегического интереса Запада. Но из-за войны России на Украине Запад увеличивает свое влияние во всех регионах, где политика России доминировала, особенно на Южном Кавказе и в Средней Азии. Этим Запад старается еще больше ослабить Россию и обеспечить свою

энергетическую независимость. США старается уделять первоочередное внимание поддержанию проводимых реформ, предотвращению эскалации конфликтов на Кавказе, не входить в зону жизненно важных интересов России, и не подпитывать надеждой государства региона в их усилиях по противодействию российскому влиянию. Но и в то же время, полностью отказ от региона означал бы предоставление больше рычагов влияния к проведению более настойчивой политики. Если России будет предоставлен контроль над постсоветским пространством, в частности, над Южным Кавказом, скорее всего, она воздержится от стремления иметь в зоне своего влияния страны Восточной Европы. США следовало бы пойти на уступки и не проникать в сферу жизненно важных интересов России, в особенности в отношении Грузии и Украины. В этом случае можно было бы избежать эскалации конфликта.

Весьма вероятным сценарием в этом случае будет рост российского влияния на Южный Кавказ, сопровождаемый уменьшением интереса США. Москва считает важным усилить свое военное и политическое присутствие в Грузии, поскольку эта ключевая черноморская страна, через территорию которой проходят нефтегазовые трубопроводы, это государство граничит с Турцией, которая также стремится удерживать влияние на Южном Кавказе. Сегодня фундамент прочного двустороннего партнерства между Азербайджаном и Грузией, двух стран с очень разными доминирующими этническими и религиозными группами является примером того, что сильное региональное партнерство возможно и то, что оно, безусловно, отвечает интересам обеих сторон. Партнерство между Азербайджаном и Грузией заставило мир взглянуть на Кавказ по-новому.

Брюссельский формат мирных армяно-азербайджанских переговоров, также важны для достижения переговорного решения остающихся нерешенных вопросов между Баку и Ереваном. Поддержка ЕС и содействие переговорам по мирному договору между двумя странами остается критически важной для этого процесса. Стоит напомнить, что именно благодаря переговорам при посредничестве ЕС Армения и Азербайджан в октябре 2022 года признали территориальную целостность друг друга и открыли путь к миру и примирению.

Поддержка ЕС важна также для содействия региональной интеграции на Южном Кавказе и развития платформы сотрудничества между тремя странами. Без всякого сомнения, ЕС, в отличие от некоторых других стран, соседних с Южным Кавказом, намерен поддержать эту интеграцию и получить от нее выгоду. Более тесные связи между тремя странами региона, помимо многих других преимуществ, раскроют их потенциал в качестве экономического партнера и узла связи для ЕС. Тем не менее, возобновление брюссельского формата переговоров и активизация конструктивной роли ЕС на Южном Кавказе нужны. Для достижения этой цели крайне необходим сбалансированный подход ЕС и его ведущих государств-членов по отношению к странам региона.

Следует также подчеркнуть, что сегодня появилась беспрецедентная возможность установления мира в регионе посредством экономической интеграции и сотрудничества в области возобновляемых источников энергии. С уменьшением энергетической блокады Армении больше не нужно будет полагаться на Россию и Иран в отношении энергетических источников. Результатом заключения мира может быть подключение Армении к азербайджанским газовым и электрическим проектам. Более того, долгосрочные планы Азербайджана и Армении в отношении возобновляемых источников энергии обещают новые промышленные возможности и устойчивый экономический рост, а также превращение многолетней вражды в плодотворное и долгосрочное партнерство соседних государств.

Литература:

1. Азербайджан установил КПП в Лачинском коридоре. Армения призвала вмешаться Россию и ООН [Электронный ресурс] / - Лондон, 23.04.2023 URL: https://www.bbc.com/russian/news-65368507
2. В Бухаресте подписано Соглашение о стратегическом партнерстве в области зеленой энергии между правительствами Азербайджана, Грузии, Румынии и Венгрии [Электронный ресурс] / - Баку, 17.12.2022 URL: https://azertag.az/ru/xeber/v_buhareste_podpisano_soglashenie_o_strategicheskom_partnerstve_v_oblasti_zelenoi_energii_mezhdu_pravitelstvami_azerbaidzhana_gruzii_rumynii_i_vengrii_video-2413895
3. Заявление Президента Азербайджанской Республики, премьер-министра Республики Армения и Президента Российской Федерации// Официальный сайт президента Азербайджанской Республики – 31.10.2022 URL: https://president.az/ru/articles/view/57744
4. Ильхам Алиев принял делегацию во главе со специальным посланником Европейского Союза по Восточному партнерству // Официальный сайт президента Азербайджанской Республики – 17.11.2022 URL: https://president.az/ru/articles/view/57891
5. Интервью Ильхама Алиева телеканалу «Евроньюс» // Официальный сайт президента Азербайджанской Республики – 02.08.2023 URL: https://president.az/ru/articles/view/6072
6. Президент Азербайджана Ильхам Алиев и президент Европейской комиссии выступили с заявлениями для печати // Официальный сайт президента Азербайджанской Республики – 18.07.2022 URL: https://president.az/ru/articles/view/56690
7. Хикмет Гаджиев: Азербайджан стремится к нормализации отношений с Арменией, [Электронный ресурс] / - Баку, 16.11.2023 URL:https://ru.apa.az/vneshnyaya-politika/xikmet-gadziev-azerbaidzan-stremitsya-k-normalizacii-otnosenii-s-armeniei-541372
8. Commission proposes new policy objectives for beyond 2020: [Electronic resource] / Eastern Partnership Press release. – Brussels, 18 March 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_452
9. Glantz M., Higgins N. Russia’s Ukraine War could offer chance to resolve South Caucasus Conflicts. Washington: USIP - 2022. URL: https://www.usip.org/publications/2022/05/russias-ukraine-war-could-offer-chance-resolve-south-caucasus-conflicts
10. Huseynov V. Opinion: EU-Azerbaijan relations are important for both sides. Hague:Commonspace -2023 URL:https://www.commonspace.eu/opinion/opinion-eu-azerbaijan-relations-are-important-both-sides
11. Statement following quadrilateral meeting between President Aliyev, Prime Minister Pashinyan, President Macron and President Michel // Official website of European Council – 07.10.2022 URL:https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/07/statement-following-quadrilateral-meeting-between-president-aliyev-prime-minister-pashinyan-president-macron-and-president-michel-6-october-2022/
12. Will the West repeat its mistakes?" Opinion from Baku [Electronic resource] / -JAMnews, 20.10.2023 URL: https://jam-news.net/cssc-about-the-meeting-in-brussels/

Ключевые слова: *ЕС, Карабах, газ, энергетика, интересы, влияние*

Lala Talıbova

PhD student at the Department of International Relations and Foreign Policy of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

GEOPOLITICAL INFLUENCE OF THE EUROPEAN UNION IN THE SOUTH CAUCASUS

ABSTRACT

The article speaks about the policy of the European Union in the South Caucasus, focusing on several main directions of this activity. This includes achieving economic benefits and securing energy and trade interests in the region through economic governance, development of infrastructure projects, and mediating a peace agreement between Armenia and Azerbaijan. The EU has expanded trade relations with all three countries in the region, increasing its focus on Azerbaijan, especially in terms of energy links to meet the energy needs of European states. Territorial disputes and geopolitical interests are significant in the South Caucasus region. Unresolved territorial conflicts in the South Caucasus, in particular the Karabakh conflict between Azerbaijan and Armenia, have led to instability in the region. The role of mediators, resolving regional conflicts, is played by the United States and Russia. Russia, Turkey and Iran are competing for regional influence in the South Caucasus, with Russia considering the region critical to its strategic interests. Another reason for the political activation of the EU in the South Caucasus is the current geopolitical situation and the policy of containment and reduction of Russian influence in the region.

Keywords: *EU, Karabakh, gas, energy, interests, influence*

Lalə Talıbova

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının
Beynəlxalq münasibətlər və xarici siyasət kafedrasının doktorantı

AVROPA İTTİFAQININ CƏNUBİ QAFQAZA GEOSİYASİ TƏSİRİ

XÜLASƏ

Məqalədə Avropa İttifaqının Cənubi Qafqaz siyasətindən bəhs edilir, xüsusilə bu fəaliyyətin bir neçə əsas istiqamətləri işıqlandırılır. Bura iqtisadi mənfəətin əldə edilməsi və regionda enerji, ticarət maraqlarının təmin edilməsi məqsədi ilə iqtisadi idarəetməyə dəstək göstərilməsi, infrastruktur layihələri inkişaf etdirilməsi, eləcə də Ermənistan və Azərbaycan arasında sülh sazişinin imzalanması daxildir. Aİ regionun hər üç ölkəsi ilə ticarət əlaqələrini genişləndirib, xüsusilə də Avropa bloku dövlətlərinin enerji ehtiyaclarını ödəmək üçün enerji əlaqələrini gücləndirmək baxımından Azərbaycana diqqətini artırıb. Cənubi Qafqaz regionunda ərazi mübahisələri və geosiyasi maraqlar mühüm rol oynayır. Cənubi Qafqazda həll olunmamış ərazi münaqişələri, xüsusilə Azərbaycan və Ermənistan arasında Qarabağ münaqişəsi regionda qeyri-sabitliyə səbəb olub. ABŞ və Rusiya regionda münaqişələrin həllində vasitəçi rolunu oynayır. Rusiya, Türkiyə və İran Cənubi Qafqazda regional təsir uğrunda yarışır, Rusiya isə regionu özünün strateji maraqları baxımından vacib hesab edir. Aİ-nin Cənubi Qafqazda siyasi fəallaşmasının digər səbəbi hazırkı geosiyasi vəziyyət və Rusiyanın regionda təsirini zəiflətmək və azaltmaq siyasətidir.

Açar sözlər: *Aİ, Qarabağ, qaz, enerji, maraqlar, təsir dairəsi*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.231

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

B E Y N Ə L X A L Q M Ü N A S İ B Ə T L Ə R T A R İ X İ
H I S T O R Y O F I N T E R N A T I O N A L R E L A T I O N S

UOT 355:327

GÜLARƏ BAĞIROVA

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Tarix kafedrasının doktorantı

e-mail: doktorantura-dia@mail.ru

POSTMÜHARİBƏ DÖVRÜNDƏ AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ HƏRBİ SAHƏDƏ BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ ƏLAQƏLƏRİNİN İNKİŞAFI

"Postmüharibə dövrü çox böyük çağırışlarla doludur və biz bunu məharətlə keçirik. Deyə bilərəm ki, postmüharibə dövrünün gündəliyini böyük dərəcədə biz tərtib edirik. Əlbəttə, qonşu ölkələrlə daim təmasda olmaq şərti ilə və onların narahatlığını nəzərə almaq şərti ilə"

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

44 günlük Vətən müharibəsində Ordumuz tərəfindən döyüş meydanında əldə edilmiş şanlı qələbə Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin, eyni zamanda hərbi-siyasi diplomatiyasının da qələbəsidir. 1993-cü ilin yayında xalqın təkidli istəyi ilə ikinci dəfə hakimiyyətə gələn ümummilli lider Heydər Əliyevin ordu quruculuğu sahəsində həyata keçirdiyi daxili islahatlarla yanaşı, mövcud istiqamətdə region və regiondan kənar dövlətlərlə və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq nəticəsində Azərbaycanda nizami ordu yaradıldı. Peşəkar zabit korpusunun yetişdirilməsi, hərbi təhsil sisteminin müasir standartlara uyğunlaşdırılması, hərbi-sənaye kompleksinin yaradılması, ordunun ən müasir silah, texnika və yüksək texnologiyalarla təchizi Azərbaycan Respublikasının xarici dövlətlərlə hərbi sahədə əməkdaşlığının əsas istiqamətlərini təşkil etdi. Müstəqil Azərbaycanın beynəlxalq hərbi əməkdaşlıq münasibətləri dinamik inkişaf edərək ildən-ilə genişləndi. Postmüharibə dövründə bu əlaqələr uğurla inkişaf edərək yeni mərhələyə qədəm qoydu.

Ən yüksək səviyyədə inkişaf edən Azərbaycan-Türkiyə hərbi əməkdaşlığı postmüharibə dövründə daha da genişləndi. 2020-ci il sentyabrın 27-dən Azərbaycan Ordusunun başladığı əks-hücum əməliyyatı zamanı Türkiyə Respublikası tərəfindən Azərbaycana göstərilən siyasi və mənəvi dəstək, əməliyyatların davam etdiyi günlərdə Türkiyənin xarici işlər, müdafiə naziri və digər rəsmilərinin ölkəmizə mütəmadi səfərləri və ən əsası 2021-ci il iyunun 15-də iki ölkə arasında Şuşa Bəyannaməsinin [17] imzalanması Türkiyənin Azərbaycanın hərbi-strateji müttəfiqi olduğunu bir daha təsdiqlədi. Beləliklə də, Şuşa

Bəyannaməsinin imzalanması ilə iki ölkə arasında hərbi müttəfiqlik rəsmiləşdirildi.

Postmüharibə dövründə Azərbaycan və Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin müxtəlif qoşun növləri arasında keçirilən birgə hərbi təlimlərin sayı artırıldı. Belə ki, təkcə 2021-ci ildə həm Türkiyədə, həm də Azərbaycanda ondan artıq birgə təlim keçirildi. Artıq Azərbaycan-Türkiyə birgə təlimləri işğaldan azad edilmiş ərazilərdə də keçirilir. Buna misal olaraq 2021-ci ilin aprel ayında Laçın rayonunda Azərbaycan və Türkiyə hərbçilərinin döyüş atışlı taktiki təlimini göstərmək olar [32]. 2022-ci ilin dekabr ayında Azərbaycanın Astara, Cəbrayıl və İmişli rayonlarında iki ölkənin orduları arasında keçirilmiş "Qardaş yumruğu" təlimi Azərbaycanın Müdafiə naziri tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, eyni zamanda xüsusi əhəmiyyətə malik olduğu və regionda dayanıqlı sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasına töhfə verdiyi vurğulanmışdır [33].

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin minalardan və partlamamış döyüş sursatlarından təmizlənməsində də iki ölkənin hərbi istehkamçıları birgə fəaliyyət göstərir [3].

Postmüharibə dövründə iki ölkə arasında hərbi-texniki sahədə də əməkdaşlıq davam etdirilmişdir. 2021-ci ilin aprel ayında Türkiyə Müdafiə Sənayesi Komitəsi, "ASELSAN", "HAVELSAN" və "Baykar" şirkətlərinin rəhbər heyətinin Azərbaycana səfəri zamanı iki ölkə arasında hərbi-texniki əməkdaşlığın perspektivləri geniş müzakirə edilmişdir [6]. Aprelin 1-də "Baykar" şirkətinin texniki direktoru Selçuk Bayraktarı qəbul edən Prezident İlham Əliyev torpaqlarımızın azad olunması zamanı həmin şirkətin düşmən texnikasının məhv edilməsindəki rolunu xüsusi qeyd edərək, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin təmin olunması istiqamətindəki haqq işinə verdiyi töhfəyə görə onu "Qarabağ" ordeni ilə təltif etmişdir [24]. Aprelin 30-da Azərbaycanın Müdafiə naziri ilə Türkiyə Müdafiə Sənayesi Komitəsinin sədri, "STM", "ROKETSAN", "HAVELSAN" şirkətlərinin və "ASELSAN-Bakı" ofisinin rəhbər heyəti arasında baş tutmuş görüşdə Vətən müharibəsində əldə edilən döyüş təcrübəsi nəzərə alınmaqla, iki ölkə arasında yeni birgə layihələrin həyata keçirilməsi yolları müəyyənləşdirilmişdir [10]. Prezident İlham Əliyev 2021-ci il fevralın 26-da yerli və xarici media nümayəndələri üçün keçirdiyi mətbuat konfransında demişdir: "Türkiyə istehsalı olan müdafiə sistemlərindən Azərbaycan məharətlə istifadə edib və müharibədə bu, bizə böyük üstünlük təmin etmişdir. Müharibədən sonra da bu təmaslar davam edir... Türkiyədə istehsal olunan ən müasir silah növlərinin Azərbaycana gətirilməsi üçün razılaşma əldə edilib. Yeni kontraktlar imzalanıb və bu, bizim hərbi gücümüzü böyük dərəcədə gücləndirəcək" [25].

Türkiyənin ən böyük aviasiya, kosmos və texnologiya festivalı "Teknofest"in 2022-ci il may ayının 26-dan 29-dək Azərbaycanda keçirilməsi iki ölkə arasında müdafiə sənayesi, ümumiyyətlə hərbi sahədə əməkdaşlıq əlaqələrinin nə qədər sıx olduğunu bir daha nümayiş etdirdi. Qeyd etmək lazımdır ki, 2021-ci ilin sentyabr ayında Türkiyədə keçirilmiş "Teknofest"də Azərbaycan öz texnoloji avadanlıqlarını və hərbi texnikasını ("MiQ-29" təyyarəsi, "İti qovan", "Orbiter 2", "Orbiter 3" və "Orbiter 4" pilotsuz hava vasitələri) nümayiş etdirmişdi. 2023-cü ilin aprel ayının sonunda Türkiyədə keçirilən növbəti "Teknofest" festivalında iştirak edən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev öz çıxışında ölkəmizdə "Bayraktar" mərkəzinin yaradılacağını, orada təhsil, xidmət, istehsalın da olacağını qeyd etmişdi. Eyni zamanda, Azərbaycanın dövlət başçısı Türkiyənin güclü sənayesinin həm Türkiyəni, həm də onun müttəfiqlərini gücləndirdiyi vurğulamışdı: "Türkiyənin müdafiə sənayesi bu gün bütün dünya tərəfindən qəbul edilir. Ən inkişaf etmiş, ən çağdaş, ən modern müdafiə sənayesi həm Türkiyəni, həm bizi gücləndirir..." [30].

Onu da xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, İkinci Qarabağ müharibəsinin qazilərinin müalicəsində Türkiyə Azərbaycana böyük dəstək göstərmişdir. Şəhid ailələrinə və qazilərə xidmət göstərmək məqsədilə yaradılmış

“YAŞAT” Fondunun xətti ilə Türkiyənin İstanbul, Kocaeli, Bursa şəhərlərində yerləşən müvafiq xəstəxanalarda yaralı əsgər və zabitlərimiz müalicə olunmuş və hal-hazırda da olunurlar. Qeyd etmək lazımdır ki, “YAŞAT” Fondu ilə Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin nəzdində fəaliyyət göstərən fondlar arasında da əməkdaşlıq əlaqələri yaradılmış və bu əlaqələr uğurla davam etdirilir.

Şuşa Bəyannaməsinin imzalanması ilə əlaqədar Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən “Biz rəsmi olaraq Müttəfiqlik Bəyannaməsinə imza ataraq müttəfiqə çevrildik. ...bu, reallığın rəsmiləşdirilməsi idi, çünki uzun illər ərzində Azərbaycan və Türkiyə müttəfiq kimi addımlar atırdılar. Biz əməkdaşlığın, tərəfdaşlığın və qardaşlığın bu səviyyəsini yüksək dəyərləndiririk. Tamamilə əminəm ki, əməkdaşlığımız bütün sahələrdə yalnız güclənəcək və bu, regional sabitliyin mühüm meyarıdı” [27] söyləməsi iki ölkə arasında yaxın gələcəkdə müdafiə sahəsində əməkdaşlıq əlaqələrinin daha da dərinləşməsinə əminlik yaradır.

Postmüharibə dövründə Azərbaycan-Rusiya hərbi əməkdaşlıq əlaqələrinə gəldikdə onu demək lazımdır ki, bu dövrdə iki ölkə arasında danışıqların əsas mövzularından biri İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı istifadə edilmiş hərbi sursatların əvəzinə yenilərinin alınması ilə bağlı məsələlər olmuşdur. Prezident İlham Əliyev Rusiya Federasiyası ilə gələcək hərbi-texniki əməkdaşlıq məsələlərinə toxunaraq demişdir: “Biz hərbi əməliyyatlar başa çatandan sonra bu mövzunu da Rusiya rəhbərliyi ilə müzakirə etmişik. Ona görə ki, bizim resurslarımız da, döyüş sursatımız da sərf edilib və təbii ki, bu arsenalı müharibədən əvvəlki həddə qədər tamamlamaq zəruridir. Bu istiqamətdə iş aparılır. Bizim əsas hərbi texnikamız Rusiya istehsalı olan texnikadır... Rusiyanın hərbi texnikası bəzi göstəricilər üzrə dünyada ən yaxşı texnika və bütövlükdə dünyada ən yaxşı texnikalardan biridir” [25].

2022-ci il fevralın 22-də Azərbaycan ilə Rusiya arasında müttəfiqlik haqqında Bəyannamənin [16] imzalanması və həmin sənədin qırx üç maddəsi içərisində iki ölkə arasında hərbi, hərbi-siyasi və hərbi-texniki əməkdaşlığa dair müddəaların yer alması mövcud sahədə əməkdaşlıq əlaqələrinin daha da genişlənməsi üçün yaxşı zəmin yaradır.

Regionda sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsinə töhfə verəcək çoxtərəfli əməkdaşlıq formatlarından biri də Azərbaycan-Türkiyə-Gürcüstan üçtərəfli hərbi əlaqələridir. Postmüharibə dövründə mövcud format çərçivəsində münasibətlər uğurla davam etmişdir. 2022-ci il dekabrın 21-də Azərbaycan, Türkiyə və Gürcüstan müdafiə nazirlərinin Türkiyədə keçirilən növbəti 9-cu görüşündə [18] regionda cərəyan edən hərbi-siyasi vəziyyət, üçtərəfli birgə təlimlərin keçirilməsinin vacibliyi, eləcə də regional layihələrin təhlükəsizliyinin təmin olunması barədə məsələlərin müzakirəsi bir daha üçtərəfli əməkdaşlığın uğurlu bir format olduğunu göstərir və bu əlaqələrin yaxın gələcəkdə dinamik inkişafı regionda sülhün və sabitliyin təmin edilməsində mühüm rol oynayacağına əminlik yaradır.

Məlum olduğu kimi, ABŞ-ın Oklahoma Milli Qvardiyasının Azərbaycanın Müdafiə Nazirliyi ilə 20 ildən artıq davam edən əməkdaşlığı uğurla inkişaf edərək genişlənməkdədir. 2021-ci ilin iyul ayında Oklahoma ştatının qubernatorunun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətinin Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə Bakıda baş tutmuş görüşündə də bu əməkdaşlığın daha geniş tərəfdaşlıq formatına çevrildiyi vurğulanmışdır [26]. Səfər çərçivəsində Milli Qvardiyanın komandanı general-mayor M.Tompsonun Müdafiə Nazirliyinin Beynəlxalq Hərbi Əməkdaşlıq İdarəsindəki görüşü zamanı Azərbaycan ilə ABŞ arasında təsdiq olunmuş “Ştatla tərəfdaşlıq” proqramı əsasında Azərbaycan Ordusunun və Oklahoma ştatının Milli Qvardiyasının müxtəlif sahələrdə ikitərəfli əməkdaşlığının yeni istiqamətləri müəyyənləşdirilmiş, birgə layihələr müzakirə edilmişdir [2]. Qeyd etmək lazımdır ki, 2022-ci il martın 28-dən aprelin 2-dək Müdafiə Nazirliyinin beş zabiti Oklahoma Ştatında “Yaralıların toplama məntəqəsindən tibbi təxliyəsi” mövzusunda keçirilmiş tədbirdə iştirak etmişdilər [1].

Eyni zamanda, Azərbaycan ABŞ-dan hərbi məhsullar almaqda maraqlıdır. Bunu Prezident İlham Əliyev N.Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin 2021-ci ilin may ayında "Cənubi Qafqaz: regional inkişaf və əməkdaşlıq perspektivləri" mövzusunda keçirilən müzakirələr zamanı qeyd etmişdir: "...biz ABŞ hərbi avadanlığına çıxış əldə etmək istəyirik. Bu günədək təəssüf ki, bizim belə bir imkanımız yoxdur. Bu, yəqin ki, Ermənistanla münaqişə ilə bağlı idi. Ancaq artıq münaqişə öz həllini tapıb və beləliklə, ABŞ-la müdafiə sənayesi sahəsində əməkdaşlıq etməmək üçün səbəb görmürəm" [23]. Beləliklə, iki ölkə arasında hərbi-texniki sahədə əməkdaşlıq üçün geniş imkanların mövcudluğu gələcək illərdə bu istiqamətdə real addımların atılmasına əminlik yaradır.

Postmüharibə dövründə Azərbaycan Respublikasının Avropa ölkələri ilə də hərbi əməkdaşlıq münasibətləri uğurla inkişaf etmişdir. Böyük Britaniya işğaldan azad edilmiş ərazilərin mina və partlamamış sursatlardan təmizlənməsi sahəsində Azərbaycana böyük dəstək göstərmişdir. Bu məqsədlə UNİCEF və ANAMA-ya maliyyə yardımı ayrılmışdır. Böyük Britaniya hökumətinin maliyyə dəstəyi ilə minalanmış ərazilərdə mina təhlükəsini göstərən müxtəlif nişanlar qoyulmuş, ANAMA ekspertləri üçün britaniyalı texniki ekspertlər tərəfindən təlimlər təşkil edilmiş, həmçinin minaaxtaran itlər və dronlardan istifadə edilərək mütəxəssislərə bu işlərdə köməklik göstərilmişdir [21]. İki ölkənin müdafiə nazirlikləri arasında imzalanmış əməkdaşlıq planına əsasən cari ilin 23 yanvar-2 fevral tarixlərində Azərbaycan Ordusunun Təlim və Tədris Mərkəzində, eləcə də "Qaraheybət" Təlim Mərkəzində Böyük Britaniyanın Təhlükəsizlik və Partlayıcı maddələrin Tədrisi Beynəlxalq Məktəbinin mütəxəssisləri tərəfindən "Partlayış təhlükələri haqqında məlumatlandırma" üzrə təlim kursu keçirilmişdir. Təlimin keçirilməsində əsas məqsəd partlayıcı sursatların qalıqları ilə tanışlıq, onlarla davranış qaydaları, minalanmış ərazinin işarələnməsi və yaralıların həmin ərazilərdən təxliyəsi, həmçinin gələcəkdə bu təlimin öz mütəxəssislərimiz tərəfindən keçirilməsinin metodlarını tədris etməkdən ibarət olmuşdur [12].

Avropa ölkələri ilə hərbi təhsil sahəsində əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi Azərbaycanın hərbi təhsil sisteminin modernləşdirilməsində, ordunun NATO standartlarına uyğunlaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Bu baxımdan, 2021-ci il martın 11-də Sofiyada və mayın 19-da Bakı şəhərində Azərbaycan ilə Bolqarıstan arasında mövcud sahədə əməkdaşlığa dair sazişin [19] imzalanması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İki ölkənin hərbi təhsil müəssisələri arasında birgə konfrans və digər elmi tədbirlərin keçirilməsi də öz növbəsində əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişaf etdirilməsinə mühüm töhfə verir. Buna misal olaraq 2022-ci ilin aprel ayında Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyasının nümayəndə heyətinin Bolqarıstan Respublikasının G.S.Rakovski adına Hərbi Akademiyasının 110 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi-praktiki konfransda iştirakını göstərmək olar. Konfransın plenar iclasında Hərbi Akademiyanın rəisi general-leytenant Heydər Piriyevin "İkinci Qarabağ müharibəsi yeni nəsil müharibə kimi" mövzusunda etdiyi çıxış konfrans iştirakçıları tərəfindən maraqla dinlənilmişdir [11].

Təlim və təhsil sahəsində əməkdaşlığa dair niyyət protokolu İtaliya Respublikası ilə də imzalanmışdır. İmzalanma mərasimi İtaliyanın Müdafiə naziri Quido Krosettonun cari ilin yanvar ayında Azərbaycana səfəri zamanı baş tutmuşdur [7]. Qeyd etmək lazımdır ki, Müdafiə Nazirliyinin Milli Müdafiə Universitetinin tərkibində fəaliyyət göstərən Hərbi İdarəetmə İnstitutunda italyan dili kursunun tədris olunması da [31], öz növbəsində iki ölkə arasında hərbi əməkdaşlıq əlaqələrinin genişləndirilməsində mühüm rol oynayacağına əminlik yaradır.

2022-ci ilin iyun ayında "Azərkosmos"la İspaniyanın aerokosmik, müdafiə və təhlükəsizlik sahələri üzrə fəaliyyət göstərən "GTD Ingenieria de Sistemas" şirkəti arasında Niyyət Protokolunun imzalanması kosmik sahə üzrə qarşılıqlı fayda gətirəcək layihələrdə əməkdaşlıq, Azərbaycanda peyk sistemlərinin inkişafı,

təhsil proqramları çərçivəsində təcrübə mübadiləsi üçün geniş imkanlar açır [8]. Eyni zamanda, mövcud sənədin imzalanması iki ölkə arasında hərbi-texniki əməkdaşlıq üçün də imkanlar açacağına əminlik yaradır.

Postmüharibə dövründə respublikamızın Baltikyanı ölkələr ilə də hərbi sahədə əməkdaşlıq əlaqələrinin intensivləşdiyini müşahidə etmək mümkündür. Belə ki, uzun illər NATO çərçivəsində Azərbaycanın vacib tərəfdaşlarından olan Latviya Respublikası ilə müdafiə sahəsində əməkdaşlığa dair Saziş məhz müharibədən sonrakı dövrdə - 2022-ci ilin aprel ayında imzalanmışdır [9]. Sazişin imzalanmasından bir neçə ay sonra – iyun ayında Azərbaycan Müdafiə Nazirliyinin nümayəndələri ilə Latviya Respublikasının Müdafiə Nazirliyinin Mühəndis Təlim Mərkəzinin mütəxəssisləri arasında keçirilən görüşdə postmüharibə dövrü üçün aktual olan minaların və əldəqayırma partlayıcı qurğuların zərərləşdirilməsinə dair məsələlər ətrafında müzakirələr aparılmışdır [4]. Həmin dövrdə Azərbaycan və Litva Müdafiə nazirliklərinin nümayəndə heyətləri arasında da ikitərəfli əməkdaşlıq danışıqları üzrə keçirilən görüşdə əməkdaşlığın cari vəziyyəti və inkişaf perspektivləri, eyni zamanda regional təhlükəsizlik məsələləri barədə müzakirələr aparılmışdır [5].

Azərbaycan Respublikasının hərbi sahədə uğurla əməkdaşlıq etdiyi dövlətlərdən biri də Pakistan İslam Respublikasıdır. Məlum olduğu kimi, Pakistan 1991-ci ildə Türkiyədən sonra Azərbaycanın müstəqilliyini tanıyan və hərtərəfli dəstək verən ikinci ölkə olub. O dövrdən iki ölkə arasında başlanan əməkdaşlıq ildən-ilə inkişaf edərək genişlənməkdədir. İkinci Qarabağ müharibəsi zamanı Pakistanın Xarici İşlər Nazirliyi bir daha bəyanat verərək, Azərbaycan xalqının yanında olduğunu və ölkəmizin ərazi bütövlüyünü dəstəklədiyini bildirmişdi. Beləliklə, tədqiqatçıların da qeyd etdiyi kimi, Pakistanı tam əminliklə Azərbaycanın hərbi-strateji müttəfiqi adlandırmaq olar [22, s.390].

Postmüharibə dövründə Azərbaycan və Pakistan dövlət rəsmiləri və hərbi qurum nümayəndələri arasında aparılan danışıqların əsas mövzularından biri birgə təlimlərin keçirilməsi məsələsi olmuşdur. Belə ki, Azərbaycan Ordusu ilə Pakistan və Türkiyə Silahlı Qüvvələrinin müxtəlif qoşun növlərinin, o cümlədən xüsusi təyinatlı qüvvələrin cəlb edilməsi ilə birgə hərbi təlimlərin keçirilməsi məsələsi 2021-ci il yanvar ayının 15-də Azərbaycanın Müdafiə naziri ilə Pakistan Respublikasının ölkəmizdəki fövqəladə və səlahiyyətli səfiri arasındakı görüşdə müzakirə edilmişdir [15]. Azərbaycan-Pakistan birgə hərbi təlimlərin keçirilməsi məsələsi Pakistanın Birləşmiş Qərargah Rəisləri Komitəsi sədrinin martın 3-də Prezident İlham Əliyevlə görüşünün də əsas müzakirə mövzularından biri olmuşdur. Görüşdə bununla bağlı Azərbaycanın dövlət başçısı söyləmişdir: "...biz birgə hərbi təlimlər üzərində düşünürük. Hesab edirik ki, artıq bunun vaxtı çatıb" [29]. Aparılan danışıqların nəticəsi olaraq, sentyabrın 12-dən 20-dək Azərbaycan, Türkiyə və Pakistan xüsusi təyinatlı qüvvələri nümayəndələrinin iştirakı ilə "Üç qardaş-2021" beynəlxalq təlimi keçirilmişdir [35].

İki ölkə arasında hərbi təhsil sahəsində də əməkdaşlıq əlaqələri uğurla davam etdirilməkdədir. 2022-ci ilin iyun ayında Milli Müdafiə Universitetində olan Pakistan İslam Respublikası Milli Müdafiə Universitetinin rəhbər heyəti və "Milli təhlükəsizlik və müharibə kursu"nun dinləyicilərinə Azərbaycanın hərbi təhsil sistemi haqqında geniş brifinq təqdim olunmuşdur [34].

İyun ayının 29-da Azərbaycanda səfərdə olan Pakistan Hərbi Hava Qüvvələri (HHQ) komandanı aviasiya marşalı Zahir Ahmed Baber Sidhunun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinin Azərbaycan Respublikasının müdafiə naziri, Ordunun Baş Qərargah rəisi və Azərbaycan Hərbi Hava Qüvvələrinin komandanı ilə keçirilən görüşlərində iki ölkə arasında təhlükəsizlik, müdafiə, hərbi, hərbi-texniki və hərbi təhsil sahələrində əməkdaşlığın daha da genişləndirilməsinin, ekspert qrupları səviyyəsində qarşılıqlı səfərlərin intensivləşdirilməsinin vacibliyi bildirilmişdir. Keçirilən

müzakirələr zamanı hərbi aviasiya sahəsində əməkdaşlığın davam etdirilməsinin iki ölkənin ordularının döyüş qabiliyyətinin daha da güclənməsinə mühüm töhfə verəcəyi vurğulanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Pakistan HHQ Akademiyasında Azərbaycan üçün hərbi pilotlar hazırlanır, eyni zamanda Pakistan HHQ-nin helikopter heyətləri Azərbaycanın aviasiya təlim mərkəzlərində hazırlıq keçirlər [5e]. Ümumiyyətlə, qeyd etmək lazımdır ki, iki ölkə arasında hərbi əməkdaşlıq üçün böyük potensialın mövcudluğu gələcək illərdə də bu əlaqələrin yüksələn xətlə inkişaf edəcəyinə əminlik yaradır.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Asiya qitəsinin digər ölkəsi – İsrail dövləti ilə də etibarlı hərbi tərəfdaşlıq münasibətlərinə malikdir. Ölkəmizin müdafiə sənayesinin formalaşmasında və ordunun müasir silahlarla təchiz edilməsində qabaqcıl texnologiyalara malik İsrail əhəmiyyətli müttəfiq kimi mühüm rol oynayır. 2022-ci il oktyabrın 3-də İsrailin Müdafiə naziri B.Qansın Azərbaycana səfəri [28] çərçivəsində ölkə başçısı İlham Əliyev və müdafiə naziri Zakir Həsənovla görüşləri zamanı ikitərəfli hərbi əməkdaşlıq əlaqələrinin prioritet istiqamətləri ətrafında müzakirələrin aparılması yaxın gələcəkdə mövcud istiqamətdə münasibətlərin dərinləşməsi üçün yaxşı zəmin yaradır. Cari ilin mart ayında İsraildə Azərbaycan səfirliyinin açılması da öz növbəsində, iki ölkə arasında hərbi əməkdaşlıq əlaqələrinin genişləndirilməsində mühüm rol oynayacağına əminlik yaradır.

2022-ci ilin iyun ayında Prezident İlham Əliyevin Özbəkistan Respublikasına rəsmi səfəri zamanı iki ölkə arasında hərbi və hərbi-texniki əməkdaşlıq haqqında Sazişlərin imzalanması mövcud sahələrdə ölkələrarası əməkdaşlıq əlaqələrinin gələcək illərdə uğurla inkişaf etməsi üçün geniş imkanlar açır [13]. Qeyd etmək lazımdır ki, 2023-cü ilin yanvar ayında Özbəkistan Silahlı Qüvvələrinin Hərbi Akademiyasında keçirilən görüşdə Müdafiə Nazirliyinin Milli Müdafiə Universitetinin rektoru Heydər Piriyevin "44 günlük Vətən müharibəsinin gələcəkdə çoxsaylı araşdırmaları" mövzusunda çıxışı akademiyanın professor-müəllim heyəti, təkmilləşdirmə kursunun dinləyiciləri tərəfindən maraqla qarşılanmışdır. Eyni zamanda, keçirilən görüşdə iki ölkə arasında hərbi təhsil, hərbi kadrların və ali hərbi təhsil müəssisələrində professor heyətinin hazırlanması sahəsində təcrübə mübadiləsi də aparılmışdır [14].

Beləliklə, göründüyü kimi, postmüharibə dövründə Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq hərbi əməkdaşlıq əlaqələri uğurla inkişaf edərək, yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. Hərbi, hərbi-texniki, hərbi təhsil sahəsində əməkdaşlığa dair xarici dövlətlərlə yeni müqavilələrin imzalanması, Azərbaycan-Türkiyə birgə hərbi təlimlərin sayının artırılması, Azərbaycan, Türkiyə və Pakistan xüsusi təyinatlı qüvvələrinin birgə təliminə start verilməsi, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə minaların aşkarlanması və zərərləşdirilməsi sahəsində xarici dövlətlərlə əməkdaşlıq bir daha bunu söyləməyə əsas verir.

Ədəbiyyat:

1. ABŞ-ın Oklahoma ştatı ilə əməkdaşlığın 20 illiyi qeyd edilir // Xalq qəzeti. – 2022, 05 aprel. – s. 6
2. ABŞ-ın Oklahoma ştatının Milli Qvardiyasının nümayəndə heyətinin ölkəmizə səfəri davam edir // Respublika. – 2021, 30 iyul
3. Azad edilən ərazilərdə bölmələrimizin hərtərəfli mühəndis təminatı üzrə tədbirlər davam etdirilir // Azərbaycan Ordusu. – 2021, 25 sentyabr. – s. 8
4. Azərbaycan ilə Latviya arasında hərbi əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olunub // Azərbaycan Ordusu. – 2022, - 02 iyul. – s. 4
5. Azərbaycan ilə Litva arasında hərbi əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olunub // Azərbaycan Ordusu. – 2022, 18 iyun. – s.2
6. Azərbaycan ilə Türkiyə arasında hərbi-texniki əməkdaşlığın inkişaf perspektivləri müzakirə olunub // Azərbaycan Ordusu. – 2021, 03 aprel. – s. 3
7. Azərbaycan-İtaliya hərbi əməkdaşlığı yeni inkişaf mərhələsinə yüksəlib // Azərbaycan Ordusu. – 2023, 14 yanvar. – s. 2
8. "Azərkosmos" İspaniya şirkəti ilə əməkdaşlığa başlayır: [Elektron resurs] /- 03 iyun, 2022. URL: https://poliqon.az/azerkosmos-ispaniya-sirketi-ile-emekdasliga-baslayir/
9. Azərbaycan-Latviya hərbi əlaqələrinin genişləndirilməsi məsələləri müzakirə edilib // Azərbaycan Ordusu. – 2022, 27 aprel. – s. 2
10. Azərbaycanın Müdafiə naziri Türkiyə müdafiə sənayesini təmsil edən nümayəndə heyəti ilə görüşüb // Azərbaycan Ordusu. – 2021, 1 may. – s. 2
11. Azərbaycan nümayəndə heyəti Bolqarıstanda keçirilən beynəlxalq konfransda iştirak edib // Azərbaycan Ordusu. – 2022, 20 aprel. – s. 2
12. Azərbaycan Ordusunda Böyük britaniyalı mütəxəssislərin iştirakı ilə təlim kursu keçirilir // Azərbaycan Ordusu. – 2023, 28 yanvar. – s. 2
13. Azərbaycan-Özbəkistan sənədləri imzalanıb: [Elektron resurs] / - 21 iyun, 2022. URL: https://president.az/az/articles/view/56481
14. Azərbaycan ilə Özbəkistan arasında hərbi təhsil sahəsində əməkdaşlıq məsələləri müzakirə olunub // Azərbaycan Ordusu. - 2023, 21 yanvar. - s. 5
15. Azərbaycan ilə Pakistan arasında hərbi əməkdaşlığın inkişaf perspektivləri müzakirə edilib // Azərbaycan Ordusu. – 2021, 16 yanvar. – s. 5
16. Azərbaycan Respublikası ilə Rusiya Federasiyası arasında müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyəti haqqında Bəyannamə: [Elektron resurs] / - 22 fevral, 2022. URL: https://president.az/az/articles/view/55498
17. Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsi: [Elektron resurs] / - 16 iyun, 2021. URL: https://president.az/az/articles/view/52122
18. Azərbaycan, Türkiyə və Gürcüstan müdafiə nazirlərinin üçtərəfli görüşü keçirilib // Azərbaycan Ordusdu. – 2022, 24 dekabr. – s.3
19. "Azərbaycan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi ilə Bolqarıstan Respublikasının Müdafiə Nazirliyi arasında hərbi təhsil və treninq sahəsində əməkdaşlıq haqqında" Sazişin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı: [Elektron resurs] / - 17 iyul, 2021. URL:https://president.az/articles/52504
20. Azərbaycanın və Pakistanın HHQ arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsi məsələləri müzakirə edilib // Azərbaycan Ordusu. – 2022, 2 iyul. – s. 4

21. Ceyms Şarp: Böyük Britaniya minaların təmizlənməsi prosesinə dəstək olan əsas ölkələrdən biridir: [Elektron resurs] / - 04 may, 2022. URL: https://azertag.az/xeber/Ceyms_Sarp_Boyuk_Britaniya_minalarin_temizlenmesi_prosesine_destek_olan_esas_olkelerden_biridir-2121317
22. Həsənov, Ə. Azərbaycanın geosiyasəti / Ə.Həsənov. - Bakı: Zərdabi LTD, - 2015. – 1056 s.
23. İlham Əliyevin iştirakı ilə Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzinin "Cənubi Qafqaz: Regional inkişaf və əməkdaşlıq perspektivləri" adlı videoformatda müzakirələri keçirilib: [Elektron resurs] / - 20 may, 2021. URL:https://president.az/articles/51583
24. İlham Əliyev "Baykar" şirkətinin texniki direktorunu və "ASELSAN" şirkətinin idarə heyətinin rəhbərini qəbul edib: [Elektron resurs] / - 1 aprel, 2021. URL: https://president.az/articles/50980
25. İlham Əliyev yerli və xarici media nümayəndələri üçün mətbuat konfransı keçirib: [Elektron resurs] / - 26 fevral, 2021. URL: https://president.az/articles/50738
26. İlham Əliyev ABŞ-ın Oklahoma ştatının qubernatorunun başğılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib: [Elektron resurs] / - 27 iyul, 2021. URL: https://president.az/articles/52611
27. İlham Əliyev Bakıda keçirilən "Orta Dəhliz boyunca: geopolitika, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat" mövzusunda beynəlxalq konfransda iştirak edib: [Elektron resurs]/ - 25 noyabr, 2022. URL:https://president.az/az/articles/view/57968
28. İlham Əliyev İsrailin müdafiə nazirini qəbul edib: [Elektron resurs] /- 03 oktyabr, 2022. URL:https://president.az/az/articles/view/57457
29. İlham Əliyev Pakistanın Birləşmiş Qərargah Rəisləri Komitəsi sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini videoformatda qəbul edib: [Elektron resurs] / - 3 mart, 2021. URL:https://president.az/articles/50785
30. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Türkiyəyə işgüzar səfəri // Azərbaycan Ordusu. – 2023, 03 may. – s. 1-2
31. İtalyan dili kursunu bitirən məzunlara sertifikatlar təqdim olunub // Azərbaycan Ordusu. – 2022, 01 iyun. – s. 8
32. Laçın rayonunda Azərbaycan-Türkiyə birgə təlimi başlayıb // Azərbaycan Ordusu. – 2021, 8 sentyabr. – s. 3
33. Müdafiə naziri: ""Qardaş yumruğu" təliminin regionda dayanıqlı sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasında böyük rolu var" // Azərbaycan Ordusu. – 2022, 10 dekabr. – s. 3
34. Pakistanın Milli Müdafiə Universitetinin nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib // Azərbaycan Ordusu. – 2022, 11 iyun. – s. 4
35. "Üç qardaş - 2021" beynəlxalq təliminin açılışına həsr olunan təntənəli mərasim keçirilib // Azərbaycan Ordusu. – 2021, 15 sentyabr. – s. 1

Açar sözlər: *Azərbaycan Respublikası, postmüharibə dövrü, hərbi əməkdaşlıq, hərbi-texniki əməkdaşlıq, müttəfiqlik*

Gulara Baghirova

Ph.D. student of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL RELATIONS OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN IN THE FIELD OF MILITARY COOPERATION IN THE POST-WAR PERIOD

ABSTRACT

Azerbaijan's military-political diplomacy also triumphed with the glorious victory that our army earned on the battlefield during the 44-day Patriotic War. A regular army was established in the country due to the reforms in military construction carried out by the National Leader Heydar Aliyev and the development of ties in the field of military cooperation with foreign countries and international organizations. The main areas of military cooperation between the Republic of Azerbaijan and other countries have been training professional officers, modernizing the military education system, developing a military-industrial complex, and providing the army with the most advanced weapons, equipment, and high technology. As a result, Azerbaijan's military-political relationships with other nations and international organizations have been growing and strengthening over time, and in the years after the conflict, these ties have reached a new level. There are several reasons to discuss this, including the signing of new agreements on military, military-technical, as well as in the field of military education with foreign countries, an increase in the number of Azerbaijani-Turkish joint military exercises, the beginning of joint military exercises of the special forces of Azerbaijan, Turkey, and Pakistan, and cooperation with foreign nations in the field of locating and detonating mines in the territories freed from occupation. This article addresses each of these issues.

Keywords: *Azerbaijan Republic, postwar period, military cooperation, military-technical cooperation, alliance*

Гюляра Багирова

Докторант кафедры Истории
Академии Государственного Управления
при Президенте Азербайджанской Республики

РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СВЯЗЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ В СФЕРЕ ВОЕННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В ПОСЛЕВОЕННЫЙ ПЕРИОД

РЕЗЮМЕ

Славная победа, достигнутая нашей Армией на поле сражения в ходе 44-дневной Отечественной войны, одновременно является победой военно-политической дипломатии Азербайджанской Республики. В результате реформ в области военного строительства, проводимыми Общенациональным Лидером Гейдаром Алиевым, а также налаживания связей в области военного сотрудничества с зарубежными странами и международными организациями в стране была создана регулярная армия. Подготовка профессионального офицерского состава, модернизация системы военного образования, создание военно-промышленного комплекса, оснащение армии самым современным вооружением, техникой и высокими технологиями сформировали основные направления сотрудничества Азербайджанской Республики в военной области с зарубежными странами. Таким образом, военно-политические связи Азербайджана с зарубежными странами и международными организациями динамично развиваясь, постоянно расширялись и укреплялись, а в послевоенный период эти отношения вступили в новый этап. Подписание новых договоров о военном, военно-техническом сотрудничестве, а также в области военного образования с зарубежными странами, увеличение количества азербайджано-турецких совместных военных учений, начало совместных военных учений спецподразделений Азербайджана, Турции и Пакистана, сотрудничество с зарубежными странами в области обнаружения и уничтожения мин на освобожденных от оккупации территориях дает основание говорить об этом. Все эти вопросы нашли свое отражение в данной статье.

Ключевые слова: *Азербайджанская Республика, послевоенный период, военное сотрудничество, военно-техническое сотрудничество, союзничество*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.241

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

İ Q T İ S A D İ Y Y A T
E C O N O M Y

UOT 33

ГЮЛЬЗАР ИСМАИЛЗАДЕ

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
Biznes və logistika kafedrasının doktorantı

e-mail: gulzar.ismayilzade@bk.ru

РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ И ЕГО ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Путь страны к экономической модернизации поддерживается множеством факторов: от технологических достижений и развития инфраструктуры до политической стабильности и политических рамок. Однако в основе этого пути лежит развитие человеческого капитала.

Человеческий капитал – это коллективные навыки, знания и способности, которыми обладает рабочая сила. Это нематериальный ресурс, который стимулирует инновации, облегчает использование технологий и в конечном итоге определяет производительность и конкурентоспособность экономики.

Концепция модернизации экономики и общества как процесса перехода от одного состояния к другому отрицает традиционное и однобокое понимание развития как увеличения объёма материальных благ.

Чтобы рыночные реформы в стране способствовали социально-экономическому прогрессу, необходимо обновить всю систему общественного воспроизводства. В современных условиях вершиной социально-экономической повестки государства должно стать стремление к устойчивому человеческому развитию через динамичное формирование человеческого капитала. Устойчивое человеческое развитие измеряется, прежде всего, ускорением экономического роста и доходностью инвестиций в образование. Чтобы измерить ее устойчивость, нам следует изучить экономические выгоды, которые люди получают от инвестиций в свое личное развитие. Повышение эффективности этих инвестиций в образование означает, что люди, в зависимости от их уровня образования, увидят рост своих доходов. Более того, накапливая профессиональный человеческий капитал, люди не только увеличивают свои заработки, но и открывают путь к карьерному росту и долгосрочному личностному росту.

Согласно теории человеческого капитала, одной из основных форм национального богатства являются общие и специальные знания, материализованные в человеке, его способность продуктивно работать. Человеческий капитал неотделим от его носителей. Основной мотивацией человека к получению образования и профессиональных навыков является увеличение своего дохода. Инвестируя в эти направления

социальной сферы, государство заинтересовано в повышении производительности труда, ведь люди в конечном итоге получают реальную возможность достижения более высоких показателей конкурентоспособности.

Важнейшей характеристикой человеческого капитала в период модернизации является его качество (знания, здоровье, способность быть мобильным), что является важным фактором устойчивого развития общества. Существует определенная взаимосвязь между уровнем образования, физическим здоровьем, качеством образования, стажем работы и заработной платой, что подтверждается многочисленными эмпирическими исследованиями, проводимыми как за рубежом, так и в стране [3, с.178-180]. Инвестициями считаются затраты, направленные на улучшение перечисленных качественных характеристик человека. Эти затраты рассматриваются не как издержки потребления, а как издержки производства, поскольку предполагается, что они многократно компенсируются доходом с течением времени. Осознание этого факта – прежде всего, позволило пересмотреть отношение государства к социальной политике. Стало ясно, что человеческий капитал ни в какой мере, например, финансовый капитал, ресурсы и т. д. Стремление стран Запада расширять различные виды социальных и образовательных программ (особенно целевых образовательных программ Евросоюза) является ярчайшим тому подтверждением [4, с.218-220].

Как и физический капитал, человеческий капитал является результатом инвестиций, когда текущие затраты или расходы понесены с ожиданием, что эти затраты будут компенсированы увеличением потоков доходов в будущем. Инвестиции в человеческий капитал делятся на затраты на образование, здравоохранение и мобильность, они могут осуществляться отдельным лицом, семьей, фирмой, государством.

Инвестиции в образование включают расходы на общее и специальное образование, формальное и неформальное образование, а также приобретение и совершенствование навыков. Это важнейший вид инвестиций в человеческий капитал, который приводит к формированию высокопроизводительной рабочей силы. Инвестиции в здоровье означают расходы на здравоохранение, включая профилактику заболеваний, хорошее питание, жилье и, короче говоря, качество жизни.

Ожидаемая отдача от инвестиций в человеческий капитал – это, с человеческой точки зрения, способность получать более высокую заработную плату, способность и способность выполнять более приносящую удовлетворение работу.

Увеличение дохода помогает мотивировать работника, что приводит к увеличению инвестиций в человеческий капитал. Мотивация является необходимым элементом для полного завершения процесса воспроизводства человеческого капитала (формирования, накопления, использования).

Процесс формирования, накопления и использования человеческого капитала происходит на разных этапах жизни человека: на первом этапе он приобретает образование и базовые навыки, позволяющие ему зарабатывать деньги, на втором этапе человек работает и зарабатывает . свой труд, а третий уходит на пенсию. Уровень образования, полученный на первом этапе, определяет будущее положение большинства людей в обществе и обеспечивает возможность зарабатывать себе на жизнь. В течение продуктивного периода жизни человека инвестиции в его человеческий капитал приносят отдачу в виде прибыли, и, если он мотивирован, он продолжает инвестировать в человеческий капитал.

При переходе к третьему этапу важно не сделать уровень и качество жизни ниже тех, которые были достигнуты личностью и семьей в экономически эффективный пе-

риод жизни. Иными словами, если у человека (или семьи) на протяжении всей жизни имеется определенный набор фиксированных расходов на жизнеобеспечение, что следует делать, чтобы не потерять источник дохода (полностью или частично)? Простое отложение части вашего дохода на будущее потребление не означает, что вы будете иметь нужную сумму, когда это будущее наступит, принимая во внимание влияние всего спектра рисков.

Ниже приведены некоторые моменты, объясняющие взаимосвязь между развитием человеческого капитала и экономической модернизацией:

Инновации и повышение производительности. Образованные и квалифицированные специалисты могут генерировать более инновационные идеи и оптимизировать процессы производства продуктов или услуг. Это поддерживает экономический рост за счет увеличения совокупной производительности факторов производства.

Более качественная рабочая сила. Инвестиции в человеческий капитал улучшают качество рабочей силы за счет улучшения навыков и способностей людей. Это дает преимущество с точки зрения конкурентоспособности на международных рынках.

Более высокие ставки инвестиций: образованные люди обычно получают более высокую прибыль. Это может повысить как уровень инвестиций, так и потребительские расходы, тем самым поддерживая экономический рост.

Равные социальные и экономические возможности: Увеличение человеческого капитала поддерживает социальную справедливость и равенство экономических возможностей. Доступ к образованию и здравоохранению создает более равные возможности для всех слоев общества.

Устойчивый экономический рост. Инвестиции в человеческий капитал могут заложить основу для долгосрочного и устойчивого экономического роста. Эти инвестиции могут привести к более сбалансированному росту за счет снижения зависимости экономики от определенных секторов или ресурсов.

«Человеческий капитал является фактором, определяющим нынешнее положение развитых стран. Эти страны развивают не свои природные ресурсы, а свой интеллектуальный потенциал, изобретение и применение новых технологий. Мы тоже должны выбрать этот путь» – Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев.

Сегодня Азербайджан может приобретать самые современные знания и технологии в государственном и частном секторе, управляя фондом человеческого капитала. В республике имеются большие потенциальные запасы. Профессиональная, молодая кадровая армия Азербайджана внесла свой вклад в расширение научно-технического и культурного прогресса нашего современного мира в престижных научных и образовательных учреждениях республики и зарубежных стран [1, с.30-33].

Этих молодых людей, освоивших новые современные технологии управления, можно считать золотым фондом страны в плане укрепления имеющегося потенциала развития.

Национальная модель экономического развития Азербайджана основана на принципах социального государства и предусматривает развитие социально ориентированной экономики, социальное благосостояние населения, развитие человеческого капитала.

Основной целью экономического роста является повышение благосостояния общества. Следовательно, основное внимание в этом понятии уделяется содействию развитию социальной сферы и развитию человеческого капитала. Это включает в себя совершенствование уровня образования и услуг, усиление социальных гарантий, содействие гендерному паритету и развитие потенциала семей, молодежи и спортивного сообщества.

Хотя экспорт нефти и газа является основным драйвером экономического роста, главная задача сегодня – обеспечить быстрое развитие ненефтяного сектора, повышение конкурентоспособности экономики и обеспечение ее прогресса за счет инноваций. Иными словами, необходимо заложить основу для перехода от традиционной экономики к «экономике знаний» и поставить во главу угла развитие человеческого капитала, который является решающим фактором для этого.

В свою очередь, в то время, когда нефть заканчивается и необходимо вмешательство для поддержания образа жизни и экономики, развитие человеческого капитала имеет решающее значение для Азербайджана. Единого подхода к проблеме пока не существует. Кажется, что финансовых ресурсов достаточно для запуска комплексного проекта развития человеческого капитала, но усилия различных ведомств фрагментированы и нескоординированы. Необходим единый политический подход правительства (5.с.96-105).

В международных исследованиях концепция человеческого капитала постепенно эволюционировала за последние десятилетия из более понятной и менее сложной категории человеческих ресурсов. Человеческие ресурсы подчеркивают, какую выгоду общество или организация могут получить от более эффективного использования человеческих ресурсов.

Адаптивные организации отдают приоритет инвестированию в людей – это инвестиции в человеческий капитал, а не расходы. Приведенное выше определение является скорее определением положительного отношения к ВЧК, но оно еще раз подтверждает очень важный момент: люди являются основным источником любого общества. Семья, университет, работа, здравоохранение, гражданская активность, средства массовой информации, культура, спорт и т. д. – все это факторы, влияющие и формирующие человеческий капитал. Он включает менее количественные категории, такие как национальный менталитет, изобретательность народа или предпринимательский дух. Поэтому каждое государство должно выделять средства (инвестировать) на эти факторы.

За последние 3 года, помимо расходов на образование и здравоохранение, снизились и другие факторы, формирующие человеческий капитал. Общее количество расходов сократилось на 5,1%, расходы на науку – на 11,3%, средства массовой информации, культуру и спорт – на 3,4%. Расходы на образование увеличились на 12,9 процента, а расходы на здравоохранение – на 5,6 процента.

В свою очередь, развитие человеческого капитала имеет решающее значение для Азербайджана в то время, когда нефть заканчивается и необходимо вмешательство для поддержания образа жизни и экономики.

Для достижения значимого развития необходимо сосредоточить внимание на создании надежного человеческого капитала. Это включает в себя ряд качеств, навыков и компетенций. Андрей Шарп, исполнительный директор Центра изучения уровня жизни в Канаде, рассматривает человеческий капитал как коллективные инвестиции в таких областях, как образование, здравоохранение, обучение без отрыва от производства и миграция. производительность личности. Устойчивый рост – это не просто увеличение производственных и экологических ресурсов; не менее важно развивать человеческий и общественный капитал. Значимое исследование Всемирного банка, проведенное в 1990-е годы, продемонстрировало высокую отдачу от инвестиций в образование женщин в бедных странах. Этот вид инвестиций не только увеличивает человеческий капитал, но и имеет более широкие социальные преимущества. Когда девочки и женщины получают образование, это часто приводит к снижению детских заболеваний. Образо-

ванное женское население не только повышает их собственные возможности заработка, но также может оказать положительное влияние на динамику семьи, например, улучшить здоровье и питание семьи, а также способность принимать обоснованные решения о размере семьи.

Развитие человеческого капитала – это глобальная инициатива, призванная помочь ускорить увеличение и повышение эффективности инвестиций в людей для содействия социальному равенству и экономическому росту.

По состоянию на январь 2021 года при поддержке Группы Всемирного банка 79 стран с различным экономическим положением разрабатывают стратегии, позволяющие значительно повысить свой потенциал человеческого капитала.

В странах Африки к югу от Сахары и в таких странах, как Азербайджан, все больше внимания уделяется расширению прав и возможностей женщин как важнейшему аспекту развития человеческого капитала. Благодаря передовым технологиям темпы инноваций ускоряются. Повышенное внимание уделяется решению проблем, с которыми сталкиваются маленькие дети на Ближнем Востоке и в Северной Африке, и укреплению устойчивости уязвимых групп к непредвиденным бедствиям.

Экономический прогресс опирается не только на человеческие и материальные активы, но и на динамику, влияющую на их эффективность. Инвестиции в человеческие ресурсы и материальные активы являются взаимовыгодными. На эффективность человеческих ресурсов влияет наличие физических активов, таких как инфраструктура, оборудование, а также устойчивая, хорошо управляемая экономика. И наоборот, здоровые и хорошо образованные люди, как правило, имеют более высокие доходы, что приводит к увеличению инвестиций в материальные активы страны.

Повторим мнение, содержащееся в Докладе о мировом развитии (ДМР) [1, с.12-15]: Ситуация в сфере занятости и необходимый для этого опыт постоянно меняются, открывая как новые перспективы, так и возникающие проблемы. Многочисленные данные свидетельствуют о том, что страны не могут добиться устойчивого экономического роста, подготовить рабочую силу, подготовленную для будущих высококвалифицированных должностей, или удержать свои позиции в международном экономическом спектре без инвестиций в человеческий капитал. Более того, последствия пренебрежения развитием человеческого капитала будут еще более серьезными.

За 20 лет независимости Азербайджан прошел множество сложных этапов и столкнулся с проблемами и, наконец, поднял свое имя и флаг среди народов мира. Сегодня экономика Азербайджана динамично развивается.

Коренные изменения происходят в общественной жизни, экономической, политической и социальной сферах. Доходы стабильно росли, инфляция снизилась, а торговый баланс был положительным.

Большие шаги были предприняты в банковском деле, финансах, строительстве, инфраструктуре, культуре, информационных технологиях и других областях страны. В результате этого прогресса люди смотрят в будущее с большей уверенностью и безопасностью. Все эти изменения являются проявлением человеческого развития в Азербайджане. Модернизация в экономическом смысле требует не только высокотехнологичного оборудования, но и специальных знаний, высокого уровня менеджмента и стиля управления. Сейчас человеческий капитал стал главной движущей силой общества и экономики. Кроме того, это способствует государственному регулированию экономики. В стране, где уровень человеческого капитала очень низок или некачественен, инвестировать в высокотехнологичные отрасли бесполезно и нецелесообразно.

Человеческий капитал – это процесс расширения выбора людей и увеличения

человеческого потенциала. Эти возможности заключаются в том, что люди проживают долгую и здоровую жизнь, имеют доступ к образованию и знаниям, имеют достойный уровень жизни и принимают решения, которые влияют на их жизнь, и в целом активно участвуют в общественной жизни. Если люди не имеют возможности жить достойно, это означает не только недостатки в их жизни, но и удаление важных возможностей развития из жизни страны.

Сегодня концепция человеческого развития является наиболее всеобъемлющей, многогранной моделью развития. Человеческий капитал – самый сложный в управлении ресурс. Его эффективное использование является ключевым поставщиком и повышает конкурентоспособность любой компании или региона. Для эффективного использования человеческого капитала общества необходимо создать последовательную систему образования, рынка труда и социальной защиты.

Современная эпоха является свидетелем быстрого перехода к информационному обществу, что приводит к развитию уникального экономического ландшафта. В основе этой развивающейся экономики лежит растущий рынок информационных продуктов и услуг. Динамика этого рынка существенно влияет на экономическую траекторию страны или региона. Следовательно, понимание тонкостей рынка информационных продуктов и услуг становится первостепенным направлением современных экономических исследований. Без углубленного анализа ее нынешнего состояния, выявления ее уникальных характеристик или понимания закономерностей ее развития становится сложно направлять ее будущий рост.

Возникновение и функционирование рынка информационных продуктов и услуг представляет собой сложную и длительную эволюцию. Оно включает в себя изменения в создании, распространении и потреблении информации, предоставлении сопутствующих услуг и даже изменения в сфере занятости. Эта эволюция неразрывно связана с конкретными социально-экономическими и политическими условиями соответствующей страны или региона.

Одним из основных факторов, определяющих траекторию роста рынка информационных продуктов и услуг, является конкурентная среда и степень удовлетворения существующего спроса на такие продукты и услуги. К сожалению, экономические стратегии, применяемые руководящими органами, часто не позволяют создать условия, способствующие эффективному функционированию этого рынка.

Развитие человеческого капитала является основным фактором модернизации экономики страны, повышения ее конкурентоспособности и достижения устойчивого экономического роста. Страны могут создать прочную основу для долгосрочного экономического успеха, инвестируя в образование, здравоохранение и другие области человеческого капитала.

Заключение

В современном мире основное внимание социально-экономической стратегии страны должно быть сосредоточено на повышении благосостояния и качества жизни ее граждан. Показатели экономического прогресса должны быть тесно связаны с ощутимыми улучшениями условий жизни и общего состояния здоровья населения. Когда мы смотрим в будущее, акцент должен сместиться с просто количественного экономического роста на улучшение качественных характеристик человеческого капитала. Конечная цель состоит в том, чтобы создать социально-экономическую структуру, соответствующую требованиям современной экономики. Стратегии управления, ориентированные на чистый экономический рост, постепенно перейдут к стратегиям, ставящим в приоритет качественный социально-экономический прогресс.

Литература:

1. Dünya İqtisadi Forumu. 2015-ci ildə insan kapitalının inkişafı baxımından dünya ölkələrinin renkinqi. Elektron. mətn məlumatları. s.145-150
2. Нестерова Д.В., Сабирьянова К.З. Инвестиции в человеческий капитал в переходный период в России. Научный доклад. EERC, 1999.
3. http://www.eerc.ru/publications/workpapers/WP_99-04R.pdf10.
4. Кларк, Эндрю. Возвращение и последствия человеческого капитала инвестиций в переходной экономике: эмпирический анализ по России, 1994-98. 2000, CERT Discussion Papers DP00/02. http://www.som.hw.ac.uk/cert/wpa/2000/d p0002.pdf
5. Худякова, Е. Г. Analysis of approaches to the assessment of human capital and the possibility of their use [Text] / E.Г.Khudyakova // Economics and management: scientific-practical journal. - 2015. - № 5.c.51-68
6. İnsan kapitalı sosial-iqtisadi inkişafın amili kimi // Aylıq ictimai-siyasi, elmi jurnal Geostrategiya. – №2(44). Mart-aprel. – 2018. – s.30-33.

Ключевые слова: *экономика, модернизация, развитие, капитал, человек, производство*

Gülzar İsmayılzadə
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
Biznes və logistika kafedrasının doktorantı

İQTİSADİYYATIN MODERNLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ İNSAN KAPİTALININ ROLU VƏ ONUN ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

XÜLASƏ

Məqalədə insan kapitalının kəmiyyət və keyfiyyətinin sosial təkrar istehsalın modernləşdirilməsi prosesinə təsiri əsaslandırılmışdır. İnsan kapitalının alternativ tərifləri, insan kapitalına investisiya qoyuluşunun yolları, eləcə də ümumi insan kapitalının keyfiyyət və kəmiyyətinin qiymətləndirilməsinə yanaşmalar verilmişdir.

Bu tədqiqatın əsas məqsədi iqtisadiyyatın modernləşdirilməsində insan kapitalının rolunu təhlil etməkdir. Bu tədqiqat insan kapitalının inkişafının iqtisadi artım, innovasiya və ümumi modernləşmə üçün necə katalizator rolunu oynaya biləcəyini müəyyən etməyə çalışır.

Məqalədə araşdırılmış və ümumiləşdirilmiş materiallar insan kapitalının inkişaf istiqamətlərini müəyyən etmək üçün çox vacibdir. Bu, təkcə iqtisadi artımı gücləndirmir, həm də artımı davamlı və əhatəli edir. Siyasətçilər və biznes liderləri üçün insan kapitalının potensialını anlamaq və ondan istifadə etmək uzunmüddətli uğur və rifah üçün çox vacibdir.

Bu məqalənin mahiyyətini dərk etmək, onların inkişaf qanunauyğunluqlarını dərk etmək və fəaliyyət mexanizmini ifşa etmək, hərtərəfli nəticəyə gəlmək, düzgün fikirlər irəli sürmək üçün təhlil, sintez, qruplaşdırma, statistik təhlil, anket sorğusu, internet sorğusu, sistemli təhlil, müqayisə və çoxsaylı tədqiqat metodologiyalarından istifadə edilmişdir.

Məqalədə qeyd olunan fikirlər bir sıra kitab və jurnalların yazılmasında tətbiq edilə bilər.

Açar sözlər: *iqtisadiyyat, modernləşmə, inkişaf, kapital, insan, istehsal*

Gulzar Ismailzade

Azerbaijan State University of Economics (UNEC)
Ph.D. Student

THE ROLE OF HUMAN CAPITAL IN ECONOMIC MODERNIZATION AND ITS MAIN CHARACTERISTICS

ABSTRACT

The effect of the quantity and quality of human capital on the process of modernizing social reproduction is substantiated in the article. Alternative definitions of human capital, ways of investing in human capital, and approaches to assessing the quality and quantity of total human capital are presented.

The main purpose of this study is to analyze the role of human capital in the modernization of the economy. This research seeks to identify how human capital development can catalyze economic growth, innovation, and overall modernization.

The materials examined and summarized in the article are very important for determining the development directions of human capital. This not only boosts economic growth but also makes growth sustainable and inclusive. For policymakers and business leaders, understanding and harnessing the potential of human capital is critical to long-term success and prosperity.

Methods used: analysis, synthesis, grouping, statistical analysis, questionnaire survey, internet survey, systematic analysis, comparison, and multiple research methodologies.

The ideas mentioned in the article can be applied to writing a number of books and magazines.

Keywords: *economy, modernization, development, capital, human, production*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.249

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R
Y O U N G R E S E A R C H E R S

S İ Y A S İ İ N S T İ T U T L A R V Ə S İ S T E M L Ə R
P O L I T I C S

UOT 324; 342.8

TACİRƏ ABDULLAYEVA

Bakı Dövlət Universitetinin Politologiya və Sosiologiya kafedrasının doktorantı

e-mail: tacire.mehreliyeva@mail.ru

SEÇKİ SİSTEMİNİN TİPLƏRİ VƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ

Hakimiyyətin müxtəlif sosial qrupların maraqları naminə fəaliyyət göstərməsinin zəruri şərti siyasi institutların və liderlərin fəaliyyətinə köklü nəzarətin, onun əvəzlənməsinin effektiv mexanizminin olmasıdır. Bu məqsədlərə nail olmaq üçün seçkilərin keçirilməsi qaydaları toplusunu təşkil edən seçki sistemi xidmət edir. Ona əsasən vətəndaşlar icra və ya qanunvericilik orqanlarının tərkibini müəyyən edir.

Seçki sistemi inkişaf etmiş demokratik dövlətlərin siyasi həyatında ən mühüm rollardan birini oynayır. O, Konstitusiyalarda, federal və digər qanunlarda və qanunvericilik aktlarında təsbit edilmiş hüquqi norma və qaydalara əsaslanır. C.Sartori seçki sistemini "siyasətin ən spesifik manipulyasiya aləti" adlandırıb [3, s.137]. Bu arada qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq hüquqda seçki sistemlərinin növləri ilə bağlı vahid standartlar hazırlanmayıb. Bu məsələ dövlət tərəfindən müstəqil şəkildə ya birbaşa konstitusiya səviyyəsində, ya da sahəvi seçki qanunvericiliyi səviyyəsində həll olunur [2, s.57].

Seçki prosesinin ən mühüm funksiyası ondan ibarətdir ki, hakimiyyət orqanları, istənilən dövlət üçün legitimlik kimi mühüm siyasi-hüquqi amil, ilk növbədə, seçki dövründə səsvermə zamanı vətəndaşların iradəsinin nəticələri ilə müəyyən edilir. Məhz seçkilər elektoratın ideoloji-siyasi simpatiya və antipatiyanın dəqiq göstəricisidir.

Beləliklə, seçki sisteminin mahiyyəti ilk növbədə, dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının formalaşması mexanizminin fəaliyyətini tənzimləyən, hakimiyyət uğrunda siyasi mübarizəni qanunla tənzimlənən qaydalar, üsullar və metodlar toplusu kimi müəyyən edilməsidir. İkincisi, seçki sistemi siyasi partiyaların, hərəkatların və siyasi prosesin digər subyektlərinin dövlət hakimiyyətinin əldə edilməsi və ya saxlanılması uğrunda mübarizə funksiyasını praktiki olaraq həyata keçirdikləri siyasi mexanizmdir. Üçüncüsü, seçki prosesi və mexanizmi dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan hakimiyyətin legitimlik dərəcəsini təmin etmək üsuludur.

Qeyd etmək lazımdır ki, dünyada hələ tam mükəmməl seçki sistemi hazırlanmayıb. Bu səbəbdən də dünyanın bir çox dövlətləri mövcud olanları müasirləşdirməyə çalışır, və bununla yanaşı öz dövlət-siyasi münasibət və maraqlarına xas olan düzəlişlərini daxil edirlər. XXI əsrin üçüncü onilliyində dünyada 300-dən çox növ seçki sistemi mövcuddur. Onların

əksəriyyəti iki əsas klassik sistemin müxtəlif variasiyalarıdır - majoritar və proporsional. Bu sistemlərin hər birinin öz növləri var. Onlar üç meyar əsasında qiymətləndirilir:

- təmsilçilik, yəni – siyasi qüvvələrin mövcud dairəsini parlamentdə əks etdirmək bacarığı;
- seçki mexanizminin sadəliyi;
- seçicilərin deputatlardan məyus olması halında seçkilərin nəticələrinin düzəldilməsi.

Majoritar (fransızca majorite - çoxluq) sistemdə səslərin çoxluğu kimə verilmişsə, o qalib gəlmiş sayılır, qalan namizədlərə verilən səslər isə ləğv olunur. Majoritar seçki sistemi üç variantda mövcuddur:

1. **nisbi çoxluğun majoritar sistemi** – hər hansı rəqibindən daha çox səs toplamağı bacaran namizəd qalib kimi tanındıqda;
2. **mütləq çoxluq sistemi.** Burada qalib olmaq üçün seçkilərdə verilmiş səslərin yarıdan çoxu toplanmalıdır (bu halda minimum rəqəm səslərin 50%-i üstəgəl 1 səs);
3. **qarışıq və ya birləşmiş tipli majoritar sistem.** Birinci turda qalib gəlmək üçün mütləq səs çoxluğunu qazanmaq lazımdır və bu nəticəni namizədlərdən heç biri əldə etməzsə, ikinci tur keçirilir ki, bu zaman bütün namizədlər deyil, yalnız həmin iki lider namizəd iştirak edir. Sonra isə 2-ci turda seçkilərdə qalib gəlmək üçün nisbi səs çoxluğunu toplamaq, yəni rəqibdən daha çox səs toplamaq kifayətdir.

Majoritar sistemdə verilən səslər birmandatlı dairələrdə hesablanır və hər bir dairədə yalnız bir namizəd seçilə bilər. Parlament seçkilərində majoritar sistem üzrə belə birmandatlı seçki dairələrinin sayı parlamentdəki deputat yerlərinin konstitusiya sayına bərabərdir. Ölkə Prezidentinin seçkiləri zamanı bütün ölkə belə birmandatlı seçki dairəsinə çevrilir.

Majoritar sistemdə namizədlərin siyahıları çoxmandatlı dairələrdə rəqabət aparır və lazımi səs çoxluğunu toplayan siyahı həmin dairədən bütün mandatları alır. Buna misal olaraq ABŞ prezidentinin seçilməsi üçün seçki sistemini göstərmək olar. Bu halda, seçki dairələri ABŞ-ın paytaxtı Vaşinqton şəhərinin yerləşdiyi ştatların və Kolumbiya Federal Dairəsinin əraziləridir. Seçki üçün lazım olan səs çoxluğunun ölçüsünə dair müxtəlif tələblərə görə majoritar sistemin müxtəlifliyi mövcuddur. Ən sadə variant çoxluq sistemidir ki, burada digər namizədlərdən daha çox səs toplayan namizəd qalib sayılır. Mütləq majoritar sistemdə namizəd seçilmək üçün səslərin yarıdan çoxunu almalıdır. Bu sistemə görə, dairədə nə qədər çox namizəd olarsa, onlardan birinin səslərin mütləq əksəriyyətini alması bir o qədər azdır. Ona görə də bu sistemlə keçirilən seçkilər çox vaxt səmərəsiz olur. Bununla belə, müəyyən nisbətdə səs toplayan namizədlərin yenidən səsverməsi ilə səmərəsizliyi aradan qaldırmaq olar. Bu, seçkilərin ikinci turu deyilən dövrdür. Birinci turda ən çox səs toplayan iki namizədin yenidən seçilməsinə daha çox rast gəlinir. İkinci turda seçki üçün nisbi səs çoxluğu kifayətdir və buna görə də belə sistem iki turlu sistem adlanır.

Majoritar sistemin əsas üstünlüklərinə aşağıdakılar daxildir:

1. Bu universal sistemdir, çünki ondan istifadə etməklə həm fərdi nümayəndələr (prezident, qubernator, mer), həm də dövlət hakimiyyətinin və ya yerli özünüidarənin kollektiv orqanlarının (ölkə parlamenti, şəhər bələdiyyəsi) seçilməsi mümkündür.
2. Konkret şəxslər-namizədlər irəli sürülür və onlar bir-biri ilə rəqabət aparır. Seçici təkcə öz partiya mənsubiyyətini (və ya olmamasını) deyil, həm də namizədin şəxsi keyfiyyətlərini: onun peşə yararlılığını, nüfuzunu, seçicinin mənəvi meyarlarına və əqidəsinə uyğunluğunu və s. nəzərə ala bilər.
3. Majoritar sistemlə keçirilən seçkilərdə böyük siyasi partiyaların nümayəndələri ilə bərabər kiçik partiyaların nümayəndələri,

hətta bitərəf müstəqil namizədlər də iştirak edib qalib gələ bilərlər.

4. Birmandatlı majoritar dairələrdə seçilən nümayəndələr siyasi partiyalardan və partiya liderlərindən daha yüksək dərəcədə müstəqillik əldə edirlər. Onlar birbaşa seçicilərdən mandat alırlar. Seçilmiş nümayəndə öz seçicilərinə daha yaxın olur, çünki onlar dəqiq kimə səs verdiklərini bilirlər.

Təbii ki, majoritar seçki sistemi, hər hansı digər insan ixtirası kimi, ideal deyil. Onun mahiyyəti avtomatik olaraq deyil, "digər bərabər şəraitlər olduqda" və siyasi rejim olan "tətbiq mühitindən" çox yüksək dərəcədə asılılıq şəraitində həyata keçirilir. Beləliklə, məsələn, totalitar siyasi rejim şəraitində bu seçki sisteminin üstünlüklərinin heç biri praktiki olaraq tam reallaşdırıla bilməz, çünki bu halda o, yalnız seçicilərin deyil, siyasi hakimiyyətin iradəsini reallaşdırmaq mexanizmi kimi fəaliyyət göstərir.

Majoritar sistemin obyektiv çatışmazlıqları arasında aşağıdakıları qeyd etmək olar.

Çoxluğun səsi sadəliyinə görə cəlbedicidir, çünki cəmiyyətdə azlığı təmsil edən namizədlərin səsvermə qabiliyyətinin kəsilməsini təmin edir. Lakin bu azlıq çox vaxt çoxluqdan cüzi dərəcədə aşağı olur. Nəticədə müxalifətçilik nöqteyi-nəzərinin cəmiyyətdə adi olduğu dərəcədə seçkili orqanda təmsil olunmadığı üçün təmsilçilik meyarı yerinə yetirilməmiş olur.

İkincisi, səsvermənin ikinci turunun mümkün olması və bir neçə partiyanın seçki kampaniyası əvəzinə, ayrı-ayrı namizədlərin bir neçə min seçki kampaniyasının aparılması səbəbindən majoritar sistem haqlı olaraq maliyyə baxımından daha bahalı hesab edilir.

Üçüncüsü, majoritar sistemdə müstəqil namizədlərin, eləcə də kiçik partiyaların namizədlərinin mümkün qələbəsi ilə əlaqədar olaraq çox dağınıq, zəif strukturlaşdırılmış və buna görə də zəif idarə olunan hakimiyyət orqanlarının formalaşma ehtimalı daha yüksəkdir, onların effektivliyi buna görə əhəmiyyətli dərəcədə azalır. Bundan başqa, deputatların geri çağırılması mexanizmi praktiki olaraq olmadığından majoritar sistem mükəmməl deyil.

Seçkilərdə iştirak edən siyasi aktorlara münasibətdə majoritar sistemin aşkar ədalətsizliyini aradan qaldırmaq istəyi proporsional seçki sistemini yaratdı.

Proporsional seçki sistemi – səsvermənin nəticələrinin müəyyən edilməsi üsulu, hər bir partiyanın və ya namizədlər siyahısının aldığı səslərin sayına proporsional olaraq seçkili orqanlarda yerlərin bölüşdürülməsi prinsipinə əsaslanır. Proporsional sistem ilk dəfə 1884-cü ildə Belçikada tətbiq edilib və hazırda 57 ölkədə (məsələn, İsrail, Avstriya, Danimarka, İsveç, Hollandiyada) istifadə olunur [10, s.224].

Proporsional sistemin fərqləndirici xüsusiyyətləri bunlardır:

- seçkilərdə səslərin sayının parlamentdəki təmsilçiliyə ciddi uyğunluğu;
- əhalinin müxtəlif qruplarının dövlət orqanlarında təmsil olunmasına diqqət yetirilməsi;
- çoxmandatlı seçki dairələrinin olması;
- partiyaların seçki siyahıları əsasında səsvermə;
- ədalətli xarakter, çünki itirənlər və ya itirilmiş səslər yoxdur.

Proporsional sistemin iki əsas növü var:

1. partiya siyahılarının proporsional sistemi;
2. proporsional səsvermə sistemi.

Partiya siyahılarının proporsional sistemi. Onun özəlliyi çoxmandatlı seçki dairələrinin mövcudluğunda (dairə qismində dövlətin ərazisi çıxış edə bilər) və namizədlərin irəli sürülməsi üsulu kimi partiya siyahılarının formalaşdırılmasındadır. Nəticə etibarı ilə seçkilərdə rəqiblər ayrı-ayrı namizədlər deyil, siyasi partiyalardır. Partiya siyahısının tərtibatında seçicilərin iştirakının olmadığına baxmayaraq, seçicilər partiyaya səs verirlər [6, s.57-58].

Mandatlar partiyalar arasında bütün seçki dairəsi üzrə alınan səslərin ümumi sayına

uyğun bölünür. Mandatların bölüşdürülməsi mexanizmi belədir: bütün partiyalar üçün verilən səslərin cəmi parlamentdəki yerlərin sayına bölünür. Əldə edilən nəticə "seçki ölçüsü"dür, yəni parlamentdə bir yer əldə etmək üçün lazım olan səslərin sayıdır. Bu ölçü partiyanın aldığı səslərin sayına neçə dəfə cavab verəcəksə, parlamentdə bu qədər yer alınacaq. Ekstremist partiyaların parlamentə daxil olmasının qarşısını almaq, həmçinin partiyaların parçalanmasının və parlamentin səmərəsiz fəaliyyətinin qarşısını almaq üçün faiz həddi müəyyən edilir. Onu aşan partiyalar mandat bölgüsünə buraxılır, qalanlar isə çıxarılır. Ukraynada maneə 4%, Rusiyada - 5%, Türkiyədə - 10% təşkil edir.

Proporsional səsvermə sistemi (İrlandiyada, Avstraliyada istifadə olunur). Səsvermənin partiyalar üzrə aparıldığı partiya siyahısı sistemindən fərqli olaraq, bu sistem seçiciyə həm də dəstəklədiyi partiyanın namizədləri arasında seçim etmək imkanı verir [9, s.617]. Kifayət qədər səs toplayan namizədlər seçilmiş elan edilir; onların lehinə verilmiş əlavə səslər ən az səs toplayan namizədlərə verilir. Belə bir sistem hamının fikrini nəzərə alaraq seçicilərə qarşı ədalətlidir.

Avropa ölkələrinin seçki sistemləri fərqli xüsusiyyətlərə malikdir. Məsələn, Böyük Britaniyada monarxın təyin etdiyi seçki komissiyası seçki prosesinin təşkili və təmin edilməsinə cavabdehdir. Böyük Britaniyanın seçki sistemi üç səviyyəyə bölünür:

- milli (İcmalar Palatasına seçkilər);
- regional (Şotlandiya Parlamentinə, Şimali İrlandiya və Uels Milli Assambleyalarına seçkilər);
- yerli (dairələr şuralarına, icmalara, bələdiyyə sədrlərinə və s. seçkilər).

Böyük Britaniya parlamenti ən ali qanunverici orqandır. Parlament – İcmalar Palatası - nisbi çoxluğun majoritar sisteminə uyğun olaraq ümumi bərabər birbaşa seçki hüququ prinsipləri əsasında gizli səsvermə yolu ilə birmandatlı dairələrdən keçir. Parlamentin aşağı palatasına seçkilər zamanı Böyük Britaniya əhalisi təxminən bərabər olan seçki dairələrinə şərti olaraq bölünür və burada hər bir dairə parlamentin aşağı palatasının bir üzvünü seçir. Əhalinin sayı və miqrasiyasının dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq rayonların sərhədləri və sayı təxminən on ildə bir dəfə dəyişdirilir [5, s.51-52]. Xaricdə Britaniya sistemi çox vaxt "qalib bütün səlahiyyətləri əldə edir" ifadəsi ilə xarakterizə olunur [8, s.104], çünki nəticədə seçkilər zamanı öz dairəsində nisbi səs çoxluğu qazanmış namizəd bu dairənin qanunvericilik səlahiyyətlərini tam alır. Deputatların böyük əksəriyyəti öz siyasi partiyalarından çıxış edir, bu baxımdan da seçkilərdə ən çox səs toplayan partiyaya hökumət qurmaq hüququ verilir.

Böyük Britaniyada klassik majoritar sistemlə yanaşı digər sistemlər də tətbiq edilir. Bunlardan: majoritar-preferensial sistemi (İngiltərədə, Uelsdə ikidən çox namizəd irəli sürdükdə merlərin seçkiləri), vahid ötürülə bilən səs sistemi (Şotlandiya və Şimali İrlandiyada bir sıra yerli seçkilər), qarışıq majoritar-proporsional sistem (Şotlandiya Parlamentinə, Uels Milli Assambleyasına, London Assambleyasına seçkilər), qapalı partiya siyahısı sistemi (Şimali İrlandiya istisna olmaqla, Avropa Parlamentinin deputatlarının seçkiləri) [7, s.237].

Britaniya sisteminin xüsusiyyətləri arasında (Almaniyada olduğu kimi) "seçkiqabağı sükut gününün" olmamasını qeyd etmək lazımdır. Qeyd edək ki, hətta parlament seçkiləri günü də (seçki məntəqələrində təbliğat-təşviqat kampaniyası istisna olmaqla) siyasi təşviqat aparılmasına icazə verilir. Britaniya seçki sisteminin digər paradoksal xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, ölkədə seçki kampaniyası zamanı bülleten qəbul edilərkən seçicinin şəxsiyyətini təsdiq edən heç bir sənəd tələb olunmur (Şimali İrlandiya istisna olmaqla). Bir sıra ekspertlərin fikrincə, bu hal səslərin hesablanmasında və seçkilərin nəticələrinin elan edilməsində sui-istifadə hallarına gətirib çıxara bilər, habelə bəzi seçki məntəqələrində seçkilərin nəticələrinin saxtalaşdırılması ehtimalını istisna edilmir [5, s.53].

Britaniya modelindən fərqli olaraq, Fransa seçki sistemi yalnız iki səviyyəyə bölünür:

- milli səviyyə (prezident və parlament seçkiləri);
- yerli səviyyədə (bələdiyyə, regional seçkilər, ölkənin idarələrinə seçkilər).

Böyük Britaniyada Parlamentin iki palatasından yalnız birinin (aşağı) seçildiyi halda, Fransada hər iki palata seçilir. Parlamentin aşağı palatasının – Milli Assambleyanın 577 deputatı qarışıq majoritar sistemə uyğun olaraq ümumi gizli səsvermə yolu ilə beş il müddətinə seçilir. Birinci turda seçilmək üçün namizəd səslərin mütləq əksəriyyətinin (eyni zamanda siyahılara daxil edilmiş seçicilərin sayının ən azı dörddə birinin) dəstəyini təmin etməlidir. Belə nəticələrə nail olmaq mümkün olmadıqda, qeydə alınmış bütün seçicilərin ən azı 1/8 səsini toplayan namizədlərin iştirak etdiyi seçkilərin ikinci turu keçirilir və bu mərhələdə "nisbi çoxluq" qaydası işləyir. İkinci tura keçmək üçün mövcud maneə iki dominant siyasi qüvvəni saxlamaqla məhdud sayda güclü, orta və böyük partiyaların saxlanmasına kömək edir [3,s.17; 4,s.137].

Azərbaycan Respublikasının seçki sistemində seçkilərin keçirilməsində mövcud dünya təcrübəsi nəzərə alınıb, 5 milyondan çox insanın səsvermə hüququ var, 55 siyasi partiya rəsmi qeydiyyatdan keçib. Hazırda Azərbaycan majoritar sistemdən istifadə edir, baxmayaraq ki, 2002-ci ilə qədər həm proporsional, həm də majoritar seçki sistemlərindən istifadə edilib. Azərbaycan seçki qanunvericiliyini təkmilləşdirməkdə davam edir ki, bu da bir çox beynəlxalq strukturlar tərəfindən qeyd olunur. Son zamanlar bir sıra siyasətçilər, deputatlar, bu sahədə ixtisaslaşmış ekspertlər parlament seçkilərində partiyaların cəmiyyətdəki rolunu artıra, ölkə siyasətində ətaləti aradan qaldıra biləcək proporsional sistemin bərpasının zəruriliyindən danışırlar. Müqayisə üçün qeyd edək ki, Cənubi Qafqazda həm Gürcüstanda, həm Ermənistanda proporsional seçki sistemi tətbiq edilir. Təbii ki, seçki sisteminin dəyişdirilməsi üçün Konstitusiyaya dəyişikliklər tələb olunacaq və bunun üçün referendum keçirilməlidir.

Qarabağda hərbi qələbə hakimiyyətin ictimai-siyasi nüfuzunu gücləndirdi. Ölkə ictimaiyyəti Prezident İlham Əliyevin milli-siyasi harmoniyaya xidmət edən təşəbbüslərini görür.

2020-ci il martın 10-da Milli Məclisdə çıxış edən Prezident İlham Əliyev deyib: "Hesab edirəm ki, indiki genişmiqyaslı islahatlar dövründə siyasi islahatlar mütləq aparılmalıdır. Siyasi islahatlar partiyalararası geniş dialoq aparılmadan həyata keçirilə bilməz. Bir partiya – hakim partiya təkbaşına siyasi dialoq apara bilməz. Çünki dialoq üçün tərəf-müqabillər lazımdır və ilkin təəssürat müsbətdir. Azərbaycanın yeni siyasi konfiqurasiyası formalaşır. Hesab edirəm ki, qanunvericilik sahəsində də siyasi sistemin təkmilləşdirilməsi üçün Milli Məclis tərəfindən lazımi addımlar atılacaq və Azərbaycanda çoxpartiyalı sistem daha da möhkəm əsaslar üzərində qurulacaq. Hazırda siyasi partiyanı yaratmaq üçün heç bir ciddi meyar tələb olunmur. Hesab edirəm ki, bu praktikaya son qoyulmalıdır. Əgər biz doğrudan da istəyirik ki, Azərbaycanda çoxpartiyalı sistem inkişaf etsin, – biz bunu istəyirik və iqtidar partiyası kimi bunu təqdim edirik, – onda, əlbəttə, siyasi partiyaların fəaliyyəti üçün lazım olan bütün alətlər spektri mövcud olmalıdır. Bu, hesab edirəm ki, Milli Məclisin gündəliyində duran məsələlərdən biri olacaqdır" [1].

Ədəbiyyat:

1. Altıncı çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasında İlham Əliyevin nitqi // [10.03.2020] https://president.az/az/articles/view/36133
2. Варлен М.В. О достоинствах и недостатках избирательных систем / Конституционализм и правовая система России. Итоги и перспективы. Сборник докладов. – М.: Проспект, – 2014. – 104 с.
3. Избирательная система во Франции и система партий. Аналитическая записка. – М. – 2013. – с.17-21.
4. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократии // Полис. – 1995. – №2. – с.137.
5. Никитенко А.И. Особенности современных избирательных систем стран Западной Европы (на примере Великобритании, Франции, Германии) //Central Russian Journal of Social Sciences, 2015, Volume 10, Issue 5, p.50-59
6. Халил-заде Ф.А. Пропорциональная избирательная система – международный опыт и Азербайджан // Известия высших учебных заведений. Социология. Экономика. Политика. – 2016. – №3. – с.57-59.
7. Alder J. Constitutional and Administrative Law. – London: Palgrave. – 2015. – 632 p.
8. Ethridge M., Hendelman E. Politics in a Changing World: A Comparative Introduction to Political Science. Milwaukee: Cengage Learning. – 2014. – 576 p.
9. Gallagher M., Mitchell P. The Politics of Electoral Systems. Oxford University Press. – 2008. – 662 p.
10. Reynolds A., Reilly B., Ellis A. Electoral System Design: The New International IDEA Handbook. – Stockholm. – 2005. – 237 p.

Açar sözlər: *majoritar sistem, proporsional sistem, seçki, Konstitusiya, siyasi partiyalar, səsvermə, dövlət hakimiyyəti*

Tacira Abdullayeva
Ph.D. candidate, Department of Political Science and Sociology,
Baku State University

TYPES AND FEATURES OF THE ELECTORAL SYSTEM: INTERNATIONAL EXPERIENCE

ABSTRACT

The present article attempts to study comprehensively the types and features of electoral systems in relation to their essential features. The article provides a comparative analysis of electoral systems in leading states. The author considers the electoral systems existing in the world practice and notes that their existence in their pure form is limited to only a few countries. At the same time, states use mixed, "combined" models of electoral systems, introducing them to special, unique elements. The article emphasizes the analysis of each system's strengths and weaknesses; the conclusion is made about the possibility of using the best world experience in electoral technologies in relation to domestic practice and the socio-political realities of Azerbaijan. In this regard, a deep study of the influence of electoral systems on the formation of representative bodies seems to be relevant.

Keywords: *majority system, proportional system, elections, Constitution, political parties, vote, government*

Таджира Абдуллаева
Докторант кафедры Политологии и социологии
Бакинского Государственного Университета

ТИПЫ И ОСОБЕННОСТИ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ

РЕЗЮМЕ

В представленной статье предпринята попытка комплексного изучения видов и особенностей избирательных систем в контексте их существенных признаков. Дается сравнительный анализ избирательных систем в ведущих государствах. Автор рассматривает существующие в мировой практике избирательные системы, отмечает, что их существование в чистом виде ограничивается лишь немногими странами; при этом государства применяют смешанные, «комбинированные» модели избирательных систем, привнося в них особенные, свойственные только им элементы. Акцент в статье дается на анализ сильных и слабых сторон каждой системы, делается вывод о возможности использования передового мирового опыта использования избирательных технологий применительно к отечественной практике и общественно-политическим реалиям Азербайджана. В этом плане глубокое изучение влияния избирательных систем на формирование представительных органов выглядит актуальным.

Ключевые слова: *мажоритарная система, пропорциональная система, выборы, Конституция, политические партии, голосование, государственная власть*

DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.257

DÖVLƏT İDARƏÇİLİK AKADEMİYASINDA

Dövlət İdarəçilik Akademiyası "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün təlim keçirib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün "Dövlət idarəçiliyində Heydər Əliyev fenomeni və müasir Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişafı" mövzusunda təlimlər keçirilib. "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov mövzu üzrə məruzə edib. Rektor dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin müstəsna tarixi xidmətlərindən danışıb, Ulu Öndərin hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycan dövlətçiliyinin böyük təhlükələrdən xilas olduğunu, ölkənin ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və elmi-mədəni həyatında əsaslı dönüşün yarandığını qeyd edib. O, ölkəmizdə qazanılan uğurların dahi rəhbər Heydər Əliyev siyasətinin bəhrəsi olduğunu vurğulayıb. Rektor U.Ələkbərov Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərə diqqət çəkib. O, Prezident İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişafı naminə resurslardan səmərəli istifadə sahəsində regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib çıxardığını xüsusi vurğulayıb. Qeyd edib ki, inklüziv inkişaf sahəsində ölkəmizin yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın müstəsna xidmətləri var. U.Ələkbərov müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021-2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu söyləyib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən yeni dövrdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi sahəsindəki uğurlarını dinləyicilərin diqqətinə çatdırıb. DİA-nın rektoru işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə aparılan genişmiqyaslı bərpa və quruculuq tədbirlərindən bəhs edib.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 100 illiyi ilə əlaqədar tədbir keçirilib

"Heydər Əliyev İli" çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası (DİA) və Dövlət Gömrük Komitəsinin birgə təşkilatçılığı ilə tədbir keçirilib. Tədbirdə Dövlət Gömrük Komitəsinin əməkdaşları iştirak ediblər. Tədbirdə Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri Şahin Bağırov çıxış edərək, Ulu Öndər Heydər Əliyevin zəngin həyat və fəaliyyətindən, Azərbaycan xalqı və dövləti qarşısındakı tarixi xidmətlərindən danışıb. Sonra DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərovun "Dövlət idarəçiliyində Heydər Əliyev fenomeni və müasir Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişafı" mövzusunda təqdimatı olub. U.Ələkbərov Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərə diqqət çəkib. O, Prezident İlham Əliyev

tərəfindən işlənərək tətbiq edilmiş yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanı davamlı inklüziv inkişaf naminə resurslardan səmərəli istifadə üzrə regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib çıxardığını xüsusi vurğulayıb. Eyni zamanda, Azərbaycanda tətbiq edilən innovativ idarəçilik texnologiyaları kompleksinin yüksək səmərəliliyinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsinin uğurla yerinə yetirilməsində və Ermənistan tərəfindən 30 ilə yaxın işğal altında saxlanılan ərazilərin azad edilməsində təsdiqini tapdığını bildirib. Zəfərin cəmi 44 günə qazanılmasını və Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tam bərpasını dövlətimizin başçısının innovativ inkişaf strategiyasının təntənəli yekunu kimi dəyərləndirib. Rektor Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən davamlı inklüziv inkişaf siyasətini səmərəli şəkildə reallaşdıran dünya lideri olduğunu diqqətə çatdırıb. Vurğulanıb ki, inklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsində və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində ölkənin Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın müstəsna xidmətləri var. Respublikanın hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi və dövlət qulluğu sahəsində reallaşdırılan ardıcıl islahatlar və dəyişikliklərin nəticəsidir. Rektor təlimlər zamanı müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu söyləyib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq, ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən bu yeni mərhələdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi sahəsindəki uğurlarını dinləyicilərin diqqətinə çatdırıb. Akademik U.Ələkbərov məruzəsini işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan quruculuq işləri, müstəqillik dövründə qazanılan siyasi, iqtisadi, hərbi uğurlar, inklüziv inkişafın idarə olunması sahəsində ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər barədə geniş elmi təhlilə əsaslanan məlumatlarla yekunlaşdırıb. Sonra dinləyicilərin sualları cavablandırıldı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Davamlı inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi" kafedrası professorunun məqaləsi "Scopus" elmi bazasında yerləşən impakt faktorlu "İqtisadiyyat və maliyyə icmalı" jurnalında dərc edilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının "Davamlı inkişafın planlaşdırılması və idarəedilməsi" kafedrası professoru, iqtisad elmlər doktoru Vüsal Qasımlının məqaləsi Scopus" elmi bazasında yerləşən impakt faktorlu "İqtisadiyyat və maliyyə icmalı" jurnalında dərc edilib. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin (İİTKM) icraçı direktoru Vüsal Qasımlının "Scopus" elmi bazasında indeksləşən Böyük Britaniyanın "İqtisadiyyat və maliyyə icmalı" (Review of Economics and Finance) beynəlxalq jurnalında "Monetar Şərait İndeksi Monetar siyasətin izahedicisi kimi. Gürcüstan nümunəsində" (Monetary Conditions Index (MCİ) as an Explanatory of Monetary Policy. Case for Georgia) adlı məqaləsi dərc olunub. Qeyd edək ki, "İqtisadiyyat və maliyyə icmalı" jurnalı impakt faktora malikdir və onun redaksiya şurasının üzvləri Böyük Britaniya, Yaponiya, Çin, Yeni Zelandiya, İspaniya və s. ölkələrin nüfuzlu universitetlərinin professorlarıdır. Məqalənin həmmüəllifləri İİTKM-in şöbə müdiri Günay Quliyeva və baş məsləhətçisi Coşqun Cəfərovdur. Məqalədə əsas diqqət Monetar Şərait İndeksi istifadə etməklə pul siyasətinin effektivliyini araşdırmağa yönəlib. Araşdırmada qeyd olunur ki, bu indeks faiz dərəcələrini və valyuta məzənnələrini vahid ölçüdə birləşdirir və monetar siyasətin real sektora təsirini qiymətləndirmək üçün istifadə edilə bilər. Müəlliflər MCI hesablanmasını rüblük əsasda 2011-2021-ci illərin iqtisadi göstəriciləri nəzərə alınmaqla həyata keçiriblər. Məqalədə ekonometrik modelləşdirmədən yararlanaraq, Monetar Şərait İndeksindən monetar siyasətin izahedicisi kimi istifadənin mümkünlüyü nəticəsinə gəlinir. Elmi məqalə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında müvafiq ixtisas üzrə təhsil alan tələbə və magistrlar üçün faydalı mənbədir. Məqalə ilə təqdim olunan link vasitəsi ilə tanış olmaq mümkündür: https://refpress.org/ref-vol21-a135/

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında Bilik Günü qeyd edilib

Sentyabrın 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Bilik Günü və yeni dərs ilinin başlanması münasibətilə tədbir keçirilib. Əvvəlcə tələbələr və onların valideynlərinin akademiya ilə tanışlığı təşkil edilib. Onlara Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Heydər Əliyev Dövlət İdarəçilik Məktəbi barədə ətraflı məlumat verilib. Tədbir Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi ilə başlayıb. DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov tələbələri və müəllimləri yeni dərs ilinin başlanması və Bilik Günü münasibətilə təbrik edib, onlara uğurlar arzulayıb. O, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı ilə yaradılmış bu təhsil ocağının əldə etdiyi nailiyyətlərdən, respublikamız üçün idarəçilik sahəsində mütəxəssislər hazırlanması işində mühüm rolundan danışıb. Ulu Öndər Heydər Əliyevin elmə, təhsilə göstərdiyi qayğı və diqqətin Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirildiyini diqqətə çatdıran rektor akademiyanın ənənələrinə sadiq qalan tələbələrin biliyi, bacarığı ilə idarəçilik sahəsinə töhfə verəcəklərinə ümidvar olduğunu deyib.

Qeyd edib ki, müasir dövrdə ölkənin gücü onun təbii sərvətləri ilə yanaşı, həm də insan potensialı ilə müəyyən edilir. Rektor 2023-2024-cü tədris ilində Dövlət İdarəçilik Akademiyasına qəbul olunanların əksəriyyətinin yüksək bal topladıqlarını diqqətə

çatdırıb. Bildirib ki, onlardan 200 nəfər Siyasi idarəetmə, 238-si isə İnzibati idarəetmə fakültəsində təhsil alacaq. Magistratura pilləsində isə 170 nəfər təhsilini davam etdirəcək. Urxan Ələkbərov yüksək nəticələr göstərmiş gənclərin Dövlət İdarəçilik Akademiyasını seçməsini, bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikası Prezidenti Administrasiyası, Nazirlər Kabineti, Milli Məclis, Naxçıvan Muxtar Respublikası, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları, müxtəlif nazirliklər, şəhər və rayon icra hakimiyyətləri və digər dövlət orqanlarında çalışan dövlət qulluqçularının da rəhbər kadr kimi akademiyada magistratura təhsili almasının olduqca əhəmiyyətli hesab edildiyini diqqətə çatdırıb. Siyasi idarəetmə fakültəsinin dekanı dosent Murtəza Həsənov və İnzibati idarəetmə fakültəsinin dekanı dosent Elnur Əliyev təbriklərini çatdırıb, gələcəkdə ölkəmizin uğurlar qazanmasında DİA məzunlarının imzasının daha da çox olacağına inamlarını ifadə ediblər. Daha sonra yüksəl bal toplayan tələbələr və onların valideynləri Dövlət İdarəçilik Akademiyasına qəbul olması ilə fəxr etdiyini bildirib, kollektivə yeni dərs ilində uğurlar arzulayıb.

Elmi tədqiqatların səmərəliliyinin artırılması məqsədi ilə “Akademik yazı bacarıqları” adlı seminar keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında elmi tədqiqatların səmərəliliyinin artırılması, elmi nəticələrin yüksək təsir əmsallı (impact factor) jurnalların tələblərinə uyğun tərtib olunması məqsədi ilə seminar keçirilib. Seminar “İntellektual sistemlərin idarə olunması” kafedrasının müdiri, dosent Elvin Əzizbəyov tərəfindən aparılıb. Məqsəd elmi tədqiqatların səmərəliliyinin artırılması, elmi nəticələrin yüksək təsir əmsallı (impact factor) jurnalların tələblərinə uyğun tərtib olunması və

DİA-nın əməkdaşlarının elmi məqalələrinin Web of Science, Scopus, Springer və s. kimi elmmetrik bazalarda indekslənən jurnallarda nəşr olunması məsələləri ilə əlaqədardır. Seminarda DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin elmə və təhsilə verdiyi müstəsna tarixi xidmətlərindən danışıb, Ulu Öndərin hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycan elmində əsaslı dönüşün yarandığını qeyd edib. O, ölkəmizdə qazanılan uğurların dahi rəhbər Heydər Əliyev siyasətinin bəhrəsi olduğunu deyib. Rektor Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərə diqqət çəkib. Əldə edilən uğurların əsasında elmi əsaslandırma və yanaşmanın dayandığını qeyd edib. "Akademik yazı bacarıqları" adlı seminarda DİA-nın professor-müəllim heyəti, doktorantlar və magistrlar iştirak edib. Sonda iştirakçıların sualları cavablandırılıb.

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün növbəti təlim

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün "Dövlət idarəçiliyində Heydər Əliyev fenomeni və müasir Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişafı" mövzusunda təlim keçirilib. Təlim zamanı DİA-nın rektoru, akademik Urxan Ələkbərov "ASAN xidmət" mərkəzlərinin əməkdaşları üçün mövzu üzrə məruzə edib. U.Ələkbərov dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin müstəsna tarixi xidmətlərindən danışıb, Ulu Öndərin hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycan dövlətçiliyinin böyük təhlükələrdən xilas olduğunu, ölkənin ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi və elmi-mədəni həyatında əsaslı dönüşün yarandığını qeyd edib. O, ölkəmizdə qazanılan uğurların dahi rəhbər Heydər Əliyev siyasətinin bəhrəsi olduğunu deyib. Rektor Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyənləşdirilmiş və Prezident İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi inkişaf strategiyası sayəsində Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərə diqqət çəkib. O, Prezident İlham Əliyev tərəfindən işlənərək tətbiq edilmiş yeni dövlət idarəçiliyi texnologiyalarının Azərbaycanın davamlı inklüziv inkişafı naminə resurslardan səmərəli istifadə sahəsində regional və qlobal liderə çevrilməsinə gətirib çıxardığını xüsusi vurğulayıb. U.Ələkbərov bildirib ki, inklüziv inkişaf sahəsində ölkəmizin yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə çevrilməsində Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevanın müstəsna xidmətləri var. Rektor müstəqil və suveren Azərbaycan dövlətinin keyfiyyətcə yeni olan və 2021–2030-cu illəri əhatə edən strateji mərhələyə daxil olduğunu qeyd edərək, inklüziv cəmiyyətin qurulması prosesinin ölkənin 2030-cu il üçün planlaşdırılmış əsas prioritetləri sırasında olduğunu söyləyib. O, beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına əsaslanaraq ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə səciyyələnən bu yeni strateji dövrdə Azərbaycan Respublikasının bütün dünya üçün prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın planlaşdırılması və idarə edilməsi sahəsindəki uğurlarını dinləyicilərin diqqətinə çatdırıb. U.Ələkbərov işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə aparılan genişmiqyaslı bərpa və quruculuq tədbirlərindən bəhs edib. Xatırladaq ki, Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"lə bağlı 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamına əsasən Dövlət İdarəçilik Akademiyası Azərbaycan Respublikasının

Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi (“ASAN xidmət” mərkəzi) ilə əməkdaşlıq memorandumu çərçivəsində fəaliyyətini davam etdirir. Bununla əlaqədar Dövlət İdarəçilik Akademiyasında təsdiq edilən tədbirlər planına uyğun olaraq dövlət qulluqçuları üçün xüsusi təlimlər keçirilir.

DİA-nın kollektivi 27 sentyabr şəhidlərin Anım günü münasibətilə Zəfər parkında olan abidəni ziyarət ediblər

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının kollektivi 27 sentyabr şəhidlərin Anım günü münasibətilə Zəfər parkında olan abidəni ziyarət ediblər.

DİA-da Rusiya Prezidenti yanında Akademiyanın nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasında (DİA) Rusiya Federasiyası Prezidenti yanında Xalq Təsərrüfatının İdarəedilməsi və Dövlət Qulluğu Akademiyasının nümayəndə heyəti ilə görüş keçirilib. Görüşdə DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov Dövlət İdarəçilik Akademiyasının fəaliyyəti, tədrisin təşkili, təhsil müəssisəsində kadr hazırlığı barədə geniş təqdimatla çıxış edib. Rektor U.Ələkbərov Azərbaycan xalqının Ulu Öndəri Heydər Əliyevin müasir müstəqil dövlətimizin qurulmasında, möhkəmlənməsində müstəsna xidmətlərindən, onun zəngin siyasi irsinin, dövlət idarəçilik təcrübəsinin əhəmiyyətindən danışıb. Akademik deyib: "Azərbaycan Respublikası son illərdə iqtisadi, sosial və humanitar inkişaf, həmçinin ölkənin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahələrində öz tarixində ən yüksək nailiyyətlər qazanıb. Bu nailiyyətlər Azərbaycan Respublikasında tətbiq edilən innovativ dövlət idarəçilik texnologiyaları, uğurla həyata keçirilən insan inkişafı siyasəti, ardıcıl və məqsədyönlü islahatlar, dövlət qulluğu sistemi üçün yüksək səviyyəli kadr potensialının formalaşdırılması və səfərbər olunmasının məntiqi nəticəsidir. Bütün bu proseslərin əsası Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub, Prezident İlham Əliyev tərəfindən yaradıcılıqla inkişaf etdirilərək yeni səviyyəyə qaldırılıb". DİA-nın rektoru akademik Urxan Ələkbərov davamlı inkişaf, inklüziv cəmiyyətin formalaşması üçün dövlət idarəçiliyinin yeni texnologiyaları sahəsində ölkənin əldə etdiyi uğurları da qeyd edib. Diqqətə çatdırılıb ki, Azərbaycan Respublikası qlobal miqyasda prioritet kimi qəbul edilən inklüziv inkişafın səmərəli planlaşdırılması və idarə edilməsi üzrə dünya lideridir. İnklüziv inkişaf sahəsində Azərbaycan Respublikasının yüksək göstəricilər əldə etməsi və sosial siyasətin reallaşdırılması baxımından dünya liderinə

çevrilməsinin təməlində Prezident İlham Əliyevin innovativ dövlət idarəçiliyi strategiyası dayanır. Qazanılan uğurların 44 günlük Vətən müharibəsindəki parlaq Qələbədə böyük rolu olub. Bildirilib ki, Azərbaycanın hazırkı davamlı inkişafı dövlət idarəçiliyi sahəsində reallaşdırılan ardıcıl uğurlu islahatların nəticəsidir. U.Ələkbərov, həmçinin Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə həyata keçirilən fəaliyyətin uğurlarını qeyd edib. Rusiya Federasiyası Prezidenti yanında Xalq Təsərrüfatının İdarəedilməsi və Dövlət Qulluğu Akademiyasının Dövlət Qulluğu və İdarəedilməsi İnstitutunun direktoru Ruslan Korçaqin təmsil etdiyi təhsil müəssisəsi haqqında ətraflı məlumat verib. O, təhsil müəssisəsinin bakalavr və magistratura proqramları, doktoranturaya qəbul qaydaları, dövlət qulluqçularının ixtisasları barədə danışıb. Görüşdə, eyni zamanda, iki təhsil müəssisəsi arasında əməkdaşlıq, birgə konfransların, seminarların keçirilməsi barədə razılıq əldə olunub.

MÜNDƏRİCAT

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fəaliyyətinin qısa xronikası............7
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.7

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəsmi qəbulları............................13
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.13

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin səfərləri..29
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.29

Belçika Krallığına işgüzar səfər 29
Cəlilabad, Xocalı və Şuşaya səfər 29
Qazax, Şəmkir, Samux və Bərdə rayonlarına səfər 48
Macarıstana işgüzar səfər 53
Füzuli və Şuşaya səfər 54
Kəlbəcər və Laçın rayonlarına səfər...58
Tacikistana səfər 70
Naxçıvana səfər 72
Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarına səfər 76

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqləri,
çıxışları və müsahibələri 81
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.81

Qoşulmama Hərəkatının Əlaqələndirmə Bürosunun nazirlər görüşündə
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi 81
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.81

2023-cü ilin altı ayının yekunlarına həsr olunan müşavirədə
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi..84
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.84

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin
Çinin "China Media Group" media korporasiyasına müsahibəsi 89
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.89

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin
"Euronews" televiziyasına müsahibəsi 97
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.97

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin xalqa müraciəti.................................101
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.101

Zəngilanda 2-ci Azərbaycan Milli Şəhərsalma Forumunda
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi 104
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.104

KULTUROLOGİYA

Фуад Мамедов. О смыслах и преобразовательных возможностях науки о культуре 109
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.109

TARİX

Байболот Абытов. Неординарная и креативная личность советского и постсоветского Азербайджана: Гейдар Алиев 123
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.123

Arzu Xəlilzadə. IV sənaye inqilabının çağırışları və Azərbaycan 133
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.123

HÜQUQ

Hafiz Musayev. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pulların leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizənin əsasları 143
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.143

Rahib Əkbərov. Dövlət quruculuğunun inkişafı və möhkəmləndirilməsində referendum aktlarının rolu 151
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.151

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR TARİXİ

Aqil Əhmədov. Azərbaycan-Türkiyə miqrasiya əməkdaşlığında Şuşa Bəyannaməsi: təhlükəsizlik və inkişaf...159
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.159

Nigar Babaxanova. Əlyazmaların tədqiqi və təbliği sahəsində beynəlxalq inteqrasiyanın müqavilə-hüquqi bazası və elmi-təşkilati aspektləri 171
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.171

İQTİSADİYYAT

Səidə Qurbanova. Müəssisə rəhbərliyi və işçilərinin qarşılıqlı əlaqə mexanizmlərinin qurulmasının bəzi aspektləri 183
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.183

G Ə N C T Ə D Q İ Q A T Ç I L A R

DAVAMLI İNKİŞAFIN İDARƏ EDİLMƏSİ

Fəqan Tahirli. Azərbaycanın cənub regionunda davamlı inkişaf siyasəti 189
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.189

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR

Nisə Paşayeva. Azərbaycanda gənclər siyasətinin formalaşması və beynəlxalq səviyyədə onun prioritetləri 199
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.199

Üzeyir Mustafayev. Zəngəzur dəhlizinin Azərbaycan Respublikası və Cənubi Qafqaz regionu üçün əhəmiyyəti 209
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.209

Лала Талыбова. Геополитическое влияние Европейского Союза на Южный Кавказ 221
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.221

BEYNƏLXALQ MÜNASİBƏTLƏR TARİXİ

Gülarə Bağırova. Postmüharibə dövründə Azərbaycan Respublikasının hərbi sahədə beynəlxalq əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafı 231
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.231

İQTİSADİYYAT

Гюльзар Исмаилзаде. Роль человеческого капитала в модернизации экономики и его основные характеристики 241
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.241

SİYASİ İNSTİTUTLAR VƏ SİSTEMLƏR

Tacirə Abdullayeva. Seçki sisteminin tipləri və xüsusiyyətləri: beynəlxalq təcrübə 249
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.249

Dövlət İdarəçilik Akademiyasında 257
DOI: 10.30546/2309-1347.83.2023.257

«Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə» jurnalına məqalələrin təqdimolunma qaydası

1. Məqalə Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində qəbul edilir.
2. Məqalənin adı, müəllif(lər)i, müəllif(lər)in elmi dərəcəsi, vəzifələri, ad və soyadları, çalışdıqları qurum və elektron poçt (e-posta) ünvanları yuxarıda sağ tərəfdə göstərilir.
3. Məqalənin həcmi 8 səhifədən az olmamalı (Microsoft Word formatında), 1,5 (bir tam onda beş) intervalla, Times New Roman 12 şriftilə yazılmalı, A4 formatında və elektron daşıyıcıda təqdim olunmalıdır.
4. Məqalədə xülasə (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində), açar söz (Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində, ən çox 6 söz) qeyd olunmalıdır.
5. Məqalənin xülasəsi məqalənin məzmununa uyğun olmalı, 150-200 sözdən çox olmamalı, tədqiqatın məqsədini, əhəmiyyətini və elmi dövriyyədəki yerini, istifadə edilən metodları, tətbiq dairəsini göstərməlidir.
6. Elmi məqalənin sonunda elm sahəsinin və məqalənin xarakterinə uyğun olaraq işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti və s. aydın şəkildə qeyd olunmalıdır.
7. Məqalədə elmi mənbələrə istinadlar olmalıdır. Son 5-10 ilin elmi məqalələrinə, monoqrafiyalarına və s. istinadlara üstünlük verilməlidir. Məqalədə istinad olunmuş mənbələr ədəbiyyat siyahısında əlifba sırası ilə yazılmalı və nömrələnməlidir. İstinad olunmuş mənbənin ədəbiyyat siyahısındakı nömrəsi və səhifə nömrəsi mətndəki istinaddan sonra kvadrat və ya adi mötərizədə göstərilir. Məsələn (39, s.127-128), [27, s.237] və s.
8. Məqalələr orijinal olmalı və əvvəllər başqa yerli və ya beynəlxalq jurnallara, konfranslara təqdim edilməməlidir.
9. Məqalələr gizli rəyçilərin rəyindən sonra redaksiya heyətinin qərarı ilə çapa tövsiyə edilir.

Procedure for Submitting Articles to the Journal «Public Administration: Theory and Practice»

1. The article is accepted in Azerbaijani, English and Russian languages.
2. The title of the article, the author (s), author’s (s’) academic affiliation, titles, names and surnames, workplace and electronic mail address (e-mail) addresses should be displayed above on the right side.
3. The content of the article should be no less than 8 pages (in Microsoft Word format), 1,5 space, Times New Roman 12 fonts and must be submitted electronically in A4 format.
4. The article should contain summary, (English, Russian and Azerbaijani languages), keyword (English, Russian and Azerbaijani languages, no more than six words)
5. The summary of the article must be in line with the content of the article, should not exceed 150-200 words, must indicate the purpose and importance of the research, the methods that used as well as the scope of the study.
6. At the end of the scientific article, the scientific originality and the importance of the emprisicm should be clearly stated in accordance with the character of the scientific field and article.
7. The article should contain references to scientific sources. The scientific articles, monographs and etc.that have been written for the last 5-10 years should be preferred. The sources referred in the article must be listed in an alphabetical order in the reference list. The number and page number of the referred article in the reference list should be displayed in parantheses or brackets after the reference in the text. For instance, (39, p.127-128), [27, s.237] and etc.

8. The articles should be original and should not be previously submitted to other local or international journals and conferences.
9. The articles are recommended to publication by the decision of journal's editorial board after the opinion of peer reviewers.

Правила предоставления статей для публикации в журнале «Государственное управление: теория и практика»

1. Статья принимается на азербайджанском, английском и русском языках.
2. Название статьи, автор(ы), ученая степень автора(ов), занимаемая должность, имя и фамилия автора(ов), организация, где они работают, адрес электронной почты указываются в верхнем правом углу.
3. Объем статьи не должен быть менее 8 страниц (в формате Microsoft Word), с междустрочным интервалом - 1,5 (полуторный), размером шрифта – 12 пт в формате А4 и должен предоставляться на электронном носителе.
4. В статье должны быть указаны резюме (азербайджанском, английском и русском языках), ключевые слова (на азербайджанском, английском и русском языках, не более 6-ти слов).
5. Резюме статьи должно соответствовать содержанию статьи, и не превышать 150-200 слов, должны быть указаны цель, значимость и место в научном обороте исследования, используемые методы, сфера применения.
6. В конце научной статьи в соответствии с областью науки и характером статьи должны быть чётко сформулированы научная новизна работы, значимость её внедрения и др.
7. В статье должны быть ссылки на научные источники, преимущественно на научные статьи, монографии и др. за последние 5-10 лет. Источники, на которых были ссылки в статье, должны быть пронумерованы и включены в список литературы в алфавитном порядке. Номер источника и страницу, на которую была сделана ссылка, в тексте следует указать в квадратных или обычных скобках. Например, (39, s.127-128), [27, s.237] и т.д.
8. Статья должна быть оригинальной и ранее непредставленной в местные или международные журналы, конференции.
9. Статья рекомендуется к публикации по решению редколлегии после получения отзыва от тайных (неразглашаемых) рецензентов.

Dövlət idarəçiliyi:
nəzəriyyə və təcrübə

Elmi-nəzəri jurnal

2023, №3(83)

Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fəaliyyətini
əks etdirən bölməni *siyasi elmlər doktoru, professor E.Nəsirov,*
siyasi elmlər doktoru, professor E.Əhmədov,
psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent B.Haqverdiyev
və baş müəllim *F.Şammədov*
AzərTAc-ın materialları əsasında hazırlamışlar.

İngilis dilində xülasələr *filologiya üzrə fəlsəfə foktoru,*
dosent Ülkər Şəfiyeva tərəfindən redaktə edilmişdir.

Redaktoru *Günay Maqsudova*
Kompüter dizayneri *İradə Təhmәzova*

Elmi jurnalın Rəqəmsal Obyekt İdentifikatorları (DOI)
"Qlobal Əməkdaşlıq və Analitik Araşdırmalar Mərkəzi " İB-yi tərəfindən təmin edilir.

Lisenziya: AB № 022732,
Qeydiyyat № b 532, 08.04.2003-cü il.
Redaksiyanın ünvanı:
Bakı, Az-1001, Lermontov küç., 74
(Dövlət İdarəçilik Akademiyası).
E-mail: publishing@dia.edu.az
Telefonlar: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

«Aspoliqraf LTD» MMC-nin
mətbəəsində hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.
Sifariş 58. Tiraj 500.

Journal of Public Administration:
Theory and Practice

Scientific and theoretical journal

2023, №3(83)

The section covering activities the President of the Republic of Azerbaijan
is prepared on the basis of AzərTAC materials and is compiled by
E.Nasirov, Dr. of political sciences, professor;
E.Ahmadov, Dr. of political sciences, professor;
Dr. B. Hagverdiyev, Ph.D. in Psychology, Associate professor
and *F.Shammedov,* senior lecturer, all from Academy of Public Administration.

The summaries of the articles were edited by *Ulker Shafiyeva, Ph.D., Associate professor*

Editor *Gunay Maqsudova*
Computer designers *Irada Tahmazova*

The Digital Object Identifiers (DOIs) of the scientific journal are provided by the "Center for Global Cooperation and Analytical Research"

License: AB No. 022732
Registration No. b 532, 08.04.2003
Address of Publisher:
Baku, Az-1001, Lermontov st., 74
(Academy of Public Administration)
E-mail: publishing@dia.edu.az
Phone: (012) 492-65-29; (012) 437-19-75; (012) 497-71-86
Fax: (012) 492-65-15

Printed from ready made diapositives at the printing house of the
«Aspoliqraf LTD»
Order 58. Number of copies printed 500